

GÖSTA BERLINGIN TARU

SELMA LAGERLÖF

GÖSTA BERLINGIN TARU

I

12. 185 — 1

SELMA LAGERLÖFIN
edelliset teokset.

Herraskartano ja legendoja	1: —
Jerusalem	6: 50
Legendoja Kristuksesta	2: 75
Aarne herran rahat	1: 25
Näkymättömiä siteitä	2: 25
Kungahällan kuningattaria	1: 50
Peukaloisen retket	9: 50
Sadun satu	2: 50
Suotorpan tyttö	1: 25
Antikristuksen ihmetyöt	3: 50
Liljecronan koti	3: 50

SELMA LAGERLÖF

GÖSTA BERLINGIN TARU

JOEL LEHTOSEN

TARKISTAMA SUOMENNOS

EDELLINEN OSA

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA, 1912

Johdanto.

I.

PAPPI.

—

Vihdoinkin tuli pappi saarnastuoliin.

Seurakunta kohotti päätänsä. Kas vain, sielläpä hän sittenkin seisoi. Tänä sunnuntaina ei siis jumalanpalvelus jää pitämättä niinkuin edellisenä ja niin monena sen edellisenä pyhänä.

Pappi oli nuori, norja, pitkä ja säteilevän kaunis. Jos olisi laskenut kaarevan kypärin hänen päähänsä ja sitonut miekan hänen vyölleen ja suomupaidan ryntähilleen, olisi voinut hänet veistää marmoriin ja sanoa kuvaa kauneimmaksi atenalaiseksi.

Papilla oli runoniekan syvät silmät ja sotapäällikön luja, pyöristynyt leuka, kaikki hänessä oli kaunista, hienoa, ilmeekästä, neroa ja hengenelämää hehkuvaa.

Kirkkoväki tunsi oudosti olevansa kuin masennettu nähdessään sellaisena hänet. Se oli enimmäkseen tottunut näkemään häntä hoippumassa kapakasta iloisten toverien seurassa, sellaisten kuin

tuuhea- ja valkoviiksinen eversti Beerencreutz ja vahva kapteeni Kristian Bergh.

Hän oli juonut niin kauheasti, ettei ollut moneen viikkoon voinut hoitaa virkaansa, ja seurakunnan oli täytynyt valittaa hänen käytöksestänsä, ensin kirkkoherralle ja sitten piispalle ja tuomiokapituliin. Nyt oli piispa tullut pitäjään tarkastukselle ja tilintekoon. Hän istui kuorissa kultaristi kaulassa, hänen ympärillänsä Karlstadin asessoreja ja naapuriseurakuntain pappeja.

Ei ollut epäilystäkään, ettei papin käytös mennyt yli sopivaisuuden rajan. Silloin, 1820-luvulla, ei juomista juuri virheeksi katsottu, mutta tämä mies oli juopotellessaan laiminlyönyt virkansa, ja nyt se häneltä oli menevä.

Hän seisoi saarnastuolissa odottaen, ja saarnavirren viimeistä värssyä veisattiin.

Hänet valtasi varma tunne, siinä seistessaan, että hänellä oli kirkossa pelkkiä vihamiehiä, vihamiehiä jokaisessa penkissä. Herrasväessä lehterillä, talonpoikain joukossa alhaalla, ehtoollislasten parvessa kuorissa hänellä oli vihamiehiä, pelkkiä vihamiehiä. Vihamies oli polkemassa urkuja, vihamies niitä soittamassa. Kirkonisännistön penkissä oli hänellä vihamiehiä. Kaikki häntä vihasivat, aina pikkulapsista, jotka oli sylissä tuotu kirkkoon, kirkonvartiaan saakka, tuohon kankeaan ja jäyhään sotamieheen, joka oli ollut Leipzigin tappelussa.

Pappi olisi tahtonut langeta polvilleen ja rukoilla laupeutta heiltä.

Mutta silmänräpäys vain, ja hänet valtasi

kolkko viha. Hän muisti kyllä, millainen hän oli ollut, kun astui vuosi sitten ensi kertaa tähän saarnastuoliin. Hän oli silloin moitteeton mies, ja nyt hän seisoi siinä katsellen kultarististä miestä, joka oli tullut häntä tuomitsemaan.

Kun hän luki johdantoa, huuhtoi veriaalto kerta toisensa jälkeen hänen poskiansa: se oli vihaa.

Totta kyllä oli, että hän oli juonut, mutta kenellä oli oikeus häntä siitä syyttää? Kuka oli nähnyt pappilata, jossa hänen piti elää? Kuusimetsä seisoi tummana ja synkkänä ihan ikkunain edessä. Kosteus herui mustain laipioiden läpi, pitkin homehtuneita seiniä. Eikö tarvinnut viinaa pitääkseen siellä yllä hyvää mieltä, kun sade tai tuisku tuprusi sisään särkyneistä ruuduista, kun rappiolle heitetty maa ei tahtonut antaa sen vertaa leipää, että nälkä olisi loitolla?

Hän ajatteli olleensa juuri sellainen pappi kuin he ansaitsivat. Hehän joivat kaikki. Miksi pitäisi hänen yksinään itsensä hillitä? Mies, haudattuaan vaimonsa, joi itsensä hautajaisissa humalaan; isä, saatuaan lapsen kastetuksi, piti kohta juomingit. Kirkkoväki joi kotimatkalla niin, että enimmät tulivat humalassa kotiin. Hyvin sopi sellaisille juoppo pappikin.

Juuri virkamatkoilla, jolloin hän ajoi peninkulmittain ohuessa viitassaan jäätyneiden järvien selkiä, missä kaikki kylmät tuulet tuiversivat; siellä samoilla järvillä myrskyssä ja rankkasateessa keikkuessaan ja venheellä harhatessaan; siellä saloilla, silloin kun lumipyryssä täytyi nousta reestä ja raivata tietä hevoselle talonkorkuisten kinosten

läpi, tahi kun sai eksyneenä kahlata metsälamparoita, juuri silloin ja siellä hän oli oppinut rakastamaan viinaa.

Vuoden päivät olivat madelleet hitaasti, raskaassa synkeydessä. Maamiehen ja herran ajatuksia piti päivä maan tomuun kiintyneinä, mutta iltaisin heittivät henget kahleensa viinan vapauttamina. Sielu heräsi ja valtasi, sydän lämpeni, elämä loisti, laulu helskyi, ruusut tuoksuivat. Majatalon kapakka muuttui silloin hänestä etelämaan kukkatarhaksi: rypäleet ja oliivit heiluivat hänen päänsä päällä, marmoripatsaat hohtivat tummasta lehdistöstä, runoilijat ja viisaat astelivat palmujen ja plataanien alla.

Ei; se pappi siellä ylhäällä saarnastuolissa, hän tiesi, ettei elämää siellä maan perukassa voi kestää ilman viinaa: kaikki hänen kuulijansa tiesivät sen, ja nyt he vaativat häntä tuomiolle.

He tahtoisivat riistää häneltä papinkauhtanan siksi, että hän oli tullut heidän Jumalansa kotiin juovuksissa. Ah noitakin kaikkia: oliko heillä muuta, uskottelivatko he, että heillä oli muuta Jumalaa kuin viina!

Hän oli lukenut johdannon, ja hän kumartihe lukemaan »Isä meitää».

Kirkko oli rukouksen aikana hiiskumattoman hiljainen. Mutta äkkiä iskeysi pappi molemmin käsin lujasti nauhoihin, jotka pitivät papinkaapua hänen hartioillaan. Hänestä tuntui kuin koko seurakunta, piispa etunenässä, olisi hiipinyt ylös saarnastuolin portaita temmaistakseen häneltä kauhtanan. Hän oli polvillansa eikä kääntänyt päätänsä, mutta hän

aivan tunsi, miten ne nyt nykivät, ja näki heidät selvästi, sekä piispan että asessorit, rovastit, kirkonisännät, lukkarin ja koko seurakunnan pitkänä jonona, kiskomassa ja nyhtämässä saadakseen irti hänen kaapunsa. Ja hän kuvitteli ilmi elävästi, miten kaikki nuo, jotka nyt niin innokkaasti siinä kiskovat, kaatuvat nurin niskoin portailta alas, kun kauhtana heltiää, ja kumoon keikahtaa myös permannolla oleva jono, joka ei itse ylety vetämään kaapua, vaan kiskoo edessä seisovien takin liepeistä.

Hän näki sen niin selvästi, että häntä hymyilytti polvillaan ollessaan, mutta samalla kertaa kihosi kylmä hiki hänen otsallensa. Sehän oli niin kauheaa kumminkin.

Niin, että hän siis pian oli hyljätty mies, viinan tähden. Virkaheitto pappi hän kohta oli. Liekö maailmassa viheliäisempää?

Hänestä tulee keppikerjäläinen, hän makaa juovuksissa tienravissa, kulkee ryysyissä, seurustelee roistojen kanssa.

Rukous päättyi. Hänen oli alettava sanella saarnaansa. Silloin hänet valtasi outo ajatus ja pysähdytti sanat hänen huulillensa. Hän ajatteli, että nyt hän saa viimeisen kerran seista siellä saarnastuolissa julistamassa Jumalan kunniaa.

Viimeisen kerran — se iski pappiin. Hän unhoitti kaikki, viinat, piispan. Hän ajatteli vain, että hänen piti käyttää tilaisuutta ja todistaa Jumalan kunniaa.

Hänestä näytti kirkon lattia kaikkine väkineen vaipuvan syvälle, syvälle alas, mutta katto kohosi

kirkon päältä niin, että hän näki suoraan taivaasen. Hän seisoi yksinään, aivan yksinään saarnastuolissa, hänen henkensä lähti ylös, avattua taivasta kohti liitämään, ja hänen äänensä tuli voimakkaaksi ja valtavaksi. Hän julisti Jumalan kunniaa.

Hän oli innoituksen mies. Hän hylkäsi saarnansa, ajatukset lensivät hänen päänsä ympärille kuin kesy kyyhkysparvi. Hänestä tuntui kuin hän ei olisi itse puhunutkaan, mutta hän tunsi myös, että tämä oli maailmassa korkeinta, ja ettei kukaan kohoa korkeampaan loistoon ja ihanuuteen kuin hän nyt, julistaessaan siinä Jumalan kunniaa.

Niin kauan kuin innoituksen tulikieli liekehti hänen otsallaan, hän puhui, mutta kun se sammui ja kirkon katto jälleen laskeusi, ja lattia kaukaa, kaukaa alhaalta kohosi, silloin kumartui hän ja itki, sillä hän ajatteli, että elämä oli suonut hänelle hänen parhaimman hetkensä, ja että nyt se oli mennyt.

Jumalanpalveluksen jälkeen seurasi tarkastus ja kirkonkokous. Piispa kysyi, oliko seurakunnalla mitään valittamista pappiansa vastaan.

Pappi ei ollut nyt vihainen eikä uhkaava niinkuin ennen saarnaa. Nyt hän häpesi ja painoi päänsä alas. Voi niitä kurjia viinajuttuja, nyt ne alkaa!

Mutta ne eivät alkaneetkaan. Oltiin kunnanhuoneen suuren pöydän ympärillä aivan äänettömiä.

Pappi nosti päätänsä ja katsoi ensin lukkariin: ei, se vaikeni; sitten kirkonisäntiin, sitten äänivaltaisiin talonpoikiin ja tehtaanpatruuniin, he

vaikenivat kaikki. He purivat huulensa kovasti yhteen ja katsoivat hieman noloina alas pöytään.

»Ne odottavat, että joku alkaa», ajatteli pappi.

Toinen kirkonisäntä rykäisi:

»Minä, noin että, meillä on erinomainen pappi», sanoi hän.

»Kunnianarvoisa piispa kuuli itse, kuinka hän saarnaa», lisäsi lukkari.

Piispa kysäisi niistä tiheistä jumalanpalvelusten laiminlyönneistä.

»Pappi ei mahda mitään sille, jos hän on sairas, enempää kuin muutkaan», arvelivat talonpojat.

Piispa vihjaisi heidän tyytymättömyyteensä, mikäli se koski papin elämäntapoja.

He puolustivat häntä yhtä suuta. Hän oli vielä niin nuori, se heidän pappinsa, ei hänestä mitään hätää. Ei, jos hän vain aina tahtoi saarnata niinkuin saarnasi tänään, niin he eivät vaihtaisi häntä itse piispaankaan.

Ei ollut yhtään syyttäjää, ei löytynyt myös yhtään tuomaria.

Pappi tunsi, miten hänen sydämensä avartui, ja miten keveästi veri juoksi hänen suonissansa. Oi, ettei hän enää ollutkaan vihamiesten keskellä, että hän oli voittanut heidän sydämensä juuri kun vähimmin sitä ajatteli, että hän edelleen saisi olla pappina!

Tarkastuksen jälkeen piispa ja asessorit ja rovastit ja parhaat pitäjän miehet söivät päivällistä pappilassa.

Eräs naapurirouva oli ottanut huoltaakseen juhlan, sillä pappi oli naimaton. Rouva oli hom-

mannut kaikki parhaansa mukaan, ja pappi huomasi nyt ihmeekseen, ettei pappila ollutkaan ihan kauhea. Pitkä päivällispöytä oli katettu pihalle kuusten alle ja se hohti sieltä varsin hauskasti valkoisine liinoineen, sinivalkoisin porsliinein, kimeltävin lasein ja taitetuin salvetein. Kaksi koivua kumartelihe kuistin ovella, katajia oli siroiteltu eteisen lattialle, ylhäällä kurkihirressä riippui kukkaseppele, kaikissa huoneissa oli kukkia, homeenhaju oli haihdutettu, ja viheriät ikkunalasit kimaltelivat uljaasti auringonpaisteessa.

Hän iloitsi sydämensä pohjasta, tuo pappi; hän ajatteli, ettei hän koskaan enää juo.

Ei ollut ketään, joka ei olisi siinä päivällispöydässä iloinnut. Ne, jotka olivat olleet yleviä ja antaneet anteeksi, olivat iloisia, ja ylemmät papit iloitsivat siitä, että olivat välttäneet häpeällisen jutun.

Kelpo piispa kohotti lasinsa ja puhui, että hän oli lähtenyt tälle matkalle raskain mielin, sillä hän oli kuullut paljon pahoja huhuja. Hän oli lähtenyt kohtaamaan Saulusta, mutta katso, Saulus oli muuttunutkin Paavaliksi, joka oli tekevä työtä enemmän kuin he kaikki yhteensä. Ja hurskas herra puhui edelleen suurista lahjoista, joita heidän nuori veikkonsa oli saanut, ja ylisti niitä. Ei siksi, että hän kopeilisi niillä, vaan että hänen oli ponnisteltava kaikki voimansa ja vaalittava hyvin itseänsä, niinkuin tulee tehdä niiden, joiden hartioille ylen raskas ja kallisarvoinen taakka on pantu.

Pappi ei näillä päivällisillä juopunut, mutta

päästä pyörällä hän oli. Tämä suuri, odottamaton onni nousi hänelle päähän. Taivas oli antanut innoituksen tulikielen liekehtiä hänen otsallaan, ja ihmiset olivat antaneet hänelle rakkautensa. Veri syöksyi kuumeen-tulisena ja raivoavaa vauhtia hänen suonissansa yhä vielä, kun oli jo ilta ja vieraat lähtivät. Myöhään yöllä hän istui valvoen huoneessansa ja antoi yöilman virrata sisään avatusta ikkunasta, viillyttäen tätä autuuden kuumetta, tätä suloista levottomuutta, joka ei suonut hänen nukkua.

Silloin kuului ääni ulkoa:

»Oletko valveilla, pappi?»

Pihanurmen poikki tuli ikkunan luo mies. Pappi katsoi ulos ja näki siellä kapteeni Kristian Berghin, joka oli hänen uskollisia juomaveikkojaan. Maantien maleksija, koditon ja konnuton hän oli, tämä Kristian kapteeni, jättiläinen kooltaan ja voimiltaan. Iso oli hän kuin Gurlita-kukkula ja tuhma kuin metsänpeikko.

»Tiettävästikin olen valveilla, Kristian Bergh», vastasi pappi. »Voiko mielestäsi tällaisena yönä maata?»

Ja kuulkaapa nyt, mitä tuo Kristian kapteeni hänelle sanoo! Jättiläisellä on ollut aavistuksensa, hän on tuuminut, että pappi nyt tulee ryyppyaraksi. Nyt ei hän saa rauhaa enää kuunaan, Kristian kapteeni ajatteli, sillä nuo Karlstadin asessorit, jotka siellä nyt jo kerta kävivät, saattavat tulla sinne uudestaan ja viedä häneltä kauhtanan, jos hän juo vielä.

Mutta nyt on Kristian kapteeni kouraissut

roima kädellänsä tuota työn-retosta, nyt hän on pitänyt huolen siitä, etteivät nuo asessorit tule ikänään vasta, eivät papit eikä piispat. Tästälähin saavat pappi ja hänen ystävänsä naukkia niin paljon kuin haluavat siellä pappilassa.

Kuulkaas, minkä sankarityön hän on tehnyt, hän, Kristian Bergh, vahva kapteeni!

Kun piispa ja nuo kaksi asessoria olivat nousseet kuomuihinsa ja ovi oli visusti, hyvin visusti suljettu, silloin oli hän kavunnut kuskipukille ja kuskannut heitä peninkulman pari, valoisana kesäyönä.

Ja silloin oli Kristian Bergh näyttänyt heille, miten irrallansa henki on vaivaisessa ihmisruumiissa. Hän oli päästänyt hurjinta nelistä. Siitä saivat, kun eivät salli edes rehellisen miehen ottaa pientä pöhnää.

Arveletteko hänen kuskanneen heitä tietä myöten, luuletteko hänen säilytelleen heitä töykäyksiltä? Hän kuskasi yli ojain ja kantoisten ahojen, hän laski päistikkaa, laukassa alas mäkiä, hän lennätti pitkin rantaa niin että vesi räiskyi pyörissä, hän oli vähällä juuttua nevoihin, ja kaljuja vuorten kallioita mentiin alas niin että hevoset laskivat jalat suorana luikua. Ja mentäessä istuivat piispa ja asessorit kalpein kasvoin nahkaverhojen takana ja mutisivat rukouksia. Mokomassa menossa he eivät olleet ikänään olleet.

Ja kuvitelkaapa, miltä he näyttivät, kun he tulivat Rissäterin kievariin, elävinä, mutta pudistettuina kuin haulit nahkamassissa!

»Mitä tämä merkitsee, kapteeni Kristian?» sanoi

piispa, kun kapteeni avasi kyydittäville vaununoven.

»Se merkitsee sitä, että piispa miettiköön vasta kertaalleen, ennenkuin tulee tarkastusmatkalle Gösta Berlingin pitäjään», sanoi Kristian kapteeni, ja ne sanat hän oli miettinyt jo edeltäkäsin valmiiksi, ettei hän ajan tullen hölmistyisi.

»No viekin Gösta Berlingille terveiset», sanoi piispa, »että hänen luokseen en tule kuunaan minä eikä mikään muukaan piispa.»

Kas: tuota sankarityötä kertoi nyt vahva Kristian kapteeni papille, seisten hänen avonaisen ikkunansa takana kesäyönä. Sillä Kristian kapteeni oli parhaiksi vain ennättänyt viedä hevoset majataloon, kun jo tuli kertomaan uutisiaan papille.

»Nyt saat olla rauhassa, pappi ja velihopea», hän sanoi.

Oi, Kristian kapteeni, kalpein kasvoin istuivat asessorit nahkaverhojen takana, mutta papin kasvot, hänen istuessaan siinä ikkunassa, näyttivät valoisana kesäyönä hirveän paljon kalpeammilta. Oi, Kristian kapteeni!

Ihanpa kohotti pappi jo kätensä kohdistaakseen hirveän iskun jättiläisen karkeaan, tuhmaan naamaan, mutta hillitsi sitten itsensä. Hän vetäisi ikkunan rämähdyksellä kiinni ja pysähtyi keskelle permantoa, heristäen nyrkkiään korkeutta kohti.

Hän, jonka pään päällä innoituksen tulikieli oli liekehtinyt, hän, joka oli saanut julistaa Jumalan kunniaa, hän ajatteli nyt, että Jumala oli hänellä ilvehtinyt.

Eikö piispa nyt arvele, että pappi oli lähettä-

nyt Kristian kapteenin? Eikö hän arvele, että pappi oli teeskennellyt ja valhetellut kaiken päivää? Nyt piispa ryhtyy tutkimukseen häntä vastaan toden teolla, nyt hän hänet eroittaa ja panee viralta.

Aamun tullessa oli pappi mennyt pappilasta. Hän ei välittänyt jäädä itseään puolustamaan. Jumala oli ilvehtinyt hänellä. Jumala ei tahtonut häntä auttaa. Hän tiesi, että hänet pannaan viralta. Jumala sen tahtoi. Parasta oli, että hän menee jo omia aikojaan.

Näin tapahtui 1820-luvun alussa eräässä läntisen Vermlannin syrjäpitäjässä.

Se oli ensimäinen onnettomuus, joka Gösta Berlingiä kohtasi; se ei ollut viimeinen.

Sillä vaikeaa on sellaisten orhien olo, jotka eivät kärsi kannuksia eivätkä ruoskaa. Joka tuskan tullen, joka heitä kohtaa, he pikastuvat ja kiitävät harhateille, ammottavia kuiluja kohti. Heti kun tie muuttuu kiviseksi ja retki raskaaksi, eivät he tiedä mitään muuta neuvoa kuin kumota kuormansa ja porhaltaa hulluina matkaansa.

II.

KERJÄLÄINEN.

Kylmänä joulukuun päivänä asteli kerjäläinen ylös Brobyn mäkiä. Hän oli puettu kurjan kurjiin rääsyihin, ja hänen kenkänsä olivat niin kuluneet, että kylmä lumi kasteli hänen jalkansa.

Löven Vermlannissa on pitkä, kapea järvi, jota parissa kohden kurovat vielä kaidemmaksi pitkät, kapeat salmet. Se ulottuu pohjoisessa suomalaismetsiin, etelässä Vennerniin. Useita pitäjiä leviää sen rannoilla, mutta Bron pitäjä on suurin ja rikkain. Se valtaa hyvän osan järven rantoja sekä itäettä länsipuolella, mutta länsipuolella ovat suurimmat talot, herraskartanot sellaiset kuin Ekeby ja Björne, maankuulut rikkaudesta ja kauneudesta, sekä Brobyn suuri kylä, jossa on majatalo, käräjähuone, nimismiehen virkatalo, pappila ja markkinapaikka.

Broby on jyrkällä mäenrinteellä. Kerjäläinen oli ehtinyt majatalon ohi, joka on mäen juurella, ja ponnisteli pappilata kohti, joka on aivan mäen laella.

Hänen edeltään kulki ylämäkeen pieni tyttö, vetäen kelkkaa, minkä kuormana oli jauhosäkki. Kerjäläinen saavutti tytön ja alkoi puhella hänen kanssaan.

»Niin pieni hevonen ja niin iso kuorma», sanoi hän.

Lapsi kääntyi ja katsoi häneen. Se oli noin kaksitoista-vuotias pahainen, jolla oli tähystelevät, terävät silmät ja suppuinen suu.

»Jumala soisi, että hevonen olisi pienempi ja kuorma isompi, niin riittäisi sitä pitemmältä», vastasi tyttö.

»Omaa rehuako sinä sitten kotiin vedät?»

»Jumala paratkoon, niinpä kyllä. Itsepä saan hankkia ruokani, niin pieni kuin olenkin.»

Kerjäläinen tarttui kelkankaplaasen lykätäkseen apuna.

Tyttö kääntyi ja katsoi häneen.

»Elä luulekkaan, että saat mitään siitä hommasta», sanoi hän.

Kerjäläinen nauramaan.

»Sinä taidatkin olla Brobyn papin tytär, vai.»

»Olen kuin olenkin. Monella on köyhempi isä, pahempaa ei kellään. Se on silkkaa totta, vaikka on häpeä, että hänen oman lapsensa täytyy niin sanoa.»

»Hän taitaa olla ahne ja ilkeä, isäsi?»

»Ahne hän on, ja ilkeä on, mutta hänen tyttärestään taitaa tulla vielä pahempi, jos saa elää, sanovat.»

»Mielestäni ovat oikeassa, kuules. Hupaisapa olisi tietää, mistä sinä olet tämän jauhosäkinkin siepannut.»

»Eipä haitanne, jos tuon sinulle sanonenkin. Minä otin jyvät tänä aamuna isän eloaitasta, ja nyt kävin myllyllä.»

»Eikö se huomaa sinua, kun tulet kotiin säkki kelkassa?»

»Oletpa tainnut lähteä sällinopista liian aikaisin. Isä on poissa pitäjällä, näetkös!»

»Kuka ajanee tuolta perästämme. Kuulen, että jalas vinkuu. Ajatteleppas, jos se on isäsi.»

Tyttö kuunteli ja tähysteli, sitten hän alkoi itkeä ja huutaa.

»Se on isä», nyyhki hän. »Hän tappaa minut. Hän tappaa minut.»

»Niin, nyt on hyvät neuvot kalliit, ja nopsat neuvot paremmat hopeaa ja kultaa», sanoi kerjäläinen.

»Kuules», sanoi lapsi, »sinä voit auttaa minua. Ota nuora ja vedä kelkkaa, niin isä luulee, että se on sinun.»

»Mitä minä sitten sillä teen?» kysyi kerjäläinen ja asetti nuoran olkansa ympärille.

»Vie mihin mielesi tekee nyt aluksi, mutta tuo sitten pappilaan, kun tulee pimeä. Minä kyllä pidän sinua silmällä. Tulet, ja tuot säkin ja kelkan, ymmärrätkö.»

»Pitänee koettaa.»

»Jumala armahtakoon sinua, jos et tule», huusi tyttö, ja juoksi pois, ehtiäkseen ennen isää kotiin.

Kerjäläinen käänsi raskain mielin kelkan takaisin alamäkeen ja lykkäsi sitä majatalon pihaan.

Hän, raukka, oli siinä unelmoinut, kävellessään lumessa melkein paljain jaloin; hän oli kävellessään ajatellut noita suuria metsiä Lövenin pohjoispuolella, suuria suomalaismetsiä.

Täällä alamaassa, Bron pitäjässä, jossa hän nyt kulki salmen rannalla, joka on Ylä- ja Ala-Lövenin välillä, näissä rikkauden ja riemun kuuluissa seuduissa, missä herraskartano on herraskartanon vieressä, tehdas tehtaan kyljessä, täällä oli jokainen tie hänelle liian raskas, joka huone liian ahdas, joka vuode liian kova. Täällä hän kaipasi katkerasti suurten, ikuisten metsien rauhaa.

Täällä kuuli hän varstain paukkavan joka luuvassa, ikäänkuin puitavasta ei koskaan tulisi loppua. Hirsikuormia ja hiilihäkkejä tuli lakkaamatta tyhjentymättömistä metsistä. Päättömät malmikuormien jonot vierivät tien syvissä raiteissa, joita satalukuiset edeltäjät olivat uurtaneet. Täällä

näki hän rekien, täynnä ajajia, kiitävän kartanosta kartanoon, ja hänestä näytti ilo istuvan ohjaksissa ja kauneus ja rakkaus seisovan kannoilla. Ah, kuinka raukka kävellessään ikävöi ylämaahan suurten, ikuisten metsien rauhaan!

Siellä kaukana, jossa puut kohoavat suorina ja pilarimaisina tasaiselta maankamaralta, jossa lumi lepää raskaina kerroksina liikkumattomilla oksilla, jossa tuuli on voimaton ja vain hiljaa leikkii latvain havuissa, siellä halasi hän vaeltaa, aina etemmäksi ja etemmäksi metsien syvyyteen, kunnes kerran hänen voimansa pettäisivät ja hän kaatuisi suurten puiden alle, kuollen nälkään ja viluun.

Hän ikävöi tuota suurta, humisevaa hautaa Lövenin pohjoispuolella, jossa katoavaisuuden voimat kukistaisivat hänet, jossa vihdoinkin nälkä, pakkanen, väsymys ja viina jaksaisi tuhota tämän ruumisraukan, joka voi kestää kaikki.

Hän oli tullut majataloon ja aikoi siellä odottaa iltaa. Hän meni kapakka-tupaan ja istui siellä tylsässä levossa penkillä ovensuussa, unelmoiden ikuisista metsistä.

Majatalon muori armahti häntä ja antoi hänelle viinaryypyn. Antoipa hän kaksikin, kun hän niin hartaasti pyysi.

Mutta enempää hän ei tahtonut ilmaiseksi antaa, ja kerjäläinen joutui aivan epätoivoon. Hänen täytyi saada enemmän tätä voimakasta, suloista paloviinaa. Hänen täytyi vielä kerran tuntea sydämensä tanssivan ruumiissa ja ajatusten leimuavan juopuneina. Oi, tätä suloista vii-

nan-viljaa. Kesän aurinko, kesän linnunlaulu, kesän tuoksu ja kauneus läikkyi ja virtasi sen valkeissa laineissa. Vielä kerran, ennenkuin hän katoaa yöhön ja pimeään, hän tahtoo juoda aurinkoa ja onnea.

Niinpä hän vaihtoi ensin jauhot, sitten jauhopussin ja viimein kelkankin viinaan. Siitä hän sai hyvän humalan, ja nukkui hyvän osan iltapäivää kapakan penkillä.

Kun hän heräsi, käsitti hän, että hänellä oli nyt enää vain yksi tehtävä jäljellä. Koska tämä kurja ruumis oli anastanut kaiken vallan hänen sielultansa, koska hän oli saattanut juoda, mitä lapsi oli hänen haltuunsa uskonut, koska hän oli kaiken maan häpeä, täytyi hänen vapauttaa sielunsa niin suuresta viheliäisyyden kuormasta. Hänen täytyi antaa sille vapaus, antaa sen mennä Jumalan luo.

Hän makasi kapakan penkillä ja tuomitsi itseänsä: »Gösta Berling, virkaheitto pappi, syytetty nälkää kärsivän lapsen jauhojen juomisesta, tuomitaan kuolemaan. Mihin kuolemaan? Kinoskuolemaan.»

Hän otti hattunsa ja hoiperteli ulos. Hän ei ollut aivan valveilla eikä aivan selvä. Hän itki säälistä itseänsä kohtaan, pahoin tahrattua sielu raukkaansa kohtaan, joka hänen oli vapautettava.

Hän ei mennyt kauaksi eikä poikennut tieltä. Aivan tien vieressä oli korkea kinos, siihen hän heittihe kuolemaan. Hän ummisti silmänsä ja koetti nukkua.

Ei voi arvata, miten kauan hän siinä nukkui; mutta hänessä oli henki vielä, kun Brobyn papin

tyttö juoksi tietä pitkin lyhty kädessä ja löysi hänet kinoksesta tien vieressä. Tyttö oli seisoskellut ja odottanut häntä tuntimäärin; nyt oli hän juoksennellut pitkin Brobyn mäkiä etsimässä häntä.

Hän tunsi heti kerjäläisen, ja sitten alkoi hän pudistella häntä ja huutaa kaikin voimin, saadakseen hänet hereille.

Hänen täytyi saada tietää, mihin mies oli hukannut hänen jauhosäkkinsä.

Hänen täytyi saada hänet henkiin edes siksi aikaa että hän voi selittää, mihin hänen kelkkansa ja jauhosäkkinsä olivat joutuneet. Isäukko pieksäisi hänet hengiltä, jos tyttö heittäisi hänen kelkkansa hulttion jäljille. Hän puri kerjäläisen sormea ja kynsi hänen kasvojansa, ja samalla hän kirkui kuin hengenhädässä.

Silloin tuli joku ajaja maantiellä.

»Kuka turkanen se huutaa?» kysyi tuima ääni.

»Minun pitää saada tietää, mihin tuo mies on pannut minun jauhosäkkini ja kelkkani», nyyhkytti lapsi ja hakata jyskytti nyrkeillään kerjäläisen rintaa.

»Paleltunuttako sinä sillä lailla kynsit? Nousetko, villikissa!»

Ajaja oli suuri ja karkea nainen. Hän nousi reestä ja tuli kinoksen luo. Lasta hän otti niskasta ja pukkasi tielle. Senjälkeen hän kumartui, työnsi kädet kerjäläisen alle ja nosti hänet maasta. Sitten hän kantoi hänet rekeen ja sijoitti siihen.

»Tule mukaan kievariin, villikissa», huusi hän papin tyttärelle, »niin saadaan kuulla, mitä sinä tiedät tästä asiasta».

* * *

Tunnin päästä istui kerjäläinen majatalon parhaassa huoneessa ovensuussa, ja hänen edessään seisoi se muhkea rouva, joka oli pelastanut hänet kinoksesta.

Sellaisena kuin Gösta Berling nyt näki hänet: kotimatkalla hiilenvedosta metsästä, kädet noessa, ja savipiippu suussa, lyhyt, päällyksetön lammasnahka-turkki ja juovikas, kotikutoinen villahame yllä, pikisauma-saappaat jalassa ja tuppipuukko povella; kuten hän nyt näki hänen harmaat hiuksensa, jotka olivat yksinkertaisesti suitut, ja hänen vanhat, kauniit kasvonsa, sellaiseksi oli hän kuullut häntä kuvattavan tuhansia kertoja, ja hän huomasi joutuneensa tekemisiin kuuluisan Ekebyn majurinrouvan kanssa.

Hän oli mahtavin nainen koko Vermlannissa, seitsemän rautaruukin valtiatar, tottunut käskemään ja saamaan muut tottelemaan; ja kerjäläinen oli vain henkipatto mies raukka, rutiköyhä, ja hän tiesi, että joka tie oli hänelle liian raskas, joka huone liian ahdas. Hänen ruumiinsa vapisi kauhusta, kun majurinrouvan katse viipyi hänessä.

Rouva seisoi ääneti ja katseli tuota ihmiskurjuutta: punaisia pöhöttyneitä käsiä, lopen laihtunutta ruumista ja ihanaa päätä, joka yhä rappiotilassaankin ja huonossa hoidossaan säteili hurjaa kauneutta.

»Taitaa olla Gösta Berling, se hullu pappi?» sanoi rouva kysyen.

Kerjäläinen ei liikahtanut.

»Minä olen Ekebyn majorska, minä.»

Kerjäläisen ruumista väristi. Hän pani kätensä

ristiin ja kohotti silmänsä kaipaavin katsein. Mitä aikoi rouva hänelle tehdä? Pakottaisiko hän hänet elämään? Gösta Berling vapisi hänen voimaansa. Ja hän oli jo ollut saavuttamaisillaan ikuisten metsien rauhan!

Majurinrouva alkoi taistelun sanomalla hänelle, että Brobyn papin tytär oli saanut kelkkansa ja jauhosäkkinsä takaisin, ja että hänellä, majurinrouvalla, oli Göstalle, niinkuin monelle muullekin kodittomalle raukalle, turvapaikka Ekebyn kavaljeeri-flyygelissä. Hän tarjosi papille elämän ilossa ja riemussa, mutta toinen vastasi, että hänen täytyy kuolla.

Silloin löi majurinrouva nyrkkinsä pöytään ja puhui hänelle kursailematta suunsa puhtaaksi.

»Vai niin, hän tahtoo kuolla, vai tahtoo hän. Minä en sitä suuresti ihmettelisikään, jos nyt olisi niin, että hän edes eläisi. Miehellä on moinen luuranko-ruumis ja moiset voimattomat jäsenet ja tuollaiset himmeät silmät, ja hän voi luulla, että hänessä on vielä jotain surmaamista. Luuleeko hän, että täytyy kuollut ollakseen välttämättä maata kylmänä ja kankeana naulatun arkunkannen alla? Luuleeko hän, etten minä näe, kuinka kuollut hän on, tämä Gösta Berling?

Minä näen, että hänellä on pääkallo päänä, ja minusta näyttää kuin kömpisivät madot esiin hänen silmäkuopistaan. Eikö hän itse tunne, että hänellä on suu täynnä multaa? Eikö hän kuule, miten nikamat kalisevat, kun hän liikkuu?

Hän on hukuttautunut viinaan, tämä Gösta Berling, ja kuollut hän on.

Kun hän nyt kulkee, niin hänessä liikkuvat vain

luurangon nikamat, ja niidenkään hän ei sallisi elää, jos sitä voi sanoa elämäksi. Tuntuu kuin hän kadehtisi kuolleiden tanssia haudoilla tähtiöinä.

Häpeääkö hän sitä, että hänet on eroitettu virasta, koska hän nyt tahtoo kuolla? Kunniakkaampaa olisi, että hän käyttäisi lahjojansa ja tekisi jotain hyötyä Jumalan kauniissa maailmassa; niin sanoisin minä hänelle. Miksi hän ei tullut heti minun luokseni, niin olisin selvittänyt hänen asiansa hyvälle tolalle. Niin, nyt hän odottaa kai itselleen aika kunniaa siitä, että hänet kääritään lakanoihin ja lasketaan sahajauhoon ja sanotaan, että hän on kaunis ruumis.»

Kerjäläinen istui tyynenä, melkeinpä hymyillen, kun majurinrouva jyristi vihaisia sanojansa. Ei mitään hätää, riemuitsi hän, ei mitään hätää. Ikuiset metsät odottavat, eikä tuolla naisella ole valtaa kääntää sinun sieluasi pois sieltä.

Mutta majurinrouva vaikeni ja käveli pari kertaa edestakaisin huoneessa; sitten istuutui hän takan ääreen, nosti jalkansa pankko-kivelle ja nojasi kyynäspäät polviin.

»Tuhannen turkasta», sanoi hän ja myhäili itsekseen. »Se on paljon todempaa, se mitä sanoin, kuin itse huomaankaan. Eikö Gösta Berling luule, että useimmat tässä maailmassa ovat kuolleita tai puolikuolleita? Luuleeko hän, että minä elän. Enpä vaan! En sitten lähimain!

Niin, katsokoon hän vaan nyt minua! Minä olen Ekebyn majorska, ja olen minä maar Vermlannin mahtavin rouva. Jos minä viittaan sormellani, niin juoksee maaherra, jos minä viittaan kah-

della, juoksee piispa, ja jos minä viittaan kolmella, niin tanssii tuomiokapituli ja neuvosmiehet ja kaikki Vermlannin tehtaanpatruunat polskaa Karlstadin torilla. Tuhat turkasta, poikaseni, sen minä sanon hänelle, minä en ole mitään muuta kuin vaatteissa kulkeva ruumis. Jumala tietää, kuinka vähän henkeä minussa on.»

Kerjäläinen kumarsi selkäänsä ja kuunteli jännityksessä. Vanha majurinrouva istui nyykytellen tulen edessä. Hän ei puhuessaan katsonut Gösta Berlingiin.

»Eikö hän luule», jatkoi hän, »että jos minä olisin elävä ihminen, ja näkisin hänen istuvan siinä, viheliäisenä ja murheissaan ja itsemurhan mietteissä, eikö hän luule, että minä ottaisin ne hänestä yhdessä hengenvedossa? Silloin minulla olisi hänelle kyyneleitä ja rukouksia, jotka kääntäisivät hänen mielensä nurin narin, ja minä pelastaisin hänen sielunsa, mutta nyt minä olen kuollut.

Onko hän kuullut, että minä olin kerran tuo kaunis Margareta Celsing? Se ei ollut eilen, mutta yhä voin itkeskellä vanhat silmäni punaisiksi hänen tähtensä. Miksi täytyy Margareta Celsingin olla kuollut, ja miksi elää Margareta Samzelius, miksi pitää Ekebyn majurinrouvan elää, sano sinä, Gösta Berling?

Tietääkö hän, millainen Margareta Celsing oli? Hän oli norja ja hento ja ujo ja viaton, Gösta Berling. Hän oli sellainen, jonka haudalla enkelit itkevät.

Hän ei tiennyt mitään pahasta, kukaan ei ollut tuottanut hänelle surua, hän oli hyvä kaikille. Ja kaunis hän oli, oikein kaunis.

Oli silloin pulska mies, hänen nimensä oli Altringer. Jumala ties, miten hän osui matkaamaan siellä ylhäällä Älfdalin erämaissa, jossa Margaretan vanhemmilla oli tehdas. Hänet näki Margareta Celsing: hän oli kaunis, mainio mies, ja hän rakasti Margaretaa.

Mutta mies oli köyhä, ja he päättivät odottaa toisiaan kuusi vuotta, niinkuin laulussa lauletaan.

Kun kolme vuotta oli mennyt, sai Margareta toisen kosijan. Se mies oli ruma ja paha, mutta tytön vanhemmat luulivat, että hän oli rikas, ja he pakottivat Margareta Celsingin hyvällä ja pahalla, lyönneillä ja pahoilla sanoilla, ottamaan hänet mieheksensä. Katso, sinä päivänä kuoli Margareta Celsing.

Senjälkeen ei ollut enää Margareta Celsingiä, ainoastaan majurinrouva Samzelius, eikä hän ollut hyvä, ei ujo, hän uskoi paljon pahaa eikä liioin piitannut hyvästä.

Sinä tiedät kyllä, mitä sitten tapahtui. Me asuimme Sjössä, täällä Lövenin rannalla, majuri ja minä. Mutta hän ei ollut rikas, kuten oli huhuttu. Minä olin usein kovilla päivillä.

Silloin tuli Altringer takaisin, ja nyt hän oli rikas. Hänestä tuli Ekebyn isäntä, hovin, joka on Sjön rajanaapuri, hänestä tuli kuuden muun rautatehtaan omistaja Lövenin ympäristössä. Hän oli toimekas, pystyvä: jalo mies oli hän.

Hän auttoi meitä köyhyydessämme: me ajelimme hänen vaunuissaan, hän lähetti ruokaa meidän keittiöömme, viiniä kellariimme. Hän täytti minun elämäni kemuilla ja huveilla. Majuri lähti sotaan,

mutta mitä me huolimme siitä! Yhtenä päivänä vierailin minä Ekebyssä, toisena ajoi hän Sjöhön. Oi, niinkuin huvien katrilli kiersi Lövenin rantaa.

Mutta pahat kielet puhuivat Altringerista ja minusta. Jos Margareta Celsing silloin olisi elänyt, olisi hän sitä suuresti surrut, mutta minä en välittänyt siitä mitään. Kumminkaan en minä vielä ymmärtänyt, että minä olin tunnoton sentähden, että olin kuollut.

Siten ehti puhe meistä isäni ja äitini korviin, sinne, missä he puuhasivat Älfdalin metsissä hiilihaudoillaan. Mummo ei pitkään vitkaillut; hän matkusti tänne puhellakseen minun kanssani.

Eräänä päivänä, kun majuri oli poissa ja minä istuin juhlapöydässä Altringerin ja monien muiden kanssa, saapui hän. Minä näin hänen astuvan saliin, mutta sydämeni ei voinut tuntea, että hän oli minun äitini, Gösta Berling. Minä tervehdin häntä kuin vierasta, ja pyysin häntä istumaan pöytääni aterioimaan.

Hän tahtoi puhua minulle, ikäänkuin minä olisin ollut hänen tyttärensä, mutta minä sanoin hänelle, että hän erehtyy, minun vanhempani olivat kuolleet, he olivat kumpikin kuolleet minun hääpäivänäni.

Silloin hän suostui leikkiin. Seitsenkymmenvuotias oli hän, kaksikymmentä peninkulmaa oli hän ajanut kolmeen päivään. Nyt hän istuutui kursailematta päivällispöytään ja otti ruokaa; hän oli kerrassa voimallinen ihminen.

Hän sanoi, että oli surullista, kun minulle oli tullut sellainen vahinko juuri sinä päivänä.

»Surullisempaa», sanoin minä, »etteivät vanhempani kuolleet päivää aikaisemmin, niin häistä ei olisi tullut mitään».

»Eikö siis armollinen majurinrouva ole avioliittoonsa tyytyväinen?» kysyi hän silloin.

»Kyllä», sanoin minä, »nyt minä olen tyytyväinen. Minä olen aina tyytyväinen ja noudatan rakkaiden vanhempieni tahtoa.»

Hän kysyi, oliko se minun vanhempieni tahto, että minun piti kukkuroida itseni ja heidät häpeällä ja hylkiä miestäni? Vähän kunniaa tuotin vanhemmilleni ruveten joka pilkkakirveen veisteltäväksi.

»Mitä kylvää, sitä niittää», vastasin minä hänelle. »Ja muuten pitäisi vieraan ymmärtää, etten minä aio kenenkään sallia herjata omain vanhempieni tytärtä.»

Me söimme, me kaksi. Miehet ympärillä vaikenivat eivätkä voineet kohottaa veistä ei haarukkaa.

Mummo jäi vuorokaudeksi levähtämään, sitten hän matkusti.

Mutta sen aikaa kuin näin hänet, en jaksanut käsittää, että hän oli minun äitini. Minä tiesin vain, että minun äitini oli kuollut.

Kun hän teki lähtöä, Gösta Berling, ja minä seisoin hänen vieressään portailla, ja vaunut olivat ajetut siihen, sanoi hän minulle:

»Vuorokauden olin minä täällä sinun tervehtimättä minua äitinäsi. Kolkkoja teitä minä ajoin tänne, kaksikymmentä peninkulmaa kolmeen päivään. Ja minun ruumiini vapisee sinun häpeästäsi niinkuin se olisi vitsoilla piesty. Kiellettäköön sinut, niinkuin minut kielsit, hyljättäköön sinut,

niinkuin minut on hyljätty! Maantie olkoon kotisi, olkikupo sänkysi, hiilihauta lietesi! Häpeä ja häväistys palkkasi olkoon, lyököön muut sinua niinkuin minä sinua lyön!»

Ja hän löi kovasti minua poskelle.

Mutta minä otin hänet syliini, kannoin portaita alas ja nostin vaunuihin.

»Kuka sinä olet, että kiroat minua?» kysyin minä, »kuka sinä olet, että lyöt minua? Sellaista minä en kärsi keltään.»

Ja minä annoin hänelle takaisin korvapuustin. Vaunut lähtivät samassa, mutta silloin, sillä hetkellä, Gösta Berling, minä tiesin, että Margareta Celsing oli kuollut.

Hän oli ollut hyvä ja viaton; hän ei tuntenut mitään pahaa. Enkelit olisivat itkeneet hänen haudallansa. Jos hän olisi elänyt, hän ei olisi lyönyt äitiänsä.»

Ovensuussa istuva kerjäläinen oli kuunnellut, ja sanat olivat hetkeksi hälventäneet ikimetsien houkuttelevan huminan. Katso, katso tuota mahtavaa rouvaa, hän alentui hänen vertaisekseen synnissä, hänen sisarekseen kadotuksessa, antaakseen hänelle elämän-rohkeutta. Siten piti hänen oppia tietämään, että oli suruja ja syitä muidenkin pään päällä kuin hänen. Hän nousi ylös ja meni majurinrouvan luo.

»Tahtooko Gösta Berling nyt elää?» kysyi hän äänellä, joka murtui itkuun; »minkätähden hän kuolisi? Hänestä olisi kai voinut tulla hyvä pappi, mutta kuunaan ei se Gösta Berling, jonka hän hukutti viinaan, ollut niin huikaisevan viaton ja

puhdas kuin se Margareta Celsing, jonka minä tukehdutin vihaan. Tahtooko hän elää?»

Gösta lankesi polvilleen rouvan eteen.

»Antakaa anteeksi», sanoi hän, »en voi».

»Minä olen vanha nainen, monien surujen karkaisema», vastasi majurinrouva, »ja minä istun täällä ja saatan itseni alttiiksi kerjäläiselle, jonka löysin puolipaleltuneena kinoksesta tienvierestä. Se on minulle parhaiksi. Menköön hän ja tehköön itsemurhan, niin ei hän ainakaan voi kertoa kellekään minun hulluudestani.»

»Majurinrouva, minä en ole mikään itsemurhaaja, minä olen henkipatto. Elkää tehkö taisteluani liian vaikeaksi! Minä en saa elää. Ruumiini on anastanut isännyyden sielultani, sentähden täytyy minun päästää sielu vapaaksi, antaa sen mennä Jumalan luo.»

»Vai niin, hän luulee siis sinne joutuvansa?»

»Hyvästi, majurinrouva, ja kiitokset!»

»Hyvästi, Gösta Berling.»

Kerjäläinen nousi ja meni allapäin ja laahustaen ovea kohti. Tämä nainen teki tien sinne suuriin metsiin hänelle liian raskaaksi.

Kun hän tuli ovelle, täytyi hänen katsahtaa taaksensa. Silloin kohtasi hän majurinrouvan silmäyksen, kun rouva hiljaa istuen katseli poistuvaa. Hän ei ollut koskaan nähnyt sellaista kasvojen muutosta, ja hän jäi seisomaan ja tuijottamaan rouvaan. Tuo, joka oli äsken ollut vihainen ja uhkaava, oli nyt hiljaisen kirkastettu, ja hänen silmistään loisti armahtava, säälivä rakkaus. Jokin Göstassa, hänen villiytyneessä sydämessään, murtui

tuosta silmäyksestä; hän nojasi otsansa ovenpieleen, väänsi kätensä päänsä päälle ja itki pakahtuakseen.

Majurinrouva nakkasi savipiipun lieteen ja tuli Göstan luo. Hänen liikkeensä olivat pehmoiset kuin äidin.

»No niin, poikaseni!»

Ja hän sai hänet alas viereensä ovensuu-penkille, niin että hän itki pää rouvan polvea vasten.

»Kuoleeko hän vielä?»

Silloin tahtoi Gösta kavahtaa ylös. Rouvan täytyi väkisin pidättää häntä.

»Nyt minä sanon hänelle, että hän saa tehdä niinkuin tahtoo. Mutta sen minä hänelle lupaan, että jos hän tahtoo elää, otan minä Brobyn papin tyttären hoitooni ja teen hänestä ihmisen, joten hän saa kiittää Jumalaansa siitä, että Gösta varasti häneltä jauhot. No, tahtooko hän?»

Kerjäläinen kohotti päätänsä ja katsoi majurinrouvaa suoraan silmiin.

»Onko se totta?»

»Ihan, Gösta Berling.»

Silloin Gösta Berling vääntelí käsiään tuskasta. Hän näki edessään tähystelevät silmät, puristetut huulet ja kovin laihat pikku kädet. Niin tuo pikku olento saisi suojaa ja hoitoa, ja alennuksen merkki häviäisi hänen ruumiistansa, pahuus hänen sielustansa. Nyt sulkeutui tie häneltä ikuisiin metsiin.

»Minä en tapa itseäni niin kauan kun hän on majurinrouvan hoidossa», sanoi hän. »Minä tiesin kyllä, että majurinrouva pakottaisi minut elämään. Minä tunsin heti, että majurinrouva oli minua väkevämpi.»

»Gösta Berling», sanoi rouva juhlallisesti, »minä olen taistellut hänestä kuin itsestäni. Minä sanoin Jumalalle: 'Jos minussa elää jotain Margareta Celsingistä, niin salli hänen esiintyä ja näyttäytyä, niin ettei se mies mene ja surmaa itseänsä. Ja Hän salli sen, ja sinä näit Margaretan, ja siksi sinä et voinut mennä. Ja Margareta kuiskasi minulle, että tuon lapsiraukan tähden sinä varmaan jätät kuolonaikeesi. Ah, kyllä lennätte rohkeasti, te villit linnut, mutta meidän Herramme tietää verkon, joka teidät vangitsee.»

»Hän on suuri ja kummallinen Jumala», sanoi Gösta Berling. »Hän on suonut minun pettyä ja hyljännyt minut, vaan hän ei tahdo minun kuolemaani. Tapahtukoon hänen tahtonsa!»

Siitä päivin tuli Gösta Berling kavaljeeriksi Ekebyhyn. Kaksi kertaa koetti hän päästä sieltä ja raivata itselleen uraa elääkseen omalla työllään. Ensi kerralla lahjoitti majurinrouva hänelle torpan lähellä Ekebytä, hän muutti sinne ja aikoi elää työmiehenä. Se sujui häneltä jonkin aikaa, mutta hän kyllästyi pian yksinäisyyteen ja jokapäiväiseen ahertamiseen ja palasi taas kavaljeeriksi. Toisen kerran tapahtui sama silloin, kun hän tuli Borgin kartanoon kreivi Henrik Dohnan kotiopettajaksi. Siellä rakastui hän nuoreen Ebba Dohnaan, kreivin sisareen, mutta kun neito kuoli juuri silloin, kun Gösta luuli juuri voittavansa hänet, heitti hän kaikki aatokset muusta kuin olla Ekebyn kavaljeeri. Hänestä tuntui, että virasta eroitetulta papilta ovat kaikki tiet parannukseen suljetut.

12. 185 — 3

Ensimäinen luku.

MAISEMA.

Nyt täytyy minun kuvata tuo pitkä järvi, rikas tasanko ja nuo siniset vuoret, koskapa ne muodostivat sen näyttämön, jolla Gösta Berling ja Ekebyn kavaljeerit viettivät iloista elämäänsä.

Järven lähteet ovat melkoisen kaukana pohjoisessa, ja siellä on ihana maa järven olla. Metsä ja vuoret eivät koskaan lakkaa kokoamasta sille vettä, virrat ja purot syöksyvät siihen kaiken vuotta. Järvellä on hieno, valkea hiekka loikoakseen, niemiä ja saaria niitä kuvastaakseen ja katsellakseen; vellamolla ja vetehisillä on oiva kisakenttänsä siellä, ja se laajenee nopeasti suureksi ja kauniiksi. Siellä ylämaassa pohjoisessa on se iloinen ja ystävällinen: katsottakoon sitä vain kesäaamuna, kun se loikoo jo virkun-valveilla utuverhonsa alla, niin huomaa, kuinka hilpeä se on! Se kujeilee ensin hetken, ryömii sitten hiljaa, hiljaa ohuen verhon sisältä, niin lumoavan kauniina, että sitä tuskin tuntee, mutta sitten heittää se yhdellä huiskauksella koko peiton päältään ja lepää siinä alastomana ja ruusuisena ja kimeltää aamuvalaistuksessa.

Mutta järvi ei tyydy tähän leikittelevään elämään, se kuroo kupeensa kapeaksi salmeksi, murtautuu etelässä parin hiekkakummun läpi ja etsii

uutta valtakuntaa itselleen. Sen se löytääkin, se tulee suuremmaksi ja mahtavammaksi, sillä on nyt pohjattomat syvänteet täytettävinä ja uuttera maisema kaunistettavana. Mutta nyt tulee vesikin tummemmaksi, ranta vähemmin vaihtelevaksi, tuulet tuimemmiksi, koko luonne ankarammaksi. Komea, hurmaava järvi se on. Monet ovat ne laivat ja tukkilautat, jotka siellä kulkevat, myöhään joutaa se laskeutumaan talvilepoon, harvoin ennen joulua. Usein on se myöskin rajulla tuulella, se voi vaahdota vihasta valkoisena ja kumota purjeveneitä, mutta se voi levätä myös uinailevassa rauhassa ja kuvastaa taivaat.

Mutta vielä etemmäksi maailmaan tahtoo järvi matkata, vaikka vuoret tulevat yhä korkeammiksi ja tila yhä ahtaammaksi, kuta loitommaksi etelään se etenee, niinkin, että sen täytyy vielä kerran ryömiä kaitana salmena hiekkarantojen välitse. Sitten levenee se kolmannen kerran, mutta ei enää niin kauniina ja valtavana kuin ennen.

Rannat painuvat ja tulevat yksitoikkoisiksi, leppeämmät tuulet puhaltavat, järvi menee aikaisin talvilepoon. Yhä vielä se on kaunis, mutta on menettänyt nuoruuden huimauksensa ja miehen voiman — se on vain järvi kuin muutkin. Kaksin käsivarsin hapuaa se tietänsä Vennerniin, ja kun se on sen löytänyt, suistuu se vanhuuden-heikkona pystyjä jyrkänteitä alas ja laskeutuu viimeisellä, pauhaavalla sankarityöllä lepoon.

Yhtä pitkä kuin järvi on tasankokin; mutta voipa uskoa, että sen on varsin tukala päästä kulkemaan järven ja vuorien välitse, aina tuolta jär-

ven pohjoispään umpilaaksosta, jossa se ensin uskaltaa levennellä, Vennernin rannalle, jossa se voittaen asettuu mukavaan lepoon. Eihän voi ajatellakaan muuta kuin että tasanko mielellään haluaisi seurata järven rantaa, pitkin matkaa, mutta vuoret eivät anna sille rauhaa. Vuoret ovat valtavia harmaakivisiä muureja, joita metsä peittää, täynnä rotkoja, vaikeakulkuisia, runsaan sammaleen ja jäkälän peittämiä, runsaan metsänriistan koteja niinä vanhoina aikoina. Vesiperäisen rämeen tai mustavetisen lammen tapaa siellä usein keskellä laajoja harjuja. Siellä täällä näkee myös hiilihaudan pohjan tai avonaisen ahon, josta hirsiä ja halkoja on otettu, taikka kaskimaan, ja se todistaa, että nämä vuoret voivat sietää myös työtä; mutta tavallisesti loikovat ne suruttomassa rauhassa ja tyytyvät antamaan valojen ja varjojen leikkiä ikuista kisaansa rintehillänsä.

Ja näiden vuorien kanssa käy tasanko, joka on hurskas ja rikas ja rakastaa työtä, alinomaista sotaa, kaikessa ystävyydessä tietysti.

»Sehän jo riittää», sanoo tasanko vuorille, »että asetatte muurinne minun ympärilleni, se turvaa kyllä minua».

Mutta vuoret eivät ota sitä korviinsakaan. Ne lähettävät pitkiä kukkulajonoja ja kaljuja ylätasankoja aina järveen asti. Ne pystyttävät ihania näkötorneja joka niemeen, ja lähtevät oikeastaan järvenrannalta niin harvoin, että tasanko vain muutamin paikoin pääsee pistäytymään rantaäyrään pehmoisessa hiekassa pyöriskelemässä. Mutta ei sen auta valittaminen.

»Ole sinä hyvilläsi, kun me seisomme täällä», sanovat vuoret. »Ajatteleppas joulunalus-aikaa, jolloin kalmankylmät sumut vyöryvät päivin, viikoin Lövenin ulapalta. Me teemme sinulle hyvän palveluksen tässä seisoskellen.»

Tasanko valittelee, että sillä on niin ahdas tila ja huono näköala.

»Tuhmahan sinä olet», vastaavat vuoret, »tietäisitpä vaan, miten täällä tuulee, täällä rannalla. Tarvitaan lievimmin sanoen harmaakivinen selkä ja kuusikko-turkki, jos mieli sellaista kestää. Ja muuten voit katsella iloksesi meitä.»

Niin, vuoria tasanko kylläkin katselee. Se tuntee hyvin kaikki ne merkilliset valon ja varjon vivahteet, jotka vuorilla väikkyvät. Se tietää, kuinka vuoret puolipäivä-valaistuksessa vaipuvat alas taivaanrantaa kohti, mataloina ja heikosti vaaleansinisinä, ja aamu- tai iltavalossa kohoavat kunnioitettavaan korkeuteen, kirkkaansinisinä kuin keskitaivas. Joskus lankeaa valo niille niin terävästi, että ne tulevat vihertäviksi tai mustansinisiksi, ja jokainen yksityinen honka, jokainen tie ja rotko näkyy peninkulmien päähän.

Tapahtuu kyllä paikka paikoin, että vuoret väistyvät hieman sivulle ja antavat kedon tulla vilkaisemaan järveä. Mutta kun se saa nähdä järven vihoissaan, kun järvi sähisee ja sylkee kuin villikissa, tai se näkee sen kylmän savun peitossa, joka aiheutuu siitä, että syöjätär panee olutta ja pesee poukkuja, silloin antaa se kohta vuorille oikeuden takaisin ja vetäytyy jälleen suojaan ahtaasen vankilaansa.

Ihmiset ovat ikimuistoisista ajoista viljelleet sitä ihanaa tasankoa, ja sinne on kasvanut suuri asutus. Missä tahansa joki valkokuohuisin koskin heittyy rantajyrkännettä alas, siihen on kohonnut tehtaita ja myllyjä. Valoisille, aukeille paikoille, joissa tasanko pistäytyy järveen, rakennettiin kirkkoja ja pappiloita; mutta laaksojen laiteilla, rinteen puolinousussa, kivisillä mailla, joilla vilja ei viihdy, siellä ovat talonpoikaisten talot, sotilasvirkatalot ja moni herraskartano.

Huomattakoon kumminkin, ettei 1820-luvulla seutu ollut läheskään niin viljelty kuin nykyisin. Metsänä, järvenä ja suona oli silloin paljon, jota nyt viljellään. Kansa myöskään ei ollut niin lukuisa kuin nyt, ja se ansaitsi elatuksensa osittain rahdilla ja päivätyöllä tehtaissa, osittain työskennellen vierailla paikkakunnilla; maanviljelys ei jaksanut heitä elättää. Siihen aikaan kulkivat tasangon asukkaat kotikutoisissa vaatteissa, söivät kauraleipää ja tyytyivät kahdentoista killingin päiväpalkkaan. Puute oli suuri monellakin, mutta sitä lievensi useinkin iloinen ja hilpeä mielenlaatu ja synnynnäinen kätevyys ja pystyväisyys.

Mutta kaikki nuo kolme, pitkä järvi, rikas tasanko ja siniset vuoret, muodostivat ylen kauniin maiseman, ja muodostavat vielä nytkin, ja yhä on sama kansa voimakasta, reipasta ja lahjakasta. Nyt se on suuresti edistynytkin sekä varallisuudessa että sivistyksessä.

Olkoon aina onni myötä heillä, jotka asuvat tuolla pitkän järven ja sinisten vuorten liepeillä! Muutamia heidän muistojansa aion nyt kertoa.

Toinen luku.

JOULUYÖ.

—

Sintram on Forsin ilkeä tehtaanpatruuna nimeltään, hän, jolla on kömpelö apinanruumis ja pitkät kädet, kalju pää ja ruma, irvistävä naama; hän, jonka ilona on pahat elkeet.

Sintram on nimeltään hän, joka ottaa vaan vintiöitä ja tappelupukareja rengeiksensä ja jolla on vain riiteleviä, valhettelevia piikoja palveluksessa, hän, joka ärsyttää koiria raivoon pistämällä niitä neuloilla turpaan, ja joka on onnellinen eläessään kiukkuisten ihmisten ja äkäisten eläinten parissa.

Sintram on nimeltään hän, jonka suurin ilo on pukeutua sielunvihollisen hahmoon, sarvineen ja häntineen ja hevosenkavioineen ja karvoineen, ja yhtäkkiä ilmestyä pimeistä nurkista, leivin-uuneista tai halkovajoista, ja säikyttää arkoja lapsia ja taikauskoisia naisia.

Sintram on nimeltään hän, jota ilahduttaa vanhan ystävyyden vaihto uudeksi vihaksi ja sydämen myrkytys valheella.

Sintram on nimeltään hän, — ja kerran hän tuli Ekebyhyn.

* * *

Vetäkää suuri halkokelkka pajaan, tuokaa se keskelle lattiaa ja asettakaa nuo kärrynlavat kaplaiden päälle! Siinä on nyt pöytä. Hurraa pöydälle, pöytä on valmis!

Tänne nyt tuolit, kaikki, millä voi istua! Tänne kolmijalkaiset suutarintuolit ja tyhjät laarit! Tänne risaiset, vanhat nojatuolit, joissa ei ole selkämystä, tänne jalaksettomat kappi-reet ja vanhat karossit. Ha, ha, ha, tänne vanhat vaunu-karossit, niistä tulee puhujalava!

Katsokaas mokomaa: toinen pyörä olemattomiin ajettu, ja koko vaunukori reuhkana! Ainoastaan kuskipukki on jäljellä, tyyny on rikkoutunut, karhunsammal tupruaa siitä, nahka on vanhuudesta punaista. Korkea kuin talo on tuo vanha ramu. Tukekaa, tukekaa sitä, muuten se menee nurin!

Hurraa! Hurraa! Nyt on jouluyö Ekebyn tehtaalla.

Laivasängyn silkkiverhojen takana nukkuvat majuri ja majurinrouva, nukkuvat ja uskovat, että kavaljeerien rakennuksessa nukutaan. Rengit ja piiat nukkukoot, pulleina joulupuurosta ja karvaasta oluesta, mutta kavaljeeri-flyygelin herrat ei! Kuinka voi kuvitellakaan, että kavaljeerien rakennuksessa nukutaan!

Paljasjalkaiset sepät eivät kääntele nyt sulatuskappaleita, nokiset pojat eivät lyki hiilikärryjä, suuri väkivasara riippuu kuin käsivarsi nyrkkineen ylhäällä katonrajassa, ahjo on tyhjä, uunit eivät avaa punaisia kitojansa nielläkseen hiiliä, palje ei vingu. On joulu. Paja nukkuu.

Nukkuu, nukkuu! Oi, ihmislapsi, se nukkuu,

kun kavaljeerit ovat valveilla. Pitkät pihdit seisoo pystyssä lattialla, talikynttilät kynsissään. Kirkkaasta kymmenen-kannun kuparikattilasta leimuavat brylån [1] siniset liekit korkealle katon pimeyteen. Beerencreutzin sarvilyhty on ripustettu kankirauta-moukarin kupeesen. Keltainen punssi loistaa boolissa kuin kirkas aurinko. Siellä on pöydät, siellä on penkit. Kavaljeerit viettävät jouluyötä pajassa.

Siellä on hupaa ja hoilausta, musiikkia ja laulua. Mutta puoliyön juhlamelu ei herätä ketään. Kaikki pajan remu kuolee kosken valtavaan kohinaan, joka soi seinän takana.

Siellä on hupaa ja hoilausta. Ajatteleppas, jos majurinrouva näkisi heidät!

Entäpä sitten? Hän istuisi varmaan heidän joukkoonsa ja tyhjentäisi pikarin. Vankka nainen hän on, ei pakene jyryävää ryyppylaulua eikä kukkukortti-peliäkään. Vermlannin rikkain nainen, tuima kuin mies, ylpeä kuin kuningatar. Laulua hän rakastaa, ja vinkuvia viuluja ja walt-torvia. Viinistä ja korttipelistä hän pitää, ja pöydät, iloisten vieraiden seppelöimät, ovat hänen ilonsa. Hän tahtoo nähdä menekkiä ruoka-aitoissa, tanssia ja riemun remua kammareissa ja saleissa, ja sivurakennuksen täynnä kavaljeerejä.

Katso heitä boolinsa ympärillä, kavaljeeri toisensa kupeessa. Kaksitoista heitä on, kaksitoista, kaikki miehiä! Ei mitään päiväperhoja, ei muoti-

---

[1] Brylå: viinasta, punssista ja erilaisista mausteista sekoitettu juoma, joka on sytytetty palamaan.

Suom. huom.

sankareja, vaan miehiä, joiden maine Vermlannissa myöhään kuolee, rohkeita miehiä, miehiä väkeviä! Ei kuivanahkaisia pergamenttejä, kurottuja rahakukkaroita: köyhiä miehiä, suruttomia miehiä, kavaljeerejä kiireestä kantaan.

Ei mamman-poikia, unisia oman manttaalin herroja. Maan-matkaajia miehiä, iloisia miehiä, ritareja sadan seikkailun!

Tyhjänä on nyt kavaljeeri-flyygeli ollut useita vuosia. Ekeby ei ole enää kodittomain kavaljeerien luvattu maa. Eläkettä nauttivat upseerit ja köyhät aatelismiehet eivät ajele enää ympäri Vermlantia keikkuvilla yksivaljaikoilla. Mutta antakaamme kuolleiden elää, antakaamme heidän nousta ylös, noiden iloisten, noiden suruttomain, noiden ikuisesti nuorten!

Kaikki nämä kuulut miehet osaavat soittaa yhtä tai useampaa soitinta. Kaikki ovat he niin täynnä erikoisuuksia ja sananparsia ja sutkauksia ja rekilauluja kuin muurahaispesä muurahaisia, mutta kullakin on kuitenkin erityinen suuri ominaisuutensa, korkeasti kiitetty kavaljeeri-hyveensä, joka eroittaa hänet muista.

Ennen kaikkia muita, jotka istuvat boolin ympärillä, tahdon mainita Beerencreutzin, pitkäviiksisen, valkoviiksisen everstin, kukunpelurin, Bellman-laulajan; ja hänen kerallansa hänen ystävänsä ja sotatoverinsa, vaikenevaisen majurin, tuon suuren karhunkaatajan Anders Fuchsin; ja kolmantena joukosta pienen Rusterin, rummunlyöjän, joka on kauan ollut everstin palvelijana, mutta ansainnut kavaljeeri-arvonsa taitavana punssinpani-

jana ja kenraalibassona. Sitten mainittakoon tuo vanha vänrikki Rutger von Örneclou, naisten hurmaaja, puettu silkkikaulaliinaan ja peruukkiin, somistettu röyhelöillä, ja posket maalatut kuin naisten. Hän oli kaikkein mainioimpia kavaljeerejä, ja samoin Kristian Bergh, vahva kapteeni, joka oli mahdoton sankari, vaan yhtä helppo pettää kuin sadun jättiläiset. Näiden kahden seurassa nähtiin usein pieni, pallon-pyöreä Julius patruuna, sukkela, hupaisa ja sangen lahjakas: puhuja, maalari, viisuin laulaja ja juttujen kertoja. Mielellään kujeili hän luuvalon jäytämän vänrikin ja tyhmän jättiläisen kustannuksella.

Siellä oli myöskin suuri saksalainen, Kevenhüller, itsestään kulkevain vaunujen ja lentokoneen keksijä, hän, jonka nimi vielä kaikuu humisevissa metsissä. Ritari oli hän syntyään ja myös ulkomuodolta: suuret viikset kiverässä; suippo leukaparta, kotkannenä; ja kapeat, vinot silmät risteilevien ryppyjen verkossa. Siellä istui tuo suuri sotilas, Kristoffer serkku, joka tuli kavaljeeri-flyygelistä ulos vain silloin kun oli odotettavissa karhunajo tai joku uhkarohkea seikkailu, ja hänen vieressään Ebehard setä, viisaustieteilijä, joka ei ollut Ekebyhyn vetäytynyt huvin eikä leikin vuoksi, vaan saadakseen elatushuolilta rauhassa valmistaa suuren tiedetten-tieteellisen teoksensa.

Viimeksi kaikista mainitsen nyt joukon parhaimmat, lauhkean Lövenborgin, tuon hurskaan miehen, joka oli liian hyvä tähän maailmaan ja ymmärsi vähän sen teitä, ja Lilliecronan, suuren muusikerin, jolla oli hyvä koti, ja joka ikävöi sinne,

vaan jonka täytyi kumminkin olla Ekebyssä, sillä hänen henkensä kaipasi rikkautta ja vaihtelua voidakseen sietää elämää.

Nämä yksitoista olivat kaikki jättäneet nuoruuden taaksensa, ja moni heistä oli astunut ikävuosiin, mutta heidän seurassaan oli yksi, joka ei ollut muuta kuin kolmekymmen-vuotias ja jolla oli vielä kaikki sielun ja ruumiin voimat murtumatta. Se oli Gösta Berling, kavaljeerien kavaljeeri, joka yksinään oli suurempi puhuja, laulaja, soittaja, metsämies, juomaveikko ja kortinlyöjä kuin nämä kaikki muut. Hänellä oli kavaljeerin kaikki hyveet. Millaisen miehen olikaan majurinrouva hänestä tehnyt!

Katsokaa häntä nyt, nousseena puhujalavalle! Pimeä laskeikse mustasta katosta raskaina juhlaköynnöksinä alas hänen hartioilleen. Hänen vaalea päänsä loistaa kuin nuorten jumalten, nuorten valonkantajain, jotka järjestivät kaaoksen. Norjana, kauniina, seikkailunhaluisena seisoo hän siinä.

Mutta hän puhuu syvän vakavasti.

»Kavaljeerit ja veljet, aika vierii puolipäivää kohti, juhla on pitkälle kulunut, aika on juoda malja kolmannelletoista pöydässä!»

»Pikku veli Gösta», huudahtaa Julius patruuna, »ei täällä ole kolmattatoista, meitä on vain kaksitoista».

»Ekebyssä kuolee joka vuosi mies», jatkaa Gösta yhä synkemmällä äänellä. »Yksi kavaljeerifIyygelin vieraita kuolee, yksi noita iloisia kuolee, noita suruttomia, iäti nuoria. Mutta mitäpä siitä? Kavaljeerit eivät saa vanhentua. Jos meidän va-

pisevat kätemme eivät voi nostaa lasia, jos meidän sammuvat silmämme eivät eroita kortteja, mitä on silloin meille elämä, ja mitä elämälle me? Yhden täytyy kuolla kolmestatoista, jotka viettää jouluyötä Ekebyn pajassa, mutta joka vuosi tulee uusi täyttämään lukuamme, mies kokenut riemun käsityössä, mies, joka voi pidellä viulua ja kortteja, sen täytyy tulla joka vuosi tekemään joukkomme täyslukuiseksi. Vanhat perhoset tietävät kuolla silloin kun kesäaurinko paistaa. Kolmannentoista malja!»

»Mutta, Gösta, meitä on vain kaksitoista», inttävät kavaljeerit, eivätkä koske laseihinsa.

Gösta Berling, jota he sanoivat runoilijaksi, vaikkei hän koskaan ole kirjoittanut runoja, jatkaa järkkymättömän rauhallisesti:

»Kavaljeerit ja veljet! Oletteko unhoittaneet, ketä te olette? Te olette ne, jotka pidätte ilon vallassa Vermlannissa. Te olette ne, jotka panette käyrät vauhtiin, pidätte tanssin voimassa, annatte laulun ja soiton kaikua maassa. Te ymmärrätte loitontaa sydämenne kullasta, kätenne työstä. Jos teitä ei olisi, silloin kuolisi tanssi, kuolisi kesä, kuolisi ruusut, korttipeli kuolisi, kuolisi laulu, ja koko tässä siunatussa maassa ei olisi niin mitään kuin rautaa ja ruukin-patruunoja. Ilo on elävä niin kauan kuin te. Kuusi vuotta olen nyt viettänyt joulua Ekebyn pajassa, eikä kukaan ole ennen kieltäytynyt juomasta kolmannentoista maljaa.»

»Mutta, Gösta», huutavat he silloin, »kun meitä on vain kaksitoista, kuinka me voimme juoda kolmannentoista maljan?»

Syvä huoli synkentää Göstan kasvoja.

»Onko meitä vain kaksitoista?» sanoo hän. »Miksi niin, onko meidän kuoltava sukupuuttoon maailmasta? — — — Onko meitä ensi vuonna ainoastaan yksitoista, sitä seuraavana vuonna vain kymmenen. Joutuuko meidän nimemme vain saduksi, meidän piirimme hävitetyksi? Minä kutsun häntä, kolmattatoista, sillä minä olen noussut esittämään hänen maljansa. Meren syvyydestä, maan sisuksista, taivaasta, helvetistä kutsun minä häntä, joka on täydentävä kavaljeerien luvun.»

Silloin ratisee savupiipussa, silloin ponnahtaa sulatusuunin luukku seljälleen, silloin tulee se kolmastoista.

Karvainen hän on, tulija, hänellä on häntä ja hevosenkaviot, hänellä on sarvet ja suippo leukaparta, ja hänet nähdessään karkaavat kavaljeerit huutaen pystyyn.

Mutta riemusta hillitönnä huudahtaa Gösta Berling:

»Kolmastoista tuli — kolmannentoista malja!»

Niinpä hän on tullut, ihmisten vanha vainooja, tullut noiden huimain luo, jotka häiritsevät pyhän yön rauhaa. Kyöpelin-kulkijain akkain ystävä, joka merkitsee kauppapäätöksensä verellä nokimustalle paperille, hän, joka tanssi Ivarsnäsin kreivinnan kanssa seitsemän päivää ja jota seitsemän pappia ei voinut karkoittaa pois, hän on tullut.

Myrskyten lentävät ajatukset iäkkäiden seikkailijain aivoissa hänet nähdessään. He miettivät mielessään, kenen vuoksi hän on liikejalalla tänä yönä.

Moni heistä oli rientämäisillään kauhuissaan ulos, mutta he ymmärsivät pian, ettei sarviherra nyt tullut viemään heitä pimeään valtakuntaansa, vaan että pikarien kilinä ja viisut olivat hänet tänne vietelleet. Hän tahtoi nauttia ihmisten ilosta pyhänä jouluyönä ja heittää hallitushuolet hartioiltaan tänä ilon aikana.

Oi kavaljeerit, kavaljeerit, kuka teistä enää muistaa, että on jouluyö! Nyt juuri enkelit laulavat kedon paimenille. Nythän juuri lapset vuoteillaan pelkäävät nukkuvansa liian sikeästi, etteivät herää ajoissa kauniisen joulukirkkoon. Pian on aika sytyttää joulukynttilät Bron kirkossa, ja kaukana metsäkylillä on poikanen illalla valmistanut pihkaisen soihdun, jolla hän valaisee tyttönsä tietä kirkkomatkalla. Kaikissa kodeissa on emäntä asettanut haarakynttilät ikkunoihin, varustanut sytytettäviksi, kun kirkkoväki ajaa ohi. Lukkari virittää jo unissaan jouluvirret, ja vanha rovasti koettaa loikoessaan, onko hänellä vielä kyllin ääntä laulaaksensa: »Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!»

Oi, kavaljeerit, parempi olisi teidän ollut tänä rauhan yönä maata hiljaa vuoteissanne kuin harjoittaa kanssakäymistä pahuuden pääruhtinaan kanssa!

Mutta he ottavat hänet vastaan tervetulo-huudoin, niinkuin Gösta jo teki. Pikarin, täynnänsä liekkivää brylåta, he panevat hänen käteensä. Hänelle he antavat kunniapaikan pöydässä, ja he katselevat häntä ilolla, ikäänkuin hänen ruma satyyrinnaamansa olisi saman näköinen kuin suloiset piirteet, jotka loistivat heidän nuoruutensa lemmityillä.

Beerencreutz pyytää häntä kukku-peliin, Julius patruuna laulaa hänelle parhaimmat laulunsa, ja Örneclou puhuu hänen kanssaan kauniista naisista, noista hurmaavista olennoista, jotka sulostuttavat elämän.

Hän viihtyy hyvin, tuo sarvipää, nojaten ruhtinaallisella juhlallisuudella selkäänsä vanhain karossien kuskipukkiin ja nostaen täytetyn pikarin kynnekkäällä kädellään hymyilevälle suulleen.

Mutta Gösta Berling luonnollisesti hänelle puheen pitää.

»Teidän armonne», sanoo hän, »me olemme odottaneet kauan teitä tänne Ekebyhyn, sillä teidän pääsynne on varmaankin vaikeanlainen mihinkään muuhun paratiisiin. Täällä eletään kylvämättä ja kehräämättä, kuten teidän armonne kenties jo tietää. Täällä lentävät paistetut varpuset suoraan suuhun, täällä juoksee karvas olut ja makea viina mäillä puroina ja virtoina. Tämä on hyvä paikka, huomatkaa se, teidän armonne!»

»Me kavaljeerit olemme, totta tosiaan, odottaneet teitä, sillä sitä ennen tuskin me olimme täysilukuiset. Katsokaa, niin on asianlaita, että me ollaan jotakin enempää, kuin olemme olevinamme, me ollaan runon vanha kaksitoistamiehinen joukko, joka esiintyy läpi aikojen. Kaksitoista oli meitä, kun me ohjasimme maailmaa tuolla Olympon pilvisellä huipulla, ja kaksitoista, kun lintuina asuimme Yggdrasilin[1] viheriässä kruunussa.

---

[1] Maailman-puu, josta muinais-skandinavien jumalaistarut kertovat. Suom. huom.

Missä tahansa runo liikkui, seurasimme sitä. Emmekö istuneet kaksitoistikkona Arthur kuninkaan pyöreän pöydän ympärillä, ja eikö astellut kaksitoista paladinia[1] Kaarle Suuren armeijassa? Yksi meistä on ollut Tor, toinen Jupiter, sen meistä jokainen nähnee vielä nytkin. Kyllä huomaa jumalaisen loiston ryysyjen alta, ja leijonanharjan aasinnahkasta. Aika on pidellyt meitä pahoin, vaan kun me täällä olemme, tulee paja Olympoksi ja kavaljeeri-flyygeli Valhallaksi.»

»Mutta, teidän armonne, me emme olleet täysilukuiset. Sen tietää jokainen, että runon kaksitoistikossa aina pitää olla yksi Loke,[2] yksi Prometeus.[3] Häntä me olemme kaivanneet.»

»Teidän armonne, minä toivotan teidät tervetulleeksi!»

»Kas, kas, kas!» sanoo paholainen. »Kuinka koreita sanoja, koreita sanoja. Ja minulla kun ei ole aikaa vastata! Affäärit, pojat, affäärit, täytyy lähteä paikalla, muuten olisin niin kernaasti tarjonnut teille palvelustani, missä esitettävässä osassa tahansa. Kiitos nyt illasta, vanhat lörpöttelijät! Me tavataan kyllä.»

Silloin kysyvät kavaljeerit, mihin hän aikoo, ja hän vastaa, että jalo majurinrouva, Ekebyn

---

[1] Kuninkaan lähimpiä, seikkailuritareja, joista puhutaan keskiaikaisissa romaaneissa ja runoissa.

[2] Loke: muinais-skandinavien jumalaistarustossa pahuuden edustaja, jonka ylijumala Odin otti jumalien asuntoon.

[3] Prometeus: kreikkalaisen taruston jättiläinen, joka varasti tulen jumalilta. Suom. huom.

valtiatar, odottaa häntä saadakseen sopimuksensa uudistetuksi.

Suuri kummastus valtaa silloin kavaljeerit.

Ankara ja vankka rouva on tuo Ekebyn majorska. Hän nostaa ruistynnyrin leveille hartioillensa. Hän seuraa malmikuormaa, Bergslagenin kaivoskentällä lastattua, koko pitkän matkan Ekebyhyn. Hän makaa kuin rahtimies ladon lattialla, säkki päänaluisena. Talvella osaa hän vartioida hiilihaudat, kesällä ohjata tukkilauttaa Lövenin halki. Muhkea rouva hän on. Hän kiroilee kuin katupoika, ja hallitsee kuin kuningas seitsemää tehdastansa ja naapuriensa taloja, hallitsee omaa pitäjäänsä ja naapuripitäjiä, niin, koko kaunista Vermlantia. Mutta kodittomille kavaljeereille on hän ollut kuin oma äiti, ja senvuoksi he ovat pitäneet korvansa lukossa, kun pahat kielet ovat kuiskineet heille, että hän on liitossa paholaisen kanssa.

Niinpä kysyvät he nyt suuresti ihmetellen, millaisen sopimuksen majurinrouva on tehnyt hänen kanssaan.

Ja hän vastaa heille, se musta, että hän on lahjoittanut majurinrouvalle kaikki hänen seitsemän tehdastansa, lupauksesta, että rouva joka vuosi lähettää hänelle yhden sielun.

Voi, mikä kauhu silloin puristaa kavaljeerien sydämiä!

Hehän tiesivät sen kyllä, vaikka eivät ymmärtäneet sitä ennen.

Ekebyssä kuolee mies vuodessa, yksi kavaljeeri-flyygelin vieraita kuolee, noita iloisia, suruttomia, noita iäti nuoria. Mitäpä siitä, kavaljeerit

eivät saa vanheta! Jos heidän vapisevat sormensa eivät voi kohottaa lasia, jos heidän sammuvat silmänsä eivät voi eroittaa kortteja, mitä silloin on elämä heille, ja mitä he elämälle? Perhot tietävät kuolla, kun aurinko vielä paistaa.

Mutta nyt, nyt he vasta käsittävät asiain oikean menon.

Voi sitä naista! Senvuoksi on hän antanut heille monta hyvää ateriaa, senvuoksi antaa hän heidän juoda hänen karvasta oluttansa ja hänen makeata viinaansa, senvuoksi, että he hoippuisivat Ekebyn juomasaleista ja korttipöydistä suoraan kadotuksen kuningaskuntaan, mies vuodessa, mies joka kiitävässä vuodessa.

Voi, sitä naista, sitä noita-akkaa! Väkeviä, mainioita miehiä oli tullut tähän Ekebyhyn, tullut sinne kadotakseen. Sillä hän turmeli heidät täällä. Sientä olivat olleet heidän aivonsa, kuivaa poroa heidän keuhkonsa ja heidän henkensä pimeyttä, kun he laskeutuivat kuolinvuoteelle ja olivat valmiit pitkälle matkalle, toivotta, sielutta, hyveittä.

Voi, sitä naista! Sellaisina ovat he kuolleet, he, jotka olivat vielä parempia miehiä kuin nämä tässä, ja sellaisina on kuoltava heidänkin.

Mutta kavaljeerit eivät hidastele enää kauhun taakan alla.

»Sinä kadotuksen kuningas», huutavat he, »sen noita-akan kanssa sinä et enää koskaan solmi verellä kirjoitettua liittoa; hän on kuoleva!» Kristian Bergh, vahva kapteeni, on siepannut pajan suurimman moukarin olallensa: hän menee ja upot-

taa sen vartta myöten noita-akan kalloon! »Ainoaakaan sielua ei hän uhraa enää sinulle.»

»Ja sinut itse, sinä sarviniekka, sinut pannaan alasimelle ja päästetään kankirautavasara paukkumaan. Pihdeillä pidämme sinua paikoillasi vasaran iskiessä, ja opetamme sinua pyydystämään kavaljeerien sieluja.»

Pelkuri on tämä musta herra, se tiedetään vanhastaan, ja puhe kankirauta-vasarasta ei häntä miellytä. Hän huutaa Kristian Berghin takaisin ja alkaa neuvotella kavaljeerien kanssa.

»Ottakaa nämä seitsemän tehdasta täksi vuotta, ottakaa ne itse, ja antakaa minulle majorska.»

»Luuletko sinä, että me ollaan yhtä halpamaisia kuin hän?» huutaa Julius patruuna, »Ekebyn ja kaikki tehtaat me kyllä tahdomme, mutta majorskasta saat itse pitää huolen».

»Mitä sanoo Gösta, mitä sanoo Gösta?» kysyy lempeä Lövenborg. »Gösta Berlingin pitää puhua. Hänen mielipidettään täytyy näin tärkeässä kysymyksessä tiedustella.»

»Tämä kaikki on hulluutta», sanoo Gösta Berling. »Kavaljeerit, elkää antako hänen puijata itseänne! Mitä me olemme majurinrouvan rinnalla? Käyköön meidän sieluillemme miten käy, mutta minun luvallani me ei olla kiittämättömiä kurjimuksia eikä käyttäydytä kuin petturit ja roistot. Majurinrouvan ruokaa olen minä syönyt liian monta vuotta nyt hänet pettääkseni.»

»Niin, laputa sinä helvettiin, Gösta, jos mielesi tekee! Me otamme mieluummin itsellemme Ekebyn.»

»Mutta oletteko te aivan raivohulluja, vai oletteko juoneet päänne järjiltä? Uskotteko, että tämä on totta? Uskotteko, että tuo tuossa on pahahenki? Ettekö te huomaa, että kaikki on pelkkää saakelin valhetta?»

»Kas, kas, kas», sanoo musta herra, »hän tuossa ei huomaa, että on juuri kypsymäisillään, ja kuitenkin on hän ollut Ekebyssä seitsemän vuotta. Hän ei huomaa, miten pitkälle hän on joutunut.»

»Oh huuti, herra! Minä itsehän olin työntämässä sinua tuohon uuniin.»

»Ikäänkuin se mitä tähän kuuluisi, ikäänkuin minä en olisi yhtä hyvä piru kuin kuka tahansa. Niinpä niin vain, Gösta Berling, sinä olet kiikissä, sinä. Sinusta on jo tullut korea majurinrouvan käsissä.»

»Hän pelasti minut», sanoo Gösta. »Mitä olisinkaan ilman häntä?»

»Kas, kas, ikäänkuin hänellä ei olisi ollut omaa tarkoitustaan pitääkseen sinua Ekebyssä. Sinä voit vietellä monen loukkuun; sinulla on suuret lahjat. Kerran koetit sinä päästä hänestä, sinä otit häneltä lahjaksi torpan, rupesit työmieheksi, tahdoit syödä omaa leipääsi. Joka päivä kulki hän torpan ohi, ja hänellä oli kauniita tyttöjä matkassaan. Kerran oli Marianne Sinclaire siellä, silloin viskasit sinä lapiosi ja nahkaisen esiliinasi pois ja tulit taaskin kavaljeeriksi.»

»Tie kulki sitä kautta, senkin nauta!»

»Niinpä niin, tie kulki sitä kautta. Sitten menit sinä Borgiin, tulit Henrik Dohnan kotiopettajaksi ja olit vähällä päästä Märtakreivittären

vävyksi. Kenen syy se, että nuori Ebba Dohna sai kuulla, että sinä olit vain virkaheitto pappi, joten Ebba antoi sinulle rukkaset? Se oli majurinrouvan, Gösta Berling. Hän tahtoi sinut takaisin.»

»Asiapa se», sanoi Gösta. »Ebba Dohna kuoli kohta sen jälkeen. Häntä en olisi kumminkaan saanut.»

Nyt tuli musta herra aivan hänen eteensä ja sähisi vasten silmiä: »Kuoli, niin kyllä, kuoli. Tappoi itsensä sinun tähtesi, sen hän teki, mutta sitä he eivät ole ennen sanoneet sinulle.»

»Sinä et ole huono piru», sanoo Gösta.

»Majurinrouva siinä taas puuhasi, sanon minä. Hän tahtoi sinut takaisin kavaljeerien pariin.»

Gösta nauraa kajahuttaa.

»Sinä et ole huono piru!» huutaa hän hurjasti. »Miksi me ei voitaisi tehdä sopimusta kanssasi? Sinä voit kyllä hankkia meille ne seitsemän tehdasta, jos suvaitset.»

»Hyvä, ettet enää onneasi vastusta.»

Kavaljeerit päästivät helpoituksen huokauksen. Sellaisiksi he olivat tulleet, etteivät voineet enää tehdä mitään ilman Göstaa. Jos hän ei olisi suostunut kauppaan, niin siitä ei myös olisi tullut mitään. Ja olihan toki rutiköyhille kavaljeereille koko keikaus, kun saisivat seitsemän tehdasta haltuunsa.

»Huomaa nyt», sanoo Gösta, »että me otamme nuo seitsemän tehdasta ainoastaan pelastaaksemme sielumme, mutta emme ollaksemme mitään tehtaanpatruunoja, jotka lukevat rahoja ja punnitsevat rautaa. Ei mitään kuivanahkaisia perga-

menttejä meistä tule, ei kiinnikurottuja kukkaroita, vaan kavaljeerejä olemme ja kavaljeereiksi jäämme».

»Itsensä viisauden sanat», mutisee musta herra.

»Jos sinä siis tahdot antaa meille ne seitsemän tehdasta vuoden ajaksi, niin otamme ne vastaan, mutta, huomaa se, jos me sillä aikaa teemme jotakin, joka ei ole kavaljeeri-säädyn mukaista, jos teemme jotakin, joka on viisasta tai hyödyllistä tahi akkamaista, niin saat sinä ottaa meidät kaikki kaksitoista, kun vuosi loppuu, ja antaa tehtaat kenelle haluat».

Paholainen hieroi käsiänsä ihastuksissaan.

»Mutta jos me elämme kuin kelpo kavaljeerit», jatkoi Gösta, »niin et sinä koskaan saa tehdä mitään sopimusta Ekebystä, ja mitään palkkaa et sinä saa siltä vuodelta, et enemmän meiltä kuin majurinrouvaltakaan».

»Se on kovaa», sanoi paholainen. »Voi, rakas Gösta, kyllä minun pitäisi saada edes yksi sielu, yksi ainoa vaivainen sielu! Kyllä pitäisi minun saada tuo majurinrouva, miksi sinä säästät majurinrouvaa!»

»Minä en käy kauppaa sellaisella tavaralla, minä», ärjäisee Gösta, »mutta jos mitä haluat, niin ota Forsin vanha Sintram, hän on ihan kypsä, siitä olen varma».

»Kas, kas, kas, sepä jo kuulostaa», sanoo musta herra silmiänsä räpäyttämättä. »Kavaljeerit tai Sintram, ne voivat vastata toisiansa. Nyt tulee hyvä vuosi.»

Ja sitten kirjoitetaan sopimus, Gösta Berlin-

gin pikkusormen verellä paholaisen mustalle paperille, paholaisen hanhensulalla.

Mutta kun se on tehty, riemuitsevat kavaljeerit. Nyt on kaiken maailman kunnia vuoden ajan heidän, ja keksineepähän sitten aina jotakin neuvoa.

He siirtävät tuolit pois tieltä, käyvät piiriin brylå-kattilan ympärille, joka seisoo keskellä mustaa lattiaa, ja heiskuvat hurjassa piirihypyssä. Keskimmäisenä piirissä tanssii paholainen korkealle loikkien, ja viimein hän kaatuu lattialle, pitkin pituuttaan kattilan viereen, kallistaa sitä ja juo. Silloin heittäytyy Beerencreutz hänen viereensä, ja samoin Gösta Berling, ja sitä tehden laskeutuvat kaikki muutkin piiriin kattilan ympärille, jota kallistellaan suusta suulle. Viimein kaatuu se sysäyksestä kumoon, ja kuuma, tahmainen juoma heilahtaa loikojain niskaan.

Kun he kiroillen nousevat jaloilleen, on paholainen kadonnut, mutta hänen kultaiset lupauksensa väikkyvät kuin loistavat kruunut kavaljeerien päitten päällä.

Kolmas luku.

JOULUPÄIVÄLLISET.

—

Joulupäivänä pitää majurinrouva Samzelius suuret päivälliskemut Ekebyssä.

Hän istuu silloin itse emäntänä pöydässä, joka on katettu viidellekymmenelle vieraalle. Hän istuu siinä kaikessa loistossaan ja mahdissaan; siihen ei häntä seuraa lyhyt nahkaturkki, rannukas villahame eikä savipiippu. Hän kuhisee silkissä, kulta painaa hänen paljaita käsivarsiansa, helmet viilentävät hänen valkoista kaulaansa.

Missä ovat sitten kavaljeerit, missä ovat nyt ne, jotka pajan mustalla lattialla joivat kirkkaaksi kiilloitetusta kuparikattilasta Ekebyn uusien isäntien maljan?

Kaakeliuunin nurkassa istuvat kavaljeerit, erityisessä pöydässä; tänä päivänä ei ole heille sijaa suuressa pöydässä. Sinne nurkkaan tulee ruoka myöhään, viini säästeliäästi, sinne ei lähetetä kauniiden naisten silmäyksiä, siellä ei kuuntele kukaan Göstan leikkipuheita.

Mutta kavaljeerit ovat kuin taltutettuja varsoja, kuin kylläisiä petoja. Ainoastaan tunnin

unen antoi heille yö, sitten lähtivät he joulukirkkoon, pikisoihtujen ja tähtien valossa. He näkivät joulukynttilät, he kuulivat jouluvirret, heidän kasvonsa loistivat taas kuin hymyileväin lasten. He unhoittivat jouluyön pajassa, niinkuin unhoitetaan ilkeä uni.

Suuri ja mahtava on Ekebyn rouva. Ken tohtii kohottaa kätensä lyödäkseen häntä, ken päästää kielensä lausumaan syytöksiä häntä vastaan? Totisesti eivät köyhät kavaljeerit, jotka ovat monta vuotta syöneet hänen leipäänsä ja nukkuneet hänen kattonsa alla. Hän pistää heidät minne tahtoo, hän voi sulkea ovensa heiltä milloin tahtoo, ja he eivät kykene edes pakenemaan hänen pakkovallastaan. Jumala armahtakoon heidän sielujansa! Ekebystä loitolla eivät he voi elää.

Suuressa pöydässä riemuitaan: siellä säteilevät Marianne Sinclairen kauniit silmät, siellä soi iloisen kreivitär Dohnan vieno nauru.

Mutta kavaljeerien pöydässä vallitsee synkeys. Eikö olisi kohtuullista, että nämä, jotka majurinrouvan vuoksi syöstään kadotuksen kuiluun, saisivat edes istua samassa pöydässä kuin hänen muut vieraansa? Miten häväisevää on istua tässä pöydässä, kaakeliuunin nurkassa? Ikäänkuin kavaljeerit eivät olisi kyllin hienoja seurustellakseen parempain ihmisten kanssa!

Majurinrouva istua rehentelee Borgin kreivin ja Bron rovastin välissä. Kavaljeerit nyyröttävät allapäin kuin hyljätyt lapset. Ja siinä heräävät heidän mielessään viimeöiset ajatukset.

Kuin arat vieraat tulevat nuo hupaiset päähän-

pistot, hullut valheet siihen uuninnurkka-pöytään. Siellä nurkassa samoovat yön viha ja yön lupaukset heidän aivoihinsa. Kyllä kuvittelee Julius patruuna vahvalle kapteenille, Kristian Berghille, etteivät ne paistetut pyyt, joita parhaillaan kannetaan suuren pöydän vieraille, voi riittää kaikille heille, mutta se ei ollenkaan ilahduta heitä.

»Ne eivät voi riittää», sanoo hän. »Minä tiedän, kuinka monta niitä on. Mutta he eivät ole olleet silti neuvottomia, kapteeni Kristian, he ovat paistaneet variksia meille, tänne pikkupöytään.»

Mutta eversti Beerencreutzin huulet tuimain viiksien alla menevät vain heikkoon hymyyn, ja Gösta näyttää koko ajan siltä kuin hän aikoisi lyödä jonkun kuoliaaksi.

»Eiköpä sitten mikä ruoka tahansa olisi liiankin hyvää kavaljeereille?» kysyy hän.

Ja sitten tulee vihdoinkin kukkurainen vati pulskia pyitä pikkupöytään.

Mutta Kristian kapteeni on vihainen. Eikö hän näet ole omistanut koko elämänsä vihaa varikselle, noille joutaville, raakkuville lento-räähkille? Niin katkerasti hän niitä vihasi, että hän syksyin puki yllensä akkain laahaavat hameet ja sitaisi päähänsä huivin, ja alentui kaiken maailman pilkan uhriksi päästäkseen vain ampumamatkan päähän niistä, kun ne söivät jyviä pelloilla.

Hän vaani variksia niiden lemmen-tansseissa kevään paljailla kedoilla, ja tappoi heidät. Hän etsi heidän pesänsä kesällä ja pudotti heidän huutavat, höyhenettömät poikansa puusta tai musersi munat kesken hautomista.

Nyt tempaisee hän pyyvadin käsiinsä.

»Luuletko sinä, etten minä näitä tunne», karjaisee hän palvelijalle. »Pitäisikö minun kuulla niiden raakkuvan, ne tunteakseni? Hyi perhana, tarjota Kristian Berghille variksia! Hyi perhana!»

Ja hän ottaa pyyn toisensa jälkeen ja paiskaa seinään.

»Hyi perhana», huutaa hän mätkiessään niin että sali tärisee, »tarjota Kristian Berghille variksia! Hyi perhana!»

Ja niinkuin hän muulloin sinkosi avuttomia variksenpoikia kallioihin, niin sinkauttaa hän nytkin pyyn toisensa perästä seinään.

Kasti ja rasva räiskyvät hänen korvilleen, murskatut linnut pomppivat pitkin permantoa.

Ja kavaljeeri-flyygeli riemuitsee.

Silloin kajahtaa majurinrouvan vihainen ääni kavaljeerien korviin.

»Ajakaa hänet ulos!» huutaa hän pikenteille.

Mutta he eivät uskalla hänen kimppuunsa. Hän on kuin onkin Kristian Bergh, vahva kapteeni.

»Ajakaa hänet ulos!»

Hän kuulee huudon, ja hirmuisena vihassaan hän kääntyy nyt majurinrouvaan päin, kuten karhu kaadetusta vihollisesta kääntyy uuden ahdistajan puoleen. Hän astuu hevosenkengän-muotoisen pöydän luo. Raskaina kumisevat lattialla tuon valtavan askeleet. Hän pysähtyy aivan vastapäätä majurinrouvaa, vain pöytä heidän välillään.

»Ajakaa hänet ulos!» kiljahtaa majurinrouva vielä kerran.

Mutta Kristian on raivoissaan, kauhua nostaa

hänen rypistetty otsansa, hänen nyrkkinsä, karkea kätensä. Hän on suuri kuin jättiläinen, vahva kuin jättiläinen. Vieraat ja palvelijat vapisevat eivätkä uskalla koskea häneen. Kuka tohtii koskea häneen, nyt, kun viha on vienyt häneltä järjen?

Hän seisoo aivan majurinrouvan edessä ja pui hänelle nyrkkiä:

»Minä otin variksen ja paiskasin seinään. Enkö tehnyt niinkuin piti, mitä?»

»Mene ulos, kapteeni!»

»Huuti akka! Tarjota Kristian Berghille variksia! Jos tekisin oikein, niin ottaisin sinutkin niine seitsemän helvetin....»

»Tuhannen pirulaista, Kristian Bergh, elä kiroa! Täällä ei kiroa kukaan muu kuin minä.»

»Luuletko, että minä pelkään sinua, noita-akka? Luuletko sinä, etten minä tiedä, miten sinä sait ne seitsemän ruukkiasi?»

»Vaiti, kapteeni!»

»Kun Altringer kuoli, antoi hän ne sinun miehellesi, siitä, että sinä olit ollut hänen hentukkansa.»

»Tukkiiko hän suunsa!»

»Siitä, että sinä olit ollut niin uskollinen vaimo, Margareta Samzelius. Ja majuri otti ne seitsemän ruukkia ja antoi sinun hallita niitä, eikä ollut tietääkseen. Ja saatana on ollut koko pelin takana, mutta nyt tuleekin sinusta loppu.»

Majurinrouva istuu paikalleen, hän on kalpea ja vapisee. Sitten vahvistaa hän matalalla, oudolla äänellä: »Niin, nyt tulee loppu minusta, ja se on sinun työtäsi, Kristian Bergh.»

Sellaisen äänen kuullessaan vavahtaa Kristian

kapteeni, hänen kasvonsa vääristyvät, ja kauhun kyyneleet tulevat hänen silmiinsä.

»Minä olen humalassa», huutaa hän, »minä en tiedä, mitä minä sanon, minä en ole sanonut mitään. Hänen koiransa ja orjansa, minä olen ollut koira ja orja, enkä mitään muuta, jo neljäkymmentä vuotta. Hän on Margareta Celsing, jota olen palvellut koko ikäni. Minä en sano mitään pahaa hänestä. Sanoisinko mitä kauniista Margareta Celsingistä! Minä olen koira, joka vartioin hänen oveansa, orja, joka kannan hänen kuormaansa. Hän potkaiskoon minua, hän lyököön minua! Näettehän nyt, että minä vaikenen ja masennun. Minä olen rakastanut häntä neljäkymmentä vuotta. Miten voisin minä sanoa mitään pahaa hänestä?»

Ja merkillinen on näky, kun hän heittäytyy polvilleen ja pyytää anteeksi. Ja koska majurinrouva istuu pöydän toisella puolla, ryömii hän polvillaan pöydän ympäri, kunnes tulee hänen luokseen; silloin hän kumartuu maahan ja suutelee hänen hameensa lievettä, ja lattia kastuu hänen kyyneleistään.

Mutta jotenkin lähellä majurinrouvaa istuu pieni, vahva mies. Hänellä on pörröinen tukka, pienet, viistot silmät ja ulkoneva leuka. Hän on kuin karhu. Harvasanainen mies hän on, ja kulkee mieluimmin omia hiljaisia teitään antaen maailman mennä menoaan. Hän on majuri Samzelius.

Hän nousee ylös, kun hän kuulee Kristian kapteenin syyttävät sanat, ja majurinrouva nousee, ja kaikki viisikymmentä vierasta nousevat. Nai-

set itkevät pelosta, mitä nyt tuleman pitää, ja miehet seisovat hämillä, ja majurinrouvan jaloissa makaa Kristian kapteeni suudellen hänen hameensa lievettä, kastellen lattiata kyyneleillään.

Majurin leveät, karvaiset kädet puristuvat hitaasti nyrkkiin, hänen kätensä kohoaa.

Mutta nainen puhuu ensin. Hänen äänessään on kumea sointu, jota siinä ei tavallisesti ollut.

»Sinä varastit minut», huudahti hän. »Sinä tulit kuin ryöväri ja otit minut. Ne pakottivat minut kotona lyönneillä ja iskuilla, nälällä ja pahoilla sanoilla sinun vaimoksesi. Minä olen ollut sinulle sellainen kuin olet ansainnutkin.»

Majurin leveä nyrkki on puristunut. Majurinrouva peräytyy pari askelta. Sitten puhuu hän taas:

»Elävä ankerias kiemurtelee veitsen alla, pakotettu vaimo ottaa rakastajan. Lyötkö sinä minua nyt siitä, mikä tapahtui kaksikymmentä vuotta sitten? Miksi et lyönyt silloin? Etkö sinä muista, miten hän asui Ekebyssä, me Sjössä? Etkö sinä muista, miten hän auttoi meitä köyhyydessämme? Me ajoimme hänen vaunuissaan, me joimme hänen viiniänsä. Salasimmeko mitään sinulta? Eivätkö hänen palvelijansa olleet sinun palvelijoitasi? Eikö hänen kultansa painanut sinun taskussasi? Etkö sinä huolinut näitä seitsentä tehdasta? Silloin sinä vaikenit ja otit vastaan; olisit silloin, sinä Berndt Samzelius, olisit silloin lyönyt.»

Mies kääntyy hänestä ja katsoo läsnäoleviin. Hän lukee heidän kasvoistaan, että he myöntävät majurinrouvan olevan oikeassa, että he kaikki ovat

uskoneet miehen ottaneen tilukset ja lahjat vaiteliaisuutensa palkaksi.

»Minä en tiennyt sitä», sanoo hän ja polkee jalkaansa lattiaan.

»Hyvä, että sen nyt tiedät», sekaantuu rouva kimakalla äänellä puheesen. »Pelkäsinhän sinun kuolevan saamattasi sitä tietää. Hyvä, kun sen tiedät nyt, että voin puhua vapaasti kanssasi, sinun, joka olet ollut minun herrani ja vanginvartiani. Tiedä siis nyt, että minä kuitenkin tulin hänen omakseen, jolta sinä minut varastit. Tietkööt sen nyt kaikki, jotka ovat panetelleet minua!» Vanha rakkaus se riemuitsee hänen äänessään ja loistaa hänen silmistään. Hänen miehensä on hänen edessään nyrkki koholla. Kauhun ja halveksinnan näkee hän viidenkymmenen kasvoilla edessään. Hän tuntee valtansa viimeisen hetken lyöneen. Mutta hän ei voi olla riemuitsematta, kun hän saa nyt vapaasti puhua elämänsä suloisimmasta muistosta.

»Hän oli mies, mainio mies. Mikä olit sinä asettuaksesi meidän väliimme? Koskaan en ole minä nähnyt hänen vertaistansa. Onnen antoi hän minulle, kultaa antoi hän minulle. Siunattu olkoon hänen muistonsa!»

Silloin laskeutuu majurin kohotettu käsi lyömättä — nyt hän tietää, kuinka hän häntä rankaisee.

»Ulos», karjaisee hän, »ulos minun talostani».

Majurinrouva seisoo paikallaan.

Mutta kavaljeerit tuijottavat kalpein kasvoin toisiinsa. Nythän oli se kaikki menemäisillään täytäntöön, jota musta herra oli ennustanut. Nyt

näkivät he sen seuraukset, ettei majurinrouvan sopimusta oltu uudistettu. Jos nyt tämä on totta, niin on myös se totta, että tuo nainen on kolmattakymmentä vuotta passittanut kavaljeerejä helvettiin, ja että heidätkin oli määrätty samaan reissuun. Oh, sitä noita-akkaa!

»Mene ulos!» jatkoi majuri. »Kerjää leipäsi maantieltä! Sinulla ei pidä oleman iloa hänen rahoistaan, sinä et asu hänen tiloillaan. Nyt tuli Ekebyn majorskan loppu. Sinä päivänä, jona sinä astut jalkasi minun kynnykseni yli, minä tapan sinut.»

»Ajatko sinä minut pois minun omasta kodistani?»

»Sinulla ei ole kotia. Ekeby on minun.»

Majurinrouvan valtaa voimattomuuden henki. Hän väistyy aina ovelle, ja majuri seuraa hänen kintereillään.

»Sinä, joka olet ollut minun elämäni onnettomuus», valittaa rouva, »onko sinulla valta tehdä minulle tämäkin?»

»Ulos, ulos!»

Rouva nojaa ovenpieleen, panee kätensä ristiin ja painaa ne kasvoillensa. Hän ajattelee äitiänsä ja mutisee itsekseen:

»Kiellettäköön sinut, niinkuin minut kielsit, olkoon maantie kotisi, olkikupo sänkysi! Niin se vain käy. Niin käy.»

Mutta Bron hyvä vanha rovasti ja Munkerudin laamanni, he tulivat nyt majuri Samzeliuksen luo ja koettivat rauhoittaa häntä. He sanoivat hänelle, että hänen on parasta nyt unhoittaa kaikki

nuo vanhat jutut, antaa kaiken olla sillänsä, unhoittaa ja antaa anteeksi.

Majuri pudistaa lempeät kädet pois olkapäältänsä. Häntä on hirmuista lähestyä, niinkuin Kristian Berghiä äsken.

»Se ei ole suinkaan vanha juttu», huutaa hän. »Minä en ole tiennyt siitä mitään ennenkuin tänään. Minä en ole ennen voinut rangaista avionrikkojaa.»

Sen kuullen kohottaa majurinrouva päänsä ja saa entisen rohkeutensa.

»Ennen marssit sinä itse ulos kuin minä. Luuletko sinä, että minä väistyn sinua», sanoo hän. Ja hän astuu ovelta peremmälle.

Majuri ei vastaa, mutta hän vartioi jokaista hänen liikettänsä, ollakseen valmis iskemään, jos ei muuten pääsisi hänestä erilleen.

»Auttakaa minua, hyvät herrat», huutaa rouva, »että saan tuon miehen köysiin ja ulos, kunnes hänen järkensä jälleen selviää! Muistakaa, kuka minä olen, ja kuka hän on! Ajatelkaa sitä, ennenkuin minun täytyy väistyä häntä. Minä hoidan kaikki Ekebyn asiat, ja hän istuu päivät päästään syöttämässä luolassa karhuja. Auttakaa minua, hyvät ystävät ja naapurit! Täällä joudutaan loputtomaan kurjuuteen, jos minua ei täällä ole. Talonpoika elää minun metsieni hakkuulla ja minun takkirautani vedolla. Hiilenpolttaja saa toimeentulonsa hankkien hiiliä minulle, lauttamies uittamalla hirsiäni. Minä se jakelen kaiken rikkautta tuottavan työn. Sepät, käsityöläiset ja tukkimiehet elävät minua palvelemalla. Uskotteko te,

että tuo voi pitää minun toimeni käynnissä? Minä sanon teille, jos te ajatte minut ulos, niin laskette nälänhädän sisään.»

Taas nostetaan joukko käsiä auttamaan majurinrouvaa, taas lasketaan lempeitä käsiä sovittelevasti majurin olkapäille.

»Ei», sanoo hän, »pois te siitä! Kuka tahtoo puolustaa avioliitonrikkojaa? Minä sanon teille, minä, että jollei hän lähde mielihyvällä, niin otan hänet ja kannan karhujeni ruuaksi.»

Niillä sanoin laskeutuvat taas kohotetut kädet.

Silloin, suurimmassa hädässä, kääntyy majurinrouva kavaljeerien puoleen.

»Sallitteko tekin, kavaljeerit, että minut ajetaan pois omasta kodistani? Olenko minä antanut teidän paleltua ulkona lumessa talvella, olenko minä kieltänyt teiltä muikeaa olutta ja makeata viinaa? Otinko minä palkintoa tai työtä teiltä, kun annoin teille ruokaa ja vaatteet? Ettekö te ole leikkineet minun jaloissani, turvallisina kuin lapset äidin helmoissa? Eikö tanssi ole teiskunut saleissani? Eikö hupi ja nauru ole olleet teidän jokapäiväinen leipänne? Elkää antako tämän miehen, joka on ollut minun elämäni onnettomuus, ajaa minua pois minun kodistani, kavaljeerit! Elkää antako minun joutua mieronkiertäjäksi!»

Niitä sanoja kuullessaan oli Gösta Berling hiipinyt erään kauniin, tummatukkaisen tytön luo, joka oli istunut suuressa pöydässä.

»Sinä olit viisi vuotta sitten paljon Borgin kartanossa, Anna», sanoo hän. »Tiedätkö sinä, majurin-

rouvako se sanoi Ebba Dohnalle, että minä olin virkaheitto pappi?»

»Auta majurinrouvaa, Gösta!» on tytön ainoa vastaus.

»Sinä ymmärrät, että minä tahdon ensin tietää, onko hän tehnyt minusta murhaajan.»

»Oh, Gösta, mitä ajatuksia nuo on? Auta häntä, Gösta!»

»Sinä et tahdo vastata, huomaan minä. Siis on Sintram puhunut totta.» Ja Gösta menee takaisin kavaljeerien joukkoon. Hän ei nosta sormeansakaan auttaakseen majurinrouvaa.

Oi, miksi pisti majurinrouva kavaljeerit eri pöytään, kaakeliuunin nurkkaan! Nyt ovat yön ajatukset heränneet heidän aivoissaan, nyt leimuaa heidän kasvoillaan viha, joka ei ole pienempi kuin majurinkaan.

Armottoman kovina vaikenevat he hänen rukoillessaan.

Eikö kaikki, mitä he näkevät, vain vahvista yön näkyjä?

»Kyllä huomaa, ettei hän ole saanut sopimustaan uudistetuksi», mutisee yksi.

»Mene helvettiin, noita-akka!» huutaa toinen. »Oikeuden mukaan pitäisi juuri meidän ajaa sinut ovesta.»

»Naudat», huutaa kavaljeereille vanha, heikko Eberhard setä, »ettekö te ymmärrä, että sehän oli Sintram?»

»Tietysti ymmärrämme, tietysti tiedämme», vastaa Julius, »mutta entäpä sitten? Eikö se voi olla totta kuitenkin kaikitenkin? Eikö Sintram käy

paholaisen asioilla? Eikö heidän välinsä ole oikein tuttu?»

»Mene sinä, Eberhard, mene, auta häntä», he pilkkaavat. »Sinä et usko helvettiin, sinä. Mene sinä!»

Ja Gösta Berling seisoo hiljaa, sanatonna, liikkumatta.

Ei, tältä uhkaavalta, mutisevalta, riitelevältä kavaljeeri-flyygeliltä ei majurinrouva saa apua.

Silloin peräytyy hän taas ovelle ja nostaa kasvoilleen kätensä, jotka ovat ristissä.

»Kiellettäköön sinut niinkuin minut kielsit», huutaa hän itsekseen katkerassa surussa. »Olkoon maantie kotisi, olkikupo sänkysi!»

Sitten hän laskee toisen kätensä oven ripaan, mutta toisen kohottaa korkeutta kohti.

»Huomatkaa se, te, jotka nyt annatte minun suistua! Huomatkaa se, että teidän hetkenne pian tulee! Te hajoatte, ja teidän paikkanne on jäävä autioiksi. Kuinka te voitte seista, kun minä en tue teitä? Sinä, Melchior Sinclaire, jolla on raskas käsi ja joka annat vaimosi tuntea sitä, varo itseäsi! Sinä, Brobyn pappi, nyt tulee rangaistus! Kapteenska Uggla, varo kotiasi, köyhyys tulee! Te nuoret kauniit naiset, Elisabet Dohna, Marianne Sinclaire, Anna Stjärnhök, elkää luulko, että minä olen ainoa, jonka täytyy paeta kodistaan. Ja kavahtakaa itseänne, kavaljeerit, nyt tulee myrsky maahan. Teidät lakaistaan maasta pois, nyt on teidän päivänne laskenut, nyt on se totisesti laskenut! Minä en valita itseäni, vaan teitä, sillä myrsky lentää ympäri korvienne, ja kuka voi

seista, kun minä olen kaatunut? Ja minun sydämeni vaikeroi köyhän kansan tähden. Kuka antaa sille työtä, kun minä olen poissa?»

Nyt avaa majurinrouva oven, mutta silloin kohottaa kapteeni Kristian päänsä ja kysyy:

»Kuinka kauan täytyy minun maata tässä sinun jaloissasi, Margareta Celsing? Etkö tahdo antaa minulle anteeksi, jotta minä saan nousta ylös ja sotia sinun puolestasi?»

Silloin taistelee majurinrouva ankaran sisäisen taistelun; mutta hän tietää, että jos hän antaa Kristian Berghille anteeksi, silloin tuo nousee ylös ja sotii hänen miehensä kanssa, ja silloin tulee kapteenista, joka on rakastanut häntä uskollisesti neljäkymmentä vuotta, murhaaja.

»Pitääkö minun vielä antaa anteeksi?» sanoo hän. »Etkö sinä ole syypää kaikkeen onnettomuuteeni, Kristian Bergh? Mene kavaljeerien joukkoon ja iloitse työstäsi!»

Niin meni majurinrouva. Hän meni tyynenä, jättäen jälkeensä kauhun. Hän suistui, mutta suuruutta oli hänen alennuksessaankin. Hän ei vaipunut hentomieliseen suruun, vaan vielä vanhuudessaan hän riemuitsi nuoruutensa rakkaudesta. Hän ei vaipunut valituksiin ja surkeaan itkuun, kun hän jätti kaiken, hän ei peljännyt lähteä kerjuupussi ja kuhmusauva kädessä kiertämään maailmanrantaa. Hän sääli ainoastaan köyhiä talonpoikia ja iloisia, huolettomia Lövenin rantain asukkaita, köyhiä kavaljeereja, kaikkia, joita hän oli suojellut ja pitänyt pystyssä.

Hän oli kaikkien hylkäämä, ja silti oli hänellä

voimaa karkoittaa luotaan viimeinen ystävänsä, ettei tekisi hänestä murhaajaa.

Hän oli merkillinen nainen, suuri voimassa ja toiminnanhalussa. Me emme näe kohta hänen vertaistansa.

Seuraavana päivänä lähti majuri Samzelius pois Ekebystä ja muutti omaan kartanoonsa Sjöhön, joka on aivan lähellä suurta tehdasta.

Altringerin testamentissa, jolla majuri sai tehtaat, oli selvästi määrätty, ettei yhtään niistä saatu myydä taikka lahjoittaa, vaan että majurin kuoltua piti kaiken joutua perinnöksi hänen vaimollensa tahi tämän perillisille. Kun siis majuri ei voinut hajoittaa tuota vihattua perintöä, asetti hän sitä hallitsemaan kavaljeerit, uskoen sillä tavoin tuottavansa Ekebylle ja kuudelle muulle tehtaalle suurimman vahingon.

Kun nyt ei kukaan maassa epäillyt, että ilkeä Sintram kävi paholaisen asioilla, ja kun kaikki, mitä hän oli luvannut heille, näin loistavasti toteutui, niin olivat kavaljeerit tuiki varmoja siitä, että sopimus menee tuiki täsmällensä täytäntöön. Ja vahvasti he olivat päättäneet, etteivät sen vuoden kuluessa tee mitään järkevää ja hyödyllistä ja akkamaista; aivan vakuutettuja olivat he myös, että majurinrouva oli paha noita, joka oli tahtonut heidän turmiotansa.

Vanha Eberhard setä, filosoofi, ivasi heidän luuloansa, mutta kuka välitti hänenlaisestaan, joka oli epäuskossaan niin itsepäinen, että jos hän olisi maannut vaikka keskellä kadotuksen liekkejä ja nähnyt kaikkien pirujen ympärillään irvistelevän,

hän olisi väittänyt, ettei piruja ole olemassa, koska niitä ei voi olla, sillä Eberhard setä oli suuri filosoofi.

Gösta Berling ei sanonut kenellekään, mitä hän uskoi. Varmasti hän tunsi olevansa majurinrouvalle varsin vähässä kiitollisuuden velassa siitä, että rouva oli tehnyt hänestä Ekebyn kavaljeerin; parempi olisi hänestä nyt ollut maata maan povessa kuin kantaa tunnollansa tietoa, että oli syypää Ebba Dohnan itsemurhaan. Hän ei kohottanut kättänsä kostaaksensa majurinrouvalle, mutta ei myös auttaakseen häntä. Hän ei voinut sitä tehdä. Mutta kavaljeerit olivat nyt päässeet suureen valtaan ja kunniaan. Joulu oli parhaillaan juhlineen ja huvineen, kavaljeerien sydämet olivat riemua täynnä, ja jos suru lie painanut Gösta Berlingin mieltä, ei hän kantanut sitä kasvoillaan eikä huulillaan.

Neljäs luku.

GÖSTA BERLING, RUNOILIJA.

—

Joulu oli, ja tanssiaiset piti pantaman toimeen Borgin kartanossa.

Siihen aikaan, ja siitä on nyt kai lähes kuusikymmentä vuotta, asui Borgissa eräs nuori kreivi Dohna; vastanainut hän oli, ja nuori, kaunis kreivitär hänellä oli. Olipa varmasti oleva hauskaa vanhassa kreivinkartanossa.

Kutsu oli tullut myöskin Ekebyhyn, mutta siellä huomattiin, että kaikista, jotka sinä vuonna viettivät joulua siellä, oli Gösta Berling, runoilijaksi kutsuttu, ainoa, joka halusi mennä.

Borg ja Ekeby ovat molemmat pitkän Lövenin rannalla, mutta toinen toisella puolen, toinen toisella. Borg on Svartsjön pitäjässä, Ekeby Bron. Kun järveä ei voi kulkea, on Ekebystä Borgiin parin peninkulman matka.

Köyhä Gösta Berling, — siihen juhlaan varustivat vanhat herrat hänet aivankuin hän olisi ollut kuninkaanpoika ja kuin hänen olisi tullut kantaa kuningaskunnan kunniata.

Hännystakki välkkyvine nappineen oli uusi,

röyhelys kankea, ja kiiltonahkaiset kengät hohtavat. Hänellä oli hienonhieno majavannahkaturkki, ja sopulinnahkainen lakki vaaleilla, kiharaisilla hiuksillaan. He käskivät levittää hopeakyntisen karhunnahkan hänen kappirekeensä ja antoivat hänen ajettavaksensa mustan Don Juanin, tallin ylpeyden.

Hän vihelsi valkoista Tankrediansa ja tarttui punottuihin ohjaksiin. Riemuiten hän lähti rikkauden ja komeuden loistossa, hän, joka jo loisti kyllin ruumiinsa kauneutta ja henkensä leikkivää neroa, Borgiin.

Hän lähti aikaisin aamupäivällä. Oli sunnuntai, ja hän kuuli virrenveisuuta Bron kirkosta ajaessaan sen ohi. Sitten hän ajoi kolkkoa metsätietä, joka vie Bergaan, jossa kapteeni Uggla siihen aikaan asui. Siellä hän aikoi viipyä päivällisillä.

Berga ei ollut suinkaan rikkaan miehen koti. Nälkä tunsi tien kapteenin turvekattoiseen virkataloon, mutta se otettiin vastaan pilalla, sitä huvitettiin laululla ja leikillä kuten muitakin vieraita, ja se meni pois yhtä vastahakoisesti kuin hekin.

Vanha mamseli Ulrika Dillner, hän, joka hoiti kotitoimia ja kutoi kankaita Bergan talossa, seisoi rappusilla ja toivotti Gösta Berlingin tervetulleeksi. Neiti lyykisti hänelle, ja irtokiharat, jotka riippuivat hänen ruskeiden, tuhatryppyisten kasvojensa ohimoilla, tanssivat ilosta. Saliin vei hän Gösta Berlingin, ja sitten hän alkoi kertoa talonväestä ja heidän moninaisista vaiheistansa.

Huoli odotti oven takana, sanoi hän, tuimat ajat oli Bergan kartanossa. Heillä ei ollut edes

pippurijuurta suolaiseen päivällis-lihaan, vaan Ferdinand ja tytöt olivat valjastaneet Disan reen eteen ja lähteneet sitä lainaamaan Munkerudista.

Kapteeni oli metsällä taasen, ja tuo kai sieltä sitkeän jäniksen, johon saa tuhrata valmistaessa enemmän voita kuin koko otus maksaa. Moista kapteeni sanoi ruuan hankkimiseksi taloon. Ja menisihän sekin mukiinsa, kun hän ei vain toisi kettua, kelvotonta, kurjinta elukkaa, minkä Herramme on luonut: hyödytön sekä kuolleena että elävänä.

Ja kapteenska, niin hän ei ollut vielä noussut vuoteesta. Hän loikoi yhä lukien romaania, kuten hän päivät päästään teki. Ei hän ollut luotu työhön, se Herran enkeli.

Ei, työtä sai tehdä se, joka oli näin vanha ja harmaa kuin Ulrika Dillner. Yöt ja päivät hän sai puurtaa pitääkseen talo-rähjää pystyssä. Ja se ei ollut aina liioin helppoa, sillä, toden tunnustaen, kerran ei heillä ollut siinä talossa koko talvena muuta liharuokaa kuin karhunkinkkua. Eikä hän suurta palkkaa odottanut, pennin pyöreääkään hän ei ollut vielä nähnyt, mutta eiväthän ne nakanne häntä maantiellekään sitten kun hän ei jaksa enää ruokansa edestä ahertaa. Ne, sen talon väki, pitivät seura-mamseliakin ihmisenä, ja kyllä ne saattavat kerran vanhan Ulrikan kunnialla hautaan, jos heillä on millä arkun ostaa.

»Sillä kuka tietää, kuinka tässä käy?» puhkeaa hän sanomaan ja pyyhkii silmiänsä, jotka aina olivat niin kerkeät kyyneltymään. »Me ollaan velkaa ilkeälle ruukinpatruuna Sintramille, ja hän

ottaa ehkä meiltä kaikki. Tosin on Ferdinand nyt kihloissa rikkaan Anna Stjärnhökin kanssa, mutta se Anna, se väsyy, se väsyy häneen. Ja mihin me sitten joudumme, me, joilla on kolme lehmää ja yhdeksän hevosta, ja nuo meidän iloiset nuoret neidet, jotka tahtovat lentää tanssiaisista tanssiaisiin, me, kuivine peltoinemme, jotka eivät mitään kasva, ja meidän kiltti Ferdinand, josta ei koskaan tule oikeata miestä! Mikä perii koko tämän siunatun talon, jossa viihtyy kaikki muu paitsi työ?»

Mutta päivällisen aika läheni, ja talonväki kokoontui. Kiltti Ferdinand, talon lauhkea poika, ja iloiset tyttäret tulivat kotiin ja toivat lainatut pippurijuuret. Kapteeni tuli järveltä päin, avantokylvyn ja metsän-juoksun vahvistamana. Hän paiskasi ikkunan auki saadakseen raitista ilmaa, ja pudisti Göstan kättä miehen voimalla. Ja kapteeninrouva tuli, kahisten silkissä ja leveät pitsit ulottuen aina valkoisten kätten sormille, joita Gösta sai suudella.

Kaikki tervehtivät iloiten Göstaa, leikkipuhe lensi seuraan, iloisesti kyselivät he häneltä:

Kuinka te voitte siellä Ekebyssä, kuinka te voitte siellä luvatussa maassa?»

»Maito ja hunaja siellä vuotaa», vastasi hän silloin. »Me tyhjennämme vuoret raudasta ja täytämme kellarit viinillä. Pelto kantaa kultia, joilla silaamme elämän kurjuudet, ja metsä hakataan kumoon ja rakennetaan siitä keiliratoja ja huvihuoneita.»

Mutta kapteeninrouva huokasi ja hymyili vas-

tausta kuullessaan, ja hänen huuliltansa tunkihe yksi ainoa sana:

»Runoilija!»

»Monta syntiä on minun tunnollani», vastasi Gösta, »mutta koskaan en ole kirjoittanut runon pätkää.»

»Sinä olet kuitenkin runoilija, Gösta, sen lisänimen saat kantaa. Sinä olet elänyt useampia runoja kuin meidän runoilijamme ovat kirjoittaneet.» Sitten puhui kapteeninrouva, lempeästi kuin äiti, Göstan turhaan kulutetusta elämästä. »Minä tahdon elää nähdäkseni sinusta tulevan miehen», sanoi hän. Ja Göstasta tuntui suloiselta, että häntä kiihoitti eloon tuo hellä nainen, joka oli niin uskollinen ystävä ja jonka voimakas, haaveileva sydän hehkui suurten tekojen rakkautta.

Mutta kun he olivat nousseet hauskalta aterialta ja nauttineet pippurijuuri-lihaa ja kaalia ja tippaleipiä ja joulu-olutta, ja Gösta oli saanut heidät hymyilemään ja kyynelöimään kertomalla majurista ja majurinrouvasta ja Brobyn papista, kuului pihalta kulkusten kulinaa, ja heti kohta astui heidän keskeensä ilkeä Sintram.

Hän loisti tyytyväisyyttä, kaljusta kiireestä aina pitkiin, latuskaisiin jalkoihinsa asti. Hän keikutti pitkiä käsiänsä ja väänteli naamaansa. Huomasi helposti hänen tuovan huonoja uutisia.

»Oletteko kuulleet», kysyi tuo ilkeä, »oletteko kuulleet, että tänä päivänä on kuulutettu ensi kertaa Anna Stjärnhökiä ja rikasta Dahlbergia Svartsjön kirkossa? Anna Stjärnhök mahtoi unhoittaa, että hän oli kihloissa Ferdinandin kanssa.»

He eivät olleet siitä sanaakaan kuulleet. He hämmästyivät ja surivat.

Jo kuvittelivat he mielessään kotinsa hävitettynä tuon ilkiön velan suoritukseksi: rakkaat hevoset myydyt, ja samoin kuluneet huonekalut, jotka oli peritty kapteeninrouvan kotoa. He näkivät iloisen elämän loppuvan, juhlinensa ja matkoinensa tanssiaisista tanssiaisiin. Karhunkinkku oli joutuva taas pöydälle, ja nuorten täytyy hajota kotoa vieraita palvelemaan.

Kapteeninrouva hyväili poikaansa ja antoi hänen tuntea iäti pysyvän rakkauden lohdutusta.

Mutta — istuihan Gösta Berling heidän joukossaan, ja tuo voittamaton hautoi tuhatta suunnitelmaa päässänsä.

»Kuulkaa», huusi hän, »vielä ei ole aika vaikerrella. Svartsjön papinrouva se on tämän tempun tehnyt. Hän on saanut Annan valtaansa, kun Anna nyt meni asumaan pappilaan. Hän se on saanut Annan hylkäämään Ferdinandin ja ottamaan vanhan Dahlbergin, mutta vielä eivät he ole vihityt, eivätkä mene vihille. Nyt minä lähden Borgiin ja tapaan Annan siellä. Minä puhun hänen kanssaan, minä riistän hänet papinväeltä ja sulhaselta. Minä tuon hänet tänne, tullessani ensi yönä. Sitten ei vanha Dahlberg hyödy hänestä enää mitään.»

Niin päätettiin. Gösta lähti yksin Borgiin, saamatta kyyditä ainoatakaan noista iloisista neidoista, mutta lämpimin onnentoivotuksin ajattelivat kotiinjäävät hänen matkaansa. Ja Sintram, joka jo riemuitsi, että nyt tulee vanha Dahlberg peija-

tuksi, päätti jäädä Bergaan nähdäkseen, miten Gösta palaa ja tuo uskottoman tullessaan. Kääripä hän suopeuden puuskassa Göstan ympärille viheriäisen matkavyönsäkin, jonka itse mamseli Ulrika oli hänelle lahjoittanut.

Mutta kapteeninrouva tuli rappusille, kädessään kolme pientä, punasiteistä kirjaa.

»Ota nämä», sanoi hän Göstalle, joka jo istui reessä, »ota nämä, jollet onnistu! Se on 'Corinne', madame Staelin 'Corinne'. En tahdo, että ne menevät huutokaupassa.»

»Kyllä onnistun.»

»Oi, Gösta, Gösta», sanoi kapteeninrouva ja silitti kädellänsä hänen paljasta päätänsä, »vahvin ja heikoin ihmisistä. Pitkänkö aikaa muistat, että eräitten köyhäin raukkojen onni on sinun kädessäsi.»

Taas kiiti Gösta pitkin maantietä, musta Don Juan edessä, valkea Tankred perästä, ja seikkailun riemu täytti hänen sydämensä. Nuori valloittaja tunsi hän olevansa: innon henki hehkui hänessä.

Tie vei hänet Svartsjön pappilan ohi. Hän kiepahutti sinne, ja kysyi, eikö hän saisi viedä Anna Stjärnhökiä tanssiaisiin. Ja hän sai. Kauniin, itsepäisen tytön hän sai rekeensä. Kuka ei tahtoisi kiitää mustan Don Juanin reessä!

Nuoret olivat ensin äänettä, mutta sitten alkoi Anna Stjärnhök keskustelun, uhkapäisenä kuin itse ylimielisyys.

»Onko Gösta kuullut, mitä pappi kuulutti tänään kirkossa?»

»Kuuluttiko, että sinä olet kaunein tyttö Lövenin ja Klara-joen mailla?»

»Gösta on tuhma, mutta senhän ihmiset tietävät. — Hän kuulutti minua ja ukko Dahlbergia.»

»Totta tosiaan, olisinko antanut sinun istua rekeen ja itse istunut tänne taakse, jos tuon olisin tiennyt! Totta tosiaan, olisinko sinua tanssiaisiin vienyt.»

Ja ylpeä perijätär vastasi:

»Olisin minä päässyt perille ilman Gösta Berlingiäkin.»

»Onpa kuitenkin sääli sinua, Anna», sanoi Gösta miettivästi, »etteivät isäsi ja äitisi ole elossa. Nyt olet sellainen kuin olet, eikä kukaan voi vakavasti sinuun luottaa.»

»Vielä suurempi sääli, ettet sanonut tuota ennemmin, niin olisi joku toinen saanut viedä minut tanssiaisiin.»

»Papinrouva ajattelee niinkuin minäkin, että sinä tarvitset isän-sijaisen, muuten ei hän olisi pannut sinua aisa-pariksi noin vanhalle kaakille.»

»Ei papinrouva sitä ole määrännyt.»

»Oh, Herra varjele, itsekö sinä sitten valitsit niin pulskan miehen.»

»Hän ei ota minua rahojeni tähden.»

»Ei, ne vanhat juoksevat vain sinisten silmäin ja punaisten poskien tähden, ja ne ovat kauhean suloisia, kun sitä tekevät.»

»Oh, Gösta, ettes häpeä!»

»Mutta muista ja tiedä se, että tästä lähin et enää saa leikkiä nuorten miesten kanssa. Nyt loppui tanssi ja leikit. Sinun paikkasi on sohvan nurkka,

– tai ehkäpä aiot lyödä viiraa[1] ukko Dahlbergin kanssa?»

He vaikenivat sitten, kunnes nousivat Borgin jyrkkiä mäkiä.

»Kiitos kyydistä! Taitaapa aikaa mennä, ennenkuin vasta ajan Gösta Berlingin kanssa.»

»Kiitos luvasta! Monta tunnen, jotka ovat katuneet päivää, jolloin ajoivat kemuihin sinun kanssasi.»

Ei ollut liioin lauhkea seudun uhkamielinen kaunotar, kun hän nyt astui tanssisaliin ja silmäsi kokoutuneita vieraita.

Ennen muita näki hän pienen, kaljupäisen Dahlbergin, ja hänen vieressään pitkän, solakan, vaaleakiharaisen Gösta Berlingin. Hän olisi tahtonut ajaa heidät molemmat salista ulos.

Hänen sulhasensa tuli pyytämään häntä tanssiin, mutta Anna otti hänet vastaan musertavan hämmästyneenä.

»Tanssiiko hän? Eihän se ole hänen tapansa!»

Ja tytöt tulivat onnittelemaan häntä.

»Elkää teeskennelkö, tytöt! Ei teidän tarvitse luulla, että kukaan ukko Dahlbergiin rakastuu. Mutta hän on rikas, ja minä olen rikas, ja se lyö hyvin yksiin.»

Vanhat rouvat tulivat hänen luoksensa, puristivat hänen valkoista kättänsä ja puhuivat elämän suurimmasta onnesta.

»Onnitelkaa pastorskaa», sanoi hän silloin. »Hän iloitsee enemmän kuin minä.»

---

[1] Eräs korttipeli. Suom. muist.

Mutta tuossa seisoi Gösta Berling, tuo iloinen kavaljeeri, tervehditty riemulla raikkaan hymynsä ja kauniiden sanojensa vuoksi, jotka seuloivat kultahietaa elämän harmaalle kankaalle. Ei koskaan ennen ollut Anna Stjärnhök nähnyt häntä sellaisena kuin tänä iltana. Ei hän ollut suinkaan ulos nakattu, hyljätty, koditon kujeniekka, ei: kuningas miesten joukossa hän oli, synnynnäinen kuningas.

Gösta ja muut nuoret miehet liittoutuivat Annaa vastaan. Hänen tuli saada huomata, kuinka pahoin hän teki, kun antoi itsensä ja kauniit kasvonsa ja suuret rikkautensa vanhalle ukolle. Ja he istuttivat häntä kymmenen tanssin ajan.

Hän kiehui kiukusta.

Yhdenteentoista tanssiin tuli pyytämään eräs kaikkein halvin halvimmista, raukka, jonka kanssa kukaan muu ei tahtonut tanssia.

»Leipä loppui, palttu pöydälle», sanoi Anna.

Leikittiin panttisilla. Vaaleakiharaiset tytöt panivat päänsä yhteen ja tuomitsivat hänet suutelemaan miestä, josta hän enin piti. Ja ilkkuvin huulin odottivat he näkevänsä, että tuo ylpeä kaunotar suutelisi ukko Dahlbergia.

Mutta hän suoristihe, uhkeana vihassaan, ja sanoi:

»Enkö saa yhtä hyvin antaa korvapuustia sille, josta pidän vähimmin?»

Silmänräpäyksessä tulistui Göstan poski hänen lujan kätensä iskusta. Gösta lensi hehkuvanpunaiseksi, mutta hillitsi itsensä, tarttui hänen käteensä, piti sitä sekunnin kiinni ja kuiskasi:

»Tulkaa puolentunnin päästä alakertaan punaiseen vieraskamariin!»

Hänen siniset silmänsä säteilivät Annalle ja kietoivat hänet kuin taikakahlein. Anna tunsi, että hänen täytyi totella.

Siellä punaisessa huoneessa kohteli hän Göstaa ylpeästi ja kovin sanoin.

»Mitä se Gösta Berlingiin kuuluu, kenen kanssa minä menen naimisiin?»

Göstalla ei vielä olleet lempeät sanat huulillaan, eikä hänestä ollut viisasta heti puhua Ferdinandista.

»Minusta ei se rangaistus ollut liian ankara, että sait istua kymmenen tanssia. Mutta sinun mielestäsi on luvallista rankaisematta rikkoa valoja ja lupauksia. Jos parempi mies kuin minä olisi ottanut rangaistuksen huolekseen, olisi hän ehkä toimittanut sen kovemmin.»

»Mitä minä sitten olen tehnyt sinulle ja teille muille, kun ette anna minun olla rauhassa? Rahojeni tähden te minua vainoatte. Löveniin minä ne viskaan, haratkoon sitten kuka tahtoo ne sieltä.»

Hän pani kädet kasvoillensa ja itki kiukusta.

Silloin heltyi runoilijan sydän. Hän häpesi ankaruuttansa. Hän puhui hyväilevällä äänellä.

»Ah, lapsi, lapsi, anna minulle anteeksi! Anna anteeksi kurjalle Gösta Berlingille! Ei kukaan välitä siitä, mitä sellainen raukka sanoo tai tekee, sen sinä kyllä tiedät. Ei kukaan itke hänen vihaansa, yhtä hyvin voisi itkeä itikan puremaa. Se oli hulluutta, mutta minä tahdoin estää sen, ettei meidän kaunein ja rikkain tyttömme menisi

tuolle vanhalle. Ja nyt olen minä tuottanut vain surua sinulle.»

Hän istahti sohvalle Annan viereen. Hiljaa laski hän kätensä Annan vyötäröille tukeakseen häntä ja sovittaakseen hyväilevän hellästi.

Anna ei väistynyt. Hän painautui hänen puoleensa, kietoi kätensä hänen kaulaansa ja itki, nojaten kaunista päätänsä hänen olkaansa vastaan.

Oi runoilija, sinä vahvin ja heikoin ihmisistä, eipä näiden käsien pitänyt levätä sinun kaulallasi.

»Jos minä olisin tämän tiennyt», kuiskasi Anna, »silloin en koskaan olisi ottanut tuota ukkoa. Minä olen katsellut sinua tänä iltana, kukaan ei ole sellainen kuin sinä.»

Mutta kelmeiden huuliensa välistä sai Gösta puristetuksi:

»Ferdinand.»

Anna vaiensi hänet suudelmalla.

»Hän ei ole mitään, ei kukaan ole enempi sinua. Sinulle olen uskollinen.»

»Minä olen Gösta Berling», sanoi Gösta synkästi, »minun kanssani et sinä voi mennä naimisiin.»

»Sinua minä rakastan, ylhäisin miehistä olet sinä. Ei mitään tarvitse sinun tehdä, ei mitään tarvitse sinun olla. Sinä olet syntynyt kuninkaaksi.»

Silloin kiehui runoilijan veri. Anna oli kaunis ja suloinen rakkaudessaan. Gösta sulki hänet syliinsä.

»Jos tahdot tulla omakseni, et voi jäädä enää pappilaan. Anna minun viedä sinut jo tänä yönä Ekebyhyn, siellä minä tiedän suojella sinua, kunnes voimme viettää häät.»

* * *

Siitä tuli huimaava matka sinä yönä. Totellen rakkautensa käskyä antoivat he Don Juanin kiidättää itseänsä. Tuntui kuin jalaksien kitinä olisi ollut hyljättyjen valitusta. Mitä huolivat he siitä? Anna riippui Göstan kaulassa, ja Gösta seisoi kumarassa ja kuiskasi hänen korvaansa:

»Voiko autuutta mitään verrata varkain saadun riemun suloon!»

Mitä merkitsi kuuluttaminen? He rakastivat. Ja ihmisten viha! Gösta Berling uskoi kohtaloon, kohtalo oli pakottanut heitä: kohtaloa vastaan ei kukaan voi taistella.

Vaikka tähdet olisivat olleet hääkynttilöitä, jotka oli sytytetty Annan häiksi, ja Don Juanin kulkuset olisivat olleet kirkonkellot, jotka nyt kutsuivat kansaa katsomaan Annan ja ukko Dahlbergin vihkimistä, niin olisi hänen kumminkin täytynyt paeta Gösta Berlingin kanssa. Niin mahtava on kohtalo.

He olivat onnellisesti sivuuttaneet pappilan ja Munkerudin. Heillä oli nyt ensin kaksi neljännestä Bergaan ja sieltä sitten kaksi neljännestä Ekebyhyn. Tie kulki metsänreunaa; heidän oikealla puolellansa oli tummia vuoria, vasemmalla pitkä, valkea laakso.

Silloin rynkäsi Tankred reen luo. Se laukkasi niin että vatsa maata viisti. Kauhusta ulvoen se hyppäsi rekeen ja ryömi Annan jalkoihin.

Don Juan vavahti ja lähti laukkaan.

»Susia!» sanoi Gösta Berling.

He näkivät pitkän, harmaan jonon viilettävän aidan vartta. Siellä oli ainakin tusina niitä.

Anna ei peljännyt. Päivä oli ollut siunatun

seikkailurikas, ja yöstä uhkasi tulla yhtäläinen. Se oli elämää — kiitäen yli kiteilevän lumen, uhmaten petoja ja ihmisiä.

Gösta noitaisi, kumartui eteenpäin ja antoi Don Juanille piiskalla aimo läiskyn.

»Pelkäätkö?» kysyi hän.

»Ne aikovat oikaista tuonne eteemme, jossa tie tekee mutkan.»

Don Juan juoksi, kiitäen kilpaa metsän villipetojen kanssa, ja Tankred ulvoi raivosta ja pelosta. He ehtivät tienmutkaan samassa kuin sudetkin, ja Gösta karkoitti ensimäisen piiskalla.

»Ah, Don Juan, poikani, kuinka helposti jättäisit kaksitoista sutta kintereillesi, jos sinulla ei olisi meitä ihmisiä vedettävänä.»

He sitoivat viheriän matkavyön reen perään. Sudet pelkäsivät sitä ja pysyivät hetkisen kauempana. Mutta kun ne pääsivät pelostansa, hyökkäsi yksi niistä läähättäen, riippuvin kielin ja kita auki reen luo. Silloin otti Gösta madame Staelin 'Corinnen' ja nakkasi sen suden kitaan.

Taas he saivat hetkiseksi hengen-rauhan, pedot repivät saalista, ja sitten tunsivat he taaskin tempauksia, kun sudet kiskoivat viheriätä matkavyötä, ja kuulivat niiden läähätyksen. He tiesivät, ettei ole yhtään ihmisasuntoa ennen Bergaa, mutta kuolemaa pahemmalta tuntui Göstasta nähdä noita pettämiänsä. Hän aavisti myöskin, että hevonen pian väsyy, ja mikä heidät silloin perii?

Silloin näkivät he Bergan talon metsänreunassa. Kynttilät paloivat ikkunoissa. Gösta kyllä tiesi, kenen vuoksi.

Kuitenkin — nyt sudet pakenivat, peljäten ihmisten läheisyyttä, ja Gösta ajoi Bergan ohi. Hän ei päässyt kumminkaan kauemmaksi kuin paikalle, mistä tie taaskin sukeltaa metsään, kun hän näki tumman rykelmän edessään — sudet odottivat häntä.

»Käännytään takaisin pappilaan ja sanotaan, että oltiin huviajelulla tähti-valossa. Tämä ei onnistu.»

He käänsivät hevosen, mutta samassa silmänräpäyksessä kihisivät sudet reen ympärillä. Harmaat hahmot huhkivat heidän ohitsensa, valkoiset hampaat välkkyivät ammottavista kidoista, ja hehkuvat silmät hohtivat. Ne ulvoivat nälästä ja verenhimosta. Välkkyvät hampaat olivat valmiit iskemään pehmeään ihmislihaan. Sudet hyppäsivät Don Juanin kimppuun ja riippuivat silavöistä. Anna ajatteli, söisivätköhän ne heidät kokonaan, vai jättäisivätkö mitään jäljelle, joten ihmiset huomisaamuna löytäisivät rikkirevittyjä jäseniä tallatulta, veriseltä hangelta.

»Nyt ollaan hengen kaupalla», sanoi Anna, kumartui ja tarttui Tankredia niskaan.

»Anna olla, se ei auta! Koiran tähden eivät hukat tänä yönä ole liikkeellä.»

Niin sanoi Gösta, ja käänsi Bergan pihaan, mutta sudet ajoivat häntä aina rappusille asti. Hänen täytyi puolustautua piiskalla.

»Anna», sanoi hän, kun he pysähtyivät rappusien eteen, »Jumala ei sitä tahtonut. Ole nyt reippaalla mielin; jos olet se nainen, jona sinua pidän, ole reippaalla mielin!»

Sisältä kuultiin kulkusten ääni ja tultiin ulos.

»Hän toi hänet», huusivat he, »hän toi Annan! Eläköön Gösta Berling!» Ja tulleita riistettiin sylistä syliin.

Monta kysymystä ei tehty. Yö oli pitkälle kulunut, matkaajat tyrmistyneet vaarallisesta matkastansa ja tarvitsivat lepoa. Se jo riitti, että Anna oli tullut.

Kaikki oli hyvin. Ainoastaan 'Corinne' ja viheriä matkavyö, mamseli Ulrikan arvokas lahja, olivat hukassa.

* * *

Koko talo nukkui. Silloin nousi Gösta ylös, pukeutui ja hiipi ulos. Hän otti aivan hiljaa Don Juanin tallista, vei sen reen eteen ja aikoi lähteä. Silloin tuli Anna Stjärnhök pihalle.

»Minä kuulin sinun menevän», sanoi hän. »Silloin nousin minäkin ylös. Minä olen valmis lähtemään kanssasi.»

Gösta meni hänen luoksensa ja otti häntä kädestä.

»Etkö sinä sitä vielä ymmärrä? Se ei saa tapahtua. Jumala ei sitä tahdo. Kuule nyt ja koeta ymmärtää. Minä olin täällä päivällisillä ja näin, missä tuskassa he olivat uskottomuutesi tähden. Silloin minä lähdin Borgiin tuomaan sinua takaisin Ferdinandille. Mutta minä olen aina ollut raukka enkä koskaan muuksi muutu. Minä petin hänet ja otin sinut itselleni. Täällä elää vanha nainen, joka uskoo, että minusta tulee mies. Minä petin

hänet. Ja toinen vanha raukka tahtoo täällä paleltua ja nähdä nälkää saadakseen vain kuolla ystävien parissa; mutta minä olin valmis antamaan ilkeän Sintramin anastaa hänen kotinsa. Sinä olit kaunis, ja synti suloinen. Gösta Berling on niin helppo vietellä. Voi mikä raukka minä olen! — Minä tiedän, miten he rakastavat kotiansa, nuo tuolla, mutta kumminkin olin minä valmis jättämään sen ryöstettäväksi. Minä unhoitin kaikki sinun tähtesi, sinä olit niin suloinen rakkaudessasi. Mutta nyt, Anna, nyt kun minä näin heidän ilonsa, en minä tahdo ottaa sinua, en, sitä minä en tee. Sinä olet ainoa, joka olisit tehnyt minusta ihmisen, vaan minä en saa pitää sinua. Oi sinua, minun rakkaani! Hän tuolla taivaassa leikkii meidän tahdollamme. Nyt on aika meidän taipua hänen kurittavan kätensä alle. Sano, että sinä tästä päivästä tahdot ottaa kuormasi kantaaksesi! Kaikki tuolla luottavat sinuun. Sano, että jäät heidän luoksensa ja tulet heidän turvaksensa ja avuksensa! Jos sinä rakastat minua, jos sinä tahdot keventää minun syvää suruani, lupaa minulle se! Rakkahani, onko sydämesi niin suuri, että saatat voittaa itsesi ja samalla hymyillä?»

Anna suostui haltioituneena kieltäymisen pyyntöön.

»Minä teen niinkuin tahdot — minä uhraudun ja hymyilen.»

»Etkä vihaa köyhiä ystäviäni?»

Gösta hymyili surumielisesti.

»Niin kauan kuin rakastan sinua, rakastan minä heitä.»

»Nyt vasta tunnen, mikä nainen sinä olet. On niin raskasta lähteä luotasi.»

»Hyvästi, Gösta! Mene nyt, Jumalan haltuun! Minun rakkauteni ei saa houkutella sinua syntiin.»

Hän kääntyi mennäkseen sisään. Gösta seurasi häntä.

»Unhoitatko sinä pian minut?»

»Lähde nyt, Gösta! Me olemme vain ihmisiä.» Gösta viskautui rekeen, mutta silloin tuli Anna takaisin.

»Etkö ajattele susia?»

»Niitä juuri ajattelenkin, mutta ne on tehneet tehtävänsä. Minusta niillä ei ole enää huolta tänä yönä.»

Vielä kerran kurotti hän kätensä Annan puoleen, mutta Don Juan tuli kärsimättömäksi ja läksi menemään. Gösta ei tarttunut ohjaksiin. Hän istui selin ja katsoi taaksensa. Sitten kallistui hän reenlaitaa vasten ja itki epätoivoisesti.

»Minulla oli onnettareni ja minä ajoin hänet luotani. Itse ajoin minä hänet luotani. Miksi en häntä pitänyt?»

Oi Gösta Berling, vahvin ja heikoin ihmisistä!

— —

Viides luku.

LA CACHUCHA.

—

Sotaratsu, sotaratsu! Sinä vanha, joka nyt seisot lieassa pellolla, muistatko nuoruuttasi? Muistatko taistelun päiviä, sinä urhokas? Sinä porhalsit eteenpäin kuin siipien kantama, sinun harjasi hulmusi ylläsi kuin liehuvat liekit, sinun mustilla ryntäilläsi loisti verivihma sakean vaahdon seassa. Kultasiloissa komeillen nelistit sinä, ja maa jyrisi sinun allasi. Sinä vapisit riemusta, sinä urhokas. Ah, miten sinä olit kaunis!

On harmaa hämäränhetki kavaljeeri-flyygelissä. Suuressa huoneessa on kavaljeerien punaiseksi maalatut kirstut pitkin seiniä, ja heidän pyhävaatteensa riippuvat koukuissa nurkassa. Avonaisen takan tulihohde leikkii valkoisiksi rapatuilla seinillä ja kelta-ruutuisilla uutimilla, jotka verhoavat seinien sänkykaappeja. Kavaljeerien puoli ei ole mikään kuninkaallinen kammio, ei mikään seralji pehmeine divaneineen ja hyllyvine tyynyineen.

Mutta siellä kaikuu Lilliecronan viulu. La cachuchaa hän soittaa hämärissä. Yhä uudestaan ja uudestaan soittaa hän sitä.

Leikatkaa kielet poikki, murtakaa rikki käyrä! Miksi soittaa hän tätä kirottua tanssia? Miksi soittaa hän sitä, kun Örneclou, vänrikki, juuri makaa sairaana, niin vaikeissa luuvalon tuskissa, ettei voi liikahtaa sängyssä? Ei, temmatkaa viulu häneltä ja lyökää seinään, jos hän ei tahdo lopettaa!

La cachucha, onko se meitä varten, mestari? Onko sitä tanssittava kavaljeerien rakennuksen heiluvilla lattiapalkeilla, ahtaiden seinien, savusta nokeutuneiden ja liasta lihavien sisällä, tämän matalan katon alla? Voi sinua, mitäs soitat!

La cachucha, onko se meitä varten, meitä kavaljeerejä? Ulkona viuhuu lumituisku. Aiotko sinä opettaa lumihiuteet tanssimaan tahdissa, soitatko sinä pyryn kevytjalkaisille lapsille?

Onko sinulla naisten povia, jotka vapisevat kuuman veren lyönneistä, pieniä nokisia käsiä, jotka ovat heittäneet padan tarttuakseen kastanjetteihin, paljaita jalkoja kohotettujen helmain alla, piha peitetty marmorilaatoilla, kyyryisiä mustalaisia säkkipilleineen tai tamburiinia lyöden, maurilaisia arkaadeja, kuutamoa ja mustia silmiä, onko sinulla näitä, mestari, ellei, anna viulusi levätä?

Kavaljeerit kuivaavat märkiä vaatteitansa takan edessä. Pyörisivätkö he varsisaappain, raudoitetuin kannoin ja tuumanpaksuisin anturoin. Kyynäränkorkeaa kinosta ovat he kahlanneet koko päivän päästäkseen karhunpesälle. Luuletko, että he tanssivat märissä, höyryävissä sarkavaatteissa, karvainen mesikämmen »moitiéna».

Iltataivas kimmeltävin tähdin, punaisia ruusuja tummissa naisten kiharoissa, ahdistavaa vieh-

keyttä illan ilmassa, synnynnäistä plastiikkaa liikkeissä, rakkautta maasta nousevaa, taivaasta satavaa, ilmassa liehuvaa, onko sinulla tätä, mestari, ellei, miksi pakotat meitä ikävöimään sellaista? Ihmisten julmin, toitotatko torvella taisteluun lieassa olevaa sotaratsua? Rutger von Örneclou makaa sängyssään, luuvalon kipujen vangitsemana. Säästä häneltä suloisten muistojen tuskat, mestari! Myös hänellä on ollut päässä sombrero[1] ja kirjava hiusverkko, myöskin hänellä on ollut samettijakku, ja tikari vyöllä. Säästä vanhaa Örneclouta, mestari!

Mutta Lilliecrona soittaa la cachuchaa, alituisesti la cachuchaa, ja Örneclou kituu kuten rakastaja, joka näkee pääskyn lähtevän lemmittynsä kaukaiselle asunnolle, kuin peura, jonka kiitävä ajojoukko pakottaa juoksemaan virvoittavan lähteen ohi.

Lilliecrona laskee hetkiseksi viulun leukansa alta.

»Vänrikki, muistaako vänrikki Rosalie von Bergeriä?»

Örneclou kiroaa sydämensä pohjasta.

»Hän oli kevyt kuin kynttilän liekki. Hän kimelsi ja tanssi kuin jalokivi viulunkäyrän päässä. Vänrikki muistaa hänet kyllä Karlstadin teatterista. Me näimme hänet, kun oltiin nuoria, muistaako vänrikki?»

---

[1] Palmun lehdistä kudottu espanjalainen hattu.
Suom. huom.

Ja vänrikki muisti! Rosalie oli pieni ja huima. Räiskivän tulinen hän oli. Hän tanssi la cachuchaa. Hän opetti kaikki Karlstadin nuoret herrat tanssimaan la cachuchaa ja näppäämään kastanjettia. Maaherran tanssiaisissa tanssivat vänrikki ja neiti von Berger pas de deux'n, espanjalaisissa puvuissa.

Ja Örneclou oli tanssinut niinkuin tanssitaan viikunapuiden ja plataanien alla, niinkuin espanjalainen, oikea espanjalainen.

Kukaan koko Vermlannissa ei osannut la cachuchaa niinkuin hän. Kukaan ei osannut tanssia sitä niin, että siitä olisi kannattanut puhua, paitsi hän.

Minkä kavaljeerin kadotti Vermlanti, kun luuvalo kangisti nämä koivet, ja suuret kuhmut pullistuivat hänen niveliinsä! Mikä kavaljeeri hän oli ollut, niin solakka, niin kaunis, niin ritarillinen. Kauniiksi Örneclouksi sanoivat häntä kaikki nuoret tytöt, jotka olisivat voineet keskenään joutua kuolon kamppailuun tanssista hänen kanssaan.

Sitten alkaa Lilliecrona taaskin la cachuchaa, aina vain la cachuchaa, ja Örneclou väikkyy menneihin aikoihin.

Siinä seisoo hän, ja tuossa seisoo hän, Rosalie von Berger. Äsken olivat he pukuhuoneessa kahden, Rosalie oli espanjatar, hän oli espanjalainen. Hän sai suudella Rosalieta, mutta varovasti, sillä Rosalie pelkäsi hänen mustattuja viiksiänsä. Nyt he tanssivat. Ah, niinkuin tanssitaan viikunapuiden ja plataanein alla. Rosalie väistyy, hän seuraa, hän tulee rohkeaksi, Rosalie kopeaksi, hän louk-

kautuu. Rosalie sovittaa. Kun hän vihdoin lankeaa polvilleen ja ottaa Rosalien vastaan avattuun syliinsä, käy tanssisalissa huokaus, hurmautunut huokaus.

Hän oli ollut kuin espanjalainen, oikea espanjalainen.

Juuri sillä käyränvedolla oli hän taipunut niin, ojentanut kädet noin ja pistänyt jalkansa eteen, näin, väikkyen varpaillaan eteenpäin, noin. Mikä sirous! Hänet olisi voinut veistää marmoriin.

Hän ei tiedä, miten se kävi, mutta hän on saanut jalkansa sängyn laidan yli, hän seisoo pystyssä, hän taivuttaikse, hän kohottaa kätensä, napsuttaa sormillaan ja tahtoo väikkyä ympäri lattiaa samoin kuin ennen, jolloin hän käytti niin ahtaita kiiltonahka-kenkiä, että sukanterät täytyi leikata pois.

»Hyvä, Örneclou! Hyvä, Lilliecrona, soita häneen henkeä!»

Hänen jalkansa pettää; hän ei pääse varpaillensa. Hän potkaisee toisella jalalla pari kertaa, muuta ei voi, hän sortuu takaisin sänkyyn.

Kaunis señor, te olette tullut vanhaksi.

Ehkäpä señorita myös?

Ainoastaan Granadan plataanien alla tanssivat la cachuchaa ikuisesti nuoret gitanat. Ikuisesti nuoret, niinkuin ovat ruusut siksi, että joka kevät tuo uusia.

Niinpä on siis hetki tullut leikata viulunkielet poikki.

Ei, soita Lilliecrona, soita la cachuchaa, aina vain la cachuchaa!

Opeta meille, että vaikka kavaljeerien flyygelissä olemme tulleet hidasruumiisiksi ja jäykkäjalkaisiksi, me tunteiltamme olemme aina vain samoja, aina espanjalaisia.

Sotaratsu, sotaratsu!

Sano, että rakastat torventoitotusta, joka puijaa sinut laukkaamaan, vaikka vedätkin jalkasi verille liekasi rautarenkaihin!

Kuudes luku.

EKEBYN TANSSIAISET.

—

Oi, menneiden aikain naiset!

Puhua teistä on kuin puhua taivaan valtakunnasta: pelkkää kauneutta Te olitte, pelkkää valoa. Iäti nuoria, iäti kauniita olitte Te, ja helliä kuni äidin silmät, kun hän katselee alas lapsensa puoleen. Pehmoisina kuin oravanpojat riipuitte Te miehen kaulassa. Koskaan ei vavissut äänenne vihasta, koskaan ei otsallenne tullut ryppyjä, koskaan ei pehmoinen kätenne karheaksi eikä kovaksi. Te suloiset pyhimykset, kuin koristetut kuvat Te seisoitte kodin temppelissä. Pyhää savua ja rukouksia uhrattiin Teille, Teidän kauttanne teki rakkaus ihmetöitään, ja Teidän päänne ympärille kietoi runous kullanhohtoisen glooriansa.

Oi, menneiden aikain naiset, tämä on kertomus siitä, kuinka vielä yksi teistä antoi Gösta Berlingille rakkautensa.

Kaksi viikkoa Borgin tanssiaisten jälkeen oli juhlat Ekebyssä.

Mitkä juhlat ne olivatkaan! Vanhat miehet ja naiset nuortuvat uudestaan, hymyilevät ja riemuitsevat, kun he vain puhuvat niistä.

12. 185 — 7

Mutta niinpä olivatkin kavaljeerit yksin Ekebyn täysvaltiaina herroina siihen aikaan. Majurinrouva kulki ympäri maailmaa kerjuupussi seljässä ja ryhmysauva kädessä, ja majuri asui Sjössä. Hän ei voinut tulla edes juhliin, sillä Sjöhön oli ilmestynyt tulirokko, ja hän pelkäsi kuljettavansa tartuntaa muualle.

Miten paljon nautintoa mahtuikaan noihin suloisiin kahteentoista tuntiin, aina siitä lähtien kuin ensimäisen viiniputelin korkki päivällispöydässä paukahti, viimeiseen viulunkäyrän vetäisyyn, jolloin puoliyö jo kauan sitten oli mennyt. Alas vaipuivat ne aikojen kuiluun, nuo seppelöidyt hetket, joina hurmasi tulinen viini, herkkuisin ruoka, ihanin soitto, sukkelat näytelmät, kauniit kuvaelmat. Alas vaipuivat ne, pyörtyneinä pyörryttävimmästä tanssista. Missä oli niin sileitä lattioita, niin kohteliaita herroja, niin kauniita naisia!

Oi, menneiden aikain naiset, hyvin Te tiesitte olla juhlain valona. Tulen, neron ja nuoruudenvoiman virrat kiitivät jokaisessa, joka Teitä lähestyi. Maksoi vaivan tuhlata kultaansa niihin vahakynttilöihin, joiden oli valaistava Teidän kauneuttanne, viiniin, joka synnytti hilpeyden Teidän sydämissänne, vaivan maksoi tanssia tähtenne kengänanturat tomuksi ja hangata halvatuksi käsi, joka veteli viulunkäyrää.

Oi, menneiden aikain naiset, Teillä ne oli paratiisin porttien avaimet.

Ekebyn saleissa vilisee suloisimmat teidän suloisesta joukostanne. Siellä on tuo nuori kreivitär Dohna, räiskyvän iloinen ja leikin- ja tanssinhalui-

nen, kuten kaksikymmenvuotias ainakin, siellä ovat Munkerudin laamannin kauniit tyttäret ja Bergan iloiset neidet, siellä on Anna Stjärnhök tuhat kertaa entistä kauniimpana tuossa lempeässä raskasmielisyydessä, joka on vallinnut hänen mielessään siitä yöstä lähtien, jolloin sudet häntä ajoivat; siellä on vielä monta muuta, jotka eivät ole unhoon joutuneet, mutta joutuvat kerran, ja siellä on myös kaunis Marianne Sinclaire.

Hän, tuo mainehikas, joka oli loistanut kuninkaan hovissa, paistanut kreivinlinnassa, hän, kauneuden kuningatar, joka oli matkannut ympäri maata ja saanut kaikkialla ihailua, hän, joka sytytti lemmenliekin missä vain näyttäytyi, hän oli suvainnut tulla kavaljeerien juhlaan.

Korkealla säteili siihen aikaan Vermlannin kunnia, monen ylpeän nimen kantamana. Paljosta voivat tuon kauniin maan iloiset lapset kerskua, mutta kun he mainitsivat mainioitaan, silloin eivät he koskaan unhoittaneet mainita Marianne Sinclairea.

Hänen voittojensa tarut täyttivät maan.

Puhuttiin kreivin-kruunuista, jotka olivat väikkyneet hänen päänsä päällä, miljoonista, joita oli laskettu hänen jalkoihinsa, sotilasmiekoista ja runoilijain seppeleistä, joiden loisto oli kutsunut häntä.

Eikä hän ollut ainoastaan kaunis. Hän oli nerokas ja oppinut. Ajan parhaat miehet iloitsivat kunniasta keskustella hänen kanssaan. Hän ei itse runoillut, mutta monta hänen aihettansa, jotka hän oli sulkenut runoilevain ystäväinsä sieluun, eli ja ilmeni laulujen sanoissa.

Vermlannissa, karhujen maassa, oleskeli hän harvoin. Hänen elämänsä kului alinomaisilla matkoilla. Hänen isänsä, rikas Melchior Sinclaire, pysyi vaimonsa kanssa talossaan Björnessä ja antoi Mariannen matkustella ja olla ylhäisten ystäväin luona suurissa kaupungeissa tai komeissa herraskartanoissa. Isän ilo oli kertoella rahasummista, joita tytär tuhlasi, ja vanhukset elivät onnellisina Mariannen elämän loisteessa.

Hänen elämänsä oli huvien ja ihailun nautintaa. Ilma hänen ympärillään oli rakkautta, rakkaus oli hänen lamppunsa ja lyhtynsä, rakkaus hänen jokapäiväinen leipänsä.

Usein oli hän itse rakastanut, usein, usein, mutta koskaan ei ollut se ilotuli liekehtinyt niin kauan, että siinä olisi voitu takoa ne kahleet, jotka sitovat koko iäksi.

»Minä odotan häntä, sitä vahvaa ryntääjää», oli hänen tapana sanoa rakkaudesta. »Tähän asti ei hän ole kiivennyt vallien yli eikä uinut juoksuhautojen poikki. Kesynä on hän tullut, ilman hurjaa silmäystä ja sydämen hulluutta. Minä odotan sitä valtavaa, joka vie minut pois itsestäni. Niin vahvana tahtoisin tietää rakkauden itsessäni, että minun täytyy vavista sen edessä; nyt tunnen vain rakkauden, jolle minun viisauteni hymyilee.»

Hänen läsnäolonsa sytti puheesen tulen, viiniin elämän. Hänen hehkuva sielunsa sai viulunkäyrät vauhtiin, ja tanssi leijui suloisemmasti pyöryttäen palkeilla, joita hänen kaita jalkansa kosketteli. Hän loisti kuvaelmissa, hän painoi neronsa leiman huvinäytelmiin, hänen armaat huulensa . . .

Ah hiljaa, ei se ollut hänen vikansa, ihan totta, se ei ollut hänen tarkoituksensa! Parveke vain, kuuvalo se oli; oli vika pitsihunnun, ritaripuvun, laulun! Nuoret ihmis raukat olivat syyttömät.

Kaikki tuo, joka saattoi niin suuriin onnettomuuksiin, oli kumminkin valmistettu aivan hyvässä tarkoituksessa. Julius patruuna, joka osasi kaikkea, oli järjestänyt kuvaelman, yksinomaan sitä varten, että Marianne saisi säteillä täydessä loistossaan.

Teatterissa, joka oli varustettu Ekebyn suureen saliin, istui sata vierasta, ja he näkivät näyttämöllä keltaisen kuun liikkuvan Espanjan tummalla yötaivaalla. Muudan Don Juan tuli hiipiellen Sevillan katua ja pysähtyi muratin verhoaman balkongin alle. Hän oli munkin valhepuvussa, kumminkin voi huomata kirjatun kalvostimen pistävän esiin hihasta ja kirkkaan miekankärjen kaapun alta.

Valhepukuinen korotti äänensä laulaen:

»Suut' immelle en anna, en!
Ja rypäl-maljain kiihtäväin
en laitaan huulta vie.
Ja poski hieno, tulehen
min sytytin ma silmilläin,
ja katseet hellät: sydäntäin
ei koskeneet ne lie.

El' astu, kauneus kulmilla,
señora, luo tään kalterin!
Sua kammon, kartan vain!
Kas, kuljen munkin kaapussa.

Madonna ainut armahin
on mulle, lohdun huolissain
saan vesi-ruukustain.»

Kun hän vaikeni, astui Marianne parvekkeelle, puettuna mustaan samettiin ja pitsihuntuun. Hän kumartui kalterin yli ja lauloi hitaasti ja ivaten:

»Miks viivyt sitten, hurskas mies,
kesk'-yöllä alla kalterin?
Kai eestäin rukoilet?

Ja yhtäkkiä lämpöisesti ja vilkkaasti:

Mut pois, ah, tulevat kenties!
On miekkas pitkä, näkyvä,
ja pyhää virttäs helskeellä
säestää kannukset.»

Nämä sanat kuultuaan heitti munkki valepukunsa, ja Gösta Berling seisoi balkongin alla silkkisessä, kultakirjaisessa ritaripuvussa. Hän ei totellut kaunoisen varoitusta, päinvastoin kiipesi ylös balkongin pilaria myöten, keikahti kalterin yli ja, niinkuin Julius patruuna oli sommitellut, lankesi polvillensa kauniin Mariannen jalkoihin.

Suosien hymyili Marianne hänelle, ojentaen kätensä hänen suudeltavakseen, ja kun nyt nuo kaksi katsoivat toisiansa, rakkauden huumaukseen vaipuneina, laskeutui esirippu.

Ja kreivittären edessä polvillaan oli Gösta Berling, jonka kasvot olivat herkän-tuntehikkaat kuin runoilijan ja rohkeat kuin sotasankarin, syvät silmät kimaltaen veitikkamaisuutta ja neroa, ker-

jäten ja vaatien. Notkea ja voimakas oli hän, tulinen ja valtaava.

Kun esirippu liikkui ylös ja alas, olivat nuo kaksi nuorta yhä samassa asennossa. Göstan silmät pidättivät paikallaan kaunista Mariannea, ne kerjäsivät, anelivat.

Sitten lakkasivat käsien paukutukset, esirippu pysyi alhaalla, kukaan ei nähnyt heitä.

Silloin kumartui kaunis Marianne ja suuteli Gösta Berlingiä. Hän ei tiennyt, minkätähden hänen täytyi. Gösta ojensi kätensä hänen päänsä ympäri ja piti häntä kiinni. Marianne suuteli Göstaa suutelemistaan.

Mutta syynä oli kokonaan parveke, kuutamo, pitsihuntu, syynä oli ritaripuku, laulu, käsien taputukset; nuo nuoret ihmis raukat olivat viattomat. Eiväthän he olleet sitä tahtoneet. Ei ollut Marianne lykännyt luotaan kreivinkruunuja, jotka väikkyivät hänen yllänsä, eikä mennyt ohi miljoonien, jotka olivat hänen jaloissaan, senvuoksi, että olisi kaivannut Gösta Berlingiä; eikä Gösta vielä ollut Anna Stjärnhökiä unhoittanut. Ei, he olivat viattomia, kumpikaan heistä ei ollut tätä tahtonut.

Lempeä Lövenborg, hän, kyynel silmässä ja hymy huulilla, oli sinä päivänä ollut esiripunhoitajana. Hajamielinen monista surujen muistoista ollen hän ei paljoa huomannut tämän maailman touhuja eikä ollut oppinut sen askareita hyvin hoitamaan. Kun hän nyt näki, että Gösta ja Marianne olivat ottaneet uuden asennon, luuli hän, että sekin kuului kuvaelmaan, ja niinpä hän alkoi riipoa esirippua ylös.

Balkongin nuoret eivät huomanneet mitään, ennenkuin käsien ukkonen uudestaan heille jyrisi.

Marianne säpsähti ja aikoi paeta, mutta Gösta Berling piti häntä kiinni kuiskaten:

»Seiskaa hiljaa, ne luulevat, että se on kuvaelmaa.»

Hän tunsi, miten Mariannen ruumista värisytti ja miten suuteloiden hehku sammui hänen huulilleen.

»Elkää peljätkö», kuiskasi hän, »kauniiden huulten on oikeus suudella».

Heidän täytyi seista paikallaan, kun esirippu yhä nousi ja laski, ja joka kerta, kun nuo sata silmäparia näkivät heidät, jyrisivät yhtä monet kädet myrskyistä mielihyvää.

Sillä kaunista on nähdä kahden kauniin, nuoren ihmisen esittävän rakkauden onnea. Kukaan ei voinut aavistaa, että nämä suudelmat olivat muuta kuin teatterihuikaisua, kukaan ei tiennyt, että señora vapisi ujoudesta ja ritari levottomuudesta. Kukaan ei voinut ajatella, ettei kaikki ollut kuvaelmaa.

Vihdoin pääsivät Marianne ja Gösta näyttämön taakse.

Marianne painoi kädellä otsaansa hiusrajalta.

»Minä en ymmärrä itseäni», sanoi hän.

»Hyi, Marianne neiti», sanoi Gösta nyrpistellen ja heilahutti käsiänsä. »Suudella Gösta Berlingiä, hyi häpeä!»

Marianne purskahti nauruun.

»Jokainenhan tietää, että Gösta Berlingiä ei voi vastustaa. Minun syyni ei ole suurempi kuin muidenkaan.»

Ja he päättivät sovussa, etteivät ole tästä tietääkseenkään, jottei kukaan aavistaisi totuutta.

»Voinko luottaa, ettei totuus koskaan tule julkisuuteen, herra Gösta?» kysyi Marianne, kun he olivat menossa katsojain joukkoon.

»Voitte, neiti Marianne. Kavaljeerit tietävät vaieta, sen takaan minä.»

Marianne loi katseensa maahan. Omituinen hymy kaarsi hänen huuliansa.

»Jos totuus kuitenkin tulisi ilmi, mitä ajattelisivat ihmiset minusta, herra Gösta?»

»He eivät ajattele mitään, he tietävät, ettei se merkinnyt mitään. He ajattelevat, että me olimme hartaasti osissamme ja että jatkoimme näyttelemistä.»

Vielä yksi kysymys hiipi esille Mariannen väkinäisesti hymyillessä, hänen silmäillessään lattiata.

»Mutta, herra Gösta itse? Mitä arvelee Gösta herra asiasta?»

»Minä arvelen, että Marianne neiti on rakastunut minuun», kujeili Gösta.

»Elkää arvelko sellaista», sanoi hän hymyten, »muuten täytyy minun lävistää teidät espanjalaisella tikarillani näyttääkseni, että herra Gösta on väärässä».

»Kalliit ovat naisten suukkoset», sanoi Gösta. »Maksaako se hengen, että neiti Marianne suutelee?»

Silloin leimahti Mariannen silmistä salama häntä kohti, niin kovana, että se tuntui kuin lyönniltä.

»Minä tahtoisin nähdä hänet kuolleena, Gösta Berlingin, ruumiina!»

Nämä sanat sytyttivät runoilijan veren vanhan kaipuun.

»Ah», sanoi hän, »jospa nuo sanat olisivat muuta kuin sanoja, jospa ne olisivat nuolia, jotka viuhuen lentävät pimeästä viidasta, jospa olisivat tikareja taikka myrkkyä ja voisivat hävittää tämän kurjan ruumiin ja antaa minun sielulleni vapauden!»

Marianne oli taas tyyni ja hymyili.

»Lapsellisuuksia», sanoi hän ja tarttui Göstan käsivarteen lähteäkseen vieraiden joukkoon.

He eivät muuttaneet pukuansa, ja heidän riemuretkensä uudistui, kun he ilmestyivät näyttämön ulkopuolelle. Kaikki kehuivat heidän esitystään. Kukaan ei epäillyt mitään.

Tanssi alkoi uudestaan, mutta Gösta pakeni tanssisalista.

Hänen sydäntänsä kirveli Mariannen silmäys, ikäänkuin sitä olisi haavoittanut kylmä teräs. Hän ymmärsi kyllä Mariannen sanojen tarkoituksen.

Häpeä oli rakastaa häntä, häpeä olla hänen rakastamansa, häpeä kuolemaakin pahempi.

Hän ei koskaan tanssisi enää, hän ei tahdo nähdä heitä enää, noita kauniita naisia.

Hän tiesi sen kyllä. Nuo kauniit silmät, nuo punaiset posket eivät hehkuneet hänelle. Hänelle eivät väikkyneet nuo kapeat jalat, ei soinut tuo matala nauru.

Niin, tanssia Göstan kanssa, haaveksia hänen kanssansa he osasivat, mutta kukaan heistä ei todella tahtonut tulla hänen omaksensa.

Runoilija läksi tupakkahuoneihin vanhain her-

rojen luo ja istuutui pelipöytään. Hän sattui istahtamaan samaan pöytään, jossa valtava Björnen herra pelasi nakkia, pitäen vaihteeksi Puolan-pankkia ja kooten suuren röykkiön kuusimarkkaisia ja kaksitoistakillinkisiä eteensä.

Peli sujui jo kiivaasti. Nyt lisäsi Gösta vielä vauhtia siihen. Viheriät pankkisetelit vedettiin esiin, ja yhä kasvoi rahakeko valtavan Melchior Sinclairen eteen.

Mutta myös Göstan eteen keräytyi sekä lantteja että setelejä, ja pian oli hän ainoa, joka piti puolensa Björnen suurta tehtaanpatruunaa vastaan. Pian vaelsi tuo suuri raharöykkiökin Melchior Sinclairelta Gösta Berlingille.

»Gösta, poikaseni», huusi tehtaanpatruuna nauraen, pelattuaan pois kaikki rahat lompakostaan ja kukkarostaan. »Mitenkäs tässä nyt pullistellaan? Minä olen pankki, enkä minä pelaa koskaan lainarahoilla, sen olen muorille luvannut.»

Hän keksi kumminkin keinon. Hän pelasi kellonsa ja majavaturkkinsa, ja aikoi juuri panna hevosensa ja rekensä menemään, kun Sintram hillitsi häntä.

»Pane jotain, jolla voittaa», neuvoi häntä Forsin ilkeä tehtaanpatruuna. »Pane jotain, joka kääntää huonon onnen!»

»Hitto tietköön, mitä minä keksisin!»

»Pelaa punaisimmasta sydänverestäsi, veli Melchior, pelaa tyttärestäsi!»

»Sitä voi patruuna huoletta yrittää», sanoi Gösta nauraen. »Sitä voittoa en minä koskaan saa kattoni alle.»

Mahtava Melchiorkaan ei voinut olla nauramatta. Hän ei juuri suvainnut mainittavan Mariannen nimeä pelipöydässä, mutta tämä oli niin hiiden hullua, ettei hän voinut suuttua. Pelata Marianne Göstalle, hm, sen hän nyt huoletta uskaltaa.

»Sanalla sanoen siis», selitti hän, »että jos sinä saat hänen suostumuksensa, Gösta, niin minä asetan avioliittosiunauksen tälle kortille».

Gösta pani koko voittonsa, ja peli alkoi. Hän voitti, ja tehtaanpatruuna Sinclaire lakkasi pelaamasta. Hän ei voinut mitään huonolle onnellensa, sen hän huomasi.

Yö kului, puoliyö oli mennyt. Kauniiden naisten posket alkoivat kalveta, kiharat oikenivat, volangit olivat rutistuneet. Vanhat rouvat nousivat sohvien nurkista ja sanoivat, että koska nyt oli juhlittu jo kaksitoista tuntia, niin on kai jo aika hankkiutua kotiin.

Ja kauniit juhlat olivat loppumaisillaan, mutta silloin tempasi itse Lilliecrona viulun ja soitti viimeisen polkan. Hevoset seisoivat portaiden edessä, vanhat rouvat pukeutuivat turkkeihin ja bahytteihin, vanhat herrat kietoivat matkavyöt ympärilleen ja pistivät botfoorit kiinni.

Mutta nuoret eivät voineet riistäytyä tanssista. Siellä tanssittiin päällysvaatteissa, siellä tanssittiin neljän miehen polkkaa, pyöröpolkkaa ja piiripolkkaa, hurjaa tanssinmenoa se oli. Heti kun kavaljeeri jätti naisen, tuli toinen ja kiidätti hänet mukaansa.

Ja myös surun painama Gösta Berling joutui

samaan pyörteesen. Hän tahtoi haihduttaa tanssilla surunsa ja nöyryytyksensä, hän tahtoi taaskin saada vereensä huimaavaa elonintoa, hän tahtoi iloita, hän kuten muutkin. Ja hän tanssi niin että huoneen seinät kieppuivat ja hänen ajatuksensa vilistivät.

Kah, minkä naisen hän oli kiepannut keskeltä joukkoa? Hän oli kevyt ja norja, ja Gösta tunsi, että tulivirrat tuiskivat hänen ja neitosen välillä. Ah, Marianne!

Göstan tanssittaessa Mariannea istui Sintram jo reessä pihalla, ja hänen vieressään seisoi Melchior Sinclaire.

Suuri tehtaanpatruuna oli kärsimätön, kun hänen täytyi odottaa Mariannea. Hän poljeskeli lumessa suurilla päällyskengillään ja huiski käsiään, sillä oli pureva pakkanen.

»Sinun ei kai olisi sopinut pelata Mariannea Göstalle, kuules Sinclaire», sanoi Sintram.

»Mitäh?»

Sintram selvitteli ohjakset ja kohotti piiskansa, ennenkuin vastasi:

»Tuo suuteleminen ei ollut kuvaelmaa.»

Mahtava tehtaanpatruuna kohotti kätensä murhaniskuun, mutta Sintram oli jo kadonnut. Hän ajoi pois, pieksi hevostansa hurjaan kiitoon, uskaltamatta katsoa taaksensa, sillä Melchior Sinclairellä oli raskas käsi ja lyhyt kärsivällisyys.

Björnen tehtaanpatruuna meni nyt tanssisaliin hakemaan tytärtänsä ja näki, miten Gösta ja Marianne tanssivat.

Hurjalta ja huimalta näytti viimeinen polkka.

Toiset parit olivat kalpeat, toiset tulipunaiset, tomu pöllysi salissa kuin savu, vahakynttilät hehkuivat jalkoihin saakka palaneina, ja keskellä koko hirmunkauheaa hävitystä he kiitivät, Gösta ja Marianne, kuninkaallisina väsymättömässä voimassaan, kauneudessaan, jossa ei vikaa, onnellisina saadessaan antautua noihin ihaniin liikkeihin.

Melchior Sinclaire katseli hetkisen heitä; mutta sitten hän meni pois ja antoi Mariannen tanssia. Hän paukautti oven kovasti kiinni, tömisti kamalasti portailla ja istuutui muitta mutkitta rekeensä, jossa hänen rouvansa jo odotti, ja ajoi kotiin.

Kun Marianne lakkasi tanssimasta ja tiedusti vanhempiansa, olivat he jo menneet.

Kun hän sai varman tiedon siitä, ei hän kuitenkaan ilmaissut hämmästystä. Hän pukeutui hiljaa ja meni pihalle. Pukuhuoneessa olevat naiset luulivat, että hän lähti omalla hevosella.

Mutta hän kiiruhti ohuissa silkkikengissä tietä pitkin, puhumatta kellekään hädästänsä. Pimeässä ei kukaan tuntenut häntä, kun hän kulki tien laitaa, kukaan ei voinut aavistaa, että tämä myöhäinen vaeltaja, jonka täytyi väistyä kiitävien rekien edestä kinoksiin, oli kaunis Marianne.

Kun hän voi huoletta kulkea keskellä tietä, alkoi hän juosta. Hän juoksi niinkauan kuin jaksoi, sitten hän käveli, sitten hän taas juoksi. Ilkeä, vaivaava tuska ajoi häntä.

Ekebystä ei Björneen ole mitenkään pitempää matkaa kuin neljännespeninkulma. Marianne tuli pian kotipihoille, mutta hän luuli melkein harhautuneensa vieraasen taloon. Kun hän saapui pi-

halle, olivat kaikki ovet suljetut, kaikki tulet sammutetut, — hän ihmetteli, eivätkö hänen vanhempansa olleet vielä tulleet.

Hän meni ja löi pari kertaa lujasti pääoveen. Hän tarttui ovenripaan ja jyskytti niin, että koko kartano kaikui. Kukaan ei tullut avaamaan, mutta kun hän aikoi hellittää raudasta, johon oli paljain käsin tarttunut, repeytyi rautaan jäätynyt nahka kädestä.

Suuri tehtaanpatruuna Melchior Sinclaire oli matkannut kotiinsa sulkeakseen Björnen ukset ainoalta lapseltaan.

Hän oli juovuksissa liiasta juonnista, hurja vihasta. Hän vihasi tytärtänsä siksi, että Marianne piti Göst Berlingistä. Nyt telkesi hän palvelijat keittiöön ja vaimon makuukammariin. Kalliisti hän vannoi heille, että hän lyö lusuksi sen, joka koettaa päästää Mariannea sisään. He tiesivät kyllä, että hän pitäisi sanansa.

Niin vimmoissaan ei kukaan vielä ollut nähnyt häntä. Suurempi suru ei koskaan ollut häntä kohdannut. Olisipa tytär ollut hänen edessään, niin hän olisi kukaties surmannut hänet.

Kultaisia koruja, silkkisiä pukuja oli hän antanut hänelle, älyn hienoutta ja kirja-oppia oli hän antanut häneen istuttaa. Marianne oli ollut hänen ylpeytensä, hänen kunniansa. Hän oli kerskunut hänellä, ikäänkuin hän olisi kruunua kantanut. Oi, hänen kuningattarensa, hänen jumalattarensa, hänen ihana, ihailtu, ylpeä Mariannensa! Oliko isä säästänyt mitään häneltä? Eikö hän ollut pitänyt itseänsä suorastaan liian yksinkertai-

sena ollakseen hänen isänsä? Voi Mariannea, Mariannea!

Eikö hänen siedä vihata häntä, kun hän on rakastunut Gösta Berlingiin ja suutelee häntä! Eikö hänen pidä hyljätä hänet, sulkea ovensa häneltä, kun hän voi häväistä ylhäisyyttänsä rakastamalla sellaista miestä! Jääköön tyttö Ekebyhyn, juoskoon naapureilta yösijaa anomassa, maatkoon kinoksissa, sama se, hän on jo loassa laahattu, hän, kaunis Marianne. Loiste hänestä on mennyt. Loiste Melchior Sinclairen elämästä on mennyt.

Suuri tehtaanpatruuna makaa sängyssään ja kuulee tyttärensä kolkuttavan eteisen ovea. Mitä se häntä liikuttaa? Hän makaa. Ulkona seisoo sellainen, joka tahtoo mennä virkaheitolle papille, hänen kotinsa ei ole sellaisen. Jos hän olisi rakastanut häntä vähemmän, jos hän olisi ylpeillyt vähemmän hänestä, niin hän olisi ehkä laskenut hänet sisään.

Niin, siunaustansa hän ei voinut heiltä kieltää. Sen hän oli pelannut heille. Mutta avata ovensa Mariannelle, sitä hän ei tee. Voi Mariannea!

Kaunis, nuori nainen seisoi yhä kotinsa ovella. Milloin hän ravisteli voimattoman vihaisena lukkoa, milloin lankesi polvillensa, pani revityt kätensä ristiin ja rukoili pääsyä.

Vaan kukaan ei häntä kuullut, kukaan ei vastannut, kukaan ei avannut.

Oi, eikö tämä ollut kauheata! Kauhu valtaa minut, kun tästä kerron. Hän tuli tanssiaisista, joissa hän oli ollut kuningatar! Hän oli ollut ylpeä, rikas, onnellinen, ja tuokiossa oli hänet syösty

sellaisen kurjuuden kuiluun. Suljettu kodin ulkopuolelle, pakkasen kouriin, pilkkaamatta, lyömättä, kiroamatta, ainoastaan kylmästi, järkkymättömän tunnottomasti jätetty ulos.

Minä ajattelen kylmää, tähtikirkasta yötä, joka kaartui hänen ympärillään, suurta, aavaa yötä tyhjine, autioine lumiketoineen, hiljaisine metsineen. Kaikki nukkui, kaikki oli vaipunut tuskattomaan uneen, ainoastaan yksi elävä piste oli tämän nukkuvan valkeuden keskellä. Kaikki suru ja tuska ja kauhu, jotka muuten ovat jaettuina ympäri maailmaa, ryömivät nyt tätä yksinäistä pistettä kohti. Oi Jumala, kärsiä yksinään nukkuvassa, jäätyneessä maailmassa!

Ensi kertaa elämässään kohtasi Mariannea armottomuus ja kovuus. Hänen äitinsä ei huolinut nousta vuoteestansa pelastamaan häntä. Vanhat uskotut palvelijat, jotka olivat ohjanneet hänen ensi askeleitaan, kuulivat hänen pyrkimisensä, mutta eivät kääntäneet kylkeään hänen tähtensä. Minkä rikoksen vuoksi häntä siis rangaistiin? Mistä hänen sopi toivoa sääliä, ellei tältä ovelta? Jos hän olisi tehnyt murhan, olisi hän sittenkin koputtanut sitä, uskoen, että ne siellä antavat anteeksi. Jos hän olisi langennut maailman viheliäisimmäksi, palannut turmiolla ja rääsyisenä, katso, hän olisi kumminkin käynyt turvallisesti tälle ovelle ja odottanut hellää vastaanottoa. Tämä ovi johti hänen kotiinsa, sen takana voi hän kohdata pelkkää rakkautta.

Eikö isä jo ollut koetellut häntä kylliksi? Eivätkö he pian avaisi?

»Isä, isä!» huusi hän, »päästä minut sisään! Minua paleltaa, minä värisen. On kauheata täällä ulkona!»

»Äiti, äiti, sinä, joka olet astunut niin monta askelta palvellaksesi minua! Sinä, joka olet valvonut niin monta yötä minun tähteni, miksi nukut sinä nyt? Äiti, äiti, valvo vielä tämä ainoa yö, ja minä en koskaan enää tuota sinulle surua!»

Hän huutaa, ja vaipuu sitten henkeä pidättäen hiljaisuuteen kuullakseen vastausta. Mutta kukaan ei kuullut häntä, kukaan ei totellut häntä, kukaan ei vastannut.

Silloin vääntää hän käsiänsä tuskasta, mutta hänellä, hänen silmillään ei ole ainoatakaan kyyneltä.

Tuo pitkä, tumma rakennus suljetuin ovin ja valottomin ikkunoin oli kamalan liikkumaton yön keskellä. Mitä tulee hänestå nyt, kodittomasta? Häpeän-leimattu ja häväisty on hän nyt ja on oleva niin kauan kuin taivaan kupu hänen yllänsä kaareutuu. Ja itse hänen isänsä painoi tulisen poltinraudan hänen olkapäähänsä.

»Isä», huutaa hän vielä kerran, »mitä tulee minusta? Ihmiset uskovat kaikkea pahaa minusta.»

Hän itki kuolon tuskissa, hänen ruumiinsa oli kylmän kangistama.

Voi, että moinenkin surkeus saattaa langeta sen osaksi, joka äsken seisoi niin korkealla! Että niin helposti voi sortua kurjuuden kuiluun! Elkäämme huolehtiko elämästä! Kuka purjehtii varmalla aluksella? Ympärillämme kuohuu suru kaikkialla kuin aaltoava meri, katso, aallot nuo-

levat nälkäisinä laivojen sivuja, katso, ne hyökkäävät aina kannelle. Oi, ei ole varmaa paikkaa, ei varmaa pohjaa, turvallista alusta, niin pitkälle kuin silmä kantaa, ainoastaan tuntematon taivas on surun valtameren yllä.

Mutta hiljaa! Vihdoin, vihdoinkin! Sieltä eteisestä kuuluu hiljaisia askeleita.

»Onko se äiti?» kysyi Marianne.

»On, lapsi.»

»Saanko nyt tulla sisään?»

»Isä ei laske sinua sisään.»

»Minä olen juossut kinoksissa ohuilla kengillä Ekebystä tänne asti. Minä olen seissut tässä tunnin ja jyskyttänyt ja huutanut. Minä palellun kuoliaaksi täällä. Miksi te lähditte ottamatta minua mukaan?»

»Lapsi, lapseni, miksi suutelit sinä Gösta Berlingiä?»

»Mutta sano nyt isälle, etten minä silti hänestä pidä. Se oli leikkiä. Luuleeko hän, että minä tahdon Göstan?»

»Mene rättärin luo, Marianne, ja pyydä siellä yösijaa. Isä on juovuksissa. Isää ei saa järkiinsä. Hän on pitänyt minua teljettynä yläkerrassa. Minä hiivin ulos, kun luulin hänen nukkuneen. Hän tappaa sinut, jos tulet sisään.»

»Äiti, äiti, täytyykö minun mennä vieraiden luo, kun minulla on koti? Onko äiti yhtä kova kuin isä? Miten äiti voi antaa sulkea minut taivasalle? Minä laskeudun hankeen pitkälleni, jollei äiti päästä minua sisään.»

Silloin laski Mariannen äiti kätensä lukolle

avatakseen, mutta samassa kuului raskaita askeleita yläkerran portailta, ja karkea ääni huusi häntä.

Marianne kuunteli: hänen äitinsä kiiruhti pois, karkea ääni sadatteli äitiä ja sitten . . .

Marianne kuuli jotain kauheata — hän eroitti jokaisen äänen hiljaisesta rakennuksesta.

Hän kuuli lyönnin läiskäyksen, kepiniskun tai korvapuustin, sitten hän kuuli heikkoa jytinää ja sitten taas lyönnin.

Hän löi hänen äitiänsä; tuo kauhistava, valtavan suuri Melchior Sinclaire löi vaimoansa.

Ja kalvain kauhuin viskausi Marianne kynnykselle ja vääntelehti tuskissaan. Nyt itki hän, ja hänen kyyneleensä jäätyivät kodin kynnykselle.

Armoa, armahdusta! Avatkaa, avatkaa, niin että hän voi notkistaa oman selkänsä lyötäväksi! Oi, että hän saattaa lyödä äitiä, lyödä häntä siksi, ettei hän voinut nähdä tytärtänsä kuolleena hangessa seuraavana päivänä, että hän tahtoi lohduttaa lastansa.

Suuri alennus ja häväistys kohtasi sinä yönä Mariannea. Hän oli uneksinut olevansa kuningatar, ja nyt hän mateli siinä, ei paljon parempana piestyä orjanaista.

Mutta hän nousi kylmän vihan vallassa. Vielä kerran hän löi verisen kätensä oveen ja huusi:

»Kuule, mitä sinulle sanon, sinä, joka lyöt äitiä. Sinä saat vielä itkeä, Melchior Sinclaire, sinä saat itkeä!»

Sitten meni kaunis Marianne ja laskeusi levolle kinokseen. Hän heitti yltänsä turkin ja ma-

kasi vain mustassa samettipuvussaan, helposti hohtaen valkeasta lumesta. Hän makasi ja ajatteli, kuinka hänen isänsä huomenna tulee ulos ja aikaisella aamukävelyllään löytää hänet. Hän toivoi vain sitä, että isä itse löytäisi hänet.

* * *

Oi kuolema, kalvas ystävä, onko yhtä totta kuin lohdullista, etten mitenkään voi välttää sinua kohtaamasta? Myös minun luokseni, maan työntekijöistä hitaimman, saavut sinä, riisut kuluneen nahkakengän jalastani, tempaat vispilän ja maitokulhon kädestäni, otat työvaatteet ruumistani verhoamasta. Hellästi ja väkisin ojennat sinä minut pitsikoristeiselle vuoteelle, ruumiinmukaisin, siloisin liinavaattein koristat sinä minut. Jalkani eivät kaipaa enää kenkiä, mutta käsiini vedetään lumivalkeat hansikkaat, joita eivät mitkään työt tahraa. Sinun levon suloisuuteen pyhittämänäsi minä nukun tuhatvuotista unta. Oi vapauttaja! Hitain maan työntekijöistä olen minä, ja kauhuisella hekumalla uneksin siitä hetkestä, jolloin minut otetaan sinun valtakuntaasi.

Kalvas ystävä, minua kohtaan saat mielin määrin käyttää voimaasi, mutta sen sinulle sanon: kovempi oli sinulla taistelu menneiden aikain naisia vastaan. Elonvoimat olivat väkevät heidän norjissa ruumiissansa, kovin pakkanen ei voinut jäädyttää heidän kuumaa vertänsä.

Sinä olit laskenut kauniin Mariannen vuoteeseesi, oi kuolema, ja sinä istuit hänen vieressään,

kuten vanha lapsenpiika istuu kehdon ääressä hyssytellen lasta nukkumaan. Sinä uskollinen, vanha hoitajatar, joka tiedät, mikä on ihmislapsen parasta, kuinka mahtaakaan sinua harmittaa, kun leikkitovereita, jotka melulla ja temmellyksellä herättävät uneen uuvuttamasi lapsen, tulee. Kuinka mahdoit vihastua, kun kavaljeerit nostivat kauniin Mariannen vuoteelta, kun mies painoi hänet rintaansa vasten ja lämpöiset kyyneleet tippuivat hänen silmistään Mariannen kasvoille!

* * *

Ekebyssä oli kaikki kynttilät sammutettu ja kaikki vieraat sieltä matkanneet. Kavaljeerit seisoivat yksin rakennuksessaan, viimeisen, vajanaisen boolin ympärillä.

Silloin kilisti Gösta maljan laitaan ja puhui teille, menneiden aikain naiset. Puhua Teistä, sanoi hän, on samaa kuin puhua taivaanvaltakunnasta, pelkkää kukoistusta Te olitte, pelkkää valoa. Iäti nuoria, iäti kauniita Te olitte, ja lempeitä kuin äidin silmät, kun hän katsoo lapsensa puoleen. Pehmeinä kuin oravanpoikaset Te riipuitte miehen kaulassa. Ei koskaan saatu kuulla Teidän äänenne vapisevan vihasta, koskaan ei Teidän otsanne rypistynyt. Pehmeä kätenne ei koskaan tullut karkeaksi ja kovaksi. Suloisia pyhimyksiä, koristettuja kuvia kodin temppelissä Te olitte. Miehet makasivat Teidän jaloissanne, tarjoten Teille pyhää savua ja rukouksia. Teidän kauttanne teki

rakkaus ihmetöitänsä, Teidän otsallenne kiinnitti runous kullanhohteisen säteikkönsä.

Ja kavaljeerit ryntäsivät pystyyn viinin huimaamina, hänen puheensa huimaamina, veri kuohui juhlan riemua. Vanha Eberhard setä ja laiska Kristofferserkku eivät vetäytyneet leikistä. Kiitävällä kiireellä valjastivat kavaljeerit hevosensa laita- ja kappirekien eteen ja kiiruhtivat kylmään yöhön kunnioittamaan vielä kerran niitä, joita koskaan ei ole kylliksi ihailtu, laulamaan serenaadia kullekin heistä, joilla oli nuo punaiset posket ja kirkkaat silmät, mitkä äsken loistivat Ekebyn avaroissa saleissa.

Oi, menneiden aikain naiset, hyvin mahtoi Teitä, matkatessanne suloisten unelmain taivaihin, miellyttää herääminen juuri uskollisimpain ritarienne serenaadiin. Hyvin mahtoi se miellyttää Teitä, niinkuin miellyttää iki-uneen vaipunutta sielua herääminen taivaiden sulosoittoon.

Mutta kavaljeerit eivät ehtineet pitkälle tällä hurskaalla retkellään, sillä jo kohta, kun he saapuivat Björneen, tapasivat he kauniin Mariannen makaamassa hangessa, juuri kotinsa ovella.

He kauhistuivat ja vihastuivat nähdessään hänet siinä. Oli kuin jumaloitu pyhimys olisi löydetty silvottuna ja ryöstettynä kirkon oven edestä.

Gösta heristi nyrkkiänsä pimeätä taloa kohti. »Te vihan lapset», hän huusi, »te raekuurot, te pohjoismyrskyt, te Jumalan yrttitarhan hävittäjät!»

Beerencreutz sytytti sarvilyhtynsä ja valaisi noita sinisen-kelmeitä kasvoja. Silloin näkivät kavaljeerit Mariannen haavoittuneet kädet ja kyy-

neleet, jotka olivat jäätyneet hänen silmäripsiinsä, ja he vaikeroivat kuin naiset, sillä hän ei ollut ainoastaan pyhimyksen kuva, vaan kaunis nainen, joka oli ilahduttanut vanhoja sydämiä.

Gösta Berling heittäysi polvilleen hänen viereensä.

»Tässä makaa hän nyt, morsiameni», sanoi hän. »Hän antoi minulle morsius-suutelon muutama tunti sitten, ja hänen isänsä on luvannut minulle siunauksensa. Hän makaa ja odottaa minua jakamaan kanssaan hänen valkean vuoteensa.»

Ja Gösta nosti elottoman vahvoille käsivarsilleen.

»Kotiin Ekebyhyn hänet nyt!» hän huusi. »Nyt hän on minun. Kinoksesta olen minä hänet löytänyt, nyt ei kukaan ota häntä minulta. Emme herätä noita tuolla. Mitä tekee hän siellä, noiden uksien sisäpuolella, joihin hän on lyönyt kätensä verille!»

Gösta sai täyttää mielihalunsa. Hän laski Mariannen etummaiseen rekeen ja istui hänen viereensä. Beerencreutz asettui taakse ja tarttui ohjaksiin.

»Ota lunta ja hiero häntä, Gösta!» hän käski.

Pakkanen oli kangistanut Mariannen jäsenet, ei pahempaa. Hurjasti kiihtynyt sydän sykki vielä. Hän ei ollut edes menettänyt tajuntaansa, hän tiesi kaiken, tiesi, kuinka kavaljeerit olivat löytäneet hänet, mutta ei voinut liikuttaa itseänsä. Hän makasi jäykkänä ja kankeana reessä, kun Gösta hieroi häntä lumella ja vuoroin itki ja suuteli häntä, jota halutti sanomattomasti kohottaa

edes toista kättään sen verran, että voisi vastata Göstan hyväilyyn.

Hän muisti kaiken. Hän makasi siinä kankeana ja liikkumatta, ja ajatteli niin selvästi ettei koskaan selvemmin. Oliko hän rakastunut Gösta Berlingiin? Oli, se oli varmaa. Oliko se vain yhdeniltaista päähänpistoa? Ei, sitä oli kestänyt kauan, monta vuotta.

Hän vertaili itseänsä Göstaan, ja muihin Vermlannin ihmisiin, jotka olivat kaikki välittömiä kuin lapset. Joka halua, joka heitä ajoi, he tottelivat. He elivät vain ulkonaista elämäänsä, eivät koskaan tarkastaneet sielunsa syvyyksiä. Mutta Mariannesta oli tullut sellainen, millaiseksi tullaan matkustamalla maailmassa ihmisten joukossa; hän ei koskaan voinut antautua täysin mihinkään. Rakastipa hän, niin, teki mitä tahansa, niin toinen puoli hänen minuuttansa ikäänkuin seisoi ja katsoi häntä kylmästi ja ivallisesti hymyten. Hän oli ikävöinyt intohimoa, joka tulisi, tempaisi hänet mukaansa hurjan mielettömästi. Ja nyt hän oli tullut, tuo mahtava. Silloin, kun hän suuteli Gösta Berlingiä balkongilla, silloin oli hän ensi kerran unhoittanut itsensä.

Ja nyt tuli sama intohimo häneen taas, hänen sydämensä jyskytti niin että hän kuuli sen lyönnit. Eikö hän pian voisi käyttää jäseniänsä? Hän tunsi hurjan riemun siitä, että hänet oli hyljätty pois kotoa. Nyt oli hän epäröimättä Göstan. Miten tuhma hän oli ollut, niin monta vuotta kahlinnut ja pakottanut rakkauttansa. Oi, ihanaa, ihanata on heittäytyä rakkauden valtaan. Mutta eikö

hän nyt, eikö hän nyt jo pääsisi vapaaksi näistä jääkahleista! Hän on ollut jäätä sydämestä ja tulta pinnalta, nyt on päinvastoin, tulisielu jääruumiissa.

Sitten tuntee Gösta, miten kaksi kättä hiljaa kohoaa hänen kaulalleen heikkoon, voimattomaan puristukseen.

Nipin napin Gösta sen tunsi, mutta Marianne luuli päästäneensä ahtaalle kiedotun intohimonsa purkautumaan ilmi tukahduttavassa syleilyssä.

Mutta kun Beerencreutz näki tämän, antoi hän hevosen juosta tutulla tiellä mielensä mukaan. Hän kohotti katseensa ja tähysteli yksipäisesti ja lakkaamatta Otavaa.

Seitsemäs luku.

VANHAT AJONEUVOT.

—

Ystävät, ihmistenlapset! Jos sattuisi niin, että istuen tai loikoen luette tätä yöllä, kuten minä sitä nyt hiljaisuuden hetkillä kirjoitan, niin elkääpä huokaisko tässä helpoituksesta, ajatellen, että nyt saavat hyvät herrat ja Ekebyn kavaljeerit vetää rauhassa unta, tuotuaan Mariannen sinne ja hankittuaan hänelle hyvän vuoteen parhaassa vierashuoneessa suuren salin takana.

Maata he menivät, ja nukahtivat myös, mutta ei ollut heidän osansa nukkua kaikessa rauhassa aina puoleenpäivään, kuten ehkä minun ja teidän olisi, rakkaat lukijat, jos olisimme valvoneet kello neljään aamulla ja jäseniämme väsymys pakottaisi.

Ei näet ole unhoitettava, että siihen aikaan kiersi vanha majurinrouva kerjuupussi seljässä ja kuhmusauva kädessä maata maailmaa, ja ettei ollut hänen tapansa, kun hän aikoi tehdä jotain tärkeätä, kursailla ja ottaa huomioon väsyneen syntisen mukavuutta. Ja kahta vähemmin nyt, kun hän oli päättänyt ajaa tänä yönä kavaljeerit Ekebystä pois.

Mennyt oli se aika, jolloin hän vallitsi loistossa ja komeudessa Ekebytä ja kylvi iloa maille niinkuin Jumala tähtiä taivaalle. Ja sillä aikaa kuin hän vaelsi koditonna pitkin maita, oli suuren kartanon mahti ja kunnia jätetty kavaljeerien käsiin, heidän hoidettavikseen niinkuin tuuli hoitaa tuhkaa, niinkuin kevätaurinko vaalii kinosta.

Joskus lähtivät kavaljeerit huviajoon, kuusin, kahdeksin miehin, samalla pitkällä reellä ja kaksivaljaikolla, kirkkokulkusin ja punotuin ohjin. Jos he silloin tapasivat majurinrouvan, joka kulki kerjuulla, eivät he edes silmiään maahan luoneet.

Nyrkkejään heristi tuo meluava joukko hänelle. Ja rajulla reen-kiepauksella pakotettiin hänet tiepuoleen kinokseen, ja majuri Fuchs, karhuntappaja, muisti aina kolmasti sylkäistä, tehdäkseen tehottomaksi pahan, jota akan vastaantulo ennusti.

He eivät säälineet häntä. Ilkeä hän oli heistä kuin noita, tuo tientaivaltaja. Jos onnettomuus olisi häntä kohdannut, eivät he olisi surreet enemmän kuin ampuja, joka pääsiäisaattona laukaisee vaskihakasilla ladatun pyssynsä, surisi latingin osumista lentävään noita-akkaan.

Autuutensa vuoksi he vainosivat, nuo kavaljeeripoloiset, majurinrouvaa. Usein ovat ihmiset olleet julmia ja kiduttaneet toisiaan kovasti, kun ovat itse vavisseet sielujensa kohtalon tähden.

Kun kavaljeerit yömyöhällä hoippuivat juomapöydistä ikkunoiden luo katsomaan, oliko yö tyyni ja tähtikirkas, huomasivat he usein tumman varjon, joka hiipi pihan yli, ja he arvasivat, että majurinrouva se oli tullut katsomaan rakasta kotiansa;

mutta silloin täristi kavaljeeri-flyygeliä noiden vanhain syntipukkien pilkkanauru, ja kokkapuheita sinkosi satamalla avatuista ikkunoista rouvalle.

Todellakin — tunnottomuus ja uhkamieli alkoi vallata noiden köyhäin seikkailijain sydämet. Vihan oli Sintram istuttanut heihin. Ei olisi heidän sielunsa ollut suuremmassa vaarassa majurinrouvan hallitessa Ekebytä kuin nyt. Lukuisammat kuolevat paossa kuin tappelussa.

Majurinrouva ei ollut juuri vihainen näille kavaljeereille.

Jos valta olisi ollut hänen käsissään, olisi hän kurittanut heitä vitsalla kuin vallattomia poikia, ja suonut sitten taas heille armonsa ja hellyytensä.

Mutta nyt hän oli huolissaan rakkaasta kartanostaan, joka oli heitetty kavaljeerien käsiin, hoidettavaksi niinkuin sudet vaalivat lampaita, niinkuin kurjet hoitavat kevätkylvöä.

On monta, joita on vaivannut sama suru. Ei ollut hän ainoa, joka on nähnyt hävityksen riehuvan rakkaassa kodissaan ja tietää, miltä tuntuu, kun hyvinhoidetut talot rappeutuvat. Kuin haavoitetun eläimen ovat he nähneet lapsuudenkotinsa silmäilevän heihin. Monista tuntuu kuin olisivat he pahantekijöitä, kun he näkevät kotonaan puiden naavaisina kuivettuvan ja hiekkakäytävien peittyvän ruohoturpeihin. He tahtoisivat heittäytyä polvillensa noille pelloille, jotka muinoin upeilivat runsain sadoin, ja rukoilla, etteivät ne syyttäisi heitä häpeästä, joka niitä peittää. Ja he kääntävät kasvonsa pois vanhoista hevosraukoista; katselkoon rohkeampi niitä silmiin! Eivätkä he tohdi seista

veräjällä katsellen karjan paluuta laitumelta. Ei ole paikkaa maan päällä niin inhaa käydä kuin rappeutunut koti.

Oi, minä pyydän kaikkia teitä, jotka hoitelette peltoja ja niittyjä ja puistoja, ja rakkaita, riemuntuottavia kukkatarhoja: hoidelkaa niitä hyvin! Hoidelkaa niitä rakkaudella, työllä! Ei ole hyvä, että luonto suree ihmisen vuoksi.

Kun ajattelen, mitä ylvään Ekebyn täytyi kärsiä kavaljeerien isännöidessä, silloin toivon, että majurinrouvan neuvonpiteet olisivat jo onnistuneet ja Ekeby olisi jo viety kavaljeereilta.

Ei hän ajatellut ryhtyä jälleen hallitusohjiin.

Vain yksi päämäärä hänellä oli: vapauttaa kotinsa näistä hulluttelijoista, näistä heinäsirkoista, näistä rosvoista, ryöväreistä, joiden jalan-jäljissä ei ruohonpiippaa kasvanut.

Kulkiessaan maita mantereita kerjuulla ja eläessään almuilla, täytyi hänen alinomaa ajatella äitiänsä, ja hänen sydämeensä pureutui se ajatus, että hänen olonsa ei voi kuunaan kirkastua ennenkuin äiti ottaa hänen hartioiltansa kirouksen taakan.

Kukaan ei ollut vielä missään maininnut vanhuksen kuolleen, hän mahtoi siis vielä elää tehtaallansa siellä Älfdalin metsissä. Yhdeksänkymmenen vanhana hän eleli ja puursi sitkeästi työssä, hoidellen maitohulikoita kesällä, hiilimiiluja talvella, tehden kuollakseen työtä, ikävöiden päivää, jolloin hänen elämäntehtävänsä olisi täytetty.

Ja majurinrouva ajatteli, että vanhuksen oli varmaankin täytynyt elää näin kauan voidakseen

peruuttaa tyttärensä elämän kirouksen. Ei tosiaan saane kuolla se äiti, joka oli manannut sellaisen kurjuuden lapselleen.

Niinpä halusi majurinrouva matkata vanhuksen luo, jotta he kumpikin saisivat rauhan. Hän halusi samota pitkän jokilaakson ja synkeiden metsien kautta lapsuudenkotiinsa. Ennen ei hän saanut lepoa. Monet tarjosivat näinä päivinä hänelle lämpöistä kotia ja uskollisen ystävyyden lahjoja, mutta hän ei pysähtynyt minnekään. Tuimana ja vihaisena hän kulki talosta taloon, sillä kirous painoi häntä.

Hän oli päättänyt matkata äitinsä luo, mutta ensin tahtoi hän saada rakkaan talonsa turvaan. Hän ei tahtonut lähteä matkaansa ja jättää sitä kevytmielisten tuhlarien käsiin, kelvottomien ryyppysankarien, jotka hävittävät huolimattomasti Jumalan lahjoja.

Menisikö hän huolettomasti, hyvin tietäen, että hän tullessaan näkee perintönsä hävitettynä, vasaransa vaienneina, hevosensa luuna ja nahkana, palvelijansa pitäjällä?

Eipä ei, vielä kerran hän kohoaa voimassansa ja antaa kavaljeereille kyydin!

Kyllähän majurinrouva sen tiesi, että hänen miehensä iloitsee, kun näkee hänen perintönsä häviävän. Mutta hän tunsi miehensä hyvin ja oli varma, että jos hän vain saa hänen heinäsirkkansa kaikkoamaan, niin on majuri liian untelo uusia hankkimaan. Kun kavaljeereja ei enää ole, ohjaa majurinrouvan vanha vouti ja pehtori Ekebyn töitä totuttua latua.

Ja niinpä hänen tumma varjonsa oli monena yönä liikkunut tehtaan mustilla teillä. Hän oli pujahtanut torpparien pirtteihin ja tullut ulos, hän oli kuiskutellut myllärin ja myllyrenkien kanssa suuren myllyn permantokerrassa, hän oli neuvotellut seppien kanssa pimeässä hiilihuoneessa.

Ja he olivat kaikki vannoneet auttavansa häntä. Suuren tehtaan kunnia ja mahti ei ollut enää jääpä huolettomien kavaljeerien käsiin, hoidettavaksi niinkuin tuuli hoitaa tuhkaa, niinkuin susi vaalii lammaskatrasta.

Ja tänä yönä, jolloin huimat herrat ovat tanssineet, leikkineet ja juoneet kunnes ovat vaipuneet kuolonväsyneinä vuoteellensa, tänä yönä täytyy heidän laputtaa tiehensä. Hän on antanut heidän pöyhistellä, suruttomain. Hän on istunut tuimasti odottaen pajassa ja vuottanut tanssiaisten loppua. Hän on odottanut kauemminkin, kunnes kavaljeerit tulivat takaisin yölliseltä retkeltään, hän on istunut hiljaa ja odottanut, kunnes hänelle ilmoitettiin, että nyt on viimeinen kynttilänliekki sammutettu kavaljeeri-flyygelin ikkunoista, ja että koko suuri kartano nukkuu. Silloin hän nousi ylös ja meni ulos.

Majurinrouva käski kaikkien tehtaalaisten kokoontua kavaljeeri-flyygelin luo; itse hän lähti jo ennen muita kartanon pihalle. Siellä hän meni suuren rakennuksen ovelle, koputti, ja hänet laskettiin sisään. Brobyn papin nuori tytär, josta hän oli kasvattanut kelpo palvelijattaren, oli häntä vastassa.

»Rouva on kaikesta sydämestä tervetullut», sanoi palvelijatar ja suuteli hänen kättänsä.

»Sammuta kynttilä!» sanoi majurinrouva. »Etkö luule minun osaavan täällä tulettakin?»

Ja sitten hän alkoi kierron äänettömässä kartanossa. Hän kulki kellarista ylisille sanoakseen jäähyväiset. Hiipivin askelin he siirtyivät huoneesta huoneesen.

Majurinrouva puheli muistoillensa. Palvelijatar ei huokaillut, ei nyyhkyttänyt, mutta kyyneleet tipahtelivat tipahtelemistaan hänen silmistänsä, kun hän seurasi emäntäänsä. Majurinrouva avautti liinakaapin ja hopeakaapin, ja siveli kädellänsä hienoja damastiliinoja, komeita hopeakannuja. Hän hapuili hyväillen mahtavata höyhenpatja-kekoa kalustohuoneessa. Kaikkia talouskaluja, kangaspuita, rukkeja ja kerinpuita, piti hänen kosketella. Hän pisti tunnustellen kätensä maustelaatikkoon ja koetti talikynttilöitä, jotka riippuivat rivissä vartailla laipiossa.

»Kynttilät ovat nyt jo kuivia», sanoi hän. »Ne voi ottaa alas ja latoa laatikkoon.»

Alhaalla kellarissa hän kävi, kohotteli varovasti kaljatynnyreitä ja tapaili viinipullo-rivejä.

Hän kävi ruokasäiliössä ja keittiössä, hän kosketteli kaikkea, tarkasti kaiken. Hän ojensi kätensä ja sanoi jäähyväiset koko kodillensa.

Viimeksi hän meni asuinhuoneihin. Ruokasalissa hän hamuili suuren kääntöpöydän levyjä.

»Moni on tässä pöydässä tullut ravituksi», hän sanoi.

Ja hän kulki kaikki huoneet. Hän tapasi pitkät, leveät sohvat paikoillaan, hän laski kätensä marmoripöytien viileille levyille, jotka, jalkoinaan

kullatut, leijonaruumiiset kotkat, kannattivat peilejä, joiden otsikossa oli tanssivia jumalattaria.

»Tämä on rikas talo», sanoi hän. »Mainio mies se oli, joka antoi minun omakseni kaiken tämän.»

Salissa, jossa äsken oli tanssissa humuttu, seisovat nojatuolit jo kankein seljin jäykässä järjestyksessä pitkin seiniä.

Ja hän meni klaveerin luo ja näppäsi aivan hiljaa äänen.

»Ei minunkaan aikanani täältä iloa ja hupaa puuttunut», hän sanoi.

Majurinrouva meni vierashuoneesenkin salin taakse.

Siellä oli pilkkoisen pimeä. Majurinrouva tapaili kädellään ja kosketti palvelijatarta kasvoihin.

»Itketkö sinä», sanoi hän, sillä hän tunsi kätensä kastuvan kyyneleistä.

Silloin puhkesi nuori tyttö nyyhkimään.

»Rakas rouva», huusi hän, »rakas rouva, ne hävittävät kaikki. Miksi menee minun rouvani meidän luota, ja antaa kavaljeerien hävittää kotinsa?»

Silloin vetäisi majurinrouva uutimen nauhaa ja osoitti pihalle.

»Minäkö sinua olen opettanut itkemään ja uikuttelemaan?» huudahti hän. »Katso ulos, piha on täynnä väkeä, huomenna ei Ekebyssä ole yhtään kavaljeeriä.»

»Tuleeko minun rouvani nyt takaisin?» kysyi palvelijatar.

»Minun aikani ei ole vielä tullut», sanoi majurinrouva. »Maantie on minun kotini ja olkikupo sän-

kyni. Mutta hoida Ekebytä minun hyväkseni, tyttö, sillaikaa kun olen poissa.»

Ja he menivät peremmäksi. Ei kumpikaan heistä tiennyt eikä ajatellut, että Marianne nukkui juuri tässä huoneessa.

Eikä hän nukkunutkaan. Hän oli aivan valveilla, kuuli kaiken ja ymmärsi aikeet.

Hän oli valvonut vuoteellansa ja runoillut hymnin rakkaudelle.

»Sinä hurmaava, joka kohotit minut itseäni korkeammalle», sanoi hän. »Kurjuuden kuilussa makasin minä, ja sinä muutit sen paratiisiksi. Lukitun oven rautaiseen ripaan tarttuivat minun käteni ja repeytyivät haavoille, kotini kynnyspuulla kiiluivat minun kyyneleeni kohmettuneina jäähelminä. Vihan viima hyyti sydämeni, kun minä kuulin lyönnit äitini selkään. Kylmässä kinoksessa tahdoin minä vihani nukuttaa, mutta silloin sinä tulit. Oi, rakkaus, sinä tulen lapsi, paljon kylmyyden palelluttaman luo sinä olet tullut. Jos vertaan kurjuuttani siihen ihanuuteen, jonka sillä voitin, niin tyhjää se minusta on. Vapaa olen nyt kaikista siteistä, ei ole isää minulla, ei äitiä, kotia. Ihmiset uskovat minusta vain pahaa ja kääntyvät luotani pois. Hyvä, se oli sinun jalo tahtosi, oi rakkaus, sillä miksi seisoisin korkeammalla kuin minun rakastettuni. Käsi kädessä me vaellamme yhdessä maailmaan. Köyhä on Gösta Berlingin morsio. Kinoksesta hän löysi hänet. Siispä tehkäämme yhdessä pesä, ei ylhäisiin saleihin, vaan torpparin tupaan metsänrinnassa. Minä autan häntä vartioiden hiilihautaa, minä autan häntä

asetellen metsojen ja jänisten pauloja, minä keitän hänen ruokansa ja harjaan hänen vaatteensa. Oo, rakkaani, minä kaipaan ja suren istuessani yksin metsänrinnassa odotellen sinua, uskotko sen? Niin teen, niin teen, vaan en tahdo rikkauden päiviä, ainoastaan sinua, sinua minä tähyän ja kaipaan, sinun jälkiäsi metsänpoluilla, sinun iloista lauluasi, kun sinä kirves olalla palajat. Oi, rakkahani, rakkaani! Niin kauan kuin eloni kestää voisin vuottaa ja vartoa sinua.»

Siten hän oli valvonut ja sepittänyt hymnejä sydämen kaikkivaltiaalle jumalalle eikä lainkaan sulkenut silmiänsä uneen, kun majurinrouva tuli sisään.

Kun hän oli poistunut, nousi Marianne vuoteesta ja pukeutui. Vielä kerran täytyi hänen pukeutua mustaan samettipukuunsa ja ohuihin tanssikenkiin. Hän kietoi peitteen saaliksi ympärillensä ja kiiruhti vielä kerran ulos tähän hirvittävään yöhön.

Tyynenä, tähtikirkkaana ja viiltävän kylmänä lepäsi yhä helmikuun-yö maan yllä; tuntui kuin se ei koskaan olisi aikonut loppua. Ja tuota pimeyttä ja tuota pakkasta, jota tämä pitkä yö levitti, sitä kesti maassa vielä kauan, kauan senkin jälkeen, kun aurinko jo oli noussut, kauan vielä, kun ne kinokset, joita kaunis Marianne kahlasi, olivat vesivirtoina vierineet.

Marianne kiiruhti pois Ekebystä, hankkimaan apua. Hän ei voinut sallia moista: ajettavan pois niitä miehiä, jotka olivat nostaneet hänet hangesta ja avanneet hänelle sydämensä ja kodin. Hän

päätti mennä Sjöhön majuri Samzeliuksen luo. Kiire hänellä oli. Vasta tunnin päästä saattaa hän joutua takaisin.

Kun majurinrouva oli heittänyt jäähyväiset kodillensa, meni hän pihalle, jossa väki häntä odotti, ja taistelu kavaljeeri-flyygelistä alkoi.

Majurinrouva järjestää väen korkean, kaidan rakennuksen ympärille, jonka yläkerrassa kavaljeereillä on kuuluisa kotinsa. Suuressa ylähuoneessa, jonka seinät on rapattu ja kalkittu, jossa on nuo punaiset kirstut, ja suuri kääntöpöytä, ja pöydällä kukku-kortit uivat läikkyneessä viinassa, huoneessa, jossa leveitä sänkyjä siimestää keltaruutuiset huput, siellä nukkuvat kavaljeerit. Ah, noita suruttomia!

Ja tallissa täysien soimien edessä nukkuvat kavaljeerien hevoset ja uneksivat nuoruutensa retkistä. Suloista on levon päivinä uneksia nuoruuden hurjista urhotöistä, markkinamatkoista, joilla heidän oli seisominen yöt päivät taivasalla, kilpa-ajoista joulukirkosta, koejuoksuista ennen hevosenvaihtoa, jolloin humalaiset herrat, ohjanperät korkealla lyöntiin valmiina, kurkottuivat ajopeleistään heidän selkäinsä yli ja karjuivat kirouksia heidän korviinsa. Suloista on uneksia, kun ne tietävät, ettei niiden enää koskaan tarvitse jättää Ekebyn täysiä soimia, lämpimiä pilttuita. Ah, noita suruttomia!

Ränstyneessä, vanhassa vaunuliiterissä, johon tavallisesti pilalle ajettuja vaunurähjiä ja rekikuluja viedään, on ihmeellinen kokoelma vanhoja ajoneuvoja. Siellä on vihreiksi maalattuja häkkirekiä, ja pinnarekiä, punaisia ja keltaisia. Siellä on ensi-

mäinen Vermlannissa nähty karrioli,[1] jonka Beerencreutz toi sotasaaliina vuonna 1814. Siellä on kaiken maailman yhden hevosen vedettäviä, on keikkuvavipuisia kiessejä, ja kyytirattaita, merkillisiä piinapenkkejä, joiden istuinta kannattavat puiset vieterit. Siellä on kaikkea: on hengiltä-heiluttavat kahvirännälit, puol'-toistaiset ja paukkurattaat; kaikki mitä on maantien olemassa ollessa ylistetty. Ja siellä on se pitkä reki, johon mahtuu kaksitoista kavaljeeriä, ja viluisen Kristoffer serkun kuomureki ja Örnecloun vanha perhereki, koinsyömine karhuntaljoineen, nahkasuojustimessa kulunut vaakuna, sekä kappirekiä! Ah, mahdottomasti kappirekiä!

Monet kavaljeerit ovat Ekebyssä eläneet ja kuolleet. Heidän nimensä on unhoitettu maan päällä, eikä heillä ole enää sijaa ihmisten sydämissä, mutta majurinrouva on pannut säilöön ne ajoneuvot, joilla he tulivat taloon. Hän on koonnut ne kaikki vanhaan vaunuliiteriin.

Ja siellä ne seisovat, ja makaavat ja antavat pölyn kerrostumistaan kerrostua päällensä.

Naulat ja piikit heltiävät lahonneesta puusta, maali irtautuu pitkissä liuskoissa, tyynyjen ja patjain täyte tunkeutuu ilmi rei'istä, joita koit ovat tehneet.

»Levätkäämme vaan, hajotkaamme vaan», sanovat ne vanhat ajoneuvot. »Me on tutistu tarpeeksi kauan teillä, me on imetty kyllin kosteutta sade-

---

[1] Kevyet, yhdenistuttavat, korkeapyöräiset rattaat.
Suom. huom.

kuurojen alla. Levätkäämme! Kauan on siitä, jolloin kiidätimme nuoria herroja heidän ensimäisiin tanssiaisiinsa, kauan siitä, jolloin läksimme pestyinä ja hohtavina rekiretken sulo-seikkailuihin, kauan siitä, jolloin kuljetimme reilut sankarit mutaisia kevätteitä Trossnäsin perille. He nukkuvat nyt, useimmat heistä, viimeiset ja parhaat eivät aio enää koskaan jättää Ekebytä, ei koskaan.

Ja sitten halkeaa jalkapussin nahka, sitten irtautuvat pyörän raudat, sitten lahoavat puolat ja rummut. Vanhat ajoneuvot eivät huoli elää, he tahtovat kuolla.

Tomu lepää jo niillä kuin käärinliina, ja sen turvin antautuvat he yhäti vanhuuden valtaan. Voittamattomassa laiskuudessa ne makaavat siellä ja rapistuvat. Ei kukaan niihin koske, ja kumminkin ne hajoavat palasiksi. Kerran vuodessa avataan vaunuvaja, jos tulee uusi toveri, joka aikoo vakavasti asettua Ekebyhyn, ja heti kun ovet suljetaan, valtaa tämänkin väsymys, uni, rappeutumus ja vanhuuden heikkous. Rotat ja lesiäiset ja koit ja seinämato, ja mitä kaikkia nuo saaliinhimoiset ovat nimeltään, ne karkaavat sen kimppuun, ja se ruostuu ja lahoaa unettomaan, suloiseen levottomuuteen.

Mutta nyt, helmikuun-yönä, antaa majurinrouva avata vaunuvajan ovet.

Ja lyhdyin ja soihduin hän antaa etsiä Ekebyn nykyisten kavaljeerien ajoneuvot: Beerencreutzin vanhan karriolin ja Örnecloun vaakunoidun reen, ja sen kapean kuomun, joka on suojannut Kristoffer serkkua.

Hän ei välitä, onko ajopeli kesällä vai talvella ajettava, hän pitää vain huolen siitä, että kukin saa omansa.

Ja tallissa, siellä herätetään nyt kaikki ne vanhat kavaljeeri-hevoset, jotka äsken uneksivat täysien soimien edessä.

Unelmaa seuraa tosi, te suruttomat.

Jyrkkiä mäkiä te taas saatte koetella, ja ummehtunutta heinää majatalojen vajassa, ja humalaisten hevoshuijarien oka-ruoskaa, ja hurjia kilpakiitoja iljangolla niin liukkaalla, että teitä vapisuttaa sille astua.

Nyt ne joutuvat oikeaan virkaansa, nuo vanhat ajoneuvot, kun pienet, harmaat maatiaisruunat pistetään korkeiden kiessikummitusten eteen, tahi kun pitkäkoipiset, luisevat ratsuhevoset valjastetaan matalain kappirekien eteen. Vanhat elukat irvistävät ja pärskyvät, kun suitsia pannaan niiden hampaattomiin suihin, vanhat ajoneuvot kitisevät ja narisevat. Viheliäinen raihnaus, jonka olisi pitänyt saada maata rauhassa maailman viimeiseen päivään, vedetään nyt ilmi nähtäväksi; jäykät vuohiset, ontuvat etujalat, patit ja köhät tulevat päivänvaloon.

Tallirengit saavat toki vaivalla kopukat ajoneuvojen eteen, sitten menevät he kysymään majurinrouvalta, millä vehkeillä Gösta Berling lähtee, sillä, kuten jokainen hyvin tietää, hän tuli Ekebyhyn majurinrouvan hiilihäkissä.

»Valjasta Don Juan parhaimman kappirekemme eteen», sanoo majurinrouva, »ja levitä hopeakynsinen karhunnahka siihen!» Ja kun tallirenki nuri-

see, jatkaa hän: »Minun tallissani ei ole hevosta, jota en antaisi päästäkseni kuitiksi siitä miehestä, muista se!»

Kas niin, nyt on ajokalut herätetty, ja hevoset myös, mutta kavaljeerit nukkuvat yhä.

Nyt on heidän vuoronsa joutua talutettaviksi talviyöhön, mutta uhkarohkeampaa on karata heidän kimppuunsa, heidän vuoteilleen, kuin kiskoa ulos kankeakoipisia hevosia ja retkuvia, vanhoja ajoneuvoja. He ovat rohkeita, vahvoja, hirmuisia miehiä, satain seikkailujen karkaisemia. Valmiit ovat he itseänsä varjelemaan kuolemaan asti, ei ole leikin asia viedä heitä väkisin vuoteista ja nakata ajopeleihin, kuljetettaviksi pois.

Niinpä antaa majurinrouva pistää tuleen olkiauman, joka on niin lähellä taloa, että loimo varmaan valaisee kavaljeerien huonetta, jossa he makaavat.

»Olkiauma on minun, koko Ekeby on minun», hän sanoo.

Ja kun auma hulmuaa täydessä tulessa, huutaa hän:

»Herättäkää heidät nyt!»

Mutta kavaljeerit nukkuvat hyvin suljettujen ovien takana. Väkijoukko pihalla alkaa huutaa tuota hirvittävää, kauhistavaa: »Tuli on irti, tuli on irti!» mutta kavaljeerit makaavat.

Seppämestarin raskas moukari jyskää pääoveen, mutta kavaljeerit makaavat.

Kovaksi puristettu lumipallo särkee ruudun ja lentää huoneesen, pompaten sänkyjen uutimiin, mutta kavaljeerit makaavat.

He näkevät unta, että kaunis tyttö nakkaa nenäliinan heitä vastaan, he uneksivat, että aploodit paukkuvat lasketun esiripun toisella puolen, he uneksivat raikkaasta naurusta ja keskiyön juhlain huimaavasta hälinästä.

Tykinlaukaus heidän korvansa juuressa, merellinen jääkylmää vettä olisi tarvittu heitä herättämään.

He ovat kumarrelleet, tanssineet, musiseeranneet, ajeeranneet ja laulaneet. He ovat viinin raskauttamia, heidän voimansa ovat tyhjyneet, he nukkuvat sikeästi kuin kuolon unta.

Tämä siunattu uni se heidät pelastaa.

Väki alkaa peljätä, että tuossa levollisuudessa piilee vaara. Mitäs, jos se merkitsee sitä, että kavaljeerit ovat jo kylällä noutamassa apua! Mitäs, jos se merkitsee, että he seisovat valveilla sormi liipasimella, väijyvät ikkunain ja ovien takana, valmiina kaatamaan heti jokaisen, ken sisään astuu! Nämä miehet ovat ovelia, sota-kuntoisia; jotakin se tuo heidän hiljaisuutensa varmaan merkitsee. Kuinka voi luuloitellakaan, että he antaisivat yllättää itsensä pesässään kuin karhu?

Väki karjuu tuon »tuli on irti» kerta toisensa jälkeen, mutta ei mikään auta.

Silloin, kun kaikki vapisevat, ottaa itse majurinrouva kirveen ja murtaa ulko-oven.

Sitten hän hyökkää yksin ylös portaita, tempaa kavaljeeri-flyygelin oven auki ja ärjäisee huoneesen: »Tuli on irti!»

Siinä ääni, joka herättää kavaljeerien korvissa kaikua paremmin kuin rahvaan rähinä. Tottu-

neina kuulostelemaan tätä ääntä ryntää kaksitoista miestä yhtaikaa ylös vuoteistansa, näkee tulenloimon, tempaa vaatteensa ja syöksyy portaita alas pihalle.

Mutta ovella seisoo pitkä seppämestari ja kaksi kovakouraista myllyrenkiä, ja suuri häpeä kohtaa kavaljeerejä! Mikäli he tulevat alas, sikäli suistetaan heidät maahan, ja jalat sidotaan, sitten kannetaan heidät kursailematta ajoneuvoihin, jotka itsekullekin on määrätty.

Ei pelastunut ainoaakaan, kaikki vangittiin, Beerencreutz, tuima eversti, sidottiin ja vietiin pois, samoin kuin Kristian Bergh, väkevä kapteeni, ja Eberhard setä, viisaustieteilijä.

Myöskin voittamaton, pelottava Gösta Berling oli nyt vanki. Majurinrouvaa oli onnistanut. Hän on kuin onkin suurempi kuin kaikki kavaljeerit! Viheliäisiä ovat he nähdä, istuen kynkät köysissä, vaivaisissa, vanhoissa ajoneuvoissa. On siinä päätä riipuksissa, ja vihan silmäyksiä, ja talo vavahtelee kirouksista ja voimattoman vihan hurjista purkauksista.

Mutta majurinrouva kulkee miehestä mieheen:

»Vanno», sanoo hän, »ettet koskaan enää tule Ekebyhyn».

»Oh, huuti, noita-akka!»

»Sinä vannot», sanoo hän, »tai minä nakkaan sinut takaisin kavaljeeri-flyygeliin, tuollaisena, sidottuna, ja sitten saat palaa sinne, sillä tänä yönä poltan minä kavaljeeri-flyygelin, tiedä se.»

»Sitä ei rouva uskalla!»

»Ei uskalla! Eikö Ekeby ole minun? Oi sinuas,

lurjus! Luuletko sinä, etten minä muista, miten sinä syljit nähdessäsi minut maantiellä? Luuletko, ettei mieleni äsken tehnyt pistää tuli täällä nurkkaan ja polttaa teidät kaikki? Kohotitko kättäsi puolustaaksesi minua, kun minut ajettiin kotoani? Ei, vanno vaan!»

Ja majurinrouva seisoo siinä niin peloittavana, joskin ehkä tekeytyy vihaisemmaksi kuin onkaan, ja hänen ympärillään seisoo niin monta miestä kirveet olalla, että kavaljeerien täytyy vannoa, välttääksensä tuhoa ja turmaa.

Sitten tuotattaa majurinrouva kavaljeeri-flyygelistä alas heidän vaatteensa ja kirstunsa ja antaa päästää köysistä heidän kätensä. Sitten pistetään ohjakset heidän käteensä.

Mutta näihin on kulunut paljon aikaa, ja Marianne on jo ehtinyt Sjöhön.

Majuri ei ollut aamuntorkku herra, hän oli jo pukimissaan, kun Marianne tuli. Marianne tapasi hänet pihalla, majuri oli käynyt viemässä aamiaista karhuillensa.

Hän ei juuri vastannut Mariannen puheesen. Hän meni vain karhujensa luo, pani niille kuonokopan, talutti ne ulos ja kiiruhti Ekebyhyn.

Marianne seurasi häntä taampana. Hän oli tupertua väsymyksestä, mutta sitten hän näki kirkkaan tulenloimon taivaalla ja oli kuolla peljästyksestä.

Millainen yö tämä oli! Mies lyö vaimoansa ja antaa lapsensa paleltua kuoliaaksi ovensa eteen. Aikoiko nainen nyt polttaa vihamiehensä, aikoiko

iäkäs majuri päästää karhut irralleen oman väkensä kimppuun?

Hän voitti väsymyksensä, kiiruhti majurin ohi ja kiiti hurjaa vauhtia Ekebyhyn.

Hän ennätti paljon edelle. Pihalle päästyään hän raivasi tien väkijoukon läpi. Kun hän seisoi keskellä piiriä, kasvoitusten majurinrouvan kanssa, huusi hän niin kovasti kuin jaksoi:

»Majuri, majuri tulee karhuineen!»

Väkijoukko tyrmistyi, kaikki silmät tähyilivät majurinrouvaan.

»Sinä hait hänet», sanoi hän Mariannelle.

»Paetkaa!» huusi tämä yhä innokkaammin. »Pois, Jumalan nimessä! En tiedä, mitä majuri aikoo, mutta hän tulee karhuineen.»

Kaikki seisoivat hiljaa, tuijottaen majurinrouvaan.

»Minä kiitän avusta teitä, lapset», sanoi tämä joukolle tyynesti. »Kaikki, mitä tänä yönä on tapahtunut, järjestettiin täten sitä varten, ettei ketään teistä voitaisi vetää oikeuteen ja ettei kukaan teistä joutuisi onnettomuuteen sen vuoksi. Menkää nyt kotiinne. Minä en tahdo nähdä ketään väestäni murhaajana tai tulevan murhatuksi. Menkää nyt!»

Väki seisoi kumminkin paikoillaan.

Majurinrouva kääntyi Mariannen puoleen.

»Minä tiedän, että sinä rakastat», sanoi hän. »Rakkauden mielipuolisuuden töitä sinä teet. Elköön koskaan koittako päivä, jolloin sinun voimatonna täytyy sietää kotisi hävitystä! Ollos aina kielesi ja kätesi valtias, kun viha täyttää sielusi.»

»Rakkaat lapset, tulkaa nyt, tulkaa!» jatkoi hän kääntyen alustalaisiinsa. »Suojelkoon nyt Jumala Ekebytä, minun täytyy mennä äitini luo. Oi, Marianne, kun sinä jälleen tulet täysjärkiseksi, kun Ekeby on raiskattu, ja maa huokaa hätäänsä, niin ajattele silloin, mitä sinä teit tänä yönä, ja pidä huolta väestä!»

Senjälkeen hän meni, väen seuraamana.

Kun majuri tuli pihaan, ei hän nähnyt siellä niin elävää sielua, paitsi Mariannen ja pitkän jonon hevosia, rekiä ja matkalaisia, pitkän, surkean jonon, jossa hevoset eivät olleet huonompia kuin ajoneuvot, eikä ajoneuvot huonompia kuin omistajat. Kovin kourin oli elämäntaisto kaikkia rutistellut.

Marianne meni heidän luokseen ja päästi vangit siteistä.

Hän näki, miten he purivat huulensa myttyyn ja katsoivat syrjään. Ikinä he eivät olleet hävenneet näin. Suurempaa häpeää he eivät olleet koskaan kokeneet.

»Minulla ei ollut helpompi pari tuntia sitten rukoillessani polvillani Björnen portailla», sanoi Marianne.

Ja sitten, rakas lukija, mitä sitten vielä sinä yönä tapahtui, miten vanhat ajoneuvot joutuivat takaisin liiteriinsä, hevoset talliin ja kavaljeerit kavaljeeri-flyygeliin, sitä en yritä kertoa. Aamunsarastus alkoi kuultaa itäisillä vuorilla, ja päivä valkeni selkeänä ja tyynenä. Miten paljon tyynemmät ovat valoisat, auringonpaisteiset päivät kuin nuo synkät yöt, joiden suojelevan siiven alla villipedot saalista ajavat ja huuhkat huikahuttelevat!

Sen vain sanon, että kun kavaljeerit pääsivät jälleen huoneesensa ja löysivät viimeisestä boolimaljasta vähäisen tilkan lasiensa täytteeksi, niin valtasi heidät äkillinen hurmaus.

»Majorskan malja!» huusivat he.

Ah, hän on mainio nainen! Mitä haluaisivat he muuta kuin palvella häntä, jumaloida häntä?

Miten katkeraa, että piru on saanut hänet valtaansa, ja että hän hääräää vain passittaakseen kavaljeerien sieluja helvettiin?

Kahdeksas luku.

GURLITA-KUKKULAN SUURI KARHU.

—

Metsien pimeydessä asuu inhakoita eläimiä, joiden leuat on asestettu kamalasti kiiluvilla hampailla tai terävillä nokilla, ja joiden jaloissa on terävät kynnet, mitkä ikävöivät iskeytyä vertauhkuvaan kaulaan, ja joiden silmät kimeltävät murhanhimoa.

Siellä asuu sudet, jotka tulevat sieltä öisin ajamaan talonpoikien rekeä, kunnes vaimon täytyy ottaa pienokaisensa, joka istuu hänen polvillaan, ja nakata se pedoille, pelastaakseen oman ja miehensä hengen.

Siellä asuu ilves, jota kansa kutsuu kyntehiseksi, sillä ainakin metsässä on vaarallista sanoa sen oikeaa nimeä. Ken on puhunut siitä päivällä, katsastakoon illansuussa hyvin lammaskarsinansa ovia ja luukkuja, sillä muuten se tulee. Se kiipeää lampolään seinää pitkin, sillä sen kynnet ovat vahvat kuin teräsnaulat, ujuttautuu sisään ahtaimmastakin luukusta ja iskeytyy lampaiden niskaan. Ja kyntehinen riippuu niiden kurkussa ja imee vertä kaulavaltimosta, ja murhaa ja repii, kunnes joka-

ainoa lammas on kuollut. Se ei lakkaa hurjasta kuolontanssistansa kauhistuneiden pikkojen seassa niin kauan kuin yksikään niistä näyttää elon merkkiä.

Ja aamulla näkee isäntä kaikki lampaansa kuolleina, revityin kurkuin, sillä kyntehinen ei jätä henkiin mitään, jos se missä mellastaa.

Siellä asuu huuhkaja, joka hämärässä huutaa. Jos silloin sitä matkii, humahtaa se levein siivin päälle ja repii silmät päästä, sillä oikea lintu se ei ole, menninkäinen se on.

Ja siellä asuu kauhein kaikista, karhu, jolla on kahdentoista miehen voima ja jonka, kun se on tullut eräkarhuksi, voi kaataa ainoastaan hopeakuulalla. Voiko mikään luoda eläimen ympärille suurempaa kauhistuksen kunnia-hohdetta kuin se, että sen voi kaataa ainoastaan hopeakuulalla? Mitä kauheita salattuja voimia piileekään hänessä, jotka tekevät hänet kovaksi tavalliselle lyijylle? Eikö lapsi loio usein monta tuntia unta saamatta vuoteellaan, peljäten tätä kauheaa eläintä, jota pahuuden voimat suojelevat?

Ja jos se tulisi vastaan metsässä, isona ja korkeana kuin kulkeva kallio, niin ei saa kapaista karkuun, eikä ruveta vastaan rimpuilemaan, vaan pitää kellahtaa seljälleen maahan ja heittäytyä kuoliaaksi. Monet pienet lapset ovat ajatuksissaan kellettäneet maassa, kun karhu muka on heitä nuuskinut. Se on pyöritellyt kämmenellään heitä, ja he ovat tunteneet kasvoillaan sen kuuman, läähättävän hengityksen, mutta he ovat maanneet hiljaa, kunnes karhu on mennyt pois: kaivamaan kuoppaa, pistääkseen heidät siihen piiloon. Mutta

silloin ovat he hiljaa nousseet ylös ja hipsutelleet pois, ensin verkalleen, mutta sitten hurjaa vauhtia.

Mutta ajatteles, ajatteleppas, jos se karhu ei olisikaan pitänyt heitä oikein kuolleina, vaan olisi heitä puraista tokaissut, tai jos sillä olisi ollut oikein nälkä ja se olisi halunnut syödä heidät heti, taikka jos se olisi huomannut heidän liikkuvan, ja olisi juossut heidän perästänsä. Auta armias!

Velho on kamala. Hän kyyköttää metsien hämärässä, tekee loitsurunoja ihmisten korvia varten ja täyttää heidän sydämensä kamalilla ajatuksilla. Siitä tulee se jäytävä pelko, joka painostaa elämää ja himmentää hymyilevien seutujen kauneutta. Pahaelkeinen on luonto, salakavala kuin nukkuva käärme, mihinkään ei voi luottaa. Tuossa on Lövenin hurmaavan kaunis järvi, mutta elä usko sitä, se vaanii saalista: joka vuosi täytyy sen saada veronsa hukkuneissa. Tuolla on metsä, houkuttelevan rauhallinen, mutta elä sitä usko! Metsä on täynnä inhakoita eläimiä, joissa asuu pahain noita-akkain ja murhanhimoisten mustalaisten sieluja.

Elä usko puroa ja sen lauhkeaa vettä! Siitä saat kovan taudin ja kuoleman, jos siinä auringon laskettua kahlaat. Elä usko käkeä, joka keväällä niin kauniisti kukkuu! Syksyllä se muuttuu haukaksi, tuikeaksi silmältä, kauheaksi kynsiltä! Elä usko sammalta, elä kanervata, elä kalliota, paha on luonto, täynnä näkymättömiä voimia, jotka ihmistä vihaavat. Ei ole paikkaa, johon voit turvallisesti jalkasi astua, ihmeellistä on, että heikko sukusi voi välttää niinkin paljon väijyviä vaaroja.

Velho on hyvin kamala. Asuuko hän vielä Vermlannin metsien pimennossa ja laulaa loitsujansa? Himmentääkö hän vielä hymyilevien seutujen kauneutta, lamaako hän vielä elämisen iloa? Suuri on ollut hänen valtansa, sen tiedän minä, jonka kehdossa on pidetty terästä ja kylpyvedessä hiiliä, minä tiedän sen, minä, joka olen tuntenut hänen rautakouransa sydämeni ympärillä.

Mutta elköön kukaan luulko, että minä nyt alan kertoa jotain kauheata ja hirmuista. Se on vain vanha tarina Gurlita-kukkulan suuresta karhusta, siitä minun nyt pitää kertoa, ja jokainen saa sitä uskoa tai olla uskomatta, miten vain haluttaa, niinkuin kaikkia muitakin metsästysjuttuja.

* * *

Suurella karhulla on kotonsa sillä komealla vuorenhuipulla, jota sanotaan Gurlita-kukkulaksi ja joka kohoaa jyrkkänä ja vaikeapääsyisenä ylisen Lövenin rannalla.

Kumoon suistuneen hongan juuret, joiden välillä sammal-turve vielä riippuu, muodostavat seinät ja katon hänen asuntonsa ympärille, haarat ja risut suojelevat sitä, lumi sitä riveää. Hän voi köllötellä siellä suloisessa rauhassa, nukkuen kesästä kesään.

Onko hän siis runoniekka, ventomielinen uneksija tämä karvainen metsänkuningas, tämä vinosilmäinen ryöväri? Tahtooko hän makaamalla unhoittaa kylmän talven koleat yöt ja värittömät päivät, herätäkseen purojen lirinään ja lintujen lau-

luun? Tahtooko hän siellä maata uneksien punertavista puola-maista ja muurahaispesistä, jotka ovat täynnä ruskeita, herkullisia olentoja, ja valkeista karitsoista, jotka käyvät laitumella viheriöivillä rinteillä? Tahtooko hän, tuo miekkonen, välttää elämän talven!

Ulkona viuhuu lumipyry honkien välissä, ulkona reiluttelevat revot ja hukat hulluina nälästä. Miksi saa karhu yksin nukkua? Nouskoon hän ylös ja tuntekoon, miten pakkanen puree, miten raskasta on kahlata syvässä hangessa. Nouskoon hän ylös!

Hän on painautunut hyvin vuoteesensa. Hän on kuin sadun nukkuva prinsessa: niinkuin rakkaus herätti sen, niin tahtoo hänkin antaa kevään herättää itsensä. Auringonsäteen, joka pilkistää risujen välistä ja lämmittää hänen kuonoansa, sulavain kinosten parin pisaran, jotka kostuttavat hänen turkkiansa, tahtoo hän antaa herättää itsensä. Voi sitä, joka häiritsee häntä ennen aikaa.

Jospa vaan kysyttäisiin, millaiseksi metsänkuningas tahtoo muovaella maailmansa! Jospa ei vaan yhtäkkiä hauliparvi viuhuisi sisään risujen läpi ja iskeytyisi pintaan kuin ilkeät itikat.

Hän kuulee yhtäkkiä huutoa, melua ja laukauksia. Hän pudistaa unen jäsenistään ja vääntää risuja tieltä, nähdäkseen, mitä siellä mylhytään. Tulee nyt työtä vanhalle tappelupukarille. Eipä näet kevät metelöi ja jyski pesän ovella, ei tuulikaan, joka viskoo kumoon kuusia ja pyörittelee tuiskulunta, ei; mutta kavaljeerit ne ovat, Ekebyn kavaljeerit.

Metsänkuninkaan vanhoja tuttuja. Hän muistaa kyllä sen yön, jolloin Fuchs ja Beerencreutz istuivat väijyksissä erään Nygårdin isännän navetassa, jonne häntä odotettiin vieraisille. He olivat juuri torkahtaneet viinapullonsa viereen, kun hän kommusi sisään turvekaton kautta; mutta he heräsivät, kun hän nosteli surmattua lehmää pahnoista, ja karkasivat hänen kimppuunsa pyssyin ja puukoin. Lehmän ne häneltä ottivat, ja toisen silmän, mutta henki herja säilyi.

Niin, totisesti ovat kavaljeerit jo hänen vanhoja tuttujaan. Metsänkuningas muistaa kyllä, miten he yllättivät hänet toisen kerran, kun hän ja hänen korkea kuningattarensa juuri olivat laskeutuneet talvivuoteelle, tänne Gurlita-kukkulan vanhaan kuningaslinnaan, ja heillä oli poikaset pesässä. Hän muistaa kyllä, miten odottamatta he karkasivat kimppuun. Hän itse pääsi kyllä matkoihinsa, lyöden tieltä kaikki, mikä esteeksi sattui, mutta ontua täytyi hänen kaiken ikänsä laukauksen tähden, joka osui hänen reiteensä, ja kun hän yöllä palasi kuninkaalliseen linnaan, oli lumi punainen hänen korkean puolisonsa verestä, ja kuninkaalliset lapset oli viety tasangolle kasvatettaviksi siellä ihmisten palvelijoiksi ja ystäviksi.

Niin, nyt tärisee maa, nyt tutisee kinos, joka kattaa pesää, nyt törmää hän ulos, tuo suuri karhu, se vanha kavaljeerien vihamies. Pidä nyt varasi, Fuchs, vanha karhuntappaja, pidä nyt varasi, Beerencreutz, eversti ja kukunpeluri, pidä varasi, Gösta Berling, sadan seikkailun sankari!

Voi kaikkia runoniekkoja, kaikkia haaveili-

joita, kaikkia lemmenritareja! Siinä seisoo nyt Gösta Berling sormi liipaisimella, ja karhu tulee suoraan häntä kohti. Miksi hän ei ammu, mitä hän ajattelee?

Miksi hän ei pamauta heti luotia leveään lapaan; hän seisoo parhaalla paikalla pamauttaakseen. Toiset eivät voi ampua juuri sopivalla silmänräpäyksellä. Luuleeko hän, että hänen on seistava paraadia metsänmajesteetin edessä!

Gösta Berling on tietysti seisoallaan uneksinut kauniista Mariannesta, joka näinä päivinä on maannut Ekebyssä kovasti sairaana: hän kylmettyi yönä, jolloin hän nukkui hangella.

Hän ajattelee Mariannea, joka, hänkin, on sen vihan kirouksen uhri, joka lepää maan päällä, ja Göstaa pöyristyttää se, että hän on lähtenyt tänne vainoamaan ja tappamaan.

Ja tuossa tulee suuri karhu suoraan häntä kohti, toinen silmä on sokea kavaljeerin puukon iskusta, yksi jalka ontuva kavaljeerin pyssynkuulasta, äreänä ja pörhöisenä, yksinäisenä siitä saakka, kun he tappoivat hänen puolisonsa ja ryöstivät hänen lapsensa. Ja Gösta näkee hänet sellaisena kuin hän on: köyhänä, vainottuna eläinraukkana, jolta hän ei tahdo riistää henkeä, ainoata, mitä hänellä enää on, kun ihmiset ovat vieneet häneltä kaiken muun.

»Tappakoon minut», miettii Gösta, »mutta minä en ammu».

Ja kun karhu töytää häntä kohti, seisoo hän hiljaa, aivan kuin paraadissa, ja kun metsänkunin-

gas hojottaa aivan hänen edessään, tekee hän kunniaa kiväärillä ja ottaa askeleen sivulle.

Silloin jatkaa karhu matkaansa, tieten hyvin, ettei nyt ole aikaa hukata, syöksyy metsään, raivaa tiensä miehenkorkuisten kinosten läpi, kierii alas jyrkkiä rinteitä ja pakenee auttamattomasti, samalla kun kavaljeerit, jotka kaikki seisoivat hana vireillä odottaen Göstan laukausta, laukovat nyt pyssyjänsä sen mennessä.

Mutta turhaan, kierros on murrettu ja karhu karussa. Fuchs haukkuu, ja Beerencreutz noituu, mutta Gösta vain nauraa.

Kuinka voivat he vaatiakaan, että niin onnellinen ihminen kuin hän tekisi pahaa millekään Jumalan luomalle?

Gurlita-kukkulan suuri karhu kaikkosi siis leikistä hengissä; ja talviunestaan on hän nyt herätetty, sen saavat talonpojat kokea. Ei mikään karhu ole tottuneempi kuin hän repimään heidän matalain, kellarimaisten navettainsa kattoja, ei mikään pujahda niin viekkaasti pois varatusta väijytyksestä.

Ylisen Lövenin seutulaiset olivat pian ihmeissä ja kummissa hänestä. Sana sanansa jälkeen lähetettiin kavaljeereille ja pyydettiin heitä tulemaan tappamaan sitä karhua.

Päivä päivänsä, yö yönsä perästä samoavat nyt kavaljeerit koko helmikuun ajan ylisen Lövenin rannoilla etsimässä karhua, mutta se pääsee heidän kynsistään. Onko se oppinut ketulta viekkauden ja sudelta nopeuden? Jos he väijyvät jossakin talossa, riehuu se naapuritalossa, jos he etsivät

sitä metsästä, silloin se ahdistaa talonpoikaa, joka ajaa jäällä. Siitä on tullut rosvojen rohkein: se kömpii luhtiin ja tyhjentää äidin hunaja-astian, se lyö kuoliaaksi isän hevosen reen edestä.

Mutta vähitellen aletaan arvata, minkämoinen karhu tämä on, ja minkätähden Gösta ei voinut häntä ampua. Kamalata sanoa, hirmuista uskoa, mutta tämä ei ole oikea karhu. Kenenkään ei ole sen kaatoa ajattelemista, jollei hänellä ole hopeakuulaa pyssyssä. Kuula, hopeasta ja kirkonkellon malmista tehty, valettu torstai-iltana, uudenkuun aikana kirkontornissa, niin ettei pappi ja lukkari eikä kukaan muukaan ihminen tiedä, se tappaa varmaan hänet, mutta sellaista kuulaa ei taidakaan olla hevin helppo hankkia.

* * *

Ekebyssä on mies, jota mahtaa tämä kaivella enemmän kuin ketään muuta. Hän on, kuten hyvin arvattavissa, Anders Fuchs, karhuntappaja. Häneltä menee sekä ruokahalu että uni harmista, kun hän ei voi kaataa sitä Gurlita-kukkulan suurta karhua. Viimein käsittää hänkin, että karhun voi kaataa ainoastaan hopeakuulalla.

Tuikea majuri, Anders Fuchs, ei ollut mikään ihana mies. Hänellä oli raskas, kömpelö ruumis ja leveä, punainen naama, poskien alla riippuvat lihapussit, ja moninkertainen leuka. Jäykkinä kuin harjakset tököttivät hänen pienet, mustat viiksensä paksussa ylähuulessa, ja musta tukka törrötti karkeana ja sakeana ihan pystyssä. Sen lisäksi

hän oli harvasanainen mies ja suursyömäri. Hän ei ollut moinen, jonka naiset ottavat vastaan hymyilevin huulin ja avoimin sylin, eikä hänkään puolestaan heittänyt heille lauhkeita katseita. Ei uskottu hänen koskaan saavan nähdä naista, jonka kanssa hän voisi sopia yksiin, ja kaikki rakkauden ja kuhertelun touhut olivat hänestä kaukana.

Tuli sitten torstai-ilta, jolloin kuu on juuri kahden sormen levyinen ja pysyy näköpiirin yllä pari tuntia auringon laskettua; silloin laittautuu Fuchs majuri matkalle Ekebystä, sanomatta kenellekään, mihin hän aikoo mennä. Hänellä on tulukset ja luotimuotti metsästyslaukussa, ja pyssy seljässä, ja hän menee Bron kirkolle nähdäkseen, mahtaakohan onnetar hymyillä rehelliselle miehelle.

Kirkko on Ylä- ja Ala-Lövenin välisen kaidan salmen itärannalla, ja majuri Fuchsin täytyy kulkea salmensiltaa päästäkseen sinne. Hän kulkee siis painavissa mietteissä siltaa kohti, katsomatta ylös Brobyn mäille, joilla talot selvästi kuumottavat kirkasta iltataivasta vasten, tai Gurlita-kukkulalle, joka kohottaa pyöreätä päälakeansa illan hohdossa; hän katsoo vain maahan ja aprikoi, mitenkä saisi käsiinsä kirkon avaimen kenenkään tietämättä.

Kun hän joutuu alas sillalle, kuulee hän sellaista epätoivoista kirkunaa, että hän kohottaa yhtäkkiä silmänsä.

Siihen aikaan oli pieni saksalainen Faber Bron urkurina. Hän oli hintelä mies, vähä sekä painolta että arvolta. Ja lukkarina oli Jon Larsson, vankka talonpoika, mutta köyhä, sillä Brobyn pappi oli

petkuttanut häneltä koko hänen isänperintönsä, viisisataa riikintaaleria.

Lukkari tahtoi naida urkurin sisaren, pienen, sievän neiti Faberin, mutta urkuri ei tahtonut hänelle häntä antaa, ja senvuoksi eivät nuo kaksi kirkonmiestä olleet ystäviä. Tänä iltana on lukkari tavannut urkurin salmensillalla ja karannut heti hänen kimppuunsa. Hän tarttuu urkuria rintapieliin ja nostaa hänet suorin käsin kaiteen ulkopuolelle ja vannoo pyhästi ja kalliisti nakkaavansa hänet salmeen, jollei hän anna hänelle sitä pientä, hienoa neitiä. Pieni saksalainen ei myönny vaan noin tuostaan, hän kimpuilee ja kirkuu, ja »en» hän sanoo, vaikka näkeekin syvällä allansa mustan avoveden kohisevan valkoisten äyräiden välissä.

»En, en», hän huutaa. »En, en!»

Ja takuuta ei ole, eikö lukkari olisi vihoissaan tanssittanut häntä alas kylmään, mustaan veteen, jollei majuri Fuchs olisi juuri saapunut sillalle. Nyt peljästyy lukkari, asettaa Faberin vakaalle maalle ja juoksee tiehensä minkä jaloista pääsee.

Pikku Faber kapsahtaa majurin kaulaan kiittämään häntä henkensä edestä, mutta majuri pukkaa hänet pois ja sanoo, ettei moisen edestä kannata kiittää. Majuri ei ole rakastanut saksalaisia ollenkaan siitä lähtien, jolloin hänet Pommerin sodan aikana oli majoitettu Rügenin Putbusiin.

Hän ei ole ikinä ollut niin lähellä nälkäkuolemaa kuin silloin.

Nyt aikoo pikku Faber juosta nimismies Scharlingin luo manuuttamaan lukkaria murhayrityk-

sestä, mutta majuri ilmoittaa hänelle, ettei se maksa vaivaa täällä, sillä täällä ei haittaa mitään, että tappaa saksalaisen.

Silloin rauhoittuu pikku Faber ja pyytää majuria luokseen syömään sianliha-makkaraa ja juomaan mummaa.[1]

Majuri lähtee hänen luokseen, sillä hän arvelee, että urkurilla on varmaankin kirkonavain kotonaan, ja niin astelevat he ylös mäkeä, jolla Bron kirkko sijaitsee, rovastin, lukkarin ja urkurin virkatalot ympärillään.

»Suokaa anteeksi, suokaa anteeksi», sanoo pikku Faber, kun hän astuu majurin seurassa kotiinsa. »Täällä ei ole tänään oikein hienoa. Meillä on ollut touhua tänään, minulla ja siskollani. Meillä on teurastettu kukko.»

»Peeveliä!» huudahtaa majuri.

Pieni, hieno neiti Faber tulee sitten kohta sisään ja tuo mummaa suurissa savimukeissa. Nyt tiesi jokainen, ettei majuri katsellut naisia lempein silmäyksin, mutta pikku neiti Faberia täytyi hänen kuitenkin katsella mielihyvällä, hän kun tuli niin sievänä, pitsit ja tykkimyssy päässä. Vaalea tukka kaarsi otsaa niin sileästi kammattuna, kotikutoinen puku oli niin sievä ja hohtavan puhdas, pienet kädet olivat niin toimeliaat ja innokkaat, ja hänen pienet kasvonsa niin punakat ja pyöreät, ettei majuri voinut olla ajattelematta, että jos hän

---

[1] Mustaa olutta; tai oluesta ja portterista valmistettua juomaa, johon on sekoitettu konjakkia ja sokeria.

Suom. huom.

viisikolmatta vuotta sitten olisi nähnyt sellaisen pienen piian, olisi hän mennyt ja kosaissut.

Niin sievä ja ruusunhelakka ja näppärä kuin neito onkin, ovat hänen silmänsä kumminkin aivan itkettyneet. Juuri tämä seikka se herättääkin majurissa niin lempeitä ajatuksia.

Miesten syödessä ja juodessa kiitelee neiti sisään ja ulos huoneesta. Kerran hän tulee veljensä luo, niiaa ja sanoo:

»Miten käskee minun veljeni: mitenkä lehmät pannaan suojaan?»

»Pane viis vasemmalle ja kuus oikealle, niin eivät puske», sanoo pikku Faber.

»Sepä peeveliä, onko Faberilla niin monta lehmää?» huudahtaa majuri.

Mutta asianlaita oli sellainen, että urkurilla oli ainoastaan kaksi lehmää, mutta hän oli ristinyt toisen Viideksi ja toisen Kuudeksi, jotta kuuluisi komeammalta, kun niistä puhutaan.

Ja sitten saa majuri kuulla, että Faberin karjakartanoa paraikaa nostetaan, joten karja on päivällä ulkona ja yötä halkoliiterissä.

Pikku neiti Faber tulee ja menee huoneesta; taas hän tulee veljensä luo, niiaa hänelle ja sanoo, että timperi kysyy, kuinka korkea navetasta tehdään.

»Lehmien mukaan», sanoo urkuri. »Lehmien mukaan!»

Se on majuri Fuchsin mielestä hyvä vastaus.

Siinä istuttaessa alkaa majuri sitten kysellä urkurilta, miksi hänen sisarensa silmät ovat niin punaiset, ja silloin hän saa kuulla, että neito itkee,

kun Faber ei tahdo antaa häntä tuolle köyhälle lukkarille, velkainen ja perinnötön kun mies on.

Moisesta johtuu majuri Fuchs vaipumaan yhä syvempiin ja syvempiin ajatuksiin. Hän tyhjentää kannun toisensa jälkeen ja syö makkaran makkaran perästä, huomaamatta kulutustaan. Pikku Faber kauhistuu sellaista janoa ja ruokahalua, mutta kuta enemmän majuri syö ja juo, sitä kirkkaammiksi tulevat hänen aivonsa ja päättävämmäksi mielensä. Sitä lujemmin päättää hän nyt tehdä jotakin pienen neiti Faberin hyväksi.

Hän on sillävälin tähystellyt suurta, kiemuralehtistä avainta, joka riippuu naulassa oven pielessä, ja tuskin painaltaa pikku Faber, jonka on täytynyt pitää majurille seuraa juomakannun ääressä, päänsä pöytää vasten ja alkaa kuorsata, niin Fuchs majuri sieppaa avaimen, pistää lakin päähänsä ja puittaa matkoihinsa.

Minuuttia myöhemmin komuaa hän tapulin portaita ylös, pienen sarvilyhtynsä valossa, ja tulee vihdoin kellotapuliin, jossa kellot aukovat avaria kitojaan hänen yllänsä. Siellä hän raapii ensin vähän malmia kellosta, ja aikoo juuri ottaa metsästyslaukusta luotimuotin ja hiilikupin, kun huomaa, että hänellä ei ole kaikkein tärkeintä: hän ei ole muistanut ottaa matkaansa hopeaa. Jos mieli saada luotiin voimaa, täytyy se valaa juuri siellä tornissa. Muu kaikki on järjestyksessä: on torstai-ilta ja uusikuu, eikä kukaan aavista hänen tornissa oloaan, ja nyt hän ei kuitenkaan voi tehdä mitään. Kiukuissaan lähettää hän yön hiljaisuuteen sellaisen kirouksen, että kellot veisaa.

Heti senjälkeen hän kuulee hiljaista kolinaa alhaalta kirkosta ja on eroittavinaan askeleita portaissa. Totta tosiaankin, raskaat askeleet tulla kopisevat portaissa.

Majuri Fuchs, joka kiroilee siellä ylhäällä niin että kellot vapisevat, tulee silloin jo hiukan arvelevaiseksi. Hän jo kummastelee, että mikähän se nyt tuleekin häntä avustamaan luodinvalannassa. Askeleet lähenevät lähenemistään. Tulija aikoo varmastikin aina kello-kerrokseen.

Majuri hiipii peränurkkaan hirsien ja parrujen sekaan ja sammuttaa sarvilyhdyn. Ei hän juuri hätäpoikia ole, mutta kaikki kauniit aikomuksethan menisivät myttyyn, jos joku hänet siellä huomaisi. Tuskin on hän kätkeytynyt, kun tulokas pistää päänsä ylös lattian luukusta.

Majuri tuntee hänet hyvin, hän on ahne Brobyn pappi. Hän, joka on melkein mielipuoli saituudesta, kätkeskelee aarteitansa milloin minnekin kummallisiin paikkoihin. Nyt tuo hän setelipinkkaa ja aikoo kätkeä sen kellotapuliin. Ei hän aavista kenenkään näkevän häntä. Hän nostaa ylös siltalankkua ja pistää rahat sen alle, ja sitten hän taas poistuu.

Mutta majuri ei vitkastele, hän nostaa heti samaa lankkua. Oo, miten paljon rahaa! Setelipinkka on pinkan vieressä, ja niiden välissä ruskeita nahkapusseja täynnä kiiltäviä hopeakolikoita. Majuri ottaa parhaiksi sen verran hopeaa kuin tarvitsee luotiinsa; muun hän antaa jäädä paikoilleen.

Kun hän on tullut tornista maahan, on hänellä hopeakuula luodikossaan. Hän kävelee ja miettii,

että mitähän onni vielä varannee hänelle tänä yönä. Kummia ovat torstai-yöt, kuten jokainen tietää. Hän tekee ensin mutkan urkurin talolle. Sillä annappas, jos karhun-kanalja tietäisi, että Faberin karja on kurjassa halkoliiterissä, melkein taivasalla!

No, eikös vaan hän näe jonkin mustan ja suuren liikkuvan pihalla halkovajaa kohti, varmaan se on karhu.

Hän nostaa pyssyn poskellensa ja on juuri ampumaisillaan, mutta sitten hän luopuu aikeesta.

Pimeässäkin hän yhä näkee neiti Faberin itkettyneet kasvot; hän tuumii, että kyllä kai hänen täytyy hieman auttaa tyttöä ja lukkaria, mutta kyllä se vaan tuntuu kovalta, kun ei saa sen vuoksi tappaa tuota Gurlita-kukkulan suurta karhua. Hän kertoi itse sittemmin, ettei mikään koko maailmassa ollut tuntunut hänestä niin kovalta, mutta kun se pikku neitse oli niin sievä ja suloinen impynen, niin täytyihän se karhu uhrata.

Hän menee lukkarin taloon, herättää lukkarin, vie hänet ulos puoli-pukimissa tai puoli-alastonna ja sanoo, että lukkarin on nyt ammuttava karhu, joka kiertelee Faberin liiterin nurkalla.

»Jos sinä ammut sen karhun, niin hän antaa sinulle sisarensa», sanoo hän, »sillä silloin tulee sinusta kerrassa kunnioitettu mies. Se ei ole mikään tavallinen karhu, ja maan parhaista olisi kunnia, jos saisivat sen kaadetuksi.»

Ja hän panee lukkarin käteen oman pyssynsä, joka on ladattu hopeaisella ja kellon-malmisella luodilla, valetulla torstai-iltana, uudenkuun aikana

kirkontornissa, eikä hän voi olla vapisematta kateudesta, kun tuo toinen, eikä hän, saa ampua sen suuren metsänkuninkaan, sen Gurlita-kukkulan vanhan karhun.

Lukkari sihtaa, Jumala siunatkoon meitä! sihtaa niinkuin aikoisi kaataa sen suuren karhun, jota myös otavaksi kutsutaan ja joka kiertää taivaalla pohjantähden ympärillä, eikä lainkaan sitä täällä maassa kulkevaa karhua, ja laukaus pamahtaa niin, että kaikuu aina Gurlita-kukkulalle.

Mutta tähtäsi minne tähtäsi, karhu kaatuu! Niin käy, kun ampuu hopeakuulalla! Osaa karhua sydämeen, vaikka olisi tähdännyt otavaa.

Ihmisiä tulla viuhtoo heti kaikista lähitaloista, ja ihmetellään, mikä siellä on, sillä ikinä ei ole laukaus jyrissyt kovemmin ja herättänyt enemmän uinuvia kaikuja kuin tämä, ja lukkaria ylistetään suuresti, sillä karhu oli oikea maanvaiva.

Pikku Faber tulee myöskin ulos, mutta nyt pettyy majuri Fuchs julmasti. Lukkari seisoo siinä kunniansa kukkulalla, ja on sitäpaitsi pelastanut Faberin lehmät, mutta pieni urkuri ei ole liikutettu eikä kiitollinen. Hän ei avaa syliänsäkään eikä tervehdä häntä lankonansa ja sankarina.

Majuri seisoo ja rypistelee kulmakarvojaan ja polkee vihoissaan jalkaa sellaisen viheliäisyyden tähden. Hän aikoo puhua ja julistaa tuolle ahnaalle, ahdassieluiselle pikku kehvelille, mikä suuri urhotyö tämä on, mutta silloin hän alkaa änkyttää niin, ettei saa sanaa suustansa. Ja yhä vihaisemmaksi ja vihaisemmaksi hän tulee, kun ajattelee,

että nyt hän on uhrannut turhanpäiten sen kunnian, mikä suuren karhun kaadannasta koituu.

Oh, hänen on aivan mahdotonta käsittää, ettei mies, joka on tehnyt moisen urhotyön, kelpaa uljaimmankin morsiamen sulhoksi.

Lukkari ja jotkut nuoret miehet rupeavat nylkemään karhua, he menevät tahkolle hiomaan puukkojansa, muut lähtevät kotiinsa nukkumaan, majuri Fuchs seisoo yksin kuolleen karhun luona. Sitten menee hän kirkkoon vielä kerran, pistää vielä kerran avaimen reikään, kiipeää kapeita portaita ja vinoja tikapuita, herättää nukkuvat kyyhkyset ja tulee vielä kerran kellotapuliin.

Ja sitten, kun karhua majurin valvonnalla nyljetään, löydetään sen leukojen välistä setelipinkka, jossa on viisisataa riikintaaleria. Mahdotonta arvata, miten se on sinne joutunut, mutta tämähän onkin kumma karhu, ja kun lukkari kerran on karhun kaatanut, niin ovat rahatkin hänen, sehän on selvä.

Kun tästä tulee tieto, ymmärtää myöskin pikku Faber, minkä kunnialaukauksen lukkari on pamauttanut, ja hän selittää nyt, että hän on ylpeä, jos pääsee hänen langokseen.

Perjantai-iltana lähtee majuri Anders Fuchs takaisin Ekebyhyn, oltuaan karhunpeijaisissa lukkarin talossa ja kihlajaisissa urkurin luona. Hän astelee tietä raskain sydämin: riemua hän ei lainkaan tunne, vaikka hänen vihamiehensä on kaatunut, eikä häntä liioin ilahduta se komea karhuntaljakaan, jonka lukkari on hänelle lahjoittanut.

Nyt luulevat monet hänen sureksivan sitä, että tuo sievä, hieno pikku neiti joutuu toisen omak-

si. Oho, siitä hän ei ole millänsäkään. Mutta se tässä nyt käy hänen sydämelleen, että sen vanhan ja ykssilmäisen metsän kuninkaan piti kaatua hänen saamattaan laukaista hopeakuulaa siihen.

Niin hän tulee kavaljeeri-flyygeliin, missä kavaljeerit istuvat piirissä roihuavan takan edessä, ja paiskaa sanaakaan sanomatta karhunnahkan heidän keskellensä. Elköön kukaan uskoko, että hän nyt kertoi matkastansa; siihen meni aikoja, aikoja ennenkuin kukaan sai houkutelluksi häneltä asian oikean laidan. Ei hän kavaltanut Brobyn papin piiloakaan, ja pappi tuskin koskaan huomasi varkautta.

Kavaljeerit tutkivat nahkaa.

»Se on kaunis nahka», sanoo Beerencreutz. »Ihmettelenpä, millä tavoin tuo ukko on noussut talviteloiltaan, vai ammuitko sinä sen pesäänsä?»

»Se ammuttiin Brossa.»

»No; niin suuri kuin Gurlitan karhu se ei ole ollut», sanoo Gösta, »mutta pulska eläin se silti on ollut».

»Jos se olisi toissilmä», sanoo Kevenhüller, »niin uskoisinpa, että olet ampunut itsensä sen ukon, siksi suuri se on. Mutta kun tällä ei ole haavaa eikä vammaa silmissä, niin ei se voi olla sama.»

Fuchs kiroaa tuhmuuttansa, mutta sitten alkavat hänen kasvonsa loistaa niin, että mies oikein kaunistuu. Gurlitan suuri karhu ei siis olekaan kaatunut toisen miehen laukauksesta.

»Hyvä Jumala, kuinka hyvä sinä olet!» sanoo hän ja panee kätensä ristiin.

Yhdeksäs luku.

BJÖRNEN HUUTOKAUPPA.

—

Usein ihmetytti meitä nuoria suuresti vanhain kertomukset. »Oliko teillä sitten kemut joka päivä, sikäli kuin säteilevää nuoruuttanne kesti?» kysyimme heiltä. »Oliko elämä siihen aikaan yhtä ainoaa, pitkää seikkailua?»

»Olivatko kaikki nuoret naiset kauniita ja suloisia siihen aikaan, ja päättyivätkö kaikki tanssiaiset siihen, että Gösta Berling kaappasi yhden heistä itselleen?»

Silloin pudistivat vanhukset arvokkaita päitänsä, ja siirtyivät kertomaan rukkien hyrinästä ja kangaspuiden ratinasta, keittiöhommista, riuttain jyskeestä ja kirveen paukkeesta metsässä; mutta kauan ei kestänyt, kun he jo taas joutuivat vanhalle ladulle. Silloin kiitivät reet pääkuistin eteen, silloin hevoset pimeillä metsäteillä lennättivät nuorta, iloista väkeä, silloin pyörsi tanssi, ja viulunkäyrät viuhuivat. Jyryllä ja jylyllä pauhasi seikkailun hurja ajo-jahti ympäri Lövenin pitkän järven. Kauas kaikui sen kumina. Metsä huojui ja kaatui, kaikki hävityksen voimat pääsivät val-

loilleen: tulipalo loimusi, koski tuhosi, metsänpedot samosivat nälkäisinä talojen ympärillä. Kahdeksanjalkaiset hevot tallasivat kavioillaan kaiken hiljaisen onnen muruiksi. Mistä ikinä hurja ajojahti pauhasi ohi, siellä loimahtivat miesten sydämet villeiksi, ja naisten täytyi paeta kalvaassa kauhussa kotoaan.

Ja me nuoret kuuntelimme ihmetellen, hiljaa, kauhistuneina ja kumminkin iki-onnellisina. »Sellaisia ihmisiä!» ajattelimme. »Me emme koskaan näe heidän vertaisiansa.»

»Eivätkö sen ajan ihmiset koskaan ajatelleet, mitä he tekivät?» kysyimme.

»Tietysti he ajattelivat, lapset», vastasivat vanhat.

»Mutta eivät niinkuin me ajatellaan», me intelimme.

Eivätkä vanhukset nyt ymmärtäneet, mitä tarkoitimme.

Mutta me taas, me ajattelimme itsetarkastelun merkillistä henkeä, joka oli jo saapunut sieluumme. Ajattelimme häntä, jolla on jäiset silmät, pitkät koukku-sormet, tuota, joka kyyröttää sielumme pimeimmässä loukossa ja nykkii rikki olentoamme, niinkuin vanhat mummot nykkivät silkki- ja villariepuja.

Pala palalta nuo pitkät, kovat, koukkuiset sormet nykkivät, kunnes meidän koko minuutemme oli edessämme kuin riepukasa, ja siten meidän parhaat tunteemme, meidän alkuperäisimmät ajatuksemme, kaikki, mitä olimme tehneet ja sanoneet, tutkittiin, tarkastettiin, nypittiin rikki, ja jäiset silmät katselivat sitä, ja hampaaton suu hymyili

pilkallisesti ja kuiskasi: »Ne on rääsyjä, pelkkiä rääsyjä.»

Olihan kyllä senkin ajan ihmisissä yksi, joka oli antanut sielunsa alttiiksi tuolle jää-silmäiselle hengelle. Erään sikäläisenkin vieressä se istui, tekojen-lähteellä vartioiden, pahalle ja hyvälle ilkkuen, ymmärtäen kaikki, tuomitsematta mitään, tutkistellen, kaivellen, rikki nyppien, lamauttaen sydämen liikahduksia ja ajatuksen voimaa lakkaamattomalla pilkkahymyllä.

Kaunis Marianne kuljetti itsetarkastelun henkeä sielussaan. Hän tunsi hänen jää-silmäinsä ja ivahymynsä seuraavan häntä joka askeleella, joka sanalla. Hänen elämänsä oli tullut näytelmäksi, jossa se henki oli ainoana katselijana. Marianne ei ollut ihminen enää, hän ei kärsinyt, hän ei iloinnut, ei rakastanut, hän esitti vain kauniin Marianne Sinclairen osaa, ja itsetarkastelu istui tuijottavin jää-silmin ja ahkerin, rikkinyppivin sormin katsomassa näyttelemistä.

Hän oli lyöty kahteen osaan. Kalpeana, epämiellyttävänä ja pilkallisena istui toinen puoli hänen minuuttaan katsellen mitä toinen puoli toimi, eikä koskaan tuo outo henki, joka repi rikki hänen olentoansa, virkkanut hänelle tunteen tai mieltymyksen sanaa.

Mutta missä oli hän silloin ollut, tuo tekojenlähteen kelmeä vartia, sinä yönä, jolloin Marianne oppi tuntemaan elämän täyteläisyyden? Missä hän oli, kun hän, viisas Marianne, suuteli Gösta Berlingiä sadan silmäparin nähden, ja kun hän vihansa vimmassa heittihe kinokseen kuolemaan?

Silloin sokenivat jäiset silmät, silloin ilkastelu lamautui, sillä intohimo riensi myrskyten hänen sielussaan. Seikkailun hurjan ajo-jahdin pauhu oli kohissut hänen korvissaan. Hän oli ollut täysi ihminen sinä ainoana hirvittävänä yönä.

Voi sinua, itse-irmastelun jumalaa. Kun Marianne äärettömällä vaivalla sai nostetuksi kivettyneet kätensä ja kiedotuksi ne Göstan kaulaan, silloin täytyi sinun, niinkuin ukko Beerencreutzin, kohottaa silmäsi täältä maasta pois ja katsella tähtiä.

Sinä yönä olit sinä tuiki voimaton. Kuollut olit sinä neiden sepittäessä rakkaushymnejänsä, kuollut hänen kiiruhtaessaan Sjöhön majuria hakemaan, kuollut, kun hän näki liekkien punaavan taivasta puiden latvojen yläpuolella.

Kas, ne olivat tulleet, nuo väkevät myrskylinnut, nuo demoonisten intohimojen jalopeurakotkat. Tulisiivin ja teräskynsin olivat ne suhisten hyökänneet kimppuusi, sinä jää-silmäinen henki, ne olivat iskeneet kyntensä sinun niskaasi ja nakanneet sinut tuntemattomiin. Kuollut ja muserrettu sinä olit.

Mutta nyt olivat ne lentää kohisseet edelleen, nuo ylväät, nuo valtavat, nuo, joiden teitä ei laskelmat tunne eikä kukaan tarkkaaja ole seurannut; ja tuntemattomuuden kuilusta oli itsetarkastelun kumma henki taas noussut ja vielä kerran asettunut majoihin kauniin Mariannen sieluun.

Koko helmikuun makasi Marianne sairaana Ekebyssä. Sjön majuria noutaessaan oli häneen tarttunut rokko. Tuo kauhea tauti oli silloin koko

rajuudellaan karannut hänen kimppuunsa, hänen, joka oli hirveän kylmettynyt ja uupumuksesta menehtynyt. Kuolema oli ollut lähellä häntä, mutta kuun lopulla hän kumminkin toipui. Heikko hän oli yhäkin ja pilalle rumentunut. Häntä ei ikinä enää sanottaisi kauniiksi Marianneksi.

Tätä ei kuitenkaan vielä tiennyt kukaan muu kuin Marianne ja hänen hoitajattarensa. Eivät edes kavaljeerit sitä tienneet. Sairashuone, jossa tarttuva rokko ruhtinoi, ei ollut joka miehelle auki.

Mutta milloin on itsetarkastelun voima suurempi kuin paranemisen pitkinä hetkinä? Silloin se istuu ja tuijottaa jää-silmin tuijottamistaan ja nykkii nykkimistään nikamaisilla, luisilla sormillaan. Ja jos tarkoin katsoo, niin on sen takana vielä kellan-kelmeämpi olento, joka tuijottaa ja kalvaa ja ivaa, ja sen takana taas toinen, ja vielä yksi, kaikki hymyillen pilkallisesti toisillensa ja koko maailmalle.

Ja kun Marianne katsoi vuoteessa lojuen itseänsä kaikilla noilla tuijottavilla jää-silmillä, kuolivat kaikki alkuperäiset tunteet hänessä.

Hän loikoi siinä ja näytteli sairasta, hän loikoi siinä ja esitti onnetonta, esitti rakastunutta, esitti kostonhimoista.

Hän oli kaikkia näitä, ja kumminkin oli se vain näyttelemistä. Kaikki muuttui näyttelemiseksi ja epätodeksi noiden jäisten silmien edessä, jotka häntä vartioivat, samalla kun niiden takana niitä vartioi toinen silmä-pari, joita taas vartioi toinen pari, aivan loppumattomassa perspektiivissä.

Kaikki elon vahvat voimat olivat uneen ui-

nahtaneet. Hän oli pystynyt hehkuvaan vihaan ja alttiisen rakkauteen yhtenä ainoana yönä, ei kauempaa.

Hän ei edes tiennyt, rakastiko hän Gösta Berlingiä. Hän ikävöi nähdä häntä, koettaakseen, saattoiko Gösta siirtää hänet ulkopuolelle hänen omaa itseänsä.

Taudin vallassa ollessaan oli hänellä vain yksi selvä ajatus: hän piti huolen, ettei hänen tautinsa tullut tietyksi. Hän ei tahtonut nähdä vanhempiansa, hän ei tahtonut sovintoa isänsä kanssa, ja hän tiesi, että isä katuisi, jos saisi kuulla, kuinka sairas hän oli. Sentähden hän käski, että hänen vanhemmilleen ja kaikille muillekin oli ilmoitettava, että se tukala silmätauti, joka aina kiusasi häntä kotiseudulle tultuaan, pakotti hänet nytkin piilemään suljettujen uudinten takana. Hän kielsi hoitajattaren puhumasta, miten sairas hän oli, hän kielsi kavaljeerejä haettamasta lääkäriä Karlstadista. Hänessä oli tosin isorokko, mutta aivan lievä; Ekebyn kotiapteekissa oli kyllin lääkkeitä hänen henkensä pelastukseksi.

Hän ei ajatellut hetkeäkään kuolevansa, hän makasi vaan ja odotti terveyden päiviä, lähteäkseen Göstan kanssa pappilaan panettamaan kuulutuksille.

Mutta nyt oli sairaus ja kuume mennyt. Hän oli taasen kylmä ja viisas. Hänestä tuntui kuin hän yksin olisi viisas tässä hullujen maailmassa. Hän ei vihannut, ei rakastanut. Hän ymmärsi isäänsä; hän ymmärsi heitä kaikkia. Joka ymmärtää, ei vihaa.

Hän oli saanut kuulla, että Melchior Sinclaire oli päättänyt pitää huutokaupan Björnessä ja hävittää kaiken, mitä omisti, niin ettei Mariannelle jäisi yhtään perintöä. Sanottiin, että isä aikoo hävittää kaikki niin perinpohjaisesti kuin suinkin voi: ensin kuuluu myyvän huonekalut ja talouskapineet, sitten karjan ja työkalut, ja viimeksi itse kartanon, ja kaikki rahat hän pistää säkkiin ja upottaa Lövenin syvyyteen. Hajoitus, mullistus ja hävitys piti oleman Mariannen perintö. Marianne hymyili hyväksyvästi tämän kuullessaan: isä oli luonteeltaan sellainen, siten piti hänen menetellä.

Merkilliseltä hänestä nyt tuntui, että hän oli runoillut sen suuren rakkaudenhymnin. Hän oli uneksinut hiilenpolttajan majasta, hän kuten muutkin. Nyt tuntui hänestä kummalliselta, että hän oli koskaan uneksinut.

Hän huokaili kaivaten luontoa. Hän oli väsynyt tähän alinomaiseen näyttelemiseen. Koskaan hänellä ei ollut vahvaa tunnetta. Hän tuskin suri kauneutensa katoamista; mutta häntä kauhistutti outojen sääli.

Oi, yksi itsensä-unohtamisen tuokio! Liike, sana, teko, jossa ei olisi laskelmaa!

Kerran, kun huone oli puhdistettu tartunnasta ja hän loikoi sohvassa pukeutuneena, kutsutti hän Gösta Berlingiä luokseen. Hänelle ilmoitettiin, että Gösta oli lähtenyt Björneen huutokauppaan.

* * *

Björnessä oli todellakin suuri huutokauppa. Se oli vanha, rikas koti. Väkeä oli tullut pitkien matkojen takaa huutamaan ja katsomaan.

Suuri Melchior Sinclaire oli haalinut kaikki talon tavarat suureen saliin. Siellä oli tuhansittain kapineita, kasattuina röykkiöihin, jotka ulottuivat lattiasta laipioon.

Hän oli itse kulkenut huoneissa kuin hävityksen enkeli tuomiopäivänä ja hilannut yhteen kaiken, minkä aikoi myydä. Keittiön kalusto: mustat padat, puutuolit, tinatuopit, kuparivadit, kaikki ne saivat olla häneltä rauhassa, sillä niissä ei ollut mitään, joka olisi muistuttanut Mariannesta; mutta tämä olikin ainoaa, joka säästyi hänen vihaltansa.

Mariannen huoneesen hän murtautui, hävittäen kaikki. Mariannen nukkekaappi seisoi siellä, ja hänen kirjahyllynsä, pikku tuoli, jonka Melchior Sinclaire oli teettänyt hänelle, hänen korunsa ja vaatteensa, sohvansa ja sänkynsä, kaikki se pois!

Ja sitten samosi hän huoneesta toiseen. Hän riisti kasaan kaiken, mikä hänestä oli epämieluista, ja kantoi suuria kuormia huutokauppa-saliin. Hän puhki raskaiden sohvien ja marmorilevyjen alla; mutta hän kesti. Ja hän rytösi kaikki hirveään, sekamelskaiseen kasaan. Hän oli avannut kaapit ja ottanut käsille perheen komeat hopeakalut. Pois ne! Marianne oli niitä koskettanut. Hän täytti sylinsä lumivalkealla damastilla ja sileillä liinaisilla, joissa oli kädenlevyiset reikäompelukset, kunniakasta kotityötä, monivuotisten vaivain hedelmä, ja mättäsi kaikki röykkiöihin. Pois kaikki ne! Marianne ei ollut kelvollinen niitä omistamaan

Hän rynkäili läpi huoneiden suuret porsliini-pinot sylissä, välittäen vähät, särkikö tusinoittain lautasia, ja hän kaappasi jalotekoiset kupit, joihin perhevaakuna oli poltettu. Pois ne! Käyttäköön kuka haluaa niitä. Hän vyörytti kokonaiset vuoret sänkyvaatteita ylisiltä: patjoja ja päänalusia niin pehmeitä, että niihin upposi kuin aaltoon. Pois ne! Marianne oli nukkunut niillä.

Hän loi hirmustuneita katseita vanhoihin, tuttuihin huonekaluihin. Olikohan tuolia, jolla Marianne ei ollut istunut, tai sohvaa, jolla hän ei ollut levännyt, tai taulua, jota hän ei ollut katsellut, kynttiläkruunua, joka häntä ei ollut valaissut, peiliä, joka ei ollut heiastanut hänen muotoansa? Synkkänä hän pui nyrkkiä tälle muistojen maailmalle. Mielellään olisi hän hyökännyt sen kimppuun nuija koholla ja musertanut kaikki pirstaleiksi, pieniksi muruiksi.

Kumminkin tuntui hänestä kostoksi vielä murhaavammalta myydä kaikki huutokaupalla. Pois, vieraille piti kaiken! Pois, tahrautumaan torpparien tuvissa, turmeltumaan välinpitämätönten vieraiden hallussa. Eikö hän tuntenut talonpoikaisten tuvissa pilalle mukiloituja huutokauppa-kaluja, häpeään sortuneita kuin hänen kaunis tyttärensä? Pois ne! Seiskoot siellä, täytteet revittyinä ja kultaus kuluneena, murtunein jaloin ja tahrautunein levyin, ja ikävöikööt entistä kotiansa! Pois ne, kaikille ilman kulmille, niin ettei ainoakaan silmä näe, ainoakaan käsi kokoa niitä.

Huutokaupan alkaessa oli puolet salia täyttynyt uskomattomaan mylläkkään röykkiöidyillä talouskaluilla.

Poikki huoneen oli hän asettanut pitkän kauppatiskin. Sen takana seisoi huutokaupan-pitäjä, tarjoten tavaraa, siellä istuivat kirjurit merkiten ostot kirjaan, ja siellä seisoi Melchiorin viinalekkeri. Huoneen toisessa puoliskossa, eteisessä ja pihalla olivat ostajat. Oli siinä väkeä, paljon melua ja riemua. Huutoja tehtiin tiheään, ja huutokauppa sujui vireästi. Mutta viinalekkerin vieressä, takanaan kaikki omaisuus mahdottomassa sekamelskassa, istui Melchior Sinclaire puolihumalassa ja puolihulluna. Tukka pörhötti karkeina tukkuina hänen punaisen naamansa yllä, silmät pyörivät tuikeina ja verestävinä. Hän huusi ja nauroi kuin parhaalla tuulellaan, ja jokaisen, joka oli tehnyt hyvän tarjouksen, hän kutsui luoksensa ja antoi ryypyn.

Niiden joukossa, jotka näkivät hänet siellä, oli myöskin Gösta Berling, joka oli pujahtanut ostajien parveen, mutta vältti joutumasta Melchior Sinclairen näkyviin. Hän tuli miettiväksi tätä katsellessaan ja hänen sydäntänsä ahdisti kuin jonkin onnettomuuden enne.

Hän ihmetteli, missä Mariannen äiti mahtoi tämän menon aikana olla. Ja nyt meni hän, vasten tahtoansa ja kohtalon ajamana, etsimään rouva Gustafva Sinclairea.

Hän sai kulkea monet ovet, ennenkuin löysi rouvan. Suurella tehtaanpatruunalla oli pieni maltti ja huono halu kuunnella voivotusta ja naisten ruikutusta. Hän oli kyllästynyt rouvansa kyyneleihin, jotka virtasivat hänen kotoisten aarteittensa tuhon tähden. Suuri tehtaanpatruuna rai-

vostui, kun näki, että Gustafva saattoi itkeä liina- ja sänkyvaatteiden vuoksi silloin, kun sellainen kalleus kuin hänen tyttärensä oli kadotettu, ja niin hän oli kohotetuin nyrkein ajanut rouvan edeltään koko kerroksen läpi keittiöön ja aina ruokakonttoriin.

Etemmäksi ei rouva voinut paeta, ja tehtaanpatruuna tyytyi, kun näki hänet siellä, kyyristyneenä portaiden taakse, odottaen kovia lyöntejä, kenties kuolemaakin. Hän antoi hänen jäädä sinne, mutta oven hän lukitsi ja pisti avaimen taskuunsa. Siellä jouti rouva istua sen aikaa kuin huutokauppa kesti. Nälkää hänen ei tarvinnut nähdä, ja Melchiorin korvat saivat rauhan rouvan ruikutuksilta.

Siellä oli rouva vieläkin vankina omassa ruokakonttorissaan, kun Gösta lähestyi käytävää pitkin, joka oli keittiön ja salin välillä. Siellä hän näki Gustafva rouvan kasvot pienessä ikkunassa, joka oli korkealla seinässä. Hän oli kiivennyt portaille ja tuijotti ulos vankilastaan.

»Mitä Gustafva täti siellä ylhäällä tekee?» kysyi Gösta.

»Se pani minut tänne», kuiskasi rouva.

»Patruunako?»

»Niin, minä luulin, että hän ihan tappaisi minut. Mutta kuules nyt, Gösta, ota sieltä se salinoven avain ja mene keittiöön ja avaa sillä ruokasäiliön ovi, niin minä tulen ulos. Se avain sopii tähän oveen.»

Gösta totteli, ja parin minuutin perästä seisoi tuo pieni rouva keittiössä, jossa ei ollut ketään vieraita.

»Täti olisi avauttanut jollakin piialla, salin avaimella», sanoi Gösta.

»Luuletko sinä, että minä halusin opettaa heille sen tempun? Silloin en saisi ruokasäiliössäni pitää rauhassa enää mitään. Ja muutenkin, minä otin ja siistin ylimmäiset hyllyt. Sen ne sietivätkin. En ymmärrä, miten minä olen antanut keräytyä sinne niin paljon rojua.»

»Tädillä on aina niin paljon puuhaa», sanoi Gösta puolustellen.

»Niin, uskoppas! Jos en minä itse juokse kaikkialla, niin ei enemmän kangaspuut kuin rukitkaan lähde oikeaan liikkeesen. Ja jos . . .»

Nyt hän pysähtyi ja pyyhki kyyneleen silmäkulmastaan.

»Jumala paratkoon, mitä puhun», sanoi hän, »eipä taida minulla olla enää mitä puuhata, eipä. Sehän myö nyt kaikki, mitä meillä on.»

»Niin, kyllä se on surkeaa», sanoi Gösta.

»Tiedäthän sen suuren peilin vieras-kamarissa, Gösta. Se oli niin merkillinen, sillä lasi siinä oli kokonainen, ilman liitettä, eikä kultauksessa ollut yhtään vikaa. Minä sain sen äidiltäni, ja nyt se aikoo sen myödä.»

»Hän on hullu.»

»Vielä nyt muuta. Eipä hän paljon muutakaan ole. Hän ei usko, ennenkuin mekin saamme käydä kerjuulla pitkin maanteitä kuten majurinrouva.»

»Niin pitkälle ei toki jouduttane», vastasi Gösta.

»Kyllä, Gösta. Kun majurinrouva lähti pois Ekebystä, niin hän ennusti meille onnettomuutta,

ja nyt se tulee. Hän ei olisi antanut mitenkään Sinclairen myödä Björneä. Ja ajatteleppas, hänen omat porsliininsa, hänen omasta kodistaan tuodut hienot kuppinsa, myödään. Majurinrouva ei olisi antanut.»

»Mutta mikä hänellä sitten on?» kysyi Gösta.

»Voi, se on vain, katsos, se, ettei Marianne ole tullut takaisin kotiin. Hän on kähninyt täällä kotosalla ja odottanut odottamistaan. Hän on kävellyt edestakaisin lehtokujassa päivät päästään ja odottanut häntä. Hän tulee kai ikävästä hulluksi; mutta minä en uskalla sanoa mitään, en.»

»Marianne luulee, että hän on vihainen hänelle.»

»Ei se luule, ei! Hän tuntee kyllä isänsä; mutta hän on ylpeä eikä tahdo astua ensi askelta. Ne ovat jäykkiä ja kovia kumpikin, eikä tämä heitä paljoa liikuta. Minä se olen tässä välikädessä.»

»Täti kai tietää, että Marianne menee minun kanssani naimisiin?»

»Voi, Gösta, sitä hän ei tee koskaan. Hän sanoo niin vain isäänsä ärsyttääkseen. Hän on liian hemmoiteltu mennäkseen köyhälle miehelle, ja liian ylpeäkin. Aja sinä vaan kotiin ja sano hänelle, että jollei hän pian tule tänne, menee hänen koko perintönsä hukkaan. Ooh, hän kai työntää kaikki ihan pilkkahintaan.»

Gösta suorastaan suuttui Gustafva rouvaan. Siinä se vaan istui keittiön suurella pöydällä eikä sillä ollut sydämellä muuta kuin peilit ja porsliinit.

»Tädin pitäisi hävetä!» kivahti hän. »Ensin viskaatte tyttärenne ulos lumihankeen ja sitten luulette, että hän ilkeyksissään ei tule takaisin. Ja

te uskotte, että hän on niin huono, että hylkää sen, josta pitää, vain perinnöttömäksi joutumisen pelosta.»

»Hyvä Gösta, elä sinä nyt suutu, sinäkin. Enhän minä tiedä, mitä minä pakisen. Minä tein kaikkeni ja koetin avata ovea Mariannelle, mutta Melchior tuli ja kiskoi minut pois. Sanovat kaikki aina, etten minä mitään ymmärrä. Minä suon mielelläni sinulle Mariannen, Gösta, jos voit tehdä hänet onnelliseksi. Ei ole kovinkaan helppoa tehdä naista onnelliseksi, Gösta.»

Gösta katsoi häneen. Kuinka oli hänkin nyt voinut kohottaa vihan äänen sellaiselle ihmiselle kuin Gustafva rouva! Kauhistunut ja ahdistettu oli tuo nainen, mutta niin hyväsydäminen.

»Täti ei tiedustele, miten Marianne voi», sanoi hän hiljaa.

Rouva puhkesi itkuun.

»Etkös sitten pahastu, jos sinulta tiedustelen?» sanoi hän. »Minä olen halunnut koko ajan sitä sinulta kysyä. Ajatteles, minä en tiedä hänestä muuta kuin että hän elää. En tervehdystä ole saanut häneltä koko aikana, en edes silloin, kun lähetin hänelle vaatteita, ja sentähden ajattelin, että sinä ja hän ette tahdo antaa minulle mitään tietoa hänestä.»

Gösta ei sietänyt kauempaa. Hän oli kyllä raju, hän oli raisu, — joskus täytyi Jumalan lähettää sutensa hänen kintereilleen pakottaakseen hänet kuuliaisuuteen, — mutta vanhuksen kyyneleet, vanhuksen valitus olivat hänestä kauheampaa kuulla kuin sutten ulvonta. Hän ilmaisi rouvalle koko totuuden.

»Marianne on ollut sairaana koko ajan», sanoi hän. »Hänessä oli isorokko. Sanoivat hänen pääsevän tänään sohvalle loikomaan. En ole nähnyt häntä sen yön jälkeen.»

Gustafva rouva hyppäsi tuossa tuokiossa lattialle. Hän jätti Göstan seisomaan sinne ja juoksi enää sanaakaan virkkamatta miehensä luo.

Huutokauppa-kansa näki hänen tulevan miehensä luo ja kuiskaavan kiireesti jotakin hänen korvaansa. He näkivät, miten patruunan kasvot tulivat tavallistaankin punaisemmiksi, ja hänen kätensä, joka oli lekkerin hanalla, väänsi hanaa niin, että viina virtasi lattialle.

Kaikista Gustafva rouva näytti tuoneen niin tärkeitä uutisia, että huutokauppa oli kai heti lopetettava. Myyjän vasara ei paukahtanut, kirjurien kynät pysähtyivät, tarjouksia ei tehty.

Melchior Sinclaire kavahti ajatuksistansa.

»No», huusi hän, »sujuuko vai ei?»

Ja huutokauppa jatkui taas täydellä voimalla.

Gösta istui keittiössä, ja Gustafva rouva palasi itkien hänen luoksensa.

»Ei se auttanut», sanoi hän. »Uskoin, että hän lopettaa, kun saa kuulla, että Marianne on ollut sairaana; mutta hän antaa jatkaa. Hän kyllä tahtoisi; mutta nyt hän häpeää.»

Gösta kohautti olkapäitään ja sanoi hänelle, enempiin puheisiin puuttumatta, jäähyväiset.

Eteisessä hän kohtasi Sintramin.

»Peijakkaan hauska tilaisuus», huudahti Sintram ja hieroi käsiänsä. »Sinä olet mestari, Gösta. Turkanen, minkä sinä saitkaan aikaan!»

»Hauskempaa vielä hetken perästä», kuiskasi Gösta. »Brobyn pappi tuli tänne reki täynnä rahaa. Sanovat hänen aikovan ostaa koko Björnen ja maksavan käteisellä. Silloin on hauska nähdä suurta tehtaanpatruunaa, Sintram setä.»

Sintram veti päänsä hartioiden väliin ja nauraa tihuutti itsekseen pitkän aikaa. Mutta sitten hän meni minkä kerkesi huutokauppasaliin, ja siellä suoraan Melchior Sinclairen eteen.

»Jos tahdot ryypyn, Sintram, niin sinun pitää, piru vie, ensin huutaa.»

Sintram tuli aivan hänen luoksensa.

»Veljellä on nyt onni kelkassa kuten ainakin», sanoi hän. »Tänne on tullut oikein pomomies, reellinen rahaa mukana. Hän ostaa Björnen ja kaikki ulko- ja sisäirtaimiston. Hän on palkannut suuren ihmisparven huutamaan hänelle. Ei tahdo varmaankaan näyttäytyä itse sitä ennen.»

»Veli voi kai sanoa, kuka se on, niin tarjonnen ryypyn vaivasta.»

Sintram otti ryypyn ja peräytyi pari askelta ennenkuin vastasi:

»Mahtaa olla Brobyn pappi, veli Melchior.»

Melchior Sinclairellä oli monta parempaa ystävää kuin Brobyn pappi! Vuosikautinen kina oli heidän välillään. Kerrottiin, että suuri tehtaanomistaja oli väijyskellyt pimeinä öinä teillä, mistä papin piti kulkeman, ja että hän oli antanut papille monta kunnon selkäsaunaa, sille liehakoitsijalle ja talonpoikain kiduttajalle.

Tosin oli Sintram vetäytynyt pari askelta patruuna Sinclairen edestä, mutta silti ei hän

aivan välttänyt suuren miehen vihaa. Viinalasi lensi vasten hänen silmiänsä, ja koko nassakka hänen kintuilleen! Mutta siitäpä seurasikin kohtaus, joka pitkät ajat ilahdutti hänen sydäntänsä.

»Tahtooko Brobyn pappi minun taloni?» karjaisi patruuna Sinclaire. »Oletteko te täällä huutamassa minun tavaroitani Brobyn papille? Oo, häpeäisitte! Huutia tietäisitte!»

Hän tempaisi kynttilänjalan ja mustepullon ja sinkahutti ne väkijoukkoon.

Hänen sydänraukkansa koko katkeruus sai viimeinkin purkautua valloillensa. Karjuen kuin villipeto hän heristi nyrkkiänsä ympärillä seisoville ja sinkautti mitä heittoaseita sai heitä kohti. Viinalaseja ja pulloja lensi toiseen seinään. Hän oli vihasta järjiltään.

»Huutokauppa on lopussa», ärjyi hän. »Ulos kaikki! Ei minun eläessäni Brobyn pappi vie Björneä! Ulos, pellolle! Kyllä minä opetan teitä huutamaan Brobyn papille!»

Hän ryntäsi huutokaupanpitäjän ja kirjurien kimppuun. He heittäytyivät pakoon. Jytäkässä kaasivat he kumoon tiskin, ja tehtaanpatruuna hyökkäsi hirveässä raivossaan rauhallisten ihmisten sekaan.

Siitä seurasi pako ja hurja mylly. Pari sataa henkeä tungeksi ovelle, paeten yhtä ainoaa miestä. Ja hän seisoi paikoillaan, karjuen huutoansa: »Ulos kaikki!» Hän evästi heitä sadatteluilla, ja tuon tuostakin hän huitaisi joukkoon tuolilla, jota heilutti nuijanaan.

Hän vainosi heitä eteiseen, mutta ei kauem-

maksi. Kun viimeinen vieras oli portailta kadonnut, meni hän takaisin saliin ja lukitsi oven jälkeensä. Sitten hän veti keosta patjan ja pari päänaluista, laskeutui niille, nukahti keskelle hävityksen kauhistusta, eikä herännyt ennenkuin seuraavana päivänä.

Kotiin tultuaan sai Gösta kuulla, että Marianne halusi puhella hänen kanssansa. Se sopi hyvin. Hän oli juuri tuumiskellut, miten pääsisi Mariannen puheille.

Kun hän tuli hämärään huoneesen, jossa Marianne lepäsi, täytyi hänen hetkiseksi pysähtyä ovelle. Hän ei nähnyt, missä Marianne oli.

»Jää sinne, Gösta», sanoi Marianne silloin hänelle. »Saattaisi olla vaarallista tulla lähelleni.»

Mutta Gösta oli jo tullut, harpannut portaat kahdella askeleella, vavisten innosta ja kaipuusta. Mitä hän välitti tartunnasta. Hän tahtoi nauttia Mariannen näkemisen autuutta.

Sillä hän oli kaunis, hänen rakastettunsa. Kellään ei ollut niin pehmoisia kutreja, niin kirkasta, säteilevää otsaa. Kaikki hänen kasvojensa viivat kaarehtivat kuin leikkien.

Gösta ajatteli kulmakarvoja, terävästi ja kirkkaasti piirtyviä kuin mesipilkku liljan terissä, ja nenän rohkeata kaarilinjaa, ja huulia, kevyesti pyörtäviä kuin vierivät laineet, ja poskien pitkulaista soikeutta ja leuan hienon-hienoa muotoa.

Ja hän ajatteli ihon arkaa väriä, sysimustain kulmakarvojen lumoavaa tenhoa vaalean tukan alla, ja silmien sini-teriä, kirkkaassa valkohohteessa uiskentelevia, ja valovälkettä silmänurkissa.

Ihana oli hän, hänen rakastettunsa. Hän ajatteli, mikä lämmin sydän hänen ylpeän kuorensa kätkössä sykki. Mariannella oli voimaa alttiuteen ja uhrautumiseen, salattuna hienoon hipiään ja ylpeihin sanoihin. Oli autuus nähdä häntä.

Kahdella harppauksella oli Gösta rynnännyt portaita ylös, ja Marianne luuli, että hän pysähtyisi oven suuhun, mutta Gösta juoksi huoneen läpi ja lankesi polvilleen Mariannen pääpuoleen.

Mutta Göstan halu oli nähdä hänet, suudella häntä, ja sanoa jäähyväiset.

Gösta rakasti häntä. Koskaan hän ei lakkaisi rakastamasta häntä; mutta hänen sydämensä oli tottunut tulemaan poljetuksi.

Oi, mistä tapaisi hän sen, sellaisen tuettoman ja juurettoman ruusun, jonka voisi poimia ja sanoa omakseen? Ei edes sitä, jonka hän oli löytänyt hyljättynä ja puolikuolleena tiepuolesta, hän saisi pitää!

Milloin virittäisi hänen rakkautensa virren, niin korkean ja puhtaan, ettei ainoakaan soraääni särähtäisi? Milloin nousisi hänen onnensa linna perustalle, jota ei yksikään muu sydän levotonna ja kaipuulla haluaisi?

Gösta ajatteli, miten sanoisi Mariannelle jäähyväiset.

»Suuri kurjuus on kotonasi», aikoi hän sanoa. »Sydäntäni raastaa ajatella sitä. Sinun täytyy lähteä kotiisi ja antaa isällesi jälleen hänen järkensä. Äitisi on alinomaisessa hengenvaarassa. Sinun täytyy mennä kotiisi, rakastettuni.»

Katso, sellaiset kieltäymyksen sanat olivat

hänen huulillansa, mutta ne eivät tulleet lausutuiksi.

Gösta lankesi polvilleen Mariannen päänaluisen kohdalle ja sulki käsiinsä hänen päänsä ja suuteli häntä; mutta sitten hän ei sanoja löytänyt. Sydän alkoi sykyttää niin kiivaasti, kuin rinnan halkaistakseen.

Rokko oli runnellut kauniit kasvot. Iho oli tullut karkeaksi ja arpiseksi. Ikinä ei helakka veri loista noissa poskissa eikä hienot suonet kuulla ohimoilla. Silmät olivat himmeät ja syvällä turvonneiden luonten alla. Kulmakarvat oli karisseet ja silmämunan emaljiloisto haalistunut keltaiseksi.

Kaikki oli tuhottu. Rohkeat piirteet olivat vaihtuneet karkeihin ja raskaihin.

Monetpa sitten surivat Marianne Sinclairen mennyttä kauneutta. Ympäri Vermlannin valitti väki hänen vaalean ihonsa kadotusta, hänen salamoivain silmäinsä ja heleän tukkansa tuhoa. Siellä pidetään kauneutta suuremmassa arvossa kuin missään muualla. Hilpeä kansa suri kuin olisi maa kadottanut jalokiven kunniansa kruunusta, kuin olemassa-olo olisi saanut tahran auringonloistoonsa.

Mutta ensimäinen mies, joka näki hänet sitten kuin hän oli kadottanut kauneutensa, ei heittäytynyt suruun.

Kuvaamattomat tunteet täyttivät hänen sielunsa. Kuta kauemmin hän Mariannea katsoi, sitä lämpöisemmäksi tuli hänen sydämensä. Rakkaus paisui, paisui kuin kevättulva. Tuli-aaltoina se kumpusi ja uhkui hänen sydämestään, se täytti

koko hänen olentonsa, se nousi hänen silmiinsä kyynelöimään, huokasi hänen huulillansa, vapisi hänen käsissään, koko hänen ruumiissansa.

Oi, rakastaa häntä, suojella häntä, vaalia, hoidella häntä!

Olla hänen orjansa, hänen suojelushenkensä!

Väkevä on rakkaus, kun se on käynyt tuskan tulikasteen. Gösta ei voinut puhella Mariannelle erosta ja kieltäymisestä. Hän ei voinut jättää häntä. Hän oli Mariannelle velkapää elämänsä. Hän olisi saattanut tehdä kuolemansynnin Mariannen vuoksi.

Gösta ei sanonut järkevää sanaa, itki vain ja suuteli häntä, kunnes vanhan hoitajattaren mielestä oli aika saattaa hänet ulos.

Kun hän oli mennyt, ajatteli Marianne häntä ja hänen liikutustaan. »Hyvä on olla niin rakastettu», hän ajatteli.

Niin, hyvä oli olla rakastettu, mutta miten oli hänen itsensä laita? Mitä hän tunsi? Oi, ei mitään, vähemmän kuin ei mitään!

Oliko se kuollut, se hänen rakkautensa, vai minne se oli karkonnut? Missä se piileskeli, se hänen sydämensä lapsi?

Elikö se vielä, oliko se puikahtanut sydämen syvimpiin soppiin ja kyyrötti siellä, väristen vilusta jää-silmien edessä, peljästyneenä kelmeistä pilkkanauruista, puolitukahtuneena luisten sormien kuristukseen?

»Ah, minun rakkauteni», huokasi hän, »sinä sydämeni lapsi! Elätkö sinä, vai oletko sinä kuollut, kuollut kuin kauneuteni?»

* * *

Seuraavana päivänä tuli suuri tehtaanpatruuna hyvissä ajoin vaimonsa luo.

»Pidä huolta, että talo pannaan järjestykseen, Gustafva», sanoi hän. »Minä lähden noutamaan Mariannea kotiin.»

»Kyllä, rakas Melchior, kyllä täällä järjestetään», vastasi hän.

Siten oli asia selvä.

Tunnin päästä ajeli suuri tehtaanpatruuna Ekebyhyn.

Ei ollut maassa jalompaa ja suopeampaa vanhaa herraa kuin tuo tehtaanpatruuna, joka istui reessä lasketun kuomun alla, paras turkki yllään, paras vyö ympärillä. Nyt oli tukka suittu sileästi päälaelle, mutta kasvot olivat kalpeat ja silmät kuoppiinsa painuneet.

Eikä ollut määrää loisteellakaan, joka virtaili kirkkaalta helmikuun-päivän taivaalta. Lumi kimalteli kuten nuorten tyttöjen silmät, kun ensimäinen valssi helähtää. Koivut ojentelivat ohuitten, ruskeanpunaisten ritvainsa pitsiverhoja korkeutta kohti, ja muutamilla oksilla killui pienistä, kiiltävistä jääpiikeistä tehdyt rimsut.

Siinä päivässä oli loistoa ja juhla-kimellettä. Hevoset kohottelivat kuin tanssien etujalkojansa, ja kuskin täytyi läiskäyttää piiskaa pelkästä ilosta.

Suuren tehtaanpatruunan reki pysähtyi lyhyen ajan päästä Ekebyn isojen portaiden eteen.

Pikentti tuli ulos.

»Missä ovat isännät?» kysyi tehtaanpatruuna.

»Ne on ajamassa Gurlita-kukkulan suurta karhua.»

»Kaikkiko?»

»Kaikki, patruuna. Kuka ei mene karhun vuoksi, menee eväiden vuoksi.»

Tehtaanpatruuna nauroi nyt niin, että hiljainen kartano kaikui. Hän antoi palvelijalle taalarin vastauksesta.

»Sano nyt minun tyttärelleni, että minä tulin tänne häntä noutamaan. Hänen ei tarvitse peljätä vilua. Minulla on kuomureki, ja sudennahka-turkki hänen varaltaan.»

»Eikö patruuna suvaitse käydä sisään?»

»Kiitos! Minun on kyllä hyvä täällä.»

Mies katosi, ja tehtaanomistaja alkoi odottaa. Sinä päivänä oli hän niin loistavalla tuulella, ettei mikään voinut häntä suututtaa. Hän oli kyllä ajatellut, että hiukan hän saa odottaa Mariannea; ehkei Marianne vielä ollut edes noussut vuoteesta. Hänen piti sen aikaa huvitella tähystellen ympärillensä.

Tuolla riippui katonräystäässä pitkä jääpuikko, josta auringonpaisteella oli hirmuinen työ. Se kävi kimppuun puikon yläpäästä, sulatti irti vesipisaran ja tahtoi sitten sitä putoamaan maahan pitkin puikkoa. Mutta ennenkuin pisara ehti puoliväliin, hyytyi se uudestaan. Ja päivänpaiste yritteli yrittelemistään, ja onnistui alinomaa yhtä huonosti. Mutta vihdoin tuli eräs auringonsäde, oikea sissi, joka iskeytyi riippumaan puikon kärkeen, pieni pahainen, joka paistoi, säkenöi innosta, ja annas olla, se sai mitä ahersi: pieni pisara tipahti helähtäen maahan.

Tehtaanpatruuna katsoi ja nauroi: »Sinäpä

et ollut tuhmimpia, sinä», sanoi hän auringonsäteelle.

Piha oli hiljainen ja autio. Ei ääntäkään kuulunut suuresta kartanosta. Mutta tehtaanomistaja ei työlästynyt. Hän tiesi, että naiset tarvitsevat runsaasti aikaa joutuakseen valmiiksi.

Hän istui ja katsoi kyyhkyslakkaa. Linnuilla oli suojus-verkko aukon edessä. Ne olivat vankina talvella, ettei haukka niitä veisi. Tuontuostakin tuli kyyhkynen ja pisti valkoisen päänsä verkonsilmukan läpi.

»Se odottaa kevättä», sanoi Melchior Sinclaire. »Mutta saapa olla vielä kotvan kärsivällinen.»

Kyyhkynen tuli niin säännöllisesti, että hän otti kellon taskustaan ja seurasi sen liikkeitä kello kädessä. Juuri joka kolmas minuutti se pisti päänsä ulos.

»Ei, hyvä ystävä», sanoi hän, »luuletko sinä, että kevät joutuu kolmessa minuutissa? Saatpa oppia odottamaan.»

Ja odottaa hän sai itsekin; mutta hänellä oli kyllä aikaa.

Hevoset kaapivat ensin kärsimättömästi lunta, mutta sitten alkoi niitä seisoessa ja päivänpaisteesen tiirottaessa raukaista. Ne nojasivat päänsä toisiinsa ja nukkuivat.

Kuski istui jäykkänä pukilla, piiska ja ohjat kädessä, naama suoraan päin aurinkoa, ja nukkui, nukkui niin että kuorsasi.

Mutta tehtaanpatruuna ei nukkunut. Hän ei ollut kuunaan ajatellut vähemmin nukkumista kuin nyt. Harvoin oli hänen ollut rattoisampaa kuin

tämän iloisen odotuksen aikana. Marianne oli ollut sairas. Hän ei ollut voinut tulla ennemmin, mutta nyt hän tulee. Kyllä, tietysti hän tulee. Ja kaikki kääntyy jälleen hyvälle tolalle.

Nythän se Marianne ymmärtää, ettei hän ole vihainen hänelle. Hänhän oli tullut itse kuomureellä ja parihevosilla hakemaan.

Tuolla mehiläispesän suu-laudalla istui talitiainen, mielessä oikeat pirun juonet. Hänen piti tiettävästikin saada murkinansa, ja annas olla, hän meni nyt ja nokitti pesänsuuta pienellä terävällä nokallaan. Mutta pesän sisässä riippuivat mehiläiset isona, tummana pussina. Kaikki on siellä ylen ankarassa järjestyksessä, hankkijat jakavat ruoka-osuuksia, juomanlaskija juoksee suulta suulle tuoden nektaria ja ambrosiaa. Sisimpänä olevat muuttavat ryömien alinomaa paikkoja ulommaisten kanssa, jotta lämmin ja mukavuus jaoittuisi tasaisesti.

Silloin he kuulevat talitiaisen nakutuksen, ja koko pesä on nyt uteliaisuuden surinaa. Ystäväkö se on vai vihamies? Yhteiskunnallinen vaarako? Kuningattaren omatunto on huono. Hän ei voi odottaa rauhassa. Ovatkohan ne murhattujen kuhnurien haamuja, jotka siellä noin kummittelevat? »Mene ja katso, mikä se on!» käskee hän sisar portinvartiata. Ja sisar menee. »Eläköön kuningatar!» hän huutaa ja töytää ulos, ja heh, jo on talitiainen hänen niskassaan. Kaula pitkällä ja siivet innosta vapisten se nappaa vartian, ruhjoo hänet, syö hänet, eikä kukaan vie sanomaa hänen kohtalostaan hallitsijattarelle. Mutta talitiainen alkaa

koputtaa uudestaan, ja mehiläiskuningatar lähettää ulos uusia portinvartioita, ja kaikki ne katoavat. Yksikään ei palaa ilmoittamaan, kuka siellä nakutteli. Huu, kamala olo tulee pimeässä pesässä. Kostonhimoiset henget vehkeilevät ulkosalla! Onnellinen, jolla ei olisi korvia! Jospa vaan voisi olla utelematta! Jospa voisi vain tyynesti odottaa!

Suuri Melchior Sinclaire nauroi niin, että vedet tulivat silmiin, tuolle pesän tuhmalle akkaväelle, ja sukkelalle, kellanvihreälle vintiölle pesän suulla.

Ei ole temppu odottaa, kun on varma asiastaan, ja kun ajatuksilla on niin paljon rattoa.

Tuossa tulee suuri talonkoira. Se hiipii aivan varpaiden kärjillä, se tuijaa silmillään maata ja heiluttaa hieman häntäänsä, ikäänkuin kulkisi tuiki turhanpäiväisillä asioilla. Mutta yhtäkkiä alkaa se kiireesti kaivaa lunta. Varmaankin on se, vanha liuvari, kätkenyt sinne jotakin väärin anastettua. Mutta juuri kun se kohottaa päätänsä silmätäkseen, voiko rauhassa nauttia sitä, se ihan nolostuu, kun näkee kaksi harakkaa juuri nenänsä edessä.

»Kotivaras»! sanovat harakat ja näyttävät niin hurskailta kuin itse omatunto. »Me olemme poliisikonstaapeleja. Tänne se varastettu tavara!»

»Oh, suu kiinni, rakkarit! Minä olen hovin vouti.»

»Ihan omasi siihen virkaan», pilkkaavat harakat.

Koira hypähtää niiden kimppuun, harakat pakenevat laiskasti räpytellen. Koira laukkaa perästä, loikkii ja haukkuu. Mutta kun se hätistää toista, on toinen jo pyörähtänyt takaisin. Se lentää koiran kuoppaan, se repostelee lihakimpa-

letta, mutta ei jaksa sitä nostaa. Koira tempaa lihapalansa, pitää sitä käpäliensä välissä ja puraisee sitä. Harakat istahtavat aivan sen eteen ja latelevat ilkeyksiä. Koira vilkuu niihin katkerasti aterioidessaan, ja kun ne tulevat liian hävyttömiksi, karkaa se ylös ja ajaa ne pois.

Aurinko alkoi vajota lännen vuoria kohti. Suuri tehtaanpatruuna katsoi kelloansa. Se oli kolme. Ja muori, se oli valmistanut päivällisen kello kahdeksitoista.

Samassa tuli pikentti ulos ja ilmoitti, että Marianne neiti haluaa puhella hänen kanssansa.

Tehtaanpatruuna otti sudennahkaturkin käsivarrellensa ja nousi loistavalla tuulella portaita.

Kun Marianne kuuli hänen raskaat askeleensa portaissa, ei hän tiennyt vielä, lähtisikö hänen kanssaan kotiin vai ei. Hän tiesi vain, että tämän pitkän odotuksen piti loppua.

Hän oli toivonut kavaljeerien tulevan kotiin; mutta ne eivät tulleet. Niinpä piti hänen nyt itsensä tehdä tästä loppu. Hän ei sietänyt kauempaa.

Hän oli ajatellut, että isä ajaa vihoissaan takaisin jo viisi minuuttia odotettuaan, tai että hän lyö ovet rikki tahi koettaa sytyttää talon tuleen. Mutta hän istui vaan tyynesti reessä ja hymyili ja odotti. Marianne ei häntä nyt vihannut eikä rakastanutkaan. Mutta jokin sisäinen ääni ikäänkuin varoitti häntä antautumasta uudestaan isänsä valtaan. Ja sitäpaitsi hän tahtoi pitää sanansa Göstalle.

Olisipa isä nukkunut, olisipa hän puhunut, olisi ollut levoton, näyttänyt epäröivän, olisipa hän

antanut ajaa kuomut pimentoon! Mutta hän oli vain kärsivällinen ja varma.

Varma, niin tartuttavan varma siitä, että Marianne kyllä tulee, kun hän vaan odottaa!

Mariannen päätä pakotti. Jokaista hermoa nyiskeli. Hän ei saanut rauhaa, kun hän tiesi isän yhä olevan siellä. Tuntui kuin isän tahto olisi kiskonut kahleissa häntä portaista alas.

Niinpä piti hänen edes puhella isän kanssa.

Ennen kuin isä tuli, antoi Marianne vetää uutimet ikkunoiden edestä ja asettui sohvalle niin, että hänen kasvonsa tulivat täysin päivänvaloon. Siten hän kai halusi asettaa isänsä jonkinlaiselle koetukselle; mutta Melchior Sinclaire oli sinä päivänä merkillinen mies!

Kun hän näki Mariannen, ei hän tehnyt liikettäkään, ei päästänyt huudahdusta. Aivankuin ei olisi huomannut mitään muutosta hänessä. Marianne tiesi, kuinka isä oli jumaloinut hänen kaunista ulkomuotoaan. Mutta isä ei antanut ollenkaan surun ilmetä. Hän hallitsi täysin itsensä, ettei tekisi tytärtä murheelliseksi. Tämä tehosi Mariannen. Hän rupesi tajuamaan, miksi äiti yhä isää rakasti.

Isä ei epäröinyt lainkaan. Hän ei ladellut nuhteita eikä puolustuksia.

»Minä käärin sinut sudennahka-turkkiin, Marianne. Se ei ole kylmä. Se on ollut polvillani koko ajan.»

Kuitenkin meni hän takan luo ja lämmitti sitä.

Sitten auttoi hän Mariannea nousemaan sohvasta, kietoi turkin hänen ympärillensä, sovitti saalin hänen päähänsä ja hartioilleen, veti kulmat kainaloiden alitse ja solmi selkäpuolelta kiinni.

Marianne antoi varustaa itseään. Hän oli aivan omaa tahtoa vailla. Tuntui hyvältä, kun vaalittiin noin, oli suloista, ettei tarvinnut itse tahtoa. Ennen kaikkea hyvä hänestä, joka oli nypitty niin rikki kuin hän, sellaisesta, jolla ei ollut yhtään omaa ajatusta, omaa tunnetta.

Suuri tehtaanpatruuna nosti hänet syliinsä, kantoi hänet rekeen, kohotti kuomun, sitoi rekinahkaset hänen ympärillensä ja ajoi pois Ekebystä. Marianne sulki silmänsä ja huokasi, osaksi mielihyvästä, osaksi kaipauksesta. Hän jätti elämän, todellisen elämän; mutta samapa se hänelle, sellaiselle, joka ei voinut elää, ainoastaan näytellä.

* * *

Parin päivän päästä hän sai äidin avulla tavata Göstaa. Gustafva rouva lähetti noutamaan Göstaa sillaikaa kuin tehtaanpatruuna lähti pitkälle kävelylle tukinvetäjien luokse, ja vei hänet Mariannen puheille.

Gösta tuli kamariin; mutta hän ei tervehtinyt Mariannea eikä puhunut. Hän jäi seisomaan ovensuuhun ja katsoi maahan kuin uppiniskainen poika.

»Mutta Gösta», huudahti Marianne. Marianne istui nojatuolissa ja katsoi häneen melkein huvitettuna.

»Niin, Gösta on nimeni.»

»Tule tänne, tule ihan luokse, Gösta!»

Hän meni hiljaa Mariannen luo, mutta ei kohottanut silmiänsä.

»Tule lähemmäksi! Rupea polvillesi tähän!»

»Herra Jumala, mitä sellainenkin toimittaa?» huudahti Gösta, mutta totteli.

»Gösta, minä halusin sanoa sinulle, että oli luullakseni parasta, että tulin takaisin kotiin.»

»Sopii toivoa, etteivät he heitä enää neiti Mariannea lumikinokseen.»

»Oo, Gösta, etkö sinä pidä enää minusta? Olenko minä mielestäsi liian ruma?»

Gösta veti hänen päänsä puoleensa ja suuteli häntä, mutta näytti yhtä kylmältä.

Mariannea tämä oikeastaan huvitti. Jos Gösta suvaitsi olla mustasukkainen hänen vanhemmillensa, niin mitäpä siitä? Kaipa se haihtuu. Nyt tahtoi hän voittaa hänet takaisin. Hän tuskin tiesi, miksi hän tahtoi pitää Göstan, mutta hän vaan tahtoi. Hän ajatteli, että Göstahan oli kerran saanut hänet vapautetuksi hänestä itsestänsä. Gösta oli kai ainoa, joka vieläkin voisi sen tehdä.

Ja nyt alkoi hän puhua, haluten kiihkeästi voittaa hänet takaisin. Hän sanoi, ettei hänen tarkoituksensa ollut jättää häntä iäksi, vaan vähäksi aikaa heidän piti näön vuoksi katkaista suhteensa. Olihan Gösta itse nähnyt, että isä oli mielipuolisuuden partaalla, että äiti oli alinomaisessa hengenvaarassa. Pitihän Göstan ymmärtää, että hänen oli pakko tulla kotiin.

Silloin purkausi Göstan viha sanoiksi. Mariannen ei tarvinnut teeskennellä. Hän ei aikonut kauemmin olla hänen lelunaan. Marianne oli hyljännyt hänet heti, kun sai palata kotiin, eikä Gösta voinut rakastaa häntä enää. Kun hän toissapäivänä tuli karhunajosta kotiin ja näki, että Marianne

oli mennyt pois jättämättä edes tervehdystä, yhtään sanaa, silloin hyytyi veri hänen suonissaan; hän oli kuolla surusta. Hän ei voi rakastaa ihmistä, joka oli tuottanut hänelle sellaista tuskaa. Marianne ei ollut muuten koskaan rakastanut häntä. Hän oli kiemailija, joka tahtoi, että joku häntä suuteli ja hyväili, näin täällä kotiseudullakin, siinä totuus.

Luuliko Gösta siis, että Mariannen oli tapana antaa nuorten herrain hyväillä itseään?

Kuinkas muuten, niin Gösta luuli. Naiset eivät ole niin pyhiä kuin näyttävät. Itsekkyyttä ja hemputtelua kiireestä kantaan. Ah, jos Marianne olisi tiennyt, miltä Göstasta tuntui, kun hän tuli kotiin metsältä! Aivan kuin hän olisi kahlannut jäisessä vedessä. Hän ei voi koskaan unhoittaa sitä tuskaa. Se vainoaa häntä koko hänen ikänsä. Hänestä ei tule koskaan ihmistä enää.

Marianne koetti selittää hänelle, miten se oli käynyt. Hän koetti muistuttaa Göstalle, että hän oli hänelle uskollinen yhäti.

No, se oli yhdentekevä, sillä nyt ei Gösta enää rakastanut Mariannea. Nyt oli Gösta nähnyt, mikä Marianne oli. Hän oli itsekäs. Marianne ei rakastanut häntä. Hän oli lähtenyt pois jättämättä hänelle tervehdystäkään.

Lakkaamatta toisti Gösta tätä. Marianne melkein nautti kohtauksesta. Suuttua hän ei voinut. Hän ymmärsi Göstan vihan niin hyvin. Totista rikkomustakaan hän ei peljännyt. Viimein hän kumminkin tuli levottomaksi. Oliko todellakin sellainen muutos Göstassa tapahtunut, ettei hän enää voinut rakastaa?

»Gösta», sanoi hän. »Olinko minä itsekäs, kun menin Sjöhön majuria hakemaan? Minä muistin silloin kyllä, että siellä oli isorokko. Eikä sitäpaitsi ole mukava kulkea ohuissa kengissä pakkasessa ja hangessa.»

»Rakkaus elää rakkaudesta, ei ansioista ja hyvistätöistä», sanoi Gösta.

»Sinä tahdot siis, että tästä lähtien olemme vieraat toisillemme, Gösta?»

»Sitä tahdon.»

»Gösta Berling on hyvin häilyvä.»

»Siitähän ne minua syyttävät.»

Gösta oli kylmä, mahdoton saada lämpenemään, ja oikeastaan oli Marianne vielä kylmempi. Itsetarkastelu vaani ja hymyili pilkallisesti hänen yritellessään näytellä rakastuneen osaa.

»Gösta», sanoi hän, vielä kerran koettaen. »Minä en ole koskaan ehdoin tahdoin tehnyt vääryyttä sinulle, vaikka siltä näyttäköön. Minä pyydän: anna minulle anteeksi.»

»En voi sinulle anteeksi antaa.»

Marianne tiesi, että jos hänen tunteensa olisi ollut todellinen, olisi hän voittanut Göstan takaisin. Ja hän koetti näytellä intohimoista. Jäiset silmät ivasivat häntä; mutta hän koetti kuitenkin.

Hän ei tahtonut menettää Göstaa.

»Elä mene, Gösta! Elä mene vihalla! Ajattele, kuinka rumaksi minä olen tullut! Kukaan ei voi rakastaa minua enää!»

»En minäkään rakasta», sanoi Gösta. »Saat tyytyä näkemään sydäntäsi poljettavan, sinä niinkuin muutkin.»

»Gösta, en ole koskaan voinut rakastaa ketään muuta kuin sinua! Anna anteeksi! Elä hylkää minua! Sinä olet ainoa, joka voit minut vapauttaa minun omasta itsestäni.»

Gösta lykkäsi hänet luotansa.

»Sinä et puhu totta», sanoi hän jäätävän tyynesti. »En tiedä, mitä minusta tahdot; mutta minä näen, että sinä valhettelet. Miksi sinä minua tahdot pidättää? Sinä olet niin rikas, ettei kosijoita koskaan puutu.»

Niin sanoen hän meni.

Eikä hän ollut vielä ovea sulkenut, kun kaipaus ja tuska kaikessa majesteettisuudessa astuivat Mariannen sydämeen.

Rakkaus, hänen oman sydämensä lapsi, se tuli nyt esiin nurkasta, jonne jää-silmät olivat sen karkoittaneet. Hän tuli nyt, tuo ikävöity; liian myöhään. Nyt astui hän esiin, vakaana ja kaikkivaltiaana, ja kaipaus ja tuska kantoivat hänen kuningasviittansa lievettä.

Kun Marianne tosiaan voi varmasti itselleen sanoa, että Gösta Berling oli hyljännyt hänet, tunsi hän aivan ruumiillista tuskaa, niin kauheata, että oli kuin huumeessa. Hän painoi molemmat kätensä sydämelleen ja istui tuntimäärin samalla paikalla, taistellen kyyneleettömässä surussa.

Ja hän kärsi itse, eikä se vieras, se näyttelijä. Hän itse juuri.

Miksi oli hänen isänsä tullut ja eroittanut heidät toisistaan? Hänen rakkautensahan ei ollut kuollut. Vain ollessaan heikkouden tilassa sairauden jälkeen hän ei ollut tuntenut sen voimaa.

Oi Jumala, Jumala, että hän kadotti hänet! Oi Jumala, että hän oli herännyt niin myöhään! Ah, hän oli ainoa, hän oli hänen sydämensä valtias! Göstan puolelta hän voi kärsiä kaikkea. Hänen kovuutensa ja pahat sanansa taivuttivat Mariannea vain nöyrään rakkauteen. Jos Gösta olisi lyönyt häntä, olisi hän kuin koira ryöminyt hänen luokseen ja suudellut hänen kättään.

Hän ei tiennyt mitä tehdä saadakseen viihdytystä tässä kalvavassa kivussa.

Hän tarttui kynään ja paperiin ja kirjoitti äärettömällä kiireellä. Ensin hän kirjoitti rakkaudestaan ja kaipuustaan. Sitten hän pyysi, ei Göstan rakkautta, vaan armoa. Jonkinlaista runoa siitä tuli.

Kun hän lopetti, ajatteli hän, että jos Gösta saisi tämän nähdä, niin varmaan hän toki uskoisi, että Marianne rakasti häntä. No, miksipä hän ei lähettäisi kirjoitustaan hänelle? Seuraavana päivänä hän sen lähettää, ja hän uskoi kyllä, että se tuo Göstan hänelle takaisin.

Seuraavana päivänä hän koki sielun tuskaa ja ristiriitain taistelua. Kirjoitettu tuntui hänestä niin surkealta ja tuhmalta. Siinä ei ollut loppusointuja eikä mittaa. Se oli paljasta proosaa. Gösta vaan nauraisi sellaisille säkeille.

Hänen ylpeytensäkin heräsi. Jos Gösta ei rakastanut häntä enää, hirvittävää oli silloin alentua hänen rakkauttansa kerjäämään.

Joskus puikahti viisaus sanomaan hänelle, että hänen pitää olla iloinen, kun on päässyt irti Göstasta ja suhteestansa ja kaikista surkeista seurauksista, joita se olisi tuottanut.

Hänen sydämensä kivut olivat kuitenkin niin kauheat, että tunteet lopultakin saivat voiton. Kolme päivää siitä, jolloin hän tietoisesti huomasi rakkautensa, hän sai pistetyksi säkeensä kuoreen ja kirjoitetuksi Gösta Berlingin nimen siihen. Niitä ei lähetetty kumminkaan. Ennenkuin hän löysi sopivan kirjeenviejän, sai hän kuulla Gösta Berlingistä semmoista uutta, että hän näki, että oli myöhäistä enää voittaa häntä takaisin.

Mutta hänen elämänsä suruksi jäi, ettei hän ollut lähettänyt sitä runoa ajoissa, jolloin vielä voi hänet saada.

Kaikki hänen tuskansa kiertyi ja solmiutui tähän: »Jos silloin en olisi vitkastellut niin kauan, jos en olisi viivytellyt niin monta päivää!»

Elämän onnen tahi ainakin elämän todellisuuden olisivat ne hankkineet hänelle, nuo kirjoitetut sanat. Hän oli varma, että ne olisivat tuoneet Göstan takaisin hänelle.

Suru teki kuitenkin hänelle saman palveluksen kuin rakkaus. Se teki hänet kokonaiseksi ihmiseksi, kykeneväksi antautumaan niin hyvään kuin pahaan. Kiehuvat tunteet virtasivat vapaasti hänen sielussaan, itsetarkastelun jään ja hyyn niitä estämättä. Niinpä tuli hän, huolimatta rumuudestaan, hyvin rakastetuksi.

Sanotaan kuitenkin, ettei hän koskaan Gösta Berlingiä unhoittanut. Hän suri häntä niinkuin surraan hukattua elämää.

Ja hänen runoraukkansa, joita siihen aikaan hyvin paljon luettiin, ovat kauan sitten joutuneet unhoon. Kumminkin tuntuvat ne oudon liikutta-

vilta, tuossa edessäni, kellastuneelle paperille piirrettyinä haalistuneella musteella ja tiheällä, sirolla käsialalla. Koko elämän kaipuu on solmittu noihin poloisiin sanoihin, ja minä kopioin niitä mystillisestä tunteesta vavisten, ikäänkuin piilisi niissä salavoimia.

Minä pyydän teitä lukemaan niitä, ja ajattelemaan niitä. Ken tietää, mikä mahti niillä olisi ollut, jos ne olisi lähetetty? Ovathan ne toki kiihkeitä kyllin, ollakseen todellisen tunteen todistuskappaleita. Ehkä ne olisivat voineet tuoda Göstan takaisin hänelle.

Ne ovat toki liikuttavia ja helliä, avuttoman muodottominakin. Kenpä toivoisi niitä toisellaisiksi. Ken tahtoisi ne riimin ja mitan kahleihin kurotuiksi, ja kumminkin on niin haikeaa ajatella, että kerran ehkä juuri tuo epätäydellisyys esti häntä lähettämästä niitä ajoissa.

Pyydän lukemaan niitä ja rakastamaan niitä. Suuren vaivan ahdistama ihminen on ne kirjoittanut.

Laps, olet lempinyt; koskaan et
nyt rakkauden riemua maistaa saa.
Myrsky on sielusi myllertänyt.
Sa iloitse, rauhan sait!
Ei riemus torni-korkeat kuohut käy,
Sa iloitse, rauhan sait!
Ei syöstä sua tuskien syvyyksiin,
ei koskaan, ei!

Laps, olet lempinyt; koskaan ei
sun sielusi loimua nyt.
Sinä olithan kuin kulo kuivunut,
ja hetkeksi liekkihin leimahdit.

Tieltä tuhkan ja sauhun tupruavan
lens' taivahan linnut kirkuen pois.
Ne palatkoot! Enää sa et pala, et. —

Laps, olet lempinyt; koskaan et-
nyt rakkauden ääntä kuulla saa!
Sun sydämesi voima kuin uupunut laps,
joka koulun-penkillään ikävöi,
ulos vapauteen sekä leikkiin,
mut kukaan ei kutsu nyt.
Niin on se kuin vartio unhoon jäänyt:
ei kutsuta, ei!

Laps, ainoas mennyt on, mennyt
kera rakkaus kaikki ja riemu sen.
Hän, jota lemmit, kuin neuvonut ois
sinut siivin hän ilmoja liitelemään!
Jota lemmit, kuin ainoan turvatun paikan
kyläss' antanut sulle hän hukkuvass' ois,
hän on mennyt, hän, joka yksin
sydän-uksesi avata ties.

* * *

Yhtä ainoista anelen sulta, mun rakkaani:
»elä koskaan vihallas minua kuormaa;
Juur heikoin heikoista maan, eikö ole se ihmissydän?
Miten voisi se elää viiltävän mietteen alla,
että vaivaksi toisen se oisi?

Minun rakkaani, jos sinä surmata mielit,
ei tikari tarpeen, el' osta myrkkyä, köyttäkään!
Mun suo vain tietää, että mun poies sa tahdot
maan vihreän piiristä, valtakunnista elon.
Ja kohta ma hautaani vaivun!

Elon elämän annoit mulle. Rakkauden soit.
Nyt pois otat lahjasi! Oi, hyvin tiedän sen.
Mut vihaksi sit' elä muuta!
Rakas sentään on elo mulle. Se muista, oi!
Mut tiedän: ma kuolen vihan kuorman alle!»

Kymmenes luku.

NUORI KREIVITÄR.

Nuori kreivitär makaa kello kymmeneen aamulla ja tahtoo joka päivä nähdä tuoretta leipää aamiaispöydässä. Nuori kreivitär ompelee kehäompelua ja lukee runoutta. Hän ei ymmärrä kudontaa eikä ruuanlaittoa. Nuori kreivitär on hemmoiteltu.

Mutta nuori kreivitär on iloinen ja antaa ilonsa paistaa kaikkeen ja kaikkialle. Suodaan niin mielellään anteeksi hänen pitkä aamu-unensa ja hänen tuores leipänsä, sillä hän on tavattoman aulis köyhille ja ystävällinen kaikille.

Nuoren kreivittären isä on ruotsalainen aatelismies, asunut koko ikänsä Italiassa, jossa häntä on pidättänyt kaunis maa ja kauniin maan kaunis tytär. Kun kreivi Henrik Dohna matkusti Italiaan, otettiin hänet vastaan tämän ylimyksen kotiin, tuli tutuksi hänen tyttäriensä kanssa, nai yhden heistä ja toi hänet mukanansa Ruotsiin.

Kreivitär, joka on aina osannut ruotsia ja joka oli kasvatettu rakastamaan kaikkea ruotsalaista, viihtyy hyvin karhujen maan perukassa.

Hän pyörähtelee niin iloisesti siinä pitkässä huvien katrillissa, joka viuhuu ympäri Lövenin pitkän järven rantojen, että luulisi hänen aina eläneen täällä. Vähän hän tosiaan ymmärtää, mitä on kreivittären arvo. Ei yhtään loisteliaisuutta, ei yhtään jäykkyyttä, alentuvaa arvokkaisuutta ole tässä nuoressa, iloisessa olennossa.

Vanhat herrat ne pitivät enimmän nuoresta kreivittärestä. Oli merkillistä, mikä menestys hänellä oli vanhoihin herroihin nähden. Kun he näkivät hänet tanssiaisissa, voi olla varma, että he kaikki, niin hyvin Munkerudin laamanni ja Bron rovasti kuin Melchior Sinclaire ja Bergan kapteeni, selittivät rouvillensa paraimmassa luottamuksessa, että jos he olisivat tavanneet nuoren kreivittären neljäkymmentä tai kolmekymmentä vuotta sitten . . .

»Niin, silloin hän tosin ei ollut vielä syntynyt», sanovat vanhat rouvat.

Ja ensi kerran nuoren kreivittären tavatessaan kiusoittelevat rouvat häntä, että hän ryöstää heiltä vanhojen herrain sydämet.

Vanhat rouvat katselevat häntä ikäänkuin huolissaan. He muistavat niin hyvin kreivitär Märtan. Yhtä iloinen ja hyvä ja rakastettu oli hänkin ollut tullessaan ensi kerran Bergaan. Ja hänestä oli tullut vain turhamainen ja huvinhaluinen koketti, joka ei nyt voi ajatella mitään muuta kuin huvejansa. »Olisipa hänellä mies, joka panisi hänet työhön!» sanovat vanhat rouvat. »Jospa hän osaisi kutoa kangasta!» Sillä kankaankutomi-

nen lohduttaa kaikissa suruissa, se nielee kaikki harrastukset, se on ollut monen naisen pelastus.

Nuori kreivitär tahtoo mielellään tulla hyväksi perheen-äidiksi. Hän ei tiedä mitään parempaa kuin onnellisen vaimon elämä hyvässä kodissa, ja usein hän tulee suurissa pidoissa istumaan vanhusten joukkoon.

»Henrik haluaisi niin kovin, että minusta tulisi yhtä hyvä emäntä», sanoo hän, »kuin hänen äitinsä oli. Opettakaa minua kutomaan kankaita.»

Silloin huokaavat vanhat rouvat kaksinaisesti: ensiksi Henrik kreivin tähden, joka voi uskoa, että hänen äitinsä oli kunnon emäntä, ja toiseksi suurien vaikeuksien vuoksi, joihin joutuisi, jos ryhtyisi opettamaan tälle nuorelle, tietämättömälle olennolle niin mutkallisia salaisuuksia. Tarvitsi virkkaa hänelle vain paasmasta ja tutkaimesta, niidestä ja haasta, yksiniitisestä ja kaksivartisesta, niin hänen päänsä jo meni pyörälle; mitä sitten ridantoimikkaasta ja hanhensilmästä ja kilpikankaasta!

Kukaan, joka vaan nuoren kreivittären näkee, ei voi olla ihmettelemättä, miksi hän on mennyt tuhmalle Henrik kreiville.

Raukkaa häntä, joka on niin tuhma! On surku sellaista, missä hän elääkin. Ja suurin surku on tuhmaa, joka elää Vermlannissa.

Jo on monta juttua Henrik kreivin tuhmuudesta, ja hän on vasta muutamia vuosia kolmannellakymmentä. Kerrotaan esimerkiksi, miten hän joku vuosi sitten huvitti Anna Stjärnhökiä rekiretkellä.

»Sinä olet kaunis, sinä Anna», sanoi hän.

»Oh, loruja, Henrik.»

»Sinä olet kaunein koko Vermlannissa.»

»Enpäs olekkaan.»

»Kaunein tällä rekiretkellä sinä ainakin olet.»

»Ah, Henrik, en minä ole sitäkään.»

»Niin, mutta kyllä sinä ainakin tässä reessä olet kaunein. Sitä et ainakaan voi kieltää.»

Ei, sitä ei Anna voinut.

Sillä Henrik kreivi ei ole kaunis, ei. Hän on yhtä ruma kuin tuhmakin. On tapana sanoa, että se pää, joka on hänen ohuen kaulansa päässä, on kulkenut perintönä suvussa jo pari sataa vuotta. Sentähden ovat viimeisen perillisen aivot niin lopen kuluneet. »Näkeehän sen, ettei hänellä ole omaa päätä», sanotaan. »Hän on lainannut pään isältänsä. Hänhän ei uskalla sitä taivuttaa. Pelkää, että se putoaa.» — »Hänellähän on jo keltainen iho ja ryppyinen otsa. Päätä on varmaankin jo käyttänyt sekä isä että isoisä. Miksi olisi tukka muuten niin ohut ja huulet niin verettömät ja leuka niin kiverä?»

Aina oli hänellä koiranleukoja ympärillään, jotka puijasivat hänet lausumaan tuhmuuksia, ja pistivät sitten ne mieleensä, levittävät niitä ja koristelevat niitä.

Onnekseen hän ei huomaa mitään. Hän on juhlallinen ja arvokas kaikessa käytöksessään. Voiko hän aavistaa, etteivät toisetkin sellaisia olisi? Arvokkuus on pinttynyt hänen nahkaansa: hän liikkuu aina samalla tavoin, hän käy suorana, hän ei koskaan käännä päätänsä koko ruumiin kääntymättä samalla.

Hän oli tullut kyläilylle Munkerudin laamannin luo joku vuosi sitten. Ratsahin oli hän tullut, hänellä oli ollut korkea hattu, keltaiset housut ja välkkyvät saappaat, ja istunut jäykkänä ja uljaana satulassa. Tulo onnistui kyllä. Mutta kun hänen piti lähteä talosta, sattui, että koivukäytävässä oksa pyyhkäisi häneltä päästä hatun. Hän laskeutui maahan, otti hattunsa ja ratsasti taas saman oksan alitse. Taas pyyhkäisi oksa hatun pois. Se temppu uudistui neljä kertaa.

Laamanni tuli viimein hänen luoksensa ja sanoi: »Eikö veli ensi kerralla voisi ratsastaa oksan sivuitse?»

Viidennellä kerralla hän pääsikin onnellisesti oksan ohi.

Mutta asia oli kuitenkin niin, että nuori kreivitär hänen ukon-päästään huolimatta piti hänestä. Eihän neito tiennyt, kun näki hänet Roomassa, että häntä kotimaassa ympäröi moinen tuhmuuden marttyyri-glooria. Siellä oli kreivissä ollut ikäänkuin nuoruudenloistetta, ja he olivat yhtyneet toisiinsa kovin romanttisissa oloissa. Tarvitsipa vaan kuulla kreivittären kertovan, miten Henrik kreivin oli täytynyt hänet ryöstää. Munkit ja kardinaalit olivat vihastuneet kauheasti siitä, että kreivitär aikoi luopua äitinsä uskosta, johon oli ennen kuulunut, ja kääntyä protestantiksi. Koko roskaväki oli tuohuksissa. Tytön isän palatsia piiritettiin. Roistot ajelivat Henrikkiä. Äiti ja sisar rukoilivat häntä luopumaan avio-aikeistaan. Mutta hänen isänsä raivostui siitä, että italialainen roskajoukko muka aikoi estää häntä antamasta tytär-

tään kenelle hän tahtoi. Isä käski Henrik kreivin ryöstämään tyttären. Ja niinpä he, kun oli mahdotonta vihkiä heidät kotona väen huomaamatta, niinpä hän ja Henrik hiipivät takakatuja ja kaikkia mahdollisia pimeitä teitä Ruotsin konsulinvirastoon. Ja kun kreivitär siellä oli luopunut katolinuskostaan ja tullut protestantiksi, vihittiin heidät tuossa tuokiossa ja lähetettiin kiitävissä matkavaunuissa pohjoiseen. »Siinä ei jouduttu kuuluttamaan eikä muuta, näettekös. Se oli aivan mahdotonta», on nuoren kreivittären tapa sanoa. »Ja olihan se synkkää, että meidät vihittiin konsulinvirastossa eikä siellä kauniissa kirkoissa, mutta muuten olisi Henrik jäänyt ilman minua. Siellä ovat kaikki niin kiivaita, sekä pappa että mamma, ja kardinaalit ja munkit, kaikki ovat kiivaita. Siksi täytyi sen käydä niin kovin salaisesti, ja jos väki olisi nähnyt meidän hiipivän kadulle kotoamme, olisi se varmaan tappanut meidät kummankin — pelastaakseen minun sieluani. Henrik oli tietysti jo kadotettu.»

Mutta nuori kreivitär pitää miehestänsä yhä vielä, heidän tultuaan Borgiin ja rauhallisempaan elämään. Hän rakastaa hänessä vanhan nimen loistoa ja mainehikkaita esi-isiä. Hänestä on suloista nähdä oman läsnäolonsa pehmittävän kreivin olennaista jäykkyyttä, ja kuulla, miten kreivin ääni lämpenee heidän puhellessaan keskenään. Ja sitäpaitsi pitää kreivi hänestä ja hemmoittelee häntä, ja kun hän nyt kerran on naimisissa hänen kanssaan! Nuori kreivitär ei juuri voi ajatellakaan, ettei naitu nainen rakastaisi miestänsä.

Jollakin tavalla kreivi myöskin vastaa hänen miehuus-ihannettansa. Hän on rehellinen ja totuutta rakastava. Hän ei ole koskaan syönyt sanaansa. Kreivittärestä hän on todellinen ylimys.

* * *

Maaliskuun kahdeksantena päivänä pitää nimismies Scharling syntymäpäiviänsä, ja silloin kohoaa paljon väkeä Brobyn ylämäkiä. Ihmistä idästä ja lännestä, tuttuja ja tuntemattomia, kutsuttuja ja kuokkavieraita tulee silloin tavallisesti nimismiehen taloon. Kaikki ovat tervetulleita. Kaikille on kyllin ruokaa ja juomaa, ja tanssisalissa on tilaa seitsemän pitäjän tanssihaluisille.

Nuori kreivitär tulee myöskin, niinkuin hän tulee kaikkialle, missä tanssia ja hupia voi odottaa. Mutta nuori kreivitär ei ole tullessaan iloinen. Hän ikäänkuin aavistaa, että nyt on hänen vuoronsa tempautua seikkailujen hurjaan ajo-jahtiin.

Matkalla on hän katsellut laskeutuvaa aurinkoa. Se vaipui alas pilvettömältä taivaalta eikä jättänyt mennessään kultareunoja hattaroihin. Harmaankelmeä hämärä, kylmien myrskypuuskien halkoma, himmensi maan.

Nuori kreivitär katseli, miten päivä ja yö keskenään taistelivat, ja miten pelko valtasi kaiken elollisen tuota mahtavain taisteloa nähdessä. Hevoset vetivät kiirein viimeistä kuormaansa joutuakseen pian suojaan. Hirrenhakkaajat kiiruhtivat kotiin metsästä, piiat karjakartanoista. Pedot

ulvoivat metsänrinnassa. Päivä, ihmisten lemmikki, joutui tappiolle.

Valo sammui, värit vaalenivat. Kylmää ja rumaa oli kaikki, mitä hän näki. Mitä hän oli toivonut, mitä rakastanut, mitä tehnyt, kaikki näytti hänestä verhoutuvan harmaaseen hämärän huntuun. Se oli väsymyksen, tappion, voimattomuuden hetki hänelle niinkuin koko luonnolle.

Hän ajatteli, että hänen oma sydämensä, joka nyt räiskyvässä riemussaan verhosi elämän purppuralla ja kullalla, hän ajatteli, että tämä sydän kadottaa ehkä kerran voimansa eikä jaksa enää valaista hänen maailmaansa.

»Oi, avuttomuus, oman sydämeni voimattomuus!» sanoi hän itseksensä. »Tukahduttavan, harmaan hämärän jumalatar, kerran olet sinä sieluni valtiatar. Silloin näen minä elämän rumana ja harmaana, jollaista se kenties onkin, silloin tukkani valkenee, selkäni koukistuu, aivoni lamautuvat.»

Samassa kiepahti reki nimismiehen pihaan, ja kun nuori kreivitär juuri nosti silmänsä, sattui hänen katseensa sivurakennuksen rautaristikkoiseen ikkunaan, ja hän näki sen takana tuimat ihmisenkasvot.

Ne olivat Ekebyn majurinrouvan kasvot, ja nuori kreivitär tunsi, että nyt oli hänen iltainen ilonsa turmeltu.

Käyhän hyvin laatuun olla iloinen, kun ei surua näe, vaan kuulee ainoastaan siitä puhuttavan kuin muukalaisesta vieraalla maalla. Pahempi on säilyttää sydämensä iloa seistessaan silmätysten yömustan, tiukasti tuijottavan tuskan kanssa.

Kreivitär tietää kyllä, että nimismies Scharling on pannut majurinrouvan putkaan, ja että majurinrouva joutuu tutkittavaksi niiden väkivaltaisuuksien tähden, jotka hän sai toimeen Ekebyssä sinä yönä, jolloin ne suuret tanssiaiset oli. Mutta hän ei juuri ajatellut, että majurinrouvaa pidettäisiin nimismiehen talossa ja niin lähellä tanssisalia, että sieltä saattoi silmäillä hänen huoneeseensa, niin lähellä, että hän varmaan kuuli tanssimusiikin ja iloisen hälinän. Ja nyt ryöstää majurinrouvan ajatteleminen kreivittäreltä kaiken ilon.

Nuori kreivitär tanssii kyllä sekä valssit että katrillit. Hän liehuu kyllä sekä menuetissä että angleesissa; mutta jokaisen tanssin päästä täytyy hänen hiipiä ikkunaan katsomaan pihan toiseen laitaan, sivurakennukseen. Siellä palaa kynttilä majurinrouvan ikkunassa, ja kreivitär näkee majurinrouvan käyvän yhä edestakaisin huoneessa. Hän ei näytä lepäävän hetkeäkään, vaan käy alinomaa.

Kreivittärelle ei tanssi tuota yhtään iloa. Hän ajattelee vaan, että majurinrouva kävelee edestakaisin vankilassaan kuin pyydystetty villipeto häkissä. Hän ihmettelee, miten kaikki muut voivat tanssia. Varmaan siellä on monta, joiden mieltä ahdistaa yhtä paljon kuin hänenkin, kun tietävät majurinrouvan olevan niin lähellä, ja kumminkaan ei kukaan ilmaise ajatustaan. Vermlannissa asuu suvaitsevaista kansaa.

Mutta aina ulos katsottuaan liikkuvat hänen jalkansa tanssissa raskaammin, ja nauru on jäykistyä hänen kurkkuunsa.

Nimismiehen rouva tarkkaa häntä, kun hän ulos nähdäkseen pyyhkii huurua ikkunanruudusta, ja tulee hänen luoksensa.

»Sellaista kurjuutta! Voi miten kurjaa tämä on!» kuiskaa hän kreivittärelle.

»Minusta on melkein mahdotonta tanssia tänä iltana», kuiskaa kreivitär puolestaan.

»Eikä täällä tanssiaiset nyt olekkaan minun tahdostani, kun hän on tuolla vankina», vastaa rouva Scharling. »Hän oli Karlstadissa koko ajan, vangitsemisesta asti. Nyt tulee pian tutkinto, ja senvuoksi tuotiin hänet tänään tänne. Emme voineet panna häntä käräjätalon viheliäiseen putkaan, vaan piti sijoittaa hänet sivurakennuksen kutomahuoneeseen. Hän olisi saanut olla vierashuoneessani, kreivitär, jollei tämä vierasjoukko olisi tullut juuri tänään. Kreivitär tuskin tuntee häntä, mutta hän on ollut kuin meidän kaikkien äiti ja kuningatar. Mitä ajattelee hän meistä, kun me täällä tanssimme, hänen itsensä ollessa niin suuressa hädässä. Hyvä on, että useimmat eivät tiedä hänen siellä olevan.»

»Häntä ei olisi pitänyt vangitakkaan», sanoo nuori kreivitär ankarasti.

»Ei, se on ihan totta, kreivitär, mutta ei ollut muuta neuvoa, jos mieli pahempia onnettomuuksia välttää. Ei ollut ketään, joka paheksi sitä, että hän pani tuleen omat olkiaumansa ja tahtoi pois kavaljeerejä, mutta majurihan samoili ajelemassa häntä. Jumala tietää, mitä majuri olisi hänelle tehnyt, jos häntä ei olisi pantu kiinni. Scharling on saanut paljon ikävyyksiä siitä, että hän vangitsi majurinrouvan. Yksinpä Karlstadissakin oltiin

häneen tyytymättömiä, kun hän ei painanut Ekebyn tapahtumia villaisella; mutta hän teki, minkä parhaaksi näki.

»Mutta nyt hänet tuomitaan rangaistukseen», sanoi kreivitär.

»Oh ei, kreivitär, ei häntä tuomita. Ekebyn majurinrouva pääsee kyllä vapaaksi, mutta hänelle on kuitenkin liikaa jo tämäkin, mitä hän on saanut näinä päivinä kestää. Hän tulee varmaan hassuksi. Te arvaatte; niin ylpeä rouva, miten hän voi alistua kuin rikollisen kohteluun! Minä ajattelen, että olisi ollut parasta, kun hän olisi saanut olla vapaana. Hän olisi ehkä itse välttänyt vaaran.»

»Päästäkää hänet irti», sanoo kreivitär.

»Sen kyllä voi tehdä kuka muu tahansa paitsi nimismies ja hänen vaimonsa», kuiskaa rouva Scharling. »Täytyyhän meidän vartioida häntä, meidän. Erityisesti tänä yönä, kun täällä on niin monta hänen ystäväänsä, istuu kaksi miestä vartioimassa hänen oveaan, joka on lukittu ja salvattu niin, ettei kukaan voi päästä hänen luoksensa. Mutta jos kuka laskisi hänet sieltä, kreivitär, niin me tulisimme niin iloisiksi, sekä Scharling että minä.»

»Enkö minä saa mennä hänen luoksensa?» kysyy nuori kreivitär.

Rouva Scharling ottaa innokkaasti häntä ranteesta ja vie hänet salista. Eteisessä pistävät he hartioillensa saalit, ja niin he kiiruhtavat pihan poikki.

»Ei ole tietty, puhuuko hän edes meille», sanoo nimismiehen rouva. »Mutta saapa hän kumminkin nähdä, ettemme ole unhoittaneet häntä.»

He tulevat rakennuksen ensi huoneeseen, jossa nuo kaksi miestä istuu vartioimassa salvattua ovea, ja pääsevät esteittä majurinrouvan luo. Hän asui suuressa huoneessa, joka oli täynnä kangaspuita ja muita kaluja. Huone oli oikeastaan kutomakamari, mutta sen ikkunassa oli rautaristikko ja ovessa vankat lukot, niin että sitä hätätilassa voi käyttää putkana.

Siellä jatkoi majurinrouva kävelyään osoittamatta heille juuri huomiota.

Hän on pitkällä matkalla, ollut jo monta päivää. Hän ei muista muuta kuin että hän astuu vain niitä kahtakymmentä peninkulmaa äitinsä luo, joka olostaa siellä kaukana Älfdalin metsissä häntä vuottaen. Hänellä ei ole yhtään aikaa levätä. Tavaton kiire hänellä on. Hänen äitinsä on yli yhdeksänkymmenen vanha. Hän kuolee varmaan pian.

Hän on mitannut lattian pituuden kyynäräkepillä, ja nyt laskee hän kerrat yhteen, kyynärät syliksi ja sylet puoli-peninkulmiksi ja koko-peninkulmiksi.

Raskaalta ja pitkältä tuntuu hänestä tämä kulku, eikä hän kumminkaan uskalla levätä. Hän kahlaa syvissä kinoksissa. Hän kuulee kulkiessaan ikuisten metsien huminan yllänsä. Hän huoahtaa suomalaisen pirtissä ja hiilenpolttajan risumajassa. Joskus, kun ei ole yhtään ihmistä peninkulmain taipaleella, täytyy hänen katkoa oksia allensa ja levähtää kaatuneen kuusen juurikon suojassa.

Ja vihdoinkin hän on päässyt perille, kaksikymmentä peninkulmaa on käyty, metsä aukenee,

ja punaiset asuinrakennukset seisovat lumisen pihan ympärillä. Klara-joki juoksee ohi vaahtona pursuten, useina pieninä koskina, ja tästä tutusta pauhusta kuulee hän, että hän on kotona. Ja hänen äitinsä, nähdessään hänen tulevan kerjäläisenä, kuten äiti oli tahtonutkin, tulee häntä vastaan.

Kun majurinrouva on päässyt niin pitkälle, nostaa hän aina päätänsä, katsoo ympärilleen, näkee suljetun oven ja muistaa, missä hän on.

Silloin hän ajattelee, että hulluksiko hän on tulemaisillaan, ja istuutuu miettimään muuta ja lepäämään. Mutta hetken perästä hän on taas matkalla, hän laskee kyynäristä puoli- ja kokopeninkulmia, lepää hetkisen suomalaisten tuvissa eikä makaa yöllä eikä päivällä, ennenkuin on kulkenut ne kaksikymmentä peninkulmaa.

Koko vankeutensa aikana hän ei ole juuri ollenkaan nukkunut.

Ja naiset, jotka tulivat hänen luoksensa, katsovat häntä tuskaisina.

Nuori kreivitär muistaa sittemmin aina häntä, sellaisena kuin hän silloin siellä käveli. Hän näkee majurinrouvan usein unissaan ja herää silloin näystään kyyneleisin silmin ja valitus huulilla.

Vanhus on niin surkeasti huononnut, tukka näyttää niin ohuelta, ja irtonaisia hiustupsuja tunkeutuu hänen kapeasta palmikostaan. Kasvot ovat raukeat ja painuneet, vaatteet rumasti yllä ja rääsyiset. Mutta kaikesta huolimatta on hänessä niin paljon ylevää, käskyillään kaikki alistavaa valtiatarta, ettei hän herätä ainoastaan sääliä, vaan myöskin kunnioitusta.

Mutta kaikkein selvimmin muisti kreivitär hänen silmänsä, jotka olivat kuoppiinsa painuneet ja omiin mietteihin kääntyneet ja joista ei vielä ollut kaikki järjen valo sammunut, vaikka oli melkein sammumaisillaan, ja joissa vaani syvällä sellainen hurjuuden kipinä, että kauhistutti ja peloitti, että tuo vanhus tuossa tuokiossa hyökkää kimppuun, puree hampaillaan, kynsii sormillaan.

He ovat nyt seisoneet siellä hyvän aikaa, kun majurinrouva yhtäkkiä pysähtyy nuoren kreivittären eteen ja katsoo häntä hyvin ankarasti. Kreivitär peräytyy askeleen ja tarttuu rouva Scharlingin käsivarteen.

Majurinrouvan kasvot elostuvat yhtäkkiä ja selvenevät, hänen silmänsä katsovat maailmaan täydellä tajulla.

»Oh, ei, ei», sanoo hän hymyillen, »niin hullusti ei toki ole laita, rakas nuori rouva».

Hän pyytää heitä nyt istumaan, ja istuu itsekin. Hänen kasvoilleen tulee vanha komea ilme, tuttu Ekebyn suurissa kemuissa ja kuninkaan tanssiaisissa Karlstadin maaherrankartanossa. He unhoittavat rievut ja vankilan ja näkevät ainoastaan Vermlannin ylpeimmän ja rikkaimman naisen.

»Rakas kreivittäreni», sanoo hän. »Mikä saattaa teidät jättämään tanssinne ja tulemaan sellaisen yksinäisen mummon luo kuin minä? Te taidatte olla varsin hyvä.»

Elisabet kreivitär ei voi vastata. Liikutus tukkii hänen äänensä. Rouva Scharling vastaa hänen puolestaan: ettei kreivitär ole voinut tanssia, kun hän on ajatellut majurinrouvaa.

»Rakas rouva Scharling», vastaa majurinrouva. »olenko minä jo niin surkealla tolalla, että häiritsen nuoria heidän ilossaan? Ette saa itkeä minua, nuori kreivittäreni», jatkoi hän. »Minä olen vanha, ilkeä nainen, joka ansaitsen kohtaloni. Teidän mielestänne ei se tee oikein, joka lyö äitiänsä?»

»Ei, mutta...»

Majurinrouva keskeyttää häntä ja pyyhkäisee kiharaisen, vaalean tukan hänen otsaltansa.

»Lapsi, lapsi», sanoo hän, »miten te saatoitte ottaa tuhman Henrik Dohnan?»

»Mutta minä rakastan häntä.»

»Minä näen, miten on, minä näen, miten on», sanoo majurinrouva. »Kiltti lapsi, eikä muuta: itkee surullisten ja nauraa iloisten kanssa. Ja pakostakin sanoo 'jaa' ensimäiselle, joka sanoo: 'Minä rakastan sinua!' Niin, niinpä niin. Menkää nyt takaisin, ja tanssikaa, rakas nuori kreivittäreni. Tanssikaa te vaan, ja olkaa iloinen. Teissä ei ole pahuutta.»

»Mutta minä tahtoisin tehdä majurinrouvan hyväksi jotakin.»

»Lapseni», sanoi majurinrouva juhlallisesti, »Ekebyssä asui vanha nainen, jolla oli taivaan tuuletkin vankinaan. Nyt hän on itse vanki, ja tuulet irrallaan. Onko ihme, että myrsky maassa mylvii?

Minä, joka olen vanha, näin sen jo ennen. Minä tunnen sen. Minä tiedän, että Jumalan jyrisevä myrsky tulee päällemme. Milloin se suhisee suurissa valtakunnissa, milloin viuhuu pienten, syrjäisten yhteiskuntain kimpussa. Jumalan myrsky

ei unhoita ketään. Se kohtaa niin suuria kuin pieniä. On komeaa tuo Jumalan myrskyn tulo.

Jumalan myrsky, sinä siunattu Herran ilma, puhalla maassa! Äänet ilmassa, äänet maassa, kaikukaa ja kauhistakaa! Tehkää Jumalan myrsky jyriseväksi! Tehkää Jumalan myrsky hirvittäväksi! Kiitäkööt myrskynpuuskat maassa, syöksykööt horjuviin seiniin, murtakoot lukot, jotka ovat ruostuneet, ja huoneet, jotka kallistuvat kaatuakseen.

Kauhu on täyttävä maan. Pienet linnunpesät putoavat oksainsa varasta puista maahan. Haukanpesä hongan latvasta putoaa suurella pauhulla alas, ja huuhkajankin pesään, vuorenrotkoon, sähisee tuuli lohikäärmeen-kielin.

Me luulimme, että meillä on kaikki paikallaan täällä; mutta niin ei ollut. Jumalan myrskyä kylläkin tarvitaan. Minä ymmärrän sen, enkä valita. Minä tahtoisin vaan mennä äitini luo.»

Hän painuu yhtäkkiä kuuruun.

»Mene nyt, nuori nainen», sanoo hän. »Minulla ei ole enää aikaa. Minun täytyy lähteä. Menkää nyt ja varokaa niitä, jotka ratsastavat myrskypilvillä!»

Ja sitten hän alkaa taas vaelluksensa. Piirteet höltyvät, katse kääntyy sisäänpäin. Kreivittären ja rouva Scharlingin täytyy jättää hänet.

Heti kun he ehtivät takaisin tanssijain joukkoon, menee nuori kreivitär Gösta Berlingin luo.

»Minä tuon herra Berlingille terveisiä majurinrouvalta», sanoo hän. »Hän odottaa, että herra Berling laskee hänet vankeudesta.»

»Saapa sitten odottaa, kreivitär.»

»Oi, auttakaa häntä, herra Berling!»

Gösta silmäilee eteensä synkästi. »En», sanoo hän, »miksi auttaisin minä häntä? Mistä olen minä hänelle kiitollisuuden velassa? Kaikki, mitä hän on tehnyt hyväkseni, on ollut turmiokseni.»

»Mutta, herra Berling . . .»

»Jos häntä ei olisi ollut», sanoo Gösta kiivaasti, »makaisin minä nyt tuolla ikuisten metsien helmassa. Olenko minä velvollinen uskaltamaan henkeni hänen tähtensä siksi, että hän teki minusta Ekebyn kavaljeerin? Luuleeko kreivitär, että siitä virasta suurta kunniaa koituu?»

Nuori kreivitär kääntyy hänestä vastaamatta. Hän on vihainen.

Hän menee paikallensa, katkeroituneena kavaljeereille. Tänne he ovat tulleet walt-torvineen ja viuluineen ja aikovat antaa käyrien hangata kieliä, kunnes jouhet kuluvat poikki, ajattelematta, että ilon-soitto kuuluu pihan yli vangin viheliäiseen huoneesen. Tänne tulevat he tanssimaan anturansa tomuksi, eivätkä ajattele, että heidän vanha hyväntekijänsä voi nähdä heidän varjojensa leijailevan ohi huuruisten ruutujen! Ah, miten maailma tuli harmaaksi ja rumaksi! Ah, minkä varjon hätä ja kovuus heitti nuoren kreivittären sieluun!

Hetken päästä tulee Gösta pyytämään häntä tanssiin.

Kreivitär kieltää jyrkästi.

»Eikö kreivitär tahdo tanssia minun kanssani?» kysyy Gösta ja tulee hyvin punaiseksi.

»En teidän enkä muidenkaan Ekebyn kavaljeerien», sanoo hän.

»Emme siis ole sen kunnian arvoisia?»

»Se ei ole mikään kunnia, herra Berling. Mutta minua ei huvita tanssia sellaisten kanssa, jotka unohtavat kaikki kiitollisuuden käskyt.»

Gösta on jo pyörähtänyt kantapäillänsä.

Tämän kohtauksen moni kuulee ja näkee. Kaikki myöntävät kreivittären olevan oikeassa. Kavaljeerien kiittämättömyys ja sydämettömyys majurinrouvaa kohtaan on herättänyt yleistä suuttumusta.

Mutta niinä päivinä on Gösta Berling vaarallisempi kuin metsän peto. Aina siitä lähtien, jolloin hän tuli kotiin karhunajosta ja näki Mariannen menneen, on hänen sydämensä ollut kuin arka haava. Häntä haluttaisi tehdä jollekin kovin veristä vääryyttä ja levittää surua ja tuskaa laajalti.

Jos kreivitär sitä tahtoo, sanoo hän itsekseen, niin saakin tapahtua niinkuin hän tahtoo. Mutta elköön kreivitär säästäkö omaakaan nahkaansa. Nuorta kreivitärtä miellyttää naisenryöstöt. Hän saa nyt täyttää mielihyvänsä. Gösta Berling on aivan halukas pieneen seikkailuun. Kahdeksan päivää hän on kantanut surua naisen vuoksi. Se voi jo riittää. Hän kutsuu puheilleen Beerencreutzin, everstin, ja Kristian Berghin, vahvan kapteenin, ja hitaan Kristoffer serkun, joka ei koskaan epäröi heittäytyä hurjapäiseen seikkailuun, ja neuvottelee heidän kanssansa, miten kavaljeeri-flyygelin loukattu kunnia on kostettava.

* * *

Sitten loppuvat pidot. Pitkä jono rekiä ajetaan pihalle. Herrat panevat turkit päällensä. Naiset etsivät vaatteitansa pukuhuoneen toivottomasta sekamelskasta.

Nuorella kreivittärellä on kiire jättää nämä vihattavat tanssiaiset. Hän tulee naisista ensiksi valmiiksi. Hän seisoo hymyillen keskellä naistenhuoneen lattiaa ja katsoo muiden lähtötouhua, kun ovi yhtäkkiä aukeaa, ja Gösta Berling seisoo kynnyksellä.

Miehillä ei toki ole oikeutta tunkeutua tähän huoneesen. Vanhat rouvat seisovat siellä vähine hiuksineen, riisuttuaan koristavat myssynsä. Ja nuoret ovat kääntäneet hameensa helmat turkin alle, etteivät jäykät volangit rutistuisi matkalla.

Mutta hillitsevistä huudoista välittämättä hyökkää Gösta Berling kreivittären luo ja tempaa hänet.

Ja hän nostaa hänet käsivarsilleen ja ryntää kamarista eteiseen ja sieltä portaille.

Eivät voi ällistyneiden naisten huudot pysähdyttää häntä. Kun he juoksevat perästä, näkevät he vain, miten hän viskautuu rekeensä kreivitär sylissä.

He kuulevat kuskin piiskanläiskyn, ja näkevät hevosen porhaltavan laukkaan. He tuntevat kuskin — se on Beerencreutz. He tuntevat hevosen — se on Don Juan. Ja kreivittären kohtalosta kovin huolissaan he huutavat herroja.

Ja nämä eivät hukkaa aikaa moniin kysymyksiin, vaan hyökkäävät rekiinsä. Ja kreivi etunenässä he ajavat naisenryöstäjää.

Mutta hän kellottaa reessä pitäen kiinni

nuorta kreivitärtä. Surut kaikki hän on unhoittanut, ja seikkailun juovuttavasta riemusta huimana hän laulaa täyttä kurkkua laulua rakkaudesta ja ruusuista.

Aivan rintaansa vastaan hän puristaa kreivitärtä; mutta kreivitär ei yritäkkään paeta. Hänen kasvonsa lepäävät valkeina ja jäykistyneinä Göstan ryntähillä.

Ah, mitä pitää miehen tehdä, kun hänellä on naisen kalpeat, avuttomat kasvot niin lähellänsä, kun hän näkee vaalean tukan, joka tavallisesti varjostaa valkeata, loistavaa otsaa, nyt syrjään häilähtäneenä, ja kun silmäluomet ovat raskaasti sulkeutuneet peittäen harmaiden silmien veitikkakimelteen?

Mitä pitää miehen tehdä, kun punaiset huulet vaalenevat hänen silmiensä edessä?

Suudella, tietysti suudella noita vaalenevia huulia, noita suljettuja silmiä, tuota valkoista otsaa.

Mutta silloin herää nuori nainen. Hän tahtoo kimmahtaa pois. Hän on kuin viritetty jousi. Ja kaikin voimin on Göstan kamppailtava, ettei hän pääsisi heittäytymään reestä, kunnes hän pakottaa kreivittären kukistettuna ja vapisevana vaipumaan reen toiseen nurkkaan.

»Katso», sanoo Gösta silloin aivan tyynesti Beerencreutzille. »Kreivitär on kolmas, jota Don Juan ja minä viemme tänä talvena. Mutta ne toiset riippuivat suudellen kaulassani, vaan hän ei tahdo antaa minun suudella eikä tanssiakkaan kanssaan. Tuletkos hullua hurskaammaksi noista naisista, Beerencreutz?»

Mutta kun Gösta ajoi pihasta, jolloin naiset kirkuivat ja miehet kiroilivat, jolloin isot kulkuset kulisivat ja piiskat paukkuivat, ja huudeltiin hädässä ja touhussa, silloin olivat majurinrouvaa vartioivat miehet ihmeissään.

»Mikäs nyt on?» ajattelivat he. »Mikä se on semmoinen kirkuminen?»

Samassa lyödään ovi auki, ja ääni huutaa heille:

»Hän on poissa! Nyt se vie häntä.»

He ulos, juosten kuin hullut, ajattelematta, majurinrouvako vai kuka se oli poissa. Onnikin suosi heitä, niin että he pääsivät erääsen ohikiitävään rekeen. Ja he ajoivat hyvän herran-aikaa, ennenkuin saivat tietää, ketä ajettiin.

Mutta Bergh ja Kristoffer serkku menivät aivan rauhassa vankilan ovelle, mursivat lukon ja avasivat oven.

»Majurinrouva on vapaa», sanoivat he.

Hän tuli ulos. He seisoivat suorina kuin puikot oven kahden puolen, katsomatta häneen.

»Majurinrouvaa odottaa hevonen ja reki pihalla.»

Hän meni silloin ulos, istuutui rekeen ja lähti pois. Kukaan ei ajanut häntä takaa. Kukaan ei myöskään tiennyt, minne hän lähti.

Brobyn mäeltä rientää Don Juan Lövenin jääpeittoista pintaa kohti. Uljas juoksija kiitää kuin lentämällä. Vahvistava, jääkylmä ilma viuhuu ajajien poskissa. Kulkuset helkkyvät. Tähdet ja kuu välkkyvät. Lumi lepää sinivalkoisena ja loistaa omaa valoaan.

Gösta tuntee runollisten ajatusten heräävän mielessään. »Beerencreutz», sanoo hän, »katso, tämä on elämä. Niinkuin Don Juan kiitää pois tätä nuorta naista vieden, niin kiitää myös aika vieden ihmistä. Sinä olet välttämättömyys, joka ohjaat matkaa. Minä olen himo, joka vangitsen tahdon. Ja niin temmataan hän, tuo voimaton, yhä syvemmälle ja syvemmälle alas.»

»Elä lörpöttele!» karjaisee Beerencreutz. »Nyt ne tulevat perästä.»

Ja viuhuvilla piiskanlyönneillä kiihoittaa hän Don Juania yhä hurjempaan vauhtiin.

»Siellä on sudet, täällä saalis!» huudahtaa Gösta. »Don Juan, poikani, ajattele olevasi nuori hirvi. Syöksy viidakon läpi, kahlaa rämeen poikki, hyppää tunturin selkään ja sieltä alas kirkkaasen järveen, ui yli, pää uljaasti koholla, ja katoa, katoa tiheän kuusikon pelastavaan pimeään! Juokse, Don Juan, vanha naisrosvo! Juokse kuin nuori hirvi!»

Riemu täyttää hänen hurjan sydämensä, kiitävän kyydin tuoksinassa. Riemulaulua ovat hänestä vainoojien huudot. Riemu täyttää hänen hurjan sydämensä, kun hän tuntee kreivittären ruumiin tutisevan pelosta, kun hän kuulee hänen hampaidensa kalinan.

Yhtäkkiä irtautuu se rautainen kierre, jossa hän on pitänyt kreivitärtä. Hän nousee pystyyn reessä ja heiluttaa lakkiansa.

»Minä olen Gösta Berling», huutaa hän, »kymmenen tuhannen suutelon, kolmentoista tuhannen lemmenpostin herra. Hurraa, Gösta Berling! Ottakoon kiinni, kuka saa!»

Ja seuraavassa silmänräpäyksessä kuiskaa hän kreivittären korvaan:

»Eikö vauhti ole hyvä? Eikö matka ole kuin kuninkaan? Lövenin takana Venern. Venernin takana meri, loppumattomiin aavaa lakeutta, kirkasta, sinimustaa jäätä, ja sen tuolla puolen säteilevä maa. Jylisevä ukkonen jäätyvän jään alla, vimman huudot takanamme, tähdet yllämme lentävät ja kulkuset edessämme kilisee! Eteenpäin! Yhä eteen! Haluttaako teitä, nuori, kaunis naiseni, koetella matkaa?»

Hän oli päästänyt kreivittären irti. Kreivitär sysää hänet kiivaasti luotansa.

Seuraava hetki näkee Göstan polvillaan hänen edessään.

»Minä olen raukka, raukka. Kreivittären ei olisi pitänyt ärsyttää minua. Te seisoitte siellä niin ylpeänä ja hienona, ettekä luullut, että kavaljeerin koura koskaan yltää teihin. Taivas ja maa rakastaa Teitä. Teidän ei pitänyt lisätä niiden kuormaa, joita taivas ja maa halveksii.»

Hän tempaa kreivittären kädet ja painaa ne kasvoillensa.

»Jospa edes tietäisitte», sanoo hän, »miltä tuntuu olla hyljätty. Ei silloin kysy, mitä tekee. Ei, silloin ei kysy.»

Samassa hän huomaa, ettei kreivittärellä ole käsineitä. Hän sieppaa silloin isot rukkaset taskustaan ja pistää ne hänen käteensä.

Siinä hän rauhoittuu täydellisesti. Hän laittautuu oikeaan asentoon ja istuu nuoresta kreivittärestä niin kaukana kuin mahdollista.

»Kreivittären ei tarvitse peljätä», hän sanoo. »Eikö kreivitär näe, mihin me tullaan? Tottahan ymmärrätte, ettei me toki tohdita tehdä teille mitään pahaa.»

Kreivitär, joka oli ollut kerrassansa suunniltaan kauhusta, näkee nyt, että he ovat jo järven toisella puolla, ja että Don Juan vetää rekeä Borgin jyrkkää ylämäkeä.

He pysäyttävät hevosen kreivinkartanon portaiden eteen ja antavat nuoren kreivittären nousta reestä oman kotinsa ovella.

Mutta kun palvelijat, jotka pihalle kiiruhtavat, ympäröivät kreivittären, tointuu hän ja tulee rohkean maltikkaaksi.

»Pidä huolta hevosesta, Andersson!» sanoo hän kuskille. »Nämä herrat, jotka ovat kyydinneet minua kotiin, ovat varmaankin hyviä ja astuvat hetkiseksi sisään. Kreivi tulee pian.»

»Kuten kreivitär tahtoo», sanoo Gösta ja nousee heti reestä. Beerencreutz heittää ohjakset kädestään, empimättä silmänräpäystäkään. Mutta nuori kreivitär käy edeltä ja pyytää heitä saliin, tuskin voiden salata kostoniloa.

Kreivitär oli tosiaan luullut, että kavaljeerit empisivät odottaa hänen miestään.

He eivät kai tienneet, mikä ankara ja oikeudenmukainen mies hän oli. He eivät peljänneet tilintekoa, jolle kreivi panisi heidät, jotka väkivaltaisesti olivat hänet ryöstäneet ja pakottaneet ajamaan reessänsä. Hän halusi kuulla, miten kreivi kieltää heitä enää koskaan astumasta jalkaansa loukatun naisen kodin kynnyksen yli.

Hän halusi nähdä, että kreivi käskee palvelijat ajamaan kavaljeerit ulos, miehinä, joille he eivät enää koskaan saa avata Borgin portteja. Hän halusi kuulla kreivin lausuvan halveksimisensa ei ainoastaan siitä, mitä he olivat tehneet hänelle, vaan myös vanhan majurinrouvan, heidän hyväntekijänsä, kohtelusta.

Kreivi, joka oli hänelle pelkkää hellyyttä ja kunnioitusta, hän on hänen vainoojilleen niin ankara kuin he ansaitsevatkin. Rakkaus sytyttää tuleksi kreivin sanat. Hän, joka suojeli ja kunnioitti häntä hienompana kaikkia muita olentoja, hän ei salli, että raa'at miehet iskevät häneen kuten petolinnut varpuseen. Kreivitär hehkui kostonhimoa.

Beerencreutz, tuuhea- ja valkoviiksinen eversti, astui pelotta ruokasaliin ja meni takkavalkean eteen, jonka aina piti olla sytytetty, kun kreivitär tuli vieraisilta kotiin.

Gösta jäi pimeään, ovenpieleen, ja katseli vaieten kreivitärtä, kun pikentti auttoi hänen yltään päällysvaatteita. Siinä istuessaan ja katsellessaan tätä nuorta naista, tuli hän niin iloiseksi, ettei hän vuosikausiin ollut tuntenut sellaista. Hänestä tuntui selvältä, hänestä oli niin varmaa kuin ilmestys, vaikka hän ei ymmärtänyt, miten hän oli sen keksinyt, että kreivittärellä oli ylen ihana sielu.

Yhä, yhä se oli sidottu ja uinui, mutta se oli kyllä pääsevä esille. Hän tuli niin iloiseksi, kun huomasi sen suuren puhtauden ja hurskauden ja viattomuuden, joka oli kreivittären sisimpänä.

Häntä melkein nauratti tuo kreivitär, joka oli niin vihaisen näköinen ja seisoi siinä hehkuvin poskin ja kulmat rypyssä.

»Sinä et tiedä, miten lempeä ja hyvä olet», ajatteli hän.

Se hänen olentonsa puoli, joka näyttäikse aistimaailmalle, ei tee koskaan hänen sisäiselle minuudelleen oikeutta, ajatteli Gösta. Mutta Gösta Berlingin täytyi tästä hetkestä olla hänen palvelijansa, niinkuin täytyy palvella kaikkea kaunista ja jumalaista. Niin, ei ollut katumista, että hän äsken oli kohdellut kreivitärtä niin väkivaltaisesti. Jollei kreivitär olisi peljännyt niin kovin, jollei hän olisi sysännyt häntä luotansa niin kiivaasti, jollei Gösta olisi nähnyt, että hänen koko olentonsa kuohahti Göstan raakuuden tähden, niin ei Gösta koskaan olisi saanut tietää, mikä hieno ja jalo henki kreivittäressä asui.

Hän ei olisi voinut sitä ennen uskoa. Kreivitärhän oli vain näyttänyt tanssihaluaan ja iloisuuttaan. Ja olihan hän mennyt tuolle tuhmalle Henrik kreiville.

Niin, nyt on hän kreivittären orja aina kuolemaansa; koira ja orja, Kristian kapteenin sanalla, juuri koira ja orja.

Hän istui siellä oven suussa, Gösta Berling, ja piti jonkinmoista jumalanpalvelusta kädet ristissä. Aina siitä päivin, jolloin hän ensi kerran tunsi innoituksen tuliliekin leimuavan päänsä päällä, ei hän ollut tuntenut tällaista pyhyyttä sielussaan. Hän ei häiriytynyt yhtään, vaikka kreivi Dohna

tuli sisään, muassaan ihmisparvi, joka kiroili ja siunaili kavaljeerien tuhansia tihusia.

Hän antoi Beerencreutzin ottaa myrskyn vastaan. Mukavan levollisena seisoi tuo monien seikkailujen karkaisema kapteeni takan edessä. Hän oli nostanut jalkansa takanristikolle, nojasi kyynäspäätä polveensa ja leukaansa käteen ja katsoi ryntääviä.

»Mitä tämä tällainen merkitsee?» kiljaisi pikku kreivi hänelle.

»Se merkitsee», vastasi Beerencreutz, »että niin kauan kuin tässä maailmassa on hamekansaa, niin kauan on hassujakin, jotka tanssivat heidän pillinsä mukaan.»

Nuori kreivi punastui kovasti.

»Minä kysyn, mitä tämä merkitsee!» hän toisti.

»Sitähän minäkin kysyn», niuri Beerencreutz. »Minä kysyn, mitä se merkitsee, että Henrik Dohnan kreivitär ei tahdo tanssia Gösta Berlingin kanssa.»

Kreivi katsoi kysyvästi vaimoonsa.

»Minä en voinut, Henrik», huudahti kreivitär. »Minä en voinut tanssia hänen enkä kenenkään kavaljeerin kanssa. Minä muistelin majurinrouvaa, jonka he antavat nääntyä vankina.»

Pikku kreivi ojensi jäykkää selkäänsä ja pystytti ukon-päätänsä.

»Me kavaljeerit», sanoi Beerencreutz, »me emme anna kenenkään häväistä itseämme. Kuka ei tahdo tanssia kanssamme, sen täytyy kanssamme ajaa. Kreivittärelle ei ole tapahtunut mitään pahaa, ja sillä on asia kuitti.»

»Ei», sanoi kreivi. »Sillä se ei ole kuitti. Minä

täällä vastaan vaimoni teoista. Nyt kysyn minä, miksi ei Gösta Berling kääntynyt minun puoleeni saadakseen hyvitystä, kun minun vaimoni oli häntä loukannut?»

Beerencreutz hymyili.

»Minä kysyn», toisti kreivi.

»Ei anota ketulta lupaa, kun sen nahka nyljetään», sanoi Beerencreutz.

Kreivi pani käden kaidalle rinnallensa.

»Minä olen mainittu oikeudentuntoiseksi mieheksi», huudahti hän. »Minä tiedän tuomita palvelijoitani. Miksi en minä tietäisi tuomita vaimoani? Kavaljeereillä ei ole oikeutta tuomita häntä. Sen rangaistuksen, jonka he ovat hänelle antaneet, teen minä tyhjäksi. Sitä ei ole koskaan ollut, ymmärrättekö, herrat. Sitä ei ole koskaan ollut.»

Kreivi kirkui sanansa niin korkealla falsetilla kuin jaksoi. Beerencreutz vilkaisi kuulijakuntaa. Ei ollut yhtäkään läsnäolijaa, — Sintram ja Daniel Bendix ja Dahlberg, ja ketä heitä lie ollutkaan paikalle saapuneita, — joka ei olisi myhäillyt, kun hän peijasi tuhmaa Henrik Dohnaa.

Nuori kreivitär ei heti käsittänyt. Mikä tässä piti tyhjäksi tehtämän? Hänen tuskansako, kavaljeerien kovat kouraukset hänen hennossa ruumiissaan, hurja laulu, hurjat sanat, hurjat suudelmatko, niitäkö ei ollut koskaan ollut? Eikö tässä illassa ollut mitään, jota harmaa hämärän jumalatar ei vallinnut?

»Mutta Henrik . . .»

»Vaiti!» sanoi kreivi. Ja hän ryhdistihe

pitääkseen rangaistussaarnan kreivittärelle. »Voi sinuas, että sinä, joka olet nainen, olet uskaltanut tuomaroida miesväkeä», sanoo hän. »Voi sinua, joka olet minun vaimoni, ja uskallat loukata ihmistä, jonka kättä minä mielelläni puristan. Mitä sinulla on siinä tekemistä, että kavaljeerit ovat antaneet panna majurinrouvan putkaan? Eivätkö he olleet oikeassa? Sinä et tiedä, aavista, miten sydämensä pohjasta miehen täytyy suuttua, kun kuulee puhuttavan naisten uskottomuudesta. Aiotko sinä itse vaeltaa huonoa tietä, koska ryhdyt sellaista naista puolustamaan?»

»Mutta Henrik . . .»

Kreivitär valitti kuin lapsi ja ojenteli käsiänsä ikäänkuin väistääkseen noita pahoja sanoja. Hän ei ollut ehkä koskaan kuullut itseensä singottavan niin kovia sanoja. Hän oli niin avuton näiden kovain miesten joukossa, ja nyt kääntyi hänen ainoa puolustajansa häntä vastaan. Koskaan ei hänen sydämellänsä enää kai ole voimaa valaista hänen maailmaansa.

»Mutta Henrik, sinun pitäisi minua puolustaa.»

Gösta Berling huomasi, mihin nyt jouduttiin, nyt, kun oli myöhäistä. Hän ei todellakaan tiennyt, mitä hänen piti tehdä. Hän toivoi kreivittärelle pelkkää hyvää. Mutta hän ei uskaltanut heittäytyä miehen ja vaimon väliin.

»Missä on Gösta Berling?» kysyi kreivi.

»Tässä», sanoi Gösta. Ja hän teki surkean yrityksen kääntääkseen asian leikiksi. »Kreivi varmaankin piti puhetta, mutta minä nukahdin.

Mitäs kreivi siitä sanoo, jos me nyt lähdemme kotiin ja laskemme teidät nukkumaan?»

»Gösta Berling, koska minun kreivittäreni on kieltäytynyt tanssimasta sinun kanssasi, käsken minä hänen suutelemaan sinun kättäsi ja pyytämään sinulta anteeksi.»

»Rakas kreivi Henrik», sanoo Gösta hymyillen, »se ei tosiaan ole käsi, jota nuoren naisen sopii suudella. Eilen oli se punainen ammutun hirven verestä, viime yönä musta tappelusta hiilenpolttajan kanssa. Kreivi on langettanut jalon ja ylevän tuomion. Siinä tarpeeksi hyvitystä. Tule, Beerencreutz!»

Kreivi asettui hänen eteensä.

»Elä mene», sanoi hän. »Minun vaimoni täytyy totella minua. Minä tahdon, että minun kreivittäreni oppii tuntemaan, mihin omavaltainen menettely johtaa.»

Gösta pysähtyi neuvotonna. Kreivitär seisoi aivan kalpeana, mutta ei liikahtanut.

»Tule», sanoi kreivi.

»Henrik, minä en voi.»

»Sinä voit», sanoi kreivi ankarasti. »Sinä voit. Mutta minä tiedän, mitä sinä tahdot. Sinä tahdot pakottaa minut tappelemaan sen miehen kanssa, senvuoksi, ettet oikkujesi tähden hänestä pidä. No hyvä, ellet sinä tahdo antaa hyvitystä hänelle, annan minä. Aina on teistä naisista mieleistä, kun miehiä pistetään kuoliaaksi teidän tähtenne. Sinä olet rikkonut, etkä tahdo sitä sovittaa. Siis täytyy minun se tehdä. Minä duelleeraan, hyvä kreivittäreni. Muutaman tunnin päästä olen verisenä ruumiina.»

Kreivitär katsoi häneen pitkään. Ja hän näki kreivin sellaisena kuin hän todella oli: tuhma, arka, ylpeyden ja turhamaisuuden pöyhistämä, miesten surkein.

»Rauhoitu», sanoi hän. Ja hän oli tullut kylmäksi kuin jää. »Minä teen sen.»

Mutta nyt joutui Gösta Berling aivan suunniltaan.

»Kreivitär ei saa! Ei, Te ette saa! Tehän olette vain lapsi, heikko, viaton lapsi, ja Te suutelisitte minun kättäni! Teidän sielunne on niin puhdas, kaunis! Koskaan en minä enää tule Teitä lähelle! Oi, en koskaan! Minä tuotan kuolemaa ja turmiota kaikelle hyvälle ja viattomalle. Te ette saa minuun koskea. Minä tyrmistyn Teitä kuin tuli vettä. Te ette saa!»

Hän pani kädet selkänsä taakse.

»Se ei haittaa enää mitään, herra Berling. Nyt se ei haittaa enää mitään. Minä pyydän Teiltä anteeksi. Minä pyydän, antakaa minun suudella Teidän kättänne!»

Gösta piti käsiänsä selän takana. Hän silmäsi asemaa. Hän lähenteli ovea.

»Jos sinä et ota sitä hyvitystä, jota vaimoni sinulle tarjoaa, täytyy minun kanssasi tapella, Gösta Berling, ja sitäpaitsi panna hänelle toinen, ankarampi rangaistus.»

Kreivitär kohautti olkapäitään. »Hänhän on hullu raukkuudesta», kuiskasi hän. »Antakaa sen nyt tapahtua! Se ei merkitse mitään, että minua vähän nöyryytetään. Sitähän te juuri tahdoitte.»

»Sitäkö minä tahdoin? Uskotteko te, että

minä tahdoin sitä? No, kun minulla enää ei ole käsiä suudeltavaksi, niin teidän täytyy nähdä, että minä en sitä tahtonut», huudahti Gösta.

Ja hän juoksi takan luo ja pisti kätensä tuleen. Liekki kiertyi niiden ympärille, iho rypistyi, kynnet ratisivat. Mutta samassa silmänräpäyksessä iskihe Beerencreutz hänen niskaansa ja paiskasi hänet aika vauhtia takan luota. Hän kompastui tuoliin ja jäi sille istumaan. Hän istui ja melkein häpesi niin tuhmaa tekoa. Nyt kreivitär kai luulee, että hän on tehnyt sen vain kerskuakseen? Semmoinen, suuren joukon läsnäollessa, näytti tietystikin vain tuhmalta kerskunnalta. Eihän siinä ollut hituistakaan vaaraa.

Ennenkuin hän ehti ajatellakaan ja nousta ylös, lankesi kreivitär polvilleen hänen viereensä. Hän tarttui punaisiin, nokisiin käsiin ja katseli niitä.

»Minä suutelen niitä, suutelen niitä», huudahti hän, »heti kun ne eivät enää ole niin kipeät ja pahat.» Ja kyyneleet virtasivat hänen silmistänsä, kun hän näki palorakkojen kohoavan kärventyneen ihon alta.

Siten kohosi Gösta hänelle kuin ennen tuntemattoman ihanuuden ilmestys. Että sellaista vielä voi tapahtua maan päällä, että sellaista tehtiin hänen tähtensä! Ai, mikä mies, mikä mies olikaan tämä, kykenevä kaikkeen, valtava niin hyvässä kuin pahassa, suurtekojen mies, voimakasten sanain, loistotekojen mies! Sankari, sankari, luotu toisenlaisesta aineesta kuin muut! Oikkujen ja hetken halun orja, kauhea ja hurja, mutta mies, jolla on raivon voima, joka ei häikäile mitään.

Kreivitär oli ollut koko illan niin alakuloinen, eikä nähnyt muuta kuin surua, julmuutta ja raukkamaisuutta. Nyt oli kaikki unhoitettu. Nuori kreivitär riemuitsi taas siitä, että oli ihminen. Hämärän jumalatar oli lyöty. Nuori kreivitär näki valon ja värien valaisevan maailmaa.

* * *

Samana yönä kavaljeeri-flyygelissä.

Siellä huudettiin kuolemaa ja kirousta Gösta Berlingille. Vanhat herrat tahtoivat nukkua; mutta se oli mahdotonta. Gösta ei antanut heille rauhaa. Turhaa oli heidän vetää sängynuutimet eteen, sammuttaa kynttilät. Hän vaan lorusi.

Nyt julisteli hän heille, mikä enkeli nuori kreivitär oli, ja kuinka hän ihaili häntä. Hän on palveleva kreivitärtä, jumaloiva häntä. Hän oli nyt niin tyytyväinen, tietäessään, että kaikki olivat hänet hyljänneet. Nyt hän voi omistaa elämän kreivittären palvelukseen. Kreivitär luonnollisesti halveksi häntä. Mutta hän on tyytyväinen makaamaan hänen jaloissaan kuin koira.

Olivatko he huomanneet Lagön saaren tuolla Lövenin selällä? Olivatko he nähneet sen eteläpuolta, jossa kohoaa se rosoinen kallio pystysuorasti vedestä? Olivatko he nähneet sen pohjoispuolta, jossa se kallistuu loivana rinteenä järveen, ja jossa kapeat hietaniemekkeet, joilla kasvaa suuria, komeita kuusia, kiertelevät vedenrajaa ja muodostavat ihmeellisiä pikku järviä? Sinne ylhäälle, jyrkälle kallion huipulle, jossa on vielä

muinaisen merirosvo-linnan pirstat, rakentaa hän nuorelle kreivittärelle linnan, marmorilinnan. Leveät portaat, joiden juureen liputetut venheet voi laskea maihin, hakataan kallioon aina järveen asti. Siellä on säteilevät salit ja korkeat tornit, kulta-huiput. Siitä tulee nuoren kreivittären arvoinen asunto. Se vanha puuhökkeli Borgin niemellä ei ansaitse hänen jalkansa astuntaa.

Kun hän oli puhellut kotvan aikaa näin, alkoi jo kuorsauksia kaikua keltaruutuisten uudinten takaa. Mutta useimmat kiroilivat ja voivottelivat häntä ja hänen hullutuksiansa.

»Ihmiset», sanoo hän silloin juhlallisesti, »minä näen ihmistöiden, tai ihmistekojen pirstain, peittävän viheriöivää maankamaraa. Pyramiidit painavat maata, Baabelin torni on kerran puhkonut pilviä, kauniit temppelit ja harmaat linnat ovat ylenneet sorasta. Mutta kaikesta, minkä kädet ovat rakentaneet: mikä ei ole siitä rauennut tai ei raukea? Oi, ihmiset, heittäkää muurikauha ja saviruukki! Levittäkää muurarin-esiliinat päänne peitoksi ja laskeutukaa rakentamaan unelmien valoisaa linnaa! Mitä tekee henki kivi- ja savilinnoilla? Oppikaa rakentamaan katoamattomia linnoja unista ja näyistä!»

Niin sanoen meni hän nauraen levolle.

Kun kreivitär kohta sitten sai kuulla, että majurinrouva oli vapautettu, valmisti hän kavaljeereille päivällispidot.

Siten alkoi hänen ja Gösta Berlingin pitkä ystävyys.

Yhdestoista luku.

KUMMITUSJUTTUJA.

—

Oi, myöhäisen ajan lapset!

Minulla ei ole mitään uutta teille kerrottavaa, ainoastaan vanhaa ja melkein unhoitettua. Satuja minä tiedän lastenkamarista, jossa pienokaiset istuivat matalilla jakkaroilla valkopäisen kertojattaren ympärillä, tai väentuvan pystyvalkean äärestä, missä rengit ja torpparit pakinoivat, höyryn löylytessä heidän märistä vaatteistaan, — ja he vetivät puukkonsa povelta nahkatupesta ja levittivät voita paksulle, pehmeälle leivälle; — tai saleista, joissa vanhat herrat istuivat tuutivissa keinutuoleissa ja tarinoivat höyryävän todin vilkastuttamina menneistä ajoista.

Seisoipa silloin lapsi, joka oli kuunnellut sadunkertoja-naista, työmiehiä ja vanhoja herroja, seisoipa hän talvi-iltana ikkunan ääressä: hän ei nähnyt silloin suinkaan taivaanrannalla pilviä, vaan pilvet olivat kavaljeerejä, jotka ajoivat taivaankannen yli keikkuvilla, yhden hevosen vetämillä ajopeleillä, ja tähdet olivat vahakynttilöitä, jotka sytytettiin Borgin niemen vanhassa kreivinhovissa, ja rukkia,

joka surisi viereisessä huoneessa, polki vanha Ulrika Dillner. Sillä lapsen pää oli täynnä muinaisaikain ihmisiä; niitä varten hän eli ja haaveksi.

Mutta lähetettiinpä sitten sellainen lapsi, jonka koko sielu oli satuja täynnä, pimeän ullakon kautta hakemaan kalustohuoneesta pellavia tai korppuja, silloin kapisivat pienet jalat, silloin kiiti hän täyttä karkua portaita alas ja eteisen läpi takaisin keittiöön. Sillä siellä ylhäällä pimeässä oli hänen täytynyt ajatella kaikkia kuulemiansa vanhoja juttuja Forsin ilkeästä tehtaanpatruunasta, joka oli ollut liitossa paholaisen kanssa.

Ilkeän Sintramin tomu on kauan levännyt Svartsjön kalmistossa, mutta kukaan ei usko, että hänen sielunsa on kutsuttu Jumalan luo, niinkuin hautakivessä lukee.

Eläessään hän oli sellainen, joiden luo pitkien, sateisten sunnuntaiden iltapäivinä ajaa raskaat vaunut, edessä mustat hevoset. Tummapukuinen, hieno herra astuu ulos vaunuista ja auttaa isäntää kuluttamaan kortinlyönnillä ja arpanopan heitolla verkkaisia tunteja, jotka yksitoikkoisuudellaan saattavat hovin herran epätoivoon. Peliä jatkuu ohi puoliyön, ja kun vieras aamuhämärissä lähtee, jättää hän aina taloon jonkun onnettomuutta tuottavan lähtiäislahjan.

Silloin kun Sintram täällä maan päällä eli, oli hän niitä, jollaisten tuloa haltiat ennustavat. Aave käy heidän edellään: heidän vaununsa tulla jyryyttävät pihaan, heidän piiskansa paukkaa, heidän äänensä kaikuu portailla, etehisen ovi aukeaa ja sulkeutuu. Koirat ja väki herää ruminasta,

niin kova se on; mutta ketään ei tule, se aave vaan rientää heidän edeltänsä.

Huu, noita kauhistuksen olentoja, joita pahat henget etsiskelevät! Mikähän suuri, musta koira se silloin tällöin ilmestyi sinne Forsiin Sintramin aikana? Sillä oli hirveät, säkenöivät silmät ja pitkä, vertä-tippuva kieli, joka roikkui pitkällä läähättävästä kidasta. Eräänä päivänä, juuri kun rengit olivat keittiössä murkinalla, oli se raapinut keittiön ovea, ja kaikki piiat olivat kirkaisseet kauhusta, mutta pisin ja vahvin renki oli temmaissut palavan kekäleen liedestä, nykäissyt oven auki ja nakannut kekäleen koiran kitaan.

Silloin se oli karkonnut hirveästi ulisten, tuli ja savu oli tuprunnut kidasta, kipunoita tuiskunnut ympärillä, ja jäljet olivat tiellä paistaneet kuin tuli.

Ja eikös sekin ollut kauheata, että aina kun tehtaanpatruuna tuli matkoilta kotiin, niin oli edestä vaihdettu vetäjät. Hän lähti hevosilla, mutta kun yöllä tuli takaisin, oli mustat sonnit vaunujen edessä. Ne, jotka asuivat maantien laidassa, näkivät, miten suuret, mustat sarvet kuumottivat öistä taivasta vastaan, kun hän ajoi ohitse, ja kuulivat, miten sonnit mörisivät, ja hirmustuivat, kun tie oli täynnä kipeniä, joita sorkat ja vaununpyörät iskivät kuivasta sorasta.

Niin, kyllä sieti pikkujalkojen kapista joutuakseen pimeän ja suuren ullakon läpi. Mitäs jos jokin kauhea, se, jonka nimeä ei saa mainita, olisi tullut pimeästä nurkasta! Kuka takaa? Ei se ainoastaan pahoille ihmisille ilmestynyt. Eikö

Ulrika Dillnerkin ollut nähnyt häntä? Hän ja myös Anna Stjärnhök tiesivät sanoa, eivätkö he olleet nähneet häntä.

* * *

Ystävät, ihmisten lapset, Te, jotka tanssitte, Te, jotka nauratte! Minä pyydän Teitä hartaalla halulla, tanssikaa varoitellen, naurakaa lempeästi, sillä siitä voi paljon onnettomuutta koitua, jos Teidän pehmytpohjainen silkkikenkänne tallaa herkkätuntoista sydäntä, kun sen pitäisi tallata kovia palkkeja, ja Teidän riehakas, hopeanhelkkyvä naurunne saattaa jonkun sielun epätoivoon.

Oli kai todellakin niin, että nuoret jalat olivat tallanneet liian tylysti vanhaa Ulrika Dillneriä, ja nuorten nauru oli kaikunut liian ylimieliseltä hänen korvissaan, sillä hänet valtasi yhtäkkiä vastustamaton into hankkia naidun naisen arvonimeä ja valtaa. Hän taipui vihdoinkin ilkeään Sintramiin, hänen kauan kosittuaan, ja lähti hänen vaimoksensa Forsiin ja eli erillään vanhoista bergalaisista ystävistä, vanhoista, rakkaista askareista ja entisistä jokapäiväisen leivän huolista.

Se naimiskauppa tehtiin rutosti ja ratosti! Sintram kosi joulun tienoissa, ja helmikuussa vietettiin häät. Sinä vuonna asui Anna Stjärnhök kapteeni Ugglan luona. Hän korvasi hyvinkin vanhan Ulrikan, ja tämä voi tunnontuskitta lähteä talosta valloittamaan rouvan-nimeä.

Tunnontuskitta, mutta ei katumuksetta. Ei ollut hyvä se paikka, jonne hän joutui, suuret, autiot huoneet olivat kauhun kamaluutta täynnä.

Heti kun tuli pimeä, alkoi häntä puistattaa ja kauhistaa. Hän oli menehtyä koti-ikävään.

Pitkät sunnuntai-illat olivat kaikista vaikeimmat. Niistä ei koskaan tullut loppua, niistä enemmän kuin paljoista tuskan ajatuksista, jotka laahustelivat hänen aivoissansa.

Sattuipa kerran, eräänä maaliskuun päivänä, kun Sintram ei vielä ollut palannut kirkolta päivälliselle, että rouva meni yläkerran saliin ja istahti klaveerin ääreen. Se oli hänen viimeinen lohdutuksensa. Tuo klaveeri, jonka valkeassa kannessa oli huilunsoittaja ja paimenetar, oli hänen omansa, vanhempainsa kotiperuja. Sille hän sai valittaa hätäänsä, se ymmärsi häntä.

Mutta eikö se ole sekä säälittävää että naurettavaa! Tiedättekö, mitä hän soittaa? Vain polkkaa, hän, joka on niin tuiki murheellinen.

Hän ei osaa mitään muuta. Ennenkuin hänen sormensa jäykistyivät vispilää ja leipäveistä pidellessä, sai hän oppia tämän ainoan polkan. Se pysyy yhä hänen sormissaan, mitään muuta kappaletta hän ei osaa, ei surumarsseja, ei yhtään intohimoista sonaattia, ei edes valittavaa kansanlaulua, ainoastaan tuon polkan.

Sitä hän soittaa aina kun hänellä on sydämellä jotakin kerrottavaa tuolle vanhalle klaveerille. Hän soittaa sitä halutessaan itkeä ja halutessaan nauraa. Kun hän vietti häitänsä, niin hän soitti sitä, samoin tultuaan ensi kerran uuteen kotiinsa, ja niinpä nytkin.

Vanhat kielet ymmärtävät häntä hyvin: hän on onneton, onneton.

Matkamies, joka kulkee ohi ja kuulee polkan tahdin, luulee ilkeän tehtaanpatruunan pitävän naapureille ja omaisille tansseja, niin iloiselta sävel soi. Se on niin mahdottoman reipas ja iloinen sävel. Sillä hän loihti muinoin hilpeän mielen Bergan huoneihin ja karkoitti ulos nälän; kun se kajahti, täytyi kaikkien tanssahtaa. Se mursi luuvalon kytkyet nivelistä ja puijasi kahdeksankymmen-vuotiaat kavaljeerit keskilattialle. Koko maankansi voisi ponnahdella sen polkan ralliin, niin hauskasti se helisee, — mutta Ulrika vanhus itkee.

Sintramilla on juroja, ärtyisiä palvelijoita ja ilkeitä eläimiä ympärillään. Ulrika kaipaa ystävän kasvoja ja hymyileviä suita. Tuota hänen epätoivoista kaipuutaan on tämä polkka tulkitsevinaan.

Ihmisten on vaikea oppia käsittämään, että hän on rouva Sintram. Kaikki sanovat häntä Dillnerin mamseliksi. Katsokaas, asia on nyt niin, että polkan sävel muka ilmaisee hänen katumustansa, että hän antoi turhamaisuuden houkutella itsensä rouvannimeä tavoittamaan.

Vanha Ulrika soittaa kuten aikoisi katkoa kielet. Niin monet muut äänet pitäisi saada kuulumattomiin: köyhäin maalaisten voivotukset, lopenkiusattujen torpparien sadatukset, vastahakoisten palvelijain pilkkanaurut ja, ennen kaikkea, ilkeän miehen vaimona olemisen häpeä.

Näiden sävelten kaikuessa on Gösta Berling vienyt nuoren kreivitär Dohnan tanssiin. Marianne Sinclaire ja hänen monet ihastelijansa ovat sen tahdissa keijuneet, ja Ekebyn majurinrouva polki sen tahdissa, kun kaunis Altringer vielä eli. Hän

näkee heidän pari parinsa jälkeen, nuoruuden ja kauneuden liittäminä, pyörtävän ohitse. Hilpeys riensi virtana heistä häneen, hänestä heihin. Hänen polkkansa se sai heidän poskensa hehkumaan, heidän silmänsä säteilemään. Hän on nyt tästä kaikesta eroitettu. Pauhatkoon polkka, — niin monta muistoa, niin monta suloista muistoa on vaimennettava!

Hän soittaa sielunsa ahdistusta tukahduttaakseen. Hänen sydämensä on haljeta kauhusta, kun hän näkee tuon mustan koiran, kun hän kuulee palvelijain supattelevan niistä mustista sonneista. Hän soittaa polkkansa kerta toisensa jälkeen tukahduttaakseen sielunsa ahdistusta.

Silloin hän huomaa, että hänen miehensä on tullut kotiin. Hän kuulee Sintramin tulevan huoneeseen ja asettuvan keinutuoliin. Hän tuntee tuolin keinumisen ja jalaksen ja lattian narinan niin hyvin, ettei hän edes katso taaksensa.

Hänen soittaessaan keinunta kuuluu yhä; nyt ei soittaja kuule enää säveleitä, pelkästään keinumisen.

Poloinen Ulrika vanhus, niin uuvuksiin kidutettu, niin yksinäinen, avuton kuin eksynyt vihollismaassa, ilman ystävää, jolle valittaisi, ilman muuta lohduttajaa kuin rämisevä klaveeri, joka vastaa hänelle polkalla!

Se on kuin naurunhohotusta hautajaisissa, kuin juomalaulu kirkossa.

Kun keinutuoli yhä kiikkuu, kuulee hän äkkiä klaveerin nauravan hänen valitukselleen, ja hän jättää tahdin kesken. Hän nousee ylös ja kääntyy ja katsoo keinutuoliin.

Mutta samassa hän makaa pyörryksissä lattialla. Se siellä keinutuolissa ei ollutkaan hänen miehensä, se oli muu, — se, jota pienet lapset eivät uskalla mainita nimeltä, se, jota he säikähtäisivät että kuolisivat, jos sattuisivat tapaamaan hänet tyhjällä ullakolla.

* * *

Voiko se, jonka mieli uhkuu taruja, koskaan vapautua niiden vallasta? Yötuuli vonkuu ulkona, ficuksen ja neriumin kankeat lehdet naputtavat parvekkeen pilariin, taivas kaareutuu tummana vuoriselänteiden yllä, ja minä, joka istun tässä yksin yöllä kirjoittelemassa, palava lamppu edessä ja uudin nostettuna, minä, joka olen nyt vanha ja jonka pitäisi olla viisas, minä tunnen yhä karmivan selkäpiitäni, aivan kuin silloin, kun kuulin ensi kerran tämän jutun, ja minun täytyy vähäväliä kohottaa silmäni työstä ja katsoa, eikö jokin ole hiipinyt huoneeseen ja piiloutunut tuonne peränurkkaan; minun täytyy tähyillä ulos parvekkeelle, eikö mikä musta nouse kaidepuiden takaa. Se ei lähde minusta koskaan tuo pelko, jota vanhat jutut herättävät silloin kun yö on pimeä ja yksinäisyys syvä, ja se valtaa minut lopulta niin, että minun täytyy heittää kynä kädestäni ja pujahtaa vuoteeseen ja vetää peitto korville.

Sitä minä lapsena pidin maailman suurimpana ihmeenä, että Ulrika Dillner eli tuon illan jälkeen. Minä olisin kuollut.

Onnen sattuma oli, että Anna Stjärnhök aivan kohta tuli Forsiin, että hän löysi Ulrikan salin latti-

alta ja herätti hänet henkiin. Mutta minun ei olisi käynyt hyvin niin. Minä olisin jo henkeni heittänyt.

Minä toivon, rakkaat ystävät, että säästyisitte näkemästä vanhojen kyyneleitä.

Tahi toivon, että te ette olisi neuvottomia, kun harmaa pää painautuu tukea saadakseen teidän rintaanne vastaan, tai kun vanhat kädet tarttuvat sanattomasti anellen teidän käsiinne. Säästykää näkemästä, miten vanhukset vaipuvat suruun, jota ette voi lievittää.

Mitäpä nuorten vaivoista? Heillä on voimaa, heillä on toivoa. Mutta se on surkeaa, kun vanhukset ratkeavat itkuun, se on epätoivoista, kun he, jotka olivat nuoruutenne tukena, raukeavat voimattomaan valitukseen.

Siinä istui Anna Stjärnhök kuunnellen vanhan Ulrikan sanoja, eikä hän tiennyt apua, ei neuvoa!

Vanhus itki ja vapisi. Hänen silmänsä olivat hurjistuneet. Hän puhui puhumistaan, joskus niin sekavasti kuin ei olisi enää tiennyt, missä oli. Tuhannet rypyt, jotka hänen kasvojaan uursivat, olivat tulleet entistään toista mointa syvemmiksi, irtokiharat, jotka riippuivat hänen silmillänsä, oikenivat kyyneleistä, ja koko pitkä, laiha olento tutisi valtavasti nyyhkytellen.

Vihdoin täytyi Annan saada tuo surkeus loppumaan. Hän oli tehnyt päätöksensä. Hän aikoi viedä Ulrikan takaisin Bergaan. Totta kyllä oli, että hän oli Sintramin vaimo, mutta Forsiin hän ei voinut jäädä. Tehtaanpatruuna tekisi hänet hulluksi, jos hän jäisi hänen luokseen. Anna Stjärnhök päätti viedä vanhan Ulrikan pois.

Oi, miten vanhus ihastui ja kauhistui tästä päätöksestä! Mutta hän ei sanonut uskaltavansa jättää miestään eikä kotiansa. Sintram lähettäisi varmaan sen suuren koiransa hänen jäljilleen.

Mutta Anna Stjärnhök voitti hänen vastustuksensa, osaksi kujeilla, osaksi uhkauksilla, ja puolentunnin päästä istui Ulrika reessä hänen vieressään. Anna oli itse ohjaksissa, ja vanha Disa reen edessä. Keli oli kehno, sillä maaliskuu oli hyvässä menossa, mutta vanhasta Ulrikasta oli mieluista ajaa jälleen tuossa tutussa reessä ja hevosella, joka oli ollut Bergan kantapalvelijana ainakin yhtä kauan kuin hän itse.

Kun hän nyt oli hyvällä tuulella ja pelottomalla mielellä, tuo vanha talous-orja, lakkasi hän itkemästä heidän ajaessaan Arvidstorpin ohi; Högbergin kohdalla hän jo nauroi, ja kun he ajoivat Munkebyn sivuitse, alkoi hän kertoa, millaista elämä oli hänen nuoruudessaan, ajoista, jolloin hän palveli Svaneholmin kreivittärellä.

He tulivat nyt autioille, harvaanasutuille seuduille Munkebyn pohjoispuolelle, mäkisille ja kivisille teille. Tie ponnisteli kaikille kummuille, mitä ikinä keksi, se nousi niiden laelle pitkissä mutkissa, suistui niiltä alas äkkijyrkästi, mutta riensi niin suoraan kuin saattoi tasaisen laaksonpohjan poikki päästäkseen heti kiipeämään uuden selänteen yli.

He olivat juuri Vestratorpin myötämäessä, kun vanha Ulrika äkkiä vaikeni ja tarttui kovasti Annan käteen. Hän tuijotti suurta koiraa, joka seisoi tienvieressä.

»Katso!» hän sanoi.

Koira mennä puhalsi metsään. Anna ei nähnyt sitä kuin vilaukselta.

»Aja», sanoi Ulrika, »aja niinkuin ennätät! Nyt saa Sintram tietää, että minä läksin.»

Anna koetti nauraa hänen hädälleen, mutta Ulrika intti vaan omaansa:

»Kohta alkavat hänen kulkusensa soida, sen saat nähdä. Me kuullaan ne ennenkuin joudutaan ensi mäen harjalle.»

Ja kun Disa hetkisen hengähti Elofsbackenin harjulla, kuului jo kulkusten kilinää heidän takaansa mäen alta.

Nyt tuli vanha Ulrika tuskasta ihan hulluksi. Hän vapisi, nyyhkytti ja voivotteli niinkuin Forsin salissa äsken. Anna rupesi hoputtamaan Disaa, mutta tamma käänsi vaan päätänsä ja katsoi häneen mahdottoman ihmeissään. Luuliko hän Disan unhoittaneen, milloin piti juosta, milloin kävellä. Hänkö tässä Disaa neuvoi rekeä vetämään, Disaa, joka oli tuntenut joka kiven, joka sillan, joka veräjän, joka mäen tällä tiellä jo kolmattakymmentä vuotta?

Silläväliin läheni kulkusten kilinä lähenemistään.

»Se on hän, se on hän, minä tunnen sen kulkusten äänen», voihkii vanha Ulrika.

Kilinä yhä vain lähenee. Välistä se on niin luonnottoman kova, että Anna kääntyy katsomaan, eikö Sintramin hevonen ole jo pistänyt päätään hänen rekeensä, väliin se taas vaimenee. He kuulevat sen milloin tien oikealta, milloin vasemmalta puolelta, mutta ajajaa ei näy. Tuntuu kuin pelkkä kulkusten kilinä heitä seuraisi.

Aivan kuin silloin, kun tulee yöllä kotiin vieraisilta, sellaista on nytkin. Ne kulkuset kilisevät säveliä, ne laulavat, puhuvat, vastaavat. Metsä kaikuu niiden remakkata.

Anna Stjärnhök melkein toivoo, että heidän ajajansa vihdoinkin pääsisivät niin lähelle, että hän näkisi Sintramin itsensä ja hänen punaisen hevosensa. Häntä alkaa kammottaa tuo hirveä kulkusten kulina.

»Nuo kulkuset vaivaavat minua», sanoo hän.

Ja heti tempaavat kulkuset sen sanan. »Vaivaavat minua», ne soivat. »Vaivaavat minua, vaivaavat, vaivaavat, vaivaavat minua», laulavat ne kaikilla kummilla säveleillä.

Ei ole pitkää aikaa siitä kun hän ajoi tätä samaa tietä susien ahdistamana. Hän oli pimeässä nähnyt valkoisten hampaiden välkkyvän avaroissa kidoissa, hän oli luullut, että metsän pedot raatelevat hänen ruumiinsa, mutta hän ei ollut peljännyt silloin. Ihanampaa yötä hän ei ollut koskaan kokenut. Vahva ja kaunis oli ollut se hepo, joka häntä veti, vahva ja kaunis se mies, joka jakoi hänen kanssaan seikkailun riemun.

Ah, tätä vanhaa hevosta, tätä vanhaa, avutonta, tutisevaa matkatoveria! Hän tietää olevansa niin avuton, että häntä ihan itkettää. Hän ei pääse tuosta kauheasta, ärsyttävästä kulkusten kilinästä.

Silloin hän seisauttaa ja nousee reestä pois. Tästä pitää tulla selvä. Miksi hän pakenisi, ikäänkuin hän pelkäisi tuota ilkeätä, katalaa raukkaa?

Vihdoin näkee hän hevosenpään alkavan kuul-

taa tummuvasta hämärästä, ja pään jälkeen koko hevosen, koko reen, ja reessä istuu itse Sintram.

Hän huomaa kuitenkin, ettei ne näytä siltä kuin ne olisivat tulleet pitkin maantietä, tuo reki ja hevonen ja tehtaanpatruuna, vaan tuntuu kuin ne paremminkin olisivat nyt juuri luodut tuohon hänen silmiensä eteen, ja hahmottuneet hämärästä sikäli kuin valmistuivat.

Anna heittää ohjakset Ulrikalle ja menee Sintramia vastaan.

Sintram pidättää hevosta.

»Kas, kas», sanoo hän, »mikä onni huonokkaalla! Rakas neiti Stjärnhök, antakaa minun muuttaa matkatoverini Teidän rekeenne. Hänen on matka Bergaan tänä iltana, ja minulla on kiire kotiin.»

»Missä patruunan matkatoveri on?»

Sintram nykäisee auki nahkapeitteen ja näyttää Annalle miehen, joka makaa reenpohjalla. »Hän on hieman hutikassa», sanoo hän, »mutta mitä se haittaa? Hän nukkuu siivosti. Sitäpaitsi hän on tuttujanne, neiti Stjärnhök, hän on Gösta Berling.»

Annaa väristää.

»Katsokaas, sanon minä», jatkaa Sintram, »joka hylkää rakastettunsa, myy hänet paholaiselle. Sillä tavalla minäkin jouduin hänen kynsiinsä. Luulee tekevänsä niin hyvin, mukamas; kieltäytyminen on hyvästä, ja rakkaus, se on pahasta.»

»Mitä te tarkoitatte, patruuna? Mistä patruuna puhuu?» kysyy Anna aivan hämmennyksissä.

»Minä tarkoitan, ettei heidän olisi pitänyt antaa Gösta Berlingin lähteä luotansa, Anna neiti.»

»Se oli Jumalan tahto, patruuna.»

»Niin, niin, sitä se on, kieltäytyminen hyvästä, ja rakkaus pahasta. Hyvä Jumala ei halua nähdä ihmisiä onnellisina. Hän lähettää susia niiden kintereille. Mutta entäpä, jos se ei ollutkaan Jumala, joka sen teki, Anna neiti? Enköpä se voinut yhtä hyvin olla minäkin, käskemässä pieniä, harmaita Dovrefjeldin-karitsoitani ajamaan tuota nuorta miestä ja nuorta neitoa? Ajatelkaas, jos se olinkin minä, joka lähetin sudet, etten hukkaisi yhtä omistani! Entäpä se ei ollutkaan Jumalan työtä!»

»Elkää vietelkö minua epäilemään sitä asiaa, patruuna», sanoo Anna heikolla äänellä, »muuten olen hukassa».

»Katsokaas tänne», sanoo Sintram ja kumartuu nukkuvan Gösta Berlingin puoleen, »katsokaa hänen pikkusormeansa! Tuo pieni haava ei parane koskaan. Siitä otettiin veri, jolla hän kirjoitti liittokirjaan. Hän on minun. Omituinen voima on veressä. Hän on minun; ainoastaan rakkaus voi hänet vapauttaa; mutta jos minä saan pitää hänet, tulee hänestä oikea herkku.»

Anna Stjärnhök ponnistelee kaikin voimin päästäkseen vapaaksi lumosta, joka hänet on vallannut. Tämähän on hulluutta, pelkkää hulluutta. Eihän kukaan voi vannoutua sieluineen kiusaajalle. Mutta hän ei jaksa hallita ajatuksiansa, hämärä painostaa häntä niin, metsä on niin musta ja äänetön. Hän ei voi päästä hetken kamalasta kauhusta.

»Luuleeko neiti», jatkaa tehtaanpatruuna, »ettei hänessä ole enää muka paljoa turmeltavaa? Elkääpäs! Onko hän kiduttanut talonpoikia, onko

hän hyljännyt köyhiä ystäviä, onko hän pettänyt pelissä? Onko hän, Anna neiti, onko hän ollut naitujen naisten rakastaja?»

»Taitaa tehtaanpatruuna olla se itse paha.»

»Vaihtokauppa, neiti Anna! Ottakaa Gösta Berling, neiti, ottakaa hänet ja menkää naimisiin hänen kanssaan. Pitäkää hänet ja antakaa rahat Bergan herrasväelle. Minä luovutan hänet neidelle, ja neiti tietää, että hän on minun. Ajatelkaa, ettei niitä susia lähettänyt sinä yönä Jumala neiden kintereille, ja vaihtakaamme.»

»Mitä patruuna tahtoo vastineeksi?»

Sintram irvisti.

»Niin mitä minä tahdon? Oh, minä tyydyn vähään. Minä tahdon vain tuon mummon tuolta neiden reestä, Anna neiti.»

»Saatana, kiusaaja», huutaa Anna, »pakene minusta! Pitääkö minun kavaltaa vanha ystäväni, joka luottaa minuun! Pitääkö minun jättää hänet sinulle, että saat kiusata hänet hulluksi!»

»Kas, kas, kas, rauhoittukaa, Anna neiti! Harkitkaa asiata! Tämä on nuori, pulska mies, ja tuo on vanha, raihnas akka. Toinen tai toinen minulle. Kummanko neiti minulle tahtoo antaa?»

Anna nauroi epätoivoissaan.

»Ettäkö me, tehtaanpatruuna, seistaan tässä ja vaihdetaan sieluja niinkuin hevosia Brobyn markkinoilla?»

»Aivan niin. — Mutta jos Anna neiti tahtoo, niin sovitellaan toisella tavoin. Ajatellaan nyt Stjärnhökien kunniaa.»

Sitten hän alkaa kovalla äänellä kutsua ja

huutaa vaimoansa, joka istuu Annan reessä, ja Annan sanomattomaksi kauhuksi tottelee Ulrika kutsua heti, nousee reestä ja tulee vavisten ja peljäten heidän luoksensa.

»Kas, kas, kas, kuuliainen vaimo», sanoo Sintram. »Ei Anna neiti sille mitään voi, että hän tulee, kun hänen miehensä kutsuu. Nyt minä nostan Göstan reestä ja jätän hänet tänne. Jätän hänet ainaiseksi, Anna neiti. Ken haluaa, saa hänet siitä korjata.»

Hän kumartuu nostamaan Göstaa, mutta silloin painautuu Anna aivan kasvotusten häntä kohti, iskee silmänsä häneen ja kähisee kuin ärsytetty eläin:

»Jumalan nimessä, mene kotiisi! Etkö tiedä, kuka istuu salin keinutuolissa ja odottaa sinua? Uskallatko sinä antaa sen herran odottaa?»

Annalle on päivän kauhuista melkein kauheinta nähdä, miten ne sanat vaikuttavat tuohon ilkiöön. Hän tempaa ohjakset, kääntää hevosensa ja kiitää kotiinpäin, hurjistaen hevosta laukkaan piiskanlyönneillä ja raivoilla huudoilla. Alas kauheata mäkeä mennään kuin hengen kaupalla, ja pitkä kipenjono räsähtelee jalaksista ja kavioista vähälumisella maaliskuun kelillä.

Anna Stjärnhök ja Ulrika Dillner seisovat tiellä kahden, mutta eivät puhu sanaakaan. Ulrikaa pöyristävät Annan hurjat silmät, eikä Annalla ole mitään sanottavaa vanhus raukalle, jonka vuoksi hän uhrasi rakastettunsa.

Häntä halutti itkeä, raivota, kieriskellä maantiellä ja ripottaa lunta ja hiekkaa päähänsä.

Ennen oli hän tuntenut kieltäytymisen sulon, nyt hän tunsi sen katkeruuden. Mitä oli oman rakkautensa uhraaminen siihen verraten, että piti uhrata rakastettunsa sielu!

Sama äänettömyys vallitsi koko matkan aina Bergaan, mutta kun he pääsivät perille ja salin ovi avautui, pyörtyi Anna ensimäisen ja ainoan kerran eläessään. Siellä näet istui Sintram Gösta Berlingin kanssa keskustellen kaikessa rauhassa. Totitarjotin oli jo tuotu; he olivat olleet siellä ainakin tunnin ajan.

Anna Stjärnhök pyörtyi, mutta vanha Ulrika oli tyyni. Hän oli kyllä huomannut, ettei se ollut oikea, joka ahdisti heitä maantiellä.

Sitten sovittelivat kapteeni ja hänen rouvansa Ulrikan asiat tehtaanpatruunan kanssa sille tolalle, että vanha Ulrika sai jäädä Bergaan. Patruuna myöntyi siihen leppoisasti. »En minä suinkaan tahdo tehdä häntä hulluksi», sanoi hän.

* * *

Oi, myöhäisen ajan lapset!

En pyydä ketään uskomaan tosiksi näitä vanhoja juttuja. Ne eivät liene muuta kuin valhetta ja runoa. Mutta katumus, joka tuutii edestakaisin ihmisen sydämessä, kunnes se uikuttaa niinkuin lattiapalkit vaikeroivat Sintramin salissa keinuvain jalasten alla; mutta epäilys, joka soi korvissa niinkuin kulkuset soi Anna Stjärnhökille kolkossa metsässä, milloin ovat ne pelkkää valhetta ja runoa?

Oi, jospa ne voisivat siksi muuttua!

Kahdestoista luku.

EBBA DOHNAN TARINA.

—

Se kaunis niemi Lövenin itärannalla, jonka kyljillä lahdet murtuvat maihin vienoina laineina, se ylväs niemi, jolla on Borgin herraskartano, — varo sille astumasta.

Mistään ei Löven näytä hurmaavammalta kuin sen harjulta.

Kukaan ei voi arvata, kuinka ihana se on, tuo minun unelmieni järvi, ennenkuin on Borgin niemeltä nähnyt aamu-usvain väikkyvän pois pitkin sen sileätä pintaa, ennenkuin on katsellut sitä pienen, sinisen kabinetin ikkunoista, jossa asuu niin monta muistoa, ja nähnyt sen kuvastavan kalvaanpunaista auringonlaskua.

Mutta kumminkin minä sanon sinulle: elä mene sinne!

Sillä sinut valtaa ehkä halu jäädä ainiaaksi sinne, vanhan kartanon surunvoittoisiin saleihin, sinä ehkä haluat sen kauniin maan omistajaksi; ja jos olet nuori, rikas ja onnellinen, järjestät, kuten moni muu, sinne kotisi nuoren puolisosi kanssa.

Ei, parempi on olla näkemättä tuota kaunista nientä, sillä Borgissa ei mikään onni voi asua. Tiedä, että miten rikas, miten onnellinen lienetkin, kun sinä muutat sinne, niin pian nämä vanhat kyynelin-huuhdellut lattiat juovat sinunkin kyyneleitäsi, ja seinät, jotka voisivat kertoa niin monta valitusta, kokoavat pian sinunkin huokauksiasi.

Tyly kohtalo painaa sitä kaunista kartanoa. Tuntuu kuin itse onnettomuus olisi haudattu sinne, mutta ei saisi lepoa haudassa, vaan nousisi alinomaa ylös tuskastuttamaan eläviä. Jos minä olisin Borgin herra, antaisin tutkia kaiken maan, sekä kuusipuiston louhipohjan että asuinrakennuksen kellarilattian, ja peltojen viljavan mullan, kunnes löytäisin tuon velhon madonkalvaman ruumiin, ja sitten minä antaisin sille haudan Svartsjön kirkkotarhan siunatussa maassa. Ja hautajaisissa en minä säästäisi soittajan palkkaa, vaan kellot soisivat hänelle kauan ja kovasti, ja papille ja lukkarille antaisin runsaita lahjoja, että he vihkisivät hänet kaksinkertaisin voimin puheilla ja virsillä iankaikkiseen lepoon.

Tai jos se ei auttaisi, niin minä antaisin myrskyisenä yönä tulen lähestyä noita vanhoja, kyömistyneitä hirsiseiniä ja antaisin sen hävittää kaiken, niin etteivät ihmiset enää viehtyisi asumaan onnettomuuden kodissa. Sitten ei kukaan enää saisi astua tälle tuomitulle paikalle, ainoastaan kirkontornin mustat naakat voisivat perustaa uudistalonsa suureen savupiippuun, joka kohoaisi mustana ja kammottavana autioista raunioista.

Tosin minä olisin kyllä tuskissani, nähdessäni liekkien liehuvan katonharjalla ja paksun savun vyöryvän tulenvaloa punertavana ja kipunain saentamana tuimasti vanhan kreivintalon ikkunoista. Rätinästä ja huminasta olisin minä kuulevinani kodittomien muistojen valitusta, liekkien sinervillä kielillä uskoisin näkeväni häirittyjä haamuja väikkymässä. Minä ajattelisin, kuinka suru kaunistaa, kuinka onnettomuus koristaa, ja itkisin, kuin mikä vanhain jumalten temppeli olisi kadotukseen tuomittu.

Mutta vaiti sinä, joka koikut onnettomuuden enteitä! Vielä on Borg paikoillaan ja välkkyy niemensä kummulla, mahtavan kuusipuiston suojaavassa sylissä, ja lumikatteiset kedot sen alla kimeltävät maaliskuun huikaisevassa auringonpaisteessa. Ja vielä kuuluu sen sisältä iloisen Elisabet kreivittären hilpeä nauru.

Sunnuntaisin käy hän Svartsjön kirkossa, joka on lähellä Borgia, ja kokoaa pienen päivällisseuran. Munkerudin laamannilaiset tulevat usein, ja Bergan kapteenin ja komministerin väki, ja se ilkeä Sintram. Jos Gösta Berling sattuisi Svartsjöhön, tultuaan Lövenin jäätä, niin kutsuisi kreivitär hänetkin. Miksi hän ei Gösta Berlingiä kutsuisi?

Hän ei kai tiedä, että panettelu alkaa kuiskutella, että Gösta käy itärannalla niin usein vaan saadakseen tavata häntä. Ehkäpä hän tulee vaan saadakseen juoda ja pelata korttia Sintramin kanssa, mutta sitä ei juuri lukuun oteta, sillä kaikkihan tietävät, että hänen ruumiinsa on raudasta, mutta

toisin on hänen sydämensä laita. Ei ole monta, joka uskoisi, että hän voi nähdä kimaltavan silmäparin ja vaalean, valkeaa otsaa kaartavan tukan rakastumatta.

Nuori kreivitär on hyvä häntä kohtaan. No, siinä ei ole mitään merkillistä; hän on hyvä kaikkia kohtaan. Ryysyisiä kerjäläislapsia hän nostaa polvillensa, ja kun hän ajaa maantiellä jonkun vanhan raukan ohitse, käskee hän kuskin pysähdyttämään ja ottaa köyhän jalkamiehen rekeensä.

Gösta istuu usein siellä pienessä, sinisessä kabinetissa, josta on komein näköala järvelle, ja lukee runoja hänelle. Siinä ei voi piillä mitään pahaa. Gösta ei unhoita, että tuo nainen on kreivitär ja hän itse koditon seikkailija, ja hyvä on hänen seurustella jonkun kanssa, joka on hänelle korkea ja pyhä. Hänhän voi yhtähyvin ajatella rakastuvansa Saban kuningattareen, joka kaunistaa lehterin reunaa Svartsjön kirkossa, kuin tähän kreivittäreen.

Hän pyytää ainoastaan saada palvella häntä niinkuin hovipoika palvelee korkeata valtiatartaan, saada sitoa luistimet hänen jalkaansa, pitää hänen lankavyyhteänsä, ohjata hänen kelkkaansa. Rakkaus ei voi tulla kysymykseen heidän välillänsä; mutta hän on juuri mies löytämään onnensa romanttisessa, vaarattomassa haaveilussa.

Nuori kreivi on hiljainen ja vakava, ja Gösta on räiskyvän iloinen. Hänestä saa juuri sellaista seuraa, jota nuori kreivitär toivoo. Kukaan, joka näkee kreivittären, ei voi ajatella, että hän kätkee luvatonta rakkautta povessaan. Tanssia hän vaan

ajattelee, tanssia ja hupia. Hän tahtoisi, että maa olisi aivan tasainen, aivan kivetön, vuoreton ja järvetön, niin että siinä pääsisi joka paikkaan tanssimalla. Kehdosta hautaan hän tahtoisi tanssia, kapeissa, ohuissa silkkikengissä.

Mutta huhu ei ole liioin armelias nuorille naisille.

Kun vieraat tulevat Borgiin ja ovat syöneet päivällisensä, on herrojen tapana mennä aterialta kreivin huoneihin nukahtamaan ja tupakoimaan, vanhat naiset vaipuvat salin nojatuoleihin ja kallistavat kunnianarvoisat päänsä korkeihin selustimiin, mutta kreivitär ja Anna Stjärnhök menevät siniseen kabinettiin ja uskovat toisilleen loppumattomia salaisuuksia.

Sen sunnuntain jälkeisenä sunnuntaina, jolloin Anna Stjärnhök toi Ulrika Dillnerin takaisin Bergaan, istuivat he jälleen siellä.

Kukaan maailmassa ei ole onnettomampi kuin nyt tuo nuori tyttö. Poissa on hänen kaikki iloisuutensa, ja poissa se iloinen uhka, mikä jännittyi kaikkea ja kaikkia vastaan, jotka tohtivat tulla häntä liian lähelle.

Kaikki, mitä hänelle kotimatkalla tapahtui, on vaipunut hänen tietoisuudestaan siihen hämärään, josta se lumoutuikin ilmi; hänellä ei ole siitä muistossa ainoaa selvää vaikutusta.

Niin, yksi kyllä, joka myrkyttää hänen sielunsa.

»Entäpä Jumala ei tehnytkään sitä», kuiskaa hän usein itsekseen, »entäpä Jumala ei niitä susia lähettänytkään?»

Hän rukoilee merkkiä, hän pyytää ihmettä. Hän tähystää taivaan ja maan piiriä. Mutta hän ei näe suinkaan sormen pilvestä ojentuvan viittomaan hänelle hänen tietänsä. Mitkään sumun ja valon patsaat eivät käy hänen edeltänsä.

Kun hän istuu nyt vastapäätä kreivitärtä pienessä sinisessä kabinetissa, sattuvat hänen silmänsä pieneen sinivuokko-kimppuun, joka on kreivittären valkeassa kädessä. Kuin salama iskee silloin häneen, että hän tietää, missä nuo vuokot ovat kasvaneet, että hän tietää, kuka ne on poiminut.

Hänen ei tarvitse kysyä. Missä kasvaa koko seudulla sinivuokkoja jo huhtikuun alussa muualla kuin koivuhaassa, joka on Ekebyn rantarinteellä.

Hän tuijottaa tuijottamistaan noihin pieniin, sinisiin tähtiin, noihin miekkosiin, jotka saavat omakseen kaikkien sydämet, noihin pikkuprofeetoihin, jotka, ollen itse kauniita, säteilevät kaiken sen kauneuden loistoa, jota ne ennustavat, kaikkea kaunista, joka on tuleva. Mikäli hän niitä katselee, alkaa hänen sielussaan kajahdella viha, joka jyrisee kuin ukkonen ja lyö tainnuksiin kuin salama. »Millä oikeudella», ajattelee hän, »pitää kreivitär Dohna tätä sinivuokko-kimppua, joka on poimittu Ekebyn rantapolulta?»

Ne ovat kaikki kiusaajia: Sintram, kreivitär, kaikki ihmiset tahtovat vietellä Gösta Berlingiä siihen, joka on pahaa; mutta hän suojelee häntä, kaikkia vastaan hän suojelee häntä. Vaikka se maksaisi hänen sydänverensä, hän suojelee.

Hän ajattelee, että hänen pitää saada nähdä

nuo kukat kreivittären kädestä reväistyinä ja hyljättyinä, tallattuina ja muserrettuina, ennenkuin hän menee tästä pienestä sinisestä kabinetista ulos.

Hän miettii vaan, ja nyt hän alkaa sodan noita pieniä, sinisiä tähtiä vastaan. Salissa nojaavat rouvat kunnianarvoisia päitänsä tuolinselustimiin eivätkä aavista mitään, herrat tupruttavat levossa ja rauhassa piipuistaan savupilviä kreivin kamarissa, kaikki on rauhallista; mutta pienessä, sinisessä kabinetissa raivoaa vimmattu sota.

Oi, miten viisaita ne ovat, jotka pidättävät kätensä kaukana miekasta, ne, jotka jaksavat hiljaa odottaa, uskovat sydämensä rauhaan ja antavat Jumalan hallita! Aina kulkee rauhaton sydän harhaan. Paha tekee pahan aina hullummaksi.

Mutta Anna Stjärnhök luulee, että hän on nyt vihdoinkin nähnyt sormen pilvissä.

»Anna», sanoo kreivitär, »kerro jotakin.»

»Mitä sitten?»

»Oh», sanoo kreivitär ja hyväilee kimppua valkoisella kädellään. »Etkö tiedä mitään rakkaudesta, rakastamisesta?»

»En, en minä tiedä mitään rakkaudesta.»

»Kyllä puhut! Eikö meillä siis ole Ekeby-nimistä paikkaa, paikkaa, joka on täynnä kavaljeerejä?»

»Kyllä», sanoo Anna, »täällä on paikka nimeltä Ekeby, ja siellä on miehiä, jotka imevät maan ytimen, miehiä, jotka tekevät meidät pystymättömiksi totiseen työhön, jotka tuhoavat kasvavan nuorisomme ja johdattavat neromme harhaan. Tahdotko kuulla heistä, tahdotko kuulla rakkaudentarinoita heistä.»

»Tahdonpa tosiaan. Minä pidän kavaljeereistä.»

Silloin puhuu Anna Stjärnhök, puhuu lyhyin säkein niinkuin vanha hymnikirja, sillä myrskyiset tunteet ovat tukahduttaa hänet. Salattu intohimo vapisee joka sanassa, ja kreivittären täytyy sekä kammoen että halukkaasti häntä kuunnella.

»Mitä on kavaljeerin rakkaus, mitä on kavaljeerin usko? Yksi lemmitty tänään, toinen huomenna, yksi idässä, toinen lännessä. Ei mikään ole hänelle liian korkeata, mikään ei liian matalaa: yhtenä päivänä kreivin tytär, toisena kerjäläistyttö. Ei mikään maailmassa ole niin avara kuin hänen sydämensä. Mutta voi sitä raukkaa, raukkaa, joka kavaljeeriä rakastaa. Hänen täytyy etsiä häntä, kun hän makaa juovuksissa tien ravissa. Hänen täytyy äänetä katsella, miten hän pelipöydässä hukkaa hänen lapsiensa kodin. Hän saa koreasti tyytyä siihen, että hän liehuu vieraiden naisten kintereillä. Oo, Elisabet, jos kavaljeeri pyytää kunniallista naista tanssiin, niin pitäisi heti kieltää, jos hän lahjoittaa hänelle kukkakimpun, pitäisi hänen nakata kukat maahan ja tallata niitä, jos hän rakastaa kavaljeeriä, niin pitäisi hänen ennen kuolla kuin mennä hänen kanssaan naimisiin. Kavaljeereissä oli eräs, joka oli virkaheitto pappi. Häneltä oli otettu kauhtana juoppouden tähden. Hän oli ollut juovuksissa kirkossa. Hän joi ehtoollisviinin. Oletko kuullut hänestä puhuttavan?»

»En.»

»Kun hänet eroitettiin virasta, kierteli hän

maita mantereita kerjäläisenä. Hän joi kuin hullu. Hän varastikin saadakseen viinaa.»

»Mikä hän on nimeltään?»

»Hän ei ole enää Ekebyssä. — — — Ekebyn rouva otti hänet hoiviinsa, antoi hänelle vaatteet, ja sai sinun anoppisi, kreivitär Dohnan, ottamaan hänet sinun miehesi kotiopettajaksi, nuoren Henrik-kreivin opettajaksi.»

»Virkaheiton papin!»

»Oh, hän oli nuori, voimakas mies, hänellä oli hyvät tiedot. Ei olisi ollut hänellä mitään hätää, kun hän vaan ei olisi juonut. Kreivitär Märta ei ollut turhantarkka. Häntä huvitti kiusoitella rovastia ja komministeriä. Kuitenkin hän kielsi, ettei kukaan saa puhua hänen lapsilleen papin menneisyydestä.

Muuten olisi hänen pojaltaan kadonnut kaikki kunnioitus opettajaa kohtaan, ja hänen tyttärensä ei olisi voinut häntä sietää, sillä neito oli oikea pyhimys.

Siten hän tuli tänne Borgiin. Hän jäi ensin seisomaan aivan oven suuhun, hän istui aivan tuolin syrjällä, oli vaiti pöydässä ja pakeni aina puistoon, kun tänne tuli vieraita.

Mutta siellä hän kohtasi usein yksinäisillä poluilla nuoren Ebba Dohnan. Se neito ei ollut niitä, jotka rakastavat meluisia juhlia, mitkä pauhasivat Borgin saleissa kreivittären leskeksi jouduttua. Hän ei ollut niitä, jotka sinkoavat uhkakatseita maailmaan. Hän oli niin lempeä, niin arka. Vielä seitsemäntoista vuotta täytettyään hän oli vain vieno lapsi; mutta hän oli silti hyvin

kaunis: silmät ruskeat, heikko, hieno puna poskipäissä. Hänen hento ja norja vartalonsa oli hieman kumara. Hänen kaita kätensä piiloittui arasti puristaen sinun käteesi. Hänen pikku suunsa oli suista hiljaisin ja kaikista vakavin. Ah, hänen ääntänsä, hänen suloista, hienoa ääntänsä, joka lausui sanat niin hitaasti ja hyvin, mutta ei koskaan soinut nuoren-raikkaasti eikä nuoren-lämpöisesti, vaan hiipi heikoin sävelin kuin väsyneen soittajan viimeinen akordi!

Hän ei ollut sellainen kuin muut. Hänen jalkansa astelivat maata niin kevyesti, niin hiljaa kuin hän olisi ollut täällä elossa vain arka pakolainen. Hän piti silmänsä maahan luotuina, ettei häiriytyisi katselemasta sisäisten näkyjen komeutta. Hänen sielunsa oli kääntynyt pois maasta jo silloin kun hän oli lapsi.

Kun hän oli pieni, kertoeli hänen mummonsa hänelle usein satuja, ja eräänä iltana istuivat he takkavalkean ääressä, mutta sadut olivat loppuneet. Carsus ja Moderus ja Lunkentus ja Kaunis Melusina olivat olleet ja eläneet: He olivat kuin takkavalkean liekit liehuneet elämässä ja loistossa, mutta nyt olivat sankarit voitetut ja kauniit prinsessat hiiltyneet, kunnes ensi takkavalkea herättäisi ne uudestaan. Mutta yhä lepäsi pikkutytön käsi vanhuksen polvella, ja hän silitteli hiljaa mummon hameen silkkiä, tuota hupaista kangasta, joka piipahtelee kuin pikku lintu. Ja tuo silitys oli hänen pyyntönsä, sillä hän oli niitä lapsia, jotka eivät koskaan pyydä sanoilla.

Silloin alkoi vanhus aivan hiljaa kertoa hänelle pienestä Juudaan maan lapsesta, pienestä lapsesta, joka syntyi tullakseen suureksi kuninkaaksi. Enkelit olivat täyttäneet maan ylistyslauluillaan, kun hän syntyi, Idän kuninkaat tulivat taivaan tähtösen johtamina ja lahjoittivat hänelle kultaa ja pyhää savua, ja vanhat miehet ja naiset ennustivat hänen mahtiansa. Tämä lapsi varttui paljon kauniimmaksi ja viisaammaksi kuin muut lapset. Jo kaksitoistavuotiaana oli hänen viisautensa suurempi kuin ylimmäisten pappien ja kirjanoppineitten.

Sitten kertoi vanhus hänelle kauneimmasta, mitä maailma oli nähnyt, sen lapsen elämästä, hänen vaeltaessaan ihmisten joukossa, pahojen ihmisten, jotka eivät tahtoneet tunnustaa häntä kuninkaakseen.

Hän kertoi tytölle, kuinka lapsi kehittyi mieheksi, mutta ihmeet säteilivät yhä hänen ympärillään.

Kaikki maan päällä palveli ja rakasti häntä, paitsi ihmiset. Kalat antoivat pyydystää itsensä hänen verkkoonsa, leipä täytti hänen korinsa, vesi muuttui viiniksi, kun hän sitä toivoi.

Mutta ihmiset eivät antaneet suurelle kuninkaalle suinkaan kultaista kruunua, loistavaa valtaistuinta. Hänellä ei ollut ympärillään kumartavia hovimiehiä. He antoivat hänen kulkea joukossaan kerjäläisenä.

Kumminkin hän oli kovin hyvä heille, tuo suuri kuningas. Hän paransi heidän sairaitansa, antoi sokeille näön jälleen ja herätti kuolleet.

»Mutta», sanoi vanhus, »ihmiset eivät tahtoneet sitä hyvää kuningasta herraksensa.

He lähettivät sotamiehensä häntä vastaan ja vangitsivat hänet, he pukivat hänet, pilkatakseen, kruunulla ja valtikalla ja pitkäliepeisellä kaavulla, ja kuljettivat hänet mestauspaikalle, kannattaen hänellä raskasta ristiä. Oi, lapseni, se hyvä kuningas rakasti korkeita vuoria. Öisin hän nousi usein vuorille puhumaan taivaan asukkaiden kanssa, ja hän istui halulla päivin vuorenrinteillä puhuen kuunteleville ihmisille. Mutta nyt veivät ne hänet vuorelle naulitakseen hänet ristiin. He löivät nauloja hänen käsiensä ja jalkojensa läpi ja ripustivat hyvän kuninkaan ristille, niinkuin hän olisi ollut ryöväri ja pahantekijä.

Ja kansa pilkkasi häntä. Ainoastaan hänen äitinsä ja ystävänsä itkivät, koska hänen piti kuolla ennenkuin hän ennätti tulla kuninkaaksi.

Oo, miten elottomat kappaleet surivat hänen kuolemaansa.

Aurinko pimeni, ja vuoret vapisivat, temppelin esirippu halkesi kahtia, ja haudat avautuivat kuolleille, heidän noustakseen maasta näyttämään suruansa.»

Silloin painoi pienokainen päänsä isoäidin helmaan ja nyyhki niin, että hänen sydämensä oli pakahtua.

»Elä itke, pienoiseni, hyvä- kuningas nousi haudastansa ylös ja matkasi ylös isänsä luokse taivaaseen.»

»Mummo», nyyhki pikku raukka, »eikö hän sitten saanutkaan valtakuntaa?»

»Hän istuu Jumalan oikealla kädellä taivaassa.»

Mutta se ei lohduttanut häntä. Hän itki niin tuskissaan ja hillittömästi kuin lapsi voi itkeä.

»Miksi he olivat niin ilkeitä hänelle? Miksi saivat he olla niin ilkeitä hänelle?»

Vanhus melkein peljästyi tätä valtavaa surua.

»Sano, mummo, ettet kertonut oikein! Sano, ettei se loppunut sillä tavoin! Sano, etteivät he olleet niin ilkeitä sille hyvälle kuninkaalle! Sano, että hän sai valtakunnan maan päällä!»

Hän kietoi kätensä vanhuksen ympärille ja rukoili häntä kyynelten yhä virratessa.

»Lapseni, lapseni», sanoi hänen isoäitinsä silloin, lohduttaen häntä, »niitä on, jotka uskovat, että hän tulee takaisin. Silloin laskee hän maan valtansa alle ja hallitsee sitä. Silloin tulee ihanasta maasta mainio kuningaskunta. Se on seisova tuhat vuotta. Silloin tulevat pahat eläimet hyviksi: pienet lapset leikkivät kyykäärmeen pesän luona, ja karhut käyvät lehmäin kanssa laitumella. Mikään ei vahingoita eikä turmele enää toista; keihäät käyristetään viikatteiksi ja miekat taotaan auroiksi. Ja kaikki on pelkkää leikkiä ja iloa, sillä hyvät omistavat maan.»

Silloin kirkastui pienokaisen muoto kyynelten takaa.

»Saako hyvä kuningas sitten valtaistuimen, mummo?»

»Kultaisen istuimen.»

»Ja palvelijoita ja hovimiehiä ja kultaisen kruunun?»

»Saa kyllä.»

»Tuleeko hän pian, mummo?»

»Ei tiedä kukaan, milloin hän tulee.»

»Saanko minä silloin istua jakkaralla hänen jalkainsa juuressa?»

»Saat, lapseni!»

»Mummo, minä olen niin iloinen», sanoo pienokainen.

Ilta illan jälkeen istuivat nuo kaksi monena talvena takan ääressä ja puhuivat siitä hyvästä kuninkaasta ja hänen valtakunnastaan. Pienokainen uneksi tuhatvuotisesta valtakunnasta yöt päivät. Hän ei väsynyt koskaan koristamasta sitä kaikella kauniilla, mitä hän voi keksiä.

Niin on monien hiljaisten lasten, joita on seurassamme. He kätkevät mielessään salaista unelmaa, jota he eivät tohdi ilmaista. Merkillisiä ajatuksia asuu monen pehmeän tukan alla, ruskeat, lempeät silmät näkevät suljettujen luomiensa alla kummia; monella kauniilla tytöllä on sulhanen taivaassa. Moni ruusuposkinen tahtoo hieroa hyvän kuninkaan jalkoja voiteella ja kuivata niitä päänhiuksillansa.

Ebba Dohna ei tohtinut mainita siitä kellekään, mutta tuosta illasta alkaen hän eli ainoastaan Herran tuhatvuotiselle valtakunnalle ja odotti hänen tuloansa.

Kun iltarusko aukaisi lännen portit, silloin hän ihmetteli, eikö sulhanen jo astu sieltä, säteillen lempeässä loistossaan, miljoonaisen enkeliarmeijan seuraamana, ja samoa hänen ohitsensa ja salli hänen koskea hänen kauhtanansa helmaa.

Hän ajatteli myöskin mielellänsä niitä hurskaita naisia, jotka olivat ripustaneet hunnun pää-

hänsä eivätkä koskaan kohottaneet silmiänsä maasta, vaan olivat sulkeutuneet harmaiden luostarien rauhaan, pienten kammioiden pimeään, voidakseen aina nähdä niitä säteileviä näkyjä, jotka astuvat esiin sielujen yöstä.

Sellaisena hän oli kasvanut, sellainen hän oli silloin, kun hän ja uusi kotiopettaja kohtasivat toisensa puiston yksinäisillä käytävillä.

Minä en tahdo sanoa miehestä enemmän pahaa kuin minun täytyy. Minä luulen, että hän rakasti tätä lasta, joka valitsi pian hänet saattajakseen yksinäisillä vaelluksillaan. Minä luulen, että hänen sielunsa sai taaskin siipensä, kun hän käveli tämän hiljaisen tytön vieressä, joka ei koskaan ollut uskonut muille haaveitansa. Minä luulen, että hän tunsi olevansa lapsi, hyvä, hurskas, kunnon lapsi.

Mutta jos hän nyt rakasti Ebbaa, niin miksei hän ajatellut, että hän ei voi antaa hänelle sen huonompaa lahjaa kuin juuri rakkautensa? Hän, tämän maailman hylkyjä, mitä tahtoi hän, mitä ajatteli hän, käydessään siinä kreivintyttären vieressä? Mitä ajatteli virkaheitto pappi, kun tyttö uskoi hänelle hurskaita unelmiaan? Mitä tahtoi hän, joka oli ollut juoppo ja tappelupukari, ja oli oleva yhä tilaisuuden tullen, mitä hän sen vieressä, joka käveli uneksien taivaallisesta sulhasesta? Miksi ei hän paennut kauaksi, kauaksi hänen luotansa? Eikö hänen olisi ollut parempi harhailla kerjäten ja varastellen maata maailmaa kuin käydä siellä hiljaisilla kuusikäytävillä ja tulla taas hyväksi, hurskaaksi ja avukkaaksi, kun hän ei kuitenkaan voinut elää uudestaan elämää, jonka oli jo elänyt,

ja kun ei välttää voitu, että Ebba Dohna häntä rakasti?

Elä usko, että hän näytti juopporaukalta, että hänen poskensa olivat harmaan kelmeät ja silmät punaiset. Hän oli yhä komea mies, kaunis ja murtumaton niin ruumiilta kuin sielulta. Hänen ryhtinsä oli kuninkaan, ja ruumiinsa rautainen, sellainen, jota ei hurjinkaan elämä raihnaa.

»Elääkö hän vielä?» kysyy kreivitär.

»Oi, ei, hän on kai jo kuollut. Siitä on jo kauan.»

Jokin outo alkaa vavistuttaa Anna Stjärnhökiä hänen näin menetellessään. Hän alkaa ajatella, ettei hän koskaan sano kreivittärelle, kuka se mies on, josta hän puhuu, että hän antaa kreivittären uskoa, että mies on jo kuollut.

»Siihen aikaan hän oli vielä nuori», niin jatkaa hän kertomustaan. »Elämisen ilo syttyi uudelleen hänen povessaan. Kauniiden sanain lahjat oli hänellä, ja palava, helposti hurmaava sydän.

Tuli eräs ilta, jolloin hän puhui Ebba Dohnan kanssa rakkaudesta. Ebba ei vastannut, hän kertoi vain kotiopettajalle, mitä hänen isoäitinsä oli hänelle talvi-iltoina tarinoinut, ja kuvasi hänelle unelmainsa maan. Sitten teetti hän kotiopettajalla lupauksen. Hän vannotti opettajaa rupeamaan Jumalan sanan julistajaksi, yhdeksi niitä, jotka valmistavat Herran tietä, niin että hänen tuloansa joudutetaan.

Mitä piti kotiopettajan tehdä? Hän oli eroitettu pappi, eikä mikään tie ollut häneltä niin suljettu kuin se, jota tyttö häntä vaati astumaan. Mutta hän ei uskaltanut sanoa hänelle totuutta.

Hänellä ei ollut sydäntä tuottaa surua tuolle suloiselle lapselle, jota hän rakasti. Hän lupasi kaikki, mitä Ebba tahtoi.

Sitten ei tarvittu monta sanaa heidän kesken. Oli selvää, että Ebbasta oli kerran tuleva hänen vaimonsa. Se ei ollut suutelojen ja hyväilyjen rakkautta. Hän tuskin uskalsi lähestyä Ebbaa. Neito oli arka kuin hento kukka. Mutta hänen ruskeat silmänsä kohosivat joskus maasta etsiäkseen miehen silmiä. Kuutamo-iltoina, kun he istuivat verannalla kahden, painautui Ebba aivan hänen kylkeensä, ja silloin suuteli mies hänen hiuksiansa, tytön sitä huomaamatta.

Mutta sinä ymmärrät, että kotiopettajan synti oli siinä, että hän unhoitti sekä menneisyytensä että tulevaisuutensa. Köyhyytensä ja halpuutensa hänen kyllä sopi unhoittaa, mutta hänen olisi toki pitänyt tietää, että se päivä oli kerran tuleva, jolloin Ebban sielussa nousee rakkaus rakkautta vastaan, maa taivasta vastaan, ja jolloin Ebba on pakotettu valitsemaan joko hänet tai tuhatvuotisen valtakunnan paistavan herran. Ja Ebba ei ollut niitä, jotka voivat kestää voitollisesti sellaista sotaa.

Siinä meni kesä, syksy ja talvi. Kun kevät tuli, ja jäät lähtivät, sairastui Ebba Dohna. Laaksoissa suli routa, pitkin mäkiä kuohui kohva, järvet olivat epävarmat, tiet mahdottomat kulkea niin reellä kuin rattailla.

Silloin tahtoi kreivitär Dohna noudattaa lääkäriä Karlstadista. Sitä lähempää ei ollut saatavissa. Mutta hän käski turhaan väkeään. Hän ei

saanut palvelijoitansa rukouksilla eikä uhkauksilla lähtemään. Hän rukoili polvillansa kuskia, mutta kuski kieltäytyi. Hän sai veto- ja hysteriakohtauksia surusta tyttärensä tähden — hän on yhtä raju surussa kuin ilossakin, ärta kreivitär.

Ebba Dohna sairasti keuhkokuumetta, ja hänen henkensä oli vaarassa, mutta lääkäriä ei voitu saada.

Silloin lähti kotiopettaja Karlstadiin. Se matka oli moisella kelillä hengen-leikkiä, mutta hän suoritti sen. Matka vei yli painuvien jäiden ja niskantaitto-iljankojen, joskus täytyi hänen hakata jäähän portaita hevosellensa, joskus kiskoa se ylös tien syvästä liejusta. Sanottiin, että lääkäri oli kieltäytynyt lähtemästä hänen kanssaan, mutta että hän pakotti pistooli kädessä hänet tulemaan.

Kun hän palasi, oli kreivitär valmis heittäytymään polvilleen hänen jalkoihinsa. »Ottakaa kaikki!» sanoi hän. »Sanokaa, mitä toivotte, mitä pyydätte, tyttäreni, kartanoni, rahani!»

»Tyttärenne», vastasi kotiopettaja.

Anna Stjärnhök vaikenee yhtäkkiä.

»No, entä sitten, sitten?» kysyy kreivitär.

»Voinee jo riittää», vastaa Anna; hän on niitä poloisia, jotka elävät epäilyksen tuskassa ja pelossa. Hän oli elänyt siten jo koko viikon. Hän ei tiedä, mitä tahtoo. Mikä hänestä on yhdellä hetkellä oikeata, on toisella jo väärää. Nyt hän tahtoisi, ettei koskaan olisi tätä juttua alkanutkaan.

»Näyttää siltä, että ilveilet minun kustannuksellani, Anna, etkö ymmärrä, että minun täytyy saada kuulla tämä juttu loppuun.»

»Ei olekkaan enää paljoa kerrottavaa. — Nuoren Ebba Dohnan taistelun hetki oli tullut. Rakkaus nousi rakkautta, maa taivasta vastaan.

Märta kreivitär kertoi hänelle ihmeellisestä matkasta, jonka nuorimies oli hänen tähtensä tehnyt, ja sanoi lahjoittaneensa hänelle palkkioksi Ebban käden.

Nuori Ebba neiti oli silloin parantunut sen verran, että loikoi jo puettuna sohvalla. Hän oli väsynyt ja kalvas ja vielä tavallistakin äänettömämpi.

Kun hän kuuli nämä sanat, kohotti hän ruskeat silmänsä nuhtelevasti äitiä kohti ja sanoi:

»Mamma, annoitko sinä minut virkaheitolle papille, miehelle, joka on hukannut oikeutensa olla Herran palvelija, miehelle, joka on ollut varas, kerjäläinen?»

»Mutta lapseni, kuka sinulle tätä on kertonut? Minä luulin, ettet tiennyt siitä mitään.»

»Minä sain sen tietää. Minä kuulin vieraittesi puhuvan siitä samana päivänä, jolloin sairastuin.»

»Mutta lapsi, ajattele, että hän on pelastanut sinun henkesi!»

»Minä ajattelen, että hän on pettänyt minut. Hänen olisi pitänyt sanoa, kuka hän oli.»

»Hän sanoo, että sinä rakastat häntä.»

»Olen rakastanut. En voi rakastaa sitä, joka on pettänyt minut.»

»Millä tavalla hän on sinut pettänyt?»

»Sitä ei mamma ymmärrä.»

Hän ei tahtonut puhua äitinsä kanssa unelmainsa tuhatvuotisesta valtakunnasta, jota toteut-

tamaan hänen rakastettunsa olisi pitänyt häntä auttaa.

»Ebba», sanoi kreivitär, »jos sinä häntä rakastat, ei sinun ole kysyttävä, mikä hän on ollut, vaan hänelle on mentävä. Kreivitär Dohnan miehestä tulee kyllin rikas, kyllin mahtava, jotta hänen nuoruutensa synnit voidaan unhoittaa.»

»Minä en huoli hänen nuoruutensa synneistä, mamma; mutta se, että hän ei voi koskaan tulla siksi, joksi minä häntä tahdoin, on syynä, etten minä voi mennä naimisiin hänen kanssaan.»

»Ebba, muista, että minä olen sen hänelle luvannut.»

Tyttö tuli kalpeaksi kuin ruumis.

»Äiti, sanon sinulle, että jos sinä naitat minut hänelle, eroitat sinä minut Jumalasta.»

»Minä olen päättänyt tehdä sinut onnelliseksi», sanoo kreivitär. »Minä olen vakuutettu, että sinä tulet onnelliseksi tämän miehen kanssa. Sinä olet jo tehnyt hänestä suorastaan pyhimyksen. Olen päättänyt syrjäyttää syntyperän vaatimukset ja unhoittaa, että hän on köyhä ja halpa, antaakseni sinulle tilaisuuden johdattaa hänet oikealle tielle. Minä tunnen, että minä teen oikein. Sinä tiedät, että halveksin vanhoja ennakkoluuloja.»

Mutta näin hän sanoi vain siksi, ettei hän sallinut kenenkään vastustella tahtoansa. Kenties senkin vuoksi, että hän tosiaan tarkoitti sitä, mitä sanoi. Kreivitär Märtaa ei ole helppo ymmärtää.

Nuori tyttö loikoi kauan sohvallansa kreivittären lähdettyä hänen luotansa. Hän kamppaili taisteluaan. Maa nousi taivasta, rakkaus rak-

kautta vastaan; mutta hänen lapsuutensa rakastettu vei voiton. Maatessaan siinä, juuri tällä sohvalla, näki hän lännen taivaan hehkuvan ihanassa päivänlaskussa. Hän ajatteli, että se oli hyvän kuninkaan tervehdys, ja koska hän ei olisi voinut olla hänelle uskollinen, jos olisi elänyt, päätti hän kuolla. Hän ei voinut tehdä muuta, koska kerran hänen äitinsä tahtoi, että hänen piti olla sen oma, josta ei voinut tulla hyvän kuninkaan palvelijaa.

Hän meni ikkunan luo, avasi sen ja antoi kylmän ja kostean-hämärän ilman vilustuttaa heikon ruumis raukkansa.

Hänen oli helppo päästä kuoleman omaksi. Se oli varmaa, jos vaan tauti uudistuisi, ja nyt se uudistui.

Ei ole enää ketään muita kuin minä, joka tietää, että hän etsi itse kuolemaansa, tuo Elisabet. Minä tapasin hänet ikkunan edestä. Minä kuulin hänen kuumeiset kuvittelunsa. Hän piti mielellään minua lähellään viimeisinä päivinä.

Minä hänen näin kuolevan, minä näin, kun hän eräänä iltahetkenä ojensi kätensä hehkuvaa länttä kohti ja kuoli, hymyillen ikäänkuin olisi nähnyt jonkun sieltä auringonlaskun loisteesta tulevan itseään vastaan. Minun täytyi viedä myös hänen viimeinen tervehdyksensä sille, jota hän rakasti. Minun hän käski pyytää, että tuo mies antaisi hänelle anteeksi, ettei hän voinut tulla hänen vaimoksensa. Hyvä kuningas ei sitä sallinut.

Mutta minä en ole tohtinut sanoa miehelle, että hän oli Ebban murhaaja. Minä en ole tohtinut laskea sellaista tuskain kuormaa hänen hartioil-

lensa. Ja kumminkin hän, joka valehdellen hankki itseileen Ebban rakkauden, eikö hän ollut hänen murhaajansa? Eikö hän ollut juuri murhaaja, Elisabet?»

Kreivitär Dohna on aikaa sitten lakannut hyväilemästä noita sinisiä kukkia. Nyt hän nousee, ja kimppu putoaa lattialle.

»Anna, sinä kujeilet yhä kustannuksellani. Sinä sanot, että juttu on vanha, ja mies aikoja sitten kuollut. Mutta tiedänhän minä, että Ebba Dohnan kuolemasta on tuskin viittä vuotta, ja sinähän sanot, että olit itse näkemässä tuon. Sinä et ole iäkäs. Sano nyt, kuka se mies on!»

Anna Stjärnhök alkaa nauraa.

»Sinähän tahdoit rakkausjuttua. Nythän sen sait, ja jutun, joka on maksanut sinulle sekä kyyneleitä että levottomuutta.»

»Tarkoitatko, että olet valehdellut?»

»Tyhjää valhetta kaikki!»

»Sinä olet ilkeä, Anna.»

»Kai lienen. En ole muuten kovin onnellinenkaan, se täytyy minun sanoa. — Mutta rouvat ovat jo heränneet ja herrat tulevat saliin. Mennään sinne!»

Kynnyksellä pysäyttää hänet Gösta Berling, joka tulee nuorten naisten seuraan.

»Teidän pitää nyt olla minulle kärsivällisiä», sanoo hän nauraen. »Minä kiusaan teitä ainoastaan kymmenen minuuttia, mutta nyt teidän täytyy kuunnella runoa.»

Hän kertoo heille, että hän oli viime yönä nähnyt unta, elävämmin kuin juuri koskaan, hän oli

nähnyt sellaista unta, että oli muka kirjoittanut runon. Hän, jota ihmiset sanoivat »runoilijaksi», vaikka hän oli tähän asti saanut aivan syyttä kantaa sen lisänimen, hän oli silloin, keskellä yötä, noussut ylös ja puolittain unessa, puolittain valveilla alkanut kirjoittaa. Ja sen runoelman oli hän sitten aamulla löytänyt kirjoituspöydältään. Hän ei ollut ikinä uskonut mokomaa itsestänsä. Nyt piti naisten se kuulla.

Ja hän lukee:

Nousi nyt kuu, ihanimman vuorokauden hetkistä toi.
Sinikirkkaalta, kalvaalta holviltaan
läpi köynnösseinän hohtoa parvekkeelle se seuloi,
jonk' alla värisi uurnassaan
punalilja, min terään päivätär kulta-päärmehet neuloi.
Kiviportaill' istuen unelmoi
siin' ääneti nuoret ja vanhat, kuunnellen noita
sydämen vanhoja lauluja, muistoon joita
ihanimpana vuorokauden hetkistä tunne toi.

Reseedaryhmästä nous' sulo-tuoksu, meit' ympäröi,
ja viidoista tummien pensastoin
varjoja hiipii kasteisen, välkkyvän nurmikon laitaa.
Sielukin ruumiin varjosta noin
valon-ilmoihin, seutuihin, joita se tuskin tajuta taitaa,
sinihohto-holveihin ikävöi,
kirkkauteen, johon verraten tähdet on kelmeet,
Oi, kuka torjuu tunteiden leikit ja telmeet,
yön varjot, reseedain suruisa tuoksu kun ympäröi.

Terät köynnösruusun tippui viimeiset, vaalenneet,
vaikkei niit' uhriksi vaatinut tuulonen vallaton.
Noin — mietittiin — elon jättää soisimme, haipuin
ilmaan kuin sävel kantelon,
kuin lehti syys-kelmeä tyhjiin vaikertamatta vaipuin.

Pitkät miks iän taipaleet?
Luontoa häiriten nauttimaan elon harhasta jäämme.
Kuolema on elon palkka; siis hiljaa se jättäkäämme,
kuin terät köynnösruusu viimeiset, vaalenneet.

Yösiippa häilähtäin ohi liipotti, minne lie,
häipyi pois, kuun kohdalla häämötti taas.
Vaan silloin nous poven ankeen alta
tuo kysymys raskas kuin haudan paas,
tuo yhä vastaamaton, tuo vanha kuin tuskan valta:
»Oi, mihin kuljemme, oi, mik' on eessämme tie,
konsa maan vihreät niityt ei enää allamme loista?»
Hengen tielle voipiko toinen neuvoa toista, —
yösiippaa helpommin neuvot, mi liipotti, minne lie.

Ja olkaani päänsä hän, pehmeät kutrinsa kallistaa,
hän, joka minua lempi, ja kuiskivi hiljaa näin:
Elä usko, ei kaukaisiin avaruuksihin sielut lennä;
kun kuolen, el' usko, ett' etäällä oon.
Mihin koditon sieluni vois, jos ei lemmityn sieluun mennä?
Sun luonas se ainian asukoon!
Oi ahdistus! Suru sydämen murtaa tahtoi.
Hänet kuoloko veis, pian veis? Yö viimeinen olla jo mahtoi?
Viimeisen kerranko suutelin kutria aaltoavaa?

On vuosia vierinyt. Viel' yhä varjohon
siell' usein istun, kun yö tutun paikan on tummentanut
Mut parvekkeell' läpi köynnösten kuultavan kuun näen
kammoin.
Se yksin tietää, kuink' usein armasta suudellut
siell' oon, se värjyen kirkkaasti kyyneleet ammoin,
joit' armaani kutreille vierinyt on.
Voi, muistojen tuskaa! Se syntisen sieluni vaiva on, tietää:
hän asuvi siinä! Minkä rangaistuksen se sietää,
ken sitoi itseensä sielun, mi niin oli puhdas ja tahraton.

»Gösta», sanoo Anna leikillisellä tavalla, vaikka hänen kurkkunsa tukkeaa tuska, »sinusta sano-

taan, että sinä olet elänyt useampia runoja kuin toiset ovat kirjoittaneet, vaikka eivät ole muuta elämässään tehneet, mutta tiedätkös: sinun on parasta runoilla omalla tavallasi. Tuo on yötyötä, tiedätkös.»

»Sinä et ole lempeä, Anna.»

»Tulla lukemaan tuollaista, kuolemasta ja surkeudesta, — ettet häpeä!»

Gösta ei kuule enää häntä. Hänen silmänsä ovat suunnatut nuoreen kreivittäreen. Kreivitär istuu aivan jäykkänä, liikkumatonna kuin kuvapatsas. Göstasta hän näyttää kuin pyörtyvän.

Mutta sanomattoman vaikeasti saa kreivitär sanan huuliltansa.

»Menkää!» sanoo hän.

»Kuka, menkää? Pitääkö minun mennä?»

»Papin pitää mennä», änkyttää kreivitär.

»Elisabet, ole toki vaiti!»

»Juoppo pappi saa mennä ulos huoneestani!»

»Anna, Anna», kysyy Gösta, »mitä hän tarkoittaa?»

»Parasta on sinun mennä, Gösta.»

»Miksi pitää minun mennä? Mitä tämä merkitsee?»

»Anna», sanoo kreivitär Elisabet, »sano hänelle, sano hänelle . . .!»

»En, sano itse, kreivitär!»

Kreivitär puree hampaansa yhteen ja masentaa liikutuksensa.

»Herra Berling», sanoo hän ja astuu hänen eteensä, »Teillä on merkillinen kyky saada ihmiset

unhoittamaan, kuka Te olette. Minä en ole tiennyt sitä ennenkuin tänään. Olen juuri kuullut kertomuksen Ebba Dohnan kuolemasta, ja että tieto, että hän rakasti arvotonta, tappoi hänet. Teidän runonne on selittänyt minulle, että se mies olette Te. Minä en voi ymmärtää, miten kukaan sellaisen jälkeen, mitä Te olette elänyt, voi olla kunniallisen naisen seurassa. Minä en voi sitä ymmärtää, herra Berling. Olinko nyt kyllin selvä?»

»Kyllä olitte, kreivitär. Tahdon vaan sanoa yhden ainoan sanan puolustukseksi. Minä olin vakuutettu siitä, koko ajan olen ollut vakuutettu, että Te tiesitte minusta kaiken. Minä en ole koskaan koettanut salata mitään, mutta eipä liene hauska huudella elämänsä katkerimpia onnettomuuksia turulla ja teillä, kaikkein vähimmin huudella itse.»

Hän menee.

Ja samassa painaa kreivitär Dohna kapean jalkansa pienen sini-tähtisen vuokko-kimpun päälle.

»Olet nyt tehnyt, mitä tahdoin», sanoo Anna Stjärnhök kreivittärelle kylmästi, »mutta nyt tuli myöskin loppu ystävyydestämme. Elä luulekkaan, että minä voin antaa anteeksi sitä, että olet ollut julma hänelle. Sinä olet ajanut hänet pois, ivannut ja haavoittanut häntä, ja minä, minä tahtoisin seurata häntä vankeuteen, häpeä-penkille, jos niin tulisi. Minä tahdon vartioida häntä, säilyttää hänet. Sinä olet tehnyt, mitä minä tahdoin, mutta sinulle en anna anteeksi koskaan!»

»Mutta Anna, Anna!»

»Kun minä sen kerroin sinulle, niin uskotko, että minä sen tein iloisin mielin! Enkö ole tässä kappale kappaleelta raastanut omaa sydäntä rinnastani?»

»Miksi sinä sen sitten teit?»

»Miksi? Siksi, etten minä tahtonut — etten tahtonut, että hänestä tulee vihityn vaimon rakastaja . . .»

Kolmastoista luku.

MAMSELI MARIE.

—

Oi hiljaa nyt, aivan hiljaa!

Pääni ympärillä surisee. Kai se on kimalainen, joka tulla pörisee. Ei, hiljaa nyt! Ah, millaista tuoksua! Niin totta kuin olen tässä, eikö se ole koi-marunan ja lavendelin ja tuomen ja syreenin ja valkonarsissien. Ihanata on tuntea sellaista, harmaana syys-iltana, keskellä kaupunkia. Kun minä vaan etsin ajatuksiini tuon pienen, siunatun maakaistaleen, heti alkaa ympärilläni surista ja lennellä, ja minä siirryn aivan huomaamattani pieneen, nelisnurkkaiseen ruususarkaan, joka on täynnä kukkia, ligusterpensaisen aidan takana. Nurkissa on syreenimajat, ja niissä kaidat lautapenkit, ja kukkalavain ympärillä, jotka on järjestetty sydämien ja tähtien muotoon, kiertelevät kapeat polut, valkealla merihiekalla ripoitetut. Kolmelta puolen ympäröi ruususarkaa metsä. Pihlaja ja tuomi, nuo puoli-sivistyneet ja kauniskukkaiset, seisovat likinnä ja yhdistävät tuoksuansa syreenien lemuun. Niiden takana seisoo muutamia koivusikermiä, ja sitten alkaa kuusimetsä, oikea metsä, hiljainen ja tumma ja partainen ja pistävä.

Ja neljännellä puolella on pieni harmaa tupa.

Se ruususarka, jota minä nyt ajattelen, oli kuusikymmentä vuotta sitten Svartsjössä Moreuksen vanhalla rouvalla, hänellä, joka elätti itseänsä tikaten peitteitä talonpojille ja valmistaen ruokaa heidän pidoissansa.

Rakkaat ystävät! Kaikesta hyvästä, jota teille toivon, mainitsen ensiksi tikkauspuut ja ruususaran. Suuret, huojuvat, vanhanaikaiset tikkauspuut somine linkkuineen ja kuluneine rissoineen minä toivon teille, sellaiset, joiden ympärillä viisi, kuusi henkeä voi yhtaikaa työskennellä, joiden ääressä ommellaan kilpaa, ja koetellaan, kuka saa kauneimmat pisteet nurealle puolelle; joiden ääressä syödään omena-paistikkaita ja rupatellaan ja »matkustetaan Grönlantiin» ja »kätketään sormusta», ja nauretaan niin, että oravat metsässä nakkelevat kupperiskeikkaa peljästyksestä. Tikkauspuut talveksi, rakkaat ystävät, ja ruususarka kesäksi! Ei puutarhaa, johon hautautuu rahaa enemmän kuin huvi kannattaa, ei, vaan ruususarka, kuten ennenmaailmassa sanottiin. Sellainen pitää teillä olla, jota voitte hoidella omin käsin. Pikku orjanruusu-pensaiden pitää siellä rehoittaa pienten maakumpareiden huipulla, ja lemmikkirivin kierrellä niiden juurella; suuri, lehahtava valmu, joka kylvää itse itsensä, leviää siellä kaikkialle, sekä ruohoreunustalle että hiekkakäytävälle, ja siellä on oleva ruskeaksi kuloittunut turvesohva, jossa kasvaa akileioja ja keisarinkruunuja sekä istuimella että selkänojassa.

Vanhalla Moreuksen rouvalla oli ennenaikaan

paljon hyvää. Hänellä oli kolme iloista ja ahkeraa tytärtä ja pieni tupa tienposkessa. Hänellä oli kirstunpohjalla säästössä, hänellä oli jäykkiä silkkisaaleja, suoraselkäisiä nojatuoleja ja tietoja monenlaisista asioista, mitkä ovat tarpeellisia tietää sellaisen, jonka täytyy itse hankkia leipänsä.

Mutta parhainta olivat hänen tikkauspuunsa, jotka tuottivat hänelle työtä läpi vuoden, ja ruususarka, joka antoi hänelle iloa sen aikaa kuin kesää kesti.

Ja nyt on kerrottava, että Moreuksen rouvan pienessä tuvassa eleli vuokralainen, pieni kuiva mamseli, neljäkymmenvuotias, joka asui ullakkokamarissa. Mamseli Mariella, joksi häntä aina sanottiin, oli omat käsityksensä monista asioista, kuten helposti saakin sellainen ihminen, joka oleksii paljon yksinään ja antaa ajatuksensa pyöriskellä asioissa, jotka itse on nähnyt.

Mamseli Marie uskoi, että rakkaus on kaiken pahan alku tässä matoisessa maailmassa.

Joka ilta hän ennen nukkumistaan pani kätensä ristiin ja luki iltarukouksensa. Luettuaan »Isä meidän» ja »Herra siunatkoon meitä», päätti hän aina rukouksensa pyytämällä Jumalaa varjelemaan häntä rakkaudesta.

»Siitä vasta viheliäisyyttä koituisi», sanoi hän. »Minä olen vanha ja ruma ja köyhä. Ei, kunpa vaan säästyisin rakastumasta!»

Hän istui päivät päästänsä Moreuksen rouvan pienessä yliskamarissa ja neuloi ikkunaverhoja ja suomusvirkkauksia. Ne hän sitten möi emännille ja herrasväelle. Hän neuloi sillä tavoin itsellensä tupaa.

Sillä pieni tupa, töyrylle vastapäätä Svartsjön kirkkoa, se hänen piti saada, tupa, joka olisi niin korkealla paikalla, että sieltä voi nähdä mukavasti kauas; se oli hänen unelmansa. Mutta rakkaudesta hän ei tahtonut kuulla puhuttavan.

Kun hän kesäiltoina kuuli viulun soivan tienhaarassa, missä peluri istui veräjälaudalla ja nuori väki hölkkäsi polkkaa niin, että tanner pölisi, silloin kaarsi hän pitkät kiertotiet metsän kautta, päästäkseen kuulemasta ja näkemästä.

Toisena joulupäivänä, kun maalaismorsiamia tuli viisin ja kuusin Moreuksen rouvan ja hänen tyttäriensä luo puettamaan itseään, kun heidät koristettiin myrttiseppeleillä ja korkeilla silkkisillä ja lasihelmisillä kruunuilla ja koreilla silkkivöillä, ja pantiin rintaan kotitekoiset ruusukimput, ja hame reunustettiin tafti-kankaisilla kiehkuroilla, silloin hän pysyi itsepintaisesti huoneessaan, päästäkseen näkemästä, miten noita hepenöitiin rakkauden kunniaksi.

Kun Moreuksen tytöt istuivat talvi-iltoina tikkauspuiden ääressä, ja suuri, porstuan vasemmalla puolla oleva huone säteili kotoista hauskuutta, kun lasiomenat heiluivat ja hikoilivat uunin luona ripustettuina tulen loimuun, kun kaunis Gösta Berling tai kiltti Ferdinand, jotka oli tulleet vieraisille, aina valmiina ilkeyteen nykäisivät tytöiltä rihman neulansilmästä tahi narrasivat heidät ompelemaan vääriä pistoksia, ja kun huone raikui iloa ja remua ja kuhertelua, ja kädet puristivat toisiansa tikkauspuiden alla, silloin kääri mamseli Marie

ärtyneenä neulaksensa kokoon ja meni tiehensä, sillä hän vihasi rakkautta ja rakkauden teitä.

Mutta rakkauden ilkiteot hän tunsi, ja niistä hän tiesi kertoella. Hän ihmetteli, että rakkaus vielä tohti näyttää maan päällä naamansa, ettei sitä karkoittanut täältä hyljättyjen valitus ja niiden kiroukset, jotka se oli tehnyt rikollisiksi, eikä niiden vaikerrukset, jotka se oli kytkenyt vihattaviin kahleihin. Hän ihmetteli, miten sen siivet saattoivat kantaa niin vapaasti ja keveästi, että se ei tuskan ja häpeän painamana jo uponnut nimettömiin syvyyksiin.

Ei, nuori oli hän ollut kuten kaikki muutkin, mutta rakkautta ei hän koskaan ollut rakastanut. Koskaan hän ei ollut antanut houkutella itseänsä tanssiin ja hyväilyihin. Hänen äitinsä kitara riippui pölyssä ja kieletönnä ullakolla. Koskaan hän ei näpännyt sitä kalpeaan lemmenvirteen.

Äidin ruusupuut kasvoivat hänen ikkunallaan. Hän antoi niille nipin napin vettä. Hän ei rakastanut kukkia, noita lemmen lapsia. Niiden lehdet riippuivat tomuisina. Hämähäkit keikkuivat oksain välissä, ja nuput eivät koskaan puhjenneet.

Ja Moreuksen rouvan ruususaralle, jossa perhot liehuivat ja linnut lauloivat, jossa tuoksuvat kukkaset lähettivät lemmen-viestejä lentäville mehiläisille, jossa kaikki puhui tuosta vihattavasta, sinne hän harvoin pisti jalkaansa.

Tulipa sitten aika, jolloin Svartsjön kunta antoi panettaa urut kirkkoonsa. Se oli sen vuoden edellisenä kesänä, jolloin kavaljeerit olivat vallassa. Sinne tuli nuori urkujenrakentaja. Hänkin tuli

rouva Moreukselle asumaan, ja hänet sijoitettiin toiseen pieneen ullakkokamariin.

Ja sitten hän asetti paikoilleen nuo urut, joilla on niin ihmeelliset äänet, joiden hirmuinen pasuuna vongahtaa tuontuostakin keskellä rauhallista virttä — kuka ties miksi ja miten — ja peljästyttää lapset joulukirkossa itkemään.

Oliko nuori urkujenrakentaja alallaan mestari, sitä epäiltäköön kernaasti. Mutta iloinen velikulta hän oli, päivänpaiste silmissään. Hän puheli aina ystävällisesti kaikille, rikkaalle ja köyhälle, vanhalle ja nuorelle. Hänestä tuli pian talonväkensä hyvä ystävä, ah, enemmän kuin ystävä.

Kun hän illoin tuli työstä kotiin, piteli hän Moreuksen rouvan lankavyyhteä ja aherteli nuorten tyttöjen apuna ruususaralla. Silloin hän lausuili »Axelia» ja lauloi »Frithiofia». Silloin hän otti ylös maasta mamseli Marien lankakerän, pudottipa hän sen miten usein tahansa, ja korjasi vielä hänen pöytäkellonsakin käymään.

Hän ei hellittänyt yksissäkään tanssiaisissa ennenkuin oli tanssittanut kaikki naiset, vanhimmasta rouvasta nuorimpaan tyttöseen, ja jos vastoinkäyminen kohtasi häntä, niin hän istahti ensiksinäkemänsä naisen viereen, oli hän kuka tahansa, ja teki hänestä uskottunsa. Niin, hän oli mies, sellainen, joita naiset luovat unelmissaan! Elköön hänestä sanottako, että hän puhui kenenkään kanssa rakkaudesta. Mutta kun hän oli vaan pari viikkoa asunut Moreuksen rouvan vinnikamarissa, olivat kaikki tytöt rakastuneet häneen, ja mamseli Marie parkakin tiesi, hänkin, rukoilleensa turhaan.

Ne olivat surun päiviä ja riemun päiviä. Kyyneleet tippuivat tikattavalle kankaalle ja huuhtoivat pois liituviivat. Iltaisin istui usein joku kalpea uneksijatar syreenimajassa, ja mamseli Marien pienessä ullakkokamarissa näppäeltiin äskenviritettyä kitaraa kalpeiden lemmenvirsien soittoon, joita hän oli oppinut äidiltänsä.

Nuori urkujenrakentaja heippaili vaan talossa yhtä suruttomana ja iloisena kuin ennen ja siroitteli hymyjä ja palveluksia noille riutuville naisille, jotka kiistelivät hänestä, kun hän oli työssään poissa kotoa. Ja viimein tuli se päivä, jolloin hänen oli matkustettava pois.

Kyytihevonen seisoi kuistin edessä. Matkalaukku oli köytetty kärryjen takalautaan, ja nuorimies teki jäähyväiset. Hän suuteli rouva Moreuksen kättä ja sulki itkevät tytöt syliinsä ja suuteli heitä poskelle. Hän itsekin itki sitä, että hänen oli pakko lähteä, sillä hänen kesänsä oli ollut päivänpaistetta siinä pienessä, harmaassa tuvassa. Viimein katseli hän, missä mamseli Marie oli.

Silloin tulikin mamseli alas vinnin kapeita portaita, parhaassa loisto-asussa. Kitara riippui hänen kaulaltansa leveässä, viheriässä silkkinauhassa, ja kädessä hänellä oli ruusunippu, sillä tänä vuonna olivat hänen äitinsä ruusut kukkineet. Hän pysähtyi nuoren miehen eteen, näppäsi kitaraansa ja lauloi:

»Sa lähdet pois. Tervetuloa taas!
Ole, rakkahin, murheita vailla!
El' unhoita armasta tuttavaas,
joka huokaa Vermelannin mailla!»

Sitten hän pisti kukat hänen napinläpeensä ja suuteli häntä suoraan suulle. Ja niin: sitten hän katosi taas ullakolle, tuo vanha ihmetys.

Rakkaus oli kostanut hänelle ja tehnyt hänestä yleisen naurun esineen. Mutta hän ei moittinut enää koskaan rakkautta. Hän ei heittänyt enää koskaan kitaraa jouto-loukkoon eikä unhoittanut koskaan vaalia äitinsä ruusupuita.

Hän oli oppinut rakastamaan rakkautta, sen kaikkia tuskia, kyyneleitä, kaipuita.

»Parempi sen kanssa surussa kuin ilossa sitä ilman», hän sanoi.

* * *

Aika vieri. Ekebyn majurinrouva karkoitettiin talostansa, kavaljeerit pääsivät valtaan, ja tapahtui sitten, niinkuin taannoin on juteltu, että Gösta Berling eräänä sunnuntai-iltana luki nuorelle Borgin kreivittärelle runon, jonka jälkeen kreivitär kielsi häntä näyttäytymästä hänen kotonansa.

Kerrotaan, että kun Gösta sinä iltana sulki talosta lähtiessään eteisen oven, niin hän näki pari kolme rekeä juuri tulevan Borgin pihaan. Hän katsahti pientä naista, joka istui etummaisessa reessä. Jos hän nyt muutenkin oli synkkä, niin vielä synkemmäksi hän tuli sen näyn nähdessään. Hän kiiruhti pois, ettei häntä tunnettaisi, mutta onnettomuuden aavistus täytti hänen mielensä. Olivatko juuri nuo puheet tuolla sisällä manan-neet tämän naisen tänne? Ei onnettomuus mene ilman toista onnettomuutta.

Mutta palvelijat kiiruhtivat ulos, rekipeitot päästettiin, vällyt levähytettiin auki. Ken oli tuo tulija? Kuka oli tuo pieni nainen, joka nyt nousi reessä seisomaan? Ah, se on todellakin hän, itse Märta Dohna, tuo kuuluisa kreivitär!

Hän oli naisista hupaisin ja huima-mielisin. Maailman ilo oli nostanut hänet valtaistuimellensa ja kruunannut hänet kuningattarekseen. Leikit ja sulo-hymyt olivat hänen alamaisiansa. Soitto ja tanssi ja seikkailu olivat sattuneet hänen osakseen silloin, kun elämän arpaa heitettiin.

Hän oli nyt jo melkein viisissä kymmenissä, mutta hän oli niitä viisaita, jotka eivät laske vuosien lukua. »Se, jonka jalka ei nouse tanssiin tai suu sula hymyyn», sanoi hän, »on vanha. Se tuntee vuosien kamalan painon, mutta en minä.»

Ilolla ei ollut suinkaan vakaata valtaistuinta hänen nuoruutensa päivinä, mutta vaihtelu ja epävarmuus lisäsi vaan sen elämän hupaista suloa. Se perhoissiipinen majesteetti piti yhtenä päivänä kahvikekkerit hovinaisten saleissa Tukholman linnassa, ja tanssi jo huomispäivänä hännystakissa ja pahkasauva kourassa Parisissa. Se käväisi Napoleonin kenttäleirissä, se matkasi Nelsonin laivastossa sinisellä Välimerellä, se käväisi Wienin kongressissa, se uskalsi Brysseliin tanssiaisiin erään kuuluisan taistelun edellisenä yönä.

Ja missä ikinä ilo oleksi, siellä oli Märta Dohna, hänen valio-kuningattarensa. Soitellen, tanssien, ilveillen samosi kreivitär Märta ympäri maailmaa. Mitä hän ei ollut nähnyt, mitä ei elänyt? Hän oli tanssinut kumoon valtaistuimia, pelannut écar-

téta[1] ruhtinaskunnista, sytytellyt pila-huulin hävittäviä sotia! Hilpeyttä ja hullutusta oli hänen elämänsä ollut ja oli oleva edelleen. Ei ollut hänen ruumiinsa liian vanha tanssimaan, ei hänen sydämensä liian vanha lempimään. Milloin hän väsyi naamiaisiin ja huvinäytelmiin, hupaisiin tarinoihin ja kaihoisiin lauluihin?

Kun ilo joskus jäi kodittomaksi maailmassa, joka oli muuttunut sotatantereeksi, vetäytyi se pitemmäksi tai lyhemmäksi aikaa vanhaan kreivinhoviin Lövenin pitkän järven rannalle. Samoin matkasi kreivitärkin sinne silloin, kun ruhtinaat ja hovit tulivat hänestä pyhän alliansin aikana liian synkiksi. Sellaisella käynnillä hän oli nähnyt hyväksi ottaa Gösta Berlingin kotiopettajaksi pojalleen. Kreivitär viihtyi kyllä täällä pohjoisessa. Missään ei ilolla ollut ihanampaa valtakuntaa. Siellä oli laulua ja soittoa, seikkailunhaluisia miehiä ja kauniita, iloisia naisia. Siellä siltä ei puuttunut pitoja ja tanssiaisia, ei venematkoja kuutamoisilla järvillä, ei rekiretkiä halki tummain metsäin, ei myöskään sydäntä järisyttäviä tapahtumia ja rakkauden tuskaa ja vaivaa.

Mutta tyttärensä kuoltua oli kreivitär lakannut käymästä Borgissa. Hän ei ollut nähnyt sitä viiteen vuoteen. Nyt hän tuli katsomaan, jaksoiko hänen miniänsä elää kuusikkojen, karhujen ja lumikinosten keskellä. Hänestä oli velvollisuus mennä katsomaan, eikö tuhma Henrik ollut jo kiduttanut

---

[1] Kahdenhengen korttipeli 32 kortilla.

Suom. huom.

kuivuudellaan nuorta kreivitärtä kuoliaaksi. Nyt hän tahtoi tulla kotirauhan laupiaaksi enkeliksi. Päivänpaiste ja onni oli tuotu mukaan ladottuina hänen neljäänkymmeneen nahkaiseen matkalaukkuunsa; hupi oli hänen kamarineitsyensä, pila hänen kuskinsa, leikki hänen seuranaisensa.

Ja kun hän juoksi ylös portaita, otettiin hänet avosylin vastaan. Hänen entinen huoneensa alakerrassa odotti häntä. Hänen pikenttinsä, seuranaisensa ja kamarineitsyensä, hänen neljäkymmentä nahkaista matkalaukkuaan, hänen kolmekymmentä hattulipastaan, hänen toaletti-vehkeensä, monet saalinsa ja turkkinsa, kaikki ne tulivat vähitellen huoneeseen. Siitäkös riitti touhua ja hälinää! Ovet paukkuivat, ja portaissa juostiin. Kyllä näki, että Märta kreivitär oli tullut.

* * *

Oli kerran keväinen ilta, oikein kaunis ilta, vaikkei vielä ollut kuin huhtikuu parhaillaan, eikä jää ollut vielä lähtenyt. Mamseli Marie oli avannut ikkunansa. Hän istui huoneessaan, näppäili kitaraansa ja lauloi.

Hän oli niin kiintynyt kitaraansa ja muistoihinsa, ettei huomannut, että vaunut vierivät tiellä ja pysähtyivät tuvan eteen. Vaunuissa istui Märta kreivitär, ja hänestä oli aika hauskaa nähdä mamseli Marieta, joka istui ikkunassaan, kitarannauha kaulassa ja silmät käännettyinä taivasta kohti, laulaen vanhoja, kuluneita rakkauden-lauluja.

Viimein laskeusi kreivitär vaunuista ja meni

tupaan, jossa nuo kiltit tytöt istuivat peitettä tikkaamassa. Hän ei ollut koskaan kopea: vallankumouksen tuuli oli puhaltanut häneen ja täyttänyt hänen keuhkonsa raikkaalla ilmalla.

Hän ei voinut mitään sille, että hän oli kreivitär, oli hänen tapana sanoa; mutta joka tapauksessa hän aikoi elää sellaista elämää, joka häntä miellytti. Hänellä oli yhtä hauskaa talonpoikaishäissä kuin hovitanssiaisissa. Hän näytteli hovinäytelmiä piioillensa, kun ei ollut saapuvilla muita katselijoita, ja hän toi tullessaan riemua kaikkiin seuroihin, joihin hän ilmestyi pienine somine kasvoineen ja kuohuvin elämän-innoin.

Hän tilasi peitteitä Moreuksen rouvalta ja kehui tyttäriä. Hän katseli ruususarkaa ja kertoi matka-seikkailujansa. Hänellä oli aina seikkailuja, sillä kreivittärellä. Ja viimein hän tohti nousta ullakon portaille, jotka olivat peloittavan jyrkät ja kaidat, ja meni mamseli Marien luo hänen päätykamariinsa.

Siellä hän salamoitti mustia silmiänsä tuon yksinäisen pienoisen edessä ja antoi sulo-sointuisen äänensä hyväillä hänen korviansa.

Hän osti Marielta uutimia. Hän ei voinut elää Borgissa, jollei hänen kaikissa ikkunoissansa ollut suomussilmäisiä verhoja, ja joka pöydällä piti olla mamseli Marien virkkaama liina.

Hän lainasi sitten hänen kitaransa ja lauloi hänelle riemusta ja rakkaudesta. Ja hän kertoi hänelle juttuja, ja mamseli Marie huomasi ennen pitkää liitävänsä keskellä hauskaa, humuavaa maailmaa. Ja kreivittären nauru oli sellaista musiik-

kia, että kohmettuneet lintuset ruususaralla alkoivat laulaa, kun ne sen kuulivat, ja hänen kasvonsa, jotka tuskin olivat enää kauniit — sillä ihomaali oli turmellut hipiän, ja suunsopissa oli raakoja aistillisuuden piirteitä — näyttivät mamseli Mariesta niin kauneilta, että hän ihmetteli, kuinka pikku peili hennoo ne jälleen kadottaa, saatuaan ne kerran kiiltävälle pinnalleen vangituiksi.

Kun hän lähti, suuteli hän mamseli Marieta ja pyysi häntä käymään Borgissa.

Mamseli Marien sydän oli ontto kuin pikku pääskysten pesä joulunaikaan. Hän oli vapaa, mutta hän halusi kahleita kuin vanhuuden päivillä vapaaksi päästetty orja.

Nyt tulivat taaskin riemun päivät ja surun päivät mamseli Marielle; mutta ei pitkät, ainoastaan kahdeksan lyhyttä päivää.

Kreivitär nouti hänet vähän väliä Borgiin. Hän näytteli hänelle huvinäytelmiään ja kertoi kosijoistaan, ja mamseli Marie nauroi niin, ettei ollut ikinään nauranut niin. Heistä tuli iki-hyvät ystävät. Kreivitär sai pian tietää kaikki nuoresta urkujenrakentajasta ja jäähyväisistä. Ja hämärissä antoi hän mamseli Marien istua ikkunankomerossa pienessä, sinisessä kabinetissa. Silloin hän pujotti kitarannauhan hänen kaulaansa ja sai hänet laulamaan lemmenlauluja. Sitten istui kreivitär katsellen, miten vanhan tytön kuiva, laiha vartalo ja pieni, ruma pää kuvastuivat punaista iltavalaistusta vastaan, ja hän sanoi, että mamseli raukka muistuttaa riutuvata linnanneitoa. Mutta jokainen laulu tarinoi hellistä paimenista ja jul-

mista paimenettarista, ja mamseli Marien ääni oli niin ohut, niin kimeä; ja hyvin voi ymmärtää, että kreivitär iloitsi sellaisesta ilveilystä.

Ja sitten hommattiin Borgiin kemut, kuten luonnollista, koska kerran kreivin äiti oli tullut kotiin. Ja oli niin hauskaa kuten tavallista. Vierasjoukko ei ollut kuitenkaan suuri. Sinne oli kutsuttu ainoastaan oman pitäjän väkeä.

Ruokasali oli alakerrassa, ja illallisten jälkeen sattui, etteivät vieraat nousseet yläkertaan, vaan jäivät alas Märta kreivittären huoneihin, jotka olivat ruokasalin takana. Ja kreivitär sai käsiinsä mamseli Marien kitaran ja alkoi laulaa vieraille. Hän oli hupainen nainen, tuo kreivitär, ja osasi matkia ketä tahansa. Nyt pälkähti hänen päähänsä matkia mamseli Marieta. Hän kohotti silmänsä taivasta kohti ja alkoi ohuella, kimahtelevalla lapsenäänellä laulaa.

»Elkää nyt, kreivitär!» rukoili Marie.

Mutta kreivittärellä, hänellä oli hauskaa, ja enimmät eivät voineet olla nauramatta, vaikka tuntuikin surkealta mamseli Marien vuoksi.

Kreivitär otti kapistuslippaasta kourallisen kuihtuneita ruusunlehtiä, astui traagillisin elein mamseli Marien luo ja lauloi syvästi liikutetulla äänellä:

»Sa lähdet pois. Tervetuloa taas!
Ole, rakkahin, murheita vailla!
El' unhoita armasta tuttavaas,
joka huokaa Vermelannin mailla!»

Sitten riputteli hän ruusunlehdet hänen päähänsä. Ihmiset nauroivat; mutta mamseli Marie

raivostui. Näytti kuin hän olisi tahtonut repiä silmät päästä kreivittäreltä.

»Sinä olet huono nainen, Märta Dohna», sanoi hän. »Kenenkään kunniallisen naisen ei sopisi seurustella sinun kanssasi.»

Kreivitär Märta suuttui nyt hänkin.

»Ulos, mamseli!» sanoi hän. »Minä olen kyllästynyt hänen hupsutuksiinsa.»

»Kyllä minä menenkin», sanoi mamseli Marie, »mutta ensin pitää minun saada maksu liinoista ja uutimista, jotka olet tänne ripustellut.»

»Vanhoista rääsyistä!» huusi kreivitär. »Tahtooko hän maksua sellaisista rääsyistä? Ota ja vie ne! En tahdo nähdä enää silmissäni niitä! Ota heti, vie!»

Sitten nakkaa kreivitär hänelle liinat ja repii alas uutimet, sillä nyt hän on raivon vallassa.

Seuraavana päivänä pyysi nuori kreivitär anoppiansa sopimaan mamseli Marien kanssa; mutta kreivitär ei tahtonut. Hän oli mamseliin väsynyt.

Elisabet kreivitär lähti silloin itse ja osti mamseli Marielta koko uudin-varaston ja koristi niillä kaikki yläkerran ikkunat. Niin mamseli Marie tyytyi ja sai hyvityksen.

Kreivitär Märta laski sitten monta kertaa leikkiä miniänsä mieltymyksestä suomusneuloksiin. Hän osasi myöskin kätkeä vihansa — säilyttää sitä tuoreena ja uutena vuosikausia. Hän oli varsin lahjakas nainen.

Edellisen osan loppu.

SISÄLLYSLUETTELO.

GÖSTA BERLINGIN TARU

II

12. 185 II — 1

SELMA LAGERLÖF

GÖSTA BERLINGIN TARU

JOEL LEHTOSEN

TARKISTAMA SUOMENNOS

JÄLKIMÄINEN OSA

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA, 1912

Ensimäinen luku.

KRISTOFFER SERKKU.

—

Heillä oli vanha petolintu siellä kavaljeerifiyygelissä. Hän istui aina uuninnurkassa ja vaali takkavalkeaa, ettei se saanut sammua. Pörröinen ja harmaa hän oli. Pieni pää, jossa oli iso nokka ja sammuvat silmät, oli surullisesti kallellaan pitkän, laihan kaulan päässä, joka kohosi tuuheasta turkinkauluksesta. Sillä se petolintu kulki turkki päällä sekä kesällä että talvella.

Muinoin oli hän kuulunut siihen parveen, joka samosi suuren keisarin seurassa saalista ajaen yli Europan; mutta mikä nimi ja arvo hänellä oli, ei kukaan nykyään uskalla mennä sanomaan. Vermlannissa tiedettiin vaan, että hän oli ollut noissa suurissa sodissa, että hän oli riehunut mahtavasti jylisevissä taisteluissa, ja että hänen vuoden 1815 jälkeen täytyi suunnata siipiensä lento pois kiiltämättömästä isänmaastansa. Hän sai suojan Ruotsin kruununprinssin hovissa, ja tämä neuvoi häntä katoamaan kaukaiseen Vermlantiin. Sellainen oli aika, että hän, jonka nimi muinoin oli pannut maailmat vapisemaan, että hän nyt voi olla iloi-

nen, kun ei kukaan tuntenut enää hänen nimeänsä, aikoinaan niin peljättyä.

Hän oli kunniasanalla luvannut kruununprinssille, ettei hän lähde Vermlannista eikä mainitse tarpeettomasti kuka hän on. Ja niin lähetettiin hänet Ekebyhyn, kädessään kruununprinssin omakätinen kirjelmä majurille, jossa suositeltiin häntä mitä lämpöisimmin. Silloin aukaisi kavaljeeri-flyygeli hänelle ovensa.

Aluksi arvailtiin paljon, kuka tuo kuuluisa oli, joka kätkeytyi uuden, otetun nimen varjoon. Mutta vähitellen hän siinä muuttui kavaljeeriksi ja vermlantilaiseksi. Kaikki sanoivat häntä Kristoffer serkukseen, tietämättä oikein, kuinka hän oli saanut juuri tämän nimityksen.

Mutta ei ole petolinnun hyvä elää häkissä. Voihan ymmärtää, että hän on tottunut muuhun kuin hyppäämään puikolta puikolle ja ottamaan ruokansa hoitajan kädestä. Pään-menon ja kuolonvaaran kiihdytykset ovat sytyttäneet muinoin hänen valtimonsa tuleen. Häntä iljettää tämä untelo rauha.

On kyllä totta, etteivät nuo toisetkaan kavaljeerit juuri olleet kesyjä lintuja; mutta kenenkään veri ei kiehunut niin kuumasti kuin Kristoffer serkun. Karhunjahti oli ainoa, joka voi elähyttää hänen lamautunutta elin-intoaan, karhunjahti tahi nainen, yksi ainoa nainen.

Hän oli vironnut henkiin silloin, kun hän kymmenen vuotta sitten ensi kerran näki Märta kreivittären, joka oli jo silloin leski. Nainen, vaihte-

lias kuin sota, kiihoittava kuin vaara, räiskyvä, ylimielinen olento — sotaurho rakasti häntä.

Ja nyt istui hän siellä, ja vanheni ja harmeni, voimatta pyytää häntä vaimoksensa. Nyt hän ei ollut nähnyt häntä viiteen vuoteen. Hän kuihtui ja kuoli vitkalleen, kuten vangitut kotkat kuolevat. Vuosi vuodelta hän tuli yhä kuivemmaksi ja viluisemmaksi. Hänen täytyi piiloutua paremmin turkkiinsa ja vääntäytyä lähemmäksi takkaa.

* * *

Niin hän istuu siellä, viluisena, pörröisenä ja harmaana vaan, sen päivän aamuna, jonka iltana pääsiäispaukut ammutaan ja poltetaan pääsiäisakka. Kavaljeerit ovat kaikki kylillä, mutta hän istuu kotona uuninnurkassa.

»Oi, Kristoffer serkku, Kristoffer serkku, etkö sinä sitä tiedä?»

Hymyillen on tullut tuo viettelevä kevät.

Ylös kapsahtaa luonto untelon unesta, ja sini-ilmoissa hulmuavat perhoissiipiset henget huimassa leikissä. Lukemattomina kuin villipensaan ruusut kimeltävät heidän muotonsa ylhäältä hattaroiden välistä.

Maa, suuri emo, alkaa elää. Huimana kuin lapsi nousee hän ylös kevätvirran kylvystä, kevätsateiden vihman alta. Kivet ja multa kimaltavat halusta. »Ylös, elon kiertokulkuun!» riemuitsee pieninkin hiukka. »Me matkaamme kuin siivet kirkkaassa ilmassa. Me heloitamme nuorten tyttöjen punehtuvilla poskilla.»

Kevään hupaisat henget uivat ilmassa ja vedessä ruumiisen, hyppivät kuin ankeriaat veressä, panevat sydämen ailahtamaan. Samaa ääntä on kaikkialla. Sydämiin ja kukkiin, kaikkeen, joka voi häilyä ja väristä, tarttuvat nuo perhoissiipiset ja soittavat yhä kuin tuhansin myrskykelloin: »Intoa ja iloa, hupaa ja iloa! Tullut hän on, hymyilevä kevät!»

Mutta Kristoffer serkku istuu sopessa eikä ymmärrä mitään. Hän nojaa päänsä jäykistyneihin sormiinsa ja uneksii kuulatuiskuista ja kunniasta, taistotantereella kasvaneesta. Sisäisen silmänsä eteen loitsii hän laakereita ja ruusuja, jotka eivät kaipaa kukoistaakseen kevään vienoa ihanuutta.

Sääli on kumminkin häntä, tuota yksinäistä, vanhaa rauhan-häiritsijää, joka istuu siellä ylhäällä kavaljeerien rakennuksessa, ilman kansaa, ilman maata; sääli häntä, joka ei koskaan kuule kotimaansa kielen sointua, häntä, joka saa nimettömän haudan Bron kirkkomaalla. Voiko hän mitään sille, että hän on kotka ja syntynyt vainoamaan, tappamaan?

Oi, Kristoffer serkku, kyllin olet jo uneksien istunut kavaljeeri-flyygelissä! Ylös, ja juo elämän pulppuavaa viiniä korkeissa linnoissa. Tiedä se, serkku Kristoffer, että kirje on tänä päivänä tullut majurille, kirje kuninkaallinen, Svean kuningaskunnan sinetillä suljettu. Se on osoitettu majurille, mutta sisältö koskee sinua. Merkillistä on nähdä sinua, kun sinä luet kirjettä, sinä vanha ryöstölintu. Silmä syttyy loistoon, ja pää kohoaa. Sinä

näet häkin ovet auki ja avaruuden leviävän kaipaaville siivillesi.

* * *

Kristoffer serkku kaivaa ja penkoo vaatekirstunsa pohjia. Sieltä hän vetää käsille hengenhuolellisesti säilytetyn kulta-takeisen uniformunsa ja pukeutuu siihen. Hän painaa töyhtö-korskan hatun päähänsä, ja pian hän kiitää Ekebystä pois, ratsastaen mainiolla valkealla ratsullansa.

Tämä on toki toista kuin istua viluissaan uuninnurkassa. Nyt näkee hänkin, että kevät on tullut.

Hän kohottautuu satulassa ja laskee laukkaa. Turkitettu dolma, husaarijakku hulmuaa. Lakin töyhtö häilyy. Nuortunut on mies kuten maaemo itse. Herännyt on hän pitkästä talvesta. Vanha kulta voi vielä välähdellä. Nuo rohkeat sotilaskasvot kolmikulmaisen lakin alla ovat ylväs näky.

Ihmettä on hänen ratsastuksensa. Maasta ruiskuaa puroja, ja vuokkoja versoo, mistä hän ratsastaa. Muuttolinnut kirkuvat ja riemuitsevat vapautetun vangin ympärillä. Koko luonto ottaa osaa hänen iloonsa.

Komeana kuten triumfaattori hän tulee. Itse kevät ratsastaa edeltä väikkyvällä pilvellä. Kevyt ja ilmava hän on, tuo valon henki. Hänellä on käyrätorvi huulillaan, ja hän hypähtelee ilosta keikkuen ylös alas satulassaan. Ja Kristoffer serkun ympärillä tepastelee esikunta vanhoja asetovereja hevosinensa: siellä on onni varpaillaan

satulassa, ja kunnia uljaalla juoksijalla, ja rakkaus tulisella Arabian orhilla. Ihmettä on ratsastus; ihmettä ratsastaja. Kielitaitoinen lahorastas huutaa hänelle:

»Kristoffer serkku, Kristoffer serkku. Minnekkä ratsastat? Minnekkä ratsastat?»

»Borgiin kosimaan, Borgiin kosimaan», vastasi Kristoffer serkku.

»Elä mene Borgiin, elä mene Borgiin! Poikamiehellä ei surua», huutaa lahorastas perästä.

Mutta hän ei kuule varoitusta. Ylös mäkiä ja alas mäkiä hän ratsastaa, kunnes hän vihdoin saapuu perille. Hän loikahtaa alas satulasta, ja hänet viedään saliin kreivitärten luo.

Kaikki käy hyvin. Märta kreivitär on armollinen häntä kohtaan. Kristoffer serkku näkee kyllä, ettei kreivitär halua kieltäytyä kantamasta hänen loistavaa nimeänsä eikä hallitsemasta hänen linnassaan. Soturi puhelee ja lykkää tuonnemmaksi sen hurman hetken, jolloin hän on näyttävä kreivittärelle kuninkaallisen kirjeen. Hän nauttii tästä odotuksesta.

Kreivitär pakinoi ja hauskuuttaa häntä tuhansilla jutuilla. Kristoffer serkku nauraa kaikelle, ihmettelee kaikkea. Mutta koska he istuvat eräässä niitä huoneita, joihin kreivitär Elisabet on ripustanut mamseli Marien uutimia, alkaa kreivitär kertoa niistäkin. Ja hän vääntää tapahtuman niin hauskaksi kuin voi.

»Katsokaas», sanoo hän lopuksi, »katsokaas, niin ilkeä minä olen. Täällä nyt riippuvat nämä uutimet, jotta minun täytyy joka päivä ja hetki

ajatella sitä syntiäni. Se on tavatonta parannuksen tekoa. Hui, näitä kauhistavia suomus-neulomuksia!»

Suuri soturi Kristoffer serkku katsoo häntä palavin silmin.

»Minä olen myöskin vanha ja köyhä», sanoo hän, »ja olen kymmenen vuotta istunut takan ääressä kaivaten rakastettuani. Nauraako armollinen kreivitär sillekin?»

»Oh, se on toinen asia», huudahtaa kreivitär.

»Jumala on ottanut minulta onnen ja isänmaan, ja pakottanut minut syömään vierasten leipää», sanoo Kristoffer serkku vakavasti: »Minä olen saanut oppia kunnioittamaan köyhyyttä, minä.»

»Oh, tekin», huutaa kreivitär ja kohottaa eteensä kätensä. »Miten ihmiset ovat hyveellisiä. Ah, miten ihmiset ovat tulleet hyveellisiksi!»

»Niin», sanoo Kristoffer serkku, »pankaa mieleenne, kreivitär, että jos Jumala minulle kerran maailmassa antaa takaisin rikkauden ja mahdin, niin osaanpa käyttää niitä paremmin kuin jakaa ne jonkun maailmannaisen kanssa, tuollaisen punatun, sydämettömän marakatin, joka pilkkaa köyhyyttä.»

»Olette vallan oikeassa, Kristoffer serkku.»

Ja niin marssii Kristoffer serkku ulos huoneesta ja ratsastaa takaisin Ekebyhyn; mutta henget eivät seuraa häntä, lahorastas ei huuda hänelle, eikä hän enää voi nähdä hymyilevää kevättä.

Ekebyhyn hän tuli juuri kun pääsiäispaukut piti laukaistaman ja pääsiäisakka poltettaman. Pääsiäisakka oli suuri olkinukke, naama rievusta, johon silmät, nenä ja suu oli hiilellä piirretty.

Ruotuämmän joutovaatteet on hänellä yllään. Pitkävartinen hiilihanko ja luuta on asetettu hänen viereensä, ja rasvasarvi riippuu hänen kaulassaan. Hän on aivan valmis Kyöpelin reissuun.

Majuri Fuchs lataa pyssynsä ja laukoo sen kerta toisensa jälkeen suoraan ilmaan. Kuiva risurovio sytytetään, noita-akka heitetään tuleen ja palaa heti iloisesti. Kavaljeerit tekevät kyllä kaiken voitavansa hävittääkseen pahuuden voimia vanhalla koetellulla tavallaan.

Kristoffer serkku seisoo ja katsoo tuikeasti roviota. Äkkiä tempaa hän suuren kuninkaallisen kirjeen hihansa käänteestä ja nakkaa sen tuleen. Jumala yksin tietää, mitä hän ajatteli. Kenties kuvitteli hän, että Märta kreivitär itse paloi tuossa roviolla. Kenties hän ajatteli, että koska se nainen sittenkin oli vain rääsyjä ja olkia, niin ei ole maailmassa enää mitään muutakaan arvokasta.

Hän menee takaisin kavaljeeri-flyygeliin, sytyttää takkavalkean ja kätkee uniformunsa. Taasen hän asettuu uuninnurkkaan, ja joka päivä hän tulee yhä pörröisemmäksi ja harmaammaksi. Hän kuolee siinä vitkalleen, kuten vanhat kotkat kuolevat vankeudessa.

Hän ei ole enää vanki, mutta hän ei huoli käyttää vapauttansa. Avaruus on hänelle avoinna. Taistelutantereet, kunnia, elämä odottavat häntä. Mutta hänellä ei ole enää voimaa levittää siipiänsä lentoon.

Toinen luku.

ELÄMÄN POLUT.

—

Raskaat ovat ne tiet, joita ihmisten on vaellettava maan päällä.

Erämaan teitä, järvien teitä, tunturien teitä. Miksi saa niin moni suru käydä häiritsemättä, kunnes se eksyy erämaahan tahi vaipuu järveen tai suistuu tunturilta? Missä ovat pienet kukkaisten poimijattaret, missä ovat pienet satuprinsessat, joiden askeleilla ruusuja kasvaa, missä ovat ne, joiden pitäisi siroitella kukkasia raskaille teille?

Nyt on Gösta Berling, runoilija, päättänyt mennä naimisiin. Hän etsii ainoastaan morsianta, joka on kyllin köyhä, kyllin halpa, kyllin hyljeksitty hullun papin vaimoksi.

Kauniit ja jalot naiset ovat rakastaneet häntä, mutta elkööt he yrittäkö kilpailemaan hänen kädestään. Hyljätty valitsee hyljättyjen seasta.

Kenet hän valitsee, ketä hän etsii?

Ekebyssä käy joskus köyhä tyttö yksinäisestä metsäkylästä, joka on kaukana vuorten keskellä, myymässä vastoja. Siinä kylässä, jossa vallitsee alinomainen köyhyys ja suuri kurjuus, on monta,

jolla ei ole täyttä ymmärrystä, ja vastatyttö on niitä.

Mutta kaunis hän on. Hänen runsas, musta tukkansa on niin paksuilla palmikoilla, että ne tuskin mahtuvat hänen päähänsä, hänen poskensa ovat hienon-pyöristyneet, nenä suora ja paraskokoinen, silmät siniset. Hän on sitä surumielistä, madonnamaista kaunotar-tyyppiä, jota vielä näkee sievissä tytöissä Lövenin pitkän järven rannoilla.

No, siinähän se nyt on se Göstan morsian, — hassahtavasta luutatytöstä tulee mainio hullun papin vaimo. Se sopii, ettei paremmin mikään.

Göstan ei tarvitse muuta kuin matkata Karlstadiin ostamaan sormuksia, ja sitten olkoon Lövenin rannalla taas ilon päivä. Naurakoot ihmiset vielä kerran Gösta Berlingille, kun hän kihlaa luutatytön, kun hän viettää häitä hänen kanssaan! Naurakoot vaan! Onko hän koskaan keksinyt hauskempaa kujetta.

Eikö hyljätyn pidä polkeman hyljätyn tietä, vihan tietä, surun tietä, onnettomuuden tietä! Mitäpä se haittaa, jos hän suistuu, jos hän turmeltuu? Onko ketään, joka huolii häntä hillitä? Onko ketään, joka ojentaa hänelle ohjaavan kätensä tai virkistävän juoman? Missä ovat pienet kukkaisten poimijattaret, missä ovat pienet satuprinsessat, missä ovat ne, joiden pitäisi siroitella ruusuja raskaille teille?

Ei, ei, nuori, lempeä Borgin kreivitär ei häiritse suinkaan Gösta Berlingiä hänen aikeissaan. Hänen täytyy ajatella mainettansa, hänen täytyy

ajatella miehensä vihaa ja anoppinsa vihaa, hän ei yritäkkään pidättää Göstaa.

Pitkän jumalanpalveluksen aikana Svartsjön kirkossa hän painaa päänsä alas, panee kätensä ristiin ja rukoilee Göstan puolesta. Unettomina öinä hän usein itkee ja pelkää hänen tähtensä, mutta hänellä ei ole lainkaan kukkia siroitella hyljätyn tielle, ei pisaraa vettä antaa janoavalle. Hän ei ojenna kättänsä vetääkseen Göstaa takaisin perikadon partaalta.

Gösta Berling ei huoli verhota valittuansa silkkiin ja koristeihin. Hän antaa hänen taivaltaa vastankaupalla talosta taloon entiseen tapaan, mutta sitten kuin hän on kutsunut kaikki seudun mainittavat miehet ja naiset suuriin kemuihin Ekebyhyn, sitten hän julkaisee kihlauksensa. Silloin hän kutsuu hänet keittiöstä saliin sellaisena kuin hän on pitkiltä teiltään tullut, tien pöly ja lika vaatteissansa, ehkä rääsyisenä, ehkä hiukset hurrinharrin, sekapäisen silmin, sekamielinen sanatulva huulillansa. Ja hän kysyy vierailta, eikö hän ole nyt valinnut sopivaa morsianta, eikö hullun papin pidä ylpeillä niin kauniista morsiamesta, tästä lempeästä madonnan-muodosta, näistä sinisistä, haaveellisista silmistä.

Hän oli aikonut olla tästä hiiskumatta kellekään ennen aikaansa, mutta hän ei saanut säilymään salaisuutta, ja niitä, jotka saivat sen tietää, on nuori kreivitär Dohnakin.

Mutta mitä voi hän tehdä estääkseen Göstaa? Kihlauspäivä on tullut, sen myöhä hämärän-hetki on käsissä. Kreivitär seisoo ikkunan edessä sini-

sessä kabinetissa ja katsoo pohjoiseen. Hän on melkein näkevinänsä Ekebyn, vaikka kyyneleet ja sumu pimittävät näön. Hän näkee aivan selvään, miten iso, kolmikerroksinen rakennus loistaa kolmine valaistuine ikkunarivineen, hän kuvittelee, miten samppanja kaadetaan laseihin, miten maljahuuto kaikuu, ja Gösta Berling ilmoittaa kihlauksensa, hänen ja vastatytön liiton.

Jos hän olisi nyt Göstaa lähellä ja panisi aivan hiljaa kätensä hänen käsivarrelleen, tai ainoastaan soisi hänelle ystävällisen katseen, niin eiköpä Gösta kääntyisi huonolta hyljeksittyjen tieltä? Jos kerran yksi kreivittären lausuma sana oli ajanut hänet niin epätoivoiseen tekoon, niin eikö hänen sanansa voisi häntä hillitäkkin?

Häntä pöyristyttää rikos, jonka Gösta aikoo tehdä tuota kovaonnista lapsiparkaa kohtaan. Häntä pöyristyttää synti tuota poloista, raukkaa kohtaan, joka tulee nyt houkutelluksi rakastamaan Göstaa, ehkäpä vain yhden päivän pilan tähden. Kenties häntä nyt kahta enemmänkin pöyristyttää rikos, jonka Gösta tekee itseänsä vastaan, — tuo tyttö tulee kytketyksi kuin painava kahle hänen elämäänsä, viedäkseen ainiaaksi hänen hengeltänsä korkeuteen-pääsyn voimat.

Ja kaikkeen oli syynä kreivitär. Hän oli tuomitsevalla sanalla syössyt Göstan huonolle tielle. Hän, joka oli tullut siunaamaan, lientämään, miksi oli hän vääntänyt vielä lisä-okaan syntisen orjantappuraiseen kruunuun?

Jahah, nyt hän tietää, mitä hänen on tehtävä. Hänpä menee ja valjastuttaa mustat hevoset

reen eteen ja ajaa hurahuttaa Lövenin yli, ryntää Ekebyn hoviin, asettuu juuri Gösta Berlingin eteen ja sanoo hänelle, ettei hän halveksi häntä, ettei hän tiennyt, mitä silloin puhui, kun karkoitti hänet pois kotoansa... Ei, hänen on kuitenkin mahdoton tehdä sitä, hän häpeäisi eikä uskaltaisi virkkaa sanaakaan. Hänen, joka oli naimisissa, piti varoa itseänsä. Sepä vasta synnyttäisi panettelua, jos hän sen tekisi. Mutta ellei hän sitä tee, miten käy sitten Gösta Berlingin?

Hänen täytyy lähteä.

Sitten hän ajattelee, että sellainen matka on mahdoton. Tänä vuonna ei enää mikään hevonen voi päästä Lövenin yli. Jää sulaa, se on jo irtautunut maasta. Se on vapaana, puhkeillut, kamalan näköinen. Vesi porisee ylös ja alas railoista, paikoin se on kokoontunut mustiksi lammiksi, toisin paikoin jää on hohtavan valkeaa. Enimmäkseen on se kumminkin harmaata, likaista sulavasta lumesta, ja tiet kuultavat pitkinä, mustina juovina sen pinnalla.

Miten voi hän ajatella moista matkaa? Vanha Märta kreivitär, hänen anoppinsa, ei millään ehdolla sallisi hänen sitä tehdä. Koko illan täytyy hänen istua kreivittären vieressä salissa, kuunnellen vanhoja hovijuttuja, jotka ovat vanhuksen suurin ilo.

Mutta yö tulee, ja hänen miehensä on poissa; nyt hän on vapaa.

Hevosella hän ei voi mennä, palvelijoita hän ei tohdi pyytää mukaansa, mutta tuska ajaa hänet kotoa ulkosalle. Hän ei muuta voi.

Raskaita ovat ne tiet, joita ihmiset maan päällä vaeltavat: erämaan teitä, järvien teitä, tunturien teitä.

Mutta tuota öistä tietä sulavan jään yli, mihin minä sitä vertaisin? Eikö se ole juuri tie, jota pienten kukkain poimijatarten on käytävä, epävarma, keinuva, liukas tie, niiden polku, jotka tahtovat lääkitä iskettyjä haavoja, niiden polku, jotka tahtovat hyvittää vääryydet; kevyen jalan, nopean silmän ja uljaan, rakastavan sydämen polku?

Puoliyö oli mennyt, kun kreivitär joutui Ekebyn rantaan. Hän oli lankeillut jäällä, hän oli hyppinyt railojen yli, hän oli kiitänyt sellaisten kohtain poikki, joissa jalanjäljen täytti pulppuava vesi, hän oli liukahdellut, hän oli ryöminyt.

Se oli ollut raskasta vaellusta; hän oli itkenyt matkatessaan. Hän oli kastunut ja väsynyt, ja ulapan jäällä oli pimeys, kolkkous ja autius tuonut kamalia ajatuksia mieleen.

Nyt viimeksi, Ekebyn rannassa, täytyi hänen kahlata jalansyvyisessä vedessä päästäkseen maalle. Ja kun hän tuli rannalle, ei hänellä ollut rohkeutta muuhun kuin istahtaa rannan kivelle ja itkeä väsymystään ja avuttomuuttaan.

Raskaita teitä vaeltavat ihmisten lapset, ja joskus vaipuvat pienet poimijattaret kukkaiskoriensa viereen, juuri saavuttuaan tielle, jolle he aikovat kukkia siroitella.

Tämä nuori, ylhäinen nainen oli kuin olikin rakastettava, pieni sankaritar. Ei hän kulkenut sellaisia teitä ennen, kotimaassaan. Varmaan hän muistaa nyt, tämän kauhean, hirvittävän järven ran-

nalla noin märkänä, uupuneena, onnetonna istuessaan, eteläisen isänmaansa leppeitä, kukkaisten reunaamia polkuja.

Ah, ei häntä liikuta nyt etelä, ei pohjola. Hän on keskellä elämää. Hän ei itke koti-ikävää. Hän itkee, tuo pikku kukkaispoimijatar, tuo pieni sankaritar, sitä, että hän on niin uupunut, ettei hän ehdi sen tielle, jolle tahtoo kukkia siroitella. Hän itkee siksi, että luulee tulleensa liian myöhään.

Silloin juoksee väkeä rantaa pitkin. He kiiruhtavat hänen ohitsensa häntä huomaamatta, mutta hän kuulee heidän sanansa:

»Jos pato särkyy, menee paja», sanoo yksi. »Ja mylly ja verstaat ja seppien asumukset», lisää toinen.

Silloin hän rohkaistuu jälleen, nousee ylös ja seuraa heitä.

* * *

Ekebyn mylly ja paja olivat kaidalla niemellä, jonka ympäri kiertää pauhaava Björksjön-joki. Se tulee viuhuen nientä kohti, ylemmän, valtavan kosken valkeaksi kuohuttamana, ja niemen rakennusten perustaa oli siellä siihen aikaan vedeltä suojaamassa mahtava aallonmurtaja niemen nokassa. Mutta sulku oli jo vanha, ja kavaljeerit talon ohjissa. Heidän aikanaan tanssia keikuttiin tehtaan mäillä, kukaan ei huolinut katsoa, kuinka virta ja pakkanen ja aika kuluttivat vanhaa kivipatoa.

Sitten tulee kevättulva, ja sulku alkaa horjua.

Ekebyn putous on kuin valtavat harmaakivi-

portaat, joita myöten Björksjön-joen laineet hyrskyten tulevat alas. Huimiksi ne tulevat vauhdista, tupertuvat nurinniskoin ja ryntäävät toisiaan vastaan. Ne hypähtävät ilmaan vihoissaan, ja pärskyttävät vaahtoa toistensa yli, kompastuvat taaskin kiveen, tukkiin, ja kepsahtavat jälleen pystyyn, mennäkseen nurin uudestaan, yhä ja yhä vaahdoten, kähisten, karjuen.

Ja nyt karkaavat nämä villit, hurjistuneet aallot, kevätsäästä juopuneina ja äsken saadun vapauden huumauksessa, vanhan kivimuurin kimppuun. Ne tulevat, kähisten ja raastaen, kimpoavat korkealle sen harjalle ja vetäytyvät takaisin kuin olisivat loukanneet valkokutriset päänsä. Se on väkirynnäkkö jos mikään, ne tempaavat suuria jäälauttoja suojakatoiksi, ne ottavat hirsiä muurinmurtajiksi, ne yhdistyvät, karkaavat hyökkäykseen, pauhaavat tuota muuriraukkaa vastaan kunnes tuntuu yhtäkkiä siltä kuin joku olisi niille huutanut: pitäkää varanne! Silloin ne rynkäisevät takaisin, ja niiden jäljestä tulee iso kivi, joka irtautuu sulusta ja vaipuu kolisten virran syliin.

Näyttää kuin olisi se heitä ällistyttänyt, he ovat hiljaa, he riemuitsevat, he neuvottelevat . . . ja sitten uusi ryntäys! Siellä ne taaskin ovat jäälauttoineen ja hirsineen, vallattomat, armottomat, rajut, hulluina hävityshalusta.

Jos vaan pato olisi poissa tieltä — sanovat aallot — jos vaan pato olisi tieltä, niin silloin tulee pajan ja myllyn vuoro.

Nyt on vapauden päivä . . . pois ihmiset ja ihmisten työt! Ne ovat noenneet meidät hiilillään,

ne ovat tomunneet meitä jauhoillaan, ne ovat kytkeneet meidät työn-ikeesen kuin härkänsä, ajaneet meitä pyörylässä, sulkeneet meidät kammioihin, estäneet kulkumme pato-luukuilla, pakottaneet meidät kiskomaan raskaita pyöriä, kantamaan kömpelöitä tukkeja. Mutta nyt me otamme vapauden. Vapauden päivä on tullut! Kuulkaa se, te aallot Björksjön ulapalla, kuulkaa se, te veikot ja siskot rämeissä ja lammeissa, vuoripuroissa ja metsäjoissa! On tullut, on tullut! Rynnätkää alas Björksjön-jokeen, tulkaa vereksin voimin, jyristen, viuhuen, murtamaan vuosisatain sortoa, tulkaa! Hirmuvallan paalutus kaatukoon. Kuolema Ekebylle!

Ja ne tulevat, — aalto aallon perästä ryntää alas putousta iskeäkseen päänsä sulkumuuriin, antaakseen apu-osansa suureen työhön. Juopuneina kevään äsken saadusta vapaudesta, lukemattomina, yksimielisinä ne tulevat, ne irroittavat kiven toisensa jälkeen, mättään mättäänsä perästä horjuvasta aallonmurtajasta.

Mutta miksi antavat ihmiset hurjien aaltojen riehua tekemättä vastarintaa? Onko Ekeby kerrassa kuollut?

Ei, väkeä siellä on kyllä, tyrmistynyt, neuvoton, avuton kansanliuta. Musta on yö, he eivät näe toisiansa, eivät näe itse eteensä. Korkeana pauhaa putous, hirvittävä on murtuvien jäiden ja töytäävien hirsien jyske, he eivät kuule omaa ääntänsä. Se hurja huimaus, jonka vallassa aallot ovat, täyttää ihmistenkin aivot, heillä ei ole enää ajatusta, ei ymmärrystä.

Tehtaankello läppää; jolla korvat on, se kuulkoon. Meitä täällä Ekebyn pajalla uhkaa perikato. Joki on kimpussamme. Pato vapisee, paja on vaarassa, mylly on vaarassa, ja meidän omat köyhät majamme, rakkaat, vaikka matalatkin!

Aallot luulevat kai, että kellon soitto kutsuu sotaan heidän ystäviänsä, sillä ihmisiä ei näy tulevan. Mutta metsissä ja järvissä syntyy kiire. »Lähettäkää apua, lähettäkää apua», soi kello. »Vuosisatain orjuudesta olemme vihdoinkin itsemme vapauttaneet. Tulkaa, tulkaa!» pauhaavat aallot. Jyrisevä veden paljous ja läppäävä tehtaankello laulavat Ekebyn mahdin ja maineen kuolinvirttä.

Ja sillävälin menee sana sanansa perästä kartanoon kavaljeereille.

Ovatko he sillä päällä, että ajattelisivat pajaa ja myllyä? Sata vierasta on kokoontunut Ekebyn avaroihin saleihin. Vastatyttö odottaa keittiössä. Hämmästyttämisen jännittävä silmänräpäys on tullut. Sampanja helmeilee laseissa, Julius nousee pitämään juhlapuhetta. Kaikki Ekebyn vanhat seikkailijat iloitsevat etukäteen tyrmistävästä hämmästyksestä, joka on valtaava vierasjuokon.

Tuolla Lövenin jäällä kulkee kreivitär Dohna kamalaa, hengenvaarallista tietä saadakseen kuiskata varoittavan sanan Gösta Berlingille. Tuolla putouksella hyökkäävät aallot väkirynnäköllä Ekebyn kunniata ja mahtia vastaan, mutta suurissa saleissa vallitsee vain ilo ja intoisa odotus, vahakynttilät säteilevät ja viini virtaelee; siellä ei kukaan ajattele, mitkä tuumat käy pimeässä, myrskyisessä kevät-yössä.

Juuri nyt on hetki tullut. Gösta nousee ylös ja menee salista, hakemaan morsiantaan. Hänen on mentävä eteisen kautta, ja sen suuret ovet ammottavat seljällään, hän pysähtyy, hän katsoo sysipimeään yöhön . . . ja kuulee, hän kuulee.

Hän kuulee kellon läppäävän, kosken pauhaavan. Hän kuulee murtuvain jäälauttain jylyn, töytääväin hirsien jyskeen, kapinallisten aaltojen pauhaavan, ilkkuvan, voitonriemuisan vapaudenlaulun.

Silloin syöksyy hän ulos yöhön, unhoittaen kaiken. Seiskoot he vaan siellä sisällä lasit koholla, odottaen vaikka maailman loppuun; nyt hän ei heistä huoli. Morsian odottakoon, Julius patruunan puhe kuolkoon hänen huulillensa. Sormuksia ei vaihdeta tänä yönä, kivettävä hämmästys ei ole valtaava loistavaa vierasjoukkoa.

Voi teitä, te kapinalliset aallot, nyt teidän on todella temppu taistella vapaudestanne, nyt on Gösta Berling tullut putoukselle, nyt on väki saanut johtajan, nyt syttyy rohkeus kauhistuneihin sydämiin, nyt nousee puollusväki ylös muureille, nyt alkaa mahtava sota.

Kuulkaa, kuinka hän huutaa väelle, hän komentaa, hän panee kaikki toimeen.

»Valoa meidän täytyy saada, ennen kaikkea valoa, ei riitä tässä myllärin sarvilyhty. Katsokaa: nuo risuläjät, kantakaa ne rantatörmälle ja pankaa tuleen. Siinä on työtä naisille ja lapsille. Kiireesti vaan, laittakaa suuri risurovio ja sytyttäkää! Se valaisee, kun me ollaan työssä, se näkyy kauas ja kutsuu apua. Elkää suinkaan antako sen

sammua! Tuokaa olkia, tuokaa risuja, antaa kirkkaiden liekkien kimmota taivaalle!»

»Kas täällä, aikamiehet, täällä on työtä teille. Täällä on hirsiä, täällä on lankkuja, kyhätkää hätäsulku, jonka voi upottaa tuon murtuvan muurin eteen. Nopeasti, heti työhön, tehkää se luja ja vankka; varustakaa valmiiksi kivet ja hiekkasäkit, jolla se upotetaan! Antakaa kirveiden huiskaa, vasarain paukkua, porien puuta purra, sahojen vinkua kuivissa lankuissa!»

»Ja missä on pojat! Tänne esille, te villimykset, huimapäät. Hankkikaa aseiksenne seipäät, hankkikaa keksit ja tulkaa tänne, keskelle taistelun vilinää. Ulos padolle, pojat, keskelle aaltoja, jotka vaahtoavat ja kähisevät ja pärskivät meitä valkealla kuohulla. Torjukaa, heikontakaa, lyökää takaisin nuo hyökkäykset, jotka repivät muuria. Työntäkää pois tukkeja ja jäälauttoja, heittäytykää maahan, jos ei muu auta, ja pitäkää kiinni irtautuvia kiviä, tarttukaa kynsin hampain niihin, iskekää niihin rautakourin. Taistelkaa, pojat, villimykset, huimapäät! Tänne muurille, pojat! Meidän on taisteltava maamme joka tuumasta.»

Itse asettuu Gösta äärimmäiseen padon nokkaan, ja seisoo pärskyvän vaahdon vallassa, perus tutisee hänen allansa, aallot jylisee ja raivoaa, mutta hänen hurja sydämensä riemuitsee vaarasta, jännityksestä, taistelusta. Hän nauraa, hän lennättää sukkeluuksia pojille, jotka ovat vallilla hänen ympärillään; ikinä hän ei ole kokenut hauskempaa yötä.

Pelastustyö edistyy nopeasti, liekit loimuavat, kirvesmiesten piilut paukkavat, ja pato on pystyssä.

Muutkin kavaljeerit ja nuo sata vierasta ovat tulleet putoukselle. Väkeä juoksee läheltä ja kaukaa, kaikki työssä, tulien, hätä-sulun, hiekkasäkkien ääressä, virrassa, huojuvalla, tutisevalla kivisululla.

Kas niin, nyt saivat kirvesmiehet hätä-sulun valmiiksi, nyt on se upotettava horjuvan aallonmurtajan eteen. Pitäkää kivet ja hiekkasäkit valmiina, ja keksit ja köydet, ettei se pääse virran viedä, että ihmiset voittavat, ja kukistetut aallot taas joutuvat orjuuteensa!

Silloin juuri ennen ratkaisevaa silmänräpäystä sattuvat Göstan silmät naiseen, joka istuu kivellä joen rannalla. Risurovion liekit valaisevat häntä, hänen istuessaan siinä aaltoihin tuijotellen. Göstahan ei voi nähdä häntä selvästi udun ja kuohujen takaa, mutta hänen silmiänsä vetää alinomaa naisen puoleen. Yhä ja yhä täytyy hänen katsoa häntä. Hänestä tuntuu kuin sillä naisella olisi jotain asiaa juuri hänelle.

Niistä sadoista, jotka puuhaavat ja häärivät virran äyräällä, on hän ainoa paikallaan istuva, ja häneen täytyy Göstan silmien lakkaamatta kääntyä, hän ei näe ketään muuta kuin naisen.

Hän istuu ihan rannalla, siten että aallot loiskivat hänen jaloissansa, että vaahto roiskuu hänen yllensä. Hän mahtaa olla aivan liko-märkä. Hän on mustissaan, musta saali päässä ja hartioilla, hän istuu aivan kumarassa, nojaten leukaansa käsiin ja tuijottaen lakkaamatta Göstaan, aallon-

murtajan kärkeen. Gösta tuntee, miten nuo tuijottavat silmät vetävät ja kiehtovat, vaikkei hän voi edes nähdä hänen muotoansa, hän ei ajattele muuta kuin naista, joka istuu valkeiden aaltojen partaalla.

»Se on Löven-järven syöjätär, on noussut tänne jokeen viettelemään minua turmioon», ajattelee hän. »Se istuu tuolla ja houkuttelee, houkuttelee, minun täytyy karkoittaa se pois.»

Kaikki nuo valkopäiset laineet näyttävät hänestä tuon mustan naisen armeijalta; hän on niitä yllyttänyt, hän se on johtanut ne hyökkäykseen Göstaa vastaan.

»Täytyy totisesti ajaa se pois», sanoo Gösta. Hän tempaa keksin, juoksee maalle ja kiiruhtaa naisen luo.

Gösta jättää paikkansa aallonmurtajan äärimmäisessä kärjessä ajaakseen vetehistä. Hänestä tuntui tällä kiihtymyksen hetkellä kuin kaikki syvyyden pahat voimat taistelisivat häntä vastaan. Hän ei tiennyt, mitä ajatteli, mitä luuli, mutta hänen täytyi ajaa pois kiveltä virran partaalta tuo musta.

Ah, Gösta, miksi on paikkasi ratkaisevalla tuokiolla tyhjä? Väki tuo nyt hätä-sulun, pitkä rivi miehiä jonoutuu aallonmurtajalle; heillä on köydet ja kivet ja hiekkasäkit valmiina, he odottavat, kuuntelevat. Missä on komentaja? Eikö kuulu sitä ääntä, joka käskee ja ohjaa?

Ei, Gösta Berling ajelee syöjätärtä, hänen ääntänsä ei kuulu, hänen käskynsä ei ohjaa ketään.

Silloin täytyy hätä-sulku upottaa ilman hänen

apuaan. Aallot väistyvät, se syöksyy syvyyteen ja sen kintereillä kivet ja hiekkasäkit. Mutta kuinka tuli työ johtajatta toimitetuksi? Oltiin varomattomia, ei ollut järjestystä lainkaan. Aallot hyökkäävät uudestaan, ne karkaavat kahta raivoisammin tätä uutta estettä vastaan, ne alkavat vieritellä pois hiekkasäkkejä, kiskoa köysiä, päästellä kiviä, ja se onnistuu, se onnistuu. Pilkaten, riemuiten nostavat ne koko vallin vahvoille hartioilleen, pudistavat ja lohkovat sitä, ja nyt se on niiden vallassa. Järveen, viheliäinen varokeino, alas Löveniin! Ja uudestaan taas huojuvaa, avutonta kivipatoa vastaan.

Mutta Gösta Berling ajelee syöjätärtä. Uhattu näki hänet, kun hän tuli keksiänsä heilutellen kohti. Hän peljästyi. Näytti kuin hän olisi ollut syöksymäisillään veteen, mutta malttoi mielensä ja juoksi maalle.

»Syöjätär», huutaa Gösta ja heiluttaa keksiä lyödäkseen. Ajettu kiiruhtaa rannan lepikkoon, takertuu tiheään risukkoon ja seisattuu.

Silloin viskaa Gösta keksin pois, menee hänen luokseen ja panee käden hänen olallensa.

»Te olette myöhään yöllä ulkosalla, kreivitär Elisabet», sanoo hän.

»Antakaa minun olla, herra Berling, antakaa minun mennä kotiin!»

Gösta tottelee heti ja kääntyy hänestä.

Mutta koska kreivitär ei ole ainoastaan ylhäinen rouva, vaan oikeastaan pieni, kiltti nainen, joka ei voi sietää ajatusta, että on saattanut jonkun epätoivoon, koska hän on pieni kukkaisten

poimijatar, jolla on aina yllin kyllin ruusuja korissaan kaunistaakseen vaikka kaikkein kolkoimman polun, niin hän katuu heti, menee Göstan jäljestä ja ottaa häntä kädestä.

»Minä tulin», sanoo hän sammaltaen, »tulin siksi että . . . Oi, herra Berling, ettehän te ole tehnyt sitä, sanokaa, ettette ole tehnyt . . . Minä peljästyin niin, kun te aloitte ajaa minua, mutta juuri teitähän minun piti tavata. Minä tahdoin pyytää, ettette ajattelisi sitä, sitä, mitä minä viimeksi sanoin, ja että kävisitte meillä kuin ennenkin.»

»Miten kreivitär tuli tänne?»

Kreivitär nauraa hermostuneesti. »Tiesin kyllä, että minä tulen liian myöhään, mutta en tahtonut ilmaista kellekään, että läksin; ja sitäpaitsi, ymmärrättehän, ei voi kulkea hevosella yli järven enää.»

»Jalanko kreivitär tuli järven poikki?»

Niin, jalan, jalan, mutta, herra Berling, sanokaa nyt se jo minulle. Oletteko te kihloissa? Te ymmärrätte, minä tahtoisin, ettette suinkaan olisi. Se on niin väärin, näettekös, ja tuntui siltä kuin minä olisin ollut syypää kaikkeen. Teidän ei olisi pitänyt niin välittää minun sana-joutavastani. Minä olen muukalainen enkä tunne maan tapoja. On niin tyhjää Borgissa, kun te ette enää käy siellä, herra Berling.

Gösta Berlingistä tuntuu, seistessaan siinä märässä lepikossa, ikäänkuin viskattaisiin hänen päällensä helmallisin ruusuja. Hän kahlaa polviin saakka ruusuissa, ne hohtavat hänen silmiinsä pimeästä, hän vetää ahnaasti sisäänsä niiden tuoksua.

»Oletteko te sen tehnyt?» toistaa kreivitär.

Göstan täytyy taipua vastaamaan kreivittärelle ja lopettaa hänen jännityksensä, vaikka hän nauttiikin sanomatonta riemua siitä. Oi, hänen sielunsa lämpenee ja hänestä tuntuu niin valoisalta ajatellessaan, millaista tietä kreivitär on tullut, miten märkä hän on, miten viluinen, miten tuskissaan hän mahtaa olla, miten itkeneeltä hänen äänensä kuuluu.

»En», sanoo hän, »en minä ole kihloissa».

Silloin ottaa kreivitär vielä kerran häntä kädestä ja hyväilee sitä. »Minä olen niin iloinen, minä olen niin iloinen», sanoo hän, ja hänen povensa, jota tuska on ahdistanut, vavahtelee nyt nyyhkeistä.

Niinpä tuli kukkia kyllin runoniekan tielle, kaikki synkkä, paha ja vihan-alainen sulaa hänen sydämestään pois.

»Kuinka te olette hyvä, kuinka olette hyvä», sanoo hän.

Juuri lähellä heitä rientävät aallot rynnäkköön Ekebyn kunniata ja loistoa vastaan. Nyt ei ole väellä enää johtajaa, kukaan ei vala rohkeutta ja toivoa heidän sydämiinsä, nyt murtuu aallonmurtaja, aallot yhtyvät kuohuen sen paikalla, ja sitten hyökkäävät ne voitonvarmoina nientä kohti, jolla mylly ja paja seisovat. Kukaan ei ponnistele enää aaltoja vastaan, kukaan ei ajattele enää muuta kuin henkensä ja tavarainsa pelastamista.

Noista kahdesta nuoresta on niin luonnollista, että Gösta nyt saattaa kreivittären kotiin: eihän Gösta voi jättää häntä yksin pimeään yöhön, ei

antaa hänen uudestaan kulkea yli sulavan jään. He eivät edes ajattele, että Göstaa tarvitaan pajalla, he ovat niin onnellisia nyt, taas ystäviksi sopineina.

On helppoa luulla, että nämä nuoret rakastivat lämpimästi toisiansa, mutta kukapa sen varmasti tietää! Murtuneina ja hajanaisina siruina ovat heidän elämänsä loistavat seikkailut joutuneet käsiini. Enhän minä tiedä mitään, en suorastaan mitään siitä, mitä heidän sielujensa sisimmässä piili. Mitä voin minä sanoa heidän tekojensa syistä. Minä tiedän pelkästään, että sinä yönä uskalsi nuori, kaunis nainen henkensä, uskalsi kunniansa, maineensa, terveytensä palauttaakseen poloisen raukan oikeille teille. Minä tiedän pelkästään, että sinä yönä Gösta Berling antoi rakastetun hovin mahdin ja loiston kaatua, seuratakseen naista, joka hänen tähtensä oli voittanut kuoleman pelon, häpeän pelon, rangaistuksen pelon.

Usein olen ajatuksissani seurannut heitä yli jään tuona hirmuisena yönä, joka kuitenkin päättyi juuri heidän hyväkseen. En usko, että heidän sieluissansa on mitään salattua ja kiellettyä, joka on kukistettava ja saatava alistumaan nyt, kun he kulkevat jäällä, iloisina ja puhellen kaikesta, mitä tämän rikkoutumisen aikana oli tapahtunut.

Gösta on taaskin hänen orjansa, hänen hovipoikansa, joka makaa hänen helmoissansa, ja kreivitär on hänen vallasrouvansa.

He ovat vain iloisia, vain onnellisia. Kumpikaan ei puhu sanaa, joka merkitsisi rakkautta.

Nauraen kulkea läiskyttävät he rantavedessä.

He nauravat, kun löytävät tien; kun kadottavat sen, he nauravat; liukahtaessaan, langetessaan, noustessaan, aina he vaan nauravat.

On taaskin hupaisa leikki tämä siunattu elämä, ja he ovat lapsia, jotka olivat pahoja ja kiistelivät keskenään. Voi kuinka on hyvä olla sovinnossa ja alkaa leikki uudestaan.

Huhuja tuli ja huhuja meni. Kulkeutuipa juttu kreivittären matkasta järven yli kerran Anna Stjärnhökillekin.

»Niinpä näen», hän sanoi, »ettei Jumalalla ole ainoastaan yksi jänne jousessaan varalla. Annanpa sydämeni asettua lepoon, ja jään siihen, missä minua tarvitaan. Jumala voi tehdä Gösta Berlingistä minuttakin miehen.»

Kolmas luku.

KATUMUKSENTEKO.

—

Rakkaat ystävät, jos sattuisitte tapaamaan tiellänne säälittävän raukan, pienen murheellisen olennon, joka riiputtaa hattua niskassaan ja pitää kenkiä kädessään, jottei hänellä olisi mitään suojaa auringonpolttoa ja tien kiviä vastaan, turvattoman, joka toivoo omasta tahdostaan kaikkea turmiota osakseen, no niin, käykää hänen ohitsensa vaieten ja vavisten. Hän on katumuksentekijä, ymmärrättekö, katumuksentekijä, matkalla pyhille haudoille.

Katumuksentekijän täytyy pitää karkeata kaapua, ja elää pelkällä vedellä ja kuivalla leivällä, vaikkapa olisi kuningas. Hänen täytyy kävellä, eikä kiitää hevosella. Hänen täytyy kerjätä, eikä omistaa. Hänen täytyy maata ohdakkeilla. Hänen täytyy kuluttaa kovat hautapaadet polvillansa. Hänen täytyy heiluttaa okaista ruoskaa selkäänsä. Hän ei voi tuntea makeutta muussa kuin kärsimisessä, ei suloa muussa kuin surussa.

Nuori Elisabet kreivitär oli kerran sellainen, piti karkeata kaapua ja vaelsi orjantappuraisia polkuja. Hänen sydämensä syytti häntä synnistä.

Se ikävöi tuskaa kuin väsynyt haaleaa kylpyä. Julman osan otti hän itsellensä, kun hän astui riemuiten alas kärsimysten yöhön.

Hänen miehensä, nuori, ukonpäinen kreivi, tuli kotiinsa Borgiin sen yön jälkeisenä aamuna, jolloin kevättulva hävitti Ekebyn myllyn ja pajan. Hän oli tuskin tullut, kun Märta kreivitär jo kutsutti hänet luoksensa ja kertoi kummia hänelle.

»Sinun vaimosi oli täältä poissa viime yönä, Henrik. Hän oli poissa monta tuntia. Hän tuli kotiin erään miehen seurassa. Minä kuulin, kuinka mies sanoi hyvää yötä vaimollesi. Minä tiedänkin, kuka hän on. Minä kuulin vaimosi sekä menon että tulon, vaikkei sitä liene haluttu. Hän pettää sinua, Henrik. Hän pettää sinua, se tekopyhä olento, joka ripustaa suomus-uutimia joka ikkunaan vain minua kiusatakseen. Hän ei ole koskaan rakastanut sinua, poika parkani. Hänen isänsä tahtoi hänet vaan hyviin naimisiin. Hän otti sinut elättäjäksensä.»

Niin hyvin hän puhui asiansa, että kreivi Henrik vimmastui. Hän aikoi hakea avioeroa. Hän aikoi lähettää vaimonsa takaisin Roomaan apen luo.

»Ei ystäväni», sanoi kreivitär Märta, »siten jäisi hän iäksi pahan valtaan. Hänet on hemmoittelulla pilattu ja huonosti kasvatettu. Mutta anna hänet minun huostaani, anna minun ohjata hänet takaisin velvollisuuden tielle!»

Ja kreivi kutsui sisään kreivittärensä sanoakseen hänelle, että hänen täytyy tästä lähtien totella kaikessa hänen äitiänsä.

Oi, mikä kohtaus seurasi; surkeampaa ei lie näytelty koskaan siinä surulle vihityssä talossa.

Monta pahaa sanaa antoi tuo nuori mies nuoren naisen kuulla. Hän kohotti kätensä taivasta kohti syyttäen sitä, että se oli antanut hävyttömän naisen polkea likaan hänen nimensä. Hän pui puristettua nyrkkiä hänen kasvojensa edessä ja kysyi, minkä rangaistuksen vaimo arvelee kyllin suureksi sellaisesta rikoksesta kuin hänen oli.

Kreivitär ei peljännyt ollenkaan miestänsä. Hän uskoi yhäti menetelleensä oikein. Hän sanoi kreiville, että hän oli saanut jo kauhean nuhan ja että siinä lie rangaistusta tarpeeksi.

»Elisabet», sanoo kreivitär Märta, »näillä asioilla ei ole leikkimistä».

»Me kaksi», vastaa nuori nainen, »me ei olla koskaan oltu yksimielisiä siitä, milloin on sopiva hetki leikkiä, milloin olla vakava».

»Mutta sinun täytyy toki ymmärtää, Elisabet, ettei kukaan kunniallinen nainen lähde kotoansa keskellä yötä kuljeskelemaan tunnetun seikkailijan kanssa.»

Silloin näki Elisabet Dohna, että hänen anoppinsa oli päättänyt syöstä hänet turmioon. Hän näki, että hänen täytyi taistella viimeiseen asti, jotta anopin ei onnistuisi suistaa häntä peljättävään onnettomuuteen.

»Henrik», pyytää hän, »elä anna äitisi tunkeutua välillemme. Anna minun puhua sinulle kaikki, mitä on tapahtunut. Sinä olet oikeudentuntoinen, sinä et tuomitse kuulustamatta minua. Anna minun kertoa sinulle kaikki, niin huomaat, että

minä tein vaan niinkuin sinä olet minulle opettanut.»

Kreivi nyökkäsi vaieten myöntymystä, ja Elisabet kreivitär kertoi nyt, kuinka hän oli joutunut ajamaan Gösta Berlingin pahoille teille. Hän kertoi kaikki, mitä oli tapahtunut sinisessä kabinetissa, ja miten omatunto oli pakottanut hänet menemään pelastamaan sitä, jota hän oli väärin loukannut. »Minullahan ei ollut oikeutta tuomita häntä», sanoi hän, »ja mieheni on itse opettanut minulle, ettei mikään uhri ole kyllin suuri, kun on hyvitettävä tehty vääryys. Eikö niin, Henrik?»

Kreivi kääntyi äitinsä puoleen.

»Mitä äiti sanoo tästä?» kysyi hän. Hänen pieni ruumiinsa oli nyt arvokkuuden jäykistämä, ja hänen korkea, kapea otsansa majesteettisissa rypyissä.

»Minä», vastasi kreivitär, »minä sanon, että Anna Stjärnhök on viisas tyttö ja että hän tiesi kyllä, mitä hän teki, kun kertoi tämän jutun Elisabetille.»

»Minun äitini suvaitsee ymmärtää minua väärin», sanoi kreivi. »Minä kysyn, mitä äitini tästä kertomuksesta ajattelee. Onko kreivitär Märta Dohna koettanut suostutella tytärtänsä, minun sisartani, menemään naimisiin virkaheiton papin kanssa?»

Kreivitär Märta vaikeni hetkeksi. Ah, sitä Henrikiä, miten tuhma! Nytkin se ajoi väärille jäljille. Anopin ajokoirahan vainusi itseään metsästäjää ja antoi jäniksen mennä. Mutta jos Märta

Dohna olikin hetkisen vastausta vailla, niin kauempaa hän ei ollut.

»Rakas ystävä», sanoi hän kohauttaen olkapäitänsä. »On eräs syy antaa kaikkien näiden juttujen tuosta onnettomasta miehestä olla sinänsä, sama syy, jonka vuoksi pyydän sinua nyt välttämään kaikkea julkista häväistystä. On näet hyvin uskottavaa, että hän on viime yönä hukkunut.» Hän puhui lempeällä ja vaiittavalla sävyllä, mutta siinä, mitä hän puhui, ei ollut totuuden sanaa.

»Elisabet on nukkunut tänään kauan eikä siis ole kuullut, että väkeä on jo lähetetty pitkin rantaa tiedustamaan herra Berlingiä. Hän ei ole palannut Ekebyhyn, ja peljätään hänen hukkuneen. Jää lähti tänä aamuna. Katso, myrsky on murtanut sen tuhansiksi kappaleiksi.»

Kreivitär Elisabet katsoi ulos. Järvi lainehti melkein puhtaana.

Silloin kävi hänen surku itseänsä. Hän oli tahtonut välttää Jumalan tuomiota. Hän oli valehdellut ja teeskennellyt. Hän oli heittänyt viattomuuden viitan ympärilleen.

Epätoivoinen heittäysi polvilleen miehensä eteen, ja tunnustus tuli syöksymällä hänen huuliltansa.

»Tuomitse minut, hylkää minut! Minä olen rakastanut häntä. Elä epäile, etten ole rakastanut häntä. Minä raastan tukkaani, minä revin vaatteeni surusta. Minä en välitä nyt mistään, kun hän on kuollut. Minä en huoli varjella itseäni. Saat tietää totuuden kerrassaan. Sydämeni rak-

kauden olen ottanut mieheltäni ja lahjoittanut sen vieraalle. Oi minua kadotettua, minä olen sellainen, joita luvaton rakkaus on houkutellut.»

Sinä nuori epätoivoinen, makaa sinä siinä tuomariesi jaloissa ja kerro heille kaikki! Terve, marttyyrius! Terve häväistys, tervetullut! Oi, miten voisit sinä pakottaa taivaan salamat lyömään nuoreen päähäsi!

Sano puolisollesi, kuinka sinä kauhistuit, kun intohimo sinut valtasi, mahtavana ja vastustamatonna, kuinka sinua pöyristi sydämesi kehnous. Mieluummin olisit sinä kohdannut hautausmaan aaveita kuin oman sielusi demooneja.

Sano heille, kuinka sinä, Jumalan kasvoin edestä karkoitettu, tunsit olevasi arvoton polkemaan maan pintaa. Rukouksissa ja kyyneleissä olet sinä taistellut. »Oi, Jumala, pelasta minut! Oi, Jumalan poika, demoonien karkoittaja, pelasta minut!» sinä olet rukoillut.

Sano heille, että sinusta oli parasta salata kaikki. Kenenkään ei pitänyt tuntea sinun viheliäisyyttäsi. Sinä luulit, että se menettely oli Jumalalle otollista. Sinä uskoit myös, että kuljit Jumalan teitä, tahtoessasi pelastaa miehen, jota sinä rakastit. Hän ei tiennyt mitään sinun rakkaudestasi. Hänen ei pitänyt joutua kadotukseen sinun vuoksesi. Tiesitkö sinä, mikä oli oikeaa? Tiesitkö sinä, mikä oli väärää? Jumala yksin sen tiesi, ja hän sinut tuomitsi. Hän löi sinun sydämesi epäjumalan. Hän johti sinut suurelle, parantavalle katumuksen tielle.

Sano heille, että tiedät, ettei pelastusta ole

salaamisessa. Demoonit rakastavat pimeyttä. Tarttukoot tuomariesi kädet ruoskan varteen. Rangaistus on lievittävänä palsamina vuotava synnin haavoihin. Sinun sydämesi ikävöi kärsimystä.

Sano heille kaikki tämä, maaten polvillasi lattialla ja väännellen käsiäsi kiivaassa surussa, puhuen epätoivon hurjalla äänellä, tervehtien kimeällä naurulla rangaistuksen ja häpeän ajatusta, kunnes miehesi tarttuu sinuun ja tempaisee sinut ylös lattialta.

»Käyttäydy niinkuin Dohnan-sukuisen kreivittären sopii tai minun täytyy pyytää äitiäni kurittamaan sinua kuin lasta.»

»Tee minulle mitä tahdot.»

Silloin langetti kreivi tuomionsa:

»Äitini on rukoillut sinun puolestasi. Senvuoksi saat asua edelleen täällä minun kotonani. Mutta tästä lähtien hän käskee, ja sinä tottelet.»

* * *

Katso katumuksen tietä! Nuoresta kreivittärestä on tullut halvin palvelija. — Kuinka kauan, oi kuinka kauan?

Kuinka kauan täytyy ylpeän sydämen osata alentua? Kuinka kauan täytyy kärsimättömien huulten osata vaieta, kuinka kauan kiivaan käden pidättyä?

Suloista on alennuksen kurjuus. Kun raskas työ pakottaa selkää, on sydän hiljaa. Sille, joka makaa pari lyhyttä tuntia kovalla olkivuoteella, tulee uni kutsumatta.

Muuttukoon vanhempi nainen pahaksi hengeksi voidakseen kyllin kiusata nuorta! Hän kiittää hyväntekijäänsä. Vielä ei ole paha kuollut hänestä. Aja ylös unta-isoova kello neljä joka aamu! Pane tottumattomalle työntekijälle tavaton työ raskaan kilpikankaan kudonnassa! Se on hyvä. Katujattarella ei ole ehkä kylliksi voimaa heiluttaa itse ruoskaansa tarpeeksi lujasti.

Kun tulee suuri kevätpesu, seisottaa Märta kreivitär häntä soikon ääressä pesutuvassa. Hän tulee itse katsomaan hänen työtään. »Vesi on sinun soikossasi liian kylmää», sanoo hän, ja hän ottaa kiehuvan kuumaa vettä padasta ja kaataa sen hänen paljaille käsivarsilleen.

Kylmä on päivä, jona pesunaisten täytyy seista rannalla vaatteita huuhtomassa. Myrskyn puuskat viuhuvat ja tupruttavat heihin räntää. Liko-märiksi ja raskaiksi kuin lyijy tulevat pesunaisten hameet. Kova on kartun paukutus. Veri puhkeaa hienojen kynsien alta.

Mutta Elisabet kreivitär ei valita. Ylistetty olkoon Jumalan hyvyys! Missä on katujan makeus muussa ellei kärsimisessä? Ruoskan piikkiset solmut koskevat pehmeästi katujan selkään, ikäänkuin ne olisivat ruusunlehtiä.

Nuori nainen saa pian tietää, että Gösta Berling elää. Anoppi on vaan viekoitellut hänet tunnustamaan. Niin, mitäpä sitten? Katso Jumalan tietä! Katso Jumalan kaitselmusta! Siten hän on houkutellut syntisen hyvälle sovituksen tielle.

Ainoastaan yksi seikka häntä huolettaa. Kuinka käy hänen anopilleen, jonka sydämen Ju-

mala on hänen tähtensä kovettanut? Ah, Hän on varmaan tuomitseva häntä laupiaasti. Hänen täytyy olla paha auttaakseen syntistä saamaan takaisin Jumalan rakkauden.

Ei hän tiennyt, miten usein sielu, joka on kokenut kaikki muut hekumat, heittäytyy etsimään huvia julmuudesta. Kun imartelut ja hyväilyt ja tanssin huimaus ja pelin ärsytys puuttuu tuolta kärsimättömältä, pimenneeltä sielulta, niin sukeltaa se pimeytensä kuiluihin ja tuo sieltä julmuuden. Eläinten ja ihmisten kiusaamisessa on vielä hervonneiden tunteiden ilonaihe.

Anoppi ei suinkaan tiedä olevansa ilkeä. Hän uskoo ainoastaan rankaisevansa huikentelevaa naista. Niin hän loikoo joskus öisinkin valveilla ja miettii uusia kidutuskeinoja.

Eräänä iltana hän kulkee huoneiston läpi ja antaa nuoren kreivittären valaista tietä kynttilällä. Kreivitär kantaa kädessään jalatonta kynttilää.

»Kynttilä loppuu», sanoo Elisabet.

»Kun kynttilä loppuu, palakoon jalka», vastaa Märta kreivitär.

Ja he kävelevät vaan, kunnes käryävä sydän sammuu kärventyneelle kädelle.

Mutta tämä on lapsellista. On sielunkidutuksia, jotka voittavat ruumiin tuskat. Märta kreivitär kutsuu vieraita ja antaa itsensä talonrouvan palvella heitä omassa pöydässään.

Katso, se on katujan suuri päivä. Vieraat ihmiset saavat nähdä hänet hänen alennuksessaan. He saavat nähdä, ettei hän enää ole ansiokas istu-

maan miehensä pöydässä. Oi, miten ilkkuvina heidän kylmät katseensa lepäävät hänessä.

Pahempaa, kolminkerroin pahempaa tuleekin. Ei silmäyskään kohtaa hänen katsettaan. Kaikki istuvat pöydässä äänettä ja kuten lamassa, miehet ja naiset yhtä alakuloisina.

Mutta hän kokoo tämän kaiken pannakseen hehkuvina hiilinä päänsä päälle. Onko hänen syntinsä siis niin kauhea? Onko hänen läheisyydessään olokin häpeä?

Sitten tulee kiusaus. Katso: Anna Stjärnhök, joka on ollut hänen ystävänsä, ja Munkerudin laamanni, Annan vierustoveri, tarttuvat häneen, kun hän tulee, tempaavat paistivadin häneltä, lykkäävät esille tuolin, eivätkä tahdo antaa hänen paeta.

»Istu tuohon, lapsi, istu tuohon», sanoo laamanni. »Sinä et ole tehnyt mitään pahaa.»

Ja yhdestä suusta selittävät nyt kaikki päivällisvieraat, että jos hän ei istu pöytään, täytyy heidän kaikkien lähteä. He eivät ole mitään pyövelin renkejä. He eivät aja Märta Dohnan asioita. He eivät anna pettää itseänsä niin helposti kuin pässinpäät kreivit.

»Voi, te hyvät herrat! Voi, rakkaat ystävät. Elkää olko niin laupiaita! Te pakotatte minut itseni julistamaan syntiäni. On eräs, jota minä olen pitänyt hyvin rakkaana.»

»Lapsi, sinä et tiedä, mitä synti on. Sinä et ymmärrä, kuinka viaton sinä olet. Eihän Gösta Berling edes tiennyt, että sinä häntä rakastit. Ota nyt vaan tavallinen emännän-asemasi! Sinä et ole mitään pahaa tehnyt.»

He rohkaisevat hänet hetkiseksi, ja ovat itsekin iloisia kuin lapset. Nauru ja ilo kaikuu pöydässä.

Nuo tuliset, nuo herkät ihmiset, he ovat niin hyviä; mutta kumminkin on kiusaaja heidät lähettänyt. He tahtovat kuvitella hänelle, että hän on marttyyri, ja ilkkuvat kreivitär Märtalle suoraan kuin olisi hän mikä noita-akka. Mutta he eivät ymmärrä asiaa. Eivät he tiedä, miten sielu ikävöi puhtautta, eivät, miten sydän pakottaa katujaa heittäytymään alttiiksi tien kiville ja auringon poltolle.

Joskus panee kreivitär Märta hänet istumaan päivät pitkät paikallaan tikkauspuiden ääressä ja kertoo hänelle silloin loppumattomia juttuja Gösta Berlingistä, tästä papista ja seikkailijasta. Jos hänen muistonsa ei riitä tarpeeksi, sepittää hän itse lisää, kunhan vaan Göstan nimi kaiket päivät kaikuu kreivittären korvissa. Sitä pelkää Elisabet enin. Sellaisina päivinä hän huomaa, ettei hänen katumuksestaan tule koskaan loppua. Hänen rakkautensa ei tahdo kuolla. Hän uskoo kuolevansa itse sitä ennen. Hänen ruumiinsa voimat alkavat pettää. Hän on usein hyvin sairas.

»Mutta missä viipyy nyt tuo sinun sankarisi?» kysyy kreivitär pilkallisesti. »Päivä päivältä olen odottanut häntä kavaljeerikaartin etunenässä. Miksi hän ei hyökkää Borgiin, aseta sinua valtaistuimelle, ja heitä minua ja miestäsi kahleissa tyrmään? Oletko sinä jo unhoitettu?»

Elisabet tahtoisi melkein puolustaa Göstaa ja sanoa, että hän on itse kieltänyt Göstaa häntä

mitenkään auttamasta. Mutta ei, vaieta on parhainta, vaieta ja kärsiä.

Päivä päivältä kuluttaa häntä liian kiihoituksen tuli yhä lisää. Hänellä on alinomainen kuume, ja hän on niin väsynyt, että tuskin pysyy jaloillaan. Hän tahtoo vain kuolla. Elämän vahvat voimat on masennettu. Rakkaus ja ilo eivät tohdi liikahtaa. Hän ei pelkää enää laisinkaan kärsimystä.

* * *

Näyttää siltä kuin hänen miehensä ei tietäisi enää, että hän on olemassakaan. Kreivi istuu melkein kaiket päivät lukon takana huoneessaan ja tutkii vaikeasti luettavia käsikirjoituksia ja vanhoja tuhruisia teelmiä.

Hän lukee aateliskirjoja, pergamenttejä, joissa riippuu Svean riikin sinetti, suuri ja muhkea, painettu punaiseen vahaan ja säilytettävä sorvatussa puurasiassa. Hän tarkastelee vanhoja vaakunamerkkejä, liljoja valkealla pohjalla ja siipi-jalopeuroja sinisellä. Sellaiset asiat hän ymmärtää ja ne hän tulkitsee helposti. Ja hän lukee yhä uudestaan vanhat hautapuheet ja henkilökuvaukset jaloista Dohnan kreiveistä, joissa heidän ansioitaan verrataan Israelin sankarien ja Hellaan jumalien tekoihin.

Kas, nuo vanhat vehkeet ovat aina ilahduttaneet häntä. Mutta nuorta vaimoansa hän ei enää huoli ajatella.

Kreivitär Märta on virkkanut sanan, joka tappoi kaiken rakkauden hänessä: »hän otti sinut rahojesi vuoksi.» Sellaista ei toki mikään mies

kärsi kuulla. Se sammuttaa kaiken rakkauden. Nyt oli hänestä samantekevää, miten nuoren naisen kävi. Jos hänen äitinsä sai hänet takaisin velvollisuuden tielle, se olisi hyvä. Kreivi Henrik ihaili äitiänsä sangen suuresti.

Tätä kurjuutta jatkui kuukauden ajan. Kumminkaan ei se aika ollut niin myrskyisää ja kuohahtelevaa kuin voisi luulla, näin, kun tapaukset sulloutuvat muutamille kirjan sivuille. Kreivitär Elisabet lienee ollut näöltään aina tyyni. Hänet oli vain sen yhden kerran, silloin, kun hän sai kuulla, että Gösta Berling muka oli kuollut, voittanut mielenliikutus. Mutta niin suuri oli hänen tuskansa siitä, ettei hän voinut säilyttää rakkauttaan miehelleen, että hän olisi luultavasti antanut kreivitär Märtan kiduttaa itsensä hengiltä, ellei hänen vanha taloudenhoitajattarensa olisi eräänä iltana puhellut hänen kanssaan.

»Kreivittären täytyy puhua kreiville», sanoi tämä. »Herra Jumala, kreivitär on sellainen lapsi. Kreivitär ei kenties itsekkään tiedä, mitä hänellä pian on odotettavissa, mutta minä kyllä näen, miten asianlaita on.»

Mutta juuri tätäpä kreivitär ei voinutkaan sanoa miehelleen, nyt, kun mies hautoi niin mustaa epäluuloa häntä kohtaan.

Sinä yönä hän pukeutui hiljaa ja meni ulos. Hän oli tavallisen maalaispiian puvussa, nyytti kädessä. Hän aikoi karata kotoansa eikä koskaan enää palata.

Hän ei paennut välttääkseen vaivoja ja kärsimystä. Mutta nyt hän uskoi Jumalan antaneen

hänelle merkin, että hänen on lupa mennä, että hänen täytyy säilyttää ruumiinsa terveys ja voimat.

Hän ei samonnut länteen järven taakse, sillä siellä asui se, joka oli hänelle hyvin rakas. Eikä hän mennyt pohjoiseenkaan, sillä siellä asui monta hänen ystäväänsä, eikä etelään, koska kaukana, kaukana etelässä oli hänen isänsä koti, eikä hän tahtonut joutua askeltakaan sitä lähemmäksi. Mutta itään hän meni, sillä hän tiesi, ettei hänellä ollut siellä kotia, ei rakastettua ystävää, ei yhtään tuttua ihmistä, ei apua eikä lohdutusta.

Hän ei käynyt kevein askelin, sillä hän ei uskonut olevansa sovinnossa Jumalan kanssa. Mutta kuitenkin hän oli iloinen, koska hän nyt tästä lähtien saa kantaa syntinsä kuormaa vieraiden parissa. Heidän välinpitämättömät silmäyksensä lepäävät hänessä, lientäen kuin teräs pöhöttyneelle jäsenelle pantuna.

Hän aikoi kulkea, kunnes löytäisi köyhän töllin metsänreunassa, jossa ei kukaan häntä tuntisi. »Minulle on käynyt niinkuin näette, ja vanhempani ovat ajaneet minut pois», aikoi hän sanoa. »Antakaa minulle täällä ruokaa ja katto pääni päälle, kunnes voin itse ansaita leipäni. Minulla on kyllä rahaa.»

Niin hän vaelsi kesäkuun valoisan yön, sillä toukokuu oli mennyt hänen vaikeassa kärsimyksessään. Ah, toukokuu, kaunis aika, jolloin koivut sekoittavat vaaleaa vehreyttänsä kuusimetsän tummuuteen ja jolloin suvituuli palaa kaukaa etelästä, uhkuen lämmintä!

Kiittämättömämpi lienen mielestäsi kuin muut, jotka ovat nauttineet lahjoistasi, sinä kaunis kuu. En ole sanallakaan ylistänyt sinun suloisuuttasi.

Ah toukokuu, sinä rakas, valoisa kuu, oletko katsellut milloinkaan lasta, joka istuu äitinsä polvella kuunnellen satuja? Sillaikaa kun lapsi kuulee kerrottavan julmista jättiläisistä ja kauniiden prinsessain katkerista kärsimyksistä, pitää se päätänsä koholla ja silmänsä auki; mutta jos äiti alkaa puhua onnesta ja auringonpaisteesta, niin sulkee pienokainen silmänsä ja uinahtaa hiljaa uneen, painaen päänsä äidin rintaa vastaan.

Katsos, sinä kaunis kuu, sellainen lapsi olen minäkin. Kuunnelkoot muut tarinata kukista ja auringonpaisteesta; mutta itselleni minä valitsen synkeät yöt, jotka ovat täynnä näkyjä ja seikkailuja, itselleni kovat kohtalot, harhautuneiden sydänten surun-raskaat kärsimykset.

Neljäs luku.

EKEBYN RAUTA.

—

Oli kevät, ja kaikkien Vermlannin tehtaiden rauta piti lähetettämän Göteborgiin.

Mutta Ekebyssä ei ollut rautaa lähetettäväksi. Syksyllä oli tuontuostakin vaivannut veden puute, keväällä olivat kavaljeerit isäntinä.

Heidän aikanansa kuohui voimakas, kirpeä olut pitkin Björksjön koskea, alas harmaakivisiä portaita, ja Lövenin pitkä järvi oli täynnä, ei vettä, vaan viinaa. Heidän aikanansa ei toki pantu takkirautaa ahjoon, vaan sepät seisoivat paitahihaisillaan, puukengät jalassa roihujen ääressä ja kääntelivät pitkissä vartaissa mahdottomia paisteja, ja oppipojat pitelivät täytettyjä salvukukkoja pitkillä pihdeillä tulenhehkussa. Siihen aikaan tanssia huristettiin pitkin tehtaan mäkiä. Silloin höyläpenkeillä maattiin, ja alasimella lyötiin korttia. Niinä päivinä ei suinkaan rautaa taottu.

Mutta kevät tuli, ja tukkukaupan konttorissa Göteborgissa alettiin odottaa Ekebyn rautaa. Käänneltiin ja katseltiin sopimuksia, majurin ja majurin-

rouvan kanssa tehtyjä, joissa puhuttiin monen sadan kippunnan toimittamisesta.

Mutta mitä huolivat kavaljeerit majurinrouvan sopimuksista? He pitivät voimassa ilon ja viulunvingunnan ja ruoka-kestit. He pitivät huolen siitä, että tanssi sujui tehtaan mäillä.

Rautaa tuli Stömnestä, rautaa Söljestä. Kymsbergin rauta hommautui erämaiden halki Venernin rannalle. Uddeholmista sitä tuli, ja Munkforsista ja kaikista monista muista tehtaista. Mutta missä on Ekebyn rauta?

Eikö Ekeby enää ole Vermlannin tehtaista jaloin? Eikö kukaan huolehdi vanhan hovin kunniasta? Kuin tuhka tuuleen se on jätetty huolettomain kavaljeerien käsiin. He panevat tanssin hurisemaan tehtaan mäillä. Mihin muuhun heidän viheliäiset aivonsa pystyvät?

Mutta kosket ja joet, jaalat ja proomut, laiturit ja sulut ihmettelevät ja kysyvät: »Eikö Ekebyn rauta jo tule?»

Ja metsistä käy kuiske ja kysymykset järville, ja vuorilta laaksoihin: »Eikö Ekebyn rauta tule? Eikö Ekebystä tule enää koskaan rautaa?»

Ja metsässä sydänmaassa alkaa hiilihauta nauraa, ja suuret vasaranpäät pimeissä pajoissa näyttävät ilkkuilevan, kaivokset ammottavat suuria kitojansa ja päästävät röhänaurun, tukkukaupan konttorissa ovat pulpetit, joissa majurinrouvan sitoumukset on säilössä, haleta naurusta: »Oletteko hassumpaa kuulleet? Ekebyssä ei ole rautaa, Vermlannin jaloimmassa rautaruukissa ei ole rautaa.»

Nouskaa, te suruttomat! Jalkeille, te kodittomat! Sallitteko te moista Ekebyn häväistystä? Oi, niin totta kuin te rakastatte sitä paikkaa, ihaninta Jumalan kauniissa maailmassa, niin totta kuin se on kaipuunne esine kaukana kulkiessanne, niin totta kuin ette voi lausua sen nimeä muukalaisten seassa silmänne vettymättä, nouskaa kavaljeerit, pelastakaa Ekebyn kunnia!

No mutta, jos Ekebyn moukarit ovat levänneet, niin kai ne ovat takoneet kuudessa alustalaistehtaassamme. Siellä on tietysti tarpeeksi ja enemmän kuin tarpeeksikin rautaa.

Ja niin lähtee Gösta Berling noiden kuuden tehtaan hoitajien puheille.

Nyt on ensiksikin mainittava, että Högforsiin, joka on Björksjö-joen rannalla, kappaleen matkaa Ekebytä ylempänä, ei hänen mielestään ollut syytä mennä. Se oli liian lähellä Ekebytä, se oli ollut melkeinpä kavaljeerien hallinnossa.

Mutta hän matkasi pari peninkulmaa pohjoisempaan, kunnes tuli Lötaforsiin. Kaunis paikka se on, siitä ei epäilystäkään. Ylinen Löven aukeaa sen edessä, ja aivan sen takana on Gurlita-kukkula, jyrkästi kohoava vuorenlaki, villin-sävyisenä ja romanttisena kuten niin vanhan vuoren sopii. Mutta paja, eihän se ole sellainen kuin sen pitäisi olla: vesiratas on rikki, ja on ollut rikki koko vuoden.

»No miksi sitä ei ole korjuutettu?»

»Puuseppä, rakas ystäväni, puuseppä, joka on ainoa koko kihlakunnassa, joka olisi sen voinut

korjata, on ollut muualla töissä. Me emme ole saaneet kippuntaakaan takoa.»

»No, miksi te ette ole lähettäneet puuseppää noutamaan?»

»Lähettäneet! Niinkuin emme olisi lähettäneet jok'ikinen herran päivä, mutta hän kun ei ole tulemaan joutanut. Hän on näet ollut tekemässä keilaratoja ja hupihuoneita Ekebyhyn.»

Silloin arvasi Gösta, miten hänelle käy koko tällä matkalla.

Hän menee yhä pohjoisempaan, Björnidiin. Kaunis ja oiva paikka sekin, asema vaikka linnan arvoinen. Suuresta päärakennuksesta on hallitsevana näköalana puoliympyräinen laakso, kolmelta sivulta valtavain harjujen ympäröimä, ja neljännellä aukeaa Löven, jonka pää on täällä. Ja Gösta tietää, ettei ole parempaa kuutamoisten kävelyjen ja haaveilujen paikkaa kuin nuo tiet, jotka vievät pitkin rantaa putouksen ohi, alas pajalle, joka on sijoitettu mahtaviin, selvään vuoreen porattuihin holveihin. Mutta rautaa, onko siellä yhtään rautaa?

Ei, tietystikään ei. Heillähän ei ollut hiiliä, eivätkä he olleet saaneet Ekebystä rahaa hommatakseen hiilenpolttajia ja vetäjiä. Tehdasliike oli seissut koko viime talven.

Sitten suuntaa Gösta kulkunsa takaisin etelään. Hän tulee Hån-tehtaalle, Lövenin itärannalle, ja Löfstaforsiin, kauas metsien sydämeen, — mutta hänelle ei käy paremmin sielläkään. Missään ei ole rautaa, ja aina kuuluu olevan kavaljeerien oma syy, että asianlaita on sellainen.

Nyt pyörtää Gösta kotiin Ekebyhyn, ja kavaljeerit tarkastelevat synkin silmin niitä viittäkymmentä kippuntaa, jotka on varastossa, ja heidän päitänsä painaa suru, sillä he kuulevat, miten koko luonto ilkkuu Ekebylle, ja heistä tuntuu kuin vapisisi maa nyyhkytyksistä, ja puut uhkaisivat heitä vihaisilla eleillä, ja ruohot ja nurmen nukka valittaisivat, että Ekebyn kunnia on mennyt.

* * *

Mutta miksi monet sanat ja paljo päivittely? Tuossahan se Ekebyn rauta nyt on.

Tuossahan se on, proomuihin lastattuna Klarajoen rannassa, valmiina lähtemään jokea alas, valmiina Karlstadin rautavaakaan, valmiina vietäväksi Venernin-jaalalla Göteborgiin. Ekebyn kunnia on siis pelastettu.

Mutta miten tämä on mahdollista? Ekebyssähän ei ollut kuin viisikymmentä kippuntaa rautaa, toisissa kuudessa tehtaassa ei ollenkaan. Miten on mahdollista se, että täyteen lastatut proomut vievät nyt sellaisen kuulumattoman raudanpaljouden Karlstadin vaakaan? Niin, kysyttäköön sitä kavaljeereiltä.

Kavaljeerit ovat itse toimessa noilla raskailla, rumilla aluksilla, he aikovat itse viedä Ekebyn raudan Göteborgiin. Ei kelpaa tavallinen proomumies, tavallinen kuolevainen sen raudan kuljettajaksi. Kavaljeerit ovat tulleet itse saattajiksi, pulloin ja eväskorein, walt-torvet ja viulut kainalossa,

pyssyineen ja onkineen ja kukkukorttineen. He tekevät kaiken parhaansa helliäkseen rakasta rautaansa, eivätkä hylkää sitä, ennenkuin se on purettu Göteborgin laiturille. He aikovat itse lossata ja lastata, itse hoitaa purjeita ja peräsintä. He ovatkin ihan kuin luodut siihen toimeen. Onko Klara-joessa hietasärkkää, tai Venernissä matalaa, jota he eivät tuntisi! Eikö peräsintanko ja jalus käy yhtä mukaisesti heidän käteensä kuin viulunkäyrä ja ohjakset!

Jos he mitään maailmassa rakastavat, niin ainakin rautaansa noissa proomuissa he rakastavat. He käsittelevät sitä hellävaroen kuin hienointa lasia, he levittävät purjekangasta sen peitteeksi. Ei siruakaan siitä saa olla paljaana. Nuo raskaat, harmaat tangothan ne taas nostavat Ekebyn kunnian. Ei saa kukaan vieras heittää niihin välinpitämättömiä silmäyksiä. Oi, Ekeby, sinä kaipuumme maa, säteilköön sinun kunniasi loisto!

Yksikään kavaljeeri ei ole jäänyt kotiin. Eberhard setä on jättänyt kirjoituspulpettinsa, ja Kristoffer serkku ilmestynyt uuninnurkastaan. Vieläpä lempeä Lövenborgkin on täällä. Ei kukaan voi vetäytyä syrjään, kun on Ekebyn kunnia kysymyksessä.

Mutta Lövenborgin ei ole hyvä nähdä Klarajokea. Hän ei ole nähnyt sitä seitsemäänneljättä vuoteen, hän ei ole astunut edes venheesen koko sinä aikana. Hän vihaa järvien kiiltäviä pintoja ja harmaita jokia. Hänen mieleensä muistuu liian synkeitä seikkoja, kun hän menee järvelle, ja hänen on tapa sitä välttää, mutta nyt

hän ei ole voinut pysyä kotona. Hänenkin täytyy olla pelastamassa Ekebyn kunniata.

Seikka oli näet semmoinen, että Lövenborg näki seitsemänneljättä vuotta sitten morsiamensa hukkuvan Klara-jokeen, ja siitä pitäen on hänen pää parkansa usein ollut sekaisin.

Ja kun hän nyt seisoo jokea katsellen, alkavat hänen vanhat aivonsa tulla yhä sekavammiksi. Tuo harmaa joki, joka kierii monin pienin, kimeltävin lainein, on suuri, hopea-suomuinen käärme, joka väijyy saalista. Nuo keltaiset, korkeat hiekkaseinät, joiden väliin joki on uurtanut uomansa, ovat salakuopan seiniä, minkä pohjalla käärme väijyy, ja leveä maantie, joka kaivaa seinään aukon ja kahlaa paksua hietikkoa laiturille, mihin proomut on köytetty, on juuri tuon kauhean kuolemankuilun ovireikä.

Ja tuo pieni ukko paha seisoo ja tuijottelee pienin sinisin silmin. Hänen pitkä, valkea tukkansa huiskii ja pyörii tuulessa, ja hänen poskensa, jotka usein kukoistavat lempeää ruusunhohdetta, ovat aivan kauhusta kalvaat. Hän tietää niin varmaan kuin olisi joku hänelle sanonut, että kohta tulee joku tuota tietä pitkin ja syöksyy suoraan väijyvän käärmeen kitaan.

Nyt aikovat kavaljeerit irroittaa köydet ja he tarttuvat pitkiin kekseihin työntääkseen proomut virran uomaan, mutta silloin Lövenborg huutaa:

»Seis, sanon minä, seis, Jumalan tähden!» He arvaavat kyllä, että hän alkaa hassahdella, kun tuntee proomun heiluvan allansa, mutta he laskevat kuitenkin heti kohotetut keksinsä.

Ja hän, joka näkee, että joki vaanii saalista ja joku varmaan tulee ja syöksyy siihen, viittaa varoittavin elein ylös tielle, aivankuin nähden jonkun sieltä tulevan.

Sen kyllä jokainen tietää, että elämä järjestää halulla sellaisia sattumuksia kuin se, joka nyt tuli. Ken vielä voi kummastua, kummastukoon sitä, että kavaljeerit olivat proomuinensa Klara-joen lossilla nyt juuri, sen yön jälkeisenä aamuna, jolloin kreivitär Elisabet oli lähtenyt vaellukselle itäänpäin. Mutta varmaan olisi vielä kummallisempaa ollut, ellei tuo nuori nainen olisi kohdannut hädässään mitään apua. Nyt sattui niin, että hän, kuljettuansa koko yön, tuli lossille johtavalle tielle juuri sillä hetkellä, jolloin kavaljeerit aikoivat proomuineen lähteä; ja he jäivät seisomaan ja katselemaan häntä, kun hän puheli lossimiehen kanssa, ja kun lossimies irroitti venheensä. Hän oli talonpoikaisen piian vaatteissa, joten kavaljeerit eivät aavistaneet, kuka hän oli. Mutta he seisoivat kuitenkin ja tuijottivat häneen, sillä hänessä oli jotakin tuttua. Kun hän nyt seisoi siinä ja puheli lossimiehen kanssa, näkyi maantieltä tomupilvi, ja tomupilvestä vilahteli suuret, keltaiset kaleskat. Nainen tiesi, että ne olivat Borgin kärryt, että oltiin etsimässä häntä ja että hänet nyt keksittäisiin. Hän tiesi, ettei hänen enää maksanut ajatella pakoa lossimiehen vehkeillä, ja ainoa piilopaikka hänen nähdäkseen oli kavaljeerien proomut. Hän juoksi niitä kohti katsomatta mitä väkeä niissä oli. Ja hyvä olikin, ettei hän sitä nähnyt,

sillä muuten hän olisi mieluummin heittäytynyt hevosen jalkoihin kuin paennut sinne.

Kun hän pääsi alukseen, huusi hän vain: »Piiloittakaa minut, piiloittakaa minut!» Sitten hän kompastui ja kaatui rautalastille. Mutta kavaljeerit pyysivät häntä rauhoittumaan. He työnsivät nopeasti proomunsa maasta, niin että se pääsi virran-uomaan ja läksi liukumaan Karlstadia kohti, juuri kun kaleskat saapuivat lauttauspaikalle.

Vaunuissa istuivat Henrik kreivi ja Märta kreivitär. Nyt juoksi kreivi kyselemään lossimieheltä, oliko mies nähnyt hänen kreivitärtänsä. Mutta koska Henrik kreivi oli hieman nolostunut siitä, että piti tiedustella karannutta vaimoa, toimensi hän vain:

»Se minne lie joutunut!»

»Vai niin», sanoi lossimies.

»Minne lie joutunut. Minä kysyn, oletteko nähnyt mitä sitä?»

»Mitä he kyselee?»

»Jaa, se ei kuulu, mutta se on vaan poissa. Kysyn, oletteko lautannut yhtä joen yli tänä päivänä?»

Sillä tavalla hän ei kumminkaan saanut tietää mitään, ja Märta kreivittären täytyi itsensä puhutella miestä. Tuokiossa hän sai kuulla, että etsitty piili noissa hitaasti etenevissä proomuissa.

»Mitä väkeä niissä proomuissa on?»

»Oo, ne on ne kavaljeerit, kuten täällä on tapa sanoa.»

»Ah», sanoo kreivitär. »Sitten on vaimosi hyvässä tallessa, Henrik. Nyt voimme kääntyä heti kotiin.»

* * *

Jokea liukuvalla proomulla ei suinkaan ollut sellainen ilo kuin kreivitär Märta luuli. Niin kauan kuin keltaiset kaleskat olivat näkyvissä, kyyrötti kauhistunut nuori nainen liikkumatta ja sanaakaan sanomatta lastilla. Hän vaan tuijotti rannalle.

Oletettavasti hän tunsi kavaljeerit vasta nähdessään keltaisten kaleskain poistuvan. Hän hypähti seisoalle. Näytti kuin hän aikoisi juosta pakoon, mutta seisojat hillitsivät häntä, ja niinpä hän vaipui hiljaa uikutellen lastille.

Ja kavaljeerit eivät uskaltaneet puhua eivätkä kysellä. Hän näytti olevan aivan mielipuolisuuden partaalla.

Suruttomien aivoja alkoi totisesti painaa edesvastuun tunto. Tämä rauta: sekin oli jo raskas taakka tottumattomien hartioilla, ja nyt piti heidän vielä hoidella nuorta, jalosyntyistä naista, joka oli karannut miehensä luota.

Tavatessaan tämän nuoren naisen viimetalvisissa juhlissa, oli hän heistä monesta muistuttanut pikkusiskoa, jota veli ennen oli rakastanut. Sisaren kanssa leikkiä lyödessä oli täytynyt varovasti pidellä häntä, ja puhellessa hänen kanssaan oli täytynyt pitää itsensä kurissa, laskettelematta tuhmia sanoja. Jos vieras poika ajoi sisarta liian kovasti leikissä, tahi lauloi rumia lauluja hänelle,

silloin hyökkäsi veli katkeruudesta halkeamaisillaan pojan kimppuun ja muokkasi hänet melkein hengiltä, sillä hänen pieni sisarensa ei saa koskaan kuulla mitään pahaa tahi tuntea surua taikka kärsiä pahuutta ja vihaa.

Kreivitär Elisabet oli ollut heidän kaikkien iloinen sisar. Kun hän oli pistänyt pienet kätösensä heidän koviin kouriinsa, tuntui ihan siltä kuin hän olisi sanonut: »Koetas, kuinka hento minä olen, mutta sinä olet minun suuri veljeni, sinä suojelet minua sekä muita että itseäsi vastaan?» Ja he olivat olleet hänelle hienoja ritareja koko sen ajan kuin tunsivat hänet.

Nyt katsoivat kavaljeerit häntä kauhulla eivätkä olleet oikein häntä tuntea. Hän oli tullut kovin huonoksi ja laihaksi, kaulan pyöreys oli kadonnut, kasvot läpikuultavat. Hän oli varmaankin loukannut itseänsä viimeisellä kululla, sillä pienestä haavasta ohimosta tulla tiuhkui silloin tällöin veripisara, ja kiheräinen, vaalea tukka, joka riippui otsalla, oli veren tahmassa. Hänen hameensa oli likainen pitkästä vaelluksesta, teillä, jotka kaste oli kostuttanut, ja hänen kenkänsä olivat huonossa tilassa. Kavaljeereista tuntui kamalalta, ikäänkuin hän olisi ollut mikä vieras. Eivät sen kreivitär Elisabetin silmät, jonka he tunsivat, olleet noin hurjat ja hehkuvat. Heidän sisko raukkaansa oli ahdistettu melkein mielipuolisuuteen asti. Näytti siltä kuin jostakin toisista avaruuksista olisi laskeutunut vieras sielu tähän kidutettuun ruumiisen, ja nyt se taisteli siellä oikean sielun kanssa isännyydestä.

Mutta heidän ei tarvitse tuskitella, mitä hänelle on tekeminen. Hänessä heräävät jo vanhat ajatukset. Kiusaus on karannut taas hänen kimppuunsa. Jumala tahtoo häntä taas koetella. Katso, hän on ystävien joukossa. Aikooko hän heittää katujan tien?

Hän nousi ylös ja huusi, että hänen täytyy päästä pois.

Kavaljeerit koettivat häntä rauhoittaa. He sanoivat hänelle, että hän on hyvässä turvassa. He varjelevat häntä kaikelta vainolta.

Hän pyysi vaan saada mennä pieneen veneesen, joka kulki proomun perässä, ja soutaa maihin jatkaakseen yksin vaellustaan.

Mutta he eivät voineet antaa hänen mennä. Mihinkä hän sitten joutuisi? Parempi oli hänen jäädä heidän luokseen. He olivat tosin vain köyhiä, vanhoja raukkoja, mutta he keksisivät varmaan jonkin neuvon auttaakseen häntä.

Silloin hän väänteli käsiänsä ja rukoili heitä laskemaan hänet. Mutta he eivät voineet täyttää hänen pyyntöään. He näkivät, että hän oli niin hädänalainen ja heikko, ja he ajattelivat, että hän kuolee maantielle.

Gösta Berling seisoi hieman syrjässä muista ja katseli veteen. Kenties tuo nuori nainen ei mielellään tahtoisi nähdä häntä. Hän ei tiennyt varmaan sitä, mutta hänen ajatuksensa leikkivät ja hymyilivät kuitenkin. »Nyt ei kukaan tiedä, missä tämä nuori nainen oleksii», ajatteli hän, »nyt on sopiva tilaisuus viedä hänet Ekebyhyn. Me pidämme hänet piilossa siellä, me kavaljeerit, ja olemme

hänelle hyviä. Meidän kuningattaremme, valtiattaremme hän on oleva, mutta kukaan outo ei tiedä, että hän on siellä. Me vartioimme häntä niin hyvin, niin hyvin. Hän tulee kenties onnelliseksi meidän joukossamme, vanhukset hoitavat häntä hellästi kuin omaa tytärtään.»

Gösta ei ollut koskaan tohtinut ajatella aivan selväksi, rakastiko hän kreivitär Elisabetia. Hän ei voinut saada häntä synnittä omakseen, eikä hän tahtonut vetää häntä mihinkään alhaiseen tai kehnoon, sen hän tiesi. Mutta pitää häntä kätkettynä Ekebyssä, saada olla hyvä hänelle, kun muut ovat olleet hänelle julmia, ja antaa hänen nauttia kaikesta, mitä hyvää elämä tarjoo, ah, mitä unelmia, mitä autuuden unelmia!

Mutta hän heräsi niistä, sillä nuori kreivitär oli täydessä epätoivossa, ja hänen sanoillansa oli epätoivon vihlova kaiku. Hän oli heittäytynyt polvilleen keskelle kavaljeerien piiriä ja rukoili päästä menemään.

»Jumala ei ole vielä antanut minulle anteeksi!» huusi hän. »Antakaa minun mennä!»

Gösta näki, ettei kukaan noista toisista voinut häntä totella, ja tunsi, että hänen täytyi se tehdä. Hänen, joka kreivitärtä rakasti, täytyi se tehdä.

Hänen oli niin vaikea liikkua paikaltaan kuin olisi jokainen ruumiin nivel tehnyt vastarintaa hänen tahdollensa, mutta hän kiskoutui kreivittären luo ja sanoi, että hän vie hänet maihin.

Kreivitär nousi heti ylös. Gösta nosti hänet veneesen ja souti hänet itärannalle. Hän laski

veneen kapean polun päähän ja auttoi kreivittären veneestä.

»Miten teidän nyt käy, kreivitär?» sanoi hän.

Kreivitär nosti vakavasti sormensa ja osoitti taivaasen.

»Kun joudutte hätään, kreivitär...»

Gösta ei voinut puhua, ääni petti. Mutta kreivitär ymmärsi ja sanoi:

»Minä lähetän sanan teille, kun tarvitsen teitä.»

»Minä olisin tahtonut suojella teitä kaikelta pahalta», sanoi Gösta.

Kreivitär ojensi hänelle kätensä jäähyväisiksi, ja Gösta ei voinut sanoa enää mitään. Kreivittären käsi lepäsi kylmänä ja raukeana hänen kädessään. Kreivitär ei ollut muuten yhtään tajuissaan, hän kuuli vain ne sisäiset äänet, jotka pakottivat häntä menemään muukalaisten pariin. Hän tuskin tiesi, että rakasti juuri sitä miestä, jonka hän nyt jätti.

Sitten antoi Gösta hänen mennä, ja souti takaisin kavaljeerien luo. Kun hän nousi proomulle, värisi hän väsymyksestä ja näytti aivan uupuneelta ja voimattomalta. Hän oli täyttänyt elämänsä raskaimman velvollisuuden, siltä hänestä tuntui.

Vielä hän piti muutamia päiviä rohkeuttansa vireillä, sen aikaa, kunnes Ekebyn kunnia oli pelastettu. Hän vei raudan Kanikenäsin vaakaan; sitten lamautui hänen voimansa ja elämänintonsa pitkiksi ajoiksi.

Kavaljeerit eivät huomanneet joella oltaessa mitään muutosta hänessä. Hän jännitti kaikki her-

monsa pitääkseen iloa ja huolettomuutta voimassa, sillä iloilla ja huolettomuudella oli Ekebyn kunnia pelastettava. Kuinka olisi heidän uhkapelinsä onnistunut, jos he olisivat sitä yrittäneet huoli kasvoillaan ja lannistunein sydämin?

Jos nyt on tosiaan totta, mitä huhu kertoo: nimittäin että kavaljeerien proomuissa oli sillä kertaa enemmän hiekkaa kuin rautaa, jos on totta, että he lakkaamatta kantoivat edestakaisin samoja rautakankia Kanikenäsin vaakaan, kunnes nuo sadat kippunnat oli mitattu; jos on totta, että moinen voi käydä päinsä silloin, kun vaakamestaria ja hänen miehistöään kestitään oivallisesti Ekebystä tuotujen eväskorien ja juomalekkerien sisällöllä, niin voipa arvata, että nuo rautaproomun tuojat olivat iloissaan.

Kukapa sen tietää? Mutta jos niin oli, niin varmaa on, ettei Gösta Berlingillä ollut aikaa surra. Mutta seikkailun ja vaaran iloa ei hän nyt kumminkaan yhtään tuntenut. Milloin hän vain uskalsi, hän vaipui epätoivon valtaan.

»Oi, Ekeby, sinä minun kaipuuni maa», huusi hän itseksensä, »loistakoon sinun kunniasi!»

Saatuaan vaakamestarilta kuitin lastasivat kavaljeerit rautansa Venernin-jaalaan. Tavallisesti toimittivat ammattilaivurit lastin Göteborgiin, eikä Vermlannin tehtailla ollut yleensä huolta raudastaan sen jälkeen, kun ne olivat saaneet vaakamestarin kuitin siitä, että hankinta-sitoumus oli täytetty. Mutta kavaljeerit eivät tahtoneet jättää työtä kesken, he päättivät saattaa rautansa itse aina Göteborgiin saakka.

Matkalla sinne kohtasi heitä monet onnettomuudet. Myrsky nousi yöllä, jaala joutui väylältä, ajautui särkälle ja upposi kalliine lastineen. Torvet ja kortit ja tyhjentämättömät viinipullot menivät pohjaan. Mutta kun asiaa ajatteli oikein, niin mitäpä haittasi, vaikka rauta hukkautuikin? Ekebyn kunnia oli pelastettu. Rauta oli mitattu Kanikenäsin rautavaa'assa. Ja jos majurin täytyikin istahtaa pöytänsä ääreen ja ilmoittaa jäykällä kirjeellä suuren kaupungin tukkukauppiaille, ettei hän tahdo heidän rahojansa, koskapa he eivät saaneet hänen rautaansa, niin eipä sekään haitannut. Ekeby oli niin rikas, ja sen kunnia oli pelastettu.

Mutta jospa laiturit ja sulut, jos kaivokset ja hiilihaudat, jos jaalat ja proomut alkavat kuiskaella kummia? Jospa käy metsien kumea kohu, että koko matka oli petosta, jospa päätellään koko Vermlannissa, ettei proomuissa ollut ikinä enempää kuin nuo vaivaiset viisikymmentä kippuntaa, ja että haaksirikko tehtiin tahallansa? Silloin on rohkea urotyö tehty ja oikea kavaljeeri-kuje keksitty. Sellaisesta ei vanhan hovin kunnia vahingoitu.

Mutta siitä on jo niin kauan. Ovathan kavaljeerit voineet ostaa raudan muualta tahi löytää sen joistakin varastohuoneista, joita he eivät sitä ennen tienneet. Totuus ei koskaan tule sellaisessa asiassa ilmi. Ei ainakaan vaakamestari koskaan ottanut kuuleviin korviinsakaan, että muka petos olisi ollut mahdollista, ja hänenhän se piti tietää.

Kun kavaljeerit tulivat kotiin, saivat he kuulla uutisia. Kreivi Dohnan avioliitto piti purettaman. Kreivi oli lähettänyt hovimestarinsa Italiaan hank-

kimaan todistuksia, ettei avioliitto ollut laillinen. Tämä palasikin kesemmällä ja toi tyydyttävät sanomat. Millaisia ne olivat, en varmaan ja tarkkaan tiedä. Täytyy olla hyvin varovainen vanhoja taruja koskiessa, ne ovat kuin iäkkäät ruusut: niistä varisee helposti lehdet, jos kovin käsiksi käy. Huhutaan, ettei oikea pappi ollut Italiassa vihkimistä toimittanut. En tiedä minäkään enempää, mutta totta vaan on, että Bron kihlakunnan-oikeudessa selitettiin, ettei kreivi Dohnan ja Elisabet von Thurnin avioliitto ollut koskaan mikään avioliitto ollut.

Tästä ei tuo nuori nainen kai mitään tiennyt. Hän eli talonpoikien parissa syrjäseudulla, jos enää eli.

Viides luku.

LILLIECRONAN KOTI.

—

Niitä kavaljeerejä oli eräs, jota usein olen maininnut suurena muusikerina. Hän oli pitkä, vankkajäseninen mies, hänellä oli suuri pää ja tuuhea, musta tukka. Hän ei siihen aikaan ollut tiettävästikään monta yli neljänkymmenen, mutta hänen kasvonsa olivat rumat ja jäykkäpiirteiset, ja käytös säyseä. Siitä johtui, että monet pitivät häntä vanhana. Hän oli hyvä mies, mutta raskasmielinen.

Eräänä iltana pisti hän viulun kainaloonsa ja läksi pois Ekebystä. Hän ei sanonut hyvästiä kellekkään, vaikkei aikonut enää koskaan palata takaisin. Häntä oli Ekebyn elämä äitelöinyt aina siitä saakka, kun hän oli nähnyt kreivitär Elisabetin onnettomuuden. Hän kulki lepäämättä, koko illan ja koko yön, kunnes varhaisen auringon noustessa tuli herrastaloon nimeltä Löfdala, joka oli hänen omansa.

Oli niin varhaista, ettei kukaan ollut vielä valveilla. Lilliecrona istuutui viheriälle keinulaudalle päärakennuksen seinämälle ja katseli kartanoansa. Herra Jumala, kauniimpaa paikkaa ei ollutkaan!

Kenttä talon edessä kallistui loivasti laaksoon päin, ja sitä verhosi hieno, vaaleanvihreä ruoho. Ei ollut ruohokenttää sen mokomaa. Lampaat saivat napostella sitä ja lapset siinä leikkiä ja telmää, mutta se pysyi aina vaan yhtä tiheänä ja viheriänä. Viikate ei koskaan sitä viuhtonut, mutta vähintäin kerran viikossa lakaisutti emäntä pois kaikki risut ja korret ja kuivat lehdet tuoreesta ruohikosta. Lilliecrona katseli hiekkakäytävää, joka oli kuistin edessä, ja vetäisi äkkiä jalkansa likemmäksi. Lapset olivat illalla haravoineet siihen oikeita säännöllisiä kuvioita, ja hänen suuret jalkansa olivat nyt kauheasti turmelleet sitä hienoa työtä. Ihme, miten kaikki tällä paikalla versoi! Ne kuusi pihlajaa, jotka kasvoivat pihamaan vartiona, olivat korkeita kuin pyökit ja leveitä kuin tammet. Sellaisia puita ei kai ole missään koskaan nähty. Koreita ne olivat paksuine runkoineen, joita keltainen naava peitti, ja suurine, valkoisine kukkaterttuineen, jotka loistivat tummasta vihreästä. Johtui ajattelemaan taivasta ja sen tähtiä. Sietipä ihmetellä, miten hyvin puut kasvoivat sillä pihalla. Siellä seisoi vanha piilipuu, niin paksu, ettei kaksi miestä ylettänyt käsivarsin sen ympäri. Se oli nyt laho ja ontto, ja ukkonen oli riistänyt siltä latvan, mutta kuolla se ei aikonut. Joka kevät versoi tuores vesakimppu sen katkenneesta päärungosta, näyttäen, että se eli. Tuomi talon itäisen päädyn alla oli kasvanut niin suureksi puuksi, että se varjosti koko talon. Koko turvekatto oli valkeanaan sen pudonneista teristä, sillä tuomi oli jo kukkinut. Ja koivuilla, jotka seisoivat pienissä ryhmissä siellä ja täällä

pelloilla, niillä oli varmaankin paratiisinsa hänen tilallaan. Siellä keksivät ne niin monta eri kasvutapaa kuin olisivat lyöttäytyneet matkimaan kaikkia muita puita. Yksi oli kuin lehmus, tiheä ja latvakas, tuuhea lehväholvi yllään; toinen seisoi tasaisena ja pyramiidimäisenä kuin poppeli, ja kolmas riiputti ritvojaan kuin itku-paju. Yksikään ei ollut toisensa näköinen, ja ihania ne olivat kaikki.

Silloin hän nousi katselemaan taloa. Siellä lepäsi puutarha niin ihmeellisen kauniina, että hänen piti pysähtyä ja vetää henkeä. Omenapuut kukkivat. No, senhän Lilliecrona kyllä tiesi. Olihan hän nähnyt niiden kukkivan kaikissa muissakin herraskartanoissa; mutta siinäpä se juuri oli, etteivät ne kukkineet missään muualla sillä tavalla kuin siinä talossa, jossa hän oli nähnyt niiden kukkivan aina lapsuudesta asti. Hän kulki kädet ristissä ja varovaisin askelin edestakaisin hietakäytävillä. Maa oli valkea, ja puut olivat valkeita, sieltä täältä vivahtaen vaaleanpunaiseen. Moista kaunista hän ei ollut nähnyt vielä koskaan. Hän tunsi joka puun, niinkuin ihminen tuntee sisarukset ja leikkitoverit. Astrakaani-puut olivat lumivalkeat, samoin talviomenat. Mutta kesäomena-puiden kukat olivat heleitä, ja paratiisiomenain kukat aivan punaisia. Kaunein oli vanha, ymppäämätön omenapuu, jonka pieniä, karvaita omenoita kukaan ei voinut syödä. Se ei säästellyt kukkiaan, se paistoi kuin suuri lumikinos aamuauringossa.

Sillä nyt on myös ajateltava, että nyt oli varhainen aamu! Kaste sai joka lehden loistamaan, kaikki pöly oli pois huuhdeltu. Metsäisten vuorten

takaa, joiden juurella talo oli, kiitivät ensimäiset auringonsäteet. Näytti kuin ne olisivat pistäneet kuusten latvat tuleen. Tuoreiden apilasnurmien, ruis- ja ohrapeltojen ja äsken kohonneen kauranoraan yllä leijui keveä, hieno utu, ohukaisin kaunottaren harso, ja varjot piirtyivät selvinä kuin kuutamossa.

Sitten hän seisoi hiljaa ja katseli suurta »ryytimaata» käytävien välillä. Hän tietää, että emäntä ja hänen piikansa ovat olleet työssä tässä. He ovat lapioineet, haravoineet ja lannoittaneet, repineet pois lonkeroita ja puhdistaneet maan, kunnes siitä tuli hieno ja ohut. Saatuansa penkit tasaisiksi ja reunat jyrkiksi, ovat he ottaneet ohjakset ja merkkikepit ja piirrelleet viivoja ja neliöitä. Sitten he ovat tehneet käytäviä, tallustaen pienin hullunkurisin askelin, ja kylväneet ja istuttaneet, kunnes kaikki rivit ja neliöt tulivat täyteen. Ja lapsetkin ovat saaneet olla siellä, ja he ovat olleet niin onnellisia ja innoissaan, kun ovat saaneet auttaa, vaikka heillä on ollut kova työpaikka kulkea koukussa ja kurotella käsiänsä leveiden penkkien yli. Ja tavattoman paljon apua heistä on ollut, sen nyt arvaa.

Nyt alkoi kylvetty orastaa.

Jumala siunatkoon niitä, miten reiluina ne seisoivat nyt, sekä herneet että pavut paksuine parillisine sirkkalehtineen, ja miten tasaisesti ja siivosti sekä porkkanat että nauriit olivat kohonneet! Kaikkein hupaisimmat olivat pienet, kouruiset persiljanlehdet, jotka nostivat hiukan maakerrosta

niskassaan ja leikkivät vielä toistaiseksi piilosilla elämän kanssa.

Ja tuossa oli pieni penkki, jossa viivat eivät olleet niin tasaisia ja jossa neliöt olivat kuin mikä näytekartta, kaiken, mitä voit istuttaa ja kylvää. Se oli lasten oma ryytimaa.

Ja Lilliecrona sukaisi viulun leukansa alle ja alkoi soittaa. Linnut rupesivat laulamaan suuressa pensaikossa, joka suojeli puutarhaa pohjatuulelta. Yksikään äänekäs olento ei nyt mitenkään voinut vaieta, niin ihana oli aamu. Käyrä liikkui aivan itsestään.

Lilliecrona käveli edestakaisin käytävillä ja soitti. »Ei», ajatteli hän, »kauniimpaa paikkaa ei olekkaan!» Mitä oli Ekeby Löfdalaan verraten! Hänen kotinsa oli turvekattoinen ja vain yksikerroksinen. Se oli metsänrinnassa, vuori takana ja pitkä laakso edessä. Se ei ollut missään suhteessa merkillinen: ei siellä ollut järveä, ei koskea, ei rantaniittyjä eikä puistoja, mutta sittenkin se oli kaunis. Se oli kaunis siksi, että se oli hyvä ja rauhaisa koti. Siellä oli niin kevyttä elää. Kaikki, joka olisi muualla synnyttänyt katkeruutta ja vihaa, tasoittui täällä lempeästi. Sellaisen pitääkin kodin olla.

Talon emäntä nukkuu huoneessa, joka on puutarhaan päin. Hän herää äkkiä ja kuuntelee, mutta ei liikahdakkaan. Hän loikoo hymyillen ja kuuntelee. Sitten soitto lähenee yhä, ja viimein kuuluu kuin olisi soittaja pysähtynyt hänen ikkunansa alle. Hän ei kuule ensi kertaa varmaankaan ikkunansa alta viulunsoittoa. Hän tulee usein tällä

tavoin, tuo hänen miehensä, kun ne ovat ensin tehneet jonkun tavallista hurjemman urotyön siellä kaukaisessa Ekebyssä.

Mies seisoo nyt siellä ja ripittää itseään ja pyytää anteeksi. Hän kuvailee vaimolleen pimeät voimat, jotka houkuttelevat häntä pois kaikesta, mitä hän enimmän rakastaa: Pois vaimonsa ja lastensa luota. Mutta hän rakastaa heitä. Oi, ihan totta, hän rakastaa heitä!

Hänen soittaessaan nousee vaimo vuoteesta ja pukeutuu, tietämättä oikein, mitä tekee. Hän on niin sen soiton vallassa.

»Ei komeus ja mukava elämä ole minua pois houkutellut», soittaa hän, »ei rakkaus muihin naisiin, ei kunnia, mutta elämän viettelevä moninaisuus: sen sulous, sen katkeruus, sen rikkaudet täytyy minun tuta ympärilläni. Mutta nyt olen saanut kyllin niistä, nyt minä olen väsynyt ja tyytyväinen. Nyt en jätä enää kotiani. Anna anteeksi minulle, sääli minua!»

Silloin vetää vaimo uutimen syrjään ja avaa ikkunan, ja Lilliecrona näkee hänen kauniit, hyvät kasvonsa.

Hän on hyvä ja hän on viisas. Hänen katseensa kohdistuu kaikkeen siunausta tuottaen kuin auringon katse. Hän hallitsee ja hän hoivaa. Missä hän on, siellä täytyy kaiken kasvaa ja versoa. Hänessä on itsessään onni.

Lilliecrona kiepahtaa hänen luoksensa ylös ikkunalaudalle ja on onnekas kuin nuori rakastaja.

Sitten nostaa hän vaimonsa puutarhaan ja kantaa hänet omenapuiden alle. Siellä selittää hän vai-

molle, miten kaunista kaikki täällä on, ja näyttää hänelle ryytipenkit ja lasten istutukset ja nuo pienet, hauskat persiljanlehdet.

Kun lapset heräävät, nousee riemu ja hurmaus, sillä isä on tullut. He ihan anastavat hänet haltuunsa. Hänen pitää tulla katsomaan kaikkea uutta ja merkillistä: pientä naulavasaraa, joka nakuttaa purossa, linnunpesää piilipuussa ja lammikon pieniä ruutananpoikia, joita ui tuhansittain veden kalvossa.

Sitten lähtevät isä, äiti ja lapset pitkälle kävelylle pelloille. Hänen täytyy saada nähdä, miten tiheää ruis on, miten apilas kasvaa ja miten peruna alkaa näyttää maasta ryppyisiä lehtiänsä.

Hänen täytyy nähdä lehmät, kun ne tulevat laitumelta, tervehtiä uusia vasikka- ja lammaskarsinan tulokkaita, etsiä munia ja antaa kaikille hevosille sokeria.

Lapset häärivät hänen kintereillään koko päivän. Ei läksyjä, ei työtä, juosta vain ulkona isän kanssa!

Iltasella hän soittaa heille polkkia, ja koko päivän on hän ollut heille niin hyvä toveri ja leikkikumppani, että he nukahtavat sillä hurskaalla rukouksella, että isä jäisi iäksi heidän luoksensa.

Hän jääkin ihan viikoksi, ja on koko ajan iloinen kuin pieni poika. Hän on rakastunut kaikkeen kotoiseen, vaimoonsa ja lapsiinsa, eikä koskaan enää ajattele Ekebytä.

Mutta sitten tulee aamu, jolloin hän onkin kadonnut. Hän ei kestänyt kauvempaa, se oli liian suurta onnea hänelle. Ekeby oli tuhat kertaa

huonompi, mutta Ekeby oli keskellä tapausten pyörrettä. Oi, miten paljon siellä oli uneksittavaa ja soitettavaa! Miten voi hän elää loitolla kavaljeerien sankaritöistä ja Lövenin pitkästä järvestä, jonka ympäri huvituksien hurja ajojahti kohisten kierii.

Hänen tilallaan kulki kaikki tasaista menoaan. Kaikki höystyi ja kasvoi lempeän emännän hoidossa. Kaikki askaroivat hiljaisen onnellisina. Kaikki, joka muualla olisi synnyttänyt eripuraisuutta ja katkeruutta, sujui siellä valituksetta ja tuskitta. Kaikki oli kuin ollakin piti. Jospa isäntä kaipasikin olla Ekebyn kavaljeeri, niin mitäpä siitä? Toimittaako syyttää taivaan aurinkoa siksi, että se katoaa joka ilta länteen ja jättää maan pimeyteen?

Kuka on kukistamaton, paitsi alistuvaisuus! Kuka on voitonvarma, paitsi kärsivällisyys!

Kuudes luku.

DOVREN NOITA-AKKA.

—

Nyt kiertelee Dovren noita-akka Lövenin rannoilla. Siellä hänet on nähty: pieni ja pyöreäselkäinen oli ollut, nahka-hame yllään, hopeahelainen vyö vyöllä. Miten hän tulee sudenluolista ihmisten ilmoille? Mitä se tunturien vanha velho etsii vihreistä laaksoista?

Kerjäläisenä hän tulee. Hän on ahne, lahjoille perso, niin rikas kuin onkin. Vuorien vinkaloissa on sillä vanhalla velholla raskaita valkeita hopeaharkkoja piilossa, ja mehevillä niityillä kaukana tunturien helmassa ovat hänen suuret karjansa, hänen mustat ja kultasarviset lehmänsä. Kumminkin kiertelee hän täällä tuohivirsussa ja rasvaisessa nahkapuvussa, jonka kirjava reunaompelus paistaa vuosisatojen liasta. Sammalta hän polttaa piipussaan, ja kerjää köyhimmältäkin. Hyi mokomata, häpeäisi, kun ei koskaan kiitä, ei koskaan saa kyllikseen.

Vanha hän on. Milloinkahan loisti nuoruuden hieno hohde tuossa ruskeassa, laajassa naamassa, joka kiiltää rasvasta, milloin tuossa latteassa nenässä

ja litteissä silmissä, jotka kiiluvat liasta kuin palavat hiilet harmaasta tuhkasta? Milloin istui hän nuorena paimentyttönä tunturimajan kuistilla ja vastasi tuohitorven säveleillä paimenpojan rakkaudenlauluun? Monta sataa vuotta hän jo on nähnyt. Vanhimmat elävistä eivät muista aikaa, jolloin hän ei jo vaeltanut näitä maita mantereita. Heidän isänsä näkivät hänet jo vanhana. Eikä hän ole vieläkään kuollut. Minä, joka kirjoitan tätä, olen itse nähnyt hänet.

Mahtava hän on. Loitsutaitoisten suomalaisten tytär hän on, ei kumarra ketään. Hänen leveät jalkansa eivät jätä liioin arastelevia jälkiä maanteiden soraan. Rae-sateita hän voi nostaa, salamat lennättää. Hän voi noitua karjan harhaan ja lähettää sudet lammaskatraasen. Vähän hyvää hän kykenee tekemään, mutta sensijaan paljon pahaa. Parasta on olla hänen kanssansa sovinnossa! Vaikka hän kerjäisi ainoaa vuohtasi, tahi koko naulaa villoja, niin anna, muuten kaatuu hevonen, muuten palaa tupa, muuten pilautuu lehmä, muuten kuolee lapsi, muuten tulee tuo säästeliäs emäntä sekapäiseksi.

Tervetullut vieras hän ei ole koskaan. Parasta on kumminkin ottaa hänet hymyillen vastaan! Kuka tietää, kenenkä tähden se kovanonnen-otus laaksossa maleksii? Hän ei tule pelkästään kerjuupussiaan täyttämään. Pahat enteet kulkevat sen kannoilla; lettimatoja ilmaantuu silloin, revot ja huuhkaimet ulvovat kamalasti hämärässä ja punainen ja musta konnikas, joka ruiskuttaa myrkkyä, ryömii metsästä aina kynnykselle asti.

Ylpeä hän on. Hänen päässään piilee isien vanha viisaus. Sellainen ylentää mieltä. Arvokkaita riimuja on kirjattu hänen sauvaansa. Koko laakson kullasta hän ei sitä möisi. Loitsut hän osaa laulaa, nostojuomat keittää, yrtit tuntee, noidannuolet hän osaa laukaista tyynen veden poikki, ja myrskynja tuulensolmuja sitoa.

Jospa minä voisin selittää monisatavuotisten aivojen merkilliset ajatukset! Metsien pimennoista ja valtavilta tuntureilta tultuansa, mitä hän ajattelee laaksojen kansasta? Hänestä, joka uskoo jättiläisten surmaajaan Tor-jumalaan, ja väkeviin suomalaisiin jumaliin, ovat kristityt kuin harmaasta huuhkajasta kesyt talonkoirat. Kun on kesytön kuin lumimyrsky, voimakas kuin koski, ei voi koskaan rakastaa alamaan asutuksen poikia.

Kuitenkin hän tulee vuoriltaan vähän väliä alas katsomaan heidän kääpiökujeitaan. Vaaran pelko pöyristää ihmisiä, kun he näkevät hänet; mutta erämaan väkevä tytär käy kauhun suojaamana turvallisesti heidän seassansa. Eivät hänen heimonsa mainetyöt ole unohtuneet, eivät hänen omansakaan. Niinkuin kissa luottaa kynsiinsä, niin luottaa hän aivojensa viisauteen ja haltioidun loitsuluvun voimaan. Varmempi ei mikään kuningas ole vallastansa kuin hän siinä kammon valtakunnassa, jota hän hallitsee.

Niin on Dovren velho kierrellyt jo kylästä kylään. Nyt hän on tullut Borgiin, eikä kavahda mennä kreivin hoviinkaan. Keittiön tietä hän harvoin kulkee. Suoraan puutarha-terassin portaita hän tulee. Hän astuu leveillä virsuillaan kukilla

reunustetulle sorakäytävälle yhtä huoletonna kuin tallustaisi tunturipolkuja.

Sattuupa nyt niin, että kreivitär Märta tulee juuri silloin portaille ihailemaan kesäkuun päivän loistoa. Alhaalle hiekkakäytävälle on kaksi piikaa pysähtynyt matkallaan ruoka-aittaan. He ovat tulleet saunasta, jossa sianlihaa savustetaan, ja kantavat nyt savustettuja kinkkuja olkapäillään seipäässä. »Tahtooko armollinen kreivittäremme koetella ja haistella?» kysyvät piiat. »Onko liha tarpeeksi savustettua?»

Märta kreivitär, silloinen Borgin emäntä, kallistaikse kaiteen yli ja katselee liikkiöitä, mutta samassa panee suomalaismummo kätensä yhdelle liikkiölle.

Katsoppas tätä ruskeaa, hohtavaa pintaa, tätä paksua rasvakerrosta! Haistas, mikä tuore katajantuoksu on äsken savustetuissa kinkuissa! Oi, muinaisten jumalain ruokaa! Velho tahtoo ne omakseen. Hän pistää kätensä liikkiölle.

Ah, vuorentytär ei ole tottunut kerjäämään ja rukoilemaan! Eikö kukat verso ja ihmiset elä hänen armostaan? Pakkanen ja tuhoava myrsky ja vesitulva, kaikki on hänen vallassaan nostaa. Sentähden ei hänen sovi pyytää eikä kerjätä. Hän laskee vain kätensä sille mitä toivoo, ja se on hänen.

Mutta Märta kreivitär ei tiedä vanhuksen mahtia.

»Pois, kerjäläis-akka!» sanoo hän.

»Anna kinkku minulle», sanoo Dovren noita-akka, susilla ratsastaja.

»Hän on hullu!» huudahtaa kreivitär. Ja hän käskee piikojen mennä taakkoinensa aittaan.

Monisatavuotisen silmät leimuavat vihasta ja himosta.

»Anna ruskea kinkku minulle», toistaa hän, »tahikka sinun käy huonosti.»

»Ennemmin vaikka harakoille kuin sinunlaisillesi!»

Silloin vapisee vanhus vihan myrskyssä. Korkeuteen hän kohottaa riimu-kirjatun sauvansa ja huiskuttaa sitä huimasti. Hänen huuliltansa puhkeilee kummallisia sanoja. Tukka on pystyssä, silmät välähtelevät, naama on väärässä.

»Sinut itsesi syövät harakat!» huutaa hän viimein.

Sitten hän lähtee pois, mutisten sadatuksia ja heilutellen hurjasti riimusauvaansa. Hän palaa takaisin kotiin. Kauemmaksi etelään hän ei mene. Nyt on erämaan tytär toimittanut sen asiansa, jonka tähden laskeutui vuorilta.

Märta kreivitär seisoo portailla ja nauraa hänen mahdottomalle vihalleen, mutta pianpa nauru vaikenee hänen huulillaan, sillä tuolla ne tulevat! Hän ei ole uskoa silmiänsä. Hän luulee näkevänsä unta, mutta tuolla ne tulevat, harakat, jotka hänet syövät.

Puistosta ja puutarhasta niitä tulla tuiskuaa häntä kohti, kymmenittäin harakoita, kynnet koukussa ja nokat tuijallaan iskuun valmiina. Ne tulevat räkättäen ja nauraen. Mustan ja valkoisen kirjavat siivet viuhuvat hänen silmiensä edessä. Hän näkee huimauksessa tämän parven takana

kaikki seudun harakat lähestymässä, koko ilma on täynnä mustia ja valkeita siipiä. Aamupäivän kirkkaassa paisteessa välkkyvät sulkain metallivärit. Kaulat pörhistyvät pystyyn kuin vihaisten petolintujen. Yhä ahtaammissa piireissä lentävät pedot kreivittären ympärillä, tähtäillen nokilla ja kynsillä hänen kasvojansa ja käsiänsä. Silloin täytyy hänen paeta eteiseen ja sulkea ovi. Hän nojautuu oveen läähättäen kauhusta, ja nauravat harakat lentävät parveillen ulkopuolella.

Siten suljettiin hänet kesän sulostakin, ja vehreydestä ja elämän ilosta. Hänen olivat tästä lähtien vain suljetut huoneet, vain lasketut uutimet, hänen osansa oli epätoivo, tuska ja mielensekaannus, joka läheni hulluutta.

Hulluudelta tuntunee tämäkin kertomus, mutta se on vaan totta. Sadat tuntevat sen ja todistavat, että sellainen se vanha satu on.

Linnut istahtivat portaiden kaidepuille ja talon katolle. Ne istuivat siinä aivan kuin odotellen, milloin kreivitär näyttäytyy, karatakseen hänen kimppuunsa. Ne asettuivat majailemaan puistoon ja vakiutuivat sinne. Oli mahdotonta karkoittaa niitä talosta. Yhä hullummaksi tuli, jos niitä ampui. Jos keikautti yhden, tulla lehahti kymmenen sijaan. Joskus täytyi suurten joukkojen tosin lähteä hankkimaan ruokaa, mutta uskollisia vartioita jäi aina jäljelle. Ja jos Märta kreivitär näyttäytyi, jos hän katseli ulos ikkunasta, tai ainoastaan silmänräpäykseksi veti uutimen syrjään, jos hän yritti mennä ulos portaille — heti ne tulivat. Koko tuo kauhea parvi karkasi kohisevin siiveniskuin karta-

noa kohti, ja kreivitär pakeni sisimpään huoneesensa.

Hän asui makuukamarissa punaisen vierashuoneen takana. Usein minä kuulin kerrottavan, millainen se huone oli sinä kauhun aikana, jolloin harakat piirittivät Borgia. Raskaat peitteet ovien ja ikkunain edessä, paksut matot lattialla, ja hiipiviä, kuiskaavia ihmisiä!

Kreivittären sydämessä asui kalvas kauhu. Hänen tukkansa tuli harmaaksi. Hänen ihonsa rypistyi. Hänestä tuli mummo yhdessä kuukaudessa. Hän ei voinut terästää sydäntään epäilemään vihattavaa noituutta. Hän heräsi ja kavahti yöllä unen helmoista kirkuen, että harakat syövät hänet. Hän itki päivät päästään tätä kohtaloa, jota ei voinut välttää. Arastellen ihmisiä, peljäten, että jokaisen tulijan kintereillä kahahtaa sisään harakka-parvi, istui hän tavallisesti vaiti, kädet kasvoillansa, keinuskellen nojatuolissaan edestakaisin, haluttomana ja alakuloisena ummehtuneessa huoneessa, joskus hypähtäen pystyyn huutaen ja valittaen.

Katkerampaa ei ollut kenenkään elämä. Voiko kukaan olla surkuttelematta häntä?

Minulla ei ole enää hänestä paljoakaan kerrottavaa, ja minkä minä olen kertonut, ei ole ollut hyvää. Tuntuu kuin omatuntoni nyt minua soimaisi. Hän oli kuitenkin nuorena ollessaan ollut hyväsydäminen ja elämäniloinen, ja moni hauska juttu hänestä on ilahduttanut sydäntäni, vaikkei tässä ole niitä kertoa soveltunut.

Mutta niin vaan on, — vaikkei tämä vaeltaja parka sitä tiennyt, — että sielu on ikuisesti nälkäinen olento. Turhuudesta ja leikistä se ei voi elää. Jos se ei saa ravintoa, repii se kuin villi eläin ensiksi rikki muut ja sitten itsensä.

Se on sadun ajatus.

Seitsemäs luku.

JUHANNUS.

Kuuma oli juhannus silloin kuin nytkin, tätä kirjoittaessani. Vuoden ihanin aika oli parhaillaan. Juuri siihen aikaan Sintram, Forsin ilkeä tehtaanpatruuna, tuskitteli ja suri. Häntä kiukutti valon voittoretki läpi vuorokauden hetkien, ja pimeyden tappio. Häntä vihastutti lehtipuku, joka verhosi puita, ja kirjava nurmimatto, joka peitti maita.

Kaikki pukeihe kauneuteen. Yksinpä tie, niin harmaa ja pölyinen kuin olikin, sai kukkaisreunuksensa: keltaisia ja sinipunaisia juhannuskukkia, koiranputkia ja maitteita.

Kun juhannuspäivän komeus lepäsi vuorilla, ja kun autereinen, värisevä ilma kantoi Bron kirkonkellojen äänen aina Forsiin asti, kun pyhäpäivän sanomaton hiljaisuus vallitsi maassa, silloin hän nousi vihan vimmoihin. Hänestä tuntui kuin Jumala ja ihmiset olisivat tohtineet unhoittaa, että hän oli olemassa, ja hän päätti mennä kirkkoon, kerran hänkin. Ne, jotka riemuitsivat kesästä, saisivat nähdä hänet, Sintramin, aamuttoman pimeän

halaajan, hänet, joka rakasti kuolemaa ilman ylösnousemusta, keväätöntä talvea.

Hän pisti päällensä sudennahka-turkin ja karvarukkaset. Hän valjastutti sen punaisen hevosensa kappireen eteen ja panetti kulkuset välkkyviin hela-siloihin. Pyntättynä kuin olisi kolmenkymmenen asteen pakkanen vallinnut, ajoi hän kirkolle. Hän luuli, että jalaksien vinkuna aiheutui kovasta pakkasesta. Hän luuli, että valkea vaahto hevosen lautasilla oli huurretta. Hän ei tuntenut ollenkaan lämmintä. Kylmä säteili hänestä kuin lämpö auringosta.

Hän ajoi yli avaran lakeuden, joka on Bron kirkon pohjoispuolella. Suuria, rikkaita kyliä oli hänen matkansa varrella, ja vainioita, joiden yllä kiiri laulavia leivoja. En ole missään kuullut kiurujen laulavan niin kuin niillä vainioilla. Usein olen minä ihmetellyt, saattoiko hän tekeytyä kuuroksi näille sadoille laulajille.

Monen sellaisen ohi täytyi hänen ajaa, joka olisi häntä suututtanut, jos hän olisi siihen silmännyt. Hän olisi nähnyt kaksi kumartavaa koivua joka tuvan edessä, ja avatuista ikkunoista hän olisi nähnyt huoneihin, joiden katto ja seinät oli kukilla koristettu ja verhottu vihrein lehvin. Pieninkin kerjäläistyttö kulki maantiellä syreenikimppu kädessä, ja jokaisella emännällä oli oikea pienehkö kukkavasta pistettynä nenäliinaan.

Kukkaissalkoja rypistynein kukkasin ja riippuvin seppelein seisoi pihoilla. Niiden ympäriltä oli ruoho tallattu, sillä iloinen tanssi oli siinä käynyt kesäisenä yönä.

12. 186 II. — 6

Alhaalla Lövenillä tungeksivat tukkilautat. Pienet valkoiset purjeet oli nostettu päivän kunniaksi, vaikkei tuulen henkäyskään heilahuttanut niitä, ja joka maston huipussa oli vihreä seppele.

Monia teitä, jotka johtavat Brohon, vaelsi kirkkoväkeä. Naiset olivat erittäin komeita vaaleissa, kotikutoisissa suviasuissa, jotka oli saatu juuri täksi päiväksi valmiiksi. Kaikki olivat juhlapuvussa.

Ja ihmiset eivät voineet lakata iloitsemasta pyhäisestä rauhasta ja levosta jokapäiväisen työn lomassa, suloisesta lämmöstä, lupaavasta sadosta ja mansikoista, jotka alkoivat tienvieressä punoittaa. He tarkkasivat ilmojen rauhaa, pilvetöntä taivasta, ja kuuntelivat leivon lirinää ja sanoivat: »Näkee, että tämä on Herran päivä.»

Silloin ajoi Sintram siihen. Hän kiroili ja huimi piiskalla ponnistelevaa hevosta. Sora vinkui ilkeästi jalasten alla, suurten kulkusien kimakka kulina hämmensi kirkonkellojenkin äänen. Hänen otsansa karvalakin reunan alla oli vihaisissa kurtuissa.

Se pöyristytti kirkkoväkeä, joka luuli nähneensä itse pirun. Eivät he saaneet edes tänään, kesäjuhlan päivänä, unhoittaa pahuutta ja pakkasta. Katkera on niiden osa, jotka vaeltavat maan päällä.

Ne, jotka seisoivat kirkonseinän varjossa tai istuivat kirkkopihan muurilla, odottaen jumalanpalveluksen alkamista, katselivat häntä äänettömästi ällistellen, kun hän kulki kirkonovelle. Juuri äsken oli hurmaava päivä täyttänyt heidän sydä-

mensä ilolla siitä, että he saivat astella maan polkuja ja nauttia elon suloutta. Nyt, kun he näkivät Sintramin, valtasivat heidät outojen onnettomuuksien aavistukset.

Sintram astui kirkkoon ja istui omalle tuolillensa, lyöden karvarukkasensa penkkiin niin että sudenkynsien ramahdus, jotka oli ommeltu rukkasiin, kaikui aina ovensuuhun. Ja naiset, joita oli jo joku asettunut etupenkkiin, pyörtyivät, kun näkivät tuon karvaisen olennon, joten heidät täytyi kantaa ulos.

Mutta kukaan ei tohtinut ajaa ulos Sintramia. Hän häiritsi rahvaan hartautta, mutta häntä peljättiin liian paljon, niin ettei kukaan uskaltanut käskeä häntä kirkosta poistumaan.

Turhaan puhui pappi kesän valoisasta juhlasta. Kukaan ei kuunnellut häntä. Rahvas ajatteli vain pahaa ja pakkasta, ja outoa onnettomuutta, jota tuo ilkeä tehtaanpatruuna heille ennusti.

Kun kirkonmeno loppui, nähtiin ilkiön menevän saman kummun jyrkänteelle, jolla Bron kirkko on. Hän katsoi alas Brobyn salmelle ja seurasi sitä silmin isonpappilan ja kolmen niemen ohi, jotka ovat länsirannalla, aina Lövenin ulapoille. Ja nähtiin, miten hän puristi kätensä nyrkkiin ja pui sitä salmelle ja sen viheriöiville rannoille. Senjälkeen liukui hänen silmäyksensä etelään, alisen Lövenin taakse, aina siintäville niemille, jotka näyttävät sulkevan järveä. Ja pohjoiseen lensivät ne penikulmittain Gurlita-kukkulan ohi, aina Björnidetiin asti, jossa järvi loppuu. Hän katsoi länteen ja itään, jossa pitkät vuoret laaksoa reunus-

tavat, ja hän pui taas nyrkkiänsä. Ja jokainen tiesi, että jos hänellä olisi ollut oikeassa kädessään salamakimppu, olisi hän hurjan iloisena sinkauttanut salamansa rauhaisaan maahan, ja levittänyt tuskaa ja kuolemaa niin etäälle kuin olisi voinut. Sillä nyt oli hän jo totuttanut sydämensä niin pahaan, ettei hän voinut iloita muusta kuin kurjuudesta. Vähitellen oli hän itse oppinut rakastamaan kaikkea rumaa ja viheliäistä. Hän oli heikkopäisempi hurjinta hullua; mutta tätä ei kukaan ymmärtänyt.

Puhuttiin sitten maassa kummia. Kerrottiin, että kun kirkonvartia meni sulkemaan kirkkoa, katkesi avaimen lehti, sillä kovaksi käännetty paperi oli tungettu lukkoon. Vartia vei sen rovastille. Se oli, kuten hyvin arvasi, kirjelmä osoitettu sille muutamalle, joka on siellä toisessa maailmassa.

Kuiskailtiin, mitä siinä mahtoi olla. Rovasti oli polttanut paperin, mutta kirkonvartia oli nähnyt, kun se pirulainen paloi. Puustavit olivat paistaneet mustasta paperista kirkkaan punaisina. Hän ei voinut olla lukematta. Oli lukenut, sanoivat, että se pannahinen tahtoi hävittää maan autioksi niin pitkältä kuin Bron kirkontorni näkyi. Hän tahtoi, että kirkko joutuu metsän pimeyteen. Hän tahtoi karhut ja ketut asumaan ihmisasunnoissa. Pellot piti seista viljelemättä, eikä enemmän koiraa kuin kukkoakaan pitänyt näillä main kuuluman. Se kehno tahtoi palvella herraansa tuottamalla jokaiselle turmiota. Semmoista hän oli luvannut.

Ja ihmiset odottivat tulevaa aikaa hiljaisina ja epätoivoisina, sillä he tiesivät, että sen ilkiön valta oli suuri, että hän vihasi kaikkea elämää, että hän tahtoi nähdä erämaan tunkeutuvan laaksoon ja että hän ottaisi mielellään palvelukseensa ruton, nälänhädän tai sodankin karkoittamaan pois mailta jokaisen, joka rakasti hyvää, iloatuottavaa työtä.

Kahdeksas luku.

ROUVA MUSICA.

—

Kun ei mikään saanut Gösta Berlingiä iloiseksi sen jälkeen kun hän oli auttanut nuoren kreivittären pakoon, päättivät kavaljeerit etsiä apua hyvältä rouva Musicalta, joka on mahtava haltiatar ja lohduttaa monta onnetonta.

Sentähden avauttivat he eräänä heinäkuun iltana Ekebyn suuren salin ovet ja nostattivat ikkunasäpit paikoiltansa. Aurinko ja ilma päästettiin sisään: tuo myöhäisen illan suuri, punainen aurinko, viileän illan lempeä ja tuoksuva ilma.

Juovikkaat päällykset poistettiin huonekaluista, klaveeri avattiin, ja harsot vedettiin venetsialaisten kruunujen ympäriltä. Kultaiset jalopeurakotkat saivat taas loistaa valossa marmoripöytien valkeain levyjen alta. Valkoiset jumalattaret tanssivat peilin mustalla otsa-reunustalla. Silkkidamastin monimuotoiset kukkaset kimelsivät iltahehkussa. Ja ruusuja poimittiin ja kannettiin sisään. Koko sali täyttyi ruusujen tuoksulla. Siellä oli ihmeellisiä, nimeltä tuntemattomia ruusuja, jotka oli tuotu vieraista maista Ekebyhyn. Siellä oli keltaisia ruu-

suja, joiden terissä veri kimmeltää punaisena kuin ihmisen suonissa, ja kermanvalkoisia, repaleisine reunoineen, ja hienon-punaisia, joiden suuret terät ovat äärimmästä reunasta värittömiä kuin vesi, ja tumman-punaisia mustine varjoineen. He kantoivat sisään kaikki Altringerin ruusut, jotka olivat tulleet mailta vierahilta ihastuttamaan kauniiden naisten silmiä.

Sitten tuodaan nuotteja ja nuottitelineitä sisään, ja messinkisoittimia ja käyriä ja viuluja kaiken kokoisia, sillä hyvä rouva Musica on nyt vallitseva Ekebyssä ja koettava lohduttaa Gösta Berlingiä.

Rouva Musica on valinnut lempeän isä Haydn'in »Oxford-symphonian» ja harjoituttanut sen kavaljeereillä. Julius patruuna heiluttaa tahtipuikkoa, ja muut hoitavat kukin soitintansa. Kaikki kavaljeerit osaavat soittaa, — muuten he eivät kavaljeerejä olisikaan.

Kun kaikki on valmista, lähetetään noutamaan Göstaa. Hän on yhäti heikko ja haluton, mutta hän ilostuu komeasta huoneesta ja kauniista musiikista, jota hän pian saa kuulla. Sillä sehän tiedetään, että vaivatulle ja kärsivälle on rouva Musica parhainta seuraa. Se rouva on iloinen ja leikkivä kuin lapsi. Hän on tulinen ja kiehtova kuin nuori nainen. Hän on viisas ja hyvä kuin vanhukset, jotka ovat eläneet kunniallisesti.

Ja sitten soittivat kavaljeerit. niin hiljaa, niin suhisevan hellästi.

Pikku Ruster on vakava työssään. Hän lukee nuotteja rillit nokalla, suutelee huilusta ilmi sulavia

säveliä ja leikkii sormin klahvien ja aukkojen joukossa. Eberhard setä istuu luokkina violoncellonsa ääressä, tekotukka on pyörähtänyt korvalliselle ja huulet vapisevat mielenliikutuksesta. Bergh seisoo ylväänä pitkine fagotteineen. Hän unhoittuu toisinaan ja päästää ihan keuhkojensa pohjasta, mutta silloin muksauttaa Julius patruuna häntä tahtipuikolla suoraan paksuun kalloon.

Hyvin sujuu, loistavan hyvin se sujuu! Kuolleista nuottimerkeistä he loihtivat esiin rouva Musican ilmielävänä. Levitä taikaviittasi, hyvä rouva Musica, ja kanna Gösta Berling ilon-maihin, joissa hän tavallisesti elää.

Oi, että tuo on Gösta Berling, tuo, joka istuu nyt niin kalpeana ja tarmotonna ja jota vanhain herrojen nyt täytyy huvittaa, aivankuin hän olisi pikku lapsi! Nyt tulee Vermlannissa ilosta puute!

Minä kyllä tiedän, miksi nuo vanhukset rakastivat häntä. Minä tiedän kyllä, kuinka pitkäksi talvi-ilta voi tulla ja kuinka synkeys hiipii mieleen tuolla kaukana yksinäisissä kartanoissa. Minä ymmärrän kyllä, miltä tuntui, kun hän tuli.

Ah, ajatelkaa sunnuntain iltapuolta, kun työ lepää ja ajatukset ovat tylsät! Ajatelkaa itsepäistä pohjatuulta, huoneesen kylmää viuhtovaa, kylmää, jonka käsissä ei mikään takkatuli voi tuottaa lievitystä! Ajatelkaa ainoata talikynttilää, jota täytyy myötäänsä niistää! Ajatelkaa yksitoikkoista virrenveisuuta, joka kuuluu keittiöstä!

No, ja silloin soivat kulkuset, silloin kopistavat ripeät jalat lunta kengistä eteisen lattialle, sitten tulee Gösta Berling huoneesen. Hän nauraa ja

laskee leikkiä. Hän on elämää, hän on lämpöä. Hän avaa klaveerin kannen, ja hän soittelee niin, että noita vanhoja kieliä ihmettelee. Hän osaa laulaa kaikki laulut, soittaa kaikki säveleet. Hän tekee onnellisiksi kaikki talon asukkaat. Ei koskaan hänellä ollut kylmä, ei koskaan hän ollut väsynyt. Suruisen surut unhoittuivat, kun näki hänet. Ah, miten hyvä sydän hänellä oli! Kuinka hän sääli heikkoja ja köyhiä! Ja mikä nero hän oli! Niin, olisittepa kuulleet vanhain puhuvan hänestä.

Mutta nyt, juuri kun he parhaillaan soittavat, purskahtaa hän itkuun. Hänestä on elämä, koko elämä niin surullista. Hän nojaa päänsä käsiinsä ja itkee. Kavaljeerit kauhistuvat. Nämä eivät ole niitä lempeitä ja parantavia kyyneleitä, joita rouva Musica tavallisesti loihtii esille. Hän nyyhkii epätoivoisesti. Aivan neuvottomina laskevat he soittimet käsistään.

Hyvältä rouva Musicaltakin, joka rakastaa Gösta Berlingiä, häneltäkin on mennä rohkeus; mutta sitten hän muistaa, että onhan hänellä vielä valtava sankari kavaljeerien joukossa.

Se on lauhkea Lövenborg, hän, joka kadotti morsiamensa sameaan jokeen ja joka on Gösta Berlingin orja, nöyrempi kuin kukaan muu kavaljeereistä. Hän hiipii nyt klaveerin luo. Hän käy sen ympärillä, tunnustelee sitä varovasti ja hyväilee kevyellä kädellä sen näppäimiä.

Mutta kavaljeeri-flyygelissä on Lövenborgilla suuri puupöytä, johon hän on maalannut klaviatuurin ja rakentanut nuottitelineen. Sen ääressä hän istuu usein tuntikausia juoksutellen sormiansa

mustilla ja valkoisilla näppäimillä. Siinä hän harjoittelee sekä skaaloja että etyydejä, ja siinä hän soittaa Beethoveniansa. Hän ei soita koskaan muuta kuin Beethovenia. Rouva Musica on tukenut häntä aivan armollisesti, niin että hän on saanut jäljentää monta noista kuudestaneljättä sonaatista.

Mutta ukko ei tohdi puuttua koskaan muuhun soittimeen kuin puupöytään. Klaveeria kohtaan hän tuntee kunnioituksen sekaista kauhua. Se houkuttelee häntä puoleensa, mutta se peljästyttääkin häntä. Tuo remuava soitin, josta on jyristetty moni polkka, on hänelle pyhättö. Hän ei ole uskaltanut koskaan sitä liikuttaa. Ajattele vain tuota ihmeellistä laitosta monine kielineen, jotka voivat auttaa suuren mestarin teokset elämään! Hänen tarvitsee vain panna korvansa sitä vasten, ja kohta kuulee hän andanten ja scherzon humisevan sisällä. Niin, klaveeri on juuri se alttari, jonka ääressä rouva Musicaa on palveltava. Mutta hän ei ole ikänään soittanut klaveeria. Itse ei hän koskaan tule niin rikkaaksi, että hänen kannattaisi hankkia itsellensä klaveeri, ja tätä ei hän ole koskaan tohtinut soittaa. Majurinrouvakaan ei ole ollut liioin halukas sitä hänelle avaamaan.

Hän on kyllä kuullut, kuinka sillä on soitettu polkkaa ja valssia ja linkutettu Bellmanin sävelmiä. Mutta kun sellaista epäpyhää soitettiin, ei tuo ihana kone luonnollisesti voinut muuta kuin rämistä ja voivotella. Ei, jos tulisi Beethoven, silloin se antaisi kuulua oikean, hienon äänensä.

Hän asettuu klaveerin eteen ja alkaa soittaa.

Hän on aivan epävarma ja liikutuksissaan, mutta hän hapuilee sormillaan pari tahtia, koettaa tavata oikeaa sointia, rypistää otsaansa, koettaa uudestaan ja panee sitten kätensä kasvoilleen ja alkaa itkeä.

Niin, hyvä rouva Musica, se on hänestä katkeraa: Pyhättö ei olekaan mikään pyhättö. Siellä ei ole uneksumassa sisällä kirkkaita, hienoja ääniä, siellä ei ole kumeata, ylhäistä ukkosta, ei valtaavaa, pauhaavaa hirmumyrskyä. Ei ainoaakaan kuvaamatonta sulosointua, jotka sumisivat paratiisin ilmassa, ole sinne kätkeytynyt. Se on vanha rämisevä klaveeri, eikä mitään muuta.

Mutta silloin antaa rouva Musica kekseliäälle everstille neuvon. Hän ottaa Rusterin mukaansa, ja he menevät kavaljeeri-flyygeliin ja noutavat Lövenborgin pöydän, johon on maalattu näppäimet.

»Kas tässä, Lövenborg», sanoo Beerencreutz, kun he palaavat, »tässä on sinun klaveerisi. Soitappa nyt Göstalle!»

Silloin herkeää Lövenborg itkemästä ja asettuu soittamaan Beethovenia murheiselle nuorelle ystävällensä. Nyt hän tulee varmaan iloiseksi.

Ukon päässä helisee iki-ihanat säveleet. Hän ei voi muuta kuin olettaa, että Gösta kuulee, miten kauniisti hän soittaa. Gösta varmaan huomaa, miten hyvin hän tänä iltana soittaa. Ei ole soittajalla enää ainoaa vaikeutta. Hän tekee juoksutuksiaan ja liritystsiään ihan vapaasti. Hän suorittaa vaikeimmat otteet. Hän haluaisi, että itse mestari häntä nyt kuulisi.

Kuta enemmän hän soittaa, sitä enemmän hän haltioituu. Hän kuulee ylimaallisen voimakkaana jokaisen säveleen.

»Suru, surutar», hän soittaa, »miksi en sinua rakastaisi? Siksi, että sinun huulesi ovat kylmät, sinun poskesi kuihtuneet, siksi, että sinun syleilysi tukahduttaa, katseesi kivettää.

Suru, surutar, sinä olet noita ylpeitä, kauniita naisia, joiden rakkautta on vaikea saavuttaa, mutta se palaa voimakkaammin kuin muitten. Sinä hyljätty, minä painoin sinut sydämelleni ja rakastin sinua. Minä hyväilin vilun pois jäsenistäsi, ja sinun rakkautesi on minut täyttänyt autuudella.

Oi, miten minä olen kärsinyt! Oi, miten olen ikävöinyt, kun kadotin sen, jota enin rakastin. Synkkä oli ympärilläni yö, ja sielussani. Rukoukseen olin vaipunut, raskaihin, kuulemattomiin rukouksiin. Taivas oli suljettu pitkälle odotukselleni. Tähdekkäästä avaruudesta ei tullut ainoaa suloista henkeä lohdukseni.

Mutta minun kaipuuni viilsi rikki sumentavat verhot. Sinä tulit väikkyen alas luokseni, kuunsäteistä siltaa. Sinä tulit valossa, oi rakkahani, ja hymyilevin huulin. Iloiset haltiahenget ympärilläsi liehuivat. Ne tulivat ruususeppelein. Ne kisailivat sitroin ja huiluin. Autuasta oli sinua nähdä.

Mutta sinä katosit, sinä katosit. Eikä minulla ollut kuunsäteistä siltaa tahtoessani seurata sinua. Maassa minä makasin, siivetön, tomussa kiinni. Valitukseni oli kuin villin eläimen karjunta, kuin taivaan jylisevä ukkonen. Minä tahdoin lähettää salaman airueena luoksesi. Minä

kirosin viheriöivää maata. Kulo kasvit polttakoon, lyököön ihmiset rutto! Minä huusin kuolemaa ja kadotusta. Minä luulin iankaikkisen tulen tuskien olevan kurjuuteni rinnalla suloutta.

Suru, surutar, silloin sinä tulit ystäväkseni! Miksi en rakastaisi sinua, kuten rakastaa noita ylpeitä, ankaroita naisia, joiden rakkautta on vaikeaa voittaa, mutta se palaa voimakkaammin kuin muitten?»

Niin hän soitti, tuo mystikko parka. Hän istui siinä, ihastuksesta ja liikutuksesta loistaen, kuullen iki-ihmeellisiä ääniä, luullen myös Göstan varmaan ne kuulevan ja tulevan lohdutetuksi.

Gösta katseli kauan häntä. Ensin häntä tämä narrin kuje pistätti, mutta vähitellen hän siinä lauhtui. Hän oli vastustamaton, tuo ukko, istuessaan noin, nauttien Beethovenistaan.

Ja Gösta alkoi ajatella, miten tämäkin mies, joka oli nyt niin lauhkea ja suruton, oli kerran ollut kärsimysten vallassa, kuinka hänkin oli kadottanut rakastettunsa. Ja nyt istui hän tuossa, onnesta loistaen, puupöytänsä ääressä. Ei siis tarvittu enempää ihmistä onnelliseksi tekemään.

Se tuntui nöyryyttävältä. Kuinka, Gösta, sanoi hän itseksensä, etkö sinä enää voi kärsiä etkä kestää? Sinä, jota kaiken elämäsi ajan on köyhyys karaissut, sinä, joka olet kuullut jokaisen metsän puun, jokaisen niityn mättään puhuvan kieltäymisestä ja kärsivällisyydestä, sinä, joka olet kasvanut maassa, missä talvi on ankara ja kesä niukka, oletko sinä unhoittanut kärsimisen taidon?

Ah, Gösta, mies kestäköön kaiken, mitä elämä

tarjoaa, rohkein mielin ja hymyhuulin, muuten hän ei ole mies. Kaihoa miten tahdot, jos olet kadottanut rakkahasi, anna omantunnon sisintäsi kaivaa ja jäytää, mutta ole kasvoiltasi mies ja vermlantilainen. Anna katseesi loistaa ilosta, ja kohtaa ystäviäsi iloisin sanoin!

Ankaraa on elämä, ankaraa luonto. Mutta rohkeutta ja iloa tuottaa kumpikin vastapainoksi kovuudelleen, muutoinhan ei kukaan voisi niitä kestää.

Rohkeutta ja iloa! On kuin nämä olisivat elämän ensi velvollisuudet. Sinä et ole koskaan ennen jättänyt niitä, et jätä nytkään.

Oletko sinä huonompi Lövenborgia, joka istuu tuossa puuklaveerinsa ääressä, huonompi kaikkia muita kavaljeerejä, noita uljaita, noita suruttomia, iäti nuoria? Sinä tiedät kyllä, ettei ainoakaan heistä ole kärsimystä välttänyt!

Ja sitten katsoo Gösta heitä. Ah, mitä näytelmätä! Siinä he istuvat, kaikki syvän vakavina, ja kuuntelevat tätä musiikkia, jota ei mikään kuule.

Äkkiä tempaa Lövenborgin hänen unelmistaan hullu nauru. Hän kohottaa kätensä näppäimiltä ja kuuntelee kuin hurmiossa. Se on Gösta Berlingin entistä naurua, hänen hyvää, ystävällistä, tarttuvaa nauruansa! Suloisinta soittoa, mitä vanhus elämässään on kuullut.

»Enkös minä jo arvannut, että Beethoven sinut parantaa!» huudahtaa hän. »Nythän sinä olet taas ennallasi.»

Sillä tavalla paransi hyvä rouva Musica Gösta Berlingin riutumuksesta.

———

Yhdeksäs luku.

BROBYN PAPPI.

—

Eros, kaikkivallitseva jumala, sinä tiedät hyvin, että usein tuntuu siltä kuin ihminen olisi sinun vallastasi vapautunut. Kaikki suloiset tunteet, jotka ihmisiä yhdistävät, näyttävät kuolleen hänen sydämessään.

Mielipuolisuus ojentaa kyntensä ottaakseen onnettoman, mutta silloin tulet sinä kaikkivaltiudessasi, sinä elämän suojelusherra, ja niinkuin entisen väkevän pyhimyksen sauva, kuivunut sydän kukoistaa jälleen.

Kukaan ei ole Brobyn pappia ahnaampi, kukaan ei pahuutensa ja sydämettömyytensä vuoksi ihmisistä eroitetumpi. Hänen huoneensa ovat lämmittämättä talvella, hän istuu maalaamattomalla puupenkillä, hän kulkee ryysyissä, syö hengen-pitimiksi kuivaa leipää, ja raivostuu, kun kerjäläinen astuu hänen kynnyksensä yli. Hän antaa hevosen nähdä nälkää tallissa, ja myö heinät, hänen lehmänsä järsivät tienvieren kuivaa heinää ja seinien sammalta. Aina kauas maantielle kuuluu nälkäisten lampaiden määkinä. Talonpojat nakkelevat

hänelle lahjana ruokaa, jota heidän koiransa eivät syö, vaatteita, joita heidän köyhänsä halveksivat. Hänen kätensä on ojennettu pyytämään, selkänsä taipuisa kiittämään. Hän kerjää rikkailta, lainaa köyhille. Kun hän näkee myntätyn rahan, kirvelee hänen sydäntänsä tuska kunnes raha on hänen taskussansa. Onneton se, joka ei ole suorituspäivänä selvittänyt asioitansa hänen kanssaan!

Myöhään hän nai, mutta parempi olisi ollut, jos hän ei olisi koskaan sitä tehnyt. Kiusattuna ja liiaksi ponnisteltuaan kuoli hänen vaimonsa. Nyt palvelee hänen tyttärensä vierailla. Pappi vanhenee jo, mutta ikä ei lievitä hänen pyydettään. Ahneuden mielettömyys ei eroa hänestä koskaan.

Mutta eräänä kauniina elokuun päivänä nousevat raskaat karossit, neljän hevosen vetämät, Brobyn ylämäkiä. Hieno, vanha neiti tulee siellä komeudessaan, kuski, lakeija ja kamarineitsyt mukanaan. Hän tulee tapaamaan Brobyn pappia. Häntä oli neiti rakastanut nuoruutensa päivinä.

Kun pappi oli kotiopettajana hänen isänsä maatilalla, rakastivat he toisiansa, vaikka ylpeä suku heidät eroitti. Ja nyt matkaa hän ylös Brobyn mäkiä saadakseen nähdä hänet vielä kerran ennenkuin kuolee. Kaikki, mitä elämä hänelle enää voi antaa, on se, että hän saa vielä nähdä nuoruutensa rakastetun.

Pieni, hieno neiti istuu unelmoiden noissa suurissa vaunuissa. Hän ei muka ole näillä mäillä menossa köyhään, pieneen kappalaisen taloon. Hän on menossa siihen viileään, tiheään lehtimajaan, joka on puiston perällä ja jossa rakastettu häntä

odottaa. Hän näkee rakkahansa, hän on nuori, hän osaa suudella, hän osaa rakastaa. Nyt, kun hän tietää saavansa nähdä papin, ilmestyy hänen kuvansa hänen eteensä harvinaisen selkeänä. Miten kaunis hän on, miten kaunis! Hän osaa haaveksia, hän osaa leimuta, hän täyttää hänen olentonsa hurmauksen tulella.

Nyt on neiti kellan-kelmeä, kuihtunut ja vanha. Pappi ei kenties enää häntä tunne, kuusikymmenvuotiasta, mutta hän ei tule katseltavaksi, vaan katsomaan: katsomaan nuoruutensa rakastettua, joka on säästynyt vahingotta ajan hyökkäyksissä, joka on yhäti nuori ja kaunis, lämminsydäminen.

Hän on ollut niin kaukana, ettei ole kuullut sanaakaan Brobyn papista.

Niin jyrisevät vaunut ylämäkiä, ja sitten näkyy pappila jyrkänteellä.

»Jumalan laupeuden tähden», vonkaisee kerjäläinen tiepuolesta, »lantti köyhälle raukalle».

Jalo nainen antaa hänelle hopearahan ja kysyy, onko Brobyn pappila tässä lähellä.

Kerjäläinen silmäilee häntä terävästi, ovelasti.

»Pappila on tuolla», sanoo hän, »mutta pappi ei ole kotona, ketään ei pappilassa ole kotona».

Hieno, pieni neiti näyttää kalpenevan aivan kummasti. Viileä lehtimaja häviää, rakastettua ei ole siellä. Kuinka voi hän nyt toivoakaan, neljäkymmentä vuotta odotettuaan, tapaavansa hänet siellä?

Mitäs armollisella neidellä olisi pappilaan asiaa?

Armollinen neiti on tullut tapaamaan komministeriä. Hän on tuntenut hänet menneinä päivinä.

Neljäkymmentä vuotta ja neljäkymmentä peninkulmaa on eroittanut heitä. Ja joka peninkulmalla, jonka neiti on lähemmäksi ajanut, hän on ajanut pois yhden vuoden surun- ja muiston taakkoineen, joten hän nyt, kun hän on päässyt perille pappilaan, on taaskin kaksikymmen-vuotias, huoleton, muistoton.

Kerjäläinen seisoo ja katsoo häntä, näkee hänen silmissään muuttuvan kaksikymmen-vuotiaasta kuusikymmen-vuotiaaksi, ja taaskin kuudenkymmenen ikäisestä kahdenkymmenen ikäiseksi.

»Pappi tulee kotiin iltapäivällä», sanoo hän. »Armollinen neiti tekee parhaiten, kun menee Brobyn majataloon ja tulee takaisin iltapäivällä.» Silloin takaa kerjäläinen papin olevan kotona.

Hetkisen päästä vierivät raskaat karossit mäkiä alas vieden pientä, kuihtunutta naista majataloon, mutta kerjäläinen seisoo kovasti vavisten ja katselee häntä, kun hän menee. Hänen tekisi mieli langeta polvilleen ja suudella pyöränjälkiä.

Hienona, parta ajettuna ja puku puhdistettuna, kiiltosolkisissa kengissä, silkkisukissa, röyhelöpaidassa ja kalvostimissa seisoo Brobyn pappi samana päivänä puolelta päivin Bron ruustinnan edessä.

»Hieno neiti», sanoo hän, »kreivintytär! Ruustinna, luuleeko ruustinna, että minä, köyhä mies, voin pyytää häntä tulemaan luokseni? Lattiat

ovat mustat, vierashuoneessa ei ole huonekaluja, salin katto on vihreä homeesta ja kosteudesta. Auttakaa minua, ruustinna! Ajatelkaa, että hän on ylhäisen kreivin tytär!»

»Sanokaa, että olette matkoilla!»

»Rakas ruustinna, hän on ajanut neljäkymmentä peninkulmaa nähdäkseen minua, köyhää miestä. Ei hän tiedä, millaista minun on. Ei minulla ole sänkyäkään, mihin pyytää häntä nukkumaan. Eikä ole sänkyä hänen palvelijoilleen.»

»No, antakaa hänen sitten mennä matkaansa.»

»Rakas, hyvä ruustinna! Eikö ruustinna ymmärrä, mitä minä tarkoitan? Ennen minä antaisin kaikki, mitä minulla on, kaikki, mitä olen ahkeruudella ja ponnistuksella saanut kokoon, kuin antaisin mennä hänen, saamatta ottaa häntä vastaan kattoni alle. Hän oli kaksikymmen-vuotias, kun minä näin hänet viime kerran, ja siitä on nyt neljäkymmentä vuotta, ajatelkaa sitä, ruustinna! Auttakaa minua, että minä saan nähdä hänet luonani! Tässä on rahaa, jos raha auttaa, mutta tässä tarvitaan muuta kuin rahaa.»

Oi Eros, naiset rakastavat sinua. Mieluummin käyvät he sata askelta sinun tähtesi kuin askeleen muiden jumalten tähden.

Bron suuressa pappilassa tyhjennetään sisähuoneet, tyhjennetään keittiö, tyhjennetään ruokasäiliö. Bron suuressa pappilassa lastataan työrattaat ja ajetaan kappalaisen taloon. Kun rovasti tulee rippikoulusta kotiin, saa hän kuljeksia tyhjissä huoneissa, raoittaa keittiönovea ja kysyä päivällistään, eikä löydä sieltä ketään. Ei päiväl-

listä, ei ruustinnaa, ei piikoja! Minkäs sille nyt voi! Eros kun tahtoi, Eros, tuo kaikkivallitseva.

Sitten lähempänä iltaa nousevat ne raskaat vaunut ratisten Brobyn mäkiä. Ja pieni neiti istuu ja pelkää, eiköhän häntä taas tapaa huono onni, pääseekö hän nyt todellakin kohtaamaan elämänsä ainoata iloa.

Sitten pyörähtävät vaunut pappilaan, mutta porttiholvissa ne pysähtyvät. Suuret vaunut ovat liian leveät, porttiholvi liian kapea. Kuski läiskäyttää piiskaansa, hevoset hypähtävät, lakeija noitaisee, mutta vaunujen takapyörät ovat auttamattomasti takerruksisissa. Kreivintytär ei voi päästä rakastettunsa pihaan.

Mutta tuolta tulee joku, tuolta tulee hän. Hän nostaa kreivintyttären vaunuista, hän kantaa hänet käsillänsä, joiden voima on murtumaton; häntä painetaan yhtä lämpimään syleilyyn kuin ennen, neljäkymmentä vuotta sitten. Neiti katsoo silmiin, jotka loistavat niinkuin ne loistivat silloin, jolloin ne olivat nähneet ainoastaan viisikolmatta kevättänsä.

Neidin valtaa tunteiden myrsky, lämpimämpi kuin milloinkaan ennen. Hän muistaa, että tuo toinen kantoi hänet kerran ylös pengermän portaista. Hän, joka jo uskoi rakkautensa eläneen kaikki nämä vuodet, hän oli kumminkin unhoittanut, miltä tuntui olla suljettuna vahvoihin käsivarsiin, katsella nuoriin, loistaviin silmiin.

Hän ei näe, että pappi on vanha. Hän näkee vain silmät, silmät.

Hän ei näe mustia lattioita, homevihreitä laipioita, hän näkee vain hänen loistavat silmänsä. Brobyn pappi on komea mies, kaunis herra sillä hetkellä. Hän tulee kauniiksi, kun hän vaan katsahtaa morsiameensa.

Hän kuuntelee papin ääntä, hänen kirkasta, vahvaa ääntään, se hyväilee ja kaikuu. Niin puhuu pappi ainoastaan hänelle. Miksi tarvitsi pappi rovastin huonekaluja tyhjiin huoneihinsa, miksi ruokaa, miksi palvelijoita? Vanha neiti olisi sellaista tuskin kaivannut. Hän kuuntelee papin ääntä ja katselee hänen silmiänsä.

Koskaan, koskaan ennen ei nainen ole ollut niin onnellinen.

Kuinka sirosti pappi kumartaa, sirosti ja ylpeästi, ikäänkuin neiti olisi ruhtinatar ja pappi hellitty suosikki! Pappi käyttää vanhojen monia korulauselmia hänelle puhuessaan. Nainen vain hymyilee ja on onnellinen.

Illalla tarjoaa pappi hänelle käsivartensa ja he kävelevät kahden hänen vanhassa, rappeutuneessa puutarhassaan. Neiti ei näe mitään rumaa, mitään laiminlyötyä. Rumiksi versoneet pensaat muuttuvat leikatuiksi aitauksiksi, rikkaruoho laskeutuu tasaiseksi ja loistavaksi matoksi, pitkät käytävät varjostavat neitiä, ja tumman vihreyden syvänteistä loistavat valkeat kuvapatsaat: nuoruuden, uskon, toivon ja rakkauden kuvat.

Hän tietää papin olleen naimisissa, mutta hän ei sitä muista. Kuinka muistaisi hän mitään sellaista! Hänhän on kahdenkymmenen iässä, pappi

viidenkolmatta. Niin, hän on varmaankin vain viidenkolmatta, nuori, hehkuva, voimaa uhkuva. Onko se hän, josta tulee ahne Brobyn pappi, hän, tuo hymyilevä nuorukainen! Joskus suhahtaa papin korviin sanoma kaameista kohtaloista. Mutta köyhien vaikerrusta, petettyjen kirouksia, halveksinnan pilkkapuheita, häväistyslauluja, ivaa, siitä hän ei vielä tiedä mitään. Hänen sydämensä palaa ainoastaan puhdasta ja viatonta rakkautta. Ei ole tuo ylpeä nuorukainen koskaan rakastava kultaa niin, että matelee sen vuoksi alhaisimmassa liassa, kerjää sitä matkustavilta, kärsii nöyryytystä, kärsii pilkkaa, kärsii vilua, kärsii nälkää saadakseen vaan sitä. Hänkö pitää lastansa nälässä, kiduttaa vaimoaan, saman kurjan kullan vuoksi! Se on mahdotonta. Sellainen hän ei voi olla. Hän on hyvä ihminen, kuten kaikki muutkin. Hän ei ole mikään peto.

Ei kulje hänen nuoruutensa rakastettu halveksitun raukan rinnalla, joka on arvoton siihen ammattiin, minkä on rohjennut ottaa! Sitä hän ei tee.

Oi Eros, kaikkivallitseva jumala, ei tänä iltana! Tänä iltana hän ei ole Brobyn pappi, ei myös seuraavana päivänä, eikä ylihuomennakaan.

Kolmantena huomenna matkustaa kreivintytär pois. Portti on laajennettu. Vaunut vierivät Brobyn alamäkiä niin nopeasti kuin kyllikseen levänneet hevoset jaksavat juosta.

Sellainen unelma, sellainen ihana unelma! Ei ainoatakaan pilveä niinä kolmena päivänä!

Kreivitär matkasi hymyillen kotiinsa, linnaansa ja muistoihinsa. Hän ei kuullut koskaan enää mainittavan papin nimeä, hän ei koskaan hänestä kysellyt. Hän tahtoi vain uneksia tätä unelmaa kaiken elämänsä ajan.

Brobyn pappi istui kolkossa kodissaan ja itki epätoivoisesti. Nainen oli tehnyt hänet nuoreksi. Pitikö hänen taas tulla vanhaksi? Pitikö pahanhengen taas palata, ja tehdä hänet halveksittavaksi, yhtä halveksittavaksi kuin ennenkin?

Kymmenes luku.

JULIUS PATRUUNA.

—

Julius patruuna kantoi punaiseksi maalatun puukirstunsa kavaljeeri-flyygelistä ulos. Hän täytti tuoksuvalla pomeranssi-viinalla viheriän lekkerin, joka oli seurannut häntä monilla matkoilla, ja suureen, leikkauksin koristettuun eväslippaasen hän pani voita, leipää ja vanhaa juustoa, viheriältä ja ruskealta suloisesti vivahtavaa, sekä lihavaa liikkiötä ja lettuja, vattuhillossa hyllyviä.

Sitten lähti Julius patruuna Ekebystä matkaansa ja sanoi kyynelsilmin jäähyväiset koko Ekebyn ihanuudelle. Hän siveli ja hyväili viimeisen kerran kuluneita keilapalloja ja pyöreäposkisia lapsukaisia tehtaanmäellä. Hän käveli ja kierteli puutarhan lehtimajat ja puiston luolat. Hän pistäysi tallissa ja navetassa, siveli hevosten lautasia, pudisteli sarvista kiukkuista sonnia ja antoi vasikkain nuolla paljaita käsiänsä. Viimein hän itkevin silmin meni päärakennukseen, jossa jäähyväisaamiainen häntä odotti.

Voi tätä elämätämme! Kuinka paljon siinä oli pimeätä! Myrkkyä oli nyt ruuassa, sappea

viinissä. Liikutuksen kuromat olivat kavaljeerien kurkut kuten hänen omansakin. Kyynelten sumu himmensi näön. Jäähyväispuheita keskeyttivät nyyhkytykset. Voi ihmiselämätä! Hänen elämänsä on tästälähtien oleva ainaista, pitkää ikävöimistä. Koskaan ei hän enää vedä huuliansa hymyyn, laulut kuolevat hänen muististaan niinkuin kukat kuolevat syksyiseltä kedolta. Hän on riutuva, kelmenevä, variseva kuin hallan purema ruusu, kuin janoava lilja. Koskaan eivät kavaljeerit enää näe Julius parkaa. Raskaat aavistukset kulkivat hänen sielussaan, niinkuin myrskyn ajamain pilvien varjot kiitelevät äsken hohtaneilla pelloillamme. Hän lähti nyt kotiin kuolemaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin kukoistuksessa hän nyt seisoi heidän edessänsä. Koskaan eivät he enää näe häntä sellaisena. Koskaan eivät he enää kysy häneltä leikillä, milloin hän viimeksi oli varpaansa nähnyt, koskaan eivät he enää tahdo keilapalloiksi hänen poskiansa. Maksassa ja keuhkoissa kalvoi jo auttamaton paha. Se kalvoi ja jäyti. Kauan hän jo oli sen tuntenut. Hänen päivänsä oli luetut.

Oi, jos Ekebyn kavaljeerit säilyttäisivät edes vainajan uskollisessa muistossaan! Oi, etteivät he häntä unhoittaisi!

Velvollisuus vaati häntä. Siellä kotona odotti Juliusta hänen äitinsä. Seitsemäntoista vuotta oli hän jo odottanut poikaa Ekebystä takaisin. Nyt oli hän kirjoittanut kirjeen ja pyytänyt poikaansa tulemaan, ja poika tahtoi häntä totella. Hän tiesi, että se oli hänen kuolemakseen, mutta hän tottelee kuin kelpo pojan tulee.

Oi, jumalaisia Ekebyn vieraspitoja! Oi, noita suloisia rantaniittyjä, tuota uljasta koskea! Oi, näitä seikkailujen riemuja, valkeita, sileitä tanssilattio'ta, ja rakastettua kavaljeeri-flyygeliä! Oi, viulut ja walt-torvet, oi onnen ja ilon elämää! Kuolemaksi oli ero kaikesta siitä.

Sitten meni Julius patruuna keittiöön ja sanoi jäähyväiset alusväelle. Kaikkia yhteisesti ja itsekutakin eriksensä, emännöitsijästä ruotimuamoon saakka hän syleili ja suuteli pursuvassa hellyydessään. Piiat itkivät ja parkuivat hänen kohtaloansa: että niin hyvän ja hauskan herran täytyi kuolla, että he eivät enää koskaan saa häntä nähdä.

Julius patruuna käski tuomaan kääsinsä ulos vaunuliiteristä ja vanhan hevosensa tallista.

Julius patruunan ääni melkein petti, kun hän antoi sen käskyn. Kääsit eivät siis saisi lahota rauhassa Ekebyssä, vanhan Kaisan täytyi siis erota tutusta soimestaan. Hän ei tahtonut sanoa pahaa äidistään, mutta äidin olisi pitänyt ajatella edes kiessejä ja Kaisaa, jollei hän ajatellut poikaansa. Kuinka jaksaisivat ne kestää tuon pitkän matkan?

Kaikkein katkerinta oli kumminkin ero kavaljeereistä.

Pieni, pyöreä Julius patruuna, joka oli luotu paremminkin pyörimään kuin kulkemaan, tunsi traagillisen osansa aina sormenpäihin asti. Hän muisteli tässä nyt tuota suurta atenalaista, joka tyhjensi tyynesti myrkkypikarin itkevien oppilaidensa keskellä. Hän muisteli kuningas Kustaa Vaasaa, joka ennusti Ruotsin kansalle, että se kerran tahtoo kaivaa hänet ylös haudastakin.

Viimein lauloi hän heille parhaimman lauluusa. Hän ajatteli joutsenta, joka kuolee lauluunsa. Niin tahtoi hänkin heidän muistavan mennyttä: kuninkaallisena sieluna, joka ei vaivu vaikerrukseen, vaan eroaa näiltä ilmoilta sulosävelten kantamana.

Vihdoin oli viime pikari tyhjennetty, viime laulu laulettu, syleilty viime syleily. Hän sai yllensä vaipan ja piiska oli hänellä kädessä. Yksikään silmä ei ollut kuiva hänen ympärillään, ja hänen omat silmänsä täytti surun nouseva usva niin, ettei hän nähnyt mitään edessänsä.

Silloin tarttuivat kavaljeerit häneen ja kieputtivat häntä ilmassa. Hurraahuudot jyrisivät hänen ympärillänsä. He asettivat hänet istumaan johonkin, hän ei nähnyt mihin. Piiska paukahti, ajoneuvot liikahtivat hänen allansa. Häntä vietiin pois. Kun hän vihdoin selveni niin että näki, oli hän jo loitolla maantiellä.

Kyllä olivat kavaljeerit kaipuusta itkeneet ja järkkyneet, mutta silti ei suru tukahduttanut heidän sydämissään kaikkia iloisia eleitä. Yksi heistä — liekö se ollut Gösta Berling, runoilija, vai Beerencreutz, kukunpeluri ja sotavanhus, vai elämään-väsynyt Kristoffer serkku? — oli keksinyt keinon, ettei vanhaa Kaisaa tarvittukaan ottaa tallista eikä lahoavia kääsejä liiteristä. Mutta valkotäpläinen sonni oli valjastettu heinähäkin eteen, ja sittenkun tuo punainen kirstu, vihreä lekkeri ja veistokoristeinen eväslipas oli viety häkkiin, niin lopuksi sijoitettiin Julius patruuna itse, jonka silmiä kyyneleet samensivat, ei eväslippaalle eikä kirstulle, vaan valkotäpläisen sonnin selkään.

Katsos, sellainen on ihminen, liian heikko kohtaamaan surua sen kaikessa katkeruudessa. Kyllä kavaljeerit surivat tätä ystävää, joka matkasi nyt pois kuolemaan, tätä kuihtuvaa liljaa, tätä siipeen ammuttua joutsenlaulajaa; mutta kumminkin helpoitti heidän sydämensä ahdistusta, kun he näkivät hänen ratsastavan suuren sonnin seljässä, nyyhkytysten tutistellessa hänen paksua ruumistansa, ja kun hänen kätensä, levitetyt viime syleilyyn, laskeutuivat epätoivon herpaamina alas, ja hänen silmänsä tähystivät armottomalta taivaalta oikeutta.

Maantiellä alkoi sumu Julius patruunan silmistä haihtua, ja hän huomasi istuvansa keikkuvassa elukan seljässä. Ja silloin kerrotaan hänen ruvenneen miettimään, mitä ihmeitä seitsemänätoista pitkänä vuotena voi tapahtua! Vanha Kaisa oli näet huomattavasti muuttunut. Olivatko Ekebyn kaura-appeet ja apilasnurmet voineet mointa matkaan saattaa? Ja hän huusi — en tiedä, kivetkö tienvieressä, vai linnut viidassa kuulivat sen — mutta totta hän vaan huusi: »Piru minua piinatkoon, eiköhän sinulle, Kaisa, ole kasvanut sarvet!

Kun hän vielä hetken oli sitä aprikoinut, luisui hän hiljaa sonnin seljästä alas ja nousi häkkiin, istuutui eväskirstullensa ja ajeli edelleen syvissä mietteissä.

Tuokion päästä, Brobytä lähetessään, kuulee hän tahdikasta laulua:

»Mars, eespäin!
Pystyssä päin.
Vermlannin jääkärit marssii näin.»

Niin kaikui laulu häntä vastaan, mutta jääkärejä siellä ei ollut, vaan Bergan hovin iloiset neidet ja pari Munkerudin laamannin kaunista tytärtä sieltä tuli pitkin tietä. He olivat pistäneet pienet eväsnyyttinsä pitkiin sauvoihin, joita pitivät olallaan kuin kiväärejä, ja marssivat rohkeasti kesähelteessä ja lauloivat hyvässä tahdissa:

»Mars, eespäin!
Pystyssä päin — — —»

»Mihinkäs nyt, Julius patruuna?» huusivat he, kun hänet tapasivat, eivätkä huomanneet surunpilviä hänen otsallansa.

»Pois synnin ja turhuuden tyyssijasta», vastasi Julius patruuna. »En tahdo oleskella enää laiskurien ja pahantekijäin parissa. Minä menen kotiin äidin luokse.»

»Oi», huusivat tytöt, »se ei ole totta, eihän Julius patruuna toki lähde Ekebystä».

»Lähtee», sanoi hän, ja löi nyrkkinsä vaatekirstuun. »Niinkuin Loth pakeni Sodomasta ja Gomorrasta, niin pakenen Ekebystä minä. Nyt siellä ei ole ainoatakaan hurskasta miestä. Mutta kun maa heidän jalkainsa alla kukistuu ja taivaasta räiskii tulta ja tulikiveä, silloin minä riemuitsen Jumalan hurskaista tuomioista. Hyvästi, tytöt, kavahtakaa te Ekebytä!»

Sen sanottuaan hän aikoi ajaa edelleen, mutta tämä ei suinkaan ollut noiden iloisten tyttöjen tarkoitus. Heidän tarkoituksensa oli mennä Dundervuorelle näköalaa katsomaan, mutta tie oli pitkä, ja he halusivat kovasti nyt ajaa Juliuksen heinähäkissä vuoren juurelle. Onnellisia he, jotka voi-

vat nauttia elämän päivänpaisteesta, tarvitsematta kurpitsaa kiireensä suojaksi! Kahdessa minuutissa saivat tytöt aikeensa toteutumaan. Julius patruuna käänsi sonninsa ja suuntasi sen Dunder-vuorta kohti. Hymyillen istui hän nyt eväslippaallaan, kun häkki nousi tyttöjä täyteen. Pitkin tienvartta kasvoi päivänkukkia ja kamelisaunioita ja käenkaalia. Sonnin täytyi tuontuostakin hetkinen levätä. Silloin laskeusivat tytöt häkistä ja poimivat kukkia. Pian koristivat Juliuksen päätä ja sonnin sarvia komeat seppeleet.

Sitten näkivät he nuoria koivuja ja tummia leppäpensaita. Niinpä he laskeutuivat rattailta ja katkoivat oksia kaunistaakseen häkin. Siitä tuli pian kuin matkustava viidakko. Siitä riitti iloa ja leikkiä kaiken päivää. Julius patruuna tuli sikäli lempeämmäksi ja valoisammaksi, mikäli päivä kului. Hän jakeli evässäkistänsä tytöille ja lauleli heille. Kun he seisoivat Dunder-kukkulalla, allansa aava maisema niin uljaana ja kauniina, että heille tuli kyyneleet silmiin sen ihanuutta katsellessa, — silloin tunsi Julius sydämensä kiivaasti sykkivän, sanat hyrskyivät hänen huuliltansa, ja hän puhui rakkaasta maastaan.

»Oi Vermlanti», hän sanoi, »sa kaunis, ikihurmaava! Usein, kun minä olen katsellut edessäni kartalla sinua, olen minä ihmetellyt, minkä muotoinen sinä mahdat olla, mutta nyt ymmärrän, mikä sinä olet. Sinä olet vanha, hurskas erakko, joka istut hiljaa uneksien, lepäät jalat ristissä ja kädet helmassa. Sinulla on suippo myssy vedettynä puolin-suljetuille silmillesi. Sinä olet mietis-

kelijä, olet pyhä uneksija, ja hyvin kaunis sinä olet. Aavat metsät ovat sinun pukusi. Pitkät nauhat sini-vettä, ja samaa tasoa juoksevien sinisten harjujen jonot reunustavat sitä. Sinä olet niin yksinkertainen, ettei vieras näe, miten kaunis sinä olet. Sinä olet köyhä niinkuin hurskaat halaavat olla. Sinä istut hiljaa, Venernin laineiden huuhdellessa jalkojasi ja ristiinpantuja nilkkojasi. Vasemmalla kupeellasi ovat sinulla malmikenttäsi ja kaivoksesi. Niissä on sinun sykkivä sydämesi. Pohjoisessa on sinulla jylhyyden, salaperäisyyden tummat, kauniit seudut. Siellä on sinun pääsi, uneksija.»

»Kun minä näen sinut, sinä jättimäinen, sinä vakava, täyttyvät silmäni kohta kyyneleillä. Sinä olet ankara kauneudessasi, sinä olet miete, köyhyys, kieltäymys, ja kumminkin näen minä lempeyden suloiset piirteet keskellä ankaruuttasi. Minä katselen sinua ja jumaloin sinua. Kun minä vain katsahdan avaraan metsään, kun vain pukusi kaista minua koskettaa, niin paranee sieluni vaivoista. Tunti tuntinsa, vuosi vuoden perästä olen sinun pyhiä kasvojasi katsellut. Mitä arvoituksia kätket silmäluomiesi alle, sinä tyytymyksen jumaluus? Oletko ratkaissut jo elämän arvoituksen, ja kuoleman, vai aprikoitko vielä, sinä pyhä, jättiläismäinen? Minusta sinä olet suurten, vakavain ajatusten vaalija. Mutta minä näen ihmisten ahertavan päälläsi ja ympärilläsi, olentojen, jotka eivät koskaan tunnu huomaavan vakavuuden majesteettisuutta otsallasi. He näkevät vain sinun kasvojesi ja jäsentesi kauneuden, ja hurmaantuvat niin, että unohtavat kaiken.»

»Voi minua, voi kaikkia meitä, Vermlannin lapsia! Kauneutta, kauneutta ainoastaan, emme mitään muuta me vaadi elämältä. Me kieltäymyksen lapset, vakavuuden, köyhyyden, me kohotamme kätemme kuin yhteen ainoaan, pitkään rukoukseen ja rukoilemme tuota ainoata hyvää: kauneutta. Olkoon elämä kuin ruusupensas, kukkikoon se rakkautta, viiniä ja huvia, ja olkoot sen ruusut joka miehelle tarjolla! Kas sitä me halaamme; ja meidän maamme piirteet ovat ankaruuden, vakavuuden, kieltäymyksen! Maamme on mietinnän ikuinen vertauskuva, mutta meillä ei ole ajatuksia.»

»Oi Vermlanti, sa kaunis, iki-hurmaava!»

Niin puhui hän kyynelsilmin ja sisäisestä innosta vapisevin äänin. Tytöt kuuntelivat häntä ihmetellen ja heltyneinäkin. Vähän aavistivat he sitä tunteiden syvyyttä, joka kätkeysi tämän leikkiä ja hymyä kimaltavan pinnan alle.

Kun päivä kallistui iltaan ja he nousivat takaisin häkkiin, niin tytöt tuskin tiesivät, mihin Julius patruuna heitä vei, ennenkuin he pysähtyivät Ekebyn portaiden eteen.

»Nyt mennään sisään ja pistetään pikkuisen tanssiksi», sanoi Julius patruuna.

Mitä sanoivat kavaljeerit, kun näkivät Julius patruunan tulevan takaisin, kuihtunut seppele hatussa ja häkki täynnä tyttöjä?

»Kyllähän me arvattiin tyttöjen hänet vieneen», sanoivat he, »sillä muuten hän olisi joutunut tänne takaisin monta tuntia aikaisemmin». Sillä kavaljeerit muistivat, muistivatpa kyllä, että tämä oli juuri seitsemästoista kerta, jolloin Julius patruuna

koetti lähteä Ekebystä: oli koetellut kerran joka vuosi. Mutta nyt oli Julius patruuna jo unhoittanut sekä tämän että ne muut yrityksensä. Hänen omatuntonsa nukkui taas yksivuotista untaan.

Se oli veikeä mies, tuo Julius patruuna. Kevyt tanssissa, riuska pelipöydässä. Kynä, sivellin ja viulunkäyrä kävivät kaikki yhtä hyvin hänen käteensä. Hänellä oli herkkä sydän, kauniita sanoja suulla, kurkku täynnä lauluja. Mutta mitä tämä kaikki olisi häntä hyödyttänyt, jollei hänellä olisi ollut omaatuntoa, joka ilmaisee olemisensa vaan kerran vuodessa, ollen kuin nuo päivänkorennot, jotka liitävät ylös synkistä syvyyksistä ja tekaisevat itselleen siivet elääkseen vain muutamia tunteja päivän valossa ja auringonpaisteessa.

---

12. 185 II. — 8

Yhdestoista luku.

SAVIPYHIMYKSET.

Svartsjön kirkko on valkea sekä ulkoa että sisältä: valkoiset ovat seinät, saarnastuoli, penkit ja lehteri, katto, ikkunanpielet, alttariliina, kaikki on valkoista. Svartsjön kirkossa ei ole yhtään koristuksia, ei yhtään kuvia, ei aateliskilpiä. Alttarin yläpuolla on vain puuristi, jossa on valkea, liinainen vaate. Ennen ei ollut niin. Silloin oli katto maalauksia täynnä, ja monenlaisia kirjavia, kivisiä ja savisia kuvia oli tässä Jumalan huoneessa.

Kerran, hyvin kauan sitten, oli muudan taiteilija seisonut Svartsjössä ja katsellut kesäpäivän taivasta, tarkastellut pilvien matkaa aurinkoa kohti. Hän oli nähnyt valkoisten, loistavien pilvien, jotka aamulla ovat alhaalla ilmanrannalla, kohoutuvan torneina yhä korkeammalle, nähnyt kaikkien odottavien jättiläispilvien laajenevan ja nousevan korkeuteen hyökätäkseen. Ne nostivat purjeensa kuin alukset. Ne kohottivat lipun kuin sotilaat. Ne menivät valtaamaan koko taivasta. Auringon, avaruuden hallitsijattaren, edessä nämä kasvavat hirviöt teeskentelivät ja rupesivat vaaratto-

man näköisiksi. Tuossa oli saalista himoava leijona. Se muuttihe puuteroiduksi naiseksi. Tuossa oli jättiläinen kuristavin käsivarsin. Hän laskihe loikomaan kuin uneksiva sfinksi. Muutamat koristivat valkeata alastomuuttaan kulta-reunaisilla kaavuilla. Toiset siroittivat poskipunaa lumisille kasvoillensa. Siellä oli tasankoja, siellä oli metsiä. Siellä oli muurilinnoja korkeine torneineen. Valkoiset pilvet pääsivät kesätaivaan herroiksi. Ne täyttivät koko sinisen kuvun. Ne saavuttivat auringon ja hämärsivät sen.

»Oi kuinka kaunista olisi», ajatteli silloin hurskas taiteilija, »jos ikävöivät henget voisivat nousta näille tornivuorille, ja ne kantaisivat heitä kuin keinuvalla laivalla yhä ylemmäksi ja ylemmäksi.»

Ja samassa hän keksi, että kesäpäivän valkopilvet olivat niitä aluksia, joilla autuaiden sielut matkaavat.

Hän näki heidät siellä. Siellä seisoivat he väikkyvillä pilvitöyryillä, liljat kädessä ja kultakruunu päässä. Avaruus kaikui heidän laulustansa. Enkelejä lenteli levein, vahvoin siivin heitä vastaan. Oi, mikä joukko autuaita! Sitä mukaa kuin pilvet levenivät, tuli näkyviin yhä useampia ja useampia. Ne lepäsivät pilvivuoteilla kuin lumpeenkukat umpilammissa. Ne koristivat niitä, kuten liljat koristavat niittyä. Sitä riemukasta nousua! Pilvi kohosi pilvensä takaa. Ja kaikki ne olivat täynnä taivaallisia sotajoukkoja hopea-varuksissa, kuolemattomia laulajia purppura-reunaisissa viitoissa.

Tämä taiteilija oli sitten maalannut Svartsjön

kirkon katon. Siinä oli hän tahtonut kuvata kesäpäivän kohoavia pilviä, jotka veivät autuaita taivaan ihanuuteen. Käsi, joka käytti sivellintä, oli ollut voimakas, mutta samalla kutakuinkin kankea, joten pilvet muistuttivat enemmän allongiperuukin kierteisiä kiharoita kuin kasvavia vuoria ja pehmeää sumua. Ja sellaisiksi kuin ne pyhimykset olivat hohtaneet taiteilijan mielikuvituksessa hän ei ollut niitä osannut kuvata, vaan oli pukenut ne ihmisten tapaan pitkiin, punaisiin kaapuihin ja kankeihin piispanhiippoihin tai mustiin papin-kauhtanoihin, joissa oli kankeat piippakaulukset. Hän oli tehnyt heille suuret päät ja pienet ruumiit, ja hän oli varustanut heidät nenäliinoilla ja rukouskirjoilla. Latinalaisia johdelauselmia lensi heidän suustansa, ja niille, jotka hän oli tarkoittanut ylimmiksi, oli hän laittanut tanakat puutuolit pilvien selkään, joten he voivat mukavasti istua matkallaan iankaikkisuuteen.

Mutta senhän jokainen tiesi, etteivät henget ja enkelit olleet koskaan näyttäytyneet taiteilija raukalle, eikä siis liioin ihmeteltykään, ettei hän ollut osannut laatia niitä ylimaailmallisen kauneiksi. Hyvän mestarin hurskas maalaus oli kyllä näyttänyt monesta mahdottoman suloiselta, ja paljon pyhää heltymystä se oli herättänyt. Se olisi kai ollut arvokas meidänkin silmien katsella.

Mutta kavaljeerien vuonna antoi kreivi Dohna maalata koko kirkon valkoiseksi. Silloin hävitettiin kattomaalaus. Samoin tuhoutuivat kaikki savipyhimykset.

Ah, ne savipyhimykset!

Olisi terveellisempää minulle, että minulle tuottaisi niin suurta surua inhimillinen hätä kuin mitä tunsin niiden perikadon vuoksi; että ihmisten julmuus ihmisiä kohtaan täyttäisi minut sellaisella katkeruudella kuin olen kokenut heidän tähtensä. Mutta ajatelkaapas vaan, siellä oli Pyhä Olavi, kypärin ympärillä kruunu, kirves kädessä ja polvilleen lankeava jättiläinen hänen jalkainsa alla; saarnastuolissa siellä oli Judit punaisessa puserossa ja sinisessä hameessa, miekka toisessa kädessä ja toisessa tiimalasi — assyyrialaisen sotapäällikön pään asemesta; siellä oli Saban salaperäinen kuningatar sinisessä puserossa ja punaisessa hameessa, hanhenjalka toisena jalkana ja käsi täynnä Sibyllakirjoja; siellä oli harmaa Pyhä Yrjänä, joka makasi yksinään kuorin penkillä, sillä sekä hevonen että lohikäärme oli rikottu; siellä oli Pyhä Kristoffer viheriöivin sauvoin, ja Pyhä Eerikki valtikoin ja kirvein, puettuna jalkoihin ulottuvaan, kultakukkaiseen kaapuun.

Minä olen istunut siellä Svartsjön kirkossa niin monena sunnuntaina harmitellen sitä, että kuvat olivat poissa, ja ikävöinyt niitä. Minä en olisi juuri välittänyt, jos niiltä olisi ollut poissa nenä tai jalat, jos kultaus olisi vaalennut ja väri putoillut. Minä olisin ne nähnyt pyhimystarujen loistavissa sädekehissä.

Lienee ollut niiden pyhimysten kohtalo sellainen, että ne pudottivat vähänväliä valtikkansa tai korvansa tai kätensä, joten niitä täytyi aina paikata ja puhdistaa. Siihen seurakunta väsyi ja tahtoi päästä niistä. Mutta talonpojat eivät pyhi-

myksille olisi tehneet mitään vahinkoa, ellei kreivi Henrik Dohnaa olisi ollut olemassa. Hän ne antoi viedä pois paikoiltaan.

Minä olen siksi vihannut häntä niinkuin ainoastaan lapsi voi vihata. Minä olen vihannut häntä kuin nälkäinen kerjäläinen vihaa ahnasta perheenemäntää, joka kieltää häneltä leivän. Minä olen vihannut häntä niinkuin köyhä kalastaja vihaa ilkeää poikaa, joka on turmellut hänen verkkonsa ja hakannut reikiä hänen venheesensä. Enkö minä ollut nälissäni noiden pitkien jumalanpalvelusten aikana! Ja hän oli ottanut pois leivän, joka olisi minun henkeäni ravinnut. Enkö minä ikävöinyt äärettömyyteen, ylös taivaasen! Ja hän oli rikkonut minun alukseni ja repinyt verkot, joilla minä olisin pyydystänyt pyhiä näkyjä.

Ei ole oikealla vihalla mitään tilaa aikuisten maailmassa. Kuinka voisin minä nyt vihata niin säälittävää olentoa kuin tuo kreivi Dohna, tai mielipuolta sellaista kuin Sintram, tai veltostunutta maailmannaista kuin Märta kreivitär! Mutta kun minä olin lapsi, — silloin he olivat onnekseen kuolleet aikoja sitten.

Pappi saattoi siellä saarnastuolissa puhua rauhasta ja sovinnosta, mutta meidän kirkko-penkkiimme eivät hänen sanansa koskaan kuuluneet. Ah, jos ne vaan olisivat olleet siellä, nuo vanhat savipyhimykset, ne kyllä olisivat saarnanneet minulle niin, että minä olisin voinut sekä kuulla että ymmärtää.

Mutta kun ne oli viety, niin useimmiten minä

mietin siellä istuessani, millaista silloin oli ollut, kun ne ryöstettiin ja hävitettiin.

Kun kreivi Dohna oli julistuttanut avioliittonsa kumotuksi, sen asemasta, että olisi etsinyt vaimoansa ja laillistuttanut liiton, herätti se kaikkien suuttumusta, sillä tiedettiinhän, että kreivitär oli lähtenyt hänen kotoansa ainoastaan pelastuakseen kiusautumasta hengiltä. Nyt näytti kuin olisi kreivi tahtonut ottaa takaisin Jumalan armon ja ihmisten kunnioituksen hyvällä työllä, ja niinpä hän antoi korjata Svartsjön kirkon. Hän kalkitutti valkeaksi koko kirkon ja revitytti pois kattomaalaukset. Hän itse kantoi renkiensä kanssa kuvat veneesen ja upotti ne Lövenin syvyyteen.

Kuinka hän tohti satuttaa kättänsä näihin Herran voimallisiin?

Oi, että se ilkityö sai tapahtua! Eikö se käsi, joka oli katkaissut Holoferneksen pään, enää käytellytkään miekkaa? Oliko Saban kuningatar unhoittanut kaikki salaiset tietonsa, jotka haavoittavat vaarallisemmin kuin myrkytetty nuoli? Pyhä Olavi, Pyhä Olavi, vanha viikinki, Pyhä Yrjänä, Pyhä Yrjänä, vanha lohikäärmeen-tappaja, teidän urotöittenne pauhu on siis kuollut, ihmeiden säteikkö sammunut! Mutta niin oli kai, etteivät pyhät tahtoneet käyttää väkivaltaa hävittäjiään kohtaan. Koska Svartsjön talonpojat eivät halunneet enää kustantaa väriä heidän nuttuihinsa eikä kultausta heidän kruunuihinsa, sallivat he kreivi Dohnan kantaa itsensä ulos ja upottaa Lövenin pohjattomaan syvyyteen. He eivät tahtoneet enää seista rumentamassa Jumalan huonetta. Oi, ne

turvattomat, muistivatkohan ne ajan mokoman, jolloin heidän eteensä tuotiin uhrina rukouksia ja polvistumisia?

Minä ajattelin sitä venhettä pyhimyslastineen, joka lipui Lövenin kalvolla eräänä hiljaisena kesäiltana elokuulla. Mies, joka souti, veteli verkkaisesti ja heitti arkoja silmäyksiä harvinaisiin matkalaisiin, jotka loikoilivat keulassa ja perässä; mutta kreivi Dohna, joka oli myöskin matkassa, ei peljännyt. Hän tarttui niihin, yhteen toisensa jälkeen, ja heitti ne korkeimman omakätisesti järveen. Hänen otsansa oli kirkas, ja hän hengitti syvään. Hän tunsi olevansa puhtaan evankeelisen opin sankari. Eikä tapahtunut ollenkaan ihmettä vanhain pyhimysten kunniaksi. Vaieten ja toivotonna vaipuivat ne perikatoonsa.

Mutta seuraavana sunnuntai-aamuna hohti Svartsjön kirkko loistavan valkeana. Eivät häirinneet mitkään kuvat enää ihmisten sisäisen katselmuksen rauhaa. Ainoastaan sielun silmillä tulee hurskaiden nähdä taivaan ihanuus ja pyhien kasvot. Ihmisten rukousten on noustava Korkeimman luo omilla vahvoilla siivillään. Eivät ne enää saa takertua pyhimysten helmoihin.

Ah, vihreä on maa, ihmisen rakastettu asunto, sininen on taivas, hänen ikävöimisensä määrä. Maailma loistaa värejä. Miksi on kirkko valkea? Valkea kuin talvi, alaston kuin köyhyys, kalvas kuin tuska. Se ei kimaltele kuuraa kuin talvinen metsä. Se ei säteile helmissä ja pitseissä kuin valkea morsian. Kirkko on maalattu valkeaksi, kylmällä liimavärillä, aivan kuvaton, tauluton.

Sinä sunnuntaina istui kreivi Dohna kuorissa kukilla koristetussa nojatuolissa, että kaikki näkisivät hänet ja ylistäisivät häntä. Nyt piti häntä kunnioitettaman, häntä, joka oli korjauttanut vanhat penkit, hävittänyt rumentavat kuvat, panettanut uudet lasit kaikkiin särkyneihin ikkunoihin ja sivunnut koko kirkon liimavärillä. Siihen hänellä oli kai vapaa valta. Jos hän tahtoi lepyttää Kaikkivaltiaan vihaa, niin hyvähän oli, että hän koristi hänen temppelinsä mikäli ymmärsi. Mutta miksi hän otti siitä kiitosta?

Hän, jonka tunnolla oli leppymätön ankaruuden syy, hänen olisi pitänyt kirkkoon tultuaan laskeutua polvilleen häpeäjakkaralle ja pyytää kristiveljiänsä ja sisariansa rukoilemaan kärsivällistä Jumalaa, että hän saisi olla täällä hänen pyhätössään. Parempi olisi hänen ollut, jos hän olisi seissut siellä poloisena pahantekijänä kuin istunut kunniassa ja siunattuna kuorissa, ottaen vastaan palkintoa siitä, että tahtoi tehdä sovinnon Jumalan kanssa.

Voi kreivi, varmaan Hän oli odottanut sinua häpeäjakkaralle. Hän ei antanut pilkata itseänsä sillä, etteivät ihmiset uskaltaneet sinua moittia. Hän on vieläkin se kiivas Jumala, joka panee kivet puhumaan, kun ihmiset vaikenevat.

Kun jumalanpalvelus oli loppunut ja viimeinen virsi veisattu, ei kukaan poistunut kirkosta, vaan pappi nousi saarnastuoliin pitämään kiitospuhetta kreiville. Mutta niin pitkälle ei toki jouduttukaan! Sillä ovet lensivät auki, ja siinä tulivat vanhat pyhimykset takaisin kirkkoon, loruen Lövenin vettä, viheriän mudan ja ruskean liejun vallassa. He oli-

vat kai kuulleet, että täällä pidetään ylistyspuheita sille, joka syöksi heidät hävityksen kuiluun ja joka ajoi heidät ulos Jumalan pyhästä huoneesta ja upotti heidät kylmiin, lioittaviin aaltoihin. Vanhat pyhimykset tahtovat hekin lausua sanansa.

He eivät rakasta laineiden yksitoikkoista lipatusta. He ovat tottuneet virrenveisuusen ja rukouksiin. He vaikenivat ja antoivat asian mennä menojaan sen aikaa kuin he luulivat siitä koituvan kunniaa Jumalalle. Mutta niin ei asianlaita ollutkaan. Täällä istuukin nyt kreivi Dohna kuorissa, loistossa ja kunniassa, ja tahtoo, että pitää palvella ja ylistää häntä Jumalan huoneessa. Sellaista he eivät voi kärsiä. Senvuoksi he ovat nousseet vetisestä haudastansa ja marssivat nyt takaisin kirkkoon, kaiken kansan tuttuina. Siinä kulkee Pyhä Olavi, kruunu hatun ympärillä, ja Pyhä Eerikki, kultakukat kaavussa, ja harmaa Pyhä Yrjänä, ja pyhä Kristoffer, ei muita, sillä Saban kuningatar ja Judit eivät näet tulleet.

Mutta kun väki ehti ensi hämmästyksestä toipua, niin kirkossa suhisee kuuluva kuiskaus:

»Kavaljeerit!»

Niin, kavaljeerit kuin kavaljeerit! Ja he menevät suoraan, sanaakaan sanomatta, kreivin luo ja nostavat hänen tuolinsa olkapäilleen ja kantavat hänet kirkosta ulos laskien hänet kirkonmäelle.

He eivät sano mitään eivätkä katso enemmän oikealle kuin vasemmallekaan. He vaan kursailematta kantavat kreivi Dohnan Herran huoneesta ulos, ja kun se on tehty, menevät taas pois, suorinta tietä järvelle.

Heidän kimppuunsa ei karattu, eivätkä he juuri tuhlanneet aikaakaan selittääkseen tarkoitustansa. Se oli itsestäänkin selvä. »Me Ekebyn kavaljeerit ajattelemme omin nokin. Kreivi Dohna ei ansaitse ylistystä Herran huoneessa. Siksi me kannetaan hänet ulos. Raahatkoon nyt kuka haluaa hänet takaisin sisään.»

Mutta häntä ei kannettu sisään. Papin kiitospuhetta ei koskaan pidettykään. Kansa virtasi ulos kirkosta. Ei ollut ketään, joka olisi ajatellut toisin kuin että kavaljeerit olivat menetelleet oikein.

He muistivat vaaleaa, nuorta kreivitärtä, jota oli kidutettu niin julmasti Borgissa. He muistivat häntä, joka oli ollut köyhille niin hyvä, joka oli ollut niin suloinen nähdä, että oli lohdutus häntä katsoa.

Synti oli tulla hurjin kujein kirkkoon; mutta sekä pappi että seurakunta tunsivat, että he olivat itse tekemäisillään pahemman kujeen itse Kaikkitietävälle. Ja he häpesivät itseään noiden villiytyneiden, vanhain hupsujen edessä.

»Kun ihmiset vaikenevat, täytyy kivien puhua», he sanoivat.

Mutta siitä päivästä ei kreivi Henrik viihtynyt enää Borgissa. Eräänä pimeänä yönä elokuun alussa ajettiin umpi-vaunut portaiden eteen. Kaikki palvelijat asettuivat niiden ympärille, ja kreivitär Märta tuli ulos saalien peitossa, tiheä harso kasvojensa edessä. Kreivi talutti häntä, mutta kreivitärtä vapisutti ja pöyristi. Tuskalla ja työllä saatiin hänet tohtimaan eteisen poikki ja portaiden yli.

Sitten hän toki pääsi vaunuihin, kreivi hyppäsi niihin hänen perästänsä, ovet paukautettiin kiinni ja kuski antoi hevosten mennä minkä kavioista pääsivät. Kun harakat seuraavana aamuna heräsivät, oli kreivitär Märta karannut.

Kreivi eli sitten kaukana etelässä. Borg myytiin, ja on nyt monta kertaa vaihtanut omistajaa. Kaikkien sitä täytyy rakastaa. Harvat lienevät sen isäntinä olleet onnellisia.

Kahdestoista luku.

JUMALAN MATKAMIES.

—

Jumalan matkamies, Lennart kapteeni, asteli eräänä elokuun iltapäivänä Brobyn majataloon ja meni keittiöön. Hän oli matkalla kotiinsa Helgesäteriin, joka on neljännespeninkulman luoteesen Brobystä, aivan metsänrinnassa.

Kapteeni Lennart ei vielä silloin tiennyt, että hänestäkin tulee maan päällä Jumalan matkamies. Hänen sydämensä ailahteli ilosta, kun hän nyt taas oli saapa nähdä kotinsa. Hän oli kokenut synkät kohtalot; mutta nyt hän oli kotona, ja nyt oli kaikki kääntyvä parhain päin. Ei hän tiennyt, että hänestä tulee sellainen, jonkalaiset eivät saa levätä oman katon alla eikä lämmitellä oman liedën ääressä.

Jumalan matkamiehen, Lennart kapteenin mielenlaatu oli iloinen. Kun hän ei tavannut ketään majatalon kyökissä, väänsi hän siellä kaikki epäjärjestykseen kuin vallaton poika. Kiireesti hän kutaisi viallisen rannun kankaasen ja vetäisi rukinpyörän puneen paikoiltaan. Hän nakkasi kissan koiran korville, ja nauroi niin, että talo kai-

kui, kun vanhat toverit hetken tulisuudessa unhoittivat entisen ystävyytensä ja kirmaisivat vastatusten kynnet koukussa, vihaisin silmin, karvat pörhössä.

Tulipa sitten majatalon emäntä jyryn kuultuaan sisään. Hän jäi kynnykselle ja katsoi miestä, joka nauroi tappeleville eläimille. Emäntä tunsi hänet hyvin, mutta silloin, kun hän oli viimeksi hänet nähnyt, oli kapteeni istunut vanginrattailla ranteet käsiraudoissa. Hän muisti sen hyvin. Viisi ja puoli vuotta sitten olivat varkaat Karlstadin talvimarkkinoilla varastaneet maaherrattaren koristukset. Monta sormusta, rannerengasta ja solkea, joita jalo rouva piti suuressa arvossa — sillä enin niistä oli saatu perintönä ja lahjoina, — oli kadonnut. Koskaan niitä ei löydettykään. Mutta pian tiesi huhu ympäri maata kertoa, että Helgesäterin Lennart kapteeni oli muka varas.

Emäntä ei ollut milloinkaan voinut ymmärtää, miten sellainen huhu oli syntynyt. Eikös se ollut niin hyvä ja kunniallinen mies, tämä Lennart kapteeni? Hän eli onnellisena vaimoineen, jonka oli ottanut vasta pari vuotta sitten, sillä hyvin myöhään hän oli päässyt sellaisiin varoihin, että voi naida. Eikö hänellä nyt ollut hyvä toimeentulo palkastaan ja virkatalostaan? Mikä sellaisen miehen voi vietellä varastamaan vanhoja rannerenkaita ja sormuksia? Ja vielä ihmeellisemmältä hänestä tuntui se, että sellainen huhu tuli niin uskotuksi, niin täysin todistetuksi, että Lennart kapteeni sai eron virasta, menetti miekkatähtensä ja tuomittiin viideksi vuodeksi kuritustyöhön.

Itse oli hän sanonut olleensa markkinoilla, mutta lähteneensä sieltä pois ennenkuin kuuli varkaudesta puhuttavankaan. Maantieltä hän oli löytänyt vanhan, ruman soljen, jonka oli ottanut ja vienyt kotiin ja antanut lapsillensa. Mutta se solki oli kultainen ja oli noita varastettuja tavaroita: se tuli hänen onnettomuutensa syyksi. Mutta oikeastaan oli Sintram alunpitäen siihen syynä. Ilkeä tehtaanpatruuna oli tullut ilmiantajaksi ja lausunut langettavan todistuksen. Tuntui siltä kuin hänen olisi ollut tarpeen saada Lennart kapteeni pois seudulta, sillä kohta senjälkeen nostettiin oikeudenkäynti häntä itseään vastaan, koska hänen oli huomattu myyneen ruutia norjalaisille 1814 vuoden sodassa. Ihmiset luulivat, että hän pelkäsi jotakin todistusta, jonka kapteeni Lennart olisi voinut esittää häntä vastaan. Nyt vapautettiin hänet todistusten vajavuuden tähden.

Majatalon emäntä ei voinut miestä kyllikseen katsella. Kapteenin tukka oli tullut harmaaksi ja selkä köyristynyt; hänellä oli varmaankin ollut vaikeat päivät. — Mutta ystävällinen muotonsa ja iloinen luontonsa hänellä oli jäljellä. Hän oli yhä se sama Lennart kapteeni, joka oli saattanut hänet morsiamena alttarille ja tanssinut hänen häissään. Hän varmaankin seisattuu yhä vielä puhelemaan jokaisen ihmisen kanssa, kenen tiellä tapaa, ja heittää lantin joka lapselle; hän varmaankin sanoo yhä jokaiselle ryppyiselle mummolle, että muori tulee päivä päivältään yhä nuoremmaksi ja kauniimmaksi, ja yhä vieläkin hän istahtaa kai tynnö-

rille ja soittaa viulua väelle, joka juhannusriu'un ympärillä tanssii. Herranen aika, varmaan!

»No, Katri-muori», alkoi kapteeni, »eikös nyt uskalleta katsoakkaan minua?»

Hän oli oikeastaan tullut tänne kuulustamaan, miten hänen kotonaan jaksettiin ja odotettiinko häntä palaavaksi. Niiden sopi tietää, että hän oli suorittanut rangaistuksensa tällä kertaa.

Majatalon muori kertoi hänelle pelkkiä hyviä uutisia. Hänen vaimonsa oli ollut reilu kuin mies. Se oli vuokrannut uudelta omistajalta sen asumuksen, ja kaikki oli onnistunut hyvästi. Lapset olivat terveitä, ja ilokseen niitä näki. Ja tokihan ne häntä odottivat! Kapteenska oli ankara rouva, joka ei ilmaissut ajatuksiaan, mutta sen tiesi majatalon muori, ettei kukaan ollut saanut syödä Lennart kapteenin lusikalla eikä istua hänen tuolillansa sillaikaa kuin hän oli poissa. Nyt keväällä ei ollut mennyt päivääkään, ettei kapteenska olisi kävellyt aina sen kiven luo, joka on Brobyn mäen harjalla, ja katsellut alas tielle, eikö miestä jo tule. Ja uudet vaatteet hän on laittanut kapteenille, kotikutoiset vaatteet, joihin hän on itse tehnyt enimmän työn. Kas, toki sen siitä arvaa, että kapteenia odotetaan, vaikkei rouva mitään sanonut.

»He eivät siis sitä usko?» sanoi Lennart kapteeni.

»Eivät, kapteeni», sanoi emäntä. »Kukaan ei sitä usko.»

Silloin ei kapteeni viipynyt kauempaa tupasessa, silloin hän tahtoi lähteä kotiin.

Mutta hän sattui majatalon luona tapaamaan vanhoja, rakkaita tuttuja. Ekebyn kavaljeerit olivat juuri tulleet majataloon. Sintram oli kutsunut heidät sinne viettämään hänen syntymäpäiväänsä. Ja kavaljeerit eivät hetkeäkään epäilleet puristaa kuritusvangin kättä ja toivottaa häntä tervetulleeksi kotiin. Sintramkin sen teki.

»Rakas Lennart», sanoi hän, »ole varma siitä, että siinä oli Jumalalla jokin tarkoituksensa».

»Huuti, lurjus!» huusi kapteeni Lennart. »Luuletko sinä, etten minä tiedä, ettei suinkaan meidän Herramme sinua pyövelin pölkyltä pelastanut?»

Toiset nauroivat. Mutta Sintram ei suuttunut vähääkään. Hänestä ei ollut ollenkaan vastenmielistä kuulla, että ihmiset vihjailivat hänen liitostaan pahan kanssa.

Niin, ja sitten veivät he Lennart kapteenin takaisin sisään, tyhjentääkseen tervetuliais-lasin hänen kanssaan; sitten hän saisi taas kohta jatkaa matkaansa. Mutta silloin kävi hänelle huonosti. Hän ei ollut juonut tuollaisia pettäviä aineita viiteen vuoteen. Hän ei ollut kai koko päivänä syönyt, ja oli pitkästä matkastansa upo-uupunut. Luonnollisesti hänen päänsä meni pyörälle parista lasista.

Kun kavaljeerit saivat hänet niin pitkälle, ettei hän enää oikein tiennyt, mitä teki, pakottivat he hänet ottamaan lasin toisensa jälkeen; ja eivät he tarkoittaneet sillä mitään pahaa, se oli pelkkää hyväntahtoisuutta miestä kohtaan, joka ei ollut maistanut sellaista hyvää viiteen vuoteen.

Muuten hän oli miesten raittiimpia. Ja tietysti voi nyt myös arvata, ettei hänen aikomuksensa

ollut humaltua; hänenhän piti mennä kotiin vaimonsa ja lastensa luo. Mutta sen sijaan hän jäikin nyt makaamaan kapakkahuoneen penkille ja nukkui siihen.

Hänen siinä maatessaan niin houkuttelevan tiedotonna, otti Gösta hiilen ja vähäisen puolukkamehua ja maalasi hänen kasvojansa. Hän teki hänelle oikean ryövärinaaman; hänen mielestänsä se nyt sopi niin mainiosti, kun hän tuli suoraan vankilasta. Hän teki hänelle mustan silmän, veti punaisen arven nenän poikki, sotki tukan sekaviksi töyhdöiksi otsalle ja nokesi koko kasvot.

He nauroivat tälle hetkisen, sitten aikoi Gösta pestä naamarin pois.

»Anna olla», sanoi Sintram, »niin että hän saa nähdä sen itsekin kun nousee. Se huvittaa häntä.»

Niin, se sai jäädä sillensä, eivätkä kavaljeerit ajatelleet kapteenia sen enempää. Pidot kestivät koko yön. Päivän noustessa he lähtivät. Silloin heidän aivoissaan oli tosiaan enemmän viiniä kuin älyä.

Nytpä kysymys, mitä tehtäisiin Lennart kapteenille. »Viedään hänet kotiin», sanoi Sintram. »Ajatelkaapas, miten iloiseksi hänen vaimonsa tulee! Onpa huvi nähdä hänen iloansa. Mieltäni ihan liikuttaa, kun sitä ajattelen. Viedään hänet kotiin!»

Kaikkia liikutti tämä ajatus. Herra Jumala, miten hän tulee iloiseksi, tuo ankara Helgesäterin rouva!

He pudistelivat Lennart kapteenin jaloilleen ja nostivat hänet ajopeleihin. Uniset tallirengit olivat aikaa sitten ajaneet ne kuistin eteen. Ja niin mat-

kasi sitten koko joukko Helgesäteriin: toiset torkkuivat ja olivat pudota kärryistä, toiset lauloivat pysyäkseen valveilla. He eivät, koko sakki, näyttäneet juuri roistojoukkiota kauniimmalta, tylsiä kun olivat, kasvot pöhöksissä.

He pääsivät kuitenkin perille, jättivät hevoset takapihaan ja marssivat koko juhlallisina portaille. Beerencreutz ja Julius taluttivat Lennart kapteenia välissään.

»Laittaudu aikamieheksi, Lennart», sanoivat he hänelle. »Nythän olet kotonasi. Etkö sinä näe, että olet kotonasi?»

Hän sai silmänsä auki ja tuli melkein raittiiksi. Hänen mielensä heltyi siitä, että he olivat saattaneet hänet kotiin.

»Ystävät», sanoi hän ja pysähtyi pitämään puhetta heille, »minä olen kysynyt Jumalalta, ystävät, miksi niin paljon pahaa on saanut päälleni tulla».

»Oh, hiljaa, Lennart, eläkä saarnaa!» karjaisee Beerencreutz.

»Anna hänen jatkaa», sanoo Sintram, »hän puhuu hyvin».

»Olen kysynyt häneltä, enkä ymmärtänyt; nyt ymmärrän. Hän tahtoi näyttää minulle, millaisia ystäviä minulla oli. Ystäviä, jotka saattavat minua kotiin, nähdäkseen minun ja minun vaimoni iloa. Sillä minun vaimoni odottaa minua. Mitä on viiden vuoden kurjuus sen rinnalla!»

Nyt jyristeltiin kovilla nyrkeillä ovea. Kavaljeereillä ei ollut aikaa kuunnella enää.

Sisässä alettiin liikkua. Piiat heräsivät ja katsoivat ulos. He tempasivat vaatteet yllensä, mutta eivät uskaltaneet moiselle miesjoukolle avata. Vihdoinkin vedettiin salpa pois. Kapteenska astui itse ulos.

»Mitä te tahdotte?» hän kysyi.

Beerencreutz vastasi:

»Me toimme miehesi tänne.»

He työnsivät Lennart kapteenia, ja rouva näki hänen tulla hoipertelevan itseään kohti, juopuneena, kasvoiltaan kuin ryöväri. Ja hänen takanaan näki hän koko tuon hoippuvain, juopuneiden miesten joukon.

Rouva peräytyi askeleen, kapteeni tuli perästä syli avoinna. »Sinä menit varkaana», huudahti rouva, »ja tulet takaisin renttuna». Sen sanottuaan hän aikoi mennä sisään.

Kapteeni ei ymmärtänyt. Hän aikoi seurata vaimoansa, silloin tyrkkäsi rouva häntä rintaan.

»Luuletko sinä, että minä aion ottaa huoneeni ja lasteni herraksi sellaisen kuin sinä?»

Ovi lensi kiinni, ja salpa vajosi paikoilleen.

Kapteeni Lennart syöksyi ovea kohti ja alkoi sitä rynkyttää.

Silloin eivät kavaljeerit mitenkään voineet olla nauramatta. Hän oli ollut niin varma vaimostaan, ja nyt ei toinen tahtonut hänestä tietääkkään. Se oli heidän mielestään naurettavaa.

Kun Lennart kapteeni kuuli heidän nauravan, hyökkäsi hän heidän kimppuunsa ja tahtoi lyödä heitä. He juoksivat pakoon ja nakkausivat ajoneuvoihinsa. Hän perästä, mutta innoissaan kom-

pastui hän kiveen ja lensi nurin. Hän pääsi taas jaloilleen, mutta ei ajanut toisia enää takaa. Sekavuudessaan pälkähti hänen päähänsä muudan ajatus. Tässä maailmassa ei tapahdu mitään Jumalan tahtomatta, ei mitään.

»Mihin tahdot sinä viedä minua?» kysyi hän. »Minä olen höyhen, jota henkeni tuulahdus ajaa. Minä olen sinun leikkipallosi. Mihin tahdot minua viedä? Miksi suljet sinä minulta kotini ukset!»

Hän vaelsi pois kotoansa, luullen että Jumala sitä tahtoi.

Auringon noustessa seisoi hän Brobyn mäkien harjalla ja katsoi laaksoihin. Ah, ei tiennyt laakson poloinen väki silloin pelastajansa lähestyvän. Ei ollut ainoakaan köyhä eikä murheellinen sitonut seppeleitä myöhään kuihtuneista puolukanvarsista ja ripustanut majansa oven päälle. Ei pantu niille kynnyksille, joiden yli hän pian oli astuva, tuoksuvan lavendelin lehtiä eikä pellonpientareen kukkia. Eivät nostaneet äidit lapsiansa käsivarrelleen, että ne saisivat nähdä tuon miehen tulevan. Ei ollut majojen sisus puhdistettu ja hieno, eikä musta liesi lemuavain katajain verhoama. Eivät tehneet miehet kedoilla työtä tulisin innoin, että hänen silmänsä olisivat ilahtuneet hyvin muokatusta pellosta ja hyvin kaivetuista ojista.

Ah, sieltä, missä hän seisoi, näkivät hänen tuskaiset silmäyksensä ainoastaan, miten kuivuus oli tuhonnut, miten sadot olivat palaneet, ja miten kansa tuskin näytti huolivan valmistaa maata ensi vuoden sadon vuoksi. Hän katsoi ylemmäksi sinisiä vuoria kohti, ja aamun terävä aurinko näytti

hänelle ruskeiksi palaneet seudut, joilla kulovalkeat olivat liikkuneet. Hän näki että kuivuus oli melkein hävittänyt tiepuolen koivut. Hän arvasi monista pienistä merkeistä, mäskinhajusta, jota tunsi kulkiessaan erään talon ohitse, kaatuneista aidoista ja vähistä kotiin tuoduista ja hakatuista haloista, ettei kansa hoidellut itseänsä, että hätä oli käsissä, ja että ihmiset hakivat lohdutustansa välinpitämättömyydestä ja viinasta.

Mutta kenties oli hänen tarpeellista nähdä, mitä näki. Sillä hänen ei suotu nähdä viheriöivän viljan orastavan omalla pellollaan, ei odotella oman lieden ääressä hehkuvain hiilten sammumista, ei tuntea omain lasten pehmeäin kätten puristuksia, tietää, että hänen tukenaan on hurskas vaimo. Kenties oli tarpeen hänelle, jonka mieltä syvä suru painoi, että oli muita, joille hän voi tarjota lohdutusta heidän köyhyydessään. Kenties oli tarpeellista hänelle, että nyt oli sellainen katkera aika, jolloin luonnon karuus koetteli köyhempää kansaa puutteella ja niin moni parempiosainen sitä vielä lisäksi turmeli.

Lennart kapteeni seisoi siellä Brobyn mäellä ja alkoi ajatella, että ehkäpä Jumala tarvitsee häntä. Häntä ei kutsunut vaimo kotiin.

On huomattava, etteivät kavaljeerit sitten voineet ollenkaan aavistaa, miten he olivat syynä kapteeninrouvan kovuuteen. Sintram vaikeni. Seudulla puhuttiin moittivasti vaimosta, joka oli ollut liian ylpeä ottamaan vastaan niin hyvää miestä. Kerrottiin, että hän esti jyrkästi, jos koetti puhella hänelle hänen miehestään, oli puhuja kuka tahansa.

Hän ei kärsinyt kuulla mainittavan miehensä nimeäkään. Lennart kapteeni taas ei yrittänyt saattaa häntä toisiin ajatuksiin.

Oli eräs päivä.

Vanha talollinen makaa kuolinvuoteellaan Högbergin kylässä. Hän on nauttinut ehtoollista, ja hänen elämänsä voimat ovat ehtyneet, hänen täytyy kuolla.

Levotonna kuin ainakin pitkän matkan alkaja antaa hän muuttaa vuodettaan keittiöstä tupaan ja taas tuvasta keittiöön. Siitä ymmärretään paremmin kuin raskaasta rinnan korinasta ja sammuvasta katseesta, että hänen hetkensä on tullut.

Hänen ääressään seisoo hänen vaimonsa, lapsensa ja palvelijansa. Hän on ollut onnellinen, rikas, arvossa pidetty. Hänen kuolinvuoteensa ei ole hyljätty. Kärsimättömät vieraat eivät ympäröi häntä viime hetkinä. Vanha mies puhuu itsestänsä, ikäänkuin hän seisoisi Jumalan kasvojen edessä, ja tihein huokauksin ja myöntävin sanoin todistavat ympärillä seisovat, että hän puhuu totta.

»Minä olen ollut ahkera työntekijä ja hyvä isäntä», hän sanoo. »Minä olen rakastanut vaimoani kuin oikeaa kättäni. Minä en ole antanut lasteni kasvaa kuritta ja hoidotta. Minä en ole juopotellut. En ole siirtänyt rajamerkkejä. En ole hoputtanut hevosta ylämäessä. En ole pitänyt lehmiä nälässä talvella. En ole antanut lampaiden kitua kesällä villassaan.»

Ja hänen ympärillänsä toistavat itkevät palvelijat kuin kaiku: »Hän on ollut hyvä isäntä. Oi, Herra Jumala! Hän ei ole hoputtanut hevosta

ylämäessä, ei antanut lampaiden hikoilla kesällä villassaan.»

Mutta ovesta on aivan huomaamatta puikahtanut sisään köyhä mies pyytämään ruuan-apua. Hänkin on kuullut kuolevan sanat, seisten hiljaa ovensuussa.

Ja sairas jatkaa: »Minä olen raatanut metsää ja kuivannut niittyä. Minä viilsin auralla suoria vakoja. Minä rakensin ladon kolme kertaa suuremmaksi, kolme kertaa suurempaa satoa varten kuin isieni olivat. Minä teetin kirkkaista taalareista kolme hopeapikaria; minun isäni teetti ainoastaan yhden.»

Kuuntelijan korviin ovelle tunkeutuvat kuolevan sanat. Hän kuulee kuolevan todistavan itsestään niinkuin hän seisoisi Jumalan istuimen edessä. Hän kuulee palvelusväen ja lasten vahvistaen toistavan: »Hän viilsi aurallaan suoria vakoja, sen hän teki!»

»Jumala antaa minulle hyvän paikan taivaassa», sanoo vanhus.

»Herra ottaa meidän isännän hyvästi vastaan», sanovat palvelijat.

Oven ääressä seisova mies kuulee sanat, ja kauhu valtaa hänet, joka on viisi pitkää vuotta ollut Herran leikkipallona, höyhenenä, jota hänen henkensä tuulahdus ajoi.

Hän menee sairaan luo ja ottaa häntä kädestä.

»Ystävä, ystävä», sanoo hän, ja hänen äänensä vapisee tuskasta. »Oletko sinä ajatellut, kuka se Herra on, jonka kasvojen eteen sinun pian pitää astua. Hän on suuri Jumala, hän on hirmuinen

Jumala. Monet maailmat ovat hänen peltomaansa. Myrsky on hänen hevosensa. Avarat taivaat vapisevat hänen jalkansa painosta. Ja sinä asetut hänen eteensä ja sanot: 'Minä viilsin suorat vaot, minä olen kylvänyt ruista, minä olen kaatanut metsää!' Tahdotkos kerskua hänen edessänsä ja verrata itseäsi häneen? Sinä et tiedä, miten mahtava se Herra on, jonka valtakuntaan sinun on matkattava.»

Vanhuksen silmät levenevät, kauhu tempoilee hänen suutaan, hänen korahtelunsa tulee raskaammaksi.

»Elä astu Jumalasi eteen suurin sanoin!» jatkaa matkamies. »Maan mahtavat ovat kuin puidut oljet hänen ladossansa. Hänen päivätyönsä on rakennella aurinkoja. Hän on kaivanut meret ja pystyttänyt vuoret. Hän on pukenut maan yrteillä. Hän on mahdoton työntekijä, ei sinun pidä verrata itseäsi häneen. Taivu sinä hänen edessään, pakeneva ihmissielu! Makaa nöyrästi tomussa Herrasi Jumalasi edessä! Jumalan myrsky raivoaa päälläsi! Jumalan viha iskee sinuun kuin tuhoava salama. Kumarru! Tartu kuin lapsi hänen kaapunsa liepeihin ja anele turvaa! Makaa syvällä tomussa ja pyydä armoa! Nöyrry, ihmissielu, nöyrry luojasi edessä!»

Sairaan silmät ammottavat, hänen kätensä menevät ristiin, mutta hänen kasvonsa alkavat loistaa ja korahdukset lakkaavat.

»Ihmissielu, poistuva ihmissielu», huutaa mies. »Niin totta kuin sinä olet laskeutunut viime hetkelläsi nöyrästi Jumalasi eteen, niin totta ottakoon

hän sinut kuin lapsen käsivarrelleen ja vieköön sinut taivaansa ihanuuteen!»

Vanhus huokaa viimeisen henkäyksensä, ja kaikki on loppunut. Lennart kapteeni kumartaa päänsä ja rukoilee. Kaikki huoneessa olijat rukoilevat raskaasti huoaten.

Kun he päänsä nostavat, lepää vanha isäntä siinä hiljaisen rauhallisena. Hänen silmänsä näyttävät vielä loistavan ihanain näkyjen kajastusta, hänen suunsa hymyilee, hänen kasvonsa ovat kauniit. Hän on nähnyt Jumalan.

Oi, sinua, suuri, kaunis ihmissielu, ajattelevat ne, jotka katselevat häntä, nyt sinä olet katkonut tomun kahleet. Viime hetkelläsi kohosit sinä luojasi luo. Sinä nöyrryit hänen edessään, ja hän nosti sinut kuin lapsen käsivarrelleen.

»Hän on nähnyt Jumalan», sanoo vainajan poika ja sulkee kuolleen silmät.

»Hän näki taivaan avoinna», nyyhkivät lapset ja palvelijat.

Vanha emäntä ottaa vapisevalla kädellään Lennart kapteenia kädestä.

»Te autoitte häntä pahimmasta, kapteeni.»

Hän seisoo mykistyneenä. Voimakkaiden sanain ja suurtekojen lahja on hänelle annettu. Hän ei tiedä miten. Hän värisee kuin perho kotelonsa reunalla, siipien auetessa auringonpaisteesen, kimaltaen nekin kuin auringonpaiste.

* * *

Se hetki vei Lennart kapteenin kansan sekaan. Muuten hän olisi kai mennyt kotiinsa ja antanut vaimonsa nähdä oikeat kasvonsa, mutta siitä silmänräpäyksestä hän uskoi, että Jumala tarvitsi häntä. Hänestä tuli silloin Jumalan matkamies, joka toi köyhille apuansa. Ajan hätä oli suuri, ja paljon oli kurjuutta, jota viisaus ja hyvyys saattoi parantaa paremmin kuin kulta ja mahti olisi saattanut.

Lennart kapteeni tuli eräänä päivänä köyhäin maalaisten luo, jotka asuvat Gurlita-kukkulan seuduilla. Heillä oli suuri hätä; perunat oli loppuneet, ja rukiinkylvöä, joka olisi ollut tehtävä palaneihin murtoihin, ei voitu toimittaa, sillä siementä ei ollut.

Silloin otti Lennart kapteeni pienen kuutin ja souti viistoon järven yli Forsiin ja pyysi Sintramia lahjoittamaan väelle ruista ja perunoita. Sintram otti hänet hyvin vastaan: hän vei hänet suuriin, hyvinvarustettuihin vilja-aittoihinsa ja kellareihin, joissa perunoita oli vielä jäljellä viime vuoden sadosta, ja antoi hänen täyttää kaikki pussit ja säkit, mitä hänellä oli matkassaan.

Mutta kun Sintram näki pienen kuutin, piti hän sitä niin suurelle kuormalle liian pienenä. Tuo ilkimys kannatti säkit suureen venheesen, joita hänellä oli monta, ja käski vahvan Maunu renkinsä soutamaan kuorman järven yli. Lennart kapteenin ei tarvinnut muuta kuin kuljettaa tyhjää kuuttiaan.

Hän jäi kuitenkin vahvasta Maunusta jäljelle, sillä renki oli mestari soutamaan ja tavattoman vahva. Lennart kapteeni nyt uneksii, soudellessaan kauniin järven yli, ja hän ajattelee noiden

pienten jyvien ihmeellisiä vaiheita. Nyt heitetään ne mustaan tuhkamultaan, kivikkoon ja kannokkoon, mutta ne itävät kyllä ja juurtuvat erämaassa. Hän ajattelee pehmeitä, heleänvihreitä oraita, jotka sitten verhovat maan, ja ajatuksissaan hän jo kumartuu ja silittelee niiden pehmoisia kärkiä. Ja sitten hän huomaa, miten syksy ja talvi kattaa nämä heikot, pienet raukat, ja miten ne kuitenkin ovat tuoreet ja uljaat, kun tulee kevät ja ne saavat ruveta tosissaan kasvamaan. Sitten ilahtuu hänen vanha sotilassydämensä, kun hän ajattelee noita kankeita korsia, jotka seisovat niin suorina, monta kyynärää korkeina, huippuiset tähkät latvoissa. Emien pienet untutöyhdöt vapisevat, heteiden ruuti tupruaa aina puiden latvoihin, ja siten saavat tähkäpäät huomattavalla taistelulla ja tuskalla täyttyä pehmeällä, imelällä jyväaineella. Ja kun sitten viikate viuhtoo, ja oljet kaatuvat, ja varstat alkavat jyskää niillä, kun mylly saa jauhaa ytimen jauhoksi ja jauhot paistetaan leiväksi, ah: miten paljon nälkää tyydyttävätkään silloin nuo jyvät, jotka ovat tuolla edeltä kulkevassa venheessä.

Sintramin vene laski Gurlitan seutulaisten venhevalkamaan, ja monet nälkäiset kiiruhtivat venheelle. Silloin sanoi renki, kuten hänen isäntänsä oli käskenyt:

»Tehtaanpatruuna lähetti nämä maltaat ja viljat teille, talonpojat. Sanoi kuulleensa, ettei teillä ole viinaa.»

Silloin tulivat ihmiset kuin hulluiksi. He ryntäsivät venheelle ja hyppäsivät veteen kiskoakseen

itselleen pusseja, mutta sitä ei Lennart kapteeni varmaankaan tarkoittanut. Hänkin joutui jo rantaan ja hän vihastui kovin nähdessään väen aikomuksen. Hän aikoi perunat ruuaksi ja rukiin siemeneksi; maltaita ei hän ollut ajatellutkaan pyytää. Hän huusi ja käski rahvasta, että on annettava säkkien olla, mutta ei toteltu.

»Tulkoon ruis suussanne hiekaksi ja perunat kurkussanne kiviksi!» huusi hän silloin, sillä hän oli ylen katkeroitunut, kun he niin kiskoivat viljoja itselleen.

Samassa tuokiossa näytti siltä kuin Lennart kapteeni olisikin tehnyt ihmeen. Kaksi naista, jotka taistelivat pussista, repivät siihen reiän ja näkivät pussissa paljasta hiekkaa; miehet, jotka nostivat perunasäkkejä, tunsivat, kuinka ne olivat raskaat, aivankuin kiviä täynnä.

Kiviä ja hiekkaa oli kaikki, kiviä ja hiekkaa. Väki katsoi kauhusta mykkänä Jumalan ihmemiestä, joka oli tullut heidän pariinsa. Lennart kapteeni itsekin oli hetken ihan hämmästyksen lamaama. Ainoastaan vahva Maunu nauroi.

»Souda kotiisi, mies», sanoi Lennart kapteeni, »ennenkuin talonpojat arvaavat, ettei näissä säkeissä koskaan ole ollutkaan muuta kuin hiekkaa, muuten pelkään, että he hukuttavat sinut venheinesi.»

»Eipä tässä peljättäne», sanoi mies.

»Mene nyt vaan», sanoi Lennart kapteeni niin tehoisalla äänellä, että renki lähti.

Sitten selitti Lennart kapteeni kansalle, että Sintram oli pettänyt heitä; mutta miten hän selitti-

kään, he eivät uskoneet muuta kuin että oli tapahtunut ihme. Huhu levisi tästä pian, ja kun kansa suuresti rakastaa ihmeitä, niin uskottiin pian yleisesti, että Lennart osasi tehdä ihmeitä. Hän tuli siten hyvin mahtavaksi talonpoikien seassa, ja he sanoivat häntä Jumalan matkamieheksi.

Kolmastoista luku.

KIRKKOMAA.

—

Oli kaunis elokuun ilta. Löven välkkyi peilityynenä, auringonsauhu verhosi vuoret, viileä oli tullut.

Silloin asteli Beerencreutz, valkoviiksinen eversti, lyhytkasvuinen, vankka sankari, kukkupeli takataskussaan alas järvenrantaan ja asettui tasapohjaiseen ruuheen. Häntä seurasi majuri Anders Fuchs, hänen vanha asetoverinsa, ja pieni Ruster, huilunpuhaltaja, joka oli ollut rummunlyöjänä Vermlannin jääkäripataljoonassa ja monta vuotta seurannut everstiä ystävänä ja palvelijana.

Järven toisella rannalla on kirkkomaa, Svartsjön hoitamaton kirkkomaa. Siellä täällä vinoja, ratisevia rautaristejä, mättäinen kuin kyntämätön pelto, kasvava vihvilää ja rannukasta ruohoa, joka on kylvetty sinne muistuttamaan, ettei kenenkään ihmisen elämä ole toisen kaltainen, vaan vaihtelee erivärisenä kuin ruohon lehti. Siellä ei ole hiekoitettuja käytäviä, eikä muita varjokkaita puita kuin lehmus vanhan kappalaisen unhoitetulla haudalla. Kiviaitaus sulkee jyrkkänä ja korkeana ketoparan

piiriinsä. Köyhä ja lohduton on se kirkkomaa, ruma kuin saiturin kasvot, jotka kuihtuivat niiden vaikertaessa, joiden onnen hän varasti. Ja ne ovat toki autuaita, jotka lepäävät siellä, ne, jotka on laskettu vihittyyn maahan virrenveisuulla ja rukouksilla! Mutta Acquilon, kortinlyöjä, hän, joka kuoli viime vuonna Ekebyssä, hänet on täytynyt haudata muurin ulkopuolelle. Tämä mies, joka oli ennen ollut niin ylväs ja ritarillinen, tuo urhea soturi, rohkea metsänkävijä, peluri, joka piti onnen ihan vankinansa, hän joutui kuitenkin hävittämään kaiken, mitä hän oli itse hankkinut, ja kaiken, mitä hänen vaimonsa oli hoitanut. Vaimonsa ja lapsensa hän oli hyljännyt monta vuotta sitten viettääkseen kavaljeeri-elämää Ekebyssä. Eräänä iltana viime kesänä oli hän pelannut talonsa, josta perhe eli. Sensijaan, että olisi suorittanut velkansa hän ampui itsensä. Mutta itsemurhaajan ruumis haudattiin kirkkomaa raukan sammaltuneen muurin ulkopuolelle.

Hänen kuoltuansa oli kavaljeerejä ollut vain kaksitoista: hänen kuoltuansa ei kukaan tullut ottamaan kolmannentoista paikkaa, ei muut kuin se musta, joka jouluaattona ryömi masuunista pajaan.

Kavaljeereistä oli hänen kohtalonsa ollut katkerampi kuin hänen edeltäjäinsä. Kyllä he tiesivät, että yhden täytyi heistä kuolla joka vuosi. Mitäpä pahaa siinä? Kavaljeerit eivät saa tulla vanhoiksi. Jos heidän sameat silmänsä eivät jaksa eroittaa kortteja, jos heidän vapisevat kätensä eivät voi kohottaa lasia, mitä on elämä heille, mitä he elämälle? Mutta maata kuin koira kirkkomaan aidan

ulkopuolla, jossa peittävä turve ei saa levätä rauhassa, vaan laitumen lampaat sitä tallaa ja lapio ja aura haavoittaa; josta kulkija menee ohitse hillitsemättä askelten vauhtia, ja jossa lapset leikkivät hillitsemättä nauruaan ja pilaansa, maata siellä, jonne kivimuuri estää äänen kuulumasta silloin, kun tuomion enkeli herättää pasuunallansa kaikki kuolleet aidan sisäpuolelta — voi, maata siellä!

Nyt soutaa Beerencreutz ruuhella yli Lövenin. Hän tulee illalla tuon minun unelmieni järven yli, jonka rannoilla olen nähnyt jumalien vaeltavan ja jonka syvyydestä taikalinnani kohoaa. Hän soutaa yli Lagön laguunain, jossa kuuset kohoavat suoraan vedestä, kasvaen matalilla, ympyräisillä hiekkasärkillä, ja jossa sortuneen merirosvo-linnan rauniot ovat vielä saaren jyrkällä huipulla; hän sivuaa Borgin niemen ja kuusipuiston, jossa vanha petäjä riippuu vielä paksuilla juurillaan sen rotkon suulla, mihin vankka karhu ennen vangittiin ja missä vanha kiviröykkiö ja hautakummut todistavat paikan korkeaa ikää.

Hän soutaa niemen ympäri, nousee maihin kirkkomaan rannassa ja menee sitten niitettyjen ketojen yli, jotka ovat Borgin kreivin aluetta, Acquilonin haudalle.

Sinne tultuaan hän kumartuu ja taputtelee turvetta, kuten kevyesti hyväillään peitettä, jonka alla sairas ystävä lepää. Sitten ottaa hän taskusta kukkukortit ja istuutuu haudan ääreen.

»Hän on niin yksinänsä täällä erillään, Johan Fredrik. On kai pienestä pelistä mielissään.»

»On synti ja häpeä, että semmoisen miehen täytyy olla täällä ulkopuolla», sanoo suuri karhunkaataja Anders Fuchs ja istuutuu hänen viereensä. Mutta pikku Ruster, huilunpuhaltaja, virkkaa liikutetulla äänellä ja kyynelten ahkerasti tippuessa hänen pienistä, punaisista silmistään:

»Lähinnä teitä, eversti, lähinnä teitä hän oli parhain mies, mitä olen tuntenut.»

Nuo kolme arvonmiestä istuvat nyt haudan ympärillä ja jakavat vakavasti ja hartaasti kortit.

— Minä katselen maailmaa, minä näen monta hautaa. Tuolla lepää hän, tuo mahtava, marmorin painamana. Surumarssi kaikuu hänen haudallaan. Liput lasketaan kummulle. Minä näen niiden haudat, joita on paljon rakastettu. Kukkia, kyynelten kastamia ja suutelojen hyväilemiä, lepää kevyesti heidän viheriöivillä nurmillaan. Unhoitettuja hautoja minä näen, ylimielisiä hautoja, valhettelevia lepopaikkoja, ja toisia, jotka eivät sano mitään; mutta koskaan minä en ole ennen nähnyt musta- ja valkearuutuista Killeä ja kulkuismyssyistä Blarenia kutsuttavan haudan asukkaan ratoksi.

»Johan Fredrik voitti», sanoo eversti ylpeästi. »Enkös jo sitä arvannut. Minä se opetin häntä pelaamaan. Niin, nyt me olemme kellellämme, me kolme, ja hän yksinään elossa.»

Sitten kokoaa hän kortit pinkkaan, nousee ylös ja vaeltaa toisten seuraamana takaisin Ekebyhyn.

Nytpä kuollut mahtanee tietää ja tuntea, etteivät kaikki ole unhoittaneet häntä ja hänen

hyljättyä hautaansa. Kummallista kunnioitusta osoittavat harhautuneet sydämet niille, joita he rakastavat; mutta hän, joka makaa muurin ulkopuolla, hän, jonka kuollut ruumis ei ole saanut levätä vihityssä maassa, hänen on syytä iloita, etteivät kaikki häntä hyljää.

Ystävät, ihmisten lapset, kun minä kuolen, saan minä varmaan levätä keskellä kirkkomaata, isieni haudassa. Varmaankaan en minä ole ryöstänyt omieni elatusta, en kohottanut kättäni omaa henkeäni vastaan; mutta yhtä varmaan en ole saanut sellaista rakkautta, mutta varmaan ei kukaan tahdo minulle tehdä niin paljoa kuin nuo kavaljeerit tälle tihutyön miehelle. Aivan varmaan ei kukaan tule illalla, kun aurinko menee maille, ja tuolla kuolleiden kartanoissa on yksinäistä ja surullista, panemaan kirjavia kukkukortteja minun nikamaisten sormien väliin.

Ei edes tulla, jota minä muuten paremmin soisin, sillä kortit houkuttelevat minua vähän, — haudalleni viuluin ja käyrin, jotta henkeni, joka harhailee maatuvan tomun ympärillä, saisi keinua sävelten virralla niinkuin joutsen keinuu kimaltavilla laineilla.

Neljästoista luku.

VANHOJA LAULUJA.

—

Marianne Sinclaire istui elokuun lopulla, hiljaisena arkipäivänä huoneessansa ja järjesti kirjeitään ja papereitaan.

Hänen ympärillään oli aika sekasorto. Suuria, nahkaisia matkalaukkuja ja raudoitettuja vaunulaatikoita oli tuotu huoneesen. Tuolit ja sohvat olivat hänen vaatteidensa peitossa. Ylisiltä ja kaapeista ja petsattujen lipas-kirstujen laatikoista oli kaikki vedetty esille, silkit ja liinavaatteet välähtelivät, koristukset oli levitetty puhdistettaviksi, saalit ja turkit piti valita ja tarkastaa.

Marianne varustautui pitkälle matkalle. Ei ollut varmaa, palaisiko hän enää koskaan kotiin. Hän oli elämänsä käännekohdassa, ja poltti senvuoksi paljon vanhoja kirjeitä ja päiväkirjoja. Hän ei tahtonut kantaa menneiden muistojen kuormaa.

Siinä istuessaan ja hommatessaan joutuu hänen käteensä nippu vanhoja runoja. Ne olivat vanhoja kansanlaulu-muistiinpanoja, joita hänen äitinsä hänen pienenä ollessaan oli hänelle laulellut. Hän

aukaisi rihman, joka oli nipun ympärillä, ja alkoi lukea.

Hän hymyili surumielisesti, kun oli hetken lukenut; merkillistä viisautta julistivat nuo vanhat laulut hänelle:

Elä usko onneen, elä onnen merkkiin, elä luota ruusuihin, kauneihin lehtiin.

Elä usko nauruun, sanoivat ne. Katso, kaunis Valborg neito ajaa kultaisessa karmissaan, ja hänen huulensa hymyilevät, mutta hän on niin suruinen kuin kierisivät kaviot ja pyörät hänen elämänsä onnen ylitse.

Elä usko tanssiin, sanoivat ne. Moni jalka kiitelee keveästi vahatun palkin yli, mutta mieli on raskas kuin lyijy. Hauska ja huima oli pieni, tanssiva Kirsti, vaikka hän tanssikin nuoren elämänsä hukkaan.

Elä usko pilaan, sanovat ne. Moni astuu pöytään leikkiä laskevin huulin, vaikka on surusta kuolla. Tuossa istuu nuori Adeline ja antaa leikillä tarjota itsellensä herttua Fröijdenborgin sydäntä, varmana, että hän tarvitsee nähdä vaan sen saadakseen voimaa kuolla.

Oi, te vanhat laulut, mihin pitää siis uskoa, kyyneleihin ja suruunko?

Helposti kääntyy surullinen hymyilemään, mutta se, joka on iloinen, hän ei voi itkeä. Kyyneleihin ja huokauksiin uskovat vanhat laulut, ainoastaan suruun ja surun merkkiin. Suru on todellista, oleellista, se on kiinteä iki-vuori löysän hiedan alla. Suruun voi uskoa ja surun merkkiin.

Mutta ilo on vaan surua, joka teeskentelee. Ei ole oikeastaan maan päällä muuta kuin surua.

»Oi, te lohduttomat», sanoi Marianne, »eikö teidän vanha viisautenne raukea elämän täyteläisyyden edessä!»

Hän meni ikkunan ääreen ja katseli puutarhaan, jossa hänen vanhempansa juuri kävelivät huvikseen. He kävelivät edestakaisin leveitä käytäviä ja puhuivat kaikesta, mitä silmin huomasivat: nurmen nukasta ja taivaan linnuista.

»Kas», sanoi Marianne, »tässä huokailee nyt sydän surusta, vaikka se ei koskaan ole ollut näin onnellinen». Ja hän ajatteli nyt yhtäkkiä, että kenties kaikki lopultakin oli ihmisen omassa vallassa, että suru ja ilo aiheutui vain hänen erilaisista ajatustavoistaan. Hän tutkisteli itseään, onni vaiko onnettomuus häneen oli osunut tänä vuonna. Hän tiesi tuskin sitä itsekään.

Hän oli elänyt katkeria aikoja. Hänen sielunsa oli ollut sairas. Hänet oli taivutettu maahan, syvään alennukseen. Sillä kun hän oli tullut takaisin kotiinsa, oli hän sanonut itsellensä: »En tahdo muistella mitään pahaa isästäni.» Mutta niin hänen sydämensä ei sanonut. »Hän on tuottanut minulle kuolon surun», sanoi se, »hän on eroittanut minut siitä, jota rakastin, hän on suistanut minut epätoivoon sillä, että hän löi äitiä. En suinkaan toivo hänelle mitään pahaa, mutta minä pelkään häntä.» Ja sitten huomasi hän, miten hänen täytyi pakottaa itseänsä istumaan hiljaa, kun isä tuli ja istui hänen viereensä; hän tahtoi vain paeta isän luota. Hän koetti rohkaista mieltänsä, hän puhui hänen

kanssaan kuten tavallisesti ja oli melkein alinomaa hänen seurassaan. Hän osasi hillitä itsensä, mutta hän kärsi sanomattomasti. Hän inhosi vihdoin isässä kaikkea: hänen karkeaa, vahvaa ääntään, hänen raskasta käyntiään, hänen suuria käsiänsä, koko tuota valtavaa sankariolentoa. Hän ei toivonut isälle mitään pahaa, hän ei tahtonut häntä vahingoittaa, mutta hän ei voinut enää lähestyä häntä tuntematta pelon ja inhon tunnetta. Hänen kukistettu sydämensä kosti. »Sinä et antanut minun rakastaa», sanoi se, »mutta minä olen kumminkin sinun herrasi, sinun täytyy nyt vihata».

Kun hän oli aina niin tottunut tutkimaan sisäistä itseänsä, huomasi hän hyvin, miten tämä inho yhä syveni, miten se päivä päivältä kasvoi. Samalla tuntui siltä kuin hän olisi nyt ollut iäksi kytketty kotiin. Hän aavisteli, että olisi parasta matkustaa kotoa muiden ihmisten pariin, mutta sitä päätöstä hän ei nyt taudin jälkeen voinut tehdä. Koskaan ei tulisi lievennystä tässä asemassa. Hän kiusaantuisi vaan yhä enemmän, ja jonakin päivänä pettäisi hänen malttinsa, ja hän kuohahtaisi isäänsä vastaan ja näyttäisi sydämensä kaiken katkeruuden isällensä, ja siitä koituisi taistelua ja onnettomuutta.

Niin meni kevät ja alkukesä. Heinäkuussa oli hän mennyt kihloihin vapaaherra Adrianin kanssa saadakseen oman kodin.

Kerran, kauniina aamupäivänä, oli parooni Adrian karahuttanut pihaan, ratsastaen komealla hevosella. Hänen husaarijakkunsa oli auringonpaisteessa loistanut, hänen kannuksensa, sapelinsa

ja kihänkinsä olivat kimallelleet, puhumattakaan paroonin omista terveistä kasvoista ja hymyilevistä silmistä. Melchior Sinclaire oli itse seissut portailla ja ottanut hänet vastaan, kun hän tuli. Marianne oli ommellut ikkunan ääressä. Hän oli nähnyt paroonin tulevan, ja kuullut jokaisen sanan, mitä he puhuivat isän kanssa.

»Hyvää päivää, ritari Päiväpaiste», huusi tehtaanpatruuna hänelle. »Peijakas, miten korea sinä olet. Ethän vaan tulle kosimaan?»

»Niinpä tulenkin setä, niin juuri tulenkin», vastasi parooni nauraen.

»Eikö sinulla ole hävyn häivääkään, poika? Millä sinä eukon elätät?»

»En millään, setä. Jos minulla varaa olisi, hiisi silloin naimisiin menisi.»

»Vai niin sanot, vai niin, sinä ritari Päiväpaiste. Mutta onpa sinulla ollut varaa ostaa tuo korea jakku!»

»Velaksi, luotolle, setä.»

»Ja hevonen, jolla ratsastat, on monen kolikon arvoinen, sen näen, hyvä junkkari. Mistä sinä sen olet saanut?»

»Hevonen ei ole minun, setä.»

Tätä ei enää suuri tehtaanpatruuna voinut vastustaa. »Jumala olkoon kanssasi, poikani», sanoi hän. »Sinä tarvitset kyllä vaimon, jolla on jotakin. Jos saat Mariannen, niin ota hänet.»

Siten oli heidän puoleltaan asia selvitetty jo ennenkuin parooni Adrian ehti hypätä hevosensa seljästä. Mutta Melchior Sinclaire tiesi kyllä, mitä hän teki, sillä parooni Adrian oli kunnon mies.

Sitten oli kosija tullut suoraan Mariannen luo ja puhaltanut heti asiansa ilmi:

»Oo, Marianne, rakas Marianne. Minä olen jo puhunut sedän kanssa. Minä tahtoisin niin mielelläni sinut vaimoksi. Sano jo suostuvasi, Marianne.»

Marianne sai houkutelluksi koko totuuden ilmi: Vanha parooni, kosijan isä, oli taas antanut petkuttaa itsensä ostamaan muutamia tyhjiä kaivoksia. Vanha parooni oli kaiken ikänsä ostanut kaivoksia, löytämättä niistä kuitenkaan mitään. Kosijan äiti oli levoton, itse hän oli joutunut velkoihin, ja nyt hän kosi Mariannea pelastaakseen sukunsa talon ja husaarijakkunsa.

Hänen kotinsa oli Hedebyn säterikartano; se oli toisella puolen järveä, melkein vastapäätä Björneä. Marianne oli tuntenut Adrianin hyvin, he olivat samanikäiset ja leikkitovereja.

»Sinä voit ihan hyvin mennä naimisiin kanssani, Marianne. Minun elämäni on nyt niin viheliäistä. Minun täytyy ajaa lainahevosilla, enkä voi maksaa räätälinlaskujani. Tämähän ei käy mitenkään päinsä. Minun on pakko ottaa ero, ja silloin minä ammun itseni.»

»Mutta, Adrian, mikä avioliitto sellaisesta tulee? Emmehän ole rakastuneet vähääkään toisiimme.»

»Niin, mitä rakkauteen tulee, siitä minä piittaankin viisi», vastasi Adrian. »Minä tahdon vaan ratsastaa hyvällä hevosella ja metsästää, mutta kavaljeeri minä en ole, minä olen työmies. Jos minä vaan saisin rahaa, niin minä ottaisin kotitalon haltuuni ja hankkisin äidille levon päivät,

ja olisin tyytyväinen. Minä sekä kyntäisin että kylväisin, sillä minä pidän työstä.»

Ja hän oli katsonut Marianneen rehellisillä silmillään, ja Marianne tiesi, että hän puhui totta, ja että hän oli luotettava mies. Hän meni siis Adrianin kanssa kihloihin, parhaastaan päästäkseen vaan pois kotoa, mutta senkin vuoksi, että hän oli aina pitänyt paljon hänestä.

Mutta koskaan hän ei ole unhoittava kuukautta, joka seurasi sitä elokuun iltaa, jolloin hänen kihlauksensa julkaistiin, tuota mieletöntä aikaa.

Parooni Adrian tuli päivä päivältä yhä suruisemmaksi ja hiljaisemmaksi. Hän kävi tosin Björnessä varsin usein, joskus monta kertaa päivässä, mutta Marianne huomasi hyvin, kuinka alakuloinen hän oli. Muiden kanssa hän toki vielä laski leikkiä, mutta hänen seurassaan hän oli aivan mahdoton: hiljaisuutta ja kuivuutta koko mies. Marianne arvasi kyllä, miten hänen laitansa oli: ei ollutkaan niin helppoa kuin parooni luuli naida ruma nainen. Marianne oli nyt tullut Adrianille vastenmieliseksi. Ei kukaan tiennyt paremmin kuin Marianne itse, miten ruma hän oli. Hän oli kyllä näyttänyt Adrianille, ettei hän halunnut suinkaan hyväilyjä eikä rakkaudenosoituksia, mutta Adriania kiusasi sittenkin ajatella häntä vaimonaan, ja hänen olonsa tuli päivä päivältä pahemmaksi. Miksi parooni siis sieti tätä tuskittelua? Miksi hän ei purkanut kihlausta? Marianne oli antanut kyllin selviä viittauksia. Itse ei Marianne voinut sille mitään. Hänen isänsä oli aivan lyhyesti sanonut hänelle, ettei hänen maineensa kärsi enää lisää kihlaus-

seikkailuja. Silloin oli Marianne halveksinut heitä kumpaakin yhtä syvästi, ja jokainen keino näytti hänestä tarpeeksi hyvältä vapautuakseen näistä molemmista herroistansa.

Ja vasta pari päivää suurten kihlajaispitojen jälkeen oli käänne äkkiä ja ihmeellisesti tapahtunut.

* *
*

Hiekkakäytävällä aivan Björnen portaiden edessä oli suuri kivi, josta oli vastusta paljon. Ajoneuvot kaatuivat siihen, hevoset ja ihmiset siihen kompastuivat, piiat, jotka kantoivat raskaita maitopyttyjä, töytäsivät siihen ja kaatoivat maidon, mutta kivi sai olla vaan paikoillaan, koska se oli ollut siinä monta vuotta. Sehän oli ollut siinä jo tehtaanpatruunan vanhempien eläessä, vieläpä kauan ennen kuin Björnen kartanoa ajateltiin rakentaakaan. Tehtaanpatruuna Sinclaire ei ymmärtänyt, minkätähden hänen pitäisi se nostattaa maasta.

Mutta elokuun viime päivinä sattui niin, että pari piikaa, jotka kantoivat raskasta korvoa, kompastuivat kiveen, he kaatuivat, vahingoittuivat pahasti, ja suuttumus kiveen oli suuri.

Oli vasta aamiaisen aika. Tehtaanpatruuna oli aamukävelyllä, mutta kun väki juuri nyt, kahdeksan ja yhdeksän välillä, oli kotosalla, niin käski Gustafva rouva pari miestä tulemaan ja kaivamaan sen suuren kiven maasta.

He tulivatkin rautakankineen ja lapioineen, kaivoivat ja kingottivat ja saivat vihdoin tuon

vanhan rauhanhäiritsijän luolastaan. Sitten kuljettivat he sen takapihaan. Siinä oli työtä tarpeeksi kuudelle miehelle.

Tuskin oli kivi poistettu, kun tehtaanpatruuna tuli kotiin, ja heti hänen silmänsä osuivat tuohon surkeuteen. Sen nyt arvasi, että hän vihastui. Eihän nyt koko talokaan ollut enää sama hänen mielestään. Kuka oli uskaltanut muutattaa pois kiven. Jaha, Gustafva rouvako käskenyt. Niin, naisväellä ei vaan ole sydäntä. Eikö hänen vaimonsa tiennyt, että hän rakasti sitä kiveä?

Ja sitten hän meni suoraan kiven luo, nosti sen hartiavoimalla maasta ja kantoi takapihan ja pihan poikki juuri samalle paikalle, jossa se oli ollut ennen, ja paiskasi sen paikoilleen. Ja se oli kivi, jonka kuusi miestä hädin tuskin jaksoi nostaa. Sitä urotyötä ihailtiin koko Vermlannissa suuresti.

Kun hän kantoi kiveä pihan poikki, seisoi Marianne juuri ruokasalin ikkunan ääressä ja katseli häntä. Hän ei koskaan ollut nähnyt isää niin hirmuisena. Isä oli hänen herransa, tuo hirmuinen, mahdottoman väkevä, tuo juonikas, oikkuinen herra, joka ei kysynyt koskaan muuta kuin omaa mieltään.

He rupesivat aamiaiselle, ja Mariannella oli pöytäveitsi kädessä. Hän kohotti ajatuksissaan veistä.

Gustafva rouva tarttui hänen ranteesensa.

»Marianne!»

»Mikä hätänä, äiti?»

»Voi, Marianne, sinä näytit niin kummalliselta. Minä peljästyin.»

Marianne katsoi häntä pitkään. Äiti oli pieni, kuiva ihminen, harmaahapsi ja ryppyinen, jo viidenkymmenen iässä. Hän, — hän rakasti kuin koira, laskematta lyöntejä ja iskuja. Hän oli useimmiten reippaalla tuulella, ja kuitenkin hän teki surullisen vaikutuksen. Hän oli kuin myrskyn tuivertama puu meren rannalla, hän ei ollut saanut koskaan kasvaa rauhassa. Hän oli oppinut kulkemaan piiloteitä, hän valhetteli tarvittaessa ja tekeytyi nuhteista päästäkseen usein tuhmemmaksi kuin olikaan. Kaikin puolin hän oli miehen luoma.

»Surisiko äiti kovasti, jos isä kuolisi?» kysyi Marianne.

»Marianne, sinä olet vihainen isälle. Sinä olet aina vihainen isälle. Miksi ei olo jo tule hyväksi, kun sinä olet saanut uuden sulhasenkin?»

»Oi, äiti! Minä en voi sille mitään. Voinko minä mitä sille, että kammon häntä. Eikö sitten äitikin näe, millainen hän on? Miksi minä pitäisin hänestä? Hän on kiivas, hän on sivistymätön, hän on kiusannut sinua, niin että olet vanhennut ennen aikaasi. Miksi pitää hänen olla meidän isäntämme? Hänhän on kuin mikä hullu. Miksi täytyy minun häntä kunnioittaa ja pitää arvossa? Hän ei ole hyvä, hän ei ole armelias. Minä tiedän kyllä, että hän on vahva. Hän löisi kuoliaaksi meidät koska tahansa. Hän voi ajaa meidät talosta, jos tahtoo. Senkövuoksi minun pitää häntä rakastaa?»

Mutta silloin ei Gustafva rouva ollut lainkaan tavallisensa. Hän tuli voimakkaan rohkeaksi ja puhui tietoisia sanoja:

»Kavahda itseäsi, Marianne. Minusta tuntuu nyt melkein siltä kuin olisi isä ollut oikeassa jättäessään sinut oven taakse viime talvena. Saat nähdä, että sinua kohtaa tästä rangaistus. Sinä saat oppia sietämään vihaamatta ja kärsimään kostamatta.»

»Oi äiti, minä olen niin onneton.»

Ja kohta silloin tuli käänne. He kuulivat eteisestä raskaan kumahduksen, niinkuin mikä olisi kaatunut.

He eivät saaneet koskaan tietää, oliko Melchior Sinclaire seissut eteisen portailla kuunnellen avonaisen salinoven kautta Mariannen sanoja, vai oliko ainoastaan ruumiinponnistus syynä halvauskohtaukseen. Kun he tulivat ulos, makasi hän eteisessä pyörryksissä. Syytä eivät he rohjenneet koskaan häneltä kysyä. Itse hän ei mitenkään antanut huomata kuulleensa mitään. Marianne ei tohtinut täydellisesti ajatella, että oli tahtomattaan kostanut. Mutta nähdessään isän makaavan noilla samoilla portailla, joilla hän oli oppinut vihaamaan häntä, hälveni kaikki katkeruus hänen sydämestään.

Patruuna tuli pian tajuihinsa, ja oltuaan pari päivää hiljakseen, pääsi entiselleen, eikä kuitenkaan ollut enää yhtään entisellänsä.

Marianne näki vanhempiensa kävelevän yhdessä puutarhassa. Niin he aina nykyisin kulkivat. Isä ei mennyt koskaan yksinään kävelylle, hän ei käynyt enää kylillä, hän nurisi vieraita ja kaikkea, joka eroitti häntä hänen vaimostaan. Vanhuus oli hänet yllättänyt. Hän ei saanut kir-

joitetuksi kirjettä; hänen vaimonsa täytyi se tehdä. Hän ei määrännyt missään asiassa ominpäin, vaan kysyi vaimoltansa neuvoa kaikessa ja teki niinkuin äiti tahtoi. Ja hän oli aina lauhkea ja ystävällinen. Hän huomasi itsekin muutoksensa ja sen, että hänen vaimonsa oli onnellinen. »Hänen on nyt hyvä olla», sanoi hän eräänä päivänä Mariannelle ja osoitti Gustafva rouvaa.

»Oi, rakas Melchior», huudahti rouva. »Tiedäthän, että toivoisin mieluummin, että sinä vaan tulisit terveeksi.»

Ja sitä hän toivoikin. Hänen riemunsa oli kertoa suuresta tehtaanpatruunasta, millainen hän oli voimainsa päivinä. Hän kertoi, miten hän kesti humussa ja jyryssä yhtä hyvin kuin mikä Ekebyn kavaljeeri tahansa, kuinka hän teki afäärejä ja voitti paljon rahaa, juuri silloin, kun hän, Gustafva, pelkäsi hänen toimittavan heidät maantielle hurjuudellaan. Mutta Marianne tiesi, että äiti oli onnellinen valituksestaan huolimatta. Olla kaikki miehelle, se riitti hänelle. He näyttivät molemmat vanhoilta, ennen aikojaan murtuneilta. Marianne luuli tietävänsä jo, miten heidän elämänsä oli jatkuva. Isä tulee vähitellen yhä heikommaksi, halvaus tapaa taas ja tekee hänet yhä avuttomammaksi, ja äiti vaalii häntä, kunnes kuolema heidät eroittaa. Mutta loppuhan voi olla vielä hyvin kaukainen. Gustafva rouva saa pitää rauhaista onneaan vielä jonkin aikaa. Niin se varmaan käy, ajatteli Marianne. Elämä oli äidille velkaa.

Hänen oma olonsakin oli tullut paremmaksi. Ei pakottanut nyt enää tuskastuttava epätoivo

häntä menemään naimisiin saadakseen toisen isännän. Hänen haavoitettu sydämensä sai levon. Viha oli hyrskynnyt siinä, niinkuin rakkauskin, mutta hän ei ajatellut enää kärsimyksiä, joita se oli tuottanut hänelle. Hänen täytyi tunnustaa olevansa nyt rikkaampi, korkeampi ihminen kuin ennen; mitä olisi hän siis voinut toivoa tekemättömäksi siitä, mitä oli tapahtunut? Oliko se siis totta, että kaikki kärsiminen on hyväksi. Voiko kaikki kääntyä onneksi? Hän oli alkanut pitää kaikkea sellaista hyvänä, joka auttaa häntä kehittymään korkeammalle ihmistasolle. Vanhat laulut eivät olleet oikeassa. Suru ei ollut ainoa olennainen. Hän oli nyt päättänyt matkustaa katselemaan itselleen jotakin paikkaa, jossa häntä tarvittaisiin. Jos hänen isänsä olisi ollut entisellä päällä, hän ei ikinä olisi antanut hänen purkaa kihlaustaan. Nyt oli Gustafva rouva välittänyt asian. Olipa Marianne saanut oikeuden antaa parooni Adrianille raha-avunkin, jota parooni tarvitsi.

Adrianiakin saattoi Marianne ajatella nyt ilolla — hänhän pääsi nyt Adrianista vapaaksi. Adrian oli reippaudessaan ja elämänhalussaan aina ollut hänestä Göstan kaltainen. Nyt hän saisi nähdä Adrianin jälleen iloisena. Hänestä tulisi taaskin tuo päiväpaisteen ritari, joka oli ratsastanut loistossaan hänen isänsä taloon. Hän, Marianne, hankkisi Adrianille maata, jota poika saa kyntää ja kaivaa niin paljon kuin sydän halaa, ja hän saa nähdä Adrianin vievän alttarille kauniin morsiamen.

Sellaisin miettein istuu hän nyt ja kirjoittaa Adrianille vapautus-kirjettä. Hän kirjoittaa peh-

meitä, vakuuttavia sanoja, leikkiin kapaloitua järkeä, ja kumminkin sellaisella, että Adrian ymmärtää, miten vakavaa totta hän tarkoittaa.

Siinä kirjoittaessa kuuluu kavioiden kopinaa tieltä.

»Rakas ritari Päiväpaisteeni», ajattelee hän, »tämä on viime kerta».

Vapaaherra Adrian tulee sitte kohta suoraan hänen huoneesensa.

»Voi, Adrian, tännekö sinä tulet?» ja Marianne katsoo kauhistuneena laukkuihin joutuvia kapineitaan.

Heti Adrian arastuu ja kainostuu ja pyytää anteeksi.

»Minä olin juuri kirjoittamassa sinulle», sanoo Marianne. »Kas tässä, sinä saat sen lukea heti.»

Adrian ottaa kirjeen, ja Marianne tarkastaa häntä, kun hän lukee. Hän toivoo saavansa nähdä hänen kasvonsa ilosta loistavina.

Mutta Adrian ei ole lukenut pitkältä, kun hän sävähtää tulipunaiseksi, viskaa kirjeen lattialle, tallaa sitä ja kiroaa, oikein tärisevästi kiroaa.

Silloin kulkee hiljainen väristys pitkin Mariannen ruumista. Hän ei ole mikään aloittelija rakkauden tutkinnassa, mutta silti hän ei ole ennen ymmärtänyt tätä kokematonta poikaa, tätä suurta lasta.

»Adrian, rakas Adrian», sanoo hän. »Mitä ilvettä sinä olet pitänyt kustannuksellani. Tule nyt ja sano totuus.»

Hän tuli, ja oli suoraan tukahduttaa hänet hyväilyillänsä. Poika parka, miten hän oli tuskitellut ja kaivannut.

Tuokion päästä Marianne katseli ulos. Siellä käveli Gustafva rouva yhä puhellen suuren tehtaanpatruunan kanssa kukista ja linnuista, ja täällä istui hän jokeltaen rakkautta. »Elämä on antanut meidän kummankin tuntea ankaraa vakavuuttaan», ajatteli hän ja hymyili surumielisesti. »Se tahtoo meitä nyt lohduttaa, me on saatu kumpikin suuri lapsemme, jonka kanssa saamme leikitellä.»

Oli kumminkin hyvä, että häntä voitiin vielä rakastaa. Oli suloista kuulla sulhon kuiskaavan siitä taikavoimasta, joka Mariannesta säteili, ja miten Adrian oli hävennyt sitä, mitä hän oli sanonut ensi kerran keskustellessaan Mariannen kanssa. Adrian ei silloin ollut tiennyt, mikä voima Mariannella oli. Oi, kukaan mies ei voinut tulla hänen läheisyyteensä rakastumatta häneen, mutta hän oli peljästyttänyt Adrianin, hän oli tuntenut olevansa niin kummallisesti masennettu.

Tämä ei ollut onnea eikä onnettomuutta, mutta Marianne päätti koettaa elää sellaisen miehen kanssa.

Hän alkoi ymmärtää itseänsä, ja ajatteli vanhain laulujen sanoja tunturikyyhkystä, tuosta kaipuun linnusta. Koskaan ei se juo kirkasta vettä, vaan ensin hän sekoittaa sen jalallansa, niin että se paremmin soveltuu hänen surulliselle mielelleen. Niinpä ei hänkään ollut kulkeva elämän lähteelle suoraan eikä juova kirkasta, sekoittamatonta onnea. Kaihon samentamana miellytti elämä häntä parhaiten.

Viidestoista luku.

KUOLEMA VAPAUTTAJA.

—

Kalpea ystäväni, kuolema vapauttaja, tuli elokuussa, jolloin yöt olivat kuutamo-kalvaat, kapteeni Ugglan taloon. Mutta hän ei tohtinut mennä suoraan sisälle tuohon vierasvaraiseen kotiin, sillä harvat ovat ne, jotka häntä rakastavat.

Kalpealla ystävälläni, kuolema vapauttajalla, on rohkea sydän. Hänen ilonsa on ratsastaa ilmojen halki hehkuvien kanuunankuulain kantamana. Hän ottaa räiskyvän granaatin niskaansa ja nauraa, kun se halkeaa ja sirut lentelee. Hän keikkuu kummitustansseissa hautausmaalla, eikä kammo sairashuoneen rutto-salejakaan; mutta hän vapisee hurskaan kynnyksellä ja hyvän ihmisen ovella. Sillä hän ei halua, että häntä tervehditään itkulla, häntä, joka vapauttaa henget kipujen kahleista, häntä, joka vapauttaa sielut painavasta tomusta ja antaa heidän kokea vapaata, ihanaa elämää avaruuksissa.

Vanhaan lehtoon päärakennuksen taakse, jossa tänäänkin vielä solakat, valkokupeiset koivut kilpailevat tahtoessaan taivaan valoa latvojensa tuuheille lehväkimpuille, sinne pujahti kuolema. Sinne,

joka silloin oli vilvoittavan nuori ja vehreä, kätkeytyi kalpea ystäväni päivän ajaksi; mutta yöllä hän seisoi metsänreunassa, valkeana ja kalvaana, viikate kuutamossa kimeltäen.

Oi, Eros! Sinä olit se jumala, jolla se lehto tavallisesti oli hallussansa. Vanhat tietävät kertoa, miten rakastavat parit etsivät muinoin sen rauhaa. Ja vielä tänä päivänä, kun minä matkaan ohi Bergan talon, nurkuen raskaita mäkiä ja tukahduttavaa tomua, riemuitsen minä, kun näen sen lehdon, harvenneine valko-runkoineen, jotka hohtavat nuorten, kauniiden ihmisten rakkauden muistoja.

Mutta silloin seisoi siellä kuolema, ja öiset eläimet näkivät hänet. Ilta iltansa jälkeen kuuli Bergan väki, miten kettu ulvoi, ennustaen hänen tuloansa. Tarhakäärme mateli hiekkakäytävää pitkin aina kartanon portaille. Se ei voinut puhua, mutta he ymmärsivät hyvin, että se tuli tuon mahtavan enteenä. Ja omenapuussa kapteeninrouvan ikkunan edessä kajahutti huuhkaja huutonsa. Sillä koko luonto tuntee kuoleman ja vapisee.

Tapahtui sitten, että Munkerudin laamannilaiset, jotka olivat käyneet vieraisilla Bron suuressa pappilassa, palasivat Bergan ohi noin kahden aikaan yöllä ja näkivät kynttilän palavan siellä vierashuoneen ikkunassa. Selvästi he näkivät keltaisen liekin ja valkean kynttilän, ja ihmetellen he kertoivat sitten tuosta kynttilästä, joka oli siellä kesä-yönä palanut.

Silloin nauroivat Bergan iloiset neidet ja sanoivat, että laamanni oli nähnyt näkyjä, sillä talikynttilät olivat heiltä loppuneet ja poltetut jo

maaliskuussa; ja kapteeni vannoskeli, ettei vierashuoneessa ollut asunut kukaan moneen viikkoon; mutta kapteeninrouva vaikeni ja kalpeni, sillä sellainen valkea kynttilä ja sen kirkas liekki näkyi tavallisesti aina silloin, kun joku hänen suvustaan oli vapautuva kuolema vapauttajan avulla.

Kohta senjälkeen, eräänä säteilevänä elokuun päivänä, Ferdinand tuli kotiin maanmittaustöistä pohjoisista metsistä. Hän tuli kalpeana ja sairaana, parantumaton paha keuhkoissansa, ja heti kun kapteeninrouva hänet näki, tiesi hän, että hänen poikansa täytyi kuolla.

Hänen täytyisi siis lähteä, tämän hyvän pojan, joka ei ollut koskaan tuottanut vanhemmillensa surua. Nuoren miehen oli jätettävä maailman hupi ja onni, ja kaunis, rakastettu morsian, joka odotti häntä, ja rikkaat kartanot, jyrisevät vasarat, jotka olisivat olleet hänen.

Vihdoin, kun kalpea ystäväni oli kuunkierron viivytellyt, rohkaisi hän luontonsa ja meni eräänä yönä kartanolle. Hän ajatteli, että olihan siellä otettu vastaan nälkä ja hätäkin niin iloisin kasvoin, miksi ei siis häntä riemulla tervehdittäisi?

Hän läheni hiljaa hiekkakäytävää pitkin, luoden tumman varjon ruohistolle, jossa kastepisarat kimaltivat kuun säteissä. Hän ei tullut kuin iloinen elomies, kukkia hatussa ja käsi tyttönsä vyötäröllä. Hän astui kuurussa kuin riutunut sairas ja piti viikatettaan piilossa viittansa poimuissa, huuhkaimien ja yökköjen liehuessa hänen ympärillään.

Sinä yönä kuuli kapteeninrouva, joka valvoi

vuoteellaan, koputettavan ikkunanlautaansa, ja hän nousi istualleen sängyssä ja kysyi:

»Kuka siellä koputtaa?»

Ja vanhat kertovat kuoleman hänelle vastanneen: »Kuolema koputtaa, kuolema.»

Silloin nousi kapteeninrouva vuoteesta, avasi ikkunansa ja näki yökköjen ja pöllöjen leijailevan kuutamossa, mutta hän ei nähnyt kuolemaa.

»Tule», sanoi hän puoliääneen, »tule, ystävä ja vapauttaja! Miksi sinä viivyit näin kauan? Minä olen odottanut sinua, minä olen kutsunut. Tule ja vapauta poikani!»

Silloin pujahti kuolema sisään, iloissaan kuin poloinen majesteetti, joka on syösty valtaistuimeltaan, mutta saa nyt raihnaana vanhuksena takaisin kruununsa; iloisena kuin lapsi, kun sitä kutsutaan leikkimään.

Seuraavana päivänä kapteeninrouva asettui poikansa sairasvuoteen ääreen ja puhui hänen kanssaan vapautettujen henkien autuudesta ja heidän ihanasta elämästänsä.

»Ne tekevät työtä», sanoi hän, »ne vaikuttavat. Ne ovat sellaisia taiteilijoita, poikani, suuria taiteilijoita! Kun sinä pääset heidän pariinsa, miksi tahdot sinä tulla? Kuvanveistäjäksi, jolla ei ole talttaa, mutta joka luo ruusuja ja liljoja. Iltaruskojen mestariksi. Ja kun aurinko menee kauneinnaan mailleen, niin minä istun ja ajattelen: tuo on Ferdinandin tekemää.

»Rakas poikani, ajattele, miten paljon näkemistä sinä saat, miten paljon tekemistä! Ajattele kaikkia siemeniä, jotka on keväällä herätettävä

elämään, myrskyjä, jotka on hallittava, unelmia jotka on lähetettävä. Ja ajattele pitkiä avaruuden matkojasi maailmasta maailmaan.

»Muista minua, poikani, silloin, kun sinä saat nähdä niin paljon kaunista! Sinun äiti raukkasi ei ole koskaan nähnyt muuta kuin Vermlannin, ei ole!

»Mutta jonakin päivänä astut sinä Herramme eteen ja sinä rukoilet, että hän antaisi sinulle yhden niistä pienistä maailmoista, jotka kieppuvat avaruudessa, ja hän sen antaa. Ja kun sinä sen saat, on se kylmä ja pimeä, täynnä kuiluja ja kallioita, eikä siellä ole kukkia eikä eläimiäkään. Mutta sinäpä teet siinä tähdessä työtä, jonka Jumala on sinulle antanut. Sinä viet sinne valoa, lämpöä ja ilmaa, sinä hankit sinne yrttejä ja satakieliä ja kirkas-silmäisiä gaselleja, sinä annat koskien syöksyä kuiluihin, sinä kohotat vuoret ja kylvät kedot punaisimmilla ruusuilla. Ja kun minä sitten kuolen, Ferdinand, kun minun sieluni vapisee pitkän matkan tähden ja minä pelkään eroa tutuilta seuduilta, silloin istut sinä ja odotat ikkunan takana vaunuinesi, joiden edessä on paratiisilinnut, kimaltavissa kulta-vaunuissa, minun Ferdinandini.

»Ja minun köyhä, rauhaton sieluni otetaan sinun vaunuihisi ja se saa istua sinun vieressäsi kunnioitettuna kuin kuningatar. Sitten me ajetaan halki avaruuksien ja kimaltavien maailmoiden ohi, ja kun me sitten tullaan lähelle taivaan pihoja, ja ne tulee vaan ihanimmiksi, niin minä kysyn, kun en muutakaan ymmärrä: Emmekö me jo jää tähän, tai tähän?

»Mutta sinä vaan naurat hiljaa itseksesi ja hoputat lintuvaljaikkoa ... Ja vihdoin me tullaan pienimpään maailmoista, mutta kaikkein kauneimpaan, mitä olen siellä nähnyt, ja siellä me pysähdytään kultaisen linnan portille ja sinä annat minun astua ikuiseen ilon-kotiin.

»Siellä ovat ruoka-aitat ja kirjakaapit täynnä. Kuusimetsä ei siellä pimennä, niinkuin täällä Bergassa, näköalaa kauniisen maailmaan, vaan minä näen yli avarain merten ja päivänpaisteisten ketojen, ja tuhat vuotta on niinkuin yksi päivä.»

Siten kuoli Ferdinand, valoisain näkyjen lumoamana, hymyillen tulevaisuuden ihanuudelle.

Kalpea ystäväni, kuolema vapauttaja, ei ollut koskaan nähnyt niin suloista näkyä. Sillä vaikka oli niitä kyllin, jotka itkivät Ferdinand Ugglan kuolinvuoteella, niin sairas itse vain hymyili viikatemiehelle, kun tämä asettui sängynlaidalle, ja hänen äitinsä kuunteli kuolinkorahduksia kuin suloisinta musiikkia. Hän vapisi pelosta, ettei kuolema jaksaisi täyttää tehtäväänsä, ja kun kaikki oli lopussa, puhkesivat kyyneleet hänen silmiinsä, mutta ne olivat ilon kyyneleitä, nuo, jotka tippuivat hänen silmistään hänen poikansa kylmenneille kasvoille.

Koskaan ei kalvasta ystävääni oltu pidetty niin hyvänä kuin Ferdinand Ugglan hautajaisissa. Jos hän olisi tohtinut näyttäytyä, olisi hän tullut sinne sulkakoristeinen baretti päässä ja kultakirjainen viitta hartioilla, ja tanssinut ruumissaaton etunenässä hautausmaan tiellä. Mutta nyt istui tuo yksinäinen vanhus kuurussa kirkkomaan muu-

rilla, vanha, musta viitta yllänsä, ja katseli sieltä, kun ruumissaatto tuli.

Oi, se oli ihmeellinen ruumissaatto! Aurinko ja valoisat hattarat tekivät päivän iloiseksi, pitkät kuhilas-rivit kaunistivat peltoja, astrakaani-omenat loistivat rovastin puutarhassa läpinäkyvinä ja kirkkaina, ja lukkarin talon ruususarassa komeilivat daaliat ja ylioppilasneilikat.

Olipa se ihmeellinen ruumissaatto, tuo, joka vieri nyt lehmusten välitse. Kukitetun kirstun edeltä kulki kauniita lapsia siroitellen tielle kukkia. Ei näkynyt surupukuja, ei suruharsoja, ei valkeita, leveitä piippakauluksia, sillä hän, kapteeninrouva, oli tahtonut, ettei Ferdinandia, joka niin iloisesti kuoli, hyvään leposijaansa saattaisi synkkä ruumiskulkue, vaan loistava hääseurue.

Lähinnä arkkua kulki Anna Stjärnhök, vainajan kaunis, säteilevä morsian. Hän oli pannut päähänsä morsiuskruunun, verhoutunut morsiushunnulla ja pukeutunut viistävään, valkeaan morsiuspukuun, välkehtivään silkkiin. Siten koristettuna hän meni haudalle vihittäväksi maatuvaan sulhoonsa.

Hänen perästään tulivat muut, pari parinsa jälkeen, ryhdikkäät naiset ja muhkeat miehet. Komeat, loistavat rouvat tulivat säteilevin soljin ja rintaneuloin, maitovalkein helminauhoin ja kultaisin rannerenkain. Silkki- ja pitsikeot kohottivat heidän turbaaniensa korkeita töyhtöjä kanuunakiharain yläpuolelle, ja heidän olkapäillään silkkipukuja verhoten häilyivät ohuet, silkkikutoiset saalit, jotka muinoin oli saatu morsiuslahjaksi. Ja miehet

tulivat kauneimmissa pukimissaan, pöyhistelevin röyhelöpaidoin ja korkeakaulaisin hännystakein, joissa oli kullatut napit, ja kankeat kultakirja-liivit hohtivat, ja runsaasti tikatut sametti-liivit paistoivat. Se oli hääsaattue, kuten kapteeninrouva oli tahtonut.

Itse hän kulki lähinnä Anna Stjärnhökiä, miehensä käsipuolessa. Jos hänellä olisi ollut kullalla kirjattu hame, olisi se ollut nyt hänen yllänsä, jos hänellä olisi ollut koristeita ja loistava turbaani, olisi hän pukeutunut niihinkin, kunnioittaakseen poikaansa hänen juhlapäivänään. Mutta hänellä oli vain tuo musta taftisilkki-puku ja kellastuneita pitsejä, jotka olivat nähneet niin monta juhlaa, ja ne oli hänellä näissäkin juhlissa.

Vaikka hautajaisvieraat saapuivat loistavan komeina, ei kuitenkaan yksikään silmä ollut kuiva, kun he matkasivat haudalle kellojen hiljaa soidessa. Miehet ja naiset itkivät, ei juuri niin paljon vainajata kuin itseään. Kas, tuolla kulki morsian, tuolla kannettiin sulhoa, tässä kulkevat he itse, koristettuina pitoihin, ja kumminkin — kuka astuu maan vihreitä polkuja eikä tiedä, että hän on luotu murheen valtaan, suruun, onnettomuuteen, kuolemaan? He astuivat ja itkivät ajatellessaan, ettei mikään maallinen mahti voinut heitä suojella.

Kapteeninrouva ei itkenyt, mutta hän olikin ainoa, jonka silmät olivat kuivat.

Kun rukoukset oli luettu ja hauta luotu umpeen, palasivat kaikki vaunuillensa. Ainoastaan kapteeninrouva ja Anna Stjärnhök viipyivät haudalla, jättääkseen vainajalle viimeiset jäähyväiset.

Vanhus istahti hautakummulle, ja Anna asettui hänen viereensä.

»Katso», sanoi kapteeninrouva, »minä sanoin Jumalalle: 'Anna vapauttajan kuoleman tulla ja viedä poikani pois, anna hänen viedä pois se, jota minä enimmän rakastan, viedä hiljaisten kartanoiden lepoon, ja ainoastaan ilon kyyneleet nousevat silmiini, ei muut; häiden komeudella tahdon minä hänet hautaan saattaa, ja punaisen, kukkaisuhkean ruusupensaani, joka on huoneeni ikkunan alla, minä muutan hänen luokseen hautausmaalle.' — Ja nyt kävi niin, poikani on kuollut. Minä tervehdin kuolemaa ystävänä, kutsuin häntä suloisimmilla nimillä, minä itkin ilonkyyneleitä poikani kylmenneille kasvoille, ja syksyllä, kun lehdet ovat pudonneet, minä muutan ruusupensaani tänne. Mutta tiedätkö sinä, joka istut tässä vieressäni, miksi minä olen Jumalalta sellaista rukoillut?»

Hän katsoi Anna Stjärnhökiin kysyvästi, mutta tyttö istui äänettä ja kalpeana hänen vieressään. Kenties taisteli hän sisäisiä ääniä vaimentaakseen, jotka alkoivat nyt jo vainajan haudalla kuiskata hänelle, että hän oli vihdoinkin vapaa.

»Syy on sinun», sanoi kapteeninrouva.

Silloin tyttö hätkähti ja kyyristyi kuin nuijanlyönnistä. Hän ei vastannut sanaakaan.

»Anna Stjärnhök, sinä olit kerran ylpeä ja itsepäinen; silloin sinä leikittelit minun pojallani, otit hänet ja hylkäsit hänet. Mitäpä siitä? Hän sai tyytyä, niinkuin kaikki muutkin. Kenties sekä hän että me muut sitäpaitsi rakastimme yhtä paljon sinun rahojasi kuin sinua itseäsi. Mutta sinä

tulit takaisin, sinä tulit, ja toit siunauksen kotiimme, sinä olit lempeä ja kärsivällinen, vahva ja hyvä, silloin, kun sinä tulit. Sinä hellit rakkaudella meitä, sinä teit meidät niin onnellisiksi, Anna Stjärnhök, ja me köyhät poloiset makasimme sinun jaloissasi.

»Ja kumminkin minä olen toivonut, ettet sinä olisi tullut. En olisi silloin tarvinnut rukoilla Jumalaa lyhentämään poikani ikää. Viime jouluna hän vielä olisi jaksanut kadottaa sinut, mutta sitten kuin hän olisi oppinut tuntemaan sinut sellaisena kuin nyt olet, ei hänellä olisi ollut voimaa.

»Tiedä se, Anna Stjärnhök, sinä, joka tänään olet pukeutunut morsiuspukuun seurataksesi poikaani, tiedä, että jos hän olisi elänyt, et sinä koskaan olisi saanut seurata häntä tuossa puvussa Bron kirkkoon, sillä sinä et rakastanut häntä.

»Minä näin sen, sinä tulit ainoastaan lieventämään meidän kovaa osaamme. Sinä et rakastanut häntä. Luuletko sinä, etten minä tunne rakkautta, etten minä näe, missä sitä on ja mistä sitä puuttuu. Silloin ajattelin minä: korjatkoon Jumala poikani hengen ennenkuin hänen silmänsä aukenevat.

»Oi, jospa olisit rakastanut häntä! Oi, ettet koskaan olisi tullut luoksemme sulostuttamaan meidän elämäämme, kun et kerran häntä rakastanut! Minä tiesin velvollisuuteni; jos hän ei olisi kuollut, olisi minun täytynyt hänelle sanoa, ettet sinä häntä rakastanut, että sinä tahdoit mennä naimisiin hänen kanssaan vain siksi, että sinä olet itse sääliväisyys. Minun olisi täytynyt pakottaa hänet päästämään sinut vapaaksi, ja silloin hänen elämänsä onni olisi ollut hukassa. Katsos, senvuoksi

minä rukoilin Jumalaa, että hän saisi kuolla, ettei minun tarvitsisi häiritä hänen sydämensä rauhaa. Ja minä olen iloinnut hänen vajoavista poskistaan, riemuinnut hänen korisevasta hengityksestään; vapissut, ettei kuolema voisi tehtäväänsä täyttää.»

Rouva vaikeni ja odotti vastausta, mutta Anna Stjärnhök ei voinut vielä puhua, hän kuunteli vielä monia ääniä sielunsa syvyydestä.

Silloin huudahti kapteeninrouva epätoivoissaan:

»Oi, miten onnellisia ne ovat, jotka saavat surra kuolleitansa, ne, jotka saavat vuodattaa kyynelvirtoja. Minun täytyy poikani haudalla seista kuivin silmin, minun täytyy riemuita hänen kuolemastaan. Miten onneton olenkin.»

Silloin painoi Anna Stjärnhök kätensä lujasti rintaansa vastaan. Hän muisti sen talviyön, jolloin hän oli vannonut nuoren rakkautensa kautta ruveta näiden köyhien ihmisten tueksi ja lohdutukseksi, ja hän vapisi kauhusta. Oliko kaikki siis ollut turhaa, eikö hänen uhrinsa ollut sellainen, johon Jumala mielistyy? Pitikö kaiken kääntyä kiroukseksi?

Mutta jos hän uhraisikin kaikki, eikö Jumala silloin voi siunata hänen työtänsä ja antaa hänen tulla onnentuojaksi, turvaksi, ihmisten avuksi?

»Mitä tarvitaan siihen, että voisit surra poikaasi?» hän kysyi.

»Vaaditaan, ettei minun tarvitsisi enää uskoa vanhain silmieni todistuksia. Jos minä uskoisin, että sinä minun poikaani rakastit, silloin surisin minä hänen kuolemataan.»

Silloin nousi tyttö ylös, silmät hurmausta hohtaen. Hän tempasi morsiushuntunsa ja levitti sen

haudalle, hän tempasi seppeleensä ja kruununsa ja laski ne hunnun viereen.

»Katso nyt, mitenkä minä häntä rakastan» huudahti hän. »Minä lahjoitan hänelle kruununi ja huntuni. Minä vihin itseni häneen. Koskaan en tule toisen omaksi.»

Silloin nousi kapteeninrouvakin. Hän seisoi hetkisen hiljaa, koko hänen ruumiinsa vavahteli, ja hänen kasvonsa nytkähtelivät, mutta vihdoin pääsivät kyyneleet valloilleen, surun kyynelet.

Mutta minun kalpea ystäväni, kuolema vapauttaja, hän kauhistui, kun näki nämä kyyneleet; häntä ei oltu siis täälläkään tervehditty ilolla, eivät he täälläkään olleet sydämestään hänestä iloinneet. Hän veti viittansa hupun syvään kasvoilleen, laskeutui hiljaa hautausmaan muurilta ja katosi peltojen ruiskuhilaiden sekaan.

Kuudestoista luku.

KUIVUUS.

Jos kuolleet kappaleet voivat rakastaa, jos maa ja vesi voivat eroittaa ystävän vihollisesta, tahtoisin minä mielelläni omata niiden rakkauden. Minä tahtoisin, ettei viheriä maa tuntisi askeleitani raskaana kuormanansa. Minä tahtoisin, että se antaisi mielellään anteeksi, kun sitä minun tähteni haavoitetaan auralla ja karhilla, että se avaisi kernaasti povensa minun kuolleelle ruumiilleni. Ja minä tahtoisin, että laineella, jonka kirkkaan peilin minun aironi lyö rikki, olisi sama kärsivällisyys minua kohtaan kuin äidillä on raisua lasta kohtaan, kun se kiipeää hänen polvelleen varomatta juhlapuvun sileätä silkkiä. Kirkkaan ilman, joka väräjää sini-vuorten yllä, ystävä tahtoisin olla, ja paistavan auringon ja kaunoisten tähtien. Sillä minusta näyttää usein siltä kuin kuolleet kappaleet tuntisivat ja kärsisivät elävien kanssa. Ei ole juopa heidän ja meidän välillämme niin suuri kuin ihmiset luulevat. Mikä maantomun hiukkanen ei ole ollut mukana elämän kiertokulussa? Eikö ajelehtivaa tien tomua ole hyväilty pehmyenä tukkana, rakastettu hellinä, hyvää tekevinä käsinä?

Eikö rattaanraiteen vesi ole muinoin virrannut sykkäilevissä sydämissä verenä?

Elämän henki asuu kuolleissa kappaleissa. Mitä hän kuulee uinuessaan unelmattomassa unessa? Jumalan äänen hän kuulee — huomaako hän ihmistenkin?

Oi myöhäisen ajan lapset, ettekö ole sitä nähneet? Kun vaino ja viha täyttävät maan, täytyy myös elottomien paljon kärsiä. Silloin tulee aalto rajuksi ja ryöstönhimoiseksi kuin ryöväri; silloin tulee pelto kitsaaksi kuin saituri. Mutta voi sitä, jonka tähden metsä huokaa ja vuori itkee!

Merkillinen oli se vuosi, jolloin kavaljeerit hallitsivat. Minusta tuntuu kuin olisi ihmisten levottomuus silloin häirinnyt kuolleiden kappalten rauhaa. Miten kuvaisin minä sitä tartuntaa, joka silloin levisi yli maan? Eikö ihminen joudu uskomaan, että kavaljeerit olivat seudun jumalat, ja heidän henkensä elähytti kaiken. Seikkailun, suruttomuuden, hurjuuden henki.

Jos voisi kertoa kaikki, mitä sinä vuonna Lövenin rannoilla ihmisten seassa tapahtui, niin koko maailma hämmästyisi. Sillä silloin heräsi vanha rakkaus, silloin syttyivät uudet. Silloin leimahti viha, ja kauan säästetty kosto koppoi riistansa. Silloin pyrähtivät kaikki kaipuun lentoon, himoiten elämän suloa: he tavoittelivat tanssia ja leikkiä ja peliä ja juominkeja. Silloin tuli ilmi kaikki se, mikä on kätkettynä ihmisten sisimpään sieluun.

Ekebystä se levottomuuden tartunta läksi; se levisi ensin tehtaihin ja herraskartanoihin ja kiihti ihmiset turmaan ja syntiin. Niin pitkälle olemme

voineet sitä jossakin määrin seurata, sillä vanhat ovat säilyttäneet muutamien suurten kartanoiden tapahtumat muistossaan; mutta sitten: miten se levisi kansaan, siitä me tiedämme vähän. Elköön kumminkaan kukaan epäilkö sitä, ettei ajan levottomuus olisi mennyt myös töllistä toiseen, kylästä kylään. Missä oli piilossa pahe, niin se sai purkautua esiin, missä oli rako miehen ja vaimon välillä, se levisi rotkoksi, missä suuri hyve tai luja tahto kätkihe, jo täytyi senkin päästä esille. Sillä kaikki, mitä tapahtui, ei ollut pahaa; kumminkin oli aika sellainen, että hyvä oli usein yhtä turmiollista kuin paha. Kävi kuin suurissa tuulenpuuskissa metsän syvyydessä: siellä kaatuu puu puun päälle, honka vetää hongan mennessään, ja suistuvat jättiläiset vetävät kumoon alla olevankin metsän.

Oi, elä epäile, ettei hulluus olisi tarttunut talonpoikiin ja palvelijoihinkin! Kaikkialla tulivat sydämet hurjiksi ja aivot menivät sekaisin. Ikinä ei tanssi ole pyörinyt hupaisemmin tien-risteyksissä, ikinä ei ole niin paljon viljaa paiskattu viinapannuun, ikinään ei ole tyhjennetty oluttynnyrejä niin nopeasti. Koskaan ei ole pidetty niin monta vieraspitoa, koskaan ei tie ole ollut lyhempi vihasanan ja puukonpiston välillä kuin silloin.

Mutta levottomuus ei pysähtynyt ainoastaan ihmisten joukkoon, se levisi kaikkeen elävään. Koskaan ei susi ja karhu ollut raadellut enemmän, koskaan ei kettu ja huuhka ollut ulvonut kauheammin ja ryövännyt pelottomammin, koskaan eivät

lampaat eksyneet useammin metsään, eikä kalliissa karjassa koskaan raivonnut niin paljon tauteja kuin silloin.

Se, joka tahtoo nähdä, miten teko johtuu toisesta, menköön pois kaupungeista ja asukoon yksinäisessä mökissä metsänrinnassa. Hän vartioikoon hiilihautaa yöt umpeensa, tai asukoon pitkillä järvillä yötä päivää, valoisana kesäkuuna, tukkilautan kulkiessa hidasta kulkuaan Venerniä kohti, niin hän oppii huomaamaan kaikki luonnon merkit, ja ymmärtämään, miten kuolleet kappaleet ovat elävien yhteydessä. Hän saa nähdä, että kun on levottomuus maassa, niin kuolleidenkin kappaleiden rauha häiriytyy. Kansa tietää sen. Sellaisina aikoina sammuttaa metsänemäntä hiilihaudan, syöjätär paiskaa rikki venheen, näkki lähettää tauteja, tonttu nälkiinnyttää lehmän. Ja sellaista oli sinä vuonna. Koskaan ei ollut kevättulva raivonnut niin pahasti. Ekebyn mylly ja paja eivät olleet sen ainoat uhrit. Pienet joet, jotka muinoin, kun kevät antoi voimia, olivat jaksaneet viedä muassaan enintään tyhjän ladon, ryntäsivät nyt kokonaisia kartanoita vastaan ja huuhtoivat ne paikoiltaan. Koskaan ei kuultu ukkosen tehneen jo ennen juhannusta niin paljon tuhoa — juhannuksen jälkeen ei sitä enää kuultu: silloin tuli kuivuus.

Sikäli kun pitkiä päiviä kesti, ei saatu kertaakaan sadetta. Aina kesäkuun puolivälistä syyskuun alkuun kylpi Löfsjön kihlakunta alinomaisessa auringonpaisteessa.

Sade kieltäytyi putoamasta, maa ravitsemasta, tuulet puhaltamasta. Päivänpaiste yksinään virtasi

maan päälle. Oi, kaunis päivänpaiste, tuo elonantava päivänpaiste, kuinka saatan minä kertoa sen tuhontöistä? Päivänpaiste on kuin rakkaus: kuka ei tunne sen ilkitöitä, ja kuitenkin sille antaa anteeksi? Päivänpaiste on kuin Gösta Berling — se antaa jokaiselle iloa; senvuoksi vaietaankin pahasta, jonka se aiheutti.

Sellainen juhannuksen jälkeinen kuumuus ei kai olisi muilla seuduilla niin tuhoava kuin Vermlannissa. Mutta siellä oli kevät tullut myöhään. Ruoho ei ollut ehtinyt pitkäksi eikä voinut kasvaa täyteen kokoonsa, ruis jäi ravinnotta juuri silloin kun sen oli saatava tähkäänsä ruokaa; toukoviljoissa, joista enin leipä siihen aikaan paistettiin, oli korttelin-pituisten korsien nenässä vain pienet töyhdöt; myöhään kylvetyt nauriit eivät voineet ollenkaan itää, eikä edes peruna jaksanut imeä tästä kivettyneestä maasta ravintoa.

Sellaisina vuosina aletaan metsätölleissä hätäillä, ja vuorilta laskeikse pelko alas tasangon tyynemmän väen keskuuteen.

»Ketä Jumalan käsi etsinee!» sanoo kansa.

Ja jokainen lyö rintaansa ja sanoo: »Minuako? Oi emo, oi luonto, olenko se minä? Minuako sade kauhistuu ja pysytteleikse kaukana? Vihastako minua vastaan kuivettuu ja kovenee ankara maa? Ja tämä ikuinen päivänpaiste, virtaako se kaikessa lempeydessään joka päivä pilvettömältä taivaalta, kootakseen tulisia hiiliä minun pääni päälle? Tai jos se en ole minä, niin ketä Jumalan käsi sitten etsii?»

Kun rukiinjyvät kuihtuvat pikku tähkissään, kun peruna ei voi koota ravintoa maasta, kun karja

tungeksii punaisin silmin ja helteessä läähättäen ehtyvien lähteiden ympärille, kun tulevaisuuden huoli sydäntä kouristaa, silloin käy kumma kuiske maassa:

»Sellainen koettelemus ei tule syyttä», sanoo kansa. »Kuka se on, jota Jumalan käsi etsii?»

Oli elokuinen sunnuntai. Jumalanpalvelus oli päättynyt. Väki vaelsi parvittain päivänpaahteisilla teillä. Ympärillään se näki kuivettuneita metsiä ja hävitettyjä kasvuja. Ruis oli kuhilaille leikattu, mutta se oli harvaa ohuissa lyhteissään. Niillä, joilla oli ollut murtoja polttaa, oli tänä vuonna ollut mukava ja helppo työ, mutta niinpä oli sattunutkin monta kertaa, että he päästivät tulen kuivaan metsään. Ja sen, mitä metsäpalo säästi, olivat hyönteiset ottaneet: mäntymetsä pudotti neulansa ja oli paljas kuin lehtimetsä syksyllä, koivujen lehdet riippuivat rikki revittyinä, suonet paljaina ja lavat turmiolla.

Raskasmielisiltä väkiryhmiltä ei puuttunut puheenainetta. Monta oli siellä, joka tiesi kertoa, kuinka vaikeata oli ollut hätävuosina 1808 ja 1809, ja kylmänä talvena 1812, jolloin varpuset paleltuivat kuoliaaksi. Nälänhätä ei ollut heille vieras; he olivat kyllä nähneet, miten lehmät totutetaan syömään sammalta.

Oli siellä muun muassa nainen, joka oli kokeeksi tehnyt uudenlaista leipää, puolukoista ja ohrajauhoista. Hänellä oli siitä näytteitä matkassaan ja hän maistatti sitä väellä. Hän ylpeili keksinnöllään.

Mutta heidän kaikkien yllä lekutteli sama kysymys, se tuijotti kaikkien silmistä, sitä kuiskasivat kaikkien huulet.

»Ketä, oi Herra, ketä sinun kätesi etsii?»

»Sinä ankaruuden Jumala, kuka on kieltänyt sinulta rukousten ja hyvien töiden uhrin, koska sinä otat niukan leipämme meiltä pois?»

Eräs mies synkeästä ryhmästä, joka oli kulkenut länteen yli Sundin sillan ja kiipeillyt ylös Brobyn mäkiä, pysähtyi nyt hetkiseksi tien haaraan, joka vei Brobyn ahnaan papin virkataloon. Hän otti kuivan oksan maasta ja viskasi sen pappilan tielle.

»Kuivia kuin tuo tikku ovat ne rukoukset olleet, joita hän on antanut Herrallemme», sanoi mies.

Se, joka seurasi lähinnä, pysähtyi myöskin. Hän otti kuivan oksan ja nakkasi sen siihen, mihin tikkukin oli pudonnut.

»Tässä on sopiva uhri sellaiselle papille», sanoi hän.

Kolmas joukosta seurasi esimerkkiä: »Kuten kuivuus hän on ollut: pelkät tikut ja korret hän meille jätti.»

Neljäs sanoi: »Annetaan hänelle takaisin, mitä hän on meille antanut.»

Ja viides: »Ikuiseksi häpeäksi heitän hänelle tämän. Kuivukoon ja kuihtukoon hän kuin tuo oksa!»

»Kuivaa rehua kuivan papille», sanoi kuudes.

Väki, joka tulee jäljestä, näkee, mitä he tekevät ja kuulee, mitä he sanovat. Ja he saavat nyt monta vastausta pitkiin kyselyihinsä.

»Anna hänelle, mitä hänelle tulee! Hän tuotti kuivuuden päällemme», sanotaan kansassa.

Ja itsekukin pysähtyy, itsekukin sanoo sanansa ja heittää oksan kekoon ennenkuin jatkaa matkaa. Tien-risteyksessä oli pian aika kasa tikkuja ja korsia. Brobyn papin häpeän-kasa.

Se oli koko kansan kosto. Kukaan ei nostanut kättänsä pappia vastaan eikä sanonut hänelle pahaa sanaa. Epätoivoiset sydämet purkivat vaan hiukan taakkaansa, heittäen kuivan oksan kekoon. He eivät kostaneet itse. He merkitsivät vaan vikapään vanhurskauden Jumalan edessä.

»Jos me emme palvelleet sinua oikein, niin se on tuon miehen vika. Ole, Herra, laupias, ja anna hänen yksinään kärsiä! Me merkitsemme hänet häpeällä ja häväistyksellä. Me emme ole hänen kanssaan yhtä.»

Hyvin pian tuli tavaksi, että jokainen, joka kulki pappilan ohitse, viskasi kuivan oksan häpeänkekoon. »Nähköön sen Jumala ja ihmiset!» ajatteli kukin kulkija. »Minäkin halveksin häntä, joka on vetänyt meidän päällemme Jumalan vihan.»

Vanha saituri huomasi pian risukasan tien laidassa. Hän antoi viedä sen pois — jotkut tiesivät, että hän lämmitti sillä keittiönsä uunia. Seuraavana päivänä oli samalle paikalle kertynyt uusi kasa, ja kun hän taas antoi viedä sen pois, kokoontui uusi.

Kuivat oksat loikoivat siinä ja hokivat: »Häpeää, häpeää Brobyn papille!»

Oli kuumat, kuivat mätäkuun päivät. Savuisena ja raskaana ja palonkäryn täyttämänä lepäsi

ilma jo seudun yllä, hengittää kuin painostava epätoivo. Ajatukset huimistuivat kuumenneissa aivoissa. Brobyn papista oli tullut kuivuuden pahahenki. Talonpojista tuntui kuin tuo vanha saituri olisi kököttänyt taivaan lähteitä tukkeamassa.

Pian ymmärsi Brobyn pappi kansan tarkoituksen. Hän ymmärsi, että hänet merkittiin onnettomuuden aiheuttajaksi. Vihasta häneen antoi Jumala maan nääntyä. Laivamiehistö, joka oli hädässä hirveällä merellä, oli heittänyt arpaa. Hän oli mies, joka oli syöstävä mereen. Hän koetti nauraa heille ja heidän oksillensa, mutta kun sitä jatkui viikon, ei hän enää nauranut. Voi mokomaa lapsellisuutta! Mitenkä nuo kuivat tikut voivat häntä vahingoittaa? Hän tiesi, että vuosikausien viha etsi purkaumis-tilaisuutta. Mitäpä siitä, hän ei ollut tottunut rakkauteen.

Moisesta hän ei tullut lempeämmäksi. Hän oli kukaties halunnut parantua silloin, kun se vanha neiti kävi siellä; nyt hän ei voinut. Hän ei tahtonut ruveta väkisin parantumaan.

Mutta vähitellen tuli tuo kasa häntä mahtavammaksi. Hänen täytyi ajatella sitä aina, ja se ajatus, jota kaikki hautoivat, alkoi juurtua hänenkin mieleensä. Se oli kauhein todistus, tämä kuivien oksien heittäminen. Hän tarkasti sitä kekoa, luki oksat, joita päivittäin oli tullut lisää. Sen ajatteleminen levisi ja tunki tieltä kaikki muut ajatukset. Se keko tuhosi hänet.

Päivä päivältä hänen täytyi yhä lisää myöntää, että kansa on oikeassa. Hän huononi ja tuli ikä-kuluksi parissa viikossa. Hän sai omantunnon

tuskia ja tauteja. Mutta tuntui kuin kaikki takertuisi vain tuohon kasaan. Tuntui kuin omantunnon vaivat olisivat vaienneet ja vanhuuden paino väistynyt hänestä, jos se kasa vaan olisi lakannut kasvamasta.

Viimein hän istui tiellä päivät pitkät vartioiden kulkijoita. Mutta rahvas oli säälimätön, yöllä heitettiin vaan oksa ja toinen lisää.

* *
*

Eräänä päivänä matkasi Gösta Berling pitkin sitä tietä. Brobyn pappi istui tiepuolessa, vanhana ja rapistuneena. Hän istui ja noukki kuivia tikkuja ja asetti niitä yhteen riviin ja kekoihin, leikkien niillä kuin olisi hän tullut uudelleen lapseksi. Gösta tuli murheelliseksi hänen kurjuutensa tähden.

»Mitäs pastori tekee?» sanoo hän ja hyppää reippaasti ajoneuvoista.

»Oo, minä vain tässä istun ja noukin. En paljon mitään.»

»Pastori menisi kotiin eikä istuisi tässä tienpölyssä.»

»Parasta on, kun istun vaan tässä.»

Gösta istahtaa hänen viereensä.

»Ei ole kovin helppoa olla pappina», sanoo hän hetken kuluttua.

»Meneehän se mukiin täällä alamaassa, jossa on ihmisiä», vastaa pappi. »Pahempaa se on ylämaassa.»

Gösta ymmärtää kyllä, mitä hän tarkoittaa. Hän tuntee nuo Pohjois-Vermlannin seurakunnat, joissa papilla ei ole joskus virkataloakaan, nuo suuret metsäpitäjät, joissa suomalaiset savupirteissä asuvat, nuo köyhät seudut, pari ihmistä peninkulmalla, pappi ainoa herrasmies pitäjässä. Brobyn pappi oli ollut moisessa seurakunnassa kolmattakymmentä vuotta.

»Sinnehän meidät nuorina lähetetään», sanoo Gösta. »Mahdotonta siellä on kestää elämää. Ja niin sitä joutuu koko tulevaisuudeksi tuhoon. Monta siellä on sortunut.»

»Onpa niin», sanoo Brobyn pappi. »Yksinäisyys tuhoaa ihmisen.»

»Sinne tulee», sanoo Gösta, »innokkaana ja tulisena, puhuu ja kehoittaa ja ajattelee, että kaikki kääntyy hyväksi, että kansa pian kulkee parempia teitä.»

»Niinpä juuri.»

»Mutta huomaa pian, etteivät sanat auta. Köyhyys on tiellä. Köyhyys estää kaiken parannuksen.»

»Köyhyys», toistaa pappi. »Köyhyys on turmellut minun elämäni.»

»Nuori pappi tulee sinne perukkaan», selittää Gösta, »köyhänä kuin kaikki muutkin. Hän sanoo juopolle: 'Elä juo!'»

»Silloin vastaa juoppo», tarttuu Brobyn pappi puheesen: 'Anna sitten jotain, joka on viinaa parempaa! Viina on minulle turkki talvella, siimes kesällä. Viina on lämmin tupa ja pehmyt vuode. Anna minulle ne, niin en ryyppää enää.»

»Ja sitten», jatkaa Gösta, »sanoo pappi varkaalle: ei sinun pidä varastaman; ja ilkeälle: ei sinun pidä lyömän vaimoasi; ja taikauskoiselle: sinun pitää uskoman Jumalaan eikä paholaiseen ja peikkoihin. Mutta silloin vastaa varas: anna minulle leipää; ja ilkimys virkkaa: tee meidät rikkaiksi, niin ei riidellä; ja taikauskoinen: opeta minua parempaan. Mutta kuka voi heitä rahatta auttaa?»

»Se on totta, joka sana totta», huudahtaa Brobyn pappi. »Jumalaan he uskoivat, vielä enemmän paholaiseen, enimmän kumminkin vuoren-hiiteen ja riihen-tonttuun. Kaikki vilja viskattiin viinapannuun. Ei kukaan aavistanut kurjuuden loppua. Harmaiden pirttien useimmissa vallitsi hätä. Kätketty suru teki naisten kielen katkeraksi. Ikävä ajoi miehen juopotteluun. Peltoja ja karjaa eivät he osanneet hoitaa. He pelkäsivät herrasmiestä ja pilkkasivat pappia. Mitä heille oli tehtävä? Sitä, mitä minä puhuin heille saarnastuolista, he eivät ymmärtäneet. He eivät uskoneet, mitä minä tahdoin heille opettaa. Eikä ollut ketään, jonka kanssa olisi voinut neuvotella, ei ketään, joka olisi auttanut pitämään yllä rohkeutta.»

»Niitä on, jotka ovat sen kestäneet», sanoo Gösta. »Jumalan armo on ollut muutamille niin suuri, etteivät he ole palanneet sellaisesta elämästä murtuneina miehinä. Heidän voimansa on riittänyt; he ovat sietäneet yksinäisyyden, köyhyyden, toivottomuuden. He ovat tehneet hyvää sen vähän, mitä voivat, eivätkä ole epäilleet. Sellaisia miehiä on ollut aina ja on vieläkin. Minä tervehdän

heitä sankareina. Minä kunnioitan heitä niin kauan kuin elän. Minä en olisi voinut kestää.»

»Minä en voinut», lisää pappi.

»Pappi siellä perukassa», sanoo Gösta miettivästi, »ajattelee, että hänestä pitää tulla rikas mies, mahdottoman rikas mies. Kukaan köyhä ei voi kukistaa pahaa. Ja niin hän alkaa koota.»

»Jollei hän kokoaisi, niin hän joisi», vastaa vanhus, »hän näkee niin paljon kurjuutta».

»Tai tulisi tylsäksi ja laiskaksi ja kadottaisi kaiken voimansa. On vaarallista sellaisen joutua sinne pohjoiseen, joka ei ole siellä syntynyt.»

»Hänen täytyy kootakseen tekeytyä kovaksi. Ensin hän on olevinaan kova, sitten se tulee tavaksi.»

»Hänen täytyy olla kova itseänsä ja muita kohtaan», jatkaa Gösta, »kokoaminen on vaikeata. Hänen täytyy kärsiä vihaa ja halveksumista, hänen täytyy kestää kylmää ja nälkää ja karaista sydämensä: tuntuu melkein kuin hän unhoittaisi, miksi hän alkoi säästää.»

Brobyn pappi katsoi häneen arasti. Hän mietti, tekiköhän Gösta hänestä tuossa pilaa. Mutta Gösta oli pelkkää harrastusta ja vakavuutta. Näytti kuin hän olisi puhunut omaa asiaansa.

»Niin on käynyt minun», sanoo vanhus hiljaa.

»Mutta Jumala suojelee häntä», jatkaa Gösta. »Hän herättää hänessä hänen nuoruutensa ajatukset, kun hän on saanut tarpeeksi kokoon. Hän antaa hänelle merkin, milloin Jumalan kansa häntä tarvitsee.»

»Mutta jos pappi ei tottele merkkiä, Gösta Berling?»

»Hän ei voi sitä vastustaa», sanoo Gösta ja hymyilee iloisesti. »Hänen mieltään houkuttelee niin suloisesti, kun hän ajattelee lämpimiä majoja, joita rakentamaan hän auttaa köyhiä.»

Pappi katsoo pieniä tupia, joita hän on rakennellut häpeäkasan tikuista. Kuta kauemmin hän puhelee Göstan kanssa, sitä vakuutetummaksi hän tulee, että Gösta on oikeassa. Hän oli itsekin aina ajatellut, että hän tekee kerran hyvää, kun hän vaan saa tarpeekseen. Hän kiintyy nyt siihen: luonnollisesti oli hän sitä ajatellut.

»Miksi hän ei sitten rakennakaan niitä majoja?» kysyy Brobyn pappi arasti.

»Hän häpeää. Voisivat luulla, että hän tekee sen kansan pelosta, vaikka hän on aina itse ajatellut sen tehdä.»

»Hän ei voi sietää pakkoa, sitä se on.»

»Hän voi kuitenkin auttaa salaisesti. Tänä vuonna tarvitaan paljon apua. Hän voi hankkia jonkun, joka jakelee hänen lahjojansa. Minä ymmärrän jo kaiken tarkoituksen», huudahtaa Gösta, ja hänen silmänsä loistavat. »Tänä vuonna saavat tuhannet leipänsä siltä, jota he herkeämättä kiroavat.»

»Niin se onkin, Gösta.»

Näitä kahta nyt ihan huimasi, näitä, jotka olivat niin vähän voineet täyttää valitsemaansa kutsumusta. Heidän nuoruutensa into Jumalan ja ihmisten palveluun valtasi heidät. He hekumoivat jo edeltäkäsin hyvistä töistä, joita he aikoivat tehdä. Gösta tarjoutui rupeamaan papin apulaiseksi.

»Nyt hankitaan ensin leipää», sanoo pappi.

»Me hankitaan koulumestareja. Me hommataan tänne maanmittareja, jotka jakavat maat. Sitten saa kansa oppia hoitamaan peltojansa ja vaalimaan karjaansa.»

»Me rakennetaan teitä ja avataan uutta asutusta.»

»Me teetetään sulut Bergin koskiin, niin että kulkutie aukeaa Lövenin ja Venernin välille.»

»Kaikki rikkaus, joka on metsissä, tuottaa kaksinkertaisen siunauksen, kun väylä on avattu suoraan mereen.»

»Teidän päänne kukkuroidaan painavalla siunauksella», huudahtaa Gösta.

Pappi katsoo häneen. He näkevät toistensa silmissä saman leimuavan katseen.

Mutta samassa kääntyvät kummankin silmät häpeän-kasaan.

»Gösta», sanoo vanhus, »kaikki tämä vaatisi nuoren miehen voimia, mutta minä olen jo kuolemaisillani. Sinä näet, mikä minut kuolettaa.»

»Raivataan se pois!»

»Miten, Gösta Berling?»

Gösta astuu aivan hänen eteensä ja katsoo häntä terävästi silmiin. »Rukoilkaa Jumalalta sadetta», sanoo hän. »Pastori saarnaa ensi sunnuntaina. Rukoilkaa silloin Jumalalta sadetta!»

Vanha pappi vaipuu kauhusta kuuruun.

»Jos tämä on totta, jos pastori ei ole se, joka on tuottanut kuivuuden maalle, jos pastori on kovuudellaan tahtonut palvella Korkeinta, niin rukoilkaa Jumalalta sadetta. Siitä me saamme mer-

kin. Siitä me saamme tietää, tahtooko Jumala sitä, mitä me nyt tahdomme.»

Kun Gösta matkasi alas Brobystä, ihmetteli hän itseänsä ja sitä ihastusta, joka hänet oli vallannut. Mutta tästähän kaunis elämä voi laajeta! Niin, mutta ei hänelle. Siellä ylhäällä ei tahdottu kuulla hänen ansioistaan.

* *
*

Brobyn kirkossa oli saarna juuri päättynyt ja tavalliset rukoukset luettu. Kappalainen oli juuri laskeutumassa saarnastuolin portaita. Mutta hän empi. Vihdoin hän heittäysi saarnastuolissa polvilleen ja rukoili sadetta.

Hän rukoili niin kuin epätoivoinen ihminen rukoilee, vähin sanoin, ilman oikeaa yhtenäisyyttä.

»Jos se on minun syntini, joka on saattanut sinun vihasi meidän päällemme, niin rankaise ainoastaan minua! Jos sinussa on laupeutta, sinä armon Jumala, niin anna sataa! Ota häpeä päältäni! Anna sataa minun rukoukseni tähden! Anna sateen langeta köyhän pellolle! Anna kansallesi leipää!»

Päivä oli kuuma, sietämätön helle hautoi. Seurakunta oli istunut kuin huumeessa; mutta tämän murtuneen äänen, tämän haikean epätoivon kuullessaan jokainen heräsi.

»Jos on minulle enää yhtään parannuksen tietä, niin anna sadetta . . .»

Hän vaikeni. Ovet olivat auki. Ja ankara tuulenpuuska tohahti. Se kiiti pitkin maata, pyörsi

kirkkoa kohti ja nakkasi sisään tomupilven, jossa tuprusi tikkuja ja korsia. Pappi ei voinut jatkaa; hän meni horjuen alas saarnastuolista.

Ihmisiä pöyristi. Tämäkö oli vastaus?

Mutta tuulenpuuska oli vain ukonilman airut. Se tulla kohosi tavattomalla nopeudella. Kun virsi oli veisattu, ja pappi seisoi alttarilla, sinkoilivat jo salamat, ja ukkonen jyrähti hänen äänensä kaiun vaientaen. Kun urkuri soitti lähtövirttä, rämähtivät jo ensimäiset sadepisarat ruutuihin, ja ihmiset kaikki hyökkäsivät ulos katsomaan sadetta. Mutta he eivät tyytyneet vaan katsomaan: jotkut itkivät, toiset nauroivat ja antoivat vuolaan ukkossateen virrata niskaansa. Ah, miten heidän hätänsä oli ollut suuri! Miten he olivat olleet onnettomia! Mutta Jumala on hyvä! Jumala antaa sateen langeta. Sitä iloa, sitä riemua!

Brobyn pappi oli ainoa, joka ei tullut sateesen. Hän oli polvillaan alttarin edessä eikä siitä enää noussut. Ilo oli hänelle liian kiivas. Hän kuoli riemusta.

Seitsemästoista luku.

LAPSEN ÄITI.

—

Lapsi syntyi talonpoikaispirtissä Klarajoen eteläpuolella. Lapsen äiti oli tullut taloon ja pyytänyt kesäkuun alkupäivinä päästä palvelukseen. Hänelle oli käynyt hullusti, sanoi hän isäntäväelle, ja hänen äitinsä oli ollut niin kova hänelle, että hänen täytyi paeta kotoansa. Hän sanoi olevansa nimeltään Elisabet Kaarlontytär, mutta hän ei tahtonut ilmoittaa, mistä hän oli, sillä silloin vietäisi ehkä hänen vanhemmilleen sana, että hän oli siellä, ja jos ne hänet löytäisivät, rääkkäisivät he hänet kuoliaaksi, sen hän tiesi. Hän ei pyytänyt mitään palkkaa, ainoastaan ruuan ja katon päänsä päälle. Hän osasi tehdä työtä: kutoa ja kehrätä tai hoitaa karjaa — mitä he vaan halusivat. Jos he vaativat, niin hän pystyi edestänsä maksamaankin.

Hän oli niin ovela, että oli tullut taloon jalkaisin, kengät kainalossa; hänen kätensä olivat karkeat, hän puhui seudun murretta ja hänellä oli talonpoikaiset vaatteet. Häntä uskottiin.

Isännän mielestä nainen näytti kovin heikolta, eikä hän suurin luottanut hänen työkykyynsä.

Mutta täytyihän sen raukan jossakin saada olla. Ja niin hän sai jäädä.

Hänessä oli mitä lie ollut, josta johtui, että kaikki olivat siellä hänelle ystävällisiä. Hän oli joutunut hyvään paikkaan. Ihmiset olivat vakavia ja hiljaisia. Emäntä piti hänestä, kun huomasi, että hän osasi kutoa kilpikangasta. He lainasivat suuresta pappilasta kilpikangaspuut, ja lapsen äiti istui koko kesän kangastuolissa.

Kenenkään päähän ei pälkähtänyt, että häntä olisi pitänyt säästää: hän sai tehdä koko ajan työtä kuin talonpoikaisnainen. Hän halusi itsekin mieluimmin tehdä työtä. Hän ei ollut enää onneton. Elämä talonpoikien kanssa viehätti häntä, vaikka hän sai olla kaikkia totuttuja mukavuuksia vailla. Mutta joka asia käsitettiin siellä niin yksinkertaisesti ja tyynesti. Kaikkien ajatukset kiersivät työssä, ja päivät menivät niin tasaisesti ja yksitoikkoisina, että erehtyi päivästä ja luuli olevansa keskellä viikkoa, kun jo tulikin sunnuntai.

Eräänä päivänä elokuun lopussa oli kauranleikkuu-kiire, ja lapsen äiti meni pellolle sitomaan lyhteitä. Silloin hän rasittui ylenmäärin, ja lapsi syntyi, mutta liian aikaiseen. Äiti oli odottanut sitä vasta ensi lokakuussa.

Nyt seisoi emäntä suuressa tuvassa lämmittäen lasta tulen ääressä, sillä sitä poloista palensi elokuun lämpimässäkin. Lapsen äiti makasi viereisessä kammarissa ja kuunteli, mitä pienokaisesta puhuttiin. Hän ihan kuvitteli, kuinka rengit ja piiat tulivat luo ja katselivat poikaa.

12. 135 II — 13

»Sellainen pieni raukka», sanoivat he silloin, ja sitten tuli alituisesti ja erehtymättä:

»Sinua raukkaa, jolla ei ole isää!»

He eivät paljon valitelleet sitä, että lapsi itki: he olivat jollakin tavalla vakuutettuja siitä, että lasten pitääkin huutaa, ja oikein ajatellen lapsi oli ikäisekseen potra. Jos sillä olisi vaan ollut isä, olisi kaikki ollut oikealla tolalla, siltä näytti.

Äiti loikoi ja kuuli ja aprikoi. Asia alkoi tuntua hänestäkin uskomattoman tärkeältä. Kuinka tuo pieni raukka voisi läväistä elämän?

Hän oli tehnyt suunnitelmansa jo ennen. Hän aikoi jäädä taloon koko vuodeksi, sitten hän vuokraa itsellensä kammarin ja ansaitsee leipänsä kudonnalla. Hän arveli ansaitsevansa itse kylliksi elättääkseen ja vaatettaakseen lapsen. Saakoon hänen miehensä uskoa edelleen, että hän on hänelle arvoton. Hän ajatteli, että lapsesta kenties tulee parempi ihminen, kun kasvattaa sen yksinään eikä tuhman ja ylpeän isän johdossa.

Mutta nyt, lapsen synnyttyä, ei hän voinut ajatella siten. Nyt hänestä tuntui siltä kuin hän olisi ollut itsekäs. »Lapsella täytyy olla isä», sanoi hän itseksensä.

Jos pienokainen ei olisi ollut niin säälittävän huono, jos se olisi voinut syödä ja maata kuten muut lapset, jos sen pää ei olisi alinomaa painunut toiselle olalle, jos se alinomaa ei olisi ollut kuolla suonenveto-kohtauksiin, niin ei kysymys olisi ollut näin tavattoman tärkeä.

Ei ollut helppoa keksiä neuvoa, ja jotakin täytyi hänen heti kohta tehdä. Lapsi oli kolmipäiväinen,

ja Vermlannin talonpojat jättävät harvoin pitemmäksi aikaa lapsen kasteelle viemättä. Millä nimellä merkittäisiin pienokainen nyt kirkonkirjoihin, ja mitä tahtoisi pappi tietää lapsen äidistä? Olisi kai vääryys lasta kohtaan merkityttää se isättömäksi. Jos siitä lapsesta tulee heikko ja kivuloinen mies, niin voiko äiti vastata siitä, että riisti häneltä edut, jotka sukuperä ja rikkaus tuottaa?

Lapsen äiti oli kyllä huomannut, että tavallisesti syntyy lapsen tultua maailmaan suuri riemun touhu. Nyt hänestä tuntui, että mahtoi olla vaikeata elää tämän pienoisen, jota kaikki säälivät. Hän tahtoi nähdä hänen makaavan silkillä ja pitseillä kuten kreivin pojan sopii. Hän tahtoi nähdä hänen ilon ja ylpeyden ympäröimänä.

Lapsen äiti alkoi ajatella, että hän tekee kovin suurta vääryyttä sen isällekin. Oliko hänellä oikeus pitää se itse? Varmaankaan ei. Tuollaisen kallisarvoisen, pienen olennon, jonka arvoa ihmismahti ei voi arvioida, ottaisiko hän sen omalle osalleen? Se ei olisi oikeudenmukaista.

Mutta hän ei mielellään tahtonut takaisin miehensä luo. Hän pelkäsi, että siitä seuraisi hänen kuolemansa. Mutta pienokainen oli suuremmassa vaarassa kuin hän itse. Poika saattoi kuolla minä hetkenä tahansa, eikä sitä oltu vielä kastettu.

Se seikka, joka oli ajanut hänet pois kotoansa, se vaikea synti, joka oli asunut hänen sydämessään, se oli nyt poissa. Hän ei nyt totisesti rakastanut enää ketään muuta kuin pienokaistansa. Ei ollut raskas velvollisuus hankkia hänelle oikeaa paikkaa elämässä.

Lapsen äiti kutsutti isännän ja emännän ja kertoi heille kaikki. Mies lähti Borgiin sanomaan kreivi Dohnalle, että hänen kreivittärensä eli ja että hänellä oli lapsi.

Isäntä palasi kotiin myöhään illalla. Hän ei ollut tavannut kreiviä, sillä kreivi oli matkalla, mutta hän oli käynyt Svartsjön pappilassa ja puhunut asiasta kappalaisen kanssa.

Siten sai kreivitär tietää, että hänen avioliittonsa oli julistettu laittomaksi, ja että hänellä ei ollut enää miestä.

Kappalainen kirjoitti hänelle ystävällisen kirjeen ja tarjosi hänelle talossansa kodin.

Kirje, jonka äidin oma isä oli Henrik kreiville lähettänyt ja joka lie saapunut Borgiin pari päivää hänen pakonsa jälkeen, sekin oli nyt hänelle lähetetty. Varmaan juuri tämä kirje, jossa vanha isä pyysi kiiruhtamaan avioliiton laillistusta, neuvoi kreiville helpomman tavan, jolla hän pääsi vaimostaan vapaaksi.

Voi ajatella, että lapsen äidin valtasi enemmän viha kuin suru kuullessaan isännän kertomuksen.

Koko yönä hän ei saanut silmiinsä unta. Lapsella täytyy olla isä, hän ajatteli yhä ja yhä.

Seuraavana aamuna täytyi isännän lähteä hänen käskystään Ekebyhyn hakemaan Gösta Berlingiä.

Gösta teki vaiteliaalle miehelle kaikellaisia kysymyksiä, mutta ei saanut tietää mitään. Niin: kreivitär oli asunut hänen talossaan koko kesän. Hän oli ollut terve ja tehnyt työtä. Nyt oli syntynyt lapsi. Lapsi oli heikko, mutta äiti vahvistunut.

Göstä kysyi, tiesikö kreivitär, että avioliitto oli purettu.

Niin, kyllä hän sen nyt tiesi. Hän oli saanut sen tietää eilen.

Ja kaiken matkaa oli Göstalla vuoroin kuume, vuoroin kylmänpuistatuksia.

Mitä kreivitär häneltä tahtoi? Miksi hän lähetti noutamaan häntä?

Gösta ajatteli kesäelämää siellä Löfvenin rannalla. Ilveessä ja leikissä ja huviretkillä olivat he antaneet päiväin mennä, ja sillaikaa oli kreivitär tehnyt työtä ja kärsinyt.

Koskaan ei Gösta ollut enää luullut häntä näkevänsä. Ah, jos hän olisi edes uskaltanut toivoa! Hän olisi silloin astunut hänen eteensä parempana miehenä. Mitä voi hän nyt nähdä takanaan muuta kuin tavallisia hullutuksia.

Kahdeksan aikaan illalla joutui hän perille, ja hänet vietiin heti lapsen äidin luo. Huone oli hämärä. Hän tuskin saattoi eroittaa vuoteella kreivittären. Emäntä ja isäntäkin tulivat sisään.

Nyt tiedettäköön, että kreivitär, jonka valkeat kasvot loistivat pimeästä, oli yhäti korkeinta ja puhtainta, mitä Gösta tiesi, kaunehin sielu, mikä koskaan oli pukeutunut maalliseen tomuun. Kun Gösta nyt taas tunsi hänen läsnäolonsa siunauksen, olisi hän tahtonut heittäytyä polvilleen ja kiittää häntä siitä, että kreivitär jälleen antoi hänen nähdä itseään, mutta Gösta oli niin mielenliikutuksen vallassa, ettei voinut sanoa eikä tehdä mitään.

»Rakas kreivitär Elisabet!» hän vain huudahti.

»Hyvää iltaa, Gösta!»

Kreivitär ojensi hänelle kätensä, joka lienee tullut taas pehmeäksi ja kuultavaksi. Hän oli hiljaa, Göstan taistellessa tunteissaan.

Lapsen äitiä eivät kiivaat tunteenpurkaukset vavistaneet, kun hän nyt näki Göstan. Häntä vaan kummastutti, että Gösta näytti kiinnittävän huomiota enemmän häneen, vaikka hänen olisi pitänyt käsitää, että nyt oli kysymyksessä vain lapsi.

»Gösta», sanoi hän lempeästi, »sinun täytyy auttaa nyt minua, kuten kerran lupasit. Sinä tiedät, että mieheni on minut hyljännyt, niin ettei minun lapsellani ole isää.»

»Niin, kreivitär, mutta sehän asia täytyy saada tolalleen. Nyt kun on lapsi, voidaan kreivi aivan varmaan pakottaa laillistuttamaan avioliittonsa. Olkaa huoletta, minä tahdon auttaa kreivitärtä!»

Kreivitär hymyili. »Luuletko sinä, että minä tahdon pakottaa kreivi Dohnaa ottamaan minut?»

Veri syöksyi Göstan päähän. Mitä kreivitär sitten toivoi? Mitä hän häneltä tahtoi?

»Tule tänne Gösta», sanoi hän ja ojensi taas kätensä. »Sinä et saa suuttua minuun siitä, mitä nyt sanon, mutta minä ajattelin, että sinä joka olet, joka olet . . .»

»Virkaheitto pappi, ryyppysankari, kavaljeeri, Ebba Dohnan murhaaja, minä tiedän koko ansiolistan . . .»

»Oletko sinä nyt jo vihainen, Gösta?»

»Minä haluaisin mieluummin, ettei kreivitär enää sanoisi mitään.»

Mutta lapsen äiti jatkoi:

»On monta, Gösta, jotka olisivat tahtoneet tulla vaimoksesi rakkaudesta, mutta niin ei ole minun laitani. Jos minä sinua rakastaisin, en uskaltaisi puhua niin kuin nyt puhun. Omasta puolestani en minä sellaista pyytäisi, Gösta, mutta näetkös, lapsen tähden minä sen voin tehdä. Sinä ymmärrät jo varmaan, mitä minä aion sinulta pyytää. Se on kylläkin suuri alennus sinulle, sillä minä olen naimaton nainen, jolla on lapsi. Minä en ajatellut, että sinä juuri sen tekisit senvuoksi, että olet huonompi muita, vaikka kyllä ajattelin, että sinä ehkä haluaisit tehdä sen siksi, että sinä olet hyvä, Gösta, siksi, että sinä olet sankari, ja voit uhrautua. Mutta kenties se on liian suuri pyyntö. Sellainen on kenties miehelle mahdotonta. Jos sinä halveksit minua kovin paljon, jos sinusta on liian vastenmielistä, että sinua sanotaan toisen lapsen isäksi, niin sano se vaan! Minä en pahastu. Minä ymmärrän kyllä, että se on liikanainen pyyntö, mutta lapsi on niin sairas, Gösta. On niin julmaa, ettei kasteella voida mainita hänen äitinsä miehen nimeä.»

Gösta, joka kuunteli häntä, tunsi saman tunteen kuin tuona keväpäivänä, jolloin hänen täytyi laskea kreivitär maihin ja jättää hänet oman onnensa nojaan. Nyt täytyy hänen auttaa kreivitärtä siten, että hävittää hänen tulevaisuutensa, koko hänen tulevaisuutensa. Hänen, joka rakasti häntä, täytyy se tehdä.

»Minä teen kaikki, mitä kreivitär tahtoo», sanoi hän.

Seuraavana päivänä hän puhui asiasta Bron rovastin kanssa, sillä Bro on Svartsjön emä-seurakunta, ja siellä täytyi kuulutus toimittaa.

Hyvä, vanha rovasti heltyi kuullessaan hänen asiaansa ja lupasi ottaa kaiken edesvastuun naittajasta ja muusta omille niskoilleen.

»Niin», sanoi hän, »sinun täytyy auttaa kreivitärtä, Gösta, sinun täytyy. Hän voi muuten tulla mielipuoleksi. Hän luulee vahingoittaneensa lasta siten, että on ryöstänyt siltä sen aseman elämässä. Sillä on erittäin arka omatunto, sillä naisella.

»Mutta minä tiedän, että teen hänet onnettomaksi», huudahti Gösta.

»Sitäpä et saakkaan tehdä, Gösta. Sinun pitää nyt tulla vakavaksi mieheksi, jolla on vaimo ja lapsi hoidettavana.»

Kuitenkin piti rovastin vielä käydä Svartsjössä puhumassa kappalaisen ja laamannin kanssa. Päätökseksi tuli, että seuraavana sunnuntaina, syyskuun ensimäisenä päivänä, kuulutettiin Svartsjön kirkossa Gösta Berling ja Elisabet von Thurn.

Sitten vietiin lapsen äiti ylen varovasti Ekebyhyn, ja siellä lapsi kastettiin.

Rovasti puhui silloin kreivittären kanssa ja sanoi, että tämä voi vieläkin peruuttaa päätöksensä eikä mennä naimisiin sellaisen miehen kanssa kuin Gösta Berling on. Hänen pitää vaan ensiksi kirjoittaa isälle.

»Minä en voi katua», sanoi kreivitär, »ajatelkaa, jos lapseni kuolisi ennenkuin on saanut isän.»

Ennen kolmatta kuulutuspyhää oli lapsen äiti ollut jo useampia päiviä terve ja jalkeilla. Ilta-

päivällä tuli rovasti Ekebyhyn ja vihki hänet Gösta Berlingin kanssa. Mutta ketään ei ollut, joka olisi ajatellut, että nämä olivat häät. Ketään vieraita ei oltu kutsuttu. Hankittiin vaan lapselle isä, ei muuta.

Lapsen äiti loisti hiljaista iloa, ikäänkuin olisi saavuttanut elämänsä suuren päämäärän. Sulhanen oli surullinen. Hän ajatteli, että kreivitär nyt hukkasi tahallaan tulevaisuutensa, kun meni naimisiin hänen kanssaan. Hän huomasi kauhulla, että hän ei oikeastaan ollut vaimolle mitään merkitsevä. Kaikki vaimon ajatukset olivat lapsessa.

Pari päivää sen jälkeen tuli isälle ja äidille suru. Lapsi kuoli suonenveto-kohtaukseen.

Monesta tuntui kuin ei lapsen äiti olisikaan surrut niin suuresti ja syvästi kuin odotettiin: hänessä oli jonkinlaista voiton riemua. Hänestä tuntui kuin olisi hän riemuinnut, kun sai hukata koko tulevaisuutensa lapsen vuoksi. Kun pienokainen tulee enkelien luo, niin hän toki muistaa, että hänellä oli maan päällä äiti, joka rakasti häntä.

* *

*

Kaikki tämä tapahtui hiljaa ja huomaamatta. Kun Gösta Berlingiä ja Elisabet voin Thurnia kuulutettiin Svartsjön kirkossa, eivät useimmat edes tienneet kuka morsian oli. Papit ja herrasväet, jotka asian kyllä tunsivat, puhuivat siitä vähän. Näytti kuin he olisivat peljänneet, että joku, joka oli kadottanut uskonsa omantunnon voimaan, se-

littäisi nuoren naisen menettelytavan pahoin. Oltiin niin arkoja, niin arkoja siitä, että joku voisi sanoa: »Kas niin, niinpäs oli, ettei hän voinut masentaa rakkauttaan Göstaan; nyt hän on mennyt naimisiin hänen kanssaan valheellisen tekosyyn nojalla.» Ah, vanhat olivat tästä nuoresta naisesta yhä arkoja. Koskaan he eivät voineet kärsiä sanottavan hänestä mitään pahaa. He tuskin tahtoivat myöntää, että hän oli tehnyt syntiä. He eivät tahtoneet nähdä, että syy tahraisi tätä sielua, joka pelkäsi pahaa niin suuresti.

Toinenkin suuri tapaus sattui juuri samaan aikaan, ja sekin vaikutti, että Göstan avioliitosta puhuttiin niin vähän.

Majuri Samzeliusta kohtasi onnettomuus. Hän oli tullut ihmis-araksi ja yhä kummallisemmaksi. Hän seurusteli enimmäkseen eläintensä kanssa ja oli koonnut Sjöhön kokonaisen pienen eläintarhan.

Vaarallinenkin hän oli, sillä hänellä oli aina ladattu pyssy matkassa ja hän laukoili sitä myötäänsä, välittämättä liioin, mihin hän tähtäsi. Eräänä päivänä puri häntä kesy karhu, jota hän oli erehdyksessä ampunut. Haavoitettu eläin karkasi häntä vastaan hänen seistessaan aivan ristikon edessä, ja sai puraistuksi häntä lujasti käsivarteen. Sitten eläin murtausi irti ja juoksi metsään.

Majuri joutui vuoteen-omaksi ja kuoli tästä haavasta, mutta ei ennen kuin joulun tienoissa. Jos majurinrouva olisi tiennyt, että hän oli sairas, olisi hän ehkä ottanut takaisin Ekebyn hallituksen. Mutta kavaljeerit tiesivät kyllä, ettei rouva tule ennenkuin heidän vuotensa on lopussa.

Kahdeksastoista luku.

AMOR VINCIT OMNIA.

—

Lehterinportaiden alla Svartsjön kirkossa on romukoppi, täynnä haudankaivajain pilalle kuluneita lapioita, rikkonaisia kirkonpenkkejä, hyljättyjä peltikilpiä ja muuta romua.

Siellä, jossa tomu lepää paksuna kerroksena ja ikäänkuin kätkee sen jokaiselta silmältä, on lipas, yltäänsä puhtainta helmiäis-mosaikkia. Jos hankaa tomun siitä pois, niin se loistaa ja kimeltää kuin mikä sadun vuorenseinä. Lipas on lukossa ja avain hyvässä säilössä; käyttää sitä ei saa. Kukaan kuolevainen ei saa silmätä lippaasen. Kukaan ei tiedä, mitä siinä on. Vasta kun kahdeksastoista sataluku on kulunut loppuun, saadaan avain pistää lukkoon, kohottaa kansi, ja ihmiset näkevät aarteet, joita se on varjellut.

Niin on aikoinaan määrännyt hän, jonka lipas oli.

Kannen messinkilevyssä on kirjoitus: »Labor vincit omnia». Mutta toinen kirjoitus sopisi lippaasen paremmin. »Amor vincit omnia», pitäisi siinä olla. Myös tuo lehterinalaisen romuhuoneen vanha lipas on todistus rakkauden kaikkivallasta.

Oi, Eros, kaikkivallitseva jumala!

Sinä, oi rakkaus, olet se totisesti ikuinen! Vanhoja ovat ihmiset maan päällä, mutta sinä olet seurannut heitä kautta aikojen.

Missä ovat idän jumalat, nuo lujat sankarit, jotka suuntasivat salaman aseenansa, he, jotka pyhien virtain rannalla ottivat vastaan hunaja- ja maitouhreja? Kuolleet he ovat. Kuollut on Bel, vahva soturi, ja Thot, haukanpäinen sankari. Kuolleet ovat ne mainiot, jotka lepäsivät Olympon pilvivuoteilla; niin myös voitto-jalot vallitetun Valhallan asukkaat. Kaikki muinaisten jumalat ovat kuolleet, paitsi Eros. Eros, se kaikkivallitseva.

Hänen tekonsa on kaikki, mitä näet. Hän pitää elossa sukukunnat. Näe kaikkialla hänet. Mihin voit astua, löytämättä tuon alastoman jalan jälkeä? Mitä on korvasi kuullut, jossa hänen siipeinsä suhina ei ollut perusäänenä? Hän asuu ihmisten sydämissä ja uinailevassa siemenjyvässä. Huomaa vavistuksella hänen läsnäolonsa kuolleissa kappaleissa!

Mitä on, joka ei kaipaa ja tule houkutelluksi? Mitä on, joka välttää hänen valtaansa? Kaikki koston jumalat lankeavat kerran, kaikki voiman ja väkivallan mahdit. Sinä, oi rakkaus, olet totisesti ikuinen.

* *
*

Vanha Eberhard setä istuu kirjoituspulpettinsa ääressä, — mainio laitos, jossa marmorilevyn alla on sata laatikkoa, tummuneilla messinkiheloilla ko-

ristettua. Hän tekee työtä ahkerasti ja innokkaasti, yksinään kavaljeeri-flyygelissä.

Oi, Eberhard, miksi sinä et samoile metsiä ja maita, nyt katoavan kesän viime päivinä, kuten muut kavaljeerit? Kukaan ei, senhän tiedät, palvele rankaisua saamatta viisauden jumalatarta. Koukistunut on selkäsi, ja olet pari vuotta seitsemännellä kymmentä; tukka, joka suojaa päälakeasi, ei ole sinun omasi, rypyt tungeksivat sinun otsallasi, joka kaartuu painuneiden silmäkuoppien yllä, ja iän rappeutumus kuvastuu tuhansissa kurtuissa hampaattoman suusi ympärillä.

Oi, Eberhard, miksi sinä et samoile metsiä ja maita? Kuolema eroittaa sinut kirjoituspöytäsi äärestä vaan sitä aikaisemmin, kun et ole antanut elämän itseäsi siitä houkutella.

Eberhard setä vetää paksun mustekiekuran viimeisen rivin alle. Pulpetin lukemattomista laatikoista hän kiskoo esille kellastuneita, täyteentuhrattuja paperilunttoja, kaikki osia hänen suurta teostansa, tätä teosta, joka on kuuluttava Berggrenin nimeä kautta aikojen. Mutta juuri kun hän on saanut pinkan pinkkansa päälle pinotuksi ja tuijottaa niitä hiljaisen ihastuneena, aukeaa ovi, ja sisään astuu nuori kreivitär.

Siinä hän on, tuo vanhain herrain nuori valtijatar. Hän, jota he palvelevat ja kunnioittavat enemmän kuin isovanhemmat palvelevat ja kunnioittavat ensimäistä pojanpoikaansa. Siinä hän on, jonka he ovat löytäneet köyhänä ja sairaana ja jolle he nyt ovat lahjoittaneet kaiken maailman kunnian, niinkuin sadun kuningas teki

köyhälle kaunoiselle, jonka löysi metsästä. Hänelle kaikuvat nyt walt-torvet ja viulut Ekebyssä. Hänelle nyt kaikki liikkuu, henkii, tekee työtä suuressa kartanossa.

Hän on nyt terve, vaikka vielä varsin heikko. Yksinäisyys suuressa kartanossa tuntuu hänestä pitkältä, ja kun hän tietää kavaljeerien olevan poissa, tahtoo hän vilkaista, miltä näyttää kavaljeeri-flyygeli, tuo kuuluisa huone.

Niinpä hän tulee hiljaa sisään ja silmäilee rapattuja seiniä ja keltarantuisia sängyn-uutimia, mutta hän tulee hämille kun huomaa, ettei huone olekkaan tyhjä.

Eberhard setä menee juhlallisesti kreivitärtä vastaan ja vie hänet sen suuren paperi- ja kirjoituspinon luo.

»Katsokaa, kreivitär», hän sanoo, »nyt minun työni on valmis. Nyt lähtevät kirjoitelmani maailmalle. Nyt tapahtuu suur-tapauksia.»

»Mitä tapahtuu, Eberhard setä.»

»Oi, kreivitär, se iskee maahan kuin salama, salama, joka valaisee ja surmaa. Aina siitä saakka kuin Mooses hänet veti esiin Siinain ukkospilvestä ja asetti hänet armon istuimelle, vaellustemppelin sisimpään, aina siitä saakka on hän istunut horjumatta, tuo vanha Jehova, mutta nyt saavat ihmiset nähdä, mitä hän on: mielikuvitusta, tyhjyyttä, utua, meidän omien aivojemme kuolleena syntynyt luomus. Hän on vajoava tyhjiin», sanoi vanhus, ja pani ryppyisen kätensä kirjoituspinkallensa. »Tässä se sanotaan, ja kun ihmiset saavat tämän lukea, on heidän uskominen. He häpsähtävät he-

reille ja näkevät oman tuhmuutensa; he käyttävät ristiä polttopuuksi, kirkkoja vilja-aittoina, ja papit kyntävät maata.

»Oi, Eberhard setä», sanoo kreivitär hieman väristen, »oletteko te niin kauhea ihminen? Lukeeko tuossa niin kauheita?»

»Kauheita», toistaa ukko, »sehän on vain totta. — Mutta me olemme kuin pikkupoikia, jotka kätkevät kasvonsa naisen helmoihin kun kohtaavat vieraan: me olemme tottuneet piiloutumaan totuudelta, tuolta ikuisesti vieraalta. Mutta nyt tulee se asumaan joukossamme, nyt saavat kaikki sen tuntea.»

»Kaikkiko?»

»Ei ainoastaan filosoofit, mutta kaikki, ymmärrättekö, kreivitär, kaikki.»

»Ja silloin Jehova kuolee?»

»Hän ja kaikki enkelit, kaikki pyhimykset, kaikki paholaiset, kaikki valheet.»

»Kuka sitten hallitsee maailmaa?»

»Luuleeko kreivitär, että kukaan on ennenkään sitä hallinnut? Uskooko kreivitär tuohon sallimukseen, joka otti huomioon varpuset ja hiuskarvat? Kukaan ei ole sitä hallinnut, kukaan ei ole sitä hallitseva.»

»Mutta me, me ihmiset, mitä meistä tulee sitten?»

»Samaa, mitä olemme olleet — tomua. Se, joka on palanut loppuun, ei voi palaa enää; hän on kuollut. Puita me olemme, joiden ympärillä elämän liekit liehuvat. Elämän kipinä lentää toisesta toi-

seen. Sytytään, leimutaan, sammutaan. Sitä on elämä.»

»Oi, Eberhard, eikö siis mitään henkielämää ole?»

»Ei.»

»Eikö haudan tuolla puolen?»

»Ei.»

»Ei hyvää, ei pahaa, ei mitään päämäärää, ei mitään toivoa?»

»Ei mitään.»

Nuori nainen astuu ikkunan luo. Hän katselee syksyn kellastuneita lehtiä, georgiinejä ja astereita, jotka nuokkuvat raskain päin syksytuulen taittamissa varsissa. Hän katselee Löfvenin mustia aaltoja, syksyn synkkää myrskytaivasta, ja hetkiseksi hän heittäytyy kieltämiseen.

»Ebehard setä», sanoo hän, »kuinka maailma on harmaa ja ruma, kuinka kaikki on hyödytöntä. Minä tahdon mennä ja kuolla.»

Mutta silloin kuulee hän kuin vaikerrusta sielustaan. Elämän vahvat voimat ja kiehuvat tunteet huutavat äänekkäästi elämisen onnea.

»Eikö sitten ole mitään», hän huudahtaa, »joka voi elämää kaunistaa, kun olette minulta ottanut Jumalan ja kuolemattomuuden?»

»Työ», vastaa vanhus.

Mutta kreivitär katsoo taasen ulos, ja häneen hiipii tällaisen köyhän viisauden halveksinta. Käsittämätön kohoaa hänen sielunsa silmien eteen, hän tuntee hengen asuvan kaikissa, hän havaitsee voiman, joka on sidottu nähtävästi kuolleesen aineesen, mutta joka voi kehittyä tuhannesti vivah-

televaksi elämäksi. Ajatuksin, joita huimaa, hän etsii nimeä Jumalan hengen läsnäololle luonnossa.

»Oi, Eberhard», sanoo hän, »mitä on työ? Onko se jumala? Onko sillä tarkoitus itsessään? Mainitkaa toinen!»

»En toista tiedä», vastaa vanhus.

Silloin löytää kreivitär sen nimen, jota on hakenut, surkean, monesti tahritun nimen.

»Eberhard setä, miksi te ette mainitse rakkautta?»

Silloin liukuu hieno hymy tyhjälle suulle, jonka ympärillä tuhannet kurtut risteilevät.

»Tässä», sanoo filosofi, ja lyö rystyillään paksua paperipinkkaa, »tässä surmataan kaikki jumalat, enkä ole unhoittanut Erostakaan. Mitä on rakkaus muuta kuin lihan kaipaus? Miksi se seisoisi korkeammalla kuin muutkaan ruumiin vaatimukset? Tee nälkä jumalaksi! Tee väsymys jumalaksi! Ne ovat yhtä arvokkaita. Loppukoot jo hullutukset. Eläköön totuus!»

Silloin painaa nuori kreivitär päänsä alas. Ei se ole niin, ei se ole totta tämä, mutta hän ei osaa taistella.

»Teidän sananne haavoittavat minun sieluani», sanoi hän, »mutta vielä minä en usko. Koston ja väkivallan jumalat te voitte tappaa, ette muuta.»

Mutta ukko tarttuu hänen käteensä, laskee sen kirjallensa ja sanoo epäuskon innossa:

»Tämän luettuanne, täytyy teidän uskoa.»

»Elköön se siis koskaan tulko silmieni eteen», sanoo kreivitär, »sillä jos minä niin uskon, en voi elää.»

12. 185 II — 14

Ja suruun vaipuneena hän menee filosoofin luota. Mutta Eberhard istuu kauan kreivittären mentyä mietiskellen.

Nämä vanhat luntat, täynnä herjauksen tuhrusta, eivät ole vielä tutkitut maailman edessä. Vielä ei setä Eberhardin nimi ole ylettynyt maineen jyrkänteille.

Hänen suuri teoksensa makaa lippaasen kätkettynä romukopissa Svartsjön kirkon lehterinportaiden alla; se näkee päivän valon vasta vuosisadan lopussa.

Mutta miksi hän teki niin? Pelkäsikö hän jättäneensä asiansa todistamatta? Pelkäsikö hän vainoja? Vähänpä tunnette Eberhard setää.

Ymmärtäkää nyt: totuutta hän on rakastanut, ei omaa kunniaansa. Ja niinpä hän uhrasi jälkimmäisen, ei edellistä, sen tähden, että isällisesti rakastettu lapsi saisi kuolla uskossaan siihen, jota lapsi piti rakkaana.

Oi, rakkaus, sinä olet se totisesti ikuinen!

Yhdeksästoista luku.

NYGÅRDIN TYTTÖ.

—

Ei kukaan tunne vuoren juurustaa, jossa kuuset kasvavat sakeina, ja maan peittää paksu, pehmeä sammalkerros. Kukapa sen tuntisi. Sitä ei ihmisjalka ole koskaan ennen tallannut, ainoankaan ihmisen kieli ei ole antanut sille nimeä. Ainoakaan polku ei johda piiloiseen paikkaan. Kalliot kohoavat torneina sen ympärillä; kietovat tammet vartioivat sitä; murrot sen sulkevat; paimen ei sitä löydä; kettu sitä halveksii. Se on metsän autioin seutu, ja nyt etsivät sitä tuhannet ihmiset.

Mikä loputon etsiväin jono! He voisivat täyttää Bron kirkon, eikä ainoastaan Bron, vaan myös Löfvikin ja Svartsjön. Ai, mikä loputon etsivien jono!

Herrasväen lapset, jotka eivät saa lähteä matkueesen, seisovat tiepuolessa tai riippuvat veräjäin aidaksilla, kun valtava matkue kulkee ohi. Pienokaiset eivät ole aavistaneet, että tähän maailmaan mahtuu niin paljon ihmisiä, tuollaista lukematonta laumaa. Kun he tulevat suureksi, niin he muistavat aina tämän suuren, lainehtivan ihmisvirran. Heidän silmänsä täyttyvät kyyneleillä pelkästä tuon

valtavan näyn muistosta: että sellainen ääretön lauma matkaa teitä, joilla tavallisesti näkyi päiväkausiin vain joku yksityinen kulkija, kerjäläisjoukko tai talonpojan rattaat.

Kaikki, jotka asuvat tien varrella, kavahtavat ylös ja huudahtavat: Onko maahan tullut onnettomuus? Onko vihollinen kimpussamme? Mihin te menette, kulkijat? Mihin te menette?

»Me etsimme», vastaavat he. »Olemme etsineet kaksi päivää. Etsimme tämänkin päivän; sitten emme enää kestä. Me menemme ja etsimme koko Björnen metsän ja honkapeittoiset kukkulat Ekebyn länsipuolla.»

Nygårdista, joka on köyhä perukka kaukana itäisessä vuoristossa, on se jono ensin lähtenyt. Se kaunis tyttö, jolla on paksut, mustat hiukset ja punaiset posket, on ollut kahdeksan päivää kateissa. Se vasta-tyttö, jonka Gösta Berling aikoi ottaa morsiamekseen, on eksynyt suuriin metsiin. Kahdeksaan päivään ei kukaan ole nähnyt häntä.

Niin lähti Nygårdin rahvas matkalle tyystin etsimään metsän. Ja jokainen, jonka he tapasivat tiellä, liittyi etsimään. Jokaisesta pirtistä tuli ihmistä jonoon.

Tapahtuupa usein, että äsken tullut kysyy:

»Te, Nygårdin miehet, mikä on siihen syynä? Miksi te annoitte kauniin tytön kulkea yksin vierailla poluilla? Metsä on syvä, ja Jumala on ottanut hänen ymmärryksensä.»

»Kukaan ei häiritse häntä», vastaavat he silloin, »hän ei häiritse ketään. Hän kulkee turvallisesti kuin lapsi. Ken kulkisi varmemmin kuin se,

jota Jumalan itsensä täytyy vaalia? Ennen hän on aina tullut takaisin.»

Niin se etsivä jono on samonnut itäiset metsät, jotka eroittavat Nygårdin tasangosta. Nyt, kolmantena päivänä, se matkaa Bron kirkon ohi mäelle Ekebyn länsipuolisiin metsiin.

Mutta jonon matkatessa kohisee pitkin tietä ihmetyksen myrsky; aina täytyy jonkun joukosta pysähtyä vastaamaan kysymyksiin: »Mitä te hankitsette? Mitä te etsitte?»

»Me etsimme sitä sini-silmäistä, tumma-tukkaista tyttöä. Hän on mennyt metsään kuolemaan. Hän on ollut kadoksissa kahdeksan päivää.»

»Miksi hän meni metsään kuolemaan? Oliko hänellä nälkä? Oliko hän onneton?»

»Puutetta hän ei ole kärsinyt, mutta häntä kohtasi onnettomuus viime kevänä. Oli nähnyt sen hullun papin, Gösta Berlingin, ja oli rakastanut häntä monta vuotta. Ei älynnyt parempaa. Jumala oli ottanut hänen ymmärryksensä.»

»Tosiaankin oli Jumala ottanut häneltä ymmärryksen, Nygårdin miehet.

»Viime kevännä tuli se onnettomuus. Ennen ei pappi ollut vilkaissutkaan häneen, silloin oli sanonut, että tyttö saa ruveta hänen morsiamekseen. Se oli paljasta leikkiä; pappi laski hänet pois luotaan, mutta tyttö ei löytänyt enää muualta lohdutusta. Hän tuli alinomaa takaisin Ekebyhyn. Hän seurasi papin jälkiä, minne pappi menikin. Pappi väsyi häneen. Kun hän kävi siellä viimeksi, usuttivat ne hänen kimppuunsa koirat. Sen jälkeen ei kukaan ole häntä nähnyt.»

Mies talosta, mies talosta! Ihmisen henki on vaarassa. Ihminen mennyt metsään kuolemaan. Kenties hän on jo kuollut? Kenties hän harhailee vieläkin siellä löytämättä oikeata tietä. Metsä on suuri, ja hänen ymmärryksensä on Jumalan luona.

Seuratkaa jonoa, seuratkaa sitä! Antaaka kauran jäädä kuhilaihin, niin että ohut jyvä putoaa tähkästään; antakaa perunan hapata maahan; päästäkää hevoset irti, etteivät kuole janoon tallissa; jättäkää navetan ovi auki, että lehmät pääsevät katon alle yöksi; antakaa lasten tulla mukaan, sillä lapset ovat Jumalan. Jumala on pienten kanssa; hän ohjaa heidän askeleitansa. He auttavat, kun miesten viisaus pettää.

Tulkaa kaikki, miehet, naiset ja lapset! Kuka uskaltaa jäädä kotiin? Kuka tietää, vaikka Jumala aikoisi käyttää juuri häntä? Tulkaa kaikki, jotka tarvitsette laupeutta, ettei teidän sielunne kerran harhailisi kuivuneita korpia ja etsisi lepoa eikä löytäisi! Tulkaa! Jumala on ottanut hänen ymmärryksensä, ja metsä on suuri.

Ken osaa sille paikalle, jossa kuuset seisovat sakeina ja jota sammal peittää pehmeänä! Onko mitään tummaa tuolla ihan vuorenseinän juuressa? Ah, ruskeain muurahaisten keko. Kiitetty olkoon hän, joka ohjaa hullujen tiet, ei muuta!

Oi, sitä jonoa! Ei se ole juhla-asuinen riemusaatto, joka tervehtii voittajaa, siroittelee kukkia hänen tiellensä ja täyttää hänen korvansa riemuhuudoilla; ei se ole pyhiinvaeltajain matkue virrenveisuineen ja viuhuvin katumus-ruoskin, joka menee pyhille haudoille, ei siirtolaisjoukko natisevilla kuor-

ma-vankkureilla, etsien hädänalaisille uusia koteja, ei sotajoukko rummuin ja miekoin; ainoastaan talonpoikia sarkaisissa työtamineissa, kuluneet nahkaliinat edessä, ainoastaan heidän vaimojansa sukankudin kädessä, lapset seljässä tai pitäen äidin helmoista kiinni.

Suurta on nähdä ihmisten yhdistyvän suuria päämääriä varten. Lähtekööt he matkalle tervehtämään hyväntekijöitään, ylistämään Jumalaansa, etsimään maata, puolustamaan valtakuntaansa, lähtekööt! Mutta ei nälkä, ei jumalanpelko, ei sota ole ajanut näitä liikkeelle. Heidän vaivansa on hyödytöntä, heidän intonsa palkatonta; he menevät hakemaan hullua. Niin monta hikipisaraa, niin monta askelta, niin suurta huolta, niin paljon rukouksia kuin kaikki tämä maksaakin, ei ole siitä palkintoa muuta kuin se, että he löytävät metsään eksyneen poloisen, jonka järki on Jumalan luona.

Oi, eikö ihminen rakasta tätä kansaa! Eikö sille, joka on seissut tiepuolessa ja nähnyt sen kulkevan ohi, tule väkisin kyyneleet silmiin, kun sitten ajattelee sitä ja näkee heidät taas sielussaan, miehet jäykin kasvoin ja kovin käsin, naiset varhain uurtunein otsin, ja nuo väsyneet lapset, jotka Jumala oli johdattava oikealle paikalle?

Se täyttää maantien, tuo huolestuneiden etsivien jono. Vakavin silmäyksin he mittailevat metsää; synkkinä he kulkevat eteenpäin, sillä he tietävät hakevansa paremminkin kuollutta kuin elävää.

Ah, tuo musta vuorenseinän juurella, eikö se kuitenkaan ollut muurahaisten keko, vaan kaatunut puu? Kiitos taivaan, kaatunut puu! Mutta eihän

voi nähdä ihan tarkkaan, kun kuuset ovat niin sakeassa vieretysten.

Niin pitkä on jono, että kun ensimäiset siitä, nuo väkevät miehet, ovat perillä Björnen länsipuolella, metsänrinnassa, niin viimeiset, rammat, työn runtomat ukot ja naiset, jotka kantavat pieniä lapsiansa, ovat tuskin päässeet Brobyn kirkolta.

Ja niin koko mutkitteleva matkue katoaa pimeään metsään. Aamupäivän aurinko valaisee sen tietä kuusten alle — iltapäivän laskeva aurinko on kohtaava joukot, kun ne tulevat metsästä.

Kolmatta päivää he jo ovat etsimässä: he ovat tottuneet tähän työhön. He etsivät kallistuvan vuorenseinän alta, jolla jalka voi liukahtaa, tuulenkaatamista murroksista, joissa jalka ja käsi helposti voi katketa, tiheiden kuusten oksain alta, jotka, laskeutuen pehmeää sammalta pitkin, kutsuvat lepoon.

Karhun pesän, revon luolan, metsäsian syvän asumuksen, mustan hiilihaudan pohjan, punaisen puolukkamäen, valkopintaisen kuusen, vuoren, jonka kulo kuukausi sitten paljasti, kiven, jonka jättiläinen viskasi: kaikki ne he ovat löytäneet, mutta eivät paikkaa vuorenseinän alla, jossa tuo musta makaa. Kukaan ei ole käynyt siellä katsomassa, onko se puunrunko vai ihminen. Niin, kyllä se on ihminen, mutta kukaan ei ole käynyt siellä katsomassa häntä.

Illan aurinko näkee jo heidät toisella puolla metsän, mutta nuorta naista, jonka järjen Jumala on ottanut, ei ole löydetty. Mitä he nyt aikovat tehdä? Hakevatko he koko metsän vielä kertaan?

Metsä on vaarallinen pimeässä: siellä on pohjattomia lampeja ja jyrkkiä rotkoja. Ja mitäpä he löytävät, he, jotka eivät löytäneet auringonpaisteessa mitään, nyt, kun päivä on kadonnut.

»Menkäämme Ekebyhyn!» huutaa yksi joukosta.

»Menkäämme Ekebyhyn!» he silloin kaikki huutavat: »Menkäämme Ekebyhyn!

»Kysykäämme kavaljeereiltä, miksi he usuttivat koirat ihmisen kimppuun, jolta Jumala oli järjen ottanut, miksi he kiihoittivat hourun epätoivoon. Köyhät, nälkäiset lapsemme itkevät; vaatteemme ovat riekaleina, vilja seisoo kuhilaissa, kunnes jyvä tippuu tähkäpäistä, perunat mätänee maahan, meidän hevosemme juoksentelevat irtaallaan, meidän lehmämme eivät saa hoitoa; me itse olemme menehtyä uupumuksesta — ja kaikki se on heidän syynsä. Menkäämme Ekebyhyn, ja vedetään heidät tilille! Menkäämme Ekebyhyn!

»Tänä kirouksen vuonna tulee kaikki paha meidän talonpoikain päälle. Jumalan käsi lepää meidän päällämme raskaana; nälänhätää tarjoaa meille talvi. Ketä etsii Jumalan käsi? Ei se ollut Brobyn pappi. Hänen rukouksensa saapuivat vielä Herran korviin. Ketä sitten, jos ei noita kavaljeerejä? Menkäämme Ekebyhyn!

»He ovat hävittäneet kartanon, he ovat ajaneet majurinrouvan maantielle kerjäämään. Heidän syynsä se on, että meidän täytyy käydä työttöminä. Heidän syynsä on, että meidän täytyy nähdä nälkää. Tämä hätä on heidän tekemäänsä. Menkäämme Ekebyhyn!»

Niin painuvat synkät, katkeroituneet miehet Ekebyn suurta kartanoa kohti, nälkäiset naiset seuraavat heitä, itkevät lapset käsivarrella, ja viimeksi tulevat vaivaiset ja työn murtamat vanhukset. Ja katkeruus juoksee kuin kasvava virta kulkijasta toiseen, vanhuksista naisiin, naisista väkeviin miehiin, jotka käyvät jonon etunenässä.

Syystulva tulee nyt. Kavaljeerit, muistatteko kevättulvaa? Nyt tulee uudet aallot, vuorilta virtaillen, nyt uhkaa uusi hävitys Ekebyn voimaa ja kunniaa.

Torppari, joka kyntää nurmea metsänrinnassa, kuulee kansan raivoavat huudot. Hän riisuu toisen hevosensa, hyppää sen selkään, ja laskee täyttä laukkaa Ekebyhyn. »Tuho tulee», hän huutaa, »karhut tulevat, sudet tulevat, hiidet tulevat ottamaan Ekebytä!»

Hän ratsastaa ympäri kartanoa, hurjana pelosta. »Kaikki metsänpeikot on irti», hän huutaa. »Peikot tulevat ottamaan Ekebytä! Pelastakoon itsensä, kuka voi! Hiidet tulevat ja tuikkaavat tuleen Ekebyn ja lyövät kavaljeerit kuoliaaksi!»

Ja hänen takaansa kuuluu ihmisjoukon lähenevä kohu ja kirkuna. Syystulva tulla kohisee Ekebytä kohti.

Tietääkö se sitten, mitä se tahtoo, tuo katkeruuden hyrskyvä virta? Tahtooko se tulta, tahtooko se murhata, tahtooko se ryöstää?

Nuo eivät ole ihmisiä, nuo tulijat: ne on metsän hiisiä, erämaan villipetoja. Me, pimeyden vallat, joiden täytyy olla piilossa maan alla, me on päästy

yhdeksi ainoaksi autuuden hetkeksi vapauteen. Kosto on vapauttanut meidät.

Vuorenhenget ne on murtaneet malmin, metsänhenget ne on kaataneet puita ja vartioineet hiilihautaa; tasangonhenget on kasvattaneet leivän: nyt ne ovat vapaita, ne kääntyvät hävittämään. Kuolemaan, Ekeby, kuolemaan kavaljeerit!

Täällä juoksee viina virtoinansa. Täällä on kultaa kasassa kellariholveissa. Täällä on aitat täynnä viljaa ja lihaa. Miksi pitää vanhurskauden lasten nähdä nälkää, kun kelvottomilla on kyllin?

Mutta nyt on teidän aikanne lopussa, mittanne täysi, te kavaljeerit. Te liljat, jotka ette ole koskaan kehränneet, te linnut, jotka ette koskaan ole koonneet, mitta on täysi. Metsässä makaa hän, joka tuomitsee teidät, me olemme hänen lähettiläitänsä. Laamannit ja nimismiehet eivät teitä tuomitse. Se, joka makaa metsässä, on teidät tuomitseva.

Kavaljeerit seisovat ylhäällä suuressa rakennuksessa ja näkevät kansan tulevan. He tietävät jo, mistä heitä syytetään. He ovat totisesti syyttömiä. Jos tyttö raukka on mennyt metsään kuolemaan, niin syy ei ole se, että he muka usuttivat koirat hänen kimppuunsa — sitä eivät he, ihan totta, tehneet — vaan se, että Gösta Berling kahdeksan päivää sitten nai nuoren kreivittären.

Mutta mitä toimittaa puhua näiden kurjien kanssa? He ovat väsyneitä, he ovat nälkäisiä; kosto heitä kiihoittaa, saaliinhimo heitä houkuttelee. He ryntäävät kamalasti karjuen, ja heidän edel-

tään ratsastaa tuo torppari, joka on tullut pelosta mielipuoleksi.

»Karhut tulevat, sudet tulevat, hiidet tulevat, ottavat Ekebyn!»

Kavaljeerit ovat piiloittaneet nuoren kreivittären sisimpään huoneesensa. Lövenborg ja Eberhard setä on pantu sinne häntä suojelemaan; muut menevät ulos kansaa vastaan. He seisovat päärakennuksen portailla, aseettomina, hymyillen, kun ensimäinen meluava parvi ehtii sinne.

Ja väki pysähtyy tuon pienen, rauhallisen miesjoukon edessä. Siinä on miehiä, jotka tahtoivat hehkuvassa katkeruudessa paiskata kavaljeerit maahan ja polkea heitä rauta-niekoilla kannoillaan, niinkuin Sundin tehtaan väki kohteli tehtaanhoitajaa ja inspehtoria viisikymmentä vuotta sitten; mutta he olivat odottaneet suljettuja ovia, päättävästi kohotettuja aseita, he olivat odottaneet vastarintaa ja taistelua.

»Rakkaat ystävät», sanoivat kavaljeerit, »rakkaat ystävät, te olette väsyneitä ja nälkäisiä, annetaan teille vähän ruokaa, ja maistakaa ensin ryyppy Ekebyn kotitekoista viinaa.»

Kansa ei ota kuuleviin korviinsa moista puhetta; se kirkuu ja uhkaa. Mutta kavaljeerit eivät menetä hyvää tuultansa.

»Odottakaa vähän», sanovat he, »odottakaa vain hetkinen. Katsokaa, Ekeby on avoinna teille. Kellarin ovi on auki, aitta on auki, maitokamari auki. Teidän vaimonne suistuvat väsymyksestä; lapset huutavat. Hankitaan teille ensin ruokaa! Sittenhän voitte meidät tappaa. Me ei livistetä

matkaamme. Mutta meillä on ullakko täynnä omenoita. Mennään ottamaan, omenoita lapsille!»

* *
*

Tunnin päästä on Ekebyssä juhla parhaillaan. Suurin juhla, minkä suuri kartano on nähnyt, vietetään syys-yönä, suuren, loistavan täysikuun valossa.

Puretut halkopinot on sytytetty; kaikkialla pihalla loimuaa nuotio nuotion vieressä. Väki istuu siellä ryhmittäin, nauttien lämmintä ja lepoa, ja sille jaetaan kaikkea maallista hyvyyttä.

Päättävät miehet ovat menneet navettaan ja ottaneet sieltä mitä tarvitaan. Vasikoita ja lampaita on teurastettu ja joku suurempikin elukka. Eläimet on paloitettu ja paistettu tuossa tuokiossa. Nuo sadat nälkäiset ahtavat itseensä ruokaa. Elukka toisensa perästä talutetaan ulos ja tapetaan. Tuntuu kuin koko karjakartano aiottaisiin tyhjentää yhtenä yönä.

Ekebyssä oli juuri näinä päivinä toimitettu syysleivonta. Siitä lähtien, jolloin nuori Elisabet kreivitär tuli sinne, olivat sisätehtävät taas päässeet vauhtiin. Näytti kuin ei tuo nuori nainen olisi silmänräpäystäkään muistanut olevansa Gösta Berlingin vaimo. Ei Gösta eikä hän olleet siitä asiasta tietävinään, mutta sensijaan rupesi kreivitär Ekebyn emännäksi. Kuten hyvän ja kunnollisen naisen tulee, hän koetti palavalla innolla masentaa tuhlaavaisuutta ja huolimattomuutta, joka talossa

vallitsi. Ja häntä toteltiin. Väki oli ikäänkuin hyvillään, kun sai emännän ohjaajakseen.

Mutta mitä toimitti nyt, vaikka hän oli täyttänyt keittiön laipion leivillä, vaikka hän oli teettänyt juustoa ja kirnuuttanut ja panettanut olutta koko syyskuun ajan, jonka hän oli ollut täällä? Mitä se toimitti?

Pihalle, rahvaalle kaikki vaan, mitä löytyy, etteivät polttaisi Ekebytä eivätkä löisi kavaljeerejä kuoliaaksi. Pihalle leivät, voit, juustot! Ulos juomatynnörit ja olutastiat, ulos aitasta liikkiöt, ulos viinalekut, ulos omenat!

Kuinka riittää Ekebyn kaikki rikkaus laimentamaan kansan vihaa? Jos saamme sen poistumaan täältä muuta ilkityötä tapahtumatta, niin voimme olla siitäkin iloisia.

Kaikki tämä tapahtuu nyt kumminkin juuri hänen tähtensä, joka on nyt Ekebyn rouvana. Kavaljeerit ovat rohkeita ja asekuntoisia miehiä; jos he olisivat seuranneet omaa mieltänsä, he olisivat itseään puolustaneet. He olisivat kyllä karkoittaneet nämä ryöstönhimoiset joukot kovilla laukauksilla, jolleivät he olisi ajatelleet häntä, joka on lempeä ja hellä ja joka rukoili kansan puolesta.

Sikäli mikäli yö kuluu, tulevat joukot lempeämmiksi. Lämmin ja lepo ja ruoka ja viina lientävät niiden kauheata kiivastumista. Ne alkavat laskea leikkiä ja nauraa. Nämä on Nygårdin tytön hautajaisia. »Häpeä sitä, joka jänistää peijaisjuonnissa ja ilveessä; tässä tarvitaan miestä!»

Lapset karkaavat hedelmäröykkiöiden kimppuun, joita heille tuodaan. Köyhät torpanlapset,

joista karpalot ja puolukat ovat herkkuja, iskeyvät hampain kirkkaihin astrakaaneihin, jotka ihan sulavat suussa, pitkulaisiin, makeihin paratiisi-omenoihin, kellanvalkeihin sitruuna-omenoihin, punaposkisiin päärynöihin, ja jokalajisiin luumuihin, keltaisiin, punaisiin ja sinisiin. Oi, ei mikään ole kyllin hyvää kansalle, kun se suvaitsee näyttää valtaansa.

Kun yö jo kallistuu puoleen, näyttää siltä kuin joukot valmistautuisivat lähtemään pois. Kavaljeerit lakkaavat tuomasta ruokaa ja viiniä, vetämästä korkkeja ja kaatamasta olutta. He päästävät helpoituksen huokauksen, tuntien vaaran menneen ohi.

Mutta juuri silloin näkyy suuren rakennuksen yhdestä ikkunasta valoa. Kaikki, jotka sen näkevät huudahtavat. Nuori nainen kantaa kynttilää.

Sitä kestää vain silmänräpäys. Näky katoaa; mutta väki luulee tuntevansa naisen.

»Sillä oli tuuheat, mustat hiukset ja punaiset posket», huutavat he. »Se on täällä. He ovat kätkeneet hänet tänne.»

»Voi kavaljeerit, onko se täällä, teidän luonanne? Onko teillä se meidän lapsemme, jonka ymmärryksen Jumala on ottanut, täällä Ekebyssä! Jumalattomat, mitä te hänellä teette? Täällä annatte meidän tuskitella hänen tähtensä koko viikon, etsiä häntä kokonaista kolme päivää. Pois viini, pois ruoka! Voi meitä, että me olemme huolineet mitään teidän kädestänne! Ulos nyt hän, sitten nähdään, mitä teille tehdään.»

Kesytetty peto kiljuu ja mörisee taas. Parilla hurjalla hyppäyksellä syöksyy se Ekebytä kohti.

Väki on nopsaa, nopseimmat kuitenkin kavaljeerit. He rientävät sisään ja sulkevat eteisen oven. Mutta mitä he voivat tälle tunkevalle joukolle? Ovi toisensa perästä murretaan auki. Kavaljeerit lyödään pois tieltä: heillä ei ole aseita. Heidät tungetaan tiheän joukon sekaan niin, etteivät he voi liikkua. Väen täytyy päästä sisään ottamaan Nygårdin tyttöä.

Sisimmästä huoneesta he hänet löytävät. Kellään ei ole aikaa katsoa, onko hän vaalea vai tumma. He nostavat hänet ylös ja kantavat ulos. Hänen ei pidä peljätä, he sanovat. Ainoastaan kavaljeereihin he tahtovat käsiksi. He ovat täällä häntä pelastamassa.

Mutta niitä, jotka nyt tulevat ulos rakennuksesta, kohtaa pihalla toinen saatto.

Metsän autioimmalla paikalla ei makaa enää naisen ruumis, joka syöksyi alas korkealta jyrkänteeltä ja kuoli rotkoon. Eräs lapsi on löytänyt hänet. Etsijät, jotka jäivät metsään muista jäljelle, ovat nostaneet hänet olkapäillensä. Siinä he tulevat.

Kauniimpi kuin elämässä hän on kuolemassa. Ihanana hän makaa pitkine tummine hiuksinensa. Suloinen on hänen olentonsa, kun ikuinen rauha siinä lepää.

Korkealla miesten olkapäillä kannetaan hänet läpi väkijoukkojen. Tulee hiljaista ja äänetöntä, kun hän kulkee ohi. Kumartunein päin kunnioittavat kaikki kuoleman majesteettiä.

»Hän on kuollut äsken», kuiskaavat miehet. »Hän on varmaan harhaillut metsässä aina tähän

päivään. Me ajatellaan, että hän on halunnut paeta meitä etsijöitä, ja joutunut siten syöksymään jyrkänteeltä alas.»

Mutta jos tämä on Nygårdin tyttö, niin kuka sitten on se, joka kannettiin ulos Ekebystä?

Metsästä saapunut saatto kohtaa kartanosta tulevan. Nuotiot liekehtivät ympäri pihaa. Väki voi nähdä molemmat naiset ja tuntee heidät. Se toinen on nuori Borgin kreivitär.

»Oh, mitäs tämä merkitsee? Päästäänkö me tässä uuden ilkityön perille? Miksi on nuori kreivitär täällä Ekebyssä? Miksi on meille sanottu, että hän on matkustanut kauaksi tai kuollut? Ikuisen vanhurskauden nimessä, emmekö nyt ryntää kavaljeerien kimppuun ja polje heitä rautaisilla kannoillamme tomuksi!»

Silloin kajahti hurja ääni. Gösta Berling on noussut kuistin kaiteelle ja puhuu.

»Kuulkaa minua, te hirviöt, te saatanat! Ettekö te luule, että Ekebyssä on pyssyjä ja ruutia, te löylynlyömät? Ettekö te arvaa, että minä olisin ampunut teidät kaikki kuin hullut koirat kasaan, mutta tuo nainen tuossa rukoili teidän edestänne. Haa, olisinpa tiennyt, että te koskette häneen, niin ei yksikään teistä olisi jäänyt henkiin.

»Mitä te peuhaatte tänä iltana, hyökkäätte kimppuumme kuin ryövärit, uhkaatte meitä murhalla ja poltolla? Mitä minulla on tekemistä teidän hupsujen tyttöjenne kanssa? Mistä minä tiedän, missä he juoksentelevat? Minä olen ollut häntä kohtaan liian hyvä, niin on asia. Minä olisin voinut usuttaa koirat hänen kimppuunsa — se olisi

ollut parempi meille kummallekin, mutta sitä minä en tehnyt. Enkä minä ole luvannut häntä naida; sitä en ole koskaan tehnyt. Tietkää se!

»Mutta nyt, sanon minä teille: päästäkää hänet, jonka täältä sisältä kiskoitte! Päästäkää hänet, sanon minä, ja niitä kynsiä, jotka ovat häneen koskeneet, kirvelköön ikuinen tuli! Ettekö te ymmärrä, että hän on yhtä paljon ylempänä teitä kun taivas maata; hän on niin hieno kuin te olette karkeita, niin hyvä kuin te ilkeitä.

Minä sanon nyt teille, kuka hän on. Ensiksi hän on taivaan enkeli, — toiseksi hän on ollut naimisissa Borgin kreivin kanssa. Mutta hänen anoppinsa kidutti häntä yötä ja päivää; hänen täytyi seista järven rannalla poukunpesussa kuin mikä piika; häntä lyötiin ja rääkättiin niin, ettei yhdelläkään teidän naisellanne voi olla pahempaa. Niin, hän oli vähällä hukuttautua jokeen, kuten te kaikki tiedätte, siksi että hänestä elämä aivan puserrettiin. Minäpä kysyn nyt, kukahan teistä, te senkin kanaljat, oli silloin saapuvilla, hänen henkeänsä pelastamassa? Kukaan teistä ei ollut lähimaillakaan, mutta me, kavaljeerit, me hänet pelastimme. Niin, me sen teimme!

»Ja kun hän sitten synnytti lapsen kaukana maatalossa ja kreivi lähetti hänelle nämä terveiset: 'Me menimme naimisiin vieraassa maassa, me emme noudattaneet lakia ja asetuksia. Sinä et ole minun vaimoni, minä en ole sinun miehesi. Sinun lapsestasi minä en piittaa!' Niin, kun asia oli siten, eikä hän tahtonut, että lapsi merkitään kirkonkirjoihin isättömänä, silloin te kyllä olisitte olleet

ylpeitä, jos hän olisi sanonut jollekin teistä: 'Tule ja nai minut! Minun täytyy hankkia lapselle isä.' Mutta hänpä ei valinnut teistä ketään. Hän otti Gösta Berlingin, köyhän papin, joka ei saa enää koskaan julistaa Jumalan sanaa. Niin, sen minä sanon teille, te talonpojat, etten minä ole ollut tukalammassa pinteessä koskaan, sillä minä olin hänelle niin arvoton, etten rohjennut katsoa häntä silmiin, mutta minä en uskaltanut kieltääkkään, sillä hän oli aivan epätoivossa.

»Ja saatte uskoa, että mitä pahaa te meistä kavaljeereistä ajattelettekin —, niin häntä kohtaan me on oltu niin hyviä kuin on voitu. Ja hänen ansionsa on, että me ei tänä yönä ammuttu läjään teitä kaikkia. Mutta nyt, sanon minä teille: päästäkää hänet irti, ja menkää tiehenne, muuten pelkään, että maa aukeaa ja nielee teidät! Ja kun menette täältä, niin rukoilkaa Jumalalta anteeksi, että olette peloittaneet ja murehduttaneet sitä, joka on niin hyvä ja viaton. Ja nyt, laputtakaa tiehenne! Me on saatu teistä tarpeeksi!»

Jo kauan ennenkuin hän vaikeni, olivat ne, jotka toivat kreivittären ulos, laskeneet hänet kivisten portaiden astuimelle, ja nyt tuli muudan vankka talonpoika varsin miettivänä kreivittären luokse ja ojensi hänelle suuren kätensä.

»Kiitosta, ja hyvää yötä», sanoi hän. »Me ei tahdottu teille mitään pahaa, kreivitär.»

Hänen perästään tuli toinen ja puristi varovasti hänen kättänsä. »Kiitosta ja hyvää yötä. Elköön hän nyt olko meille vihoissaan!»

Gösta hyppäsi alas ja asettui hänen viereensä. Silloin ojensivat he hänellekin kättä.

Niin tulivat he nyt hitaasti ja sävyisinä toinen toisensa jälkeen sanomaan heille hyvää yötä ennen menoansa. He olivat jälleen masennettuja, jälleen he olivat ihmisiä, kuten aamulla jättäessään kotinsa, kuten ennen sitä kuin nälkä ja kosto tekivät heidät villipedoiksi.

He katsoivat kreivitärtä suoraan kasvoihin, ja Gösta näki, kuinka se viattomuuden ja hurskauden hohde, minkä he näkivät hänen kasvoillaan, sai kyyneleet monen silmiin. Kaikissa heissä oli hiven hiljaista jalon jumaloimista, jaloimman, mitä he olivat koskaan nähneet: he olivat ihmisiä, iloitsevia siitä, että yksi heistä rakasti niin suuresti hyvää.

Kaikki eivät voineet puristaa hänen kättänsä. Heitä oli niin hirveän paljon, ja nuori nainen oli väsynyt ja heikko. Mutta kaikkien piti kumminkin tulla portaiden luo näkemään häntä, ja ainakin he saivat puristaa Göstan kättä — hänen kätensä kestivät pudistelun.

Gösta oli kuin unessa. Hänen sydämessään pulpahti tänä iltana uusi rakkaus.

»Oi, minun kansani», ajatteli hän, »oi minun kansani, kuinka minä rakastan sinua.» Hän tunsi kiivaasti rakastavansa koko tätä joukkoa, joka painui nyt yön pimeään, kuollut tyttö jonon etunenässä, kaikkia noita, karkeissa vaatteissa ja pahalle haisevissa kengissä, kaikkia noita, jotka asuivat harmaissa tuvissa metsänrinnassa, kaikkia noita, jotka eivät voineet käyttää kynää eikä usea lukeakkaan, kaikkia noita, jotka eivät tunteneet elämän

täydellisyyttä eikä rikkautta, ainoastaan ankaran työn jokapäiväisen leivän vuoksi.

Hän rakasti heitä, tuskallisesti, palavan hellästi, niin että kyyneleet nousivat väkisin hänen silmiinsä. Hän ei tiennyt, mitä olisi tehnyt heidän hyväkseen, mutta hän rakasti heitä, kaikkia ja itsekutakin, vikoineen, paheineen ja raihnaisuuksineen. Oi, Herra Jumala, tulisipa päivä, jolloin hekin rakastaisivat häntä!

Gösta Berling heräsi unestaan: hänen vaimonsa laski kätensä hänen käsivarrelleen. Kansa oli mennyt, he seisoivat yksin portailla.

»Oi, Gösta, Gösta, miten sinä voit!»

Kreivitär pani kädet kasvoilleen ja itki.

»Se on totta, mitä minä sanoin», huudahti Gösta. »Minä en ole koskaan luvannut Nygårdin tytölle naida häntä. 'Tule tänne ensi perjantaina, niin saat nähdä hauskaa', niin minä sanoin hänelle, en mitään muuta. Minä en voi mitään sille, että hän piti minusta.»

»Oi, ei se ollut sitä; mutta kuinka voit sinä sanoa kansalle, että minä olen hyvä ja puhdas? Gösta, Gösta! Etkö sinä tiedä, että minä rakastin sinua jo ennenkuin se oli luvallista! Minä häpesin äsken kansaa, Gösta. Minä olin kuolla häpeästä.»

Ja nyyhkeet pudistivat häntä.

Gösta seisoi ja katseli vaimoaan.

»Oi, ystäväni, rakastettuni», sanoi hän hiljaa. »Sinä onnellinen, joka olet niin hyvä! Sinä onnellinen, kun sinulla on niin kaunis sielu!»

Kahdeskymmenes luku.

KEVENHÜLLER.

—

Saksassa syntyi 1770-luvulla Kevenhüller, sittemmin oppinut ja monitaitoinen. Hän oli linnankreivin poika, ja olisi saanut asua jaloissa linnoissa ja ratsastaa keisarin kupeella, jos olisi tahtonut; mutta hänpä ei tahtonut.

Hän olisi halunnut panna linnan korkeimpaan torniin tuulimyllyn siivet, tehdä ritarisalin käsitakous-pajaksi ja neitsekammion kellosepänverstaaksi. Hän olisi halunnut täyttää linnan viuhuvilla pyörillä ja keikkuvilla vivuilla. Mutta kun moinen ei käynyt päinsä, niin hän hylkäsi koko komeudet ja meni kellosepän oppiin. Siinä hän oppi kaikki, mitä hammasrattaista, vietereistä ja heilureista voi oppia. Hän oppi tekemään aurinkokelloja ja tähtikelloja, pöytäkelloja, joissa piipatti kanarialinnut ja toitotti luikkua paimenet, kellovehkeitä, jotka täyttivät kummallisilla koneistoilla koko kirkontornin, ja niin pieniä taskukellon sisuksia, että ne voi sovittaa medaljongiin.

Kun hän sai mestarikirjan, nakkasi hän repun selkäänsä, otti kuhmusauvan käteensä ja kuljeksi paikasta toiseen tutkien kaikkea, mikä kuunaan

hyrrää teloilla ja pyörillä. Kevenhüller ei ollut mikään tavallinen kelloseppä, hän aikoi suureksi keksijäksi ja maailman parantajaksi.

Kun hän siten oli samonut monet maat, läksi hän muun muassa Vermlantiinkin tutkimaan myllynrattaita ja kaivoslaitteita. Eräänä kauniina aamuhetkenä hän sattui kulkemaan Karlstadin torin poikki. Mutta samana aamuhetkenä oli metsänemäntäkin nähnyt hyväksi ulottaa vaelluksensa kaupunkiin asti. Tuo jalo rouva kulki hänkin poikki torin, mutta vastakkaiselta puolelta, ja siten hän kohtasi Kevenhüllerin.

Siinäpä kellosepän kisällille kohtaus. Rouvalla oli loistavat, viheriät silmät ja sankka, vaalea tukka, joka ylti melkein maahan, ja hän oli puettu vihreään, välkähtelevään silkkiin. Hiisi ja pakana kun oli, oli hän kauniimpi kaikkia niitä kristittyjä naisia, mitä Kevenhüller oli nähnyt. Sälli pysähtyi kuin hassahtava katselemaan naista, kun se asteli vastaan.

Metsähinen tuli suoraan metsän sisimmästä viidakosta, jossa sananjalat kasvavat korkeina kuin puut, jossa jättiläismäiset hongat pimentävät auringonvalon niin, että se keltaiselle sammalelle lankeaa vain kultaisina pilkkeinä ja jossa vanamot ryömivät jäkäläisillä kivillä.

Minä olisin oikein tahtonut olla Kevenhüllerin sijassa näkemässä häntä, kun hän tuli: sananjalanlehtiä ja kuusenhavuja tukkaan tarttuneena, ja pieni, musta kyykäärme kaulassa. Ajatelkaa häntä, käynniltä sulavaa kuin petoeläin, ja tuoden pihkan ja mansikan, vanamon ja sammaleen raikkaan tuoksun!

Miten mahtoivat ihmiset häneen tuijottaa, hänen suvaitessaan tulla kävelemään keskelle Karlstadin toria. Hevoset kai pillastuivat, säikähtäen hänen pitkää tukkaansa, joka liehui aamutuulessa. Katupojat juoksivat hänen perästään. Miehet jättivät puntarinsa ja lihakirveensä tollistaakseen häntä. Naiset juoksivat kirkuen hakemaan piispaa ja tuomiokapitulia ajamaan tuota kelvotonta kaupungista pois.

Itse hän kulki tyynenä ja majesteettisenä ja hymyili koko metelille, ja silloin Kevenhüller näki pienten, suippojen pedonhampaitten loistavan punaisten huulten välistä.

Hän oli heittänyt viitan hartioillensa, ettei huomattaisi kuka hän oli, mutta onnettomuudeksi hän oli unohtanut kätkeä häntänsä. Nyt se riippui sieltä takaa ja tulla laahasi pitkin katukiviä.

Kevenhüller näki sen hännän hänkin; mutta sälliäpä säälitti, että niin ylhäissyntyinen nainen antautui kaupunkilaisten pilkan esineeksi; senvuoksi hän kumarsi kaunottarelle ja sanoi kohteliaasti:

»Suvaitseeko teidän armonne nostaa laahustintaan.»

Metsänemäntää liikutti tämä, eikä vähemmän miehen hyvänsuopeus kuin hänen kohteliaisuutensa. Hän seisahtui aivan Kevenhüllerin eteen ja katsoi häneen tavalla sellaisella, että Kevenhülleristä tuntui kuin olisivat loistavat kipunat lentäneet rouvan silmistä hänen aivoihinsa. »Huomaa se, Kevenhüller», hän sanoi, »tästälähtien sinä voit tehdä noilla kahdella kädelläsi minkä taitotyön tahansa, mutta ainoastaan yhden kutakin lajia.»

Hän sanoi niin, ja hän voi pitää sanansa. Sillä kukapa ei tietäisi, että metsänviidakon vihreähelmalla on valta antaa neroa ja ihmeellisiä voimia niille, jotka saavuttavat hänen suosionsa?

Kevenhüller jäi Karlstadiin ja vuokrasi siellä verstaan. Hän vasaroi ja teki työtä yöt päivät. Kahdeksassa päivässä hän tekaisi ihmetyön. Se oli itsestään kulkevat vaunut. Ne kulkivat ylä- ja alamäkeä, kulkivat nopeasti ja hitaasti, niitä voi ohjata ja kääntää, pysäyttää ja panna käyntiin miten tahtoi. Kerrassaan mainiot vaunut ne olivat.

Nyt tuli Kevenhülleristä kuulu mies, ja hän sai ystäviä kaikkialla kaupungissa. Hän oli niin ylpeä vaunuistaan, että matkusti Tukholmaan näyttämään niitä kuninkaalle. Hänen ei tarvinnut matkalla odottaa kievarin-hevosia eikä riidellä kyytimiesten kanssa. Hänen ei tarvinnut täristä parkumikiesseissä eikä maata hollituvan puupenkillä. Hän ajoi ylpeästi omilla vainuillaan ja tuli parissa tunnissa perille.

Hän hurautti suoraan linnaan, ja kuningas tuli hovinaistensa ja hoviherrainsa kanssa katselemaan, miten hän ajoi. He eivät tainneet kyllin häntä ylistää.

Silloin kuningas sanoi: »Nuo vaunut passaa sinun hyvin antaa minulle, Kevenhüller.» Ja vaikka hän vastasi: ei, niin kuningas oli itsepäinen ja tahtoi vaan saada ne vaunut.

Silloin näki Kevenhüller, että kuninkaan seurueessa seisoi eräs hovinainen, jolla oli vaalea tukka ja viheriä hame. Hän tunsi kyllä hänet ja arvasi, että juuri se se oli neuvonut kuningasta pyytämään

häneltä vaunuja. Mutta hän joutui vallan epätoivoon. Hän ei voinut sietää, että toisella oli ne hänen vaununsa, eikä hän voinut liioin kuninkaalta kieltääkään. Sentähden hän ajoi vaununsa sellaisella vauhdilla linnanmuuriin, että ne lensivät tuhansiksi pirstaleiksi.

Kun hän tuli takaisin kotiin Karlstadiin, niin hän koetti tehdä uudet vaunut. Mutta hän ei osannut. Silloin hän kauhistui sitä lahjaa, jonka metsänemäntä oli hänelle antanut. Hän oli jättänyt laiskurin elämän isänsä linnassa tullakseen monen hyväntekijäksi, eikä valmistaakseen taikavehkeitä, joita vain yksi voi käyttää. Mitä siitä hänelle, vaikka hänestä tulisikin suuri mestari, niin, vaikka kaikkien mestarien mestari, kun hän ei voi monistaa ihmelaitteitaan tuottamaan hyötyä tuhansille?

Ja tuo oppinut, monitaitoinen mies ikävöi rauhallista, tasaista työtä niin suuresti, että hän rupesi kivenhakkaajaksi ja muurariksi. Silloin hän rakensi sen suuren kivitornin, joka on Länsisillan vieressä, isänsä ritarilinnan emätornin mallin mukaan; ja hän aikoi vielä rakentaa pitkän rivin huoneita, portaaleja, linnanpihoja, valleja ja riipputorneja, jotta Klara-joen rannalle olisi kohonnut koko ritarilinna.

Ja siinä linnassa hän aikoi toteuttaa lapsuutensa unelman. Teollisuudella ja käsitöillä kaikenkaltaisilla piti oleman linnansaleissa koti. Valkoiset myllyrengit ja mustat sepät, kellosepät, joilla oli vihreät varjostimet rasittuneiden silmien edessä, mustakätiset värjärit, kankurit, sorvarit, viilarit, kaikki he olivat saavat työpajansa hänen linnassaan.

Ja aie onnistui hyvin. Kivistä, jotka hän oli murtanut itse omin käsin, oli hän muurannut päätorninsa. Hän oli pannut tuulimyllyn siivet tornin huippuun — sillä tornista piti tulla mylly — ja nyt hän aikoi tehdä pajan.

Seisoipa hän sitten eräänä päivänä katsellen, kuinka nuo keveät, vahvat siivet pyörähtelivät tuulessa. Silloin hänet valtasi taas se vanha paha. Hänestä tuntui kuin tuo vihreäpukuinen olisi taas katsellut häntä loistavilla silmillään, kunnes hänen aivonsa jälleen syttyivät tuleen. Hän sulkeutui työpajaansa, ei maistanut ruokaa, ei nauttinut lepoa, ja teki työtä lakkaamatta. Niin hän teki kahdeksassa päivässä uuden ihmekalun.

Eräänä päivänä hän nousi torninsa katolle ja alkoi virittää siipiä olkapäihinsä.

Kaksi katupoikaa ja kimnasisti, jotka istuivat sillan laidalla salakoita onkimassa, näkivät hänet, ja he huusivat niin, että koko kaupunki kaikui. He lähtivät juosta kirmaisemaan, läähättäen he juoksivat katua ylös toista alas, jyskyttivät joka ovelle ja huusivat:

»Kevenhüller lähtee lentoon! Kevenhüller lähtee lentoon!»

Mestari seisoi aivan tyynenä torninkatolla ja kiinnitti siipiä yllensä, ja sillävälin tulla kuhisi väkeä paikalle vanhan Karlstadin ahtailta kaduilta.

Piiat jättivät kiehuvan patansa ja kohoavan taikinansa. Mummot heittivät sukankutimensa, pistivät sankalasit nokalleen ja juosta haihattivat pitkin katua. Raatimiehet ja pormestari nousivat tuomiopöydästä. Rehtori viskasi kieliopin nurkkaan;

koulupojat ryntäsivät luokiltansa lupaa odottamatta. Koko kaupunki oli hyppyjalalla läntistä siltaa kohti.

Pian oli sillalla mustanaan ihmisiä. Suolatori oli kuin pultattu, ja koko joen ranta aina piispantalolle asti kihisi väkeä. Siinä oli tungos suurempi kuin Pietarin-messussa; siinä oli enemmän katseluhaluisia kuin silloin, kun kuningas Kustaa III ajoi kaupungin läpi kahdeksan hevosta edessä ja niin hurjaa vauhtia, että vaunut kiisivät käännöksissä kahdella pyörällä.

Kevenhüller sai viimein siivet ylleen ja läksi lentoon. Hän löi niillä pari iskua, ja sitten hän oli ilman varassa. Hän lojui mahallaan ja ui ilmameressä korkealla maasta.

Hän veti ilmaa keuhkoihinsa täysin siemauksin; se oli voimakasta ja puhdasta. Hänen rintansa laajeni, ja vanha ritariveri alkoi kiehua suonissa. Hän pyöriskeli kuin kyyhky, hän leijaili kuin kotka, hänen siipensä olivat nopeat kuin pääskyn, hän suuntasi kulkunsa varmasti kuin ajohaukka. Ja hän katsoi koko tuota alhaalle maahan kytkettyä joukkoa, joka tähysti häntä, ilma-uimaria. Olisipa hän voinut tehdä kullekin heistä samallaisen siipiparin! Olisipa hän voinut antaa jokaiselle heistä voiman kohottautua tähän raikkaasen ilmaan. Millaisia ihmisiä heistä tulisi! Hänen elämän-pulmansa muisto ei päästänyt rauhaan häntä tänä voitonkaan hetkenä. Hän ei voinut nauttia pelkästä omasta hyvästään. Ah, sitä metsänemäntää, jospa hän vaan saisi tavata sen!

Silloin hän näki silmin, jotka voimakas auringonvalo ja kimmeltävä ilma oli melkein sokaissut, että jokin lensi suoraan häntä kohti. Suurten siipien, juuri samanlaisten kuin hänellä itsellään, hän näki liikkuvan, ja siipien välissä ui ihmisolento. Keltainen tukka liehui, vihreä silkki lainehti, huimat silmät säkenöi. Siinä se oli, siinä se oli!

Kevenhüller ei siekaillut. Hurjaa vauhtia hän syöksähti kummituksen kimppuun halaten suudella häntä tai lyödä häntä — ei tiennyt kumpaako oikein — mutta varmaan pakottaa hänet poistamaan kirouksen hänen elämästään. Siinä hurjassa vauhdissa hänet jätti maltti ja äly. Hän ei nähnyt mitään muuta kuin hulmuavat hiukset ja hurjat silmät. Hän pääsi häntä aivan lähi ja ojensi kätensä tarttuakseen hahmoon. Silloin takertuivat hänen siipensä metsähisen siipiin, ja metsänemännän siivet olivat vahvemmat, mestarin siivet halkesivat ja särkyivät kerrassaan, hän itse pyörähti nurinniskoin ja suistui alas, tietämättä mihin.

Kun hän tuli tajuihinsa, niin hän makasi oman torninsa katolla, särkynyt lentokone vieressä. Hän oli lentänyt suoraan omaa myllyänsä vastaan; myllyn siivet olivat tarttuneet häneen, kiepauttaneet häntä pari kertaa ympäri ja paiskanneet sitten torninkatolle.

Se oli sen leikin loppu.

Kevenhülleristä tuli nyt taas epätoivon mies. Rehellinen työ äitelöitti häntä, ja kummitusvehkeitä hän ei uskaltanut käyttää. Jos hän vielä tekee jonkun ihmetyön ja on pakotettu sen hävittämään, niin hänen sydämensä halkeaa surusta. Ja jollei

hän sitä tuhoa, niin hän tulee hulluksi ajatellessaan, ettei hän voi hyödyttää sillä toisia.

Hän etsi kisällinreppunsa ja kuhmusauvansa, antoi myllyn jäädä siihen semmoisenaan, ja päätti lähteä etsimään metsänemäntää.

Hän hankki hevoset ja rattaat, sillä hän ei ollut enää nuori eikä keveä jaloiltansa. Ja kerrotaan, että kun hän tuli metsään, astui hän pois ajopeleistä ja meni viitaan ja alkoi huutaa viidakon vihreähelmaa.

»Metsänemäntä, metsänemäntä, minä täällä huudan, Kevenhüller, Kevenhüller! Tulkaa, tulkaa!» Mutta hän ei tullut.

Niillä matkoillaan hän joutui Ekebyhyn, muutamia vuosia ennenkuin majurin rouva karkoitettiin sieltä. Siellä otettiin hänet hyvin vastaan, ja sinne hän jäi. Ja kavaljeerien sarja lisääntyi nyt pitkällä, vahvalla ritarismiehellä, reippaalla herralla, joka piti puolensa oluthaarikan ääressä ja metsästysretkillä. Hänen lapsuutensa muistot palasivat: hän salli tituloida itseänsä kreiviksi, ja hän tuli yhä enemmän saksalaisen ryöväriparoonin muotoiseksi: suuri kotkannokka, karskit kulmakarvat, täysparta, joka oli leuan alta suippo, ja viikset kopeasti yläkiverät.

Hän oli kavaljeeri kavajeerien vertainen, eikä ollut parempi kuin muutkaan tuon joukon, jota kansa uskoi majurinrouvan valmistavan paholaiselle. Hänen tukkansa harmeni ja hänen aivonsa uinahtivat. Niin vanha hän oli jo, ettei hän enää saattanut uskoakaan nuoruutensa urotekoja. Ei hän ollut se mies, jolla oli salaiset tiedot. Ei se hän

ollut tehnyt niitä itsestään kulkevia vaunuja eikä lentokonetta. Oi, ei; pelkkää kaskua, pelkkää kaskua!

Mutta sitten kävi niin, että majurinrouva karkoitettiin Ekebystä, ja kavaljeerit tulivat suuren kartanon isänniksi. Silloin alkoi elämöiminen, jolle ei maassa vertaa. Myrsky nousi ja temmelsi yli maan; kaikki vanha hullutus puhkesi nuoruuden raivolla, kaikki paha joutui liikkeesen, kaikki hyvä vapisi — ihmiset taistelivat maan päällä ja henget taivaassa. Sudet tulivat Dovrelta noitaakka seljässä, luonnonvoimat laskettiin valloilleen, ja Ekebyhyn tuli metsänemäntä.

Kavaljeerit eivät häntä tunteneet. He luulivat, että hän oli köyhä ja ahdistettu nainen, jonka julma anoppi oli syössyt epätoivoon. He antoivat hänelle turvaa, kunnioittivat häntä kuin kuningatarta ja rakastivat häntä kuin lapsukaista.

Kevenhüller yksin tiesi, kuka hän oli. Ensin hän kyllä oli ollut yhtä sokea kuin muutkin. Mutta eräänä päivänä oli sillä vihreältä läikehtivä silkkipuku, ja kun sillä oli se päällään, tunsi Kevenhüller sen taas.

Siellä hän istui silkissä lekottaen Ekebyn parhaimmalla sohvalla, ja vanhat herrat palvelivat häntä kuin narrit. Yksi oli kokki, toinen kamaripalvelija, yksi esilukija, toinen hovi-soittoniekka, hovi-suutari: kaikki he olivat valinneet toimensa.

Sairas hän oli muka, tuo häijyn-nahka, menninkäinen; mutta kyllä Kevenhüller tiesi, miten sen taudin laita oli. Kuningatar kujeili vain heillä, sellainen se oli.

Hän varoitti kavaljeerejä kavahtamaan häntä. »Katsokaa noita pieniä teräviä hampaita», sanoi hän, »ja noita villejä, loistavia silmiä. Hän on metsänemäntä — kaikki paha on liikkeellä tänä kamalana aikana. Minä sanon teille, hän on metsänemäntä, tullut tänne turmioksemme. Minä olen nähnyt hänet ennen.»

Mutta kun Kevenhüller näki metsänemännän ja tunsi hänet, valtasi hänet työhalu. Hänen aivonsa alkoivat palaa ja kiehua, hänen sormiansa pakotti halu kouristaa vasaraa ja viilaa; hän ei voinut taistella itseänsä vastaan. Katkeralla sydämellä hän puki ylleen työtakin ja sulkeutui vanhaan kalupajaan, joka oli nyt hänen verstaansa.

Silloin kävi Ekebystä yli Vermlannin huuto: »Kevenhüller on ruvennut työhön.»

Ja henkeä pidättäen kuunneltiin vasaran kalsketta, viilan kirskutusta ja palkeen puhkinaa suljetusta pajasta.

Uusi ihmetyö on näkevä päivänvalon. Mimmoinen se mahtaa olla? Opettaako hän nyt meitä käymään veden päällä, vai menemään tikapuilla otavaan?

Mikään ei ole mahdotonta sellaisen miehen. Omin silmin on nähty hänen vaunuansa huristavan katuja pitkin. Hänellä on metsänemännän lahja: mikään ei ole hänen mahdotonta.

Eräänä yönä, lokakuun ensimäisenä tai toisena, tuli hänen ihmetyönsä valmiiksi. Hän tuli työpajasta, tuoden sitä kädessään. Se oli pyörä, joka hyrräsi lakkaamatta ympäri; kun se käännähti, loistivat värttinät kuin tuli, ja siitä läksi valoa ja

lämpöä. Kevenhüller oli tehnyt auringon. Kun hän toi sitä pajasta, niin yö tuli niin valoisaksi, että varpuset alkoivat tiuskutella ja pilvet hehkua aamuruskoa.

Se oli kerrassa mainio keksintö. Ei enää pimeää eikä pakkasta maailmassa. Hänen päätänsä huimasi, kun hän sitä ajatteli. Päivän aurinko nousisi ja laskisi edelleen, mutta sen kadottua loimuaisivat hänen tuhannet ja tuhannet tulipyöränsä yli maan, ja ilma väreilee lämpöä kuin kuuminna kesäpäivinä. Silloin korjataan kypsiä satoja sydäntalven tähtitaivaan alla; mansikat ja puolukat pukevat metsämäkiä kaiken vuotta; jää ei koskaan kytke vettä.

Kun nyt uusi keksintö oli valmis, niin se oli luova uuden maan. Hänen tulipyöränsä oli oleva köyhäin turkki ja kaivosmiesten aurinko. Se antaa käyttövoiman tehtaille, elämän luonnolle, uuden, rikkaan ja onnellisen olon ihmiskunnalle. Mutta samassa hän kuitenkin tiesi, että kaikki se oli unelmaa, ja ettei metsänemäntä koskaan salli hänen monistaa tulipyöräänsä. Ja vihassaan ja kostonhimossaan hän päätti hänet tappaa, ja niinpä hän ei tiennyt, mitä hän oikein teki.

Hän meni päärakennukselle ja asetti tulipyöränsä aivan eteisen portaiden nurkkaan. Hänen aikeensa oli sytyttää talo tuleen, ja polttaa metsähinen sinne.

Sitten hän meni takaisin pajaansa ja kuunteli siellä hiljakseen.

Kohta alettiin kartanolla huutaa ja kirkua. Nyt rupesi ilmenemään, että suuri urotyö oli tehty.

Niin, juoskaa te, huutakaa, läpätkää! Nyt se

12. 185 II — 16

palaa taloon, metsänemäntä, se, jota te silkillä hyllyttelitte.

Kääntelehtiikö se tuskissa, pakeneeko se liekkejä huoneesta huoneesen? Ah, miten vihreä silkki liekeissä loimuaa, ja miten liekit leikkivät upeassa tukassa! Rohkeutta, liekit, huimaa rohkeutta, vangitkaa hänet, pistäkää hänet tuleen. Noita-akat palavat! Elkää peljätkö hänen loitsujansa, liekit! Antakaa hänen palaa! Onhan olemassa mies, jonka on täytynyt palaa hänen tähtensä kaiken ikänsä.

Kellot läppäsivät, vaunut ratisivat, ruiskut vedettiin pihalle, vettä pumputtiin letkuilla järvestä, väkeä riensi paikalle kaikista kylistä. Siinä oli huutoa, voivotusta ja käskyjä, siellä suistuivat katot sisään; siellä rätisi ja jyrisi hirmuinen tulipalo. Mutta mikään ei häirinnyt Kevenhülleriä. Hän istui hakkuu-pölkyllä ja hykersi käsiänsä.

Sitten hän kuuli jyrinän kuin taivas olisi luhistunut, ja riemuissaan hän hypähti pystyyn. »Nyt se on tehty», hän huudahti. »Nyt se ei pelastu, nyt se on sortunut hirsien alle tai palanut liekkeihin. Nyt se on tehty.»

Ja hän ajatteli Ekebyn kunniaa ja mahtia, joka täytyi uhrata näin, että metsänemäntä saataisi pois maailmasta. Ajatteli ihania saleja, joissa oli asunut niin runsas riemu, huoneita, jotka olivat kajahdelleet ilon muistoja, pöytiä, jotka oli notkuneet herkkuruokien alla, kalliita, vanhoja huonekaluja, hopeita ja porsliineja, joita ei voi hankkia takaisin . . .

Ja yhtäkkiä hän hyppäsi kirkaisten pystyyn. Hänen tulipyöränsä, hänen aurinkonsa, malli, josta kaikki oli tuleva, eikö hän ollut pistänyt sitä portaiden alle, sytyttääkseen tulipalon!

Kevenhüller halveksi itseänsä, kauhusta kivettyneenä.

»Olenko minä hullu?» hän sanoi. »Miten minä voin olla sellainen?»

Samassa aukesi pajan hyvin suljettu ovi, ja vihreähelma astui sisään.

Metsänemäntä seisoi kynnyksellä, hymyilevänä ja kauniina. Hänen vihreässä verhossaan ei ollut vikaa, ei tahraa, ei ollut palonkäry tarttunut hänen tuuheaan tukkaansa. Hän oli sellainen, jollaisena Kevenhüller oli nähnyt hänet Karlstadin torilla, nuoruutensa päivinä: pedon häntä laahasi hänen jalkojensa välissä, ja hän toi metsän kaiken huimuuden ja tuoksun matkassaan.

»Nyt Ekeby palaa», hän sanoi nauraen.

Kevenhüller kohotti paljan ja aikoi iskeä sen hänen päähänsä, mutta silloin hän näki, että metsähisellä oli kädessä hänen tulipyöränsä.

»Katsoppas, mitä sinulle pelastin», hän sanoi.

Kevenhüller heittäysi polvilleen hänen eteensä. »Sinä särjit minun vaununi, sinä musersit minun siipeni ja sinä tuhosit minun elämäni. Sääliä, armahda minua!»

Metsänemäntä keikahti höyläpenkille ja istuutui siihen, yhtä nuorena veitikkana kuin silloin kuin Kevenhüller näki hänet ensi kerran Karlstadin torilla.

»Huomaan sinun tietävän, kuka minä olen», sanoi hän.

»Minä tiedän ja olen aina tiennyt, kuka sinä olet», sanoi mies raukka, »sinä olet nerous. Mutta vapauta nyt minut! Ota lahjasi minulta pois! Ota pois ihmetöiden lahjat minulta! Anna minun olla tavallinen ihminen! Miksi sinä vainoat minua? Miksi sinä tuhoat minut?»

»Hullu», sanoi metsänemäntä. »Milloinkaan en ole tahtonut sinulle mitään pahaa. Minä annoin sinulle suuren palkinnon; mutta minä voin sen ottaa poiskin, jollei se sinua miellytä. Mutta harkitse tarkoin! Sinä kadut vielä.»

»En, en», huudahti Kevenhüller, »ota pois minulta ihmetöiden voima!»

»Ensin sinun täytyy hävittää tämä», sanoi metsänemäntä ja heitti tulipyörän hänen eteensä lattialle.

Kevenhüller ei epäröinyt. Hän huitaisi moukarilla kimaltavaa tuliaurinkoa, joka oli vain ilkeä velhonkalu, kun sitä ei saanut käyttää tuhansien hyödyksi. Kipunat sinkosivat ympäri huonetta, sirut ja tuliliekit tanssivat hänen ympärillänsä, ja pian oli hänen viimeinenkin ihmelaitteensa muruina.

»Niin, no nyt otan siis lahjani sinulta», sanoi metsänemäntä.

Kun hän seisoi jo menossa ovella, ja ulkoa virtasi tulipalon hohde häneen, niin Kevenhüller katsahti häneen viimeisen kerran.

Kauniimmalta kuin milloinkaan näytti hän

nyt miehestä, eikä enää ilkeältä: vain ankaralta ja ylevältä.

»Hullu», sanoi metsänemäntä. »Kielsinkö minä, ettet saisi antaa muiden monistaa töitäsi? Mitä minä muuta tahdoin kuin varjella neron miestä käsityöläisen toimelta.»

Ja hän meni. Kevenhüller tuli pariksi päivää sekapäiseksi. Sittemmin hän taas muuttui tavalliseksi ihmiseksi.

Mutta hullupäissään hän oli polttanut Ekebyn. Yksikään ihminen ei kuitenkaan vahingoittunut. Silti suretti kavaljeerejä suuresti se, että tuon vierasvaraisen kodin, jossa he olivat nauttineet niin paljon hyvää, piti kärsiä heidän aikanansa näin paljon vahinkoa.

Oi myöhäisten aikain lapset, olisinpa minä tai te kohdanneet Karlstadin torilla metsänemännän! Luuletteko, etten minä olisi juossut metsään huutamaan: »Metsänemäntä, metsänemäntä, minä se olen, Kevenhüller, Kevenhüller!» Mutta kukapa näkee hänet enää nykyaikana? Kuka meidän päivinämme valittaa saaneensa liiaksi hänen lahjojaan?

Yhdeskolmatta luku.

BROBYN MARKKINAT.

—

Lokakuun ensimäisenä perjantaina alkaa suuret Brobyn markkinat, joita kestää kahdeksan päivää. Se on syksyn suuri juhla. Sen edellä teurastetaan ja leivotaan joka pirtissä; uudet talvipuvut valmistuvat pantaviksi ensi kertaa ylle; juhlaruuat — sellaiset kuin köyhänhanhi ja juustokakku — seisovat pöydällä päivät päästään; paloviinamäärät lisätään kaksin verroin; työ lepää. On juhla jokaisessa talossa. Palvelijat ja työväki saavat silloin palkkansa ja pitävät pitkiä neuvotteluja, mitä he ostavat markkinoilta. Pitkä-matkaisia tulee pienissä ryhmissä tietä pitkin, reppu seljässä ja sauva kädessä. Monet ajavat karjaansa markkinoille. Pienet, itsepäiset mullikat ja vuohet, jotka pysähtyvät mäessä ja päkistävät etujaloin vastaan, tuottavat aika harmia omistajalle ja suurta hauskuutta katselijoille. Herraskartanoiden vierashuoneet ovat täynnä rakkaita vieraita; uutisia kerrotaan ja karjan ja tavaran hinnoista pakinoidaan. Lapset uneksivat markkinalahjoista ja markkinarahoista.

Ja ensimäisenä markkinapäivänä — miten silloin väkeä nousta kuhiseekaan Brobyn mäkiä

avaralle markkinakentälle! Kojut on pystytetty, joihin kaupungin-kauppiaat ovat levittäneet tavaransa, kun taas taalalaiset ja länsigöötalaiset ovat pinonneet tavaransa loppumattomille tiskiriveille, joiden valkeat telttakatot lepattavat. Nuoratanssijoita, posetiivareita ja sokeita viulunsoittajia on siellä viljalti, samoin povareja, karamellinkauppiaita ja viinakapakoita. Kojujonon taakse on savi- ja puuastioita ladottu riviin. Sipulia ja pippurijuurta, omenia ja päärynöitä tarjoilevat suurten kartanoiden puutarhurit kaupaksi. Suuria maa-neliöitä anastavat ruskeanpunaiset kirkkaiksi tinatut kupariastiat.

Markkinaliikkeestä huomaa kuitenkin, että Svartsjössä ja Brossa ja Löfvikissä ja muissa Löfvenin pitäjissä on puute: kauppa käy huonosti kojuissa ja tiskien ääressä. Enin liike on eläintorilla, sillä monen täytyy myydä sekä lehmänsä että hevosensa tullakseen itse toimeen yli talven. Siellä häärätään myös hurjassa, jännittävässä hevosenvaihdossa.

Hauskaa on Brobyn markkinoilla. Jos on rahaa vaan pariseen ryyppyyn, niin kyllä on rohkeutta. Eikä se viina saa pelkästään aikaan iloa: kun ihmiset tulevat yksinäisistä metsätaloista markkinakentälle lainehtivaan ihmisjoukkoon ja kuulevat huutavan, nauravan markkinaväen melun, niin he ikäänkuin juopuvat jo ilosta, hurjistuvat pauhaavasta markkinaelämästä.

Kyllähän tehdään paljon kauppaakin niin suuressa joukossa, mutta se on tuskin pääasia. Tärkeintä on saada mukaansa parvi sukulaisia tai ystäviä kärryille, tarjotakseen hänelle lammasmakkarata, köy-

hänhanhea ja viinaa, tai houkutella tyttö ottamaan lahjaksi virsikirjan ja silkkihuivin, tai mennä katsomaan pienokaisille kotiin markkinatuomisia.

Kaikki, kenen ei ole täytynyt jäädä kotiin hoitamaan taloa ja karjaa, ovat tulleet näille Brobyn markkinoille. Siellä on Ekebyn kavaljeerit ja Nygårdin metsäkulmalaiset, Norjan hevoskauppiaat, pohjoisten metsien suomalaiset, maantien mustalaiset.

Joskus se pauhaava meri painautuu yhteen pyörteesen, joka kieppuu huimissa renkaissa jonkin keskipisteen ympäri. Kukaan ei tiedä, mitä sisimpänä on, ennenkuin pari poliisia tunkeutuu joukon läpi tekemään lopun tappelusta tahi nostamaan kaatuneet rattaat pystyyn. Ja seuraavassa tuokiossa on uusi väenkihinä kauppamiehen ympärillä, joka kinastelee sukkelan maatytön kanssa.

Sitten — keskipäivän tienoissa alkaa se suuri tappelu. Talonpojat ovat huomanneet, että länsigöötalaisten kyynärkepit ovat liian lyhyet, ja siitä sukeutuu ensin riitaa ja rähinää heidän tiskiensä ympärillä; sitten joudutaan käsirysyyn. Sen arvaa jokainen, että monelle, joka ei niihin aikoihin nähnyt muuta kuin kurjuutta ja hätää, oli ikäänkuin riemu vähän iskeä, sama sitten ketä tai mitä. Ja heti kun vahvat ja tappelunhaluiset näkevät nujakan käynnissä, kapaisevat he joka taholta paikalle. Kavaljeerit aikovat juuri murtautua joukkoon rakentamaan omalla tavallaan rauhaa, ja Taalain miehet kiiruhtavat auttamaan länsigöötalaisia.

Forsin vahva Maunu on leikissä innokkain. Humalassa hän on ja vihainen hän on; nyt hän on

suistanut maahan erään länsigöötalaisen ja alkanut löylyyttää häntä, mutta tämän hätähuudot kuullen juoksevat maamiehet avuksi ja koettavat pakottaa vahvaa Maunua laskemaan heidän toverinsa irti. Silloin kumoaa vahva Maunu kangaspakat tiskiltä maahan ja tempaa itse tiskilevyn, joka on kyynärää laaja ja kahdeksan kyynärää pitkä ja naulattu paksuista lankuista, ja alkaa huitoa sillä aseella.

Hän on hirmuinen mies, se vahva Maunu. Hän se potkaisi koko seinän pellolle Filipstadin poliisiputkasta, hän se nostaa veneen vedestä ja kantaa sen hartioillaan. Voipa nyt arvata, että kun hän alkaa raskaalla tiskillä huitoa ympärilleen, niin koko kansa kaikkoaa ja länsigöötalaiset myös. Mutta vahva Maunu jäljestä, huitoen ympärilleen raskaalla levyllä. Nyt hän ei piittaa enää ystävistä eikä vihamiehistä: hän vaan tahtoo lyödä jotakuta, kun sai kerran aseen.

Rahvas pakenee häntä kauhuissaan. Miehet ja naiset juoksevat ja kirkuvat. Mutta miten voivat naiset paeta, joista useilla on lapsi helmoissaan? Kojut ja kärrit ovat heidän tiellään, härät ja lehmät, jotka ovat melusta hurjistuneet, estävät heitä pääsemästä pakoon.

Erääsen sopukkaan kojujen väliin on tullut tungetuksi joukko naisia, ja tätä kohti hyökkää nyt jättiläinen. Eikö tuolla keskellä akkaparvea seiso Länsi-Göötan mies? Hän kohottaa levyn ja antaa sen humahtaa. Kalvaan, tyrmistävän tuskan vallassa ottavat naiset hyökkäyksen vastaan, painuen kuuruun tappavan iskun alle.

Mutta kun levy lankeaa viuhuen heitä kohti, murtuu sen voima erään miehen kohotettuihin käsi-

varsiin. Se mies ei painunut maahan, vaan kohosi yli joukon, se mies oli vapaaehtoisesti ottanut vastaan iskun, pelastaakseen niin monta kuolemasta. Vaimot ja lapset ovat vahingoittumatta. Se mies on murtanut lyönnin hurjan voiman, mutta hän makaakin nyt tiedotonna maassa.

Vahva Maunu ei nosta enää lankkuansa hyökätäkseen. Hän on nähnyt miehen katseen juuri silloin, kun levy kohtasi hänen päälakeaan: se hänet kerrassaan lamasi. Hän antaa sitoa itsensä ja viedä vastarinnatta pois.

Mutta kiitävää vauhtia leviää markkinoilla huhu, että vahva Maunu on tappanut Lennart kapteenin. Kerrotaan, että hän, joka oli ihmisten ystävä, kuoli pelastaakseen naisia ja turvattomia lapsia.

Ja aivan hiljaiseksi tulee avara kenttä, jossa äsken elämä hurjimmassa vauhdissaan pauhasi, kauppa pysähtyy, tappelu taukoaa, pidot ruokakirstujen ympärillä loppuvat, turhaan houkuttelevat nuoratanssijat katsojia.

Kansan ystävä on kuollut, kansaa on kohdannut suru. Vaieten virtaavat kaikki paikalle, mihin hän kaatui. Hän makaa suorana, aivan tunnotonna; haavaa ei näy, mutta pääkallo näyttää olevan litistynyt.

Jotkut miehet nostavat hänet varovasti tiskille, joka jäi jättiläiseltä. He ovat huomaavinaan, että hän vielä elää.

»Mihinkä me hänet viedään?» kysyvät he toisiltaan.

»Hänen kotiinsa», vastaa joukosta tuima ääni.

Oi niin, hyvät kuomat, kantakaa hänet hänen kotiinsa. Nostakaa hänet hartioillenne ja kantakaa hänet kotiin. Hän on ollut Jumalan lelupallo, hän on ajelehtinut kuin höyhen hänen henkensä tuulahduksessa. Kantakaa nyt hänet kotiin!

Haavoitettu pää on levännyt vankilan kovalla lavitsalla, korsujen olkikuvoilla. Antakaa sen nyt päästä kotiin ja levätä pehmoisella tyynyllä! Hän on kärsinyt syyttömästi häpeätä ja vaivaa, hänet on ajettu pois oman kotinsa ovelta. Harhaileva pakolainen hän on ollut, matkaava Jumalan teitä sikäli, mikäli niille sattui, mutta hänen ikävänsä maa oli koti, jonka ovet Jumala oli häneltä sulkenut. Kenties on hänen kotinsa nyt avoinna sille, joka on kuollut naisia ja lapsia pelastaakseen.

Nyt ei hän tule rikollisena, jota hoippuvat juomaveikot taluttavat: häntä saattaa sureva kansa, jonka majoissa hän on asunut helpoittaakseen sen kärsimyksiä. Kantakaa hänet nyt kotiin!

Ja he tekevät niin. Kuusi miestä nostaa tiskin, jolla hän makaa, olkapäillensä ja kantaa hänet pois markkinakentältä. Missä he kulkevat, väistyvät ihmiset sivulle ja seisovat hiljaa: miehet paljastavat päänsä, ja naiset lyykistävät niinkuin kirkossa, kun Jumalan nimeä mainitaan. Monet itkevät ja pyyhkivät silmiänsä; toiset alkavat puhua, millainen mies hän oli ollut, niin hyvä, niin iloinen, niin nopsa neuvoissa, ja niin hurskas. Merkillistä on myös nähdä, että kun yksi kantajista väsyy, tulee heti aivan hiljaa toinen ja sijoittaa olkansa levyn alle.

Niinpä viedään Lennart kapteenia senkin paikan ohi, jossa kavaljeerit seisovat.

»Pitänee mennä huoltamaan, että hän joutuu kunnolla kotiin», sanoo Beerencreuz ja jättää paikkansa tienpuolessa mennäkseen joukon mukana Helgesäteriin. Moni seuraa hänen esimerkkiään. Markkinakenttä tulee kuin autioksi: väki menee Lennart kapteenin kanssa Helgesäteriin. Täytyyhän huoltaa, että hän pääsee kotiin. Kaikki välttämätön, mitä piti ostaa, saa jäädä sillensä; markkinatuomiset pienokaisille unhoittuivat, virsikirjan kauppa jää iäksi kesken, silkkihuivi, joka välkkyi tytön silmissä, saa jäädä tiskille. Kaikkien täytyy mennä huoltamaan, että Lennart kapteeni pääsee kotiin.

Kun saatto tulee Helgesäteriin, on talo hiljainen ja autio. Taas paukkuvat everstin nyrkit suljettuun oveen. Kaikki palvelijat ovat markkinoilla; kapteeninrouva on yksin kotona. Hän se nyt avaakin.

Ja hän kysyy kuten kerran ennenkin:

»Mitä te tahdotte?»

Johon eversti vastaa, kuten kerran ennenkin:

»Me tuodaan tänne sinun miestäsi.»

Rouva katsoo everstiä, joka seisoo siinä jäykkänä ja vahvana kuten ainakin. Rouva katsoo kantajia, jotka itkevät hänen takanaan, ja koko pitkää rahvasjoukkoa. Hän seisoo portailla ja katsoo satoihin itkeviin silmiin, jotka tuijottavat häneen tuskaisesti. Viimein hän katsoo mieheen, joka makaa suorana paareilla, ja hän painaa käden sydämellensä.

»Nuo ovat hänen kasvonsa», mutisee hän.

Muuta kysymättä hän kumartuu, vetää pois salvan, aukaisee eteisen ovet sepo-seljälleen ja menee sitten muiden edeltä makuukammariin.

Everstiä ja kapteeninrouvaa autetaan aukaistaessa kahden maattavaa sänkyä ja pudistettaessa patjaa, ja sitten sijoitetaan Lennart kapteeni taas nukkumaan pehmeille untuville ja valkealle hurstille.

»Elääkö hän?» kysyy rouva.

»Elää», vastaa eversti.

»Onko toivoa?»

»Ei. Ei mitään voida enää.»

On hetkisen hiljaista, sitten pälkähtää rouvan päähän ajatus:

»Itkevätkö nuo kaikki hänen tähtensä?»

»Itkevät.»

»Mitä hän sitten on tehnyt?

»Viimeksi hän antoi vahvan Maunun lyödä itsensä kuoliaaksi, pelastaakseen naisia ja lapsia kuolemasta.»

Rouva istuu taaskin hetkisen hiljaisena ja miettien.

»Millaiset kasvot hänellä oli, eversti, kun hän tuli kotiin kaksi kuukautta sitten?»

Eversti säpsähtää. Nyt hän ymmärtää, nyt hän vasta ymmärtää.

»Göstahan oli hänet maalannut.»

»Siispä suljin minä kavaljeerien koiruuden vuoksi häneltä hänen kotinsa oven. Kuinka vastaatte siitä, eversti?

Beerencreuz kohautti leveitä hartioitansa.

»Minulla on paljon vastattavaa.»

»Mutta minä tarkoitan, että tämä lie pahinta, mitä olet tehnyt.»

»Niinpä en ole koskaan kulkenutkaan raskaampaa tietä kuin tänne Helgesäteriin tänään. Muuten, on vielä kaksi, joilla on tässä asiassa syynsä?»

»Ketkä ne ovat?»

»Sintram toinen, toinen on hyvä serkkuseni itse. Serkku on ankara nainen. Minä tiedän, että moni on koettanut puhua serkulle hyvää hänen miehestänsä.»

»Se on totta», vastaa kapteeninrouva.

Sitten pyytää hän kertomaan Brobyn juomingeista.

Eversti kertoo kaikki niin hyvin kuin muistaa, ja rouva kuuntelee hiljaa. Lennart kapteeni makaa yhä tunnotonna sängyssä. Huone on täpösen täynnä itkeviä; kukaan ei edes ajattele sulkea tätä murheellista joukkoa pihalle. Kaikki ikkunat on auki, kaikki huoneet, portaat, eteiset on täynnä hiljaisia, tuskaisia ihmisiä, koko pihankin ne täyttävät tihein joukoin. Kun eversti vaikenee, korottaa kapteeninrouva äänensä ja sanoo:

»Jos täällä on ketä kavaljeerejä, niin pyydän heitä poistumaan. Minun on vaikea nähdä heitä mieheni kuolinvuoteen ääressä.»

Sanaakaan sanomatta nousee eversti silloin ylös ja poistuu. Samoin tekevät myös Gösta Berling ja ne muut kavaljeerit, jotka saattoivat Lennart kapteenia. Kansa väistyy arasti sivulle tuon pienen, nöyryytetyn miesjoukon edestä.

Heidän poistuttuansa sanoo kapteeninrouva: »Tahtoisiko kukaan, joka on nähnyt miestäni tällä

aikaa, sanoa, missä hän on oleskellut ja mitä hän on tehnyt?»

Silloinpa he alkavat todistaa Lennart kapteenista hänen rouvallensa, joka ei ollut häntä tuntenut oikein, vaan kovettanut ankaruudessaan sydämensä. Nyt kaikuu taas vanhojen hymnien kieli. Puhuvat miehet, jotka eivät ole koskaan lukeneet muuta kuin raamattua. Jobin kirjan kuvakielellä, patriarkkain aikaisilla sanankäänteillä he haastavat Jumalan matkamiehestä, joka käveli ympäri maata auttamassa kansaa.

Siihen menee, ennenkuin he ovat loppuun puhuneet. Hämärän ja illan tullessa seisovat he yhä vielä puhumassa: toinen toisensa jälkeen tulee ja kertoo vainajasta hänen vaimollensa, joka ei tahtonut kuulla hänen nimeänsäkään mainittavan.

Siellä on sellaisia, jotka tietävät, että hän oli tullut ja tavannut heidät tautivuoteella ja parantanut heidät. Siellä on hurjia tappelupukareja, jotka hän on kesyttänyt. Siellä on murheellisia, joita hän on virvoittanut, juoppoja, jotka hän on pakottanut raittiiksi. Kaikki, kuka tahansa, joka oli joutunut sietämättömään hätään, oli vain lähettänyt sanan Jumalan matkamiehelle, ja hän oli osannut auttaa, ainakin oli hän herättänyt uskoa ja toivoa.

Koko illan kaikuu hymnien kieli sairashuoneessa.

Ulkona pihalla seisovat tiheät joukot odottaen loppua. He tietävät, mitä tuolla sisällä tehdään: se mitä lausutaan äänekkäästi kuolinvuoteen ääressä, kuiskataan pihalla miehestä mieheen. Kellä on vielä sanomista, tunkeikse esille. »Siinä on yksi, joka voi todistaa», sanotaan, ja annetaan hänelle tilaa.

Ja he astuvat esille pimeästä, lausuvat todistuksensa ja painuvat jälleen pimeään.

»Mitä rouva nyt sanoo?» kysyvät pihalla olijat, kun joku tulee ulos. »Mitä hän nyt sanoo, se Helgesäterin ankara rouva?»

»Hän loistaa kuin kuningatar, hän hymyilee kuin morsian. Hän on muuttanut miehen nojatuolin vuoteen ääreen ja pannut siihen ne vaatteet, jotka hän on itse kapteenille kutonut.»

Mutta sitten tulee väki ihan äänettömäksi. Kukaan ei sitä sano, kaikki tietävät sen yhtaikaa: »hän kuolee.»

Lennart kapteeni avaa silmänsä, näkee, ja näkee kylliksi.

Hän näkee kodin, kansan, vaimon ja lapset, vaatteet, ja hän hymyilee. Mutta hän on herännyt vaan kuollaksensa. Hän henkäisee, korahuttaa kerran ja antaa henkensä.

Silloin vaikenevat kertomukset, mutta joku ääni virittää kuolinvirren. Kaikki yhtyvät siihen, ja satojen vahvojen äänten kantamana nousee laulu korkeutta kohti.

Maan jäähyväiset lähtevälle sielulle.

———

Kahdeskolmatta luku.

METSÄTORPPA.

Tämä tapahtui monta vuotta ennenkuin kavaljeerit hallitsivat Ekebytä.

Paimenpoika ja paimentyttö leikkivät metsässä kahden, rakensivat tupia paasista, poimivat lakkoja, tekivät leppätorvia. Metsässä syntyneitä olivat molemmat. Metsä oli heidän kotinsa ja herrashovinsa. Kaiken metsäisen kanssa he elivät hyvässä sovussa, kuten ollaan sovussa palvelijain ja kotieläinten kanssa.

Pienokaisista oli ilves ja kettu heidän koiriansa, kärppä heidän kissansa, jänis ja orava olivat heidän nautakarjaansa, huuhkajat ja teirit istuivat heidän lintuhäkissään, kuuset olivat heidän palvelijoitaan ja nuoret koivut vieraita heidän pidoissaan. He tiesivät hyvin luolan, jossa kyykäärmeet makasivat talvilevossa yhdessä vyyhdessä, ja uidessaan he olivat nähneet tarhakäärmeen uivan heitä päin kirkkaassa vedessä; mutta he eivät peljänneet käärmettä eivätkä haltiaa, nehän olivat metsähisiä, ja metsä oli heidän kotinsa. Siellä ei mikään voinut heitä peloittaa.

12. 185 II — 17

Syvällä metsässä oli se torppa, jossa poika asui. Sinne johti mäkinen polku, vuoret kohosivat joka puolella ja pimensivät auringon, pohjaton räme oli lähellä ja henki kaiken vuotta hallaista sumua. Ei näyttänyt tasangon väestä houkuttelevalta sellainen asunto.

Paimenpoika ja paimentyttö aikoivat kerran mennä yksiin ja asustella siellä metsätorpassa ja elää kättensä työllä. Mutta ennenkuin he pääsivät naimisiin, tuli maalle sodan onnettomuus, ja poika lähti soturin-pestiin. Hän palasi kyllä kotiin haavoitta ja ehjin jäsenin, mutta elinkautiset merkit oli se matka häneen iskenyt. Liian paljon maailman pahuutta ja ihmisten julmia elkeitä lähimäisiään kohtaan hän oli nähnyt. Hän ei kyennyt enää näkemään hyvää.

Ensin ei kukaan huomannut hänessä mitään muutosta. Lapsuutensa rakastetun kanssa hän meni pappilaan kuulutuksille. Metsätorppa Ekebyn salolla tuli heidän kodiksensa, kuten he kauan sitten olivat sopineet, mutta siinä kodissa ei viihtynyt hupi.

Vaimo katsoi miestänsä kuten ventovierasta. Aina siitä, kuin mies palasi sodasta, hän ei voinut häntä tuntea. Mies nauroi karkeasti ja puhui vähän. Vaimo häntä pelkäsi.

Mies ei tehnyt suinkaan kiusaa eikä vahinkoa, ja hän oli ahkera työmies. Kuitenkin pidettiin hänestä vähän, sillä hän uskoi kaikista pahaa. Itse hän tunsi olevansa kuin vihattu muukalainen. Nyt olivat metsän elävät hänen vihollisiansa. Vuori, joka sumensi auringon, ja räme, joka henki sumua,

olivat hänen vainoojiansa. Metsä on kamala asunto sille, joka hautoo pahoja ajatuksia.

Valoisia muistoja kootkoon se, joka haluaa asua erämaissa! Muuten hän näkee vaan murhaa ja sortoa kasvien ja eläinten keskuudessa, niinkuin näki ennen ihmisten suhteissa. Hän odottaa pahaa kaikesta, mitä kohtaa tiellään.

Ei voinut Jan Höök, sotamies, selittää, mitä häneltä puuttui, mutta hän huomasi, ettei mikään hänelle onnistunut oikein. Vähän viihdytystä tarjosi koti. Pojista, jotka siellä varttuivat, tuli vahvoja, mutta hurjia. Karaistuja ja rohkeita miehiä he olivat, mutta sotajalalla hekin jokaista vastaan.

Hänen vaimoansa houkutteli suru tutkimaan erämaan salaisuuksia. Rämeeltä ja viidakoista hän etsi terveyttä tuottavia yrttejä. Manalaisten elämää hän aprikoi, ja hän tiesi, mikä uhri heitä miellytti. Hän osasi parantaa tauteja ja antaa hyviä neuvoja niille, joita rakkauden apea vaivasi. Hän tuli loitsutaitoisen maineesen, ja häntä kartettiin, vaikka hän oli suurena hyötynä muille.

Kerran otti vaimo puhellakseen miehensä kanssa miehen huolista.

»Siitä lähtien, kun sinä menit sotaan», sanoi hän, »sinä olet ollut muuttunut. Mitä ne siellä sinulle tekivät?»

Silloin kavahti mies ylös ja oli vähällä lyödä vaimoa, ja samalla tavalla kävi joka kerta, kun vaimo puhui sodasta. Hän joutui silloin hourupäisen vihan valtaan. Kenenkään hän ei kärsinyt mainitsevan sota-sanaa, ja pian tuli tietyksi, ettei hän sietänyt

puhetta sodasta. Niinpä kavahtivat ihmiset sellaista puheen-aihetta.

Mutta kukaan hänen sotatoverinsa ei voinut kertoa hänen tehneen siellä enemmän pahaa kuin muutkaan. Hän oli taistellut kuin kelpo sotamies ainakin. Se oli vaan tuo hänen näkemänsä kaikellainen kauheus: se oli peljästyttänyt hänet niin, ettei hän sittemmin nähnyt muuta kuin pahaa. Sodasta johtui kaikki hänen surunsa. Hän ajatteli, että koko luonto vihaa häntä siksi, että hän oli ottanut osaa moiseen. Ne, jotka tietävät enemmän, voivat lohdutella itseään sillä, että he ovat sotineet isänmaansa ja kunnian puolesta. Mitä hän sellaisesta tiesi? Hän vain tunsi, että kaikki häntä vihaa siksi, että hän oli vuodattanut vertä ja tehnyt vahinkoa.

Siihen aikaan, jolloin majurinrouva ajettiin pois Ekebystä, asui mies tuvassaan yksin. Kuollut oli vaimo, ja pojat poissa. Markkinain tullen täyttyi metsätorppa kuitenkin vierailla. Mustatukkaiset, tummaihoiset vintiöt majoittuivat sinne. He viihtyvät parhaiten sellaisen luona, jota enimmät kammovat. Pienet, pitkäkarvaiset hevoset kiipesivät silloin metsätietä vetäen kärryjä, kuormana tinauskaluja, lapsia, riepumyttyjä. Aikaisin vanhentuneet naiset, joiden kasvot olivat turvonneet tupakoimisesta ja juopottelusta, ja miehet, joilla oli kalvaat, terävät kasvot ja jäntevät ruumiit, seurasivat kärryjä. Kun mustalaiset tulivat metsätorppaan, syntyi siellä hauska elämä! Viinaa ja kortit ja äänekkään remun he toivat matkassaan. Varkauksista ja hevosenvaihdoista ja verisistä tappeluista he tiesivät kertoa.

Perjantaina alkoivat Brobyn markkinat, ja silloin tapettiin Lennart kapteeni. Vahva Maunu, joka antoi surmaniskun, oli metsätorpan ukon poika. Kun mustalaiset istuivat sunnuntaina iltapuolella torpassa, ojensivat he siis vanhalle Jan Höökille pulloaan tavallista useammin ja haastelivat hänen kanssaan vankilaelämästä ja vanginruuasta ja tutkinnosta, sillä sitä he olivat usein kokeneet.

Vanhus istui hakkuupölkyllä uuninnurkassa ja puhui vähän. Hänen suuret, kiillottomat silmänsä tuijottivat hurjaa joukkoa, joka täytti pirtin. Hämärä oli tullut, mutta kuivat puut loimusivat ja valaisivat liedessä. Rääsyjä, surkeutta ja tuimaa hätää ne valaisivat.

Silloin avattiin hiljaa ovi aivan, ja tupaan astui kaksi naista. Tulija oli Elisabet kreivitär, jota seurasi Brobyn papin tytär. Merkilliseltä hän näytti vanhuksesta, kun hän, tuo rakastettava ja suloista kauneutta hehkuva, joutui takkatulen valopiiriin. Hän kertoi pirttiläisille, ettei Gösta Berlingiä oltu nähty Ekebyssä Lennart kapteenin kuoleman jälkeen. Kreivitär ja hänen palvelijattarensa olivat samonneet metsässä häntä etsimässä koko iltapäivän. Nyt hän näki täällä miehiä, jotka olivat kulkeneet paljon ja tunsivat kaikki polut. Olivatko he nähneet Gösta Berlingiä? Kreivitär oli tullut levähtämään ja tietämään, olivatko he häntä nähneet.

Se oli turha kysymys. Kukaan ei ollut häntä nähnyt.

He toivat hänelle tuolin. Hän vaipui istumaan ja oli hetkisen aivan äänettä. Melu tuvassa oli vai-

ennut. Kaikki katsoivat häntä ja ihmettelivät häntä. Sitten hän alkoi peljätä tätä hiljaisuutta, hätkähti ja koetti etsiä vähäpätöistä puheen-aihetta.

Hän kääntyi nurkassa istuvan ukon puoleen. »Muistan kuulleeni, että te olette ollut sotamiehenä, vaari», sanoi hän. »Puhukaapa jotakin sodasta!»

Tuli vieläkin kivettävämmän hiljaista. Ukko istui kuin ei olisi kuullutkaan.

»Minusta olisi hyvin hauskaa kuulla puhuttavan sodasta, miehen, joka itse on ollut siellä», jatkoi kreivitär, mutta hän lopetti heti, sillä Brobyn papin tytär pudisti hänelle päätänsä. Hän puhui varmaankin sopimattomia. Kaikki läsnäolijat katsoivat häntä ikäänkuin hän olisi rikkonut sopivaisuuden yksinkertaisinta lakia. Äkkiä eräs mustalaisvaimo korotti äänensä ja kysyi:

»Hän on varmaankin entinen Borgin kreivitär?»

»Niin olen.»

»Se oli toista kuin juosta ympäri metsiä etsimässä hullua pappia. Hyi sellaista vaihtokauppaa.»

Kreivitär nousi ja sanoi hyvästi. Hän oli levännyt tarpeeksi. Nainen, joka oli puhunut, seurasi häntä oven ulkopuolelle.

»Kreivitär ymmärtää», sanoo hän, »että minun piti sanoa jotain, sillä vaarin kanssa ei saa puhua sodasta. Hän ei kärsi sitä sanaa. Minä tarkoitin vain hyvää, näette?»

Kreivitär Elisabet kiiruhti pois, mutta pian hän pysähtyi. Hän näki uhkaavan metsän, pimentävän vuoren ja huuruisen lammin. Kauheata mahtoi olla täällä sen elämä, jonka mieli on täynnä pahoja

muistoja. Hän sääli vanhusta, joka oli siellä yksin, tummat kulkurit seuranansa.

»Neitse Anna Liisa», hän sanoi, »mennään takaisin! Ne olivat meille hyviä, mutta minä käyttäydyin huonosti. Minä tahdon puhua vanhuksen kanssa iloisemmista asioista.»

Ja onnellisena, kun oli löytänyt jonkun lohdutettavan, hän meni takaisin tupaan.

»Minä luulen», sanoi hän, »että Gösta Berling harhailee täällä metsässä ja aikoo päättää päivänsä. On senvuoksi tärkeätä löytää hänet pian ja estää siitä. Minä ja neitseeni Anna Liisa luultiin nähneemme hänet vilahdukselta, mutta sitten hän katosi edestämme. Hän maleksii sen vuoren seutuvilla, jolta Nygårdin tyttö heittäytyi rotkoon ja kuoli. Tulin ajatelleeksi, että minun ei nyt tarvinne mennä hakemaan apua aina Ekebystä asti. Täällä on monta reipasta miestä, jotka voisivat ottaa helposti hänet kiinni.»

»Matkaan miehet!» huudahti mustalaisakka. »Kun kreivitär ei pidä itseään liian hyvänä pyytääkseen palvelusta metsäkansalta, niin heidän pitää heti mennä.»

Miehet nousivat heti ja menivät etsimään.

Vanha Jan Höök istui hiljaa ja tuijotti eteensä kiillottomin silmin. Peloittavan synkkänä ja kovana hän istui siinä. Nuori rouva ei löytänyt sanoja hänelle virkkaakseen. Silloin hän näki, että yksi lapsista makasi sairaana olkikuvolla, ja huomasi, että erään naisen käsi oli kipeä. Hän alkoi kohta vaalia sairaita. Hän tuli heti loruavien naisten

hyväksi ystäväksi ja näytätti itsellensä pienimmät lapset.

Tunnin päästä tulivat miehet takaisin. He toivat Gösta Berlingin sidottuna tupaan. Lattialle takkatulen eteen he hänet laskivat. Hänen vaatteensa olivat rikki ja likaiset, kasvot huonon näköiset ja silmät hurjat. Kauhea oli hänen kiertonsa ollut näinä päivinä: kostealla maalla hän oli maannut, hän oli työntänyt kätensä ja kasvonsa sammaleesen ja multaan, laahaillut yli louhikoiden ja tunkeutunut läpi tiheimpien viitojen. Vapaaehtoisesti hän ei ollut miehiä seurannut, mutta he olivat voittaneet ja sitoneet hänet.

Kun hänen vaimonsa näki hänet sellaisena, niin hän suuttui. Hän ei päästänyt hänen sidottuja jäseniänsä, vaan antoi hänen maata lattialla. Halveksuen hän kääntyi hänestä pois.

»Millaiselta näytät!» hän sanoi.

»Sinun silmiesi eteen en aikonutkaan enää tulla», vastasi Gösta.

»Enkö minä siis olekkaan sinun vaimosi? Eikö minulla ole oikeutta odottaa, että sinä tulet ja uskot minulle surusi? Katkeralla tuskalla olen minä odottanut sinua nämä kaksi päivää.»

»Minähän olen syypää Lennart kapteenin kuolemaan. Kuinka olisin tahtonut näyttäytyä sinulle? Kuinka olisin tohtinut?»

»Pelkuri et ole juuri ollut, Gösta.»

»Ainoa hyvä, mitä voin sinulle tehdä, Elisabet, on vapauttaa sinut itsestäni.» Sanomaton halveksumus leimahti kreivittären rypistettyjen kulmain alta Göstaa kohti:

»Itsemurhaajan vaimoksiko sinä tahdot minut tehdä!»

Göstan kasvot vääristyivät.

»Elisabet, mennään ulos hiljaiseen metsään ja puhellaan siellä.»

»Miksi eivät nämä ihmiset saisi meitä kuulla?» huudahti kreivitär, puhuen kimahtelevalla äänellä. »Olemmeko me parempia kuin kukaan heistä? Onko yksikään heistä tuottanut enemmän surua ja vahinkoa kuin me? He ovat metsän ja maantien lapsia, heitä vihaavat kaikki. Anna heidän kuulla, miten synti ja suru ajavat Ekebyn hallitsijaakin, kaikkien rakastamaa Gösta Berlingiä! Luuletko sinä, että sinun vaimosi pitää itseään parempana kuin kukaan heistä — vai luuletko itse olevasi?»

Gösta nousi vaivaloisesti kyynäröisilleen ja katsoi häntä leimuavan uhkapäisesti. »Minä en ole niin kurja kuin sinä luulet.»

Silloin sai Elisabet kuulla näiden kahden päivän vaiheet. Ensimäisen vuorokauden harhaili Gösta metsässä tunnontuskien ajamana. Hän ei voinut sietää ihmisten katsetta. Mutta hän ei aikonut kuolla. Hän aikoi lähteä vieraille maille. — Sunnuntaina laskihe hän kuitenkin alas kukkuloilta ja meni Bron kirkolle. Vielä kerran hän tahtoi nähdä kansan: Löfsjön kihlakunnan köyhän, nälkäisen kansan, jota hän oli uneksinut saavansa palvella, silloin kun istui Brobyn papin häpeän-keon vieressä, kansan, jota hän oli johtunut rakastamaan silloin, kun näki sen yöllä vievän kuollutta Nygårdin tyttöä.

Jumalanpalvelus oli alkanut, kun hän tuli kirkkoon. Hän pujahti ylös lehterille ja katsoi sieltä

kansaa. Julma tuska valtasi hänet silloin. Hän olisi tahtonut puhua kansalle, lohduttaa sitä sen köyhyydessä ja toivottomuudessa. Jospa hän olisi saanut puhua Jumalan huoneessa, niin hänellä olisi ollut, niin toivoton kuin hän olikin itse, toivon ja vapahduksen sanat kaikille.

Silloin hän poistui kirkosta, meni sakaristoon ja kirjoitti sen kuulutuksen, jonka hänen vaimonsa jo tunsi. Hän oli siinä luvannut, että Ekebyssä ryhdytään jälleen työhön, ja viljaa jaetaan enimmän tarvitseville. Hän oli toivonut, että hänen vaimonsa ja kavaljeerit täyttävät hänen lupauksensa, kun hän on poissa.

Tultuansa ulos hän näki ruumisarkun kunnantuvan luona. Se oli karkeatekoinen, kiireessä veistetty, mutta sitä koristi musta harso ja puolukanvarpuiset seppeleet. Hän arvasi, että se oli Lennart kapteenin. Kansa oli varmaankin pyytänyt kapteeninrouvaa kiiruhtamaan hautajaisia, niin että markkinarahvaankin suuri joukko saisi olla läsnä hautajaisissa.

Hän seisoi ja katseli kirstua, kun raskas käsi laskeusi hänen olallensa. Sintram oli tullut hänen luokseen.

»Gösta», sanoi hän, »jos tahdot tehdä kunnon kepposen jollekulle, niin ota ja kuole. Ei ole kiverämpää, ovelampaa temppua kuin kuolla, ei kujetta, joka pettää rehellistä, pahaa-avistamatonta miestä pahemmin. Ota sinä ja kuole, sanon minä!»

Kauhistuen kuunteli Gösta mitä ilkimys puhui. Tämä valitteli hyvin harkittujen suunnitelmain kukistumista. Autiot seudut oli hän tahtonut näh-

dä Löfvenin rannalla. Sen tähden hän oli tehnyt kavaljeerit isänniksi, sentähden hän oli antanut Brobyn papin köyhdyttää kansaa, sentähden hän oli saanut maan kuivuuteen ja nälänhätään. Brobyn markkinoilla piti lopullisen taistelun tapahtua. Onnettomuuksien kiihdyttämänä piti kansan silloin villiytyä murhaamaan ja varastamaan. Siitä olisi jouduttu oikeudenkäyntiin, ja se olisi lopen köyhdyttänyt kansan. Nälänhätä, mellastus ja kaikenlaiset tuhot olisivat riehuneet. Maa olisi tullut lopulta niin ilkeäksi ja vihattavaksi, ettei kukaan olisi voinut siinä asua, ja se kaikki olisi ollut Sintramin työtä. Hänen ilonsa ja ylpeytensä se olisi ollut, sillä hän oli paha. Hän rakasti autioita seutuja, muokkaamatonta maata. Mutta tuo, joka oli tiennyt kuolla oikealla hetkellä, oli turmellut häneltä kaikki.

Silloin kysyi Gösta, mitä se sellainen olisi toimittanut.

»Se olisi minusta ollut mieleistä, Gösta, sillä minä olen paha. Minä olen tunturien eräkarhu, minä olen tasangon lumimyrsky, minusta on mieleistä murhata ja vainota. Pois, sanon minä, pois ihmiset ja ihmisten työt! Minä en pidä niistä. Minä saatan antaa heidän juosta kynsieni välitse ja tehdä syrjähyppyjänsä, — sekin voi olla hetkellistä hupia — mutta nyt minä olen kyllästynyt leikkiin, Gösta, nyt minä tahdoin iskeä oikein kiinni, nyt minä tahdoin tappaa ja turmella.»

Hän oli hullu, ihan hullu. Hän alkoi kauan sitten leikillä näitä helvetin vehkeitä, ja nyt oli paha vasta saanut voiton, nyt hän uskoi olevansa ihan hornan henki. Nyt hän oli ravinnut ja kasvattanut

pahaa sisässään niin, että se valtasi hänen sielunsa kokonaan. Niinpä voi ilkeys tehdä ihmiset hulluiksi kuten rakkaus ja aprikoiminenkin.

Hän oli raivoissaan, tuo ilkeä tehtaanpatruuna, ja alkoi tempoa vihoissaan arkun seppeleitä ja harsoa, mutta silloin lausui Gösta Berling:

»Elä koske arkkuun!»

»Kas, kas, kas, vai en koske! Heh, minä väännän Lennart ystäväni maahan ja poljen hänen seppeleitänsä. Etkö sinä näe, mitä hän minulle on tehnyt? Etkö näe, miten hienoissa, harmaissa kaleskoissa minä ajelen?»

Ja Gösta Berling näki silloin vanginrattaat, joiden luona seisoivat nimismies ja vankinihdit, odottaen kirkkomaan aidan vieressä.

»Kas, kas, kas, enkö lähetä kiitosta Helgesäterin kapteeninrouvalle siitä, että hän istahti eilen lukemaan vanhoja papereita, etsien todistuksia minua vastaan tuossa ruuti-asiassa, tiedäthän? Eikö minun pidä ilmoittaa hänelle, että hänen olisi sopinut paremmin panna kaljaa ja paistaa pullia kuin lähettää kimppuuni nimismies ja vanginvartiat? Eikö minun pidä saada mitään niistä kyyneleistä, jotka itkin taivuttaakseni Scharlingia laskemaan minut tänne lukemaan rukousta kelpo ystäväni ruumisarkun ääressä?»

Ja hän alkoi taaskin repiä harsoa.

Silloin meni Gösta Berling aivan hänen viereensä ja tarttui häntä käsivarsiin.

»Minä annan vaikka mitä, jos ei tehtaanpatruuna koske arkkuun», hän sanoi.

»Tee, mitä tahdot», sanoi hullu. »Huuda, jos

tahdot. Ehdin aina jotain, ennenkuin nimismies tulee. Tappele kanssani, jos sinä sitä tahdot! Se on hauska näky näin kirkonmäellä. Tapellaan seppeleiden ja paarivaatteiden seassa!»

»Minä tahdon ostaa rauhan vainajalle millä hinnalla tahansa, tehtaanpatruuna. Ottakaa henkeni, ottakaa kaikki!»

»Sinä lupaat suuria, poikani.»

»Tehtaanpatruuna voi koettaa.»

»No, mene sitten ja tapa itsesi!»

»Sen minä teen, mutta ensin täytyy arkun päästä varmasti maahan.»

Niin päätettiin. Sintram vannotti valan Göstalla, ettei häntä ole elävien ilmoilla kahdentoista tunnin päästä Lennart kapteenin hautaamisesta. »Niinpäkin tiedän, ettei sinusta voi koskaan tulla kunnon miestä», sanoi hän.

Se oli Gösta Berlingin helppo luvata. Hän oli iloinen, kun saattoi nyt antaa vaimollensa vapauden. Tunnontuskat olivat kiusanneet ja väsyttäneet häntä kuoloon saakka. Ainoa, mikä häntä kauhistutti, oli se, että hän oli luvannut majurinrouvalle, ettei hän kuole niinkauan kuin Brobyn papin tytär on palvelijattarena Ekebyssä. Mutta Sintram sanoi, ettei häntä voitukaan nyt enää pitää palvelijattarena, koska hän on perinyt isänsä suuret rikkaudet. Gösta väitti, että Brobyn pappi oli kätkenyt omaisuutensa niin, ettei kukaan voi löytää hänen aarteitansa. Silloin hymyili Sintram ja sanoi, että ne oli kätketty kyyhkysten pesäin taakse Brobyn kirkontapuliin. Ja hän meni. Sitten lähti Gösta takaisin metsään. Hänestä näytti olevan

parhainta kuolla sillä paikalla, jossa Nygårdin tyttö oli viskautunut kuoliaaksi. Siellä oli hän harhaillut koko iltapäivän. Hän oli nähnyt vaimonsa metsässä; siksi hän ei voinut päättää heti päiviänsä.

Näin hän kertoi vaimollensa, maaten sidottuna metsätorpan lattialla.

»Oi», sanoi Elisabet suruisesti, kun Gösta vaikeni, »kuinka hyvin tunnen taaskin tämän! Sankariliikkeitä, sankarikomeutta! Aina valmis pistämään kädet takkavalkeaan, Gösta, aina valmis hukkaamaan itsesi. Miten se kerran näytti minusta suurelta! Miten nyt kiitän levollisuutta ja mielenmalttia! Kuinka hyödytit sinä vainajaa sellaisella lupauksella? Mitäpä, jos nyt Sintram olisikin ehtinyt kaataa arkun, repiä siitä harson? Arkku olisi kyllä tullut nostetuksi, siihen olisi kai saatu uutta harsoa, uusia seppeleitä. — Jos sinä olisit pannut kätesi kelpo miehen ruumisarkulle, siinä Sintramin silmien edessä, ja vannonut auttavasi tätä köyhää kansaa, jota Sintram oli tahtonut tuhota, niin sitä olisin nyt ylistänyt. Jos olisit, kun näit kansan kirkossa, ajatellut: minä tahdon sitä auttaa, minä tahdon käyttää kaikki voimani sitä auttaakseni», etkä olisi säilyttänyt tätä kuormaa heikolle vaimollesi ja vanhoille miehille, joiden voima riutuu, niin sitäkin olisin kiittänyt.»

Gösta Berling makasi hetkisen hiljaa.

»Me kavaljeerit ei olla vapaita miehiä», sanoi hän vihdoinkin. »Me olemme luvanneet toisillemme elää ilon vuoksi, ja pelkästään ilon. Voi meitä kaikkia, jos yksi pettää!»

»Voi sinua», sanoi kreivitär suuttuen, »että sinun täytyy olla kavaljeereistä suurin raukka ja hitaampi parannukseen kuin yksikään heistä. Eilen iltapuolella istuivat he kaikki yksitoista kavaljeeri-flyygelissä, ja synkkiä he olivat. Sinä olit poissa, Lennart kapteeni oli poissa, Ekebyn loisto ja kunnia mennyt. Toti-tarjottimen he jättivät koskematta; minulle he eivät tahtoneet näyttäytyä. Silloin meni neitse Anna Liisa, joka seisoo tässä, heidän luoksensa. Sinä tiedät, että hän on uuttera pikku nainen, ja on vuosikaudet taistellut epätoivoisesti huonoa hoitoa ja tuhlausta vastaan.

'Tänään kävin minä taas kotona ja koetin etsiä kiltin isäni rahoja', sanoi hän kavaljeerille, 'mutta en vaan löytänyt. Kaikkien velkakirjain päälle on vedetty risti, ja laatikot ja kaapit on tyhjät.'

'Sääli neitse Anna Liisaa', arveli Beerencreuz.

'Kun majurinrouva lähti Ekebystä', jatkoi Brobyn papin tytär, 'niin hän pyysi minun hoitamaan taloansa. Ja jos minä olisin nyt löytänyt kiltin isäni rahat, niin olisin rakennuttanut Ekebyn uudestaan. Mutta kun en kotoa löytänyt mitään muuta ottamista, niin otin vanhan isäni häpeän-keon, sillä suuri häpeä odottaa minua, kun emäntä tulee takaisin ja kysyy, mitä minä olen tehnyt Ekebylle.'

'Elkäähän olko millännekään siitä, johon ette ole syypää, neitse Anna Liisa', sanoi taaskin Beerencreuz.

'Mutta minä en ottanutkaan häpeän-kekoa pelkästään itseni varalta', sanoi Brobyn papin tytär. 'Minä toin osan myös kelpo herrain laskuun. Olkaa

niin hyvä, hyvät herrat! Kiltti isäni ei ollut ainoa häpeän ja vahingon tekijä tässä maailmassa.'

Ja hän meni miehen luota toisen luo ja pisti kunkin eteen pari kuivaa tikkua. Toiset kiroilivat, mutta useimmat antoivat hänen sen tehdä. Lopuksi sanoi Beerencreuz levollisesti kuin ylhäisen herran sopii:

'Hyvä on. Kiitokset vaan neitseelle. Neitse voi nyt mennä.'

Kun Anna Liisa meni, löi eversti nyrkkinsä pöytään niin, että lasit hyppivät.

'Tästä hetkestä', sanoi hän, 'ehdottomasti raitis! Tällaista ei viina enää kertaakaan minulle tuota.' Sitten hän nousi ja meni ulos.

He seurasivat häntä vähitellen kaikki muutkin. Arvaatko, mihin he menivät, Gösta? Niin, joelle, niemelle, jossa Ekebyn mylly ja paja olivat, ja siellä he alkoivat tehdä työtä. He alkoivat vetää hirsiä ja kiviä ja raivata paikkaa. Ukoilla on nyt ollut kova aika. Suru on sortanut useimmat heistä. Nyt he eivät enää voi kestää sitä häpeätä, että ovat hävittäneet Ekebyn. Hyvin tiedän, että te kavaljeerit suorastaan häpeätte työtä; mutta nyt ovat nuo toiset ottaneet sen häpeän niskoilleen. Vieläpä muutakin, Gösta: he aikovat lähettää neitse Anna Liisan majurinrouvan luo noutamaan häntä takaisin. Mutta sinä, mitä sinä teet?»

Gösta keksi vielä yhden vastauksen.

»Mitäpä vaatia minulta, virasta potkitulta papilta? Hyljänneet ovat minut ihmiset, Jumala minua vihaa.»

»Minäkin olin tänään Bron kirkossa, Gösta. Kaksi naista lähetti sinulle terveisensä. 'Sano Göstalle', sanoi Marianne Sinclaire, 'ettei nainen halua hävetä sen tähden, jota on rakastanut.' Sano Göstalle', sanoi Anna Stjärnhök, 'että minun on nyt hyvä olla. Minä hallitsen itse talojani. Ihmiset sanovat, että minusta tulee toinen majurinrouva. Minä en ajattele rakkautta, ainoastaan työtä. Bergalaisetkin ovat päässeet surun ensi katkeruudesta. Mutta me kaikki suremme Göstaa. Me luotamme häneen ja rukoilemme Jumalaa hänen puolestaan — mutta milloin, milloin hänestä tulee mies?»

»Näetkös nyt, ovatko ihmiset sinut hyljänneet?» jatkoi kreivitär. »Liian paljon rakkautta olet sinä saanut, se on sinun onnettomuutesi. Miehet ja naiset ovat rakastaneet sinua. Kun sinä vaan olet nauranut ja laskenut leikkiä, kun sinä vaan olet soittanut ja laulanut, ovat he antaneet sinulle kaikki anteeksi. Mitä sinä olet suvainnut tehdä, on ollut heistä hyvää. Ja sinä tohdit sanoa itseäsi hyljätyksi. — Vai vihaa Jumala sinua? Miksi et jäänyt katsomaan Lennart kapteenin hautajaisia?

Koska hän oli kuollut markkinapäivänä, oli tieto hänestä levinnyt laajalle. Jumalan palveluksen jälkeen tuli tuhansittain väkeä kirkolle. Koko kirkkomaa, aitamuuri ja sen takainen kenttä olivat täynnä ihmisiä. Ruumissaatto järjestyi kunnantuvan edessä. Odotettiin vain vanhaa rovastia. Hän oli sairas eikä saarnannut. Mutta Lennart kapteenin hautajaisiin hän oli luvannut tulla. Ja niin hän tuli, pää kumarassa ja unelmoiden omia unelmiansa, kuten hän nyt vanhoilla päivillään tavallisesti tekee,

ja asettui ruumissaaton etunenään. Mitään erikoista hän ei huomannut. Hän oli kävellyt monessa ruumissaatossa, tuo vanhus. Hän kulki tuttua tietään eikä katsonut maasta. Hän luki rukoukset, ja heitti multaa arkulle, eikä huomannut vieläkään mitään. Mutta sitten viritti lukkari virren. Minä en uskaltanut toivoa, että lukkarin karkea ääni, joka tavallisesti aina sai laulaa yksinään, olisi herättänyt rovastin hänen unelmistaan.

Mutta lukkari ei saanut laulaa yksinään. Sadat ja monetkin sadat äänet yhtyivät virteen. Silloin rovasti heräsi unelmistaan. Hän hipaisi silmiänsä ja nousi lapioidulle hautakummulle katselemaan. Koskaan hän ei ollut nähnyt sellaista surevain joukkoa. Miehillä oli päässä vanhat, kuluneet hautajaishatut. Naisilla oli valkoiset, leveäreunaiset esiliinat. Kaikki he veisasivat, kaikilla oli kyyneleet silmissä, — kaikilla oli suru.

Silloin alkoi vanha rovasti vapista ja tuskailla. Mitä sanoisi hän tälle kansalle, jota on kohdannut suru. Oli välttämätöntä puhua joku lohdutuksen sana sille.

Kun virsi oli vaiennut, niin hän ojensi ja levitti kätensä kansaa kohti.

'Minä näen, että kansalla on suru', hän sanoi, 'ja suru on raskaampi kantaa sen, jonka täytyy kauan käydä maan polkuja, kuin minun, jonka on täältä pian erottava.'

Hän vaikeni kauhistuen. Hänen äänensä oli liian heikko ja hän epäröi sanoja tapaillessaan.

Mutta pian hän alkoi uudestaan. Hänen äänes-

sään oli nyt taas nuoruuden voimaa, ja hänen silmänsä säteilivät.

Hän piti ihanan puheen meille, Gösta. Ensin hän kertoi sen, mitä tiesi Jumalan matkamiehestä, sitten hän muistutti meille, ettei ulkonainen loisto eikä suuret kyvyt suinkaan tehneet tätä miestä niin kunnioitetuksi kuin hän nyt oli, vaan ainoastaan se, että hän oli aina kulkenut Jumalan tietä. Ja nyt hän pyysi meitä Jumalan ja Kristuksen tähden elämään samoin. Toisen piti rakastaa toistansa ja olla hänen apunsa. Jokaisen piti uskoa toisesta hyvää. Jokaisen piti elää niinkuin tämä hyvä Lennart kapteeni, sillä siihen ei tarvittu suuria lahjoja, vaan pelkästään hurskasta mieltä. Ja hän selitti meille kaikki, mitä tänä vuonna oli tapahtunut. Hän sanoi, että vuosi oli rakkauden ja onnen ajan valmistuksia, joka nyt ihan varmaan oli odotettavissa. Hän oli tänä vuonna usein nähnyt ihmishyvyyden pilkistävän esiin hajanaisina säteinä. Nyt sen piti ilmetä kokonaan, valaisten kuin aurinko.

Ja meistä kaikista tuntui kuin olisimme kuulleet profeettaa. Kaikki tahtoivat rakastaa toisiansa, kaikki tahtoivat olla hyviä.

Rovasti kohotti silmänsä ja kätensä ja julisti rauhan tuloa maahan. 'Jumalan nimessä', sanoi hän, 'lakatkoon levottomuus! Asukoon rauha teidän sydämissänne ja kaikessa luonnossa! Tuntekoot kuolleet kappaleet ja eläimet ja kasvit levon, ja lakatkoot he vahingoittamasta!'

Ja tuntui kuin pyhä rauha olisi laskeutunut maailmaan. Näytti kuin kukkulat olisivat säteilleet,

ja laaksot hymyilleet ja syysaamu pukeutunut ruusunhohtoon.

Sitten kutsui hän kansan auttajaa tulemaan. 'Joku on tuleva', hän sanoi. 'Ei ole Jumalan tahto, että te nyt perin hukkuisitte. Jumala on herättävä jonkun, joka ravitsee nälkäiset ja johtaa teidät hänen tiellensä.'

Silloin me kaikki ajattelimme sinua, Gösta. Me tiesimme, että rovasti puhui sinusta. Kansa, joka oli jo kuullut sinun kuulutuksesi, meni kotiin puhellen sinusta. Ja sinä juoksentelit täällä metsissä aikoen kuolla! Kansa odottaa sinua, Gösta. Kaikkialla he nyt istuvat tölleissään ja sanovat, että koska kerran Ekebyn hullu pappi tahtoo heitä auttaa, niin kääntyy kaikki hyvin päin. Sinä olet heidän sankarinsa, Gösta. Kaikkien heidän sankari sinä olet.

Niin, Gösta, varmasti se vanhus puhui sinusta, ja totta kai nyt tämä voi houkutella sinut elämään. Mutta minä, Gösta, minä, joka olen sinun vaimosi, minä sanon sinulle, että sinä nyt aivan yksinkertaisesti lähdet ja täytät velvollisuutesi. Elä uneksi olevasi Jumalan lähettämä — jokainenhan voi olla sellainen, ymmärräthän. Sinun pitää tehdä työtä ilman sankarieleitä, sinä et saa loistaa etkä ihmetyttää, sinun pitää varoa, ettei nimesi kaiu liian usein kansan huulilla. Harkitse silti, ennenkuin peruutat sanasi Sintramille. Sinä olet nyt hommannut itsellesi jonkinlaisen oikeuden kuolla, eikä elämä taitane tästä lähtien tarjota sinulle paljon viehätystä. Ennen halusin minä kerran lähteä kotiini etelään, Gösta. Minusta, syiden painamasta, näytti liian suurelta onnelta olla sinun vaimonasi ja seurata

sinua läpi elämän. Mutta nyt minä jään tänne. Jos uskallat elää, niin minä jään tänne. Mutta elä odota siitä mitään iloa. Raskaiden velvollisuuksien teitä minä pakotan sinut käymään. Elä odotakaan minulta ilon ja toivon sanaa. Kaikki surut ja onnettomuudet, joita me kahden on aiheutettu, asetan minä vartioiksi lietemme ääreen. Voineeko sydän, joka on kärsinyt niinkuin minun, enää rakastaa. Kyyneleetönnä ja ilotonna minä kuljen sinun sivullasi. Harkitse tarkoin, Gösta, ennenkuin elämän valitset! Parannuksen tietä me sitten vaellamme.»

Elisabet ei odottanut vastausta. Hän viittasi Brobyn papin tyttärelle ja meni. Tultuansa metsään, alkoi hän katkerasti itkeä, ja itki kunnes tuli Ekebyhyn. Kun hän saapui sinne, muisti hän, että hän oli unhoittanut puhua Jan Höökin kanssa iloisemmista asioista kuin sodasta.

Metsätorpassa vallitsi hiljaisuus hänen mentyään.

»Herralle Jumalalle kiitos ja kunnia!» sanoi yhtäkkiä vanha sotamies.

He katsoivat häntä. Hän oli noussut seisoalle ja katseli kiihkeästi ympärillensä.

»Pahuutta, pahuutta on kaikki ollut», sanoi hän. »Kaikki, mitä olen nähnyt, siitä kuin sain silmäni auki, on ollut pahuutta. Pahoja miehiä, pahoja naisia! Vihaa ja vainoa metsässä ja maassa. Mutta hän on hyvä. Hyvä ihminen on seissut majassani. Kun täällä yksin oleksin, muistelen aina häntä. Hän on kulkeva seuranani metsätiellä.»

Hän kumartui Göstan puoleen, irroitti hänen

köytensä ja nosti hänet ylös. Sitten hän otti juhlallisesti häntä kädestä.

»Jumalan vihattu», sanoi hän ja nyökkäsi, »niin juuri. Mutta nyt te ette ole enää se, enkä enää minäkään, kun hän on seissut majassani. Hän on hyvä.»

Seuraavana päivänä tuli vanha Jan Höök nimismies Scharlingin luo. »Minä tahdon kantaa ristini», sanoi hän. »Minä olen ollut paha ihminen, senvuoksi minä sain pahoja poikia.» Ja hän pyysi päästä linnaan poikansa asemasta; mutta sehän ei käynyt päinsä.

Oivallisin vanhoista taruista on se, joka kertoo, kuinka hän seurasi poikaansa vanginrattaiden vieressä matkalla, kuinka hän nukkui hänen vankilansa ovella, kuinka hän oli poikansa lähellä koko rangaistusajan, heittämättä häntä. Kaipa sekin kertojansa löytänee.

Kolmaskolmatta luku.

MARGARETA CELSING.

—

Joku päivä ennen joulua tuli majurinrouva Löfsjön kihlakuntaan; mutta vasta jouluaattona hän palasi Ekebyhyn. Koko matkan hän oli ollut sairaana. Hänellä oli keuhkotulehdus ja vaikea kuume; silti häntä ei koskaan nähty iloisempana kuin nyt eikä kuultu hänen suustaan useampia ystävällisiä sanoja.

Brobyn papin tytär, joka oli oleksinut hänen luonaan Älfdalin metsä-tehtaalla aina lokakuusta, istui reessä hänen vieressään ja olisi mielellään kiiruhtanut matkaa, mutta ei voinut estää vanhusta seisauttamasta hevosta ja kutsumasta jokaista vaeltajaa reen luo, tiedustellakseen uutisia.

»Mitenkä täällä Löfsjössä voidaan?» kysyi majurinrouva.

»Me voidaan hyvin», vastattiin silloin hänelle. »Paremmat ajat tulevat. Ekebyn hullu pappi ja hänen vaimonsa auttavat kaikkia meitä.»

»Hyvät ajat on nyt taas», vastasi toinen, »Sintram on poissa. Ekebyn kavaljeerit tekevät työtä. Brobyn papin rahat on löydetty Bron tapulista.

Niitä on niin paljon, että Ekebyn kunnia ja maine kohoaa niillä entiselleen. Niitä riittää leipään nälkäisillekin.»

»Vanha rovasti se heräsi uuteen elämään ja voimaan», sanoi kolmas. »Joka sunnuntai hän puhuu kanssamme Jumalan valtakunnan tulemisesta. Kuka tahtoo enää tehdä syntiä? Hyvän valta lähestyy.»

Ja majurinrouva ajoi hitaasti edelleen, kysellen jokaiselta, joka tuli vastaan: »Kuinkas teidän laitanne on? Ettekö te näillä main kärsi puutetta?»

Ja kuumeen tulen pistävä tuska rinnassa vaimeni, kun he vastasivat hänelle: »Täällä meillä on kaksi hyvää ja rikasta naista, Marianne Sinclaire ja Anna Stjärnhök. He kulkevat Gösta Berlingin apuna talosta taloon katsomassa, ettei kenenkään tarvitse nähdä nälkää. Ja nyt ei heitetä enää viljaa viinapannuihin.»

Majurinrouvasta tuntui kuin hän olisi ollut siinä reessä ainaisessa pitkässä jumalanpalveluksessa. Hän oli tullut pyhään maahan. Hän näki vanhain, ryppyisten kasvojen kirkastuvan puhuttaessa ajoista, jotka oli tulleet. Sairaat unhoittivat vaivansa ylistäessään ilonpäivää.

»Me tahdotaan olla kaikki sellaisia kuin hyvä Lennart kapteeni», he sanoivat. »Me tahdotaan olla kaikki hyviä. Me tahdotaan uskoa kaikista hyvää. Me ei tahdota vahingoittaa ketään. Siten joudutetaan Jumalan valtakunnan tuloa.»

Hän näki, että heidät kaikki oli vallannut sama henki. Herraskartanoissa ravittiin enin tarvitsevia ilmaiseksi. Kellä oli teetettävänä työtä,

teetti sen nyt, ja majurinrouvan kaikissa tehtaissa kävi työ täydessä vauhdissa.

Koskaan hän ei ollut tuntenut itseänsä terveemmäksi kuin nyt, istuessaan siinä antaen kylmän virrata pakottavaan rintaansa. Ainoankaan talon ohitse hän ei voinut matkata pysähtymättä ja kyselemättä.

»Nyt on kaikki hyvin», sanoi isäntäväki. »Täällä oli vallalla kova hätä, mutta ne Ekebyn hyvät herrat auttavat meitä. Majurinrouva ihmettelee, kun näkee, mitä kaikkea siellä on tehty. Nyt on mylly melkein valmis, ja paja käynnissä, ja palanut päärakennus on nostettu katonharjaan asti.»

Hätä ja sydäntä järistävät tapahtumat olivat muuttaneet heidät kaikki. Ah, sitä kai kestää vaan vähän aikaa! Mutta kuitenkin oli niin hyvä palata maahan, jossa toinen palveli toistaan ja jossa kaikki tahtoivat tehdä hyvää. Majurinrouva tunsi, että nyt hän voi antaa kavaljeereille anteeksi, ja hän kiitti siitä Jumalaa.

»Anna Liisa», sanoi hän. »Minä vanha ihminen uskon, että matkaan tässä jo autuaiden taivaasen.»

Kun hän viimein saapui Ekebyhyn, ja kavaljeerit kiiruhtivat häntä reestä auttamaan, saattoivat he tuskin häntä tuntea, sillä hän oli yhtä hyvä ja lempeä kuin heidän oma nuori kreivittärensä. Vanhat, jotka olivat nähneet hänet nuorena, kuiskasivat toisilleen: »Hän ei ole Ekebyn majorska, — nyt tuli takaisin Margareta Celsing.»

Suuri oli kavaljeerien ilo, kun he näkivät hänen palaavan niin hyvänä ja kaikista kostonajatuksista vapaana, mutta pian muuttui se suruksi, kun näkivät,

miten sairas hän oli. Hänet täytyi heti kantaa konttorirakennuksen vieraskammariin ja panna vuoteesen. Mutta kynnyksellä hän vielä kääntyi ja puhui heille:

»Kävi Jumalan myrsky», sanoi hän, »Jumalan myrsky. Minä tiedän nyt, että kaikki on ollut parhaaksi!»

Sitten suljettiin sairaskammarin ovi, ja he eivät saaneet enää nähdä häntä.

Kuitenkin on niin paljon puhuttavaa ihmiselle, joka on kuolemaisillaan. Sanat ihan tunkeutuvat huulille, kun tietää, että viereisessä huoneessa makaa toinen, jonka korvat pian iäksi sulkeutuvat. »Oi, ystäväni, ystäväni», tahtoisi ihminen sanoa, »voitko sinä antaa anteeksi? Voitko uskoa, että minä olen sittenkin rakastanut sinua! Miten saattoikaan käydä niin, että jouduin tuottamaan sinulle surua niin paljon, vaeltaessamme täällä yhdessä? Ah, ystäväni, kiitos sinulle kaikesta ilosta, minkä minulle tuotit!»

Niin tahdotaan sanoa, ja paljon, paljon muuta.

Mutta majurinrouva makasi hehkuvassa kuumeessa, ja kavaljeerien äänet eivät voineet saavuttaa hänen korviansa. Eikö hän siis saisi koskaan tietää, miten he olivat tehneet työtä, miten he olivat ryhtyneet jatkamaan hänen tekojansa, miten he olivat pelastaneet Ekebyn maineen ja kunnian? Eikö hän koskaan saisi sitä tietää?

Kohta menivät kavaljeerit sitten pajaan. Siellä oli työ ihan keskeytynyt, mutta he heittivät uusia hiiliä ja uutta takkirautaa uuniin ja varustautuivat sulattamaan. He eivät kutsuneet seppiä, jotka olivat

menneet kotiin viettämään joulua, vaan uurastivat itse ahjon ääressä. Jos majurinrouva vaan saisi elää siksi kunnes vasara joutuu käyntiin, niin kyllä se puhuu hänelle heidän asiansa.

Tuli ilta ja tuli yö siinä työssä. Monet heistä ajattelivat, miten ihmeellistä on, että he joutuivat taas viettämään jouluyön pajassa.

Monitaitoinen Kevenhüller, joka oli pajan ja myllyn rakennusmestari näinä kiireinä aikoina, ja Kristian Bergh, vahva kapteeni, seisoivat ahjon ääressä hoidellen sulatuskattilaa. Gösta ja Julius kärräsivät hiiliä. Muut istuivat, toiset alasimella kohotetun väkivasaran alla, ja toiset olivat asettuneet hiilikärryille ja takkirauta-kasoille. Lövenborg, vanha mystikko, puheli Ebenhard sedän, viisaustieteilijän, kanssa, joka istui hänen vieressään alasimella.

»Tänä yönä kuolee Sintram», sanoi Lövenborg.

»Miksi juuri tänä yönä?» kysyi Eberhard.

»Tietäähän veli, että me löimme viime vuonna vedon. Nyt me ei olla tehty mitään, joka ei ole ollut kavaljeerimäistä; niinpä hän on menettänyt vedon. .»

»Veli, joka uskoo moista, tietänee kai myöskin, että me on tehty paljonkin, joka ei ole ollut kavaljeerimäistä. Ensiksi me emme auttaneet majurinrouvaa; toiseksi aloimme tehdä työtä; kolmanneksi ei ollut aivan paikallaan, ettei Gösta Berling tappanut itseänsä, kun hän kerran sen lupasi.»

»Olen minä ajatellut sitäkin», virkkoi Lövenborg, »mutta nyt arvelen, ettei veli käsitä asiata oikein. Meitä on kielletty toimimasta omien pikkumaisten etujemme käskyn mukaan, mutta ei niinkuin rakkaus tai kunnia tai meidän iankaikkinen autuu-

temme vaatii. Uskoakseni on Sintram menettänyt vedon.»

»Veli voi olla oikeassa.»

»Minun täytyy sanoa veljelle, että minä sen tiedän. Minä olen kuunnellut hänen kulkusiansa koko illan, mutta ne eivät ole oikeita kulkusia. Kohta hän tulee tänne.»

Ja pikku vanhus tuijotti siinä pajan oveen, joka oli auki, ja harvojen tähtien koristamaan siniseen taivaan-kaistaan, joka näkyi siitä.

Hetken perästä hän hypähti ylös.

»Näkeekö veli hänet?» kuiskasi hän. »Tuolta hän nyt hiipii sisään. Eikö veli näe häntä, ovella?»

»En minä mitään näe», vastasi Eberhard setä. »Veli on uninen, siinä seikka.»

»Minä näin hänet elävästi kuulakkaa taivasta vasten. Hänellä on pitkä sudennahka-turkki ja karvalakki. Nyt hän on tuolla pimeässä nurkassa, enkä voi häntä nähdä. Kas, nyt hän meni uunin ääreen. Hän seisoo ihan Kristian Berghin vieressä, mutta Kristian ei varmaan näe häntä. Nyt hän kumartuu ja heittää jotakin tuleen. Hui, miten näyttää ilkeältä. Varokaa itseänne, ystävät, varokaa itseänne!»

Juuri kun hän sen sai sanoneeksi, lensi uunista tulisuihke ja pirskoi seppien ja heidän apulaistensa kasvoille kuonaa ja kipunoita. Ei toki tullut vahinkoa.

»Se tahtoo kostaa», kuiskasi Lövenborg.

»Veli on ihka hullu», huudahti Eberhard. »Luulisin veljen jo saaneen tarpeekseen moisesta.»

»Voipa sitä ajatella ja toivoa, mutta se ei paljoa auta. Eikö veli näe, että hän seisoo tuolla patsaan

vieressä ja irvistää meille? Mutta totta vie! Se päästää irti väkivasaraa.»

Hän hyppäsi alasimelta ja tempasi Ebenhardin muassaan. Silmänräpäys, ja vasara löi jylisten alasimeen. Rautakynsi oli vain irtautunut, mutta Eberhard ja Lövenborg olivat hädin tuskin pelastuneet kuolemasta.

»Näkeekö veli, ettei hänellä ole mitään voimaa meihin», sanoi Lövenborg riemuiten. »Mutta kyllä näkee, että se tahtoo kostaa.»

Ja hän huusi Gösta Berlingin luoksensa:

»Mene ylös naisten luo, Gösta. Ehkä se ilmestyy heillekin. He eivät ole niin tottuneet kuin minä sellaista näkemään. He saattaisivat häntä peljätä. Ja varo itseäsi, Gösta, sillä hänellä on paljon kaunaa sinulle, ja ehkäpä hänellä on valta sinuun sen lupauksesi tähden. Mene tiedä.»

Sittemmin saatiin kuulla, että Lövenborg oli oikeassa, ja että Sintram oli kuollut jouluyönä. Toiset sanoivat, että hän oli hirttäytynyt vankilassa. Toiset arvelivat, että oikeudenpalvelijat olivat antaneet kaikessa salaisuudessa surmata hänet, sillä oikeuden käynti näytti kääntyvän hänen edukseen, eikähän käynyt laatuun päästää häntä jälleen Löfsjön kansan kimppuun. Olipa niitäkin, jotka uskoivat, että musta herra oli tullut mustissa vaunuissa ja mustilla hevosilla ja vienyt hänet vankeudesta pois. Eikä Lövenborg ollut ainoa, joka hänet jouluyönä näki. Forsissakin hänet nähtiin, ja Ulrika Dillner näki hänet unissaan. Monet kertoivat, kuinka hän oli kummitellut heille, kunnes Ulrika Dillner muutti hänen ruumiinsa Bron hautausmaahan. Ulrika

ajatti myöskin Forsista pois ne pahat palvelijat ja järjesti talon hallinnon hyvään kuntoon. Sitten ei siellä ole enää kummitellut.

* *
*

Kerrotaan, ettei Gösta Berling ehtinyt kartanolle, kun eräs vieras tuli konttorirakennukseen ja antoi kirjeen ja käski viedä sen majurinrouvalle. Kukaan ei tuntenut lähettiä, mutta kirje vietiin sisään ja pantiin pöydälle sairaan viereen. Heti sitten tuli majurinrouva aivan odottamatta paremmaksi; kuume asettui, tuskat vaimenivat, ja hän sai voimia lukea kirjeen.

Vanhat ovat taipuisat uskomaan, että siihen toipumiseen vaikuttivat pimeyden voimat. Sintramilla ja hänen ystävillänsä saattoi olla siitä etua, että majurinrouva luki tämän kirjeen.

Se oli kirjallinen sopimus, piirretty verellä mustalle paperille. Kavaljeerit olisivat sen kyllä tunteneet. Se tehtiin menneenä jouluyönä Ekebyn pajassa.

Ja majurinrouva makasi nyt vuoteessa ja luki, että koska hän oli noita-akka, ja oli passittanut kavaljeerien sieluja helvettiin, niin häneltä tuomittiin Ekeby pois. Ja muuta moista hullutusta hän sai lukea. Hän tarkasti päivämäärän ja allekirjoitukset, ja näki seuraavan reunamuistutuksen Göstan nimen vieressä: »Koska majurinrouva on käyttänyt hyväkseen minun heikkouttani houkutellen minut pois kunniallisesta työstä ja pidättäen minut Ekebyn kavaljeerinä, koska hän on tehnyt minusta Ebba

Dohnan murhaajan, kavaltamalla hänelle, että minä olen virkaheitto pappi, niin minä kirjoitan alle.»

Majurinrouva taittoi hitaasti paperin kokoon ja pani sen takaisin kuoreen. Sitten hän makasi hiljaa ja mietti, mitä oli saanut tietää. Hän tiesi katkeraksi tuskakseen, että sellaista ajatteli kansa hänestä. Velho ja noita-akka hän oli niiden kaikkien mielestä, joita hän oli palvellut, joille hän oli antanut työtä ja leipää. Se oli hänen palkkansa, sellainen oli oleva hänen muistonsa. He eivät voi uskoa parempaa avionrikkojasta.

Mutta mitä huoli hän niistä taitamattomista? Nehän olivat olleet niin loitolla hänestä. Mutta nämä köyhät kavaljeerit, jotka olivat eläneet hänen armostaan ja tunsivat hänet hyvin, hekin uskoivat sen, tai olivat uskovinansa saadakseen tekosyyn, jotta voivat anastaa Ekebyn. Nopeasti kulkivat hänen ajatuksensa. Hurja viha ja kostonhimo leimusivat hänen kuumehehkuvissa aivoissaan. Hän käski Brobyn papin tyttären, joka kreivitär Elisabetin kanssa hoiti häntä, lähettää noutamaan Högforsin sahanhoitajaa ja inspehtoria. Hän tahtoi tehdä testamenttinsa.

Jälleen hän mietti. Hänen kulmansa rypistyivät, vaiva väänsi kamalasti hänen kasvojensa piirteitä.

»Majurin rouva on hyvin sairas», sanoi kreivitär hiljaa.

»Niin olen, sairaampi kuin koskaan ennen.»

Tuli hetken hiljaisuus, mutta sitten majurinrouva puhui kovalla, jäykällä äänellä:

»On ihmeellistä ajatella, että tekin kreivitär, te,

jota kaikki rakastavat, olette kuin olettekin avionrikkoja.»

Nuori nainen hätkähti.

»Niin, jollette itse teossa, niin kuitenkin ajatuksissa ja himoissa, eikä siinä ole eroa. Minä, joka makaan tässä, tunnen, ettei siinä ole mitään eroa.»

»Sen kyllä tiedän, majurinrouva.»

»Ja kuitenkin on kreivitär nyt onnellinen. Kreivitär saa pitää rakastettunsa synnittä. Se inusta kummitus ei seiso välillänne, kun kohtaatte toisianne. Te saatte olla toistenne omat koko maailman nähden, rakastaa toisianne selvällä päivällä, käydä toistenne rinnalla kaiken elämänne.»

»Oi, majurinrouva, majurinrouva!»

»Kuinka uskaltaa kreivitär jäädä hänen luoksensa», huudahti vanhus kiihtyvän kiivaasti. »Tehkää parannus, tehkää ajoissa parannus! Menkää kotiin isänne ja äitinne luokse, ennenkuin he tulevat ja kiroavat teidät. Tohditteko te sanoa Gösta Berlingiä puolisoksenne? Menkää hänen luotansa! Minä annan hänelle Ekebyn. Minä annan hänelle valtaa ja kunniaa. Uskallatteko te mennä osille hänen kanssaan? Uskallatteko ottaa vastaan sen onnen ja kunnian? Minä uskalsin. Muistatteko, miten minulle kävi? Muistatteko Ekebyn joulupäivälliset? Muistatteko vankeutta nimismiehen talossa?»

»Oi, majurinrouva, me syylliset elämme täällä vieretysten onnetta. Minä olen täällä vartioimassa, ettei lietemme luo mikään ilo asetu majailemaan. Ettekö usko, että minä kaipaan kotia, majurinrouva? Oi, katkerasti kaipaan minä kodin suojaa ja tukea,

mutta koskaan en saa enää nauttia sitä. Täällä minun täytyy olla pelossa ja vavistuksessa, tietäen, että kaikki mitä teen, johtaa syntiin ja suruun, tietäen, että jos autan yhtä, niin kaadan minä toisen. Liian heikko ja harhapäinen tähän elämään, ja kumminkin pakotettuna se elämään, kahlittuna ikuiseen katumuksentekoon.»

»Sellaisilla ajatuksilla kiehdomme sydäntämme», huudahti majurinrouva, »mutta se on heikkoutta. Te ette tahdo pois hänen luotansa, se on ainoa syy.»

Ennenkuin kreivitär ehti vastata, tuli Gösta Berling huoneesen.

»Tule tänne, Gösta», sanoi majurinrouva heti, ja hänen äänensä tuli vieläkin terävämmäksi ja ankarammaksi. »Tule tänne, sinä, jota kaikki Löfsjössä ylistävät! Tule sinä, kansan pelastaja, jonka muisto saa elää! Sinä saat kuulla nyt, miten vanhan majorskasi on käynyt, jonka sinä annoit halveksittuna ja hyljättynä harhata ympäri maata.

Tahdon ensin sanoa sinulle, kuinka kävi keväällä, kun tulin kotiin, äitini luo, sillä sinun täytyy tietää sen tarinan loppupuoli.

Maaliskuulla minä tulin Älfdalin metsä-tehtaalle, Gösta. Paremmalta kerjäläis-akkaa en juuri näyttänyt. Minulle sanottiin, kun tulin perille, että äitini oli maitokammarissa. Sinne minä menin silloin, ja seisoin kauan hiljaa oven suussa. Joka seinällä oli pitkiä hyllyjä ja niillä kirkkaita kulhoja täynnä maitoa. Ja äiti, joka oli monta vuotta sadannella, otti hyllyiltä kulhon toisensa perästä ja kuori kermaa. Hän oli kyllä reipas, tuo vanhus, mutta minä huomasin hyvin, miten vaikeaa hänen

oli suoristaa selkäänsä ylettääkseen hyllyille. Minä en tiennyt, oliko hän nähnyt minua, mutta hetken perästä hän puhui minulle merkillisen kimeällä äänellä:

'Niin sinulle on käynyt kuin minä tahdoin', sanoi hän. Minä halusin puhua ja pyytää häneltä anteeksi, mutta se ei maksanut vaivaa. Hän ei kuullut sanaakaan — hän oli umpikuuro. — Mutta hetken päästä hän virkkoi taasen: 'Voit tulla auttamaan minua', sanoi.

Silloin minä menin ja kuorin maitoa. Minä otin hyvässä järjestyksessä alas kulhot ja panin ne takaisin ihan paikalleen, ja otin parhaiksi syvältä kuorinkauhalla, ja hän oli tyytyväinen. Yhdenkään palvelijan hän ei ollut tohtinut antaa kuoria maitojaan; mutta minähän tiesin vanhastaan, miten se oli hänen mielestään tehtävä.

'Nyt otat tämän työn', sanoi hän. Ja minä tiesin, että nyt hän oli antanut minulle anteeksi.

Ja sitten näytti käyvän niin, ettei hän enää jaksanut yhtään työtä tehdä. Hän istui hiljaa nojatuolissaan ja nukkui parhaastaan kaiket päivät. Ja hän kuoli pari viikkoa ennen joulua. Minä olisin tullut mielelläni ennemmin, Gösta, mutta en voinut lähteä vanhuksen luota.»

Majurinrouva hengähti. Hänen tuli taas vaikeä hengittää, mutta hän ponnisti voimansa ja jatkoi:

»On kyllä totta, Gösta, että minä pidin mielelläni sinua täällä luonani Ekebyssä. — Sinä olet sellainen, että kaikki iloitsevat, kun saavat olla sinun seurassasi. — Jos olisit tahtonut vakiutua mieheksi, niin minä olisin antanut sinulle paljon valtaa. Minä

toivoin aina, että sinä saisit itsellesi kunnon vaimon. Ensin minä luulin, että se olisi ollut Marianne Sinclaire, sillä huomasin hänen sinua rakastavan jo silloin, kun sinä elit halonhakkaajana metsässä. Sitten minä luulin, että se olisi Ebba Dohna, ja minä ajoin eräänä päivänä järven poikki Borgiin ja sanoin hänelle, että jos hän ottaa sinut mieheksen, niin minä annan sinulle perinnöksi Ekebyn. Jos tein siinä pahoin, niin anna minulle anteeksi.»

Gösta oli polvillaan sängyn vieressä ja painoi otsaansa sängynlaitaan. Nyt hän puhalsi raskaasti.

»Sanos, Gösta, kuinka sinä nyt aiot elää. Miten sinä vaimosi elätät? Sanoppa minulle se! Sinähän tiedät, että minä aina olen tahtonut parastasi.» Ja Gösta vastasi hänelle hymyillen, vaikka hänen sydämensä oli särkyä surusta:

»Muinoisina päivinä, silloin, kun koetin tulla työmieheksi ja jäädä Ekebyn alueelle, minulle majorska antoi oman torpan asua, ja se on vielä minun. Viime syksynä minä panin sen kuntoon. Lövenborg auttoi minua, ja me on valkaistu liidulla laipio ja peitetty seinät paperilla ja maalattu ne. Perimmäistä, pientä huonetta sanoo Lövenborg kreivittären kabinetiksi, ja hän on koonnut täältä kaikista talonpoikaistaloista huonekaluja, jotka ovat joutuneet sinne herraskartanoiden huutokaupoista. Niitä hän on ostellut, niin että siellä on nyt korkeaselkäisiä nojatuoleja ja laatikkokirstuja loistavin heloin. Mutta etummaisessa, suuressa huoneessa on nuoren rouvan kangaspuut, ja minun sorvipenkkini. Talouskaluja ja kaikellaisia kapineita siellä on, ja siellä me Lövenborgin kanssa on jo istuttu monta

iltaa ja juteltu, miten nuori kreivitär ja minä sitten elellään siinä torpantuvassa. Mutta vaimoni sai vasta nyt tämän tietää, majorska. Me aioimme sanoa sen vasta kun saamme lähteä Ekebystä.»

»Jatka, Gösta!»

»Lövenborg puhui aina, miten olisi tarpeen piika talossa. 'Kesällä täällä koivu-niemellä on siunatun kaunista', oli hänen tapansa sanoa, mutta talvella tulee täällä nuoren rouvan liian yksinäistä. Sinun, Gösta, pitää hankkia piika.'

Ja minä olin kyllä samaa mieltä kuin hän, mutta en minä tiennyt, mistä minä saisin varoja piian pitoon. Niin hän tuli eräänä päivänä ja toi nuottinsa ja sen pöytänsä, johon on maalattu ne tangentit, ja asetti ne tupaan. 'Kyllä se nyt on sinun ruvettava piiaksi, Lövenborg', sanoin minä. Hän vastasi, että kyllä häntä tarvitaankin. Olinko minä tarkoittanut, että nuori kreivitär laittaisi ruokaa, kantaisi halkoja ja vettä? Ei, minun tarkoitukseni oli, ettei hän tekisi mitään niin kauan kuin minulla vaan on kättä tehdäkseni työtä. Mutta Lövenborg arveli kuitenkin, että parasta on, kun meitä on kaksi, niin että kreivitär saa istua kaiket päivät sohvan nurkassa ja ommella koruompeluaan. En minä muka voinut aavistaa, miten paljon palvelusta tuollainen pikkuinen naisihminen tarvitsee, sanoi.»

»Jatka», virkkoi majurinrouva. »Se lievittää tuskiani. Uskoitko sinä, että tuo sinun nuori kreivittäresi tahtoo asua torpantuvassa?»

Gösta kummastui hänen ivallista ääntänsä, mutta jatkoi silti:

»Oi, majorska, en minä uskaltanut sitä uskoa; mutta olisi ollut niin ihanaa, jos hän olisi tahtonut. Täältähän on viisi peninkulmaa lääkäriin. Hän, jolla on niin kevyt käsi ja hellä sydän, olisi saanut työtä kylliksi, hoitaa haavoja ja lievittää kuumetta. Ja minä ajattelin, että kaikki murheelliset muistavat kyllä tien torpantuvan hienon rouvan luo. Köyhillä ihmisillä on niin paljon surua, jota hyvät sanat ja ystävällinen sydämen-laatu voi parantaa.»

»Mutta entä sinä itse, Gösta Berling?»

»Minä työskentelen höyläpenkin ja sorvin ääressä, majorska. Minä elän tästä lähtien omaa elämääni. Jos vaimoni ei tahdo minua seurata, niin eihän sille mitä. Jos minulle nyt tarjottaisiin kaikki maailman rikkaudet, eivät ne minua houkuttelisi. Minä tahdon elää omaa elämääni. Minä olen jääpä ja jään köyhäksi mieheksi, talonpoikien keskuuteen ja autan heitä, minkä voin. He tarvitsevat jonkun polkansoittajan häihinsä ja joulupitoihin, he tarvitsevat jonkun, joka kirjoittaa kirjeitä heidän pojilleen, jotka ovat matkalla, ja siihen virkaan minä sopinen. Mutta köyhä minun täytyy olla, majorska.

»Synkkä tulee elämästänne, Gösta.»

»Oi, ei, majorska, ei ollenkaan, jos meitä vaan olisi kaksi ja sovinnossa. Rikkaat ja iloiset kävisivät kyllä luonamme yhtähyvin kuin köyhätkin. Iloa olisi kyllin meidän tuvassa. Vieraat eivät huolisi siitä, vaikka ruoka valmistettaisiin heidän silmäinsä edessä eivätkä loukkaantuisi, vaikka kahden täytyisi syödä yhdeltä lautaselta.»

»Ja mitä hyötyä tällaisesta, Gösta. Mitä kiitosta sinä sillä voittaisit?»

»Suuri olisi kiitokseni, majorska, jos köyhät tahtoisivat muistaa minua pari vuotta kuolemani jälkeen. Hyötyä olisin kylläkin tehnyt, jos olisin istuttanut pari omenapuuta kunkin pirtin kulmalle, jos olisin opettanut talonpoikais-soittajalle pari vanhain mestarien sävelmää, ja jos paimenlapset saisivat oppia muutamia hyviä lauluja kaiuttaakseen metsäpolulla.

»Majorskan pitää tietää, että minä olen vaan se sama hullu Gösta Berling kuin ennenkin. Talonpoikaismusikantti minusta kaikkiaan voi tulla, mutta siinä on tarpeeksi. Minulla on paljon syntejä hyvitettävänä. Itku ja katumus ei ole asiani. Minä tuotan iloa köyhille, siinä on parannukseni.»

»Gösta», sanoi majurinrouva, »tämä on liian vähäpätöinen elämä miehelle, jolla on sellaiset lahjat kuin sinulla. Minä annan sinulle Ekebyn.»

»Oi, majorska», huudahti Gösta kauhuissaan. »Elkää tehkö minusta rikasta! Elkää panko minulle sellaisia velvollisuuksia! Elkää eroittako minua köyhistä!»

»Minä annan Ekebyn sinulle ja kavaljeereille», toisti majurinrouva. »Olethan sinä, Gösta, avukas mies, jota kansa siunaa. Minä sanon kuten äitini: 'Nyt otat tämän työn.'»

»Ei, majorska, me ei voida ottaa sellaista vastaan. Me, jotka olemme tunteneet majorinrouvan väärin ja tuottaneet majurinrouvalle sellaista surua!»

»Minä annan teille Ekebyn, kuuletko sinä!»

Hän puhui äreästi ja kovasti, ilman ystävyyden värettä. Göstan valtasi tuska.

»Elkää panko ukkoja sellaiseen kiusaukseen, majorska. Sehän tekisi heistä taaskin laiskureita ja juoppoja. Taivaan Herra, kavaljeerit rikkaita! Mitä meistä silloin tulisi!»

»Minä anna sinulle Ekebyn, Gösta, mutta silloin täytyy sinun luvata, että päästät vaimosi vapaaksi. Katsos, sellainen hieno, pieni nainen ei ole luotu sinua varten. Hän on saanut kärsiä liiaksi täällä karhujen maassa. Hän ikävöi valoisille synnyinseuduilleen. Sinun täytyy antaa hänen mennä. Senvuoksi minä annan sinulle Ekebyn.»

Mutta nyt tuli kreivitär Elisabet majurinrouvan luo ja laskeutui polvilleen sängyn viereen.

»Minä en ikävöi enää, rouva. Tämä, joka on mieheni, on ratkaissut arvoituksen ja löytänyt elämän, jota minä voin elää. Ei minun enää tarvitse käydä ankarana ja kylmänä hänen sivullaan ja muistuttaa hänen mieleensä katumusta ja parannusta. Köyhyys ja hätä ja kova työ tekevät sen tehtävän. Teitä, jotka johtavat köyhien ja sairaiden luo, voin kulkea synnittä. Minä en pelkää enää elämää täällä pohjolassa. Mutta elkää tehkö häntä rikkaaksi, rouva, sitten en uskalla jäädä tänne.»

Majurinrouva kohosi kyynäröisilleen:

»Kaiken onnen te vaaditte itsellenne», huusi hän ja uhkasi heitä nyrkeillään, »kaiken onnen ja siunauksen! Ei, olkoon Ekeby kavaljeerien, että he tuhoutuvat. Erotkoon mies ja vaimo toisistaan, että he tuhoutuvat. Velho minä olen, noita-akka minä olen, pahaan usutan minä teidät. Sellainen kuin on maineeni, tahdon minä olla itsekin.»

Hän tempasi kirjeen ja heitti sen Göstalle

vasten kasvoja. Musta paperi levähti auki ja lensi lattialle. Gösta tunsi sen hyvin.

»Sinulla on tunnollasi synti minua vastaan, Gösta. Sinä olet ymmärtänyt väärin sitä, joka on ollut toinen äitisi. Uskallatko sinä kieltäytyä ottamasta minulta rangaistustasi? Sinun täytyy ottaa Ekeby, ja se turmelee sinut, sillä sinä olet heikko. Sinun täytyy lähettää vaimosi kotiin, ettei kukaan voi pelastaa sinua. Sinun täytyy kuolla yhtä vihatuin nimin kuin minä. Margareta Celsingin muisto on noita-akan. Sinun muistosi pitää oleman tuhlarin ja kansan kiduttajan.»

Hän vaipui jälleen patjoillensa, ja huoneessa oli aivan hiljaista. Silloin kajahti tässä hiljaisuudessa kumea paukaus, sitten toinen, ja taas toinen. Kankirauta-vasara oli alkanut kauas kumajavan käyntinsä.

»Kuulkaa», sanoi silloin Gösta Berling, »noin kuuluu Margareta Celsingin muisto! Tämä ei ole juopuneiden kavaljeerien hullunkujeita. Se on työn voittohymni, kajahutettu vanhan, kunnokkaan työntekijättären kunniaksi. Kuuleeko majorska, mitä vasara sanoo? 'Kiitos', se sanoo, 'kiitos hyvästä työstä, kiitos leivästä, jota olet köyhille antanut, kiitos teistä, jotka olet avannut, kiitos asutuksesta, jonka olet raivannut! Kiitos ilosta, jonka olet sallinut vallita saleissasi!' 'Kiitos', se sanoo, 'ja lepää rauhassa! Sinun työsi elää ja pysyy pystyssä. Sinun kartanosi on aina oleva onnea tuottavan työn turvapaikka.' — 'Kiitos', sanoo se, 'eläkä tuomitse meitä, jotka olemme erehtyneet! Sinä, joka nyt alat matkaasi rauhan majoihin, muistele suopeasti meitä, jotka elämme vielä.'»

Gösta vaikeni, mutta kankirauta-vasara jatkoi yhä puhettaan. Kaikki äänet, jotka olivat puhuneet hellästi ja ystävällisesti majurinrouvalle, yhtyivät nyt väkivasaran helskeessä. Niin katosi jännitys vähitellen hänen kasvoiltaan. Ne raukenivat, ja näytti kuin kuoleman varjo olisi langennut häneen.

Brobyn papin tytär tuli sisään, ja ilmoitti, että Högforsin herrat olivat tulleet. Majurinrouva antoi heidän mennä. Hän ei tahtonut laatia testamenttia.

»Oi, Gösta Berling, monien sankaritöiden mies», sanoi hän, »niinpä olet vielä kerran voittanut. Laskeudu tuohon ja anna minun siunata itseäsi.»

Kuume palasi nyt kaksinkertaisella voimalla. Kuolonkorahtelu alkoi. Ruumista laahattiin raskaassa tuskassa, mutta sielu ei pian tiennyt mitään siitä. Se alkoi nähdä niihin taivaihin, jotka kuoleville avautuvat.

Niin meni tunti, ja lyhyt kuolontaisto loppui. Hän lepäsi siinä niin rauhallisena ja kauniina, että ympärillä seisovia liikutti syvästi.

»Minun rakas, vanha majurinrouvani», sanoi silloin Gösta, »tuollaisena näin minä sinut kerran ennen. Nyt on Margareta Celsing taas palannut eloon. Nyt hän ei koskaan enää väisty Ekebyn majurinrouvaa.»

* *
*

Kun kavaljeerit tulivat pajasta, saivat he kuulla majurinrouvan kuolleen.

»Kuuliko hän vasaran paukkeen?» he kysyivät.

Kyllä oli kuullut, ja he voivat olla tyytyväisiä.

Sittemmin he saivat tietää, että vainaja oli aikonut lahjoittaa Ekebyn heille, vaan ettei testamentti tullut tehdyksi. Tätä pitivät he suurena kunnianaan ja ylpeilivät siitä sitten niinkauan kuin elivät. Mutta kukaan ei koskaan kuullut heidän valittavan sitä, että he olivat kadottaneet ne rikkaudet.

Kerrotaan myöskin, että sinä jouluyönä Gösta Berling seisoi nuoren vaimonsa rinnalla ja piti viimeisen puheensa kavaljeereille. Hän oli heidän kohtalostaan surullinen, kun heidän kaikkien nyt piti lähteä Ekebystä. Vanhuuden raihnat heitä odottivat. Kylmän tervehdyksen saa vanha ja juromielinen vieraiden luona. Köyhän kavaljeerin päivät, joka on pakotettu rupeamaan täysihoitoon talonpoikaistaloon, eivät ole hauskat: erillään ystävistä ja seikkailusta hän nääntyy yksin.

Ja niin hän puhui heille, suruttomille, kaikkia onnenkeikauksia kestämään karaistuneille. Vielä kerran kutsui hän heitä vanhoiksi jumaliksi, jotka olivat syntyneet tuomaan iloa raudan maahan ja raudan aikaan. Kumminkin hän nyt valitti, että se huvitarha, jossa perhoissiipinen ilo parvii, on täyttyvä hävittävillä toukilla ja että sen hedelmät turmellaan.

Hyvin hän tiesi, että ilo oli maan lapsille hyvä ja että sen täytyi olla olemassa. Mutta raskaana arvoituksena lepäsi yhäti maan päällä kysymys, miten voisi mies olla sekä iloinen että hyvä. Helpoimmaksi asiaksi, ja kumminkin vaikeimmaksi, hän sitä arvoitusta sanoi. Sitä ennen eivät he olleet taitaneet ratkaista sitä. Nyt hän sanoi uskovansa heidän

sen oppineen, oppineen tänä ilon ja hädän, tänä onnen ja murheen vuonna.

* *
*

Oi, te hyvät herrat ja kavaljeerit, minutkin valtaa tällä hetkellä eron katkeruus! Tämä on viimeinen yö, jonka olemme yhdessä valvoneet. Iloisia nauruja en saa enää kuulla, enkä hilpeitä lauluja. Teistä ja kaikista Löfvenin rantain iloisista ihmisistä täytyy minun nyt erota.

Te rakkaat vanhukset! Muinaisina aikoina te annoitte minulle hyviä lahjoja. Te toitte suuressa yksinäisyydessä eläjälle ensimäisen tiedon elämän rikkaista vaihteluista. Valtavia Ragnarökin [1] sotia näin minä teidän taistelevan lapsuuden-unelmieni järven rannoilla. Mutta mitä olen minä antanut teille?

Kenties ilahduttaa teitä kumminkin, että teidän nimenne taas kaikuvat noiden rakkaiden kartanoiden nimien yhteydessä? Laskeutukoon kaikki loisto, joka elämäänne ympäröi, jälleen noille maille, jossa olette eläneet! Vielä on pystyssä Borg, vielä on Björne, vielä lepää Ekeby Lövenin rannalla, ihana, — kosken ja järven, puiston ja hymyilevän metsäniityn ympäröimä, ja kun seisoo siellä leveillä parvekkeilla, leijailevat tarut ympärillä kuin kesän mehiläiset.

Mutta puheen tullen mehiläisistä, sallikaa minun kertoa teille vielä yksi vanha juttu. Tuo pikku Rus-

---

[1] Ragnarök: maailmanlopun sota Skandinavian jumalaistaruissa. Suom. huom.

ter, joka kävi rummunlyöjänä Ruotsin armeijan eturinnassa, kun se vuonna 1813 samosi Saksan sydämeen, ei sittemmin koskaan kyllästynyt kertomasta juttuja noista ihmeellisistä etelän-maista. Ihmiset siellä olivat pitkiä kuin kirkontornit, pääskyset suuria kuin kotkat, mehiläiset kuin hanhet.

»No entä sitten mehiläispesät?»

»Ne oli kuin meidän tavalliset mehiläispesät.»

»Mutta, miten sitten mehiläiset mahtuivat niihin?»

»Heh, siitä ne saivat itse pitää huolen», sanoi pikku Ruster.

Rakas lukija, eikö minun ole sanottava samoin? Tässä ovat nyt mielikuvituksen jättiläismehiläiset liehuneet ympärillämme kuukausin ja vuosin, mutta miten ne mahtuvat todellisuuden pesään, siitä ne todellakin saavat pitää itse huolen.

Loppu.

JÄLKIMMÄISEN OSAN SISÄLTÖ.

SELMA LAGERLÖF'IN TEOKSET:

Herraskartano ja legendoja. Suom. Maija Halonen. Teokseen on Juhani Aho kirjoittanut alkulauseen Selma Lagerlöfin kirjailijaluonteesta. — V. 1900 ilmestynyt painos on loppuunmyyty; uusi ilmestyy piakkoin.

»Herraskartano on omituinen ja kummallinen kertomus, lienee jokaisen lukijan ensi ajatus sitä lukiessaan. Se poikkeaa niin paljo tavallisesta, mutta siitä huolimatta pitää se lukijan jännityksessä, kiinnittää itseensä, niin että siihen kokonaan antautuu. — Legendat ovat runollisuutta tuoksuvia, syviä aatteita uhkuvia, koristelematta esitettyjä mutta silti syvästi vaikuttavia. Niissä tekijättären kertomistapa esiintyy parhaimmassa valossaan. — — Suomennos ansaitsee täyden tunnustuksen, niin huolellisesti on se tehty.» *(Viipurin Sanomat.)*

Jerusalem. Kaksi osaa: **Taalainmaassa** ja **Pyhässä maassa.** Suom. J. — Toinen painos ilmestyy 6 niteenä à 75 penniä.

»Ruotsin nykyään kuuluisimman naiskirjailijan Selma Lagerlöfin suunnatonta huomiota nostanut, erinomaisella mielikuvituksen elävyydellä ja tyylitaidolla kirjoitettu romaani.» *(Valvoja.)*

»Selma Lagerlöfin tuotanto on sitä laatua, jolle meidän vähemmänkään kirjallinen yleisömme ei saa jäädä vieraaksi. Se on jotakin aivan uutta ja alkuperäistä koko pohjoismaisessa kirjallisuudessa ja käänteentekevää taiteelliselta lähtökohdaltaan. — Kaikkia näitä mielikuvia seuraamme mitä suurimmalla innolla, vain oman rintamme avarruttavasta tunteesta huomaten että emme liiku todellisuuden, vaan suuren runouden pyhillä mailla.» *(Päivälehti.)*

Aarne herran rahat. Kertomus. Tekijän käsikirjoituksesta suoment. J. (Jalmari Jäntti.) — 1903. Sivuluku 102, hinta 1: 25.

»Kirja on kirjoitettu Selma Lagerlöfin erinomaisella hienolla aistilla ja mielikuvitusrikkaudella, siinä lehahtaa jotain vieraasta maailmasta, näkyjä-näkevästä salaperäisestä.»

(Hämetär.)

Legendoja Kristuksesta. Suom. Helmi Setälä. — 1904. Sivuja 242, helppohintainen painos 1: —, korukans. 2: 50.

»Erityistä tunnustusta ansaitsevana puolena näissä legendoissa on mainittava se hieno ja vaikuttava tapa, jolla kirjailija on osannut useihin pyhimystaruihin kätkeä jonkun ylevän ja syvän ajatuksen. *(Valvoja.)*

Näkymättömiä siteitä. Kertomuksia. Suom. Karin Francke. — 1905. Sivuja 330, hinta 2: 25, sid. 3: —.

»Tässä kokoelmassa tavataan kaikki ne ominaisuudet, jotka ovat Selma Lagerlöfille maailmanmaineen hankkineet.»

(U. S.)

Kungahällan kuningattaria. Suom. Aarni Kouta. — 1905. Sivuluku 118, hinta 1: 50.

»Selma Lagerlöfin nimi alkaa jo olla varsin tuttu suomalaisellekin yleisölle. Hänen alkuperäisen ihanat runoelmansa, jotka ovat vapaita kaikesta sairaaloisesta mietiskelystä, viehättävät kuin villin metsäruusun tuoksu. Kungahällan kuningattaria-teos saattaa meidät muinaisskandinavialaiseen sankarielämään, kristinuskon ja pakanuuden väliseen taisteluaikaan.»

(Nuori Suomi.)

Peukaloisen retket villihanhien kanssa. Suom. Juhani Aho. Kuvilla kaunistettu —. 1906. Sivuluku 623, hinta 9: 50, vaatek. 12: —.

»Kuten nimestä näkyy, on teos satukirja. Paljo ja enin osa on puhtaan sadun muodossa, mutta se on sellaista satua, josta saa elävämmän kuvan todellisuudesta, kuin monesta täysin totuudenmukaisesta selonteosta.» *(K. H. Hällström.)*

Sadun satu ynnä muita satuja. Tekijättären luvalla suomennettu. — 1909. Sivuja 169. Hinta 2: 50, vaatek. 3: 75.

»Selma Lagerlöfin lukuisille ystäville on tämä pieni lastukokoelma hyvin tervetullut, sillä siinä esiintyvät kaikki ne ominaisuudet, jotka ovat tehneet niiden kirjoittajan niin rakastetuksi. Erikoisesti lisää kokoelman arvoa se kertomus, josta se on saanut nimensä: »Sadun satu», koska Selma Lagerlöf siinä viehättävästi kertoo, miten hän tuli kirjoittaneeksi ensimäisen kuuluisuuteen johtavan romaaninsa, Gösta Berlingin tarun.» *(Aamulehti.)*

Suotorpan tyttö. Suomentanut Maija Halonen. — Kolmas painos. 1910. Sivuja 109, hinta 1: 25.

»Tämä pieni kertomus sai sitä lukiessani sydämeni sykkimään lämpimämmin kuin mikään muu pitkään aikaan.» *(Juhani Aho.)*

Antikristuksen ihmetyöt. Suoment. Jaakko Suomalainen. — 1910. Sivuluku 324, hinta 3: 50, vaatekantisena 4: 50. (Suurten kertojain teoksia XXIX.)

»Sosialiset kysymykset ja ihmisten uskonnolliset tunteet ovat tämän teoksen pääaiheina, joiden ympärille tekijätär on maalannut omituisen värikkäitä ja mieleenpainuvia kuvia rikkaasta ajatus- ja satumaailmastaan. Lennokkaan mielikuvituksen luomat tarinat ja alaston todellisuus ovat yhdistetyt salaperäiseksi, eläväksi kokonaisuudeksi.» *(Turun Sanomat.)*

Liljecronan koti. Suomentanut Helmi Setälä. — Kolmas painos. 1912. Sivuja 283, hinta 3: 50, korukansissa 5: —

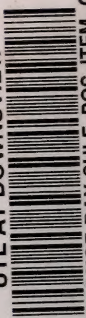
»Se valloittaa ja lumoo vastustamattomasti kaikki, jotka sen taikapiiriin joutuvat.» *(Aamulehti.)*

Yllämainitut Selma Lagerlöfin teokset ovat kaikki ilmestyneet kustannuksellamme.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

ti kaikki, jo
Aamulehti.)

Lagerlöf

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 09 03 13 009 4